KARL MARX
DAS KAPITAL

דאס קאפיטאל

קריטיק פון דער פאליטישער עקאנאמיע

פון

קארל מארקס

ערשטער באנד

איבערזעצט נאך ק. קאוטסקי'ס דייטשע פאלקסאויסגאבע

פון דר. י. א. מעריסאן.

אריינגענעמען פון דער

קראפאטקין ליטעראטור געזעלשאפט.

ניו יארק, 1918.

אינהאַלט

זיעבעטער אָבטייל

זייט

דער אָנזאַמלונג־פּראָצעס פון קאַפּיטאַל.

איינלייטונג — — — — — — — — — — — — — 889

21טער קאַפּיטעל: איינפאַכע רעפּראָדוקציאָן — — — — 892

22טער קאַפּיטעל: פערוואַנדלונג פון מעהרווערטה אין קאַפּיטאַל — — — — — — — — — — 914

1. קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס אויף אַ ברייטערן מאָסשטאַב — — — — — — 914

2. די טעות'דיגע אויפפאַסונג פון דער רעפּראָדוקציאָן מצד דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע — — — 929

3. די צוטיילונג פון'ם מעהר־ווערטה אין קאַפּיטאַל און הכנסה. די אַבסטינענץ־טעאָריע — — — — 934

4. אומשטענדען, וועלכע בעשטימען דעם אומפאַנג פון דער אַקומולאַציע — — — — — — — — — 947

5. דער אַזוינערופענער אַרבייטס־פאָנד — — — — 964

23טער קאַפּיטעל: דאָס אַלגעמיינע געזעץ פון דער קאַפּיטאַ־ליסטישער אַקומולאַציע — — — — — — — 971

1. די וואַקסענדע נאָכפראַגע אויף אַרבייט־קראַפט — 971

2. רעלאַטיווע פערקלענערונג פון וואַריאַבלען קאַפּיטאַל 986

3. די אַלץ־גרעסערע פּראָדוקציאָן פון אַ רעלאַטיווער איבערבעפעלקערונג — — — — — — — — 1001

4. פערשיידענע עקזיסטענץ־פאָרמען פון דער רעלאַטי־ווער איבערבעפעלקערונג — — — — — — — 1021

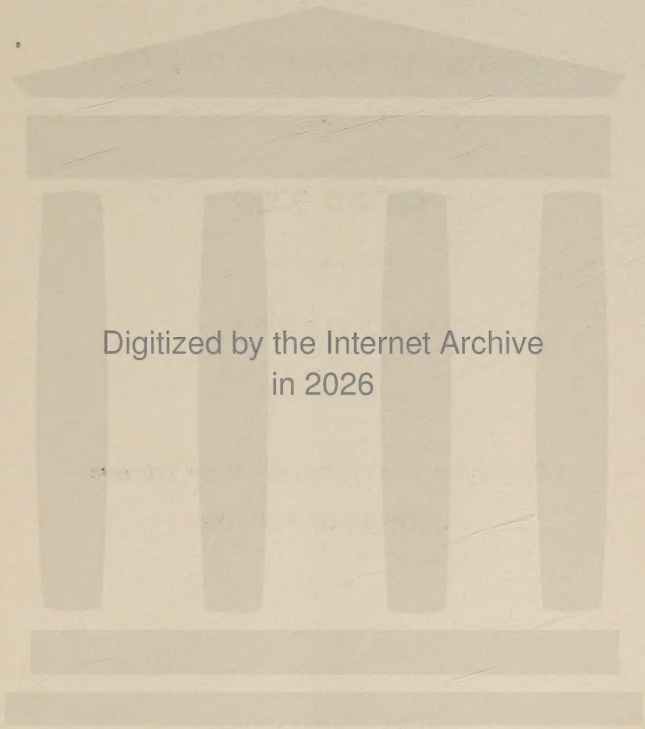

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/daskapital0000karl_k9e4

זיעבעטער אבטיל.

דער אָנזאַמלונג-פּראָצעס פון קאַפּיטאַל.

5. אילוסטראציעס פון דעם אלגעמיינעם געזעץ פון דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע — — — — 1033

א) ענגלאנד פון 1846 ביז 1866 ; ב) די שלעכט־בעצאהלטע שיכטען פון דעם בריטישען אינדוס־טריעלען ארבייטער־קלאס ; ג) דאס וואנדער פאלק. די מינען־ארבייטער ; ד) די ווירקונג פון קריזיסען אויף דעם בעסט־בעצאהלטען ארבייטער קלאס ; ה) דער בריטישער ערד־ארבייטער פראלעטאריאט ; ו) אירלאנד — — — — — 1129

24טער קאפיטעל : די אזוינערופענע אורשפרינגליכע אקומולאציע — — — — — — — — — — 1130

1. דער סוד פון דער אורשפרינגליכער אקומולאציע — 1130

2. די עקספראפריאציע פון גרונד און באדען — — 1135

3. בלוטיגע געזעצנעבונג אנטקעגען די עקספראפריאירטע — — — — — — — — — — — 1162

4. ענטשטעהונג פון די קאפיטאליסטישע ארענדאטארס — — — — — — — — — — — 1175

5. די צוריקווירקונג פון דער אגריקולטורעלער רעוואלוציע אויף דער אינדוסטריע — — — — — 1178

6. די ענטשטעהונג פון דעם אינדוסטריעלען קאפיטאליסט — — — — — — — — — — 1186

7. די היסטארישע טענדענץ פון דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע — — — — — — — — — 1203

25טער קאפיטעל : די מאדערנע טעאריע פון קאלאניזאציע 1209

רעגיסטער : א) נאמען־רעגיסטער — — — — — 1225

ב) זאך־רעגיסטער — — — — 1238 ביז 1270

איינלייטונג.

די פערוואנדלונג פון א געלד־סומע אין פראדוקציאנס־מיטלען און ארבייט־קראפט איז די ערשטע בעוועגונג, וואס א ווערטה־סכום, וועלכער דארף פונקציאנירן אלס קאפיטאל, מאכט דורך. די בעוועגונג קומט פאר אויפ'ן מארק, אין דער ספערע פון דער צירקולאציע.

די צווייטע פאזע פון דער בעוועגונג, דער פראדוקציאנס־פראצעס, איז אבגעשלאסען, אזוי באלד ווי די פראדוקציאנס־מיטלען זיינען פערוואנדעלט אין סחורה, וואס איהר ווערטה שטייגט אריבער דעם ווערטה פון איהרע בעשטאנד־טיילען; ד. ה. זי ענטהאלט דעם ווערטה פון לכתחילה־אויסגעלעגטען קאפיטאל, מיט דער הוספה פון א מעהרווערטה.

אט די סחורות מוזען דערנאך וויעדער אמאל אריינגעוואָרפען ווערן אין דער ספערע פון דער צירקולאציע. דער צוועק איז זיי צו פערקויפען, צו רעאליזירן זייער ווערטה אין געלד, דאס געלד צו פערוואנדלען פון דאס ניי אין קאפיטאל, און אזוי נאכאנאנד וויעדער. אט דער קרייז־לויף, וואס מאכט דורך אלעמאל דיזעלביגע כסדר־קומענדיגע פאזען, פארמירט די צירקולאציע פון קאפיטאל.

דער ערשטער תנאי פון דער אנזאמלונג [פון נייעם קאפיטאל] איז, אז דער קאפיטאליסט זאל האבען גע'פועל'ט צו פערקויפען זיינע סחורה, און זאל דעם גרעסטען טייל פון'ם געלד, וואס ער האט אויף דעם אופן בעקומען, האבען צוריק פערוואנדעלט אין קאפיטאל. עס ווערט אנגענומען אין דער וויטערדיגער אונטערזוכונג, אז דער קאפיטאל לויפט דורך זיין צירקולאציאנס־פראצעס אויף א נארמאלען אופן. די געניוערע בעטראכטונג פון דעם דאזיגען פראצעס ווערט איבערגעלאזט פאר דעם צווייטען בוך. די רעאלע בעדינגונגען פון דער בעניאונג פון דער פראדוקציאן, דאס

רייט עס, אַז עס געלינגט דעם קאַפּיטאַליסט צו פערקויפען די פּראָדוצירטע סחורה און צוריק צו פערוואַנדלען דאָס געלייזטע געלד ין קאַפּיטאַל. ווייטער: די צוברעקלונג פון דעם מעהרווערטה אין פערשיידענע שטיקער מאַכט ניט קיין ענדערונג ניט אין זיין נאַטור, ניט אין די נויטווענדיגע בעדינגונגען, אונטער וועלכע ער ווערט אַן עלעמענט פון דער אָנזאַמלונג. וואָס פאַר אַ פּראָ־פּאָרציע פון׳ם מעהרווערטה דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוצירער זאָל ניט פעסט האַלטען פאַר זיך, אָדער זאָל ניט אָבלאָזען פאַר אַנ־דערע, אין ערשטער ליניע נעהמט ער עס צו. פאָלגליך, דאָס וואָס מיר זיינען משער פאָרשטעלענדיג די אָנזאַמלונג, איז אַ השערה, וואָס ווערט אָנגענומען בעת איהר ווירקליכען פאָרקומען. פון דער אַנדער זייט, די צושפּאַלטונג פון׳ם מעהרווערטה און די בעוועגונג פון דער צירקולאַציע, וואָס ברענגט עס אַרויס, פער־טונקלען די איינפאַכע גרונד־פאָרם פון דעם אָנזאַמלונג־פּראָצעס. זיין ריינער אַנאַליז פאָדערט דעריבער, מען זאָל פאָרלויפיג ניט אַכטען אויף די אַלע ערשיינונגען, וועלכע פערדעקען דעם אינער־ליכען שפּיעל פון זייי מעכאַניזם.

הייסט פון איהר ניט־אונטערבראָכענעם ווייטערן גאַנג, ווייזען זיך טיילווייז ארוים ערשט אין דער צירקולאַציע, און טיילווייז קאָנען זיי ערשט בעהאַנדלט ווערן נאָך דער אונטערזוכונג פון דעם צירקולאַציאָנס־פּראָצעס.

דאָס איז אָבער נאָך ניט אַלעס. דער קאַפּיטאַליסט, וועלכער פּראָדוצירט דעם מעהרווערטה, ד. ה. וועלכער פּומפּט דירעקט ארוים פון די ארבייטער ניט־בעצאָהלטע ארבייט און פיקסירט עס אין סחורות, איז טאַקע אמת דער ערשטער אָנאייגנער, ער איז אָבער בשום אופן ניט דער לעצטער אייגענטימער פון דעם דאָזיגען מעהרווערטה. ער מוז זיך שפּעטער דערמיט טיילען מיט די קאַפּיטאַליסטען, וועלכע פיהרן דורך אַנדערע פונקציעס אין דער גאַנצער קאָמפּלעקציע פון דער געזעלשאַפטליכער פּראָדוקציאָן, מיט דעם גרונד־אייגענטימער א. אז. וו. דער מעהרווערטה צושפּאַלט זיך דעריבער אין פערשיידענע טיילען. זיינע אָבנעבראָכענע שטיקער קומען אָן צו פערשיידענע קאָטעגאָריען פון פערזאָנען, און בעקומען פערשיידענע פאָרמען, אונאָבהענגיק אייגע פון די אנדערע, ווי פּראָפיט, צינז, מסחר־ריוח, גרונד־רענטע א. אז. וו. אָט די פערוואַנדלטע פאָרמען פון דעם מעהרווערטה קאָנען ערשט בעהאַנדלט ווערן אין דעם דריטען בוך.

מיר זיינען, הייסט עס, דאָ משער פון איין זייט, אז דער קאַפּיטאַליסט, וואָס פּראָדוצירט די סחורה, פערקויפט זי פאר איהר ווערטה, און שטעלען זיך ניט אָב בעת ער קעהרט זיך אום צום סחורה־מארק, ניט אויף די נייע פאָרמען, וואָס דער קאַפּיטאַל נעהמט אָן אין דער צירקולאַציאָן־ספערע, און ניט אויף די קאָנקרעטע בעדינגונגען פון דער רעפּראָדוקציאָן, וואָס זיינען אייגענטיליך אין די דאָזיגע פאָרמען. פון דער אַנדער זייט בעטראַכטען מיר דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוצירער אלס דעם אייגענטימער פון דעם גאַנצען מעהרווערטה, אָדער בעסער געזאָגט, אלס דעם רעפּרעזענטאַנט פון אלע, וואָס טיילען זיך מיט איהם אין דעם רויב. מיר בעטראַכטען, הייסט עס, די אָנזאַמלונג (די אקומולאַציאָן) קודם אין אבסטראַקט, ד. ה. ווי בלויז א מאָמענט [א דורכגאַנג־פונקט אָדער פאזע] פון דעם דירעקטען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס.

איבריגענס, אזי ווייט ווי עס קומט פאָר אן אָנזאַמלונג, בע־

עקזיסטירט עס דאָס רוב אין נאַטוראַל־פאָרמען, וועלכע שליסען ממילא אויס די אינדיווידועלע קאָנזומציאָן.

האָט די פּראָדוקציאָן אַ קאַפּיטאַליסטישע פאָרם, מוז די רע־פּראָדוקציאָן אויך האָבען אַזאַ פאָרם. אַזוי ווי אין דעם קאַפּי־טאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן ערשיינט דער אַרבייט־פּראָצעס נאָר ווי אַ מיטעל פאַר דעם פערווערטונגס־פּראָצעס, אַזוי ערשיינט אויך די רעפּראָדוקציאָן נאָר ווי אַ מיטעל דעם אויסגעלעגטען ווערטה צו רעפּראָדוצירן אַלס קאַפּיטאַל, ד. ה. ווי אַ ווערטה, וואָס פערגרעסערט (פערווערטעט) זיך אַליין. די עקאָנאָמישע כאַראַק־טער־מאַסקע פון דעם קאַפּיטאַליסט איז פעסט צוגעקלעבט צו אַ מענשען נאָר דורכדעם, וואָס זיין געלד פונקציאָנירט גאָבאַנאַנד אַלס קאַפּיטאַל. אויך, צום ביישפּיעל, די אויסגעלעגטע געלד־סומע פון 100 פונט סטערלינג האָט זיך דאָס יאָהר פערוואַנדעלט אין קאַפּיטאַל און פּראָדוצירט אַ מעהרווערטה פון 20 פונט סט., מוז זי דאָס נעקסטע יאָהר און ווייטער וויעדערהאָלען דיזעלעגע אָפּע־ראַציע. אַלס אַ פּעריאָדישער צו־וואַיקס פון דעם קאַפּיטאַל־ווערטה, אָדער ווי אַ פּעריאָדישע פרוכט פון דעם פּראָצעס דורכמאַכענדען קאַפּיטאַל, בעקומט דער מעהרווערטה די פאָרם פון אַ הכנסה, וואָס שטאַמט אָב פון דעם קאַפּיטאַל.[1]

ווען די דאָזיגע הכנסה דיענט דעם קאַפּיטאַליסט נאָר ווי אַ

---

[1] „די רייכע, וועלכע פערצעהרן די פּראָדוקטען פון אַנדערע מענשעג'ס אַרבייט, בעקומען זיי נאָר דורך אַקטען פון אויסטויש (פערקויפונגען פון סחורות). ווען זיי גיבען צוריק אונטער דער צייט זייער ערוואַרבענעם און אַנגעזאַמעלטען רייכטום, כדי צו ערווערבען דערמיט נייע פּראָדוקטען, וועלכע עס ווילט זיך זיי האָבען, זעהט עס אויס ווי זייערע רעזערוו־פאָנדען וואָלטען באַלד געמוזט זיך אויסשעפּען. מיר האָבען געזאָגט, אַז זיי אַרבייטען ניט. און זיי קאָנען טאַקע נאָר ניט אַרבייטען; וואָלט מען דעריבער געמיינט, אַז זייער פריהערדיגער רייכטום ווערט מיט יעדען טאָג קלענער, און אַזוי ווי עס בלייבט זיי גאָר ניט איבער, קאָנען זיי גאָר ניט אָנבאָטען די אַרבייטער אין אויסטויש פאַר דאָס, וואָס זיי אַרבייטען פאַר זיי אויסשליסליך. . . . אין דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג אָבער האָט דער רייכטום בעקומען די קראַפט צו רעפּראָדוצירן זיך דורך פרעמדער אַרבייט, וועלכע קאָן יעדעס יאָהר פערניכטעט ווערן און דער רייכער זאָל דערפון ניט אַרימער ווערן. די דאָזיגע פרוכט איז די הכנסה, וואָס שטאַמט פון דעם קאַפּיטאַל." (זיסמאָנדי „נייע פּרינציפּען פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע" (פּראַנצויזיש), באַנד I, ז. 81 און 82.)

איין־און־צוואַנציגסטער קאַפּיטעל.

איינפאַכע רעפּראָדוקציאָן.

וועלכע געזעלשאַפטליכע פאָרם דער פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס זאָל ניט האָבען, מוז ער זיין אָנהאַלטענד אָדער מוז פּעריאָדיש דורכמאַכען אַלעמאָל וויעדער דיזעלביגע שטאַדיען. אַזוי ווענ־ג ווי אַ געזעלשאַפט קאָן אויפהערן צו קאָנזומירן, אַזוי ווענ־ג קאָן זי אויפהערן צו פּראָדוצירן. בעטראַכט מען איהם אין זיין שטענ־דיגען צוזאַמענהאַנג און שטענדיגען פלוס פון זיין בענייאונג, איז דעריבער יעדער געזעלשאַפטליכער פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס אין דערזעלביגער צייט אַ רעפּראָדוקציאָנס־פּראָצעס.

די בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציאָן זיינען אין דערזעל־ביגער צייט די בעדינגונגען פון דער רעפּראָדוקציאָן. קיין געזעל־שאַפט קאָן ניט נאָכאַנאַנד פּראָדוצירן, ד. ה. רעפּראָדוצירן, אַוואו זי זאָל ניט נאָכאַנאַנד צוריק פערוואַנדלען אַ טייל פון איהרע פּראָ־דוקטען אין פּראָדוקציאָנס־מיטלען אָדער עלעמענטען פון אַ נייער פּראָדוקציאָן. ווען אַלע איבעריגע אומשטענדען בלייבען דיזעל־ביגע, קאָן זי רעפּראָדוצירן אָדער אויפהאַלטען איהר רייכטום אויף דעמזעלביגען מאַסשטאַב נאָר דורכדעם, וואָס זי איז ממלא די פּראָ־דוקציאָנס־מיטלען — ד. ה. די אַרבייטס־מיטלען, רויה־מאַטעריאַ־לען און חיקף שטאָפען, וואָס ווערן פערברויכט צום ביישפּיעל אין משך פון יאָהר — דורך אַ גלייכען סכום פון נייע אַרטיקלען פון דעמזעלביגען סאָרט, וואָס ווערט אָבגעזונדערט פון דער יעהרליכער פּראָדוקטען־מאַסע און פון דאָס ניי פערקערפּערט אין דעם פּראָ־דוקציאָנס־פּראָצעס. אַ בעשטימטער סכום פון דעם יעהרליכען פּראָדוקט געהערט דעריבער צו דער פּראָדוקציאָן. אַזוי ווי עס איז לכתחילה בעשטימט פאַר דער פּראָדוקטיווער קאָנזומציאָן,

דעם פּראָדוקט, וואָס דער אַרבייטער אליין רעפּראָדוצירט שטענדיג, און וואָס קעהרט זיך שטענדיג אום צו איהם אין דער פּאָרם פון׳ם ארבייט־לוין. אמת, דער קאפּיטאַליסט צאָהלט איהם דעם סחורה־ווערטה אין געלד. דאָס דאָזיגע געלד אָבער איז נאָר די פער־וואַנדעלטע פּאָרם פון דעם אַרבייט־פּראָדוקט, אָדער ריכטיגער, נאָר א טייל פון דעם אַרבייט־פּראָדוקט. בעת דער אַרבייטער פער־וואַנדעלט א טייל פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען אין א נייעם פּראָ־דוקט, צירקולירט אויפ׳ן מארק דער פּראָדוקט פון זיין פריהער־דיגער אַרבייט, וואו עס פערוואַנדעלט זיך צוריק אין געלד. זיין אַרבייט פון דער פאַריגער וואָך אָדער פון לעצטען האַלבען יאָהר צאָהלט פאַר זיין היינטיגער אַרבייט אָדער פאַר זיין אַרבייט פון נעקסטען האַלבען יאָהר. די אילוזיע, וואָס די געלד־פּאָרם שאפט, פערשווינדט גלייך, וויבאַלד מען בעטראַכט, אַנשטאָט דעם אייג־צעלנעם קאפּיטאַליסט און דעם אייגצעלנעם אַרבייטער, דעם קא־פּיטאַליסטען־קלאַס און דעם אַרבייטער־קלאַס. דער קאפּיטאַליס־טישער קלאַס גיט דעם אַרבייטער־קלאַס שטענדיג אין א געלד־פּאָרם אַנווייזונגען אויף א טייל פון׳ם פּראָדוקט, וואָס דער לעצ־טער פּראָדוצירט און דער ערשטער נעהמט צו אלס זיין אייגענטום. די דאָזיגע אַנווייזונגען גיט דער אַרבייטער פונקט אזוי שטענדיג צוריק דעם קאפּיטאַליסטישען קלאַס, און אויף דעם אופן נעהמט ער אָב דעם טייל, וואָס קומט איהם, פון זיין אייגענעם פּראָ־דוקט. די סחורה־פּאָרם פון׳ם פּראָדוקט און די געלד־פּאָרם פון דער סחורה פערדעקען די טראַנזאקציע.

דער וואריאַבלער קאפּיטאל איז דעריבער נאָר א בעזונדערע היסטאָרישע ערשיינונג־פּאָרם פון דעם פּאַנד פון לעבענס־מיטלען, אָדער ווי די ענגלענדער זאָגען, פון דעם אַרבייט־פּאַנד (labour fund) אונטער וועלכען זיי פערשטעהען נאָטירליך ניט א פּאַנד (פּאָרראָט) פון אַרבייט, נאָר א פּאַנד פאַר דער אַרבייט. דאָס איז דער פּאָרראָט, וואָס דער אַרבייטער בעדאַרף צו האָבען

פון דעם פּאַרטיגען פּראָדוקט." O. Ramsay, "An Essay on the Distribution of Wealth," Edinburgh, 1836, p 142. „דער חלק אין דעם פּראָדוקט, וואָס קומט אן דעם אַרבייטער אונטער דער פּאָרם פון אַרבייטס־לוין." James Mill, "Elements of Political Economy," Paris 1823, p. 34.

קאָנזומציאָנס־פאָנד און זי ווערט פונקט אַזוי פּעריאָדיש פּער־צעהרט, ווי ער בעקומט זי פּעריאָדיש, דאַן, אויב די איבעריגע אומשטענדען בלייבען דיזעלביגע, קומט פּאַר א איינפאַכע רעפּראָ־דוקציאָן. הגם אָט די רעפּראָדוקציאָן איז בלויז א וויעדערהאָ־לונג פון דעם פּראָצעס פון פּראָדוקציאָן אויף דעמזעלביגען מאַס־שטאַב, דריקט אָבער ארויף אָט די בלויזע וויעדערהאָלונג אָדער אָנגעהאַלטענקייט געוויסע נייע כאַראַקטערען אויף דעם פּראָצעס, אָדער בעסער געזאָגט, זי לעזט אויף די שיין־כאַראַקטערען, וואָס דער פּראָצעס בעזיצט אין זיין פּראַיינצעלטען [ניט־אָנגעהאַלטע־נעם] גאַנג.

לאָמיר צוערשט בעטראַכטען יענעם טייל פון קאַפּיטאַל, וועל־כער ווערט אויסגעלעגט אין דער פּאָרם פון ארבייטס־לוין — דעם וואריאַבלען קאַפּיטאַל.

דער פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס ווערט איינגעלייטעט מיט דעם קויפען פון דער ארבייט־קראַפט אויף א בעשטימטער צייט; און אָט די איינלייטונג ווערט שטענדיג בעגלייט, אזוי גיך ווי דער פּער־קויף־טערמין פון דער ארבייט ווערט פעליג און עס האָט זיך דער־מיט גענוגיגט א בעשטימטע פּראָדוקציאָנס־פּעריאָדע, דהינו א וואָך, א מאָנאַט א. אז. וו. בעצאַהלט אָבער ווערט דער ארבי־טער ערשט נאָכדעם ווי זיין ארבייט־קראַפט האָט שוין געווירקט און רעאַליזירט אין סחורות איהר אייגענעם ווערטה, אזוי גוט ווי דעם מעהרווערטה. ער האָט, הייסט עס, פּראָדוצירט ניט נאָר דעם מעהרווערטה, וועלכען מיר בעטראַכטען דערווייַלע נאָר ווי דעם קאַפּיטאַליסט'ס קאָנזומציאָנס־פאָנד [א פאָנד, וואָס דיענט פאַר די קאָנזומציאָנס־בעדערפנישען פון דעם קאַפּיטאַליסט], נאָר אויך דעם פאָנד, פון וואַנען ער אַליין ווערט בעצאַהלט, דעם וואַ־ריאַבלען קאַפּיטאַל, איידער עס קומט איהם אָן צוריק אין דער פּאָרם פון ארבייט־לוין; און מען בעשעפטיגט איהם אזוי לאַנג, ווי ער רעפּראָדוצירט שטענדיג דעם דאָזיגען פאָנד. דערפון נעהמט זיך די פאָרמולע פון די עקאָנאָמען, וואָס איז דערמאָנט געווארן אין 16טען קאַפּיטעל (פאָרמולע .II), וועלכע שטעלט ארויס דעם ארבייטס־לוין אלס חלק אין פּראָדוקט גופא.[2] עס איז א טייל פון

[2] „דער לוין דארף בעטראכט ווערן פונקט ווי דער פראפיט אלס א טייל

אַלץ איינס ווי פריהער, פערנוצען די פּראָדוקציאָנס־מיטלען אַלס פּראָדוקציאָנס־מיטלען און וועט אַריבערטראָגען זייער ווערטה אויף דעם פּראָדוקט. אַ בעשטימטער טייל פון׳ם פּראָדוקט וועט אַלץ אַזוי ווי פריהער אַריינגעהן אין דער רעפּראָדוקציאָן. אָבער פּונקט אַזוי ווי די פּאַנשטשיזנע נעהמט איצט אָן די פאָרם פון לוין־אַר־בייט, אַזוי אויך נעהמט אָן דער אַרבייט־פאָנד, וואָס ווערט אַלץ איינס פּראָדוצירט און רעפּראָדוצירט פון דעם פּויער, די פאָרם פון קאַפּיטאַל, וואָס דער עקס לאַנד־פּריץ לעגט פאַר איהם אויס. דער בורזשואַזער עקאָנאָם, וועמעס ענגער מוח קאָן ניט אָבטיילען די ערשיינונג־פאָרם פון דעם עצם, וואָס ערשיינט אין איהר, פער־מאַכט די אויגען אויף דעם פּונקט, אַז אַפילו נאָך ביי היינטיגען טאָג טרעט אַרויס דער אַרבייט־פאָנד אויף דער גאַנצער וועלט נאָר אויסנאַהמסווייז אין דער פאָרם פון קאַפּיטאַל.[4]

אמת, דער וואַריאַבלער קאַפּיטאַל פערלירט דעם כאַראַקטער פון אַן אויסגעלעגטען ווערטה פון דעם קאַפּיטאַליסט׳ס אייגענעם פאָנד*[4] נאָר דאַן, ווען מיר בעטראַכטען דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס אין דעם שטענדיגען פלוס פון זיין בעניי־אונג. אָבער ער האָט דאָך וואו עס איז און ווען עס איז זיך געמוזט אָנפאַנגען. מוזען מיר ניט אָננעהמען, אַ[illegible]פגעהענדיג פון אונזער ביז־איצטיגען שטאַנדפּונקט, אַז דער קאַפּיטאַליסט איז ווען עס איז אַמאָל געוואָרן אַ געלד־בעזיצער דורך אַ וועלכער עס איז אור־שפּרינגליכער געלד־אָנזאַמלונג, אַ נאָבהענדיג פון ניט־בעצאָהלטער פרעמדער אַרבייט, אַ שטייגער אָבשפּאָרענדיג די הכנסה פון זיין אייגענער אַרבייט, און האָט אויף דעם אופן געקאָנט אַרויסטרעטען אויפ׳ן מאַרק ווי אַ קויפער פון אַרבייט־קראַפט? מיר וועלען

---

[4] „די לעבענס־מיטלען פון די אַרבייטער ווערן ניט אַפילו אויף אַ פער־טעל פון דער ערד אַוואַנסירט צו די אַרבייטער דורך די קאַפּיטאַליסטען." Richard Jones, "Text Book of Lectures on the Political Economy of Nations," 1852, p. 16.

*[4] „הגם דער אינדוסטריע־אַרבייטער קריגט אַוואַנסירט זיין אַרבייטס־לוין פון דעם מייסטער, פעראורזאַכט ער איהם פאַקטיש קיינע קאָסטען ניט, היות ווי דער בעטרעף פון דעם דאָזיגען לוין, צוזאַמען מיט אַ פּראָפיט, ווערט איהם צוריק אומגעקעהרט אין דעם העכערן ווערטה פון דעם אויסגעאַרבייטען נעגענשטאַנד." (A. Smith, "Wealth of Nations," book II. ch. 3.)

פאר זיין זעלבסט־דערהאַלטונג און רעפּראָדוקציאָן, און וועלכען ער מוז אין אַלע סיסטעמען פון דער געזעלשאַפטליכער פּראָדוק־ציאָן שטענדיג אַליין פּראָדוצירן און רעפּראָדוצירן.*[2] דער אר־בייט־פּאָנד קומט איהם אָן שטענדיג נאָר אין דער פּאָרם פון צאָה־לונג־מיטלען פאר זיין ארבייט, ווייל זיין אייגענער פּראָדוקט אין דער פּאָרם פון קאַפּיטאַל דערווייטערט זיך שטענדיג פון איהם. אָבער די דאָזיגע ערשיינונג־פּאָרם פון דעם ארבייט־פּאָנד ענדערט נישט דעם כאַראַקטער, אז דער קאַפּיטאַליסט לעגט אויס פאר'ן ארבייטער דעם ארבייטער'ס אייגענע רעאַליזירטע ארבייט.[3]

לאָמיר נעהמען א פּויער אין פּאָנשטשיזנע. ער ארבייט מיט זיינע אייגענע פּראָדוקציאָנס־מיטלען אויף זיין אייגענעם אקער־פעלד צום ביישפּיעל 3 טעג אין דער וואָך. די אנדערע 3 וואָכע־דיגע טעג ארבייט ער פּאָנשטשיזנע אויף דעם פּריצישען גוט. ער רעפּראָדוצירט שטענדיג זיין אייגענעם ארבייט־פּאָנד, אין אָט דער פּאָנד נעהמט קיין קאַפּיטאַל נישט אָן ליכט איהם די פּאָרם פון א צאָה־לונג־מיטל נאָר זיין אייגענס, וואָס ווערט אויסגעלונגען פון א דרי־טער פּערזאָן. דער פּאָר נעהמט אויך זיין נישט־באַצאָהלטע צוואַנג־ארבייט מיטאַל נישט אָן די פּאָרם פון פּריוואַטיגער אין בעזאָהל־טער ארבייט. וועלן דער פּריץ אַל מאַדגען צוגעהמען דאָס אקער־פעלד, די פּאַשטבייפּויה, די זריעה, קורץ דעם פּערזאָנס פּראָדוקציאָנס־מיטלען. דאָן וועט אויסקומען דעם פּויער צו פערקויפען זיין אר־בייטס־פּאָנד צום פּריץ. וועלן די איבעריגע אומשטענדען בלייבען דיעזעלבע, וועט ער אויך ווייטער ארבייטען 6 טעג א וואָך, 3 טעג פאר זיך אליין און 3 טעג פאר דעם עקסּ־לאַנד־פּריץ, וועלכער איז אויסט פערוואַנדעלט געוואָרן אין א לוין־קאַפּיטאַליסט. ער וועט,

---

*[2] דער וואריאבלער קאַפּיטאַל ווערט דא בעטראכט נאר אלס פאַנד צו בעזאָהלען די לוין־ארבייטער. מען וויס, אז אין דער ווירקליכקייט ווערט ער ערשט וואריאבל אין דעם מאָמענט, וועלן די ארבייט־קראפט, וואס ער האט געקויפט, פונקציאָנירט אין דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. (נאטע צו דער פראנצויזישער אויסגאבע.)

[3] „וועלן קאַפּיטאַל ווערט פערוועלדעט אויסצולעגען דעם ארבייטער זיין לוין, איז ער גארנישט מוסיף צו דעם פאַנד פאר דער אויפהאלטונג פון דער ארבייט." (קאזענאוו איז א נאטע צו זיין אויסגאבע פון מאלטוס'עס „דעפּיניישאנס אין פּאליטיקאל עקאנאמיע", לאנדאן, 1853, ז. 22.)

ניט פערענדערט אין זיין גרויס, און א טייל דערפון — געביידען, מאשינען א. אז. וו. — איז שוין דאָ געווען בעת ער האָט איינגע־פיהרט זיין געשעפט. אָבער דאָ האנדעלט זיך וועגען דעם וועלטה פון דעם קאפיטאל און ניט וועגען זיינע מאטעריעלע בעשטאנד־טיילען. וועלכע זיינען גלייך צו דעם וועלטה פון דעם דאָזיגען פערמעגען, דאן רעפרעזענטירט אקוראט דער גאנצער פערמעגען נאָר דעם סך הכל פון זיינע חובות. פונקט אזוי, וועלן דער קא־פיטאליסט האָט פערצאהרט דעם עקוויוואלענט פון זיין אויסגעלעג־טען קאפיטאל, רעפרעזענטירט דער וועלטה פון דעם דאָזיגען קא־פיטאל מעהר גאָרנישט ווי נאָר דעם סך הכל פון דעם מעהרווערטה, וואָס ער האָט זיך אָנגעאייגענט אונענטגעלטליך. קיין ברעקעל טייל פון זיין אלטען קאפיטאל עקזיסטירט שוין ניט מעהר.

שוין די אָנגעהאלטענקייט פון דעם פראָדוקציאָנס־פראָצעס אליין, אָדער די איינפאכע רעפראָדוקציאָן, איינגאנצען אָבגעזעהן פון אלע סאָרטען אקומולאציע, פערוואנדעלט אויף דעם אופן, נאָך א קירצערער אָדער לענגערער פעריאָדע, נויטיגערווייז יעדען קא־פיטאל אין אקומולירטען קאפיטאל אָדער אין קאפיטאליזירטען מעהרווערטה. אפילו וועלן דער דאָזיגער קאפיטאל איז גענוגן, בעת ער איז אריינגעטראָטען אין דעם פראָדוקציאָנס־פראָצעס, אן אייגענטום וואָס דער אונטערנעהמער האָט ערווארבען דורך פער־זענליכער ארבייט, ווערט ער דאָך פריהער אָדער שפעטער א וועלטה, וואָס איז אָנגעאייגענט געווארן אהן אן עקוויוואלענט, אָדער א פערקערפערונג, סיי אין א געלד־פאָרם אָדער אנאנדער פאָרם, פון אונבעצאָהלטער פרעמדער ארבייט.

אין אָנהויב פון אונזער אונטערזוכונג, אין פערטען קאפיטעל, האָבען מיר געזעהן, אז כדי צו פערוואנדלען געלד אין קאפיטאל איז ניט גענוג וואָס עס איז פאראן א סחורה־פראָדוקציאָן און א סחורה־צירקולאציע. דער געלד־בעזיצער מוז אפריהער געפינען אויפ'ן מארק אנדערע מענשען, וועלכע זיינען פריי, אָבער זיינען געצוואונגען צו פערקויפען זייער ארבייט־קראפט, ווייל זיי האָ־בען קיין אנדער זאך ניט וואָס צו פערקויפען. די צושיידונג צווי־שען דעם ארבייט־פראָדוקט און דער ארבייט גופא; צווישען איין קאטעגאריע פערזאָנען, וועלכע האָבען אין זייער רשות אלץ וואָס

פארלויפיג אננעהמען אט די לעזונג פון פראבלעם, וואס מיר וועלען נענויער בעטראכטען אין דעם קאפיטאל וועגען דער אורשפרינגליכער אנזאמלונג.

ווי די זאך איז, די אנגעהאלטענקייט אליין פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־פראצעס, אדער די איינפאכע רעפראדוקציאן, איז גורם נאך אנדערע זאנדערבארע ענדערונגען, וועלכע בעריהרן ניט נאר דעם וואריאבלען קאפיטאל, נאר דעם גאנצען קאפיטאל.

אויב א קאפיטאל פון 1000 פונט סט. שאפט פעריאדיש, צום ביישפיעל יעהרליך, א מעהרווערטה פון 200 פונט סט., און אויב דער דאזיגער מעהרווערטה ווערט יעהרליך פערצעהרט, דאן איז קלאר, אז נאך א פינף־יאהריגער וויעדערהאלונג פון דעמזעלביגען פראצעס איז די סומע פון דעם פערצעהרטען מעהרווערטה =5×200, אדער גלייך צו דעם לכתחילה־אויסגעלעגטען קאפיטאל־ווערטה פון 1000 פונט סט. וועלן דער יעהרליכער מעהרווערטה וואלט נאר טיילוויייז פערצעהרט נעווארן, צום ביישפיעל נאר אויף א העלפט, וואלט דערזעלביגער רעזולטאט ארויסגעקומען נאך א צעהן־יאהריגער וויעדערהאלונג פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס, וואריר 10×100=1000. הכלל: דער אויסגעלעגטער קאפיטאל־ווערטה, דיווידירט דורך דעם יעהרליך־פערצעהרטען מעהרווערטה, גיט די צאהל יאהרען אדער די צאהל רעפראדוקציאנס־פעריאדען, ביים סוף פון וועלכע דער לכתחילה־אויסגעלעגטער קאפיטאל איז פערצעהרט נעווארן פון דעם קאפיטאליסט און בכן פערשוואונדען נעווארן.

וואס דער קאפיטאליסט שטעלט זיך פאר, אז ער פערצעהרט דעם פראדוקט פון דער פרעמדער, אונבעצאהלטער ארבייט — דעם מעהרווערטה — און ריהרט ניט אן דעם אורשפרינגליכען קאפיטאל־ווערטה, קאן לחלוטין ניט ענדערן דעם פאקט. וועגן עם לויפט אב א געוויסע צאהל יאהרען איז דער קאפיטאל־ווערטה, וואס ער האט פערמאגט, גלייך צו דער סומע מעהרווערטה, וואס ער האט זיך אנגעאייגענט אהן אן עקוויוואלענט אין משך פון דער־זעלביגער צאהל יאהרען, און די ווערטה־סומע, וואס ער האט פער־צעהרט, איז גלייך צו דעם אורשפרינגליכען קאפיטאל־ווערטה.

עם איז אמת, ער האט אין האנד א קאפיטאל, וואס האט זיך

דוצירט די אַרבייט־קראַפט פּונקט אַזוי בעשטענדיג אַלס אַ סו־ביעקטיווען, פון איהרע אייגענע מאַטעריאַליזירונגס־ און פערווירק־ליכונגס־מיטלען אָבגעטרענטען, אַבסטראַקטען רייכטום־קוואַל, וואָס עקזיסטירט אין דער בלויזער לייבליכקייט פון דעם אַרבייטער — קורץ, ער פּראָדוצירט דעם אַרבייטער אַלס לוין־אַרבייטער.[6] אָט די בעשטענדיגע רעפּראָדוקציאָן אָדער פעראייביגונג פון דעם אַר־בייטער איז דאָס איינציגע סינע קוואַ נאָן [דער לעבענס־בעדינג] פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן.

דעם אַרבייטער'ס קאָנזומציאָן איז פון אַ טאָפּעלטען סאָרט. בעת דעם פּראָדוצירן קאָנזומירט ער דורך זיין אַרבייט פּראָדוק־ציאָנס־מיטלען און פערוואַנדעלט זיי אין פּראָדוקטען, וועלכע האָ־בען אַ העכערן ווערטה איידער דער אויסגעלעגטער קאַפּיטאַל. דאָס איז זיין פּראָדוקטיווע קאָנזומציאָן. זי איז אין דערזעלביגער צייט אַ קאָנזומציאָן פון זיין אַרבייט־קראַפט דורך דעם קאַפּיטאַליסט, וועלכער האָט זי געקויפט. פון דער אַנדער זייט גיט אויס דער אַר־בייטער דאָס אָבגעצאָהלטע געלד פאַר דעם קויף פון דער אַרבייט־קראַפט אויף לעבענס־מיטלען, דורך וועלכע ער דערהאַלט זיין לע־בען און רעפּראָדוצירט זיך. דאָס איז זיין אינדיווידועלע, פּער־זענליכע קאָנזומציאָן. דעם אַרבייטער'ס פּראָדוקטיווע און אינ־דיווידועלע קאָנזומציאָן זיינען פאָלגליך לגמרי פערשיידען. אין איין פאַל האַנדעלט ער ווי די בעוועגענדע קראַפט פון קאַפּיטאַל און געהערט דעם קאַפּיטאַליסט; אין דעם אַנדערן געהערט ער זיך אַליין און טהוט אָב אַ נדיווידועלע לעבענס־אַקטען אויסערהאַלב דעם פּראָדוקציאָנס פּראָצעס. דער רעזולטאַט פון דאָס ערשטע איז דאָס לעבען פון קאַפּיטאַליסט, פון דאָס אַנדערע — דאָס לעבען פון דעם אַרבייטער גופא.

בעטראַכטענדיג דעם אַרבייט־טאָג [אין אַכטען קאַפּיטעל] און

---

[6] „עס איז פאַקטיש אמת, אַז אַ ניי־איינגעפיהרטע מאַנופעקטור בעשעפ־טיגט אַ סך אַרימע לייט: זיי הערן אָבער קיינמאָל ניט אויף צו זיין אַרימע לייט, און דער ווייטערדיגער דויער פון דער מאַנופעקטור שאַפט נאָך אַ סך נייע." (Reasons for a limited Exportation of Wool, London 1777, p. 37.) „דער „פאַרמער" בעהויפּטעט איצט גאַנץ אונזיניג, אַז ער האַלט אויס די אַרימע. אין דער ווירקליכקייט האַלטען זיי זיך אויף אין עלענד." ("Reasons for the late Increase in the Poor Rates etc." London 1777, p. 37.)

עס פאַדערט זיך כדי די אַרבייט זאָל זיך רעאַליזירן, און אַנאַנדער קאַטעגאָריע פּערזאָנען, וואָס זייער גאַנצעס האָב און גוטס בעשטענקט זיך אויף זייער אייגענער אַרבייט־קראַפט — אָט דאָס איז, הייסט עס, געווען די פאַקטיש געגעבענע גרונדלאַגע, דער אַרויס־גאַנג־פונקט פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס.

דאָס אָבער וואָס איז אין אָנפאַנג געווען דער אַרויסגאַנג־פונקט, ווערט שפּעטער, א דאַנק דער איינפאַכער רעפּראָדוקציאָן, א רעזולטאַט, וועלכער בענייט זיך אַלאַמאָל וויעדער אליין. פון איין זייט פערוואַנדעלט נאַכאַנאַנד דער פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס דעם מאַטעריעלען רייכטום אין קאַפּיטאַל און געגנסמיטלען פאַר דעם קאַפּיטאַליסט. פון דער אַנדער זייט קומט דער אַרבייטער שטענדיג אַרויס פון דעם פּראָצעס ווי ער איז אין אים אַרייגגעטרעטען — דער פערזענליכער קוואַל פון רייכטום, אָבער נאַקעט פון אַלע מיטלען צו פערווירקליכען דעם דאָזיגען רייכטום פאַר זיך. אַזוי ווי פאַר זיין אַרייַנטרעטען אין דעם פּראָצעס איז זיין אייגענע אַרבייט געוואָרן פאַרפערמדט פון אים אליין, איז אָנגעאייגענט געוואָרן פון דעם קאַפּיטאַליסט און פערקערפערט געוואָרן אין דעם קאַפּיטאַל, מאַטעריאַליזירט זי זיך שטענדיג בעת דעם פּראָצעס אין א פרעמדען פּראָדוקט. אַזוי ווי דער פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס איז אין דערזעלביגער צייט דער קאַנזומציאָנס־פּראָצעס פון דער אַרבייט־קראַפט דורך דעם קאַפּיטאַליסט, פערוואַנדעלט זיך נאַכאַנאַנד דעם אַרבייטער'ס פּראָדוקט ניט נאָר אין סחורה, נאָר אין קאַפּיטאַל: אין א ווערטה, וואָס זויגט אויס די ווערטה־בעשאַפענדע קראַפט, אין לעבענס־מיטלען, וועלכע קויפען מענשען, אין פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וואָס בעשאַפטיגען די פּראָדוצירער.[5] דער אַרבייטער גופא פּראָדוצירט דעריבער שטענדיג דעם אָביעקטיוון רייכטום אלס קאַפּיטאַל — א מאַכט, וואָס איז איהם פרעמד, וואָס בעהערשט און עקספּלואָטירט איהם; און דער קאַפּיטאַליסט פּראָ־

---

[5] „דאָס איז א בעזונדערס מערקווירדיגע אייגנשאַפט פון דער פּראָדוקטיוער קאַנזומציאָן. וואָס עס ווערט פּראָדוקטיוו קאַנזומירט איז קאַפּיטאַל, און עס ווערט קאַפּיטאַל דורך דער קאַנזומציאָן." (דושיימס מיל, „עלעמענט ד'עקאָנאָמיע פּאָליטיק", פּראָנצ. איבערזעצונג, פּאַריז 1823, ז. 242.) דושיימס מיל איז אָבער קיינמאָל ניט נעפאַלען אויף דעם שפּור פון דער דאָזיגער „בעזונדערס מערקווירדיגער אייגנשאַפט."

ציאן פון דעם ארבייטער קלאס א צוריק־פערוואנדלונג פון די לע־
בענס־מיטלען, וואס זיינען אויסגענעבען געווארן פון קאפיטאל פאר
ארבייט־קראפט, אין ארבייט־קראפט, וואס קאן פון דאס נייע עקס־
פלואטירט ווערן פון קאפיטאל. זי איז די פראדוקציאן און רע־
פראדוקציאן פון דעם קאפיטאליסט'ס נויטיגסטען פראדוקציאנס־
מיטל — פון דעם ארבייטער גופא. דעם ארבייטער'ס אינדיווי־
דועלע קאנזומציאן בלייבט, הייסט עס, א מאמענט [ד. ה. א פאק־
טאר] פון קאפיטאל'ס פראדוקציאן און רעפראדוקציאן בכלל (אים
נראסען אונד גאנצען), סיי זי קומט פאר אין דעם ארבייט־פלאץ
אדער דרויסען פון איהם, סיי אינערהאלב אדער אויסערהאלב פון
דעם ארבייט־פראצעס — פונקט אזוי ווי די רייניגונג פון דער מא־
שין איז אזא מאמענט, סיי דאס ווערט געטהאן בעת דעם ארבייט־
פראצעס אדער אין בעשטימטע הפסקות פון דעם דאזיגען פראצעס.

דאס, וואס דער ארבייטער פיהרט דורך זיין אינדיווידועלע
קאנזומציאן צוליעב זיך אליין און ניט צוליעב דעם קאפיטאליסט,
האט מיט דער זאך גארנישט צו טהאן. אזוי, למשל, איז דער קאנ־
זום פון דעם לאסט־פיה ניט קיין וועניגער־נויטוועניגער מאמענט
פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס, צוליב דעם וואס עס האט אליין
א הנאה בעת עס פרעסט. די שטענדיגע דערהאלטונג און רעפרא־
דוקציאן פון דעם ארבייטער־קלאס בלייבט א שטענדיגער בעדינג
פאר דער רעפראדוקציאן פון קאפיטאל. דער קאפיטאליסט קאן
רוהיג איבערלאזען די ערפילונג פון די דאזיגע נויטען צו דעם אר־
בייטער'ס אינסטינקט פון זעלבסט־דערהאלטונג און פארטפלאנ־
צונג. ער זארגט זיך נאר ארונטערצוזעצען זייער אינדיווידועלע
קאנזומציאן ווי ווייט מעגליך צו דאס נויטוועניגסטע, און ער איז
אזוי ווייט פון יענער מערב־אמעריקאנישער גראבקייט, וועלכע
צווינגט דעם ארבייטער צו פערצאהרן די קרעפטיגערע אנשטאט די
וועניגער־קרעפטיגע נאהרונגס־מיטלען, כרחוק מזרח ממערב.[8]

---

[8] „די ארבייטער איז די מינען פון מערב־אמעריקא, וואס זייער טענליכע ארבייט (אפשר די שווערסטע איז דער וועלט) בעשטאהט אין אריפטראנען אויף די פלייצעס א משא מעטאל, וואס וועגט פון 180 ביז 200 פונט, פון א טיעפעניש פון 450 פוס, לעבען נאר אויף ברויט און בעבלעה. זיי וואלטען פארנעצוינען צו נעהרן זיך אויף ברויט אליין, אבער זייערע בעלי בתים, וועלכע האבען אויסגעפונען, אז אויף ברויט אליין קאנען זיי ניט אזוי שטארק

די מאשינעריע און גרויס־אינדוסטריע [אין דרייצעהנטען קאַפּיטעל] האָט זיך באמת ארויסגעוויזען אין צאָהלרייכע ביישפּיעלען, אז דער ארבייטער איז אפט געצוואונגען צו מאכען זיין אינדיווידועלע קאָנזומציאָן פּאר א בלויז־צופעליגען צווישען־פּאל פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. אין דעם דאָזיגען פּאל טהוט ער זיך אריין לעבענס־מיטלען, כדי צו האלטען זיין ארבייט־קראפט אין גאנג — פונקט ווי מען גיט דער דאמף־מאשין קויהלען און וואסער, און דעם ראָד אויל. זיינע קאָנזומציאָנס־מיטלען זיינען דאן בלויז קאָנזומציאָנס־מיטלען פון א פּראָדוקציאָנס־מיטל, זיין אינדיווידועלע קאָנזומציאָן איז דירעקט א פּראָדוקטיוועע קאָנזומציאָן. דאָס אָבער ערשיינט אלס א ניט־פונדאמענטאלער מיסברויך פון דעם קאַפּיטאליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס.[1]

אָנדערש זעהט אויס די זאך, אזויבאלד ווי מיר בעטראכטען ניט דעם איינצעלנעם קאַפּיטאליסט און דעם איינצעלנעם ארבייטער, נאָר דעם קאַפּיטאליסטישן, קלאַס און דעם ארבייטער־קלאַס: ניט פּראיינצעלטע פּראָדוקציאָנס־פּראָצעסען, נאָר דעם קאַפּיטאליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס אין זיין פּלוס און אין זיין געזעלשאפטליכען אומפאנג.

ווען דער קאַפּיטאליסט בייט אויס א טייל פון זיין קאַפּיטאל אויף ארבייט־קראפט, פערגרעסערט ער דערמיט דעם ווערטה (פּערוועטע) פון זיין גאנצען קאַפּיטאל. אָבער דערמיט איז נאָך ניט געענדיגט. ער דער'הרג'עט צוויי פליגען מיט איין קלאַפּ. ער פּראָפּיטירט ניט נאָר פון דאָס, וואָס ער בעקומט פון דעם ארבייטער, נאָר אויך פון דאָס, וואָס ער גיט איהם.

דער אויסגענעבענער קאַפּיטאל אין דעם אויסטויש פּאר ארבייט־קראפט ווערט אויסגעטוישט פון דעם ארבייטער־קלאַס אויף לעבענס־מיטלען, וועלכע דינען דורך זייער קאָנזומציאָן צו רעפּראָדוצירן דעם ארבייטער'ס מוסקולען, נערוון, ביינער, מארק א. אז וו. און צו שאפען נייע ארבייטער. אין די גרענעצען פון דאָס אבסאָלוט־נויטוועניגע איז דעריבער די אינדיווידועלע קאָנזום־

---

[1] ראַסטי וואלט ניט אזוי שטארק גע'דרש'נט אנטקעגען אט דעם פונקט, ווען ער וואלט ווירקליך ארויסגעדרונגען אין דעם סוד פון דער „פּראָדוקטיוער קאָנזומציאָן."

פון א געזעלשאפטליכען שטאנדפונקט איז דעריבער דער ארבייטער־קלאס, אפילו אויסערהאלב דעם דירעקטען ארבייט־פראצעס, פונקט אזוי פיעל אן אנגעהעריגער פון קאפיטאל, ווי דער טויטער ארבייט־אינסטרומענט. אפילו זיין אינדיווידועלע קאנזומציאן איז אין געווייסע גרעניצען נאר איין מאמענט פון דעם רעפראדוקציאנס־פראצעס פון קאפיטאל. דער פראצעס אבער גיט אכטונג, אז די דאזיגע זעלבסט־בעוואוסטע פראדוקציאנס־אינסטרומענטן זאלען ניט אוועקלויפען, דערמיט וואס ער רוקט שטענדיג איבער זייער פראדוקט פון זייער פאליום צו דעם אנטקעגענדיגען פאליום פון קאפיטאל. די אינדיווידועלע קאנזומציאן זארגט פון איין זייט פאר איהר אייגענער דערהאלטונג און רעפראדוקציאן, פון דער אנדער זייט, דורך דער פארניכטונג פון די לעבענס־מיטלען — פאר איהר שטענדיגען וויעדער־ערשיינען אויף דעם ארבייטס־מארק. דער רוימישער שקלאף איז געווען צוגעבונדען צו זיין אייגענטימער דורך קעטען, דער לוין־ארבייטער איז צוגעבונדען דורך אונזיכטבארע פעדים. אט דער אייגענטימער איז אבער ניט דער איינציגע קאפיטאליסט, נאר דער קאפיטאליסטישער קלאס.

אמאליגע צייטען האט דער קאפיטאל, וואו ער האט עס גע־האלטען פאר נויטיג, דורכגעפיהרט זיין אייגענטום־רעכט אויף דעם פרייען ארבייטער דורך צוואנג־געזעצען. אזוי צום ביישפיעל איז אין ענגלאנד ביז 1815 די אויסוואנדערונג פון מאשין־ארבייטער געווען פארבאטען דורך שווערע שטראפען.

די רעפראדוקציאן פון דעם ארבייטער־קלאס שליסט אויך איין דאס אנזאמלען און איבערגעבען די ארבייטס־פעהיגקייט פון איין דור צו דעם אנדערן.[12] ווי פיעל דער קאפיטאליסט רעכענט די עקזיסטענץ פון אוא פעהיגען קלאס ארבייטער צווישען די פראדוקציאנס־בעדינגונגען, וואס געהערן צו איהם; ווי פיעל ער בע־

אבער, ענגוי נעזאגט, ניט פאר זיך אליין." (מאלטהוס, „דעפיניישאנס אין פאליטיקאל עקאנאמיע", לאנדאן, 1853, ז. 30.)

[12] „די אייניציע זאך, וועגען וועלכער מען קאן זאגען, אז זי איז פארהאן אין זאפאס און איז פון פריהער פראדוצירט, איז דעם ארבייטער'ס נעניטקייט... די אנזאמלונג און אבלאגערונג פון נעניטער ארבייט. אט די וויכטיגע אפעראציע וועגט דורכגעפיהרט, וואס איז שויך דער גרויסער מאסע ארבייטער, אחא וועכען עס איז קאפיטאל." (Hodgskin, "Labour De ended etc." p. 13.)

דעריבער בעטראכט טאקע דער קאפיטאליסט און זיין אידעאלאג, דער פאליטישער עקאנאם, נאר דעם טייל פון דעם ארבייטער'ס אינדיווידועלער קאנזומציאן אלס פראדוקטיוו, וועלכער פאדערט זיך כדי צו פעראייביגען דעם ארבייטער־קלאס, און וואס מוז דעריבער פאקטיש פערצעהרט ווערן, כדי דער קאפיטאל זאל קאנען פערצעהרן די ארבייט־קראפט; אלץ וואס דער ארבייטער קאן אויסערדעם פערצעהרן פון זיין פערגענגיגען וועגען, איז אונפראדוקטיוו קאנזומציאן.[9] וועג די אנזאמלונג פון קאפיטאל וואלט פעראורזאכט א העכערונג פון'ס ארבייטס־לוין און פאלגליך א פערמעהרונג פון דעם ארבייטער'ס קאנזומציאנס־מיטלען אהן א קאנזום פון מעהר ארבייטס־קראפט דורך קאפיטאל, וואלט דאן דער צוגעקומענער קאפיטאל קאנזומירט געוואָרן אונפראדוקטיוו.[10] אין דער אמת'ן איז די אינדיווידועלע קאנזומציאן פון דעם ארבייטער פאר איהם אליין אונפראדוקטיוו, וואָרים זי רעפראדוצירט נאר דעם נויט־בעדערפטיגען אינדיווידואום; זי איז פראדוקטיוו פאר דעם קאפיטאליסט און דעם שטאאט, וואָרים זי איז א פראדוקציאן פון דער קראפט, וואס פראדוצירט דעם פרעמדען רייכטום.[11]

ארבייטען, בעהאנדלען זיי ווי די פערד און צווינגען זיי צו עסען די בעלעהּ, ווייל בעלעהּ זיינען רייכער אין שטאפען וואס מאכען שטארק די קנאכען פון קערפער, איידער בריוט." (ליעביג, „די כעמיע אין איהרער אנווענדונג אויף אגריקולטור אונד פיזיאלאגיע", 7טע אויפלאגע, 1862, 1 טייל, ז. 194, נאטע.)

[9] דושיימס מיל, „עלעמענט ד'עקאנאמיע פאליטיק". פראנצויזישע אי־בערזעצונג פון פאריסס, פאריז, 1823, ז. 238.

[10] „וועג דער פריז פון דער ארבייט וואלט נעשטיגען אווי הויך, אז טראץ דעם צוואקס פון קאפיטאל, וואלט דאך קיין מעהר ארבייט ניט גע־קאנט בעשעפטיגט ווערן, דאן וואלט איהּ נעואנט, אז אזא צוואקס פון קא־פיטאל ווערט קאנזומירט אונפראדוקטיוו." (ריקארדא, „פרינסיפלס אוו פא־ליטיקאל עקאנאמיע", דריטע אויפלאגע, לאנדאן, 1821, ז. 163, נאטע.)

[11] „די אייגענטליכע קאנזומציאן אדער צערשטערונג פון רייכטום (ער מיינט דעם פערברויהּ פון די פראדוקציאנס־מיטלען) דורהּ קאפיטאליסטען צום צוועק פון דער רעפראדוקציאן. . . דער ארבייטער . . . איז א פראדוקטיווער קאנזו־מענט פאר דער פרעזאן, וועלכע בעשעפטיגט איהם, און פאר דעם שטאאט,

אויך צו פּראָטעסטירן." דערזעלביגער מר. פּאַטטער בעווייזט דאַן ווייטער, ווי ניצליך די באַוועל־אינדוסטריע איז, ווי „זי האָט בלי ספק אָבגעצויגען די איבערבעפעלקערונג פון אירלאַנד און פון די ענגלישע אַגריקולטור־דיסטריקטען", ווי אונגעהויער גרויס איהר אומפאַנג איז, ווי זי האָט צוגעשטעלט אין יאָהר 1860 5/13 פון גאַנצען ענגלישען עקספּאָרט־האַנדעל, ווי זי וועט אין אייניגע יאָהר זיך וויעדער אויסשפּרייטען דורך דער אויסברייטערונג פון דעם מאַרק, דערהויפּט אין אינדיען, און דורכדעם וואָס מען וועט בעקומען אַ געניגענדען „באַוועל־צושטעל מיט 6 פּענס אַ פונט." ער זאָגט דאַן ווייטער: „אַ געוויסע צייט — אפשר אַ יאָהר, צוויי אָדער דריי — וועט פּראָדוצירען די נויטיגע קוואַנטיטעט. . . . איך וואָלט אָבער דאַן געשטעלט די פראַגע, איז אָט די אינדוסטריע ווערטה, מען זאָל זי אָנהאַלטען? איז כדאי צו האַלטען אין אָרדנונג די מאַשינעריע (ער מיינט די לעבעדיגע אַרבייטס־מאַשינען), און צי איז עס ניט די גרעסטע נאַרישקייט זי אויפצוגעבען! איך גלויב, אַז עס איז כדאי. איך גיב צו, אַז די אַרבייטער זיינען ניט קיין אייגענטום ("I allow that the workers are not a property") אַז זיי זיינען ניט דאָס אייגענטום פון לאַנקאַשיר און פון די מייסטערס; זיי זיינען אָבער די שטאַרקייט פון זיי ביידען; זיי זיינען די גייסטיגע און געלערנטע קראַפט, וועלכע קאָן ניט פערביטען ווערן אין איין דור; בעת, פערקעהרט, די אַנדערע מאַשינעריען, אויף וועלכע זיי אַרבייטען, קאָנען צום גר״סטען טייל פערביטען און פערבעסערט ווערן מיט גרויסע נוצען אין 12 חדשים.[14] דער־

---

[14] מען דערמאַנט זיך, אַז דערזעלביגער קאַפּיטאַל זינגט אַנאַנדער נגון אונטער געוועהנליכע אומשטענדען, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אַראַבזעצען דעם אַרבייטס־לוין. דענסטמאַל דערקלערן „די מייסטערס" מיט איין קול (זעה דעם פערטען אָבטייל, נאָטע 188, ז. 661): „די פאַבריק אַרבייטער דאַרפען גוט געדענקען, אַז זייער אַרבייט איז פאַקטיש אַ גאַנץ נידעריגער סאָרט געשיקטע אַרבייט; אַז קיין אַנדער אַרבייט קאָן מען אַזוי לייכט ניט אויסלערנען, און לפי ערך פון איהר קוואַליטעט ווערט קיינע ניט בעסער בעצאַהלט; אַז קיין אַנדער אַרבייט קאָן דורך אַ קורצען למוד פון די, וואָס האָבען די קלענסטע ערפאַהרונג, ניט צוגעשטעלט ווערן אין אַזאַ קורצער צייט און אין אַזאַ איבערפלוס. דעם מייסטער׳ס מאַשינעריע (וועלכע קאָן, ווי מיר הערן איצטער, אין 12 חדשים פערבעסערט און פערביטען ווערן מיט נוצען) שפּיעלט אין דער אמת׳ן אַ פיעל וויכטיגערע ראָליע אין דעם געשעפט פון דער

טראַכט איהם פאַקטיש אלס די רעאַלע עקזיסטענץ פון זיין וואַ־ריאַבלען קאַפּיטאַל, צייגט זיך ארויס אזוי ווי א קריזיס ברעננט מיט די געפאַהר צו פערלירן אזוינע ארבייטער. ווי בע־קאַנט, איז צוליעב דעם אמעריקאַנער בירגער־קריעג און דעם רוחק אין באַווע, וואָס איז פאַרגעקומען דורך איהם, ארויסגעוואָרפען געוואָרן דאָס רוב באַווע־ארבייטער אין לאַנקאַשיר און אַנדערש־וואו אויפ'ן גאַס. פון צווישען דעם ארבייטער־קלאַס גופא, ווי אויך פון אַנדערע געזעלשאַפטליכע טיילען, האָט זיך אויפגעהויי־בען אן אויפרוף פאַר אונטערשטיצונג פון'ם שטאַט אַדער דורך פריוויליגע פאַלקס־קאַלעקציעס, כדי צו מאַכען מעגליך די אויס־וואַנדערונג פון די „איבערפלי סיגע" נאָך די ענגלישע קאַלאָניעס אַדער די פעראייניגטע שטאַטען. די „טיימז" האָט דאַמאָלסט (24טען מערץ, 1863) פערשפענטליכט א בריעף פון עדמונד פאַטטער, דעם געוועזענעם פרעזידענט פון דעם מאַנטשעסטער האַנדעלסקאַמער. זיין בריעף איז מיט רעכט בעצייכענט געוואָרן אין „הויז אָוו קאַמאַנס" אלס „דער מאַניפעסט פון די פאַברי־קאַנטען".[13] מיר גיבען דאָ אייניגע כאַראַקטעריסטישע שטעלען, אין וועלכע קאַפּיטאַל'ס אייגענטום־רעכט אויף דער ארבייט־קראַפט וועלט אויסגעשפראַכען ניט־פערדעקטערהייט.

„מען קאָן זאָגען די ארבייטלאָזע, אז דער צושטעל פון באַווע־ארבייטער איז צו־גרויס. . . אז ער וואַלט אפשר געמוזט פער־קלענערט ווערן אויף א דריטעל, און דאַמאָלסט וואַלט געקומען א געזונדע נאַכפראַגע פאַר די איבעריגע צוויי דריטעל. . . . די עפענטליכע מיינונג האַלט די עמיגראַציע פאַר א דרינגענדער נויט. . . . דער מייסטער (דאָס הייסט דער באַווע־פאַבריקאַנט) קאָן אַבער ניט מיט'ן גוטען ווילען צוזעהן ווי זיין ארבייט־צושטעל ווערט אוועקגעפיהרט; ער מעג דענקען, און אפשר מיט רעכט, אז עס איז אי אומגערעכט, אי פאַלש. . . . וועו די אויסוואַנדע־רונג זאָל נאָך אונטערשטיצט ווערן דורך קהל'שע געלדער, האָט ער א רעכט צו פערלאַנגען מען זאָל איהם אויסהערן, און אפשר

[13] „דער דאזיגער בריעף קאָן בעצייכענט ווערן אלס דער מאַניפעסט פון די פאַבריקאַנטען" (פערזאנד. „אַנטראַג איבער די בויטוואַל נויט. זיצונג דעס אונטערהויזעס בעם 27טען אפריל, 1863.)

די איבערגעבליבענע דורך א פערברייטערטער אויסצעהרענדער עמיגראַציע און אַן אויסלעדיגונג פון ווערטה און קאַפּיטאַל אין א גאַנצער פּראָווינץ?"*[14]

פּאַטטער, דער אויסגעוועהלטער פאָרשפּרעכער פון די באַוועל־פאַבריקאַנטען, טיילט פאַנאַנדער צוויי סאָרטען „מאַשינעריע", וואָס געהערן ביידע דעם קאַפּיטאַליסט, נאָר איינע שטעהט אין זיין פאַבריק, און די אַנדערע וואוינט ביינאַכט און זונטאָג אין די אַרבייטער־שטיבלעך. איינע איז א טויטע, די אַנדערע איז א לעבעדיגע. די טויטע מאַשינעריע ווערט ניט נאָר יעדען טאָג אָבגעניצט און פערלירט אין ווערטה, נאָר א גרויסער טייל פון איהר עקזיסטירענדער מאַסע ווערט נאָכאַנאַנד אַזוי שטאַרק פער־עלטערט דורך דעם שטענדיגען טעכנישען פאָרטשריט, אַז זי קאָן מיט גרויסע נוצען פערביטען ווערן אין עטליכע מאָנאַט דורך נייערער מאַשינעריע. די לעבעדיגע מאַשינעריע, פערקעהרט, פערבעסערט זיך וואָס לענגער זי געוועהרט, וואָס מעהר זי זאַמעלט אין זיך אָן די אַרבייט־פעהיגקייט פון דורות. די „טיימז" האָט געענטפערט דעם פאַבריק־מאַגנאַט צווישען אַנדערעס ווי פאָלגט:

„הערר עדמאָנט פּאַטטער איז אַזוי פול מיט דעם געדאַנק פון דער אויסערגעוועהנליכער און אַבסאָלוטער וויכטיגקייט פון די באַוועל־פאַבריקאַנטען, אַז ער וואָלט, כדי אָנצוהאַלטען דעם דאָזי־גען קלאַס און פעראייביגען זייער פּראָפעסיאָן, פערשפּאַרט א האַלבען מיליאָן פון דעם אַרבייטער־קלאַס אַנטקעגען זייער ווילען אין איין גרויסען מאָראַלען הקדש. איז די דאָזיגע אינדוסטריע ווערטה, מען זאָל זי אָנהאַלטען? פרעגט הערר פּאַטטער. אודאי, מיט אַלע עהרליכע מיטלען, ענטפערן מיר. איז עס ווערט די מיה, מען זאָל זעהן צו האַלטען די מאַשינעריע אין אָרדנונג? פרעגט ווייטער הערר פּאַטטער. דאָ זיינען מיר שוין ניט אַזוי זיכער. אונטער דער מאַשינעריע פערשטעהט הערר פּאַטטער די מענשליכע מאַשינעריע, וואָרים ער פערענטפערט זיך, אַז ער האָט

---

*[14] אין געוועהנליכע צייטען בעהויפּטעט דער קאַפּיטאַליסט פונקט פער־קעהרט, אַז די אַרבייטער דאַרפען ניט זיין קיין דעמאָראַליזירטע און אומ־צופריעדענע הונגער־ליידער, ווען זיי וואָלטען געווען נענוג קלוג צו פערקלענערן זייער אָהל, צו פערגרעסערן דעם פרייז פון דער אַרבייט. (נאָטע צו דער פּראַנצויזישער אויסגאַבע.)

מונטערט אָדער ערלויבט (!) די אויסוואַנדערונג פון דער אַר־בייט־קראַפט, איז וואָס וועט ווערן פון דעם קאַפּיטאַליסט? (אָט דער האַרץ־געשריי דערמאָנט אָן האָפמאַרשאַל קאַלב). . . . נעהמט אַוועק די בעסטע אַרבייטער, וועט דער פיקסירטער קאַפּיטאַל אין אַ גרויסען גראַד פערלירן זיין ווערטה און דער צירקולירענדער קאַפּיטאַל וועט ניט וועלען אָנפיהרן דעם קאַמף מיט אַ קנאַפּען צושטעל פון אַ נידעריגען סאָרט אַרבייט. . . . מען זאָגט אונז, אַז די אַרבייטער אַליין ווילען די עמיגראַציע. עס איז זעהר נאַ־טירליך, זיי זאָלען עס וועלען. . . . רעדוצירט, שרומפט איין דאָס באַוועל־געשעפט, דורכדעם וואָס איהר וועט אַוועקנעהמען זיינע אַרבייט־קרעפטען, וואָס איהר וועט פערקלענערן די הוצאות פון די שכירות, לאָמיר זאָגען, אויף אַ פינפטעל אָדער פינף מיליאָן, און וואָס וועט דאַן ווערן פון דעם נעקסטען קלאַס איבער זיי, די קליינע קרעמער? וואָס וועט ווערן פון די גרונד־רענטען, פון די דירה־געלדער פאַר הייזער? . . . וואָס וועט ווערן פון די קליינע פערמער, פון די בעסערע הויז־בעזיצער און פון דעם לאַנד־איי־גענטימער? און זאָגט נאָר, צי עס קאָן זיין נאָך אַ מעהר זעלבסט־מערדערישער פּלאַן איידער אָט דער, וואָס זאָל אַזוי אָבשוואַכען די נאַציאָן דורך דעם עקספּאָרט פון איהרע בעסטע פאַבריק־אַר־בייטער און דורך דער פערניכטונג פון אַ טייל פון איהר פּראָדוק־טיווען קאַפּיטאַל און רייכטום? . . . מיין עצה איז, מען זאָל מאַכען אַן אַנלייהע פון 5 ביז 6 מיליאָן פונט סט., איינגעטיילט אין אַ משך פון אַריבער 2 אָדער 3 יאָהר, וואָס זאָל פערוואַלטעט ווערן דורך ספּעציעלע קאָמיסאַרען צוזאַמען מיט די „באָאָרדס אָוו גאַרדיענס" (אָרמען־פערוואַלטונגען) אין די באַוועל־דיסטריק־טען, אונטער ספּעציעלע געזעצליכע רעגולירונגען, מיט געוויסע צוואַנג־אַרבייטען, כדי אויפצוהאַלטען די מאָראַלע קראַפט פון די, וואָס וועלען קריגען די נדבות. . . קאָן דען זיין עטוואָס ערגערעס פאַר די גרונד־אייגענטימער אָדער מייסטערס, ווי אויפצוגעבען זייערע בעסטע אַרבייטער און צו דעמאָראַליזירן און פערביטערן

פּראָדוקציאָן איידער די אַרבייט און דעם אַרבייטער'ס געשיקטקייט, (וועלכע איצט קאָן אין 30 יאָהר ניט פערביטען ווערן) וואָס מען קאָן זיך אויסלערנען אין 6 מאָנאַט, און וואָס יעדער דאַרף־פּויער קאָן זיך עס לערנען."

ווערטער־שפּיעל. די „גרויסע עפענטליכע מיינונג" איז פאַקטיש געווען איינשטימיג מיט הערר פאַטטער'ס מיינונג, אַז די פאַבריק־אַרבייטער זיינען אַ בעוועגליכער צוגעהעריגער טייל פון די פאַב־ריקען. זייער אויסוואַנדערונג איז פערהינדערט געוואָרן.[16] מען האָט זיי איינגעשפּאַרט אין דעם „מאָראַלען הקדש" פון די באַוועל־דיסטריקטען, און זיי שטעלען נאָך אַלץ צונויף „די שטאַרקייט פון די באַוועל־פאַבריקאַנטען פון לאַנקאַשיר."

דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס רעפּראָדו־צירט, הייסט עס, דורך זיין אייגענעם גאַנג די צושיידונג צווישען אַרבייט־קראַפט און אַרבייט־בעדינגונגען. ער רעפּראָדוצירט און פעראייביגט דערמיט די בעדינגונגען פון דער עקספּלואַטאַציע פון'ם אַרבייטער. ער צווינגט שטענדיג דעם אַרבייטער צו פערקוי־פען זיין אַרבייט־קראַפט, כדי צו לעבען, און מאַכט שטענדיג מעג־ליך פאַר'ן קאַפּיטאַליסט זי צו קויפען, כדי צו ווערן רייכער.[17] עס איז ניט מעהר אַ צופאַל, וואָס ברענגט צוזאַמען אויפ'ן סחורה־מאַרק דעם קאַפּיטאַליסט און דעם אַרבייטער אַלס קויפער און פערקויפער. דער דרוק פון דעם פּראָצעס גופא שליידערט נאָכ־אַנאַנד דעם איינעם אויפ'ן סחורה־מאַרק אַלס פערקויפער פון זיין אַרבייט־קראַפט, און פערוואַנדעלט שטענדיג זיין אייגענעם פּראָ־

---

[16] דער פּאַרלאַמענט האָט קיין פּרוטה ניט בעוויליגט פאַר דער עמיגראַציע; ער האָט נאָר אַרויסגעגעבען געזעצען, וועלכע האָבען געגעבען די געמיינדען די מאַכט אויסצוהאַלטען די אַרבייטער אין אַ לאַגע צווישען לעבען און שטאַרבען, אָדער צו עקספּלואַטירען זיי, ניט צאָהלענדיג די נאָרמאַלע לוינען. פערקעהרט, ווען די מנפה אויף בהמות האָט אויסגעבראָכען דריי יאָהר שפּעטער, האָט דער פּאַרלאַמענט ווילד דורכגעבראָכען אַפילו די פּאַרלאַמענטאַרישע עטיקעט און האָט תיכף בעוויליגט מיליאָנען צו פערגיטיגען דעם היזק פון די מיליאָנערען־לענדלאָרדס, וועמעס פאַרמערס האָבען סיי ווי קיין שאָדען ניט געליטען, מחמת די פּרייזען אויף פלייש זיינען זעהר געשטיגען. דאָס ברומען ווי ווילדע חיות פון די גרונד־אייגענטימער בעת דער עפענונג פון פּאַרלאַמענט אין 1866 האָט בעוויזען, אַז מען דאַרף ניט זיין קיין הינדום כדי צו דיענען צו דער קוה סאַבאַלא, און מען דאַרף ניט זיין קיין יופּיטער, כדי זיך צו פער־וואַנדלען אין אַן אָקס.

[17] „דער אַרבייטער פערלאַנגט לעבענס־מיטלען, כדי צו לעבען; דער אונטערנעהמער פערלאַנגט אַרבייט, כדי צו קאָנען מאַכען פּראָפיטען." (זיס־מאָנדי, „נייע פּרינציפען פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע" (פּראָנצויזיש), באַנד I, 6, 91.)

ניט בדעה זיי צו בעהאנדלען ווי אן אבסאָלוטעם אייגענטום. מיר מוזן מודה זיין, אז מיר האלטען עס ניט פאר „וואַרטה די מיה", אדער אפילו פאר מענליך, צו האלטען די מענשליכע מאשינעריע אין אַרדנונג, דאָס הייסט זיי צו פערשפּארען און אָנגיסען מיט אויל ביז מען וועט זיי בעדארפן. מענשליכע מאשינעריע האָט די טבע צו ווערן פערראָסט פון אונטהעטיגקייט, וויפיעל איהר זאָלט זי ניט אויליען און רייבען. א חוץ דעם איז די מענשליכע מאשינעריע, ווי מיר האָבען אָפּגעשט אלע געזעהן, אימשטאנד פון זיך אליין אָנצולאָזען דאמף און צופּלאָצען אדער וויל צו־טאָנצען זיך אין אונזערע שטעדט. עס קאָן טאָקע, ווי הערר פּאטטער זאָגט, נעהמען א לענגערע צייט צו רעפּראָדוצירן די ארבייטער, אָבער מיט גענוג מאשינען סטען און געלד וועלען מיר אלעמאל געפינען ארבייטזאמע, אויסדויערענדע און פליסיגע מענער, פון וועלכע צו פאבריצירן מעהר פאבריקאנטען איידער מיר וועלען וועז עס איז קאָנען פערברויכען. . . הערר פאטטער רעדט וועגען א וויידערבעלעבונג פון דער אינדוסטריע אין איינס, צוויי אדער דריי יאָהר, און פערלאנגט פון אונז ניט צו דערמונטערן אדער ניט צו ערלויבען די אויסוואנדערונג פון דער ארבייט־קראפט! ער זאגט, עס איז נאטירליך, אז די ארבייטער זאלען וועלען אויסוואנדערן, אָבער ער מיינט, אז דאָס פאלק דארף דעם דאזיגען האלבען מיליאָן ארבייטער מיט די 700,000 וואָס הענגען אב פון זיי, ניט קוקענדיג אויף זייער פערלאנג, איינשפּארן אין די באוועלדיסטריקטען; און ווי א נויטיגע קאָנזעקווענץ מוז ער, פערשטעהט זיך, האלטען, אז דאָס פאלק דארף אונטערדריקען זייער אונצופריעדענהייט מיט געוואלט, און אויסהאלטען זיי אויף צדקה — אלץ צוליעב דער מעגליכקייט, אז די באוועלדפאבריקאנטען וועלען זיי אין שהענעם טאג וויעדער בעדארפען צו האָבען. . . . די צייט איז געקומען, וועז די גרויסע עפענטליכע מיינונג פון אָט די אינזלען אונזערע וועט מוזען עפעס טהאָן, כדי צו ראטעווען „די דאזיגע ארבייט־קראפט" פון יענע, וועלכע ווילען זי בעהאנדלען, ווי זיי בעהאנדלען די קויהלען, אייזען און באוועלד".[18]

דער „טיימז"־ארטיקעל איז נאָר נעווען א גייסט־רויבער־

[18] „טיימז" 24טען מערץ, 1863.

גופא, אויף איין זייט דעם קאַפּיטאַליסט, אויף דער אַנדער זייט דעם לוין־אַרבייטער.[20]

---

[20] „קאַפּיטאַל איז משער אַפריהער די לוין־אַרבייט, די לוין־אַרבייט איז משער אַפריהער דעם קאַפּיטאַל. איינס איז אַ תנאי־קודם פאַר דאָס אַנדערע; זיי רופען אַרויס איינע די אַנדערע געגענזייטיג. אַן אַרבייטער אין אַ באַוועל־פאַבריק — פּראָדוצירט ער נאָר באַוועל־שטאָפען? ניין, ער פּראָדוצירט קאַפּיטאַל. ער פּראָדוצירט ווערטהען, וועלכע דיענען פון דאָס ניי צו קאָמאַנדירן זיין אַרבייט און דורכדעם גופא צו שאַפען נייע ווערטהען." (קאַרל מאַרקס, „לוין־אַרבייט און קאַפּיטאַל" אין דער „נייער רהיינישער צייטונג", נומר 266, 7טען אַפּריל, 1849.) די אַרטיקלען אונטער אָט דעם טיטעל זיינען שטיקער פאָרלעזונגען, וועלכע איך האָב געהאַלטען אין יאָהר 1847 אין די דייטשע אַרבייטערפעראיינען פון בריסעל, וועלכע האָבען זיך אויפגעהערט צו דרוקען צוליעב דער פעברואַר־רעזאָלוציאָן. [זעה ק. מאַרקס, „לוין־אַרבייט און קאַפּיטאַל", נייע אויסגאַבע דורך ק. קאַוטסקי, בערלין 1907, ז. 27 און 28.]

דוקט אין דעם אנדערנ'ס קויפ־מיטעל. דער ארבייטער נעהערט פאקטיש דעם קאפיטאל נאך איידער ער פערקויפט זיך צום קאפיטאליסט. זיין עקאנאמישע קנעכטשאפט[18] ווערט צושטאנד געבראכט און ווערט אין דערזעלבינער צייט אויך פערדעקט דורך דער פעריאדישער בעניאונג פון זיין זעלבסט־פערקויף, דורך דעם בייטען זיך פון זיינע אינדיווידועלע לוין־בעלי בתים און דורך די שוואנקונגען אין דעם מארק־פרייז פון דער ארבייט.[19]

דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאנס־פראצעס, ווען מען בטראכט איהם אין צוזאמענהאנג, אדער אלס א רעפראדוקציאנס־פראצעס, פראדוצירט אלזא ניט בלויז סחורה, ניט בלויז מעהרווערטה: ער פראדוצירט און רעפראדוצירט די קאפיטאל־שייכות

---

[18] א פויער'שע נראבע פארם פון דער דזוינער קנעכטשאפט עקזיסטירט אין דער נראפשאפט דורהאם. עס איז איינע פון די וועניגע נראפשאפטען, וואו די פערהעלטניסען גיבען ניט דעם ארגומענט קיין אונבעשטריטענעם איינעמטומס־טיטעל אויף די אקערבוי טאגי־ארבייטער. די מינען־אינדוסטריע ניט די לעצטע א מענליכקייט אויסצוועהלען זייער ארבייט. דער פארמער, להיפך צום נעוועהנליכען רענעל, נעהמט דא דעריבער אין ארענדע נאר אזוינע לענדערייען אויף וועלכע עס נעפינען זיך „קאטטעדזשעס" פאר די ארבייטער. די דזוינע קאטטעדזשעס הייסען ''Hin's Houses'' [קנעכט־הייזער]. זיי ווערן פערדונגען צו די ארבייטער אונטער נעווייסע פעאדאלע פערפליכטונגען, אונטער אן אבמאך ווצס הייסט ''Bondage'' (הערינקייט) און בינדט צום ביישפיעל דעם ארבייטער פאר דער צייט, ווצס ער איז בעשעפטינט אנדערשוואו, צו צושטעלען זיין מאכטער א. אז. ו. ו. דער ארבייטער אליין הייסט „באנדסמאן", הערינער. אט די שייכות בעווייזט פון א נאנץ נייער זייט דעם ארבייטער'ס אינדיווידועלע קאנזומציאן אלס א קאנזומציאן פאר'ן קאפיטאל, אדער אלס פראדוקטיוע קאנזומציאן: „עס איז מערקווירדיג צו בעמערקטען, אז אפילו די צוואה פון דעם דזוינען „באנדסמאן" רעכענט זיך פאר א זייטיגער הכנסה פון דעם אויסנערעכענטען פריז. . . דער ארענדאטאר ערלויבט ניט אין דער נאנצער נאכבארשאפט קיין אנדער בית הכסא אויסער זיין אייגענעם, און דערלאוט ניט אין דעם פרט עובר זיין אויף דאס מינדסטע נעגען זיין הערערדעכט." („פובליק העלטה" 7טער רעפארט, 1864", ז. 188.)

[19] מיר ווילען דערמאנען, אז בנוגע דער ארבייט פון קינדער א. ד. מערשווינדט אפילו די פארמאליטעט פון דעם זעלבסט־פערקויף.

12,000 פונט סט. ביי אַ מעהרווערטה־ראַטע פון 100 פּראָצענט ליעגט דער מעהרווערטה אין דעם מעהר־פּראָדוקט אָדער נעט־פּראָ־דוקט פון 40,000 פונט גאַרן — $^1/_6$ פון דעם ברוטאָ־פּראָדוקט, ד. ה. פון דעם גאַנצען פּראָדוקט. אָט דער מעהר־פּראָדוקט האָט אַ ווערטה פון 2000 פונט סט., וואָס דער פערקויף וועט רעאַליזירן. אויב אָט די 2000 פונט סט. ווערן וויעדער אַריינגעלעגט אַלס קאַפּיטאַל, דאַן וואַקסט דער אורשפּרינגליכער קאַפּיטאַל פון 10,000 אויף 12,000 פונט סט. אָדער אין אַנדערע ווערטער: ער האָט זיך אַקומולירט.

צוויי טויזענד פונט סט. איז צוויי טויזענד פונט סט. מען קאָן אין דעם געלד ניט דערזעהן און ניט דערשמעקען, אַז עס איז מעהר־ווערטה. דער כאַראַקטער פון מעהרווערטה בעווייזט נאָר ווי אַזוי ער איז געקומען צו זיין אייגענטימער, ער ענדערט אָבער קיין זאַך ניט אין דער נאַטור פון דעם ווערטה אָדער פון דעם געלד.

כדי אָט די ניי־צוגעקומענע סומע פון 2000 פונט סט. צו פערוואַנדלען אין דער שפּינעריי אין קאַפּיטאַל, מוז דער [באָס־] שפּינער אויסלעגען, ווען אַלע איבעריגע אומשטענדען בלייבען די־זעלביגע, $^4/_5$ פון דער סומע איינצוקויפען באַוועל א. אַז. וו. און $^1/_5$ איינצוקויפען נייע שפּינער־אַרבייטער, וועלכע וועלען גע־פינען אויפ'ן מאַרק די לעבענסמיטלען פאַר דעם ווערטה, וואָס ער האָט זיי אויסגעלעגט. דאַן פונקציאָנירט דער נייער קאַפּיטאַל פון 2000 פונט סט. אין דער שפּינעריי־פאַבריק און ברענגט איין פון זיין זייט אַ מעהרווערטה פון 400 פונט סט.

דער קאַפּיטאַל־ווערטה איז לכתחילה אויסגעלעגט געוואָרן אין געלד־פאָרם; פערקעהרט, דער מעהרווערטה עקזיסטירט צוערשט ווי אַ ווערטה פון אַ בעשטימטען טייל פון דעם ברוטאָ־פּראָדוקט. ווען אָט דער פּראָדוקט ווערט פערקויפט, פערוואַנדעלט אין געלד, בעקומט דער קאַפּיטאַל־ווערטה צוריק זיין לכתחילה'דיגע פאָרם, דער מעהרווערטה אָבער בייט דורכדעם זיין ערשטען עקזיסטענץ־אופן. פון אָט דעם מאָמענט אָן זיינען אָבער ביידע, דער קאַפּיטאַל־ווערטה און דער מעהרווערטה, געלד־סומען, און זייער וויעדער־פער־וואַנדלונג אין קאַפּיטאַל קומט פאָר אינגאַנצען אויף דעמזעלביגען אופן. דער קאַפּיטאַליסט לעגט אַריין ביידע סומען גלייך אין דעם איינקויף פון סחורות, וועלכע מאַכען אַז ער זאָל זיין אימשטאַנד פון דאָס נייע אָנצוהויבען די פאַבריצירונג פון זיין אַרטיקעל, און

צוויי און צוואנציגסטער קאפיטעל.

פערוואנדלונג פון מעהרווערטה אין קאפיטאל.

1. קאפיטאלישטישער פראדוקציאנס־פראצעס אויף א בריי־טערן מאסשטאב. פערוואנדלונג פון די אייגענטומסגע־זעצען פון דער סחורה־פראדוקציאן אין געזעצען פון קאפיטא־ליסטישער אנאייגענונג.

פריהער האבען מיר בעטראכט, ווי אזוי דער מעהרווערטה נעהמט זיך פון דעם קאפיטאל, איצטער וועלען מיר בעטראכטען, ווי אזוי דער קאפיטאל נעהמט זיך פון דעם מעהרווערטה. וועז דער מעהרווערטה ווערט ניט פערברויכט פון זיין אייגענטימער פאר זיינע פערזענליכע בעדערפענישען, נאר ווערט אנגעוואנדט אלס קאפיטאל, דאז פארמירט זיך א נייער קאפיטאל אוז ווערט צוגע־לעגט צו דעם אלטען, ער ווערט אקומולירט. די אנווענדונג פון מעהרווערטה אלס קאפיטאל אדער די צוריק־פערוואנדלונג פון מעהרווערטה אין קאפיטאל הייסט די אקומולאציע פון קאפיטאל.[21]

לאמיר צוערשט בעטראכטען אט דעם פראצעס פון דעם שטאנדפונקט פון דעם אייגצעלנעם קאפיטאליסט. א שפינער, למשל, האט אריינגעלעגט א קאפיטאל פון 10,000 פונט סט., ¾ דערפון אין באווע, מאשינען א. אז. וו. אוז ¼ אין ארבייט־לוין. ער פראדוצירט יעהרליך 240,000 פונט גארן, וואס זיינען ווערטה

[21] „אקומולאציע פון קאפיטאל: די פערוועגדונג פון א טייל הכנסה אלס קאפיטאל." (מאלטוס, „דעפיניציאן עטצ." ז. 11.) „אומוואנדלונג פון הכנסה אין קאפיטאל." (מאלטוס, „פרינסיפלס אוו פאליטיקאל עקאנאמי", 3טע אויפלאגע, לאנדאז 1836, ז. 319.)

דוקט פערוואנדלען אין קאפיטאל. אבער אהן נסים קאן מען נאר אזעלכע זאכען פערוואנדלען אין קאפיטאל, וועלכע קאנען פער־וועגדעט ווערן אין דעם ארבייט־פראצעס, דאס הייסט פראדוק־ציאנס־מיטלען; און ווייטער אזוינע זאכען, פון וועלכע דער ער־בייטער קאן דערהאלטען זיין לעבען, ד. ה. לעבענס־מיטלען. פאלגליך מוז איין טייל פון דער יערליכער מעהר־ארבייט האבען פערוועגדעט געווארן צו שאפען צוגעגעבענע פראדוקציאנס־און לעבענס־מיטלען מעהר און אריבער דעם סכום, וואס האט זיך גע־פאדערט צוריק צו שאפען דעם אויסגעלעגטען קאפיטאל. ביט איין וואכט: דער מעהרווערטה לאזט זיך נאר דעריבער פערוואנד־לען אין קאפיטאל, וויל דער מעהר־פראדוקט, פון וועלכען ער איז דער ווערטה, ענטהאלט שוין אין זיך די מאטעריעלע עלעמענטען פון א נייעם קאפיטאל.*[21]

כדי פאקטיש צו לאזען פונקציאנירן די דאזיגע עלעמענטען אלס קאפיטאל, בעדארף דער קאפיטאליסטישער קלאס האבען א צוזאץ פון פרישער ארבייט. אויב די עקספלואטאציע פון די אר־בייטער, וואס זיינען שוין בעשעפטיגט, וואקסט ניט עקסטענסיוו אדער אינטענסיוו, דאן מוזען אנגעשטעלט ווערן נייע ארבייט־קרעפ־טען. דער מעכאניזם פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן האט שוין דאס אויך פערזארגט, דורכדעם וואס ער רעפראדוצירט דעם ארבייטער־קלאס אלס א קלאס, וואס הענגט אב פון דעם ארבייטס־לוין, און וואס זיין געווענהנליכער לוין גרייכט ניט נאר צו פערזיכערן זיין קיום, נאר אויך זיין פערמעהרונג. קאפיטאל דארף נאר פער־קערפערן אט די צוגעקומענע ארבייט־קראפט, וואס דער ארבייטער־קלאס שטעלט יעהרליך צו אויף אלע שטופען פון עלטער, אין די

---

*[21] דא ווערט ניט נענומען אין בעטראכט דער אינטערנאציאנאלער האנדעל, וועלכער פערבייט די אינלענדישע סארטען סחורות דורך אויסלענדישע, און דורך וועלכע א פאלק קאן פערבייטען לוקסוס־ארטיקלען אויף פראדוק־ציאנס־מיטלען אדער לעבענס־מיטלען און פערקעהרט. כדי אויפצופאסטען דעם נעגענשטאנד פון דער אונטערזוכונג אין זיין רייגער פארם, פריי פון שטע־רענדע נעבען־אומשטענדען, מוזען טיר דא בעטראכטען און משער זיין די נאנצע האנדעלס־וועלט ווי איין נאציע, און אננעהמען, אז די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן האט זיך אומפאטם פעסט עטאבלירט און האט אריינגעקרינען אין איהר רשות אלע פראדוקציאנס־צווייגען.

דאס מאל טאקע אויף א ברייטערן מאסשטאב. כדי אבער צו קויפן די דאזיגע סחורות, מוז ער זיי געפינען גרייט אויפ'ן מארק.

זיינע אייגענע אויסגעשפונענע פעדים צירקולירן נאר, וויל ער ברענגט אויפ'ן מארק זיין יעהרליכען פראדוקט, אזוי ווי אלע אנדערע קאפיטאליסטען טהוען דאסזעלביגע מיט זייערע סחורות. אבער איידער די דאזיגע סחורות זיינען געקומען אויפ'ן מארק האבען זיי שוין געמוזט זיין א טייל פון דעם אלגעמיינעם יאהריגען פראדוקט, ד. ה. זיי האבען זיך געמוזט געפינען אין דער גאנצער מאסע זאכען פון אלערליי סארטען, אין וועלכער די גאנצע סומע פון די איינצעל־קאפיטאלען אדער דער סך הכל פון געזעלשאפטליכען קאפיטאל האט זיך פערוואנדעלט אין משך פון יאהר, און פון וועלכער יעדער איינצעל־קאפיטאליסט האט אין האנד נאר אין טייל. די טראנזאקציעס אויפ'ן מארק פיהרן נאר דורך דעם אומזאץ פון די איינצעלנע בעשטאנד־טיילען פון דער יאהריגער פראדוקציאן, זיי שיקען זיי פון איין האנד אין דער אנדערער, זיי קאנען אבער ניט פערגרעסערן דעם סך הכל פון דער יאהריגער פראדוקציאן און קאנען ניט ענדערן די נאטור פון די פראדוצירטע זאכען. פאלגליך העננט אב דער געברויך, וואס קאן געמאכט ווערן פון דעם יעהרליכען סך הכל פון די פראדוקטען, פון זיין אייגענער צוזאמענזעצונג, אבער בשום אופן ניט פון דער צירקולאציע.

די יעהרליכע פראדוקציאן מוז קודם צושטעלען די אלע נענענשטאנדען (נעברויך־ווערטהען), פון וועלכע מען מוז נעהמען ממלא צו זיין די מאטעריעלע בעשטאנד־טיילען פון קאפיטאל, וואס זיינען פערברויכט געווארן אין משך פון יאהר. ארונטערערבענענדיג אט די, בלייבט דער נעט־ אדער מעהר־פראדוקט, אין וועלכען עם ליענט דער מעהרווערטה. און פון וואס בעשטעהט אט דער מעהר־פראדוקט? גאנץ נעווים געפינען זיך דערונטער זאכען, וועלכע זיינען בעשטימט פאר דער בעפרידיגונג פון די בעדערפענישען און גענוסטען פון דעם קאפיטאליסטען־קלאס, וועלכע נעהמען אריין, הייסט עם, אין זייער קאנזומציאנס־פאנד. וועז דאס אבער וואלט נעווען אלעס, וואלט דאך דער מעהרווערטה איננאנצען פערהוליעט געווארן, און עס וואלט בלויז פארגעקומען אן אייגפאכע רעפראדוקציאן.

כדי צו אקומולירן, מוז מען איין טייל פון דעם מעהר־פראי־

זיך צו רעפּראָדוצירן און צו פּראָדוצירן מעהרווערטה, און אז דאָס אייגענע איז ריכטיג וועגען יערען אקומולירטען קאפּיטאל בנוגע די צוגעקומענע קאפּיטאלען, וואָס ער ברענגט ארויס.

דער אורשפּרינגליכער קאפּיטאל האָט זיך פּאַרמירט דורך דעם אויסלעג פון 10,000 פונט סט. פון וואַנען האָט זיי זייער בעזיצער גענומען? „דורך זיין אייגענער ארבייט און דער ארבייט פון זיינע אורעלטערן!" ענטפערן אונז איינשטימיג די וואָרט־פיהרער פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע.***[21] און פּאקטיש זעהט אוים זייער השערה צו זיין די איינציגע, וואָס פּאסט זיך צו די געזעצען פון סחורה־פּראָדוקציאָן, לויט וועלכע נאָר עקוויוואָלענטען טויש זיך דורכשניטליך אויס און יעדערער קאָן קויפען סחורה נאָר מיט סחורה.

גאַנץ אנדערש שטעהט די זאַך מיט דעם צוגעקומענעם קאפּיטאל פון 2000 פונט סט. דעם פּראָצעס פון זיין ענטשטעהונג וויסען מיר גאַנץ genau. ער איז קאפּיטאליזירטער מעהרווערטה. פון זיין אורשפּרונג אָן ענטהאלט ער ניט קיין אייניציג ברעקעל וועדטה, וואָס שטאַמט ניט אָב פון ניט־בעצאָהלטער פרעמדער ארבייט. די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, מיט וועלכע די צוגעקומענע ארבייט־קראפט וועדט פערקערפערט, אזוי גוט ווי די לעבענס־מיטלען, אויף וועלכע זי האלט זיך אויף, זיינען נישט מעהר ווי די בעשטאַנד־טיילען פון דעם מעהר־פּראָדוקט, פון דעם שטייער (טריבוט), וואָס דער קאפּיטאליסטישער קלאַס רייסט יעהרליך ארוים פון דעם ארבייטער־קלאַס. וועלן אפילו דער קאפּיטאליסטישער קלאַס קויפט מיט א טייל פון דעם שטייער די דאָזיגע צוגעקומענע ארבייט־קראפט און בעצאָהלט זאָגאר דעם פולען פּרייז, אזוי זע אן עקוויוואָלענט וועדט אויסגעטוישט אויף אן עקוויוואָלענט — בלייבט עס אלץ דיזעלבע מעשה ווי מיט יענעם עראַבערער, וועלכער קויפט סחורה ביי די בעזיצנטע מיט דעם געלד, וואָס ער האָט פון זיי אוועקגערויבט.

וועלן דער צוגעקומענער קאפּיטאל בעשעפטיגט דעמזעלביגען ארבייטער, וועלכער האָט איהם פּראָדוצירט, מוז דער ארבייטער

*** [21] „די אורשפּרינגליכע ארבייט, וועמען קאפּיטאל פערדאנקט זיין ענטשטעהונג." (זיסמאנדי, „נייע פּרינציפּען פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע" (פּראַנצויזיש) באנד I, ז. 109.)

צוגעקומענע פראָדוקציאָנס־מיטלען, וואָס געפינען זיך שוין אין דער יעהרליכער פראָדוקציאָן, און די פערוואַנדלונג פון מעהרווערטה אין קאַפּיטאַל איז פאַרטיג. קאַנקרעט בעטראַכט, לעזט זיך אויף די אַקומולאַציע אין דער רעפראָדוקציאָן פון קאַפּיטאַל אויף א וואָס וויייטער אַלץ מעהר אויסגעברייטערטען מאַסשטאַב. דער קרייז־לויף פון דער אײַנפאַכער רעפראָדוקציאָן שפּרייט זיך אויס אין פערוואַנדלט זיך, ווי זיסמאָנדי דריקט זיך אויס, אין א ספּיראַל.**[21]

לאָמיר זיך איצטער אומקעהרען צו אונזער ביישפּיל. עס איז די אַלטע נעשיכטע: אברהם הוליד את יצחק, יצחק הוליד את יעקב א. אַ. וו. דער אורשפּרינגליכער קאַפּיטאַל פון 10,000 פונט סט. ברענגט א מעהרווערטה פון 2000 פונט סט., וועלכער ווערט קאַפּיטאַליזירט. דער נייער קאַפּיטאַל פון 2000 פונט סט., וועלכען מיר וועלען אַנרופען צוגעקומענער קאַפּיטאַל נומר 1, ברענגט א מעהרווערטה פון 400 פונט סט. וועז זיין איינטיילונג אין קאַנסטאַנטען און וואַריאַבלען קאַפּיטאַל און די ראַטע פון מעהרווערטה בלייבט דיזעלביגע ווי ביי דעם אורשפּרינגליכען קאַפּיטאַל. אַט דער מעהרווערטה ווערט וויידער קאַפּיטאַליזירט, ער ווערט פערוואַנדלט, הייסט עס, אין א צווייטען צוגעגעבענעם קאַפּיטאַל — צוגעקומענער קאַפּיטאַל נומר 2 — און ברענגט א נייעם מעהר ווערטה פון 80 פונט סט. א. אַ. וו.

מיר לאָזען דאָ אויס פון בעטראַכט דעם טייל פון׳ם מעהר־ווערטה, וואָס דער קאַפּיטאַליסט פערצעהרט. אונז אינטערעסירט אויך פונקט אַזוי וועניג אין דעם מאָמענט, צי די צוגעקומענע קאַפּיטאַלען ווערן פערבונדען מיט דעם אורשפּרינגליכען קאַפּיטאַל, אַדער זיי ווערן אַבגעטיילט פון איהם און פערוואַרטעט זעלבשטענ־דיג; צי דערזעלביגער קאַפּיטאַליסט, וועלכער האָט זיי אַקומו־לירט, נוצט זיי אויס, אַדער ער גיט זיי איבער אַנאַנדערן. מיר דאַרפען נאָר ניט פערגעסען, אז נעבען אַט די ניי־געבילדעטע קאַפּיטאַלען הערט דער אורשפּרינגליכער קאַפּיטאַל אַלץ ניט אויף

** [21] זיסמאָנדי׳ס אַנאַליז פון דער אַקומולאַציע האָט דעם גרויסען פעה־לער, וואָס ער בענוצענט זיך צופיעל מיט דער פראַזע „פערוואַנדלונג פון רעווענוי [הכנסה] אין קאַפּיטאַל", ניט אויספאַרשענדיג די מאַטעריעלע בע־דינגונגען פון דער דאָזיגער אַפּעראַציע.

ניגעלען קאפיטאל — א קויף, וועלכער האט געשטימט מיט די נע־ זעצען פון סחורה־אויסטויש און וועלכער, יורידיש בעטראכט, איז משער נישט מעהר ווי א פרייען רשות מצד דעם ארבייטער אויף זיינע אייגענע פעהיגקייטען און מצד דעם געלד־ אדער סחורה־ בעזיצער אויף די ווערטהען, וואס געהערן איהם; אויף ווי ווייט דער צוגעקומענער קאפיטאל נומער 2 א. אז. ו. איז בלויז א רע־ זולטאט פון דעם צוגעקומענעם קאפיטאל נומער 1, איז, הייסט עס, א קאנזעקווענץ פון יענער ערשטער שייכות; אויף ווי ווייט יעדע איינצעלנע טראנזאקציע שטימט נאכאנאנד מיט דעם נעזעץ פון סחורה־אויסטויש: דער קאפיטאליסט קויפט שטענדיג די אר־ בייט־קראפט, דער ארבייטער פערקויפט זי שטענדיג, און מיר וועי־ לען אננעהמען אפילו, אז דער קויפט זי און יענער פערקויפט זי פאר איהר ווירקליכען ווערטה — איז קלאר, אז דאס נעזעץ, וואס רוהט אויף דער סחורה־פראדוקציאן און דער סחורה־צירקולאציע, אדער דאס נעזעץ פון פריוואט־אייגענטום, בייט זיך אום, דורך זיין אייגענער, אינערליכער, אונפערמיידליכער דיאלעקטיק אין זיין דירעקטען היפך. דער אויסטויש פון עקווייוואלענטען, וואס האט זיך בעוויזען אלס די אורשפרינגליכע אפעראציע, האט זיך אזוי אומגעדרעהט, אז איצט איז עס נאר אן אויסטויש לפנים. וואהרים ערשטענס איז דער קאפיטאל־טיל, וואס ווערט אויסגעטוישט אויף ארבייט־קראפט, אליין נישט מעהר ווי א טיל פון דעם פרעמדען ארבייט־פראדוקט, וואס איז אננעאייגענט געווארן אהן אן עקווי־ וואלענט; און צווייטענס מוז דער דאזיגער טיל קאפיטאל ניט נאר צוריק געשאפען ווערן פון זיין פראדוצירער, דעם ארבייטער, נאר ער מוז נאך וויעדער געשאפען ווערן מיט א נייעם מעהר־ פראדוקט. די שייכות פון אויסטויש צווישען קאפיטאליסט און ארבייטער ווערט אויף דעם אופן בלויז א בלענדעניש, וואס נע־ הערט צו דעם צירקולאציאנס־פראצעס, נאר א פארם, וועלכע איז פרעמד דעם אינהאלט נופא און מיסטיפיצירט איהם נאר. דער שטענדיגער קויף און פערקויף פון דער ארבייט־קראפט איז די פארם. דער אינהאלט איז, אז דער קאפיטאליסט בייט שטענדיג וויעדער אוים א טיל פון דער שוין־מאטעריאליזירטער פרעמדער ארבייט, וועלכער ער איינענט זיך אן נאכאנאנד אהן אן עקווייוא־ לענט, אויף אלץ א גרעסערן סכום לעבעדיגער פרעמדער ארבייט.

ניט נאָר פּאַרטזעצען צו פערווערטען דעם אורשפרינגליכען קאַפּיטאַל, נאָר ער מוז פון דאָס ניי קויפען די פרוכט פון זיין פריהערדיגער ניט־בעצאָהלטער אַרבייט מיט מעהר צוגעקומענער אַרבייט איידער זי האָט געקאָסט. בעטראַכט מען אָט דעם גאַנג ווי א טראַנזאקציע, ווי א געשעפט, צווישען דעם גאַנצען קאַפּיטאַליסטישען קלאַס און דעם גאַנצען אַרבייטער־קלאַס, דאַן מאַכט עס קיין ענדערונג ניט אין דער זאַך, אויב צוגעקומענע אַרבייטער ווערן בעשעפטיגט מיט דער ניט־בעצאָהלטער אַרבייט פון די פריהערדיגע בעשעפטיגטע אַרבייטער. דער קאַפּיטאַליסט קאָן אפילו פערווענדען דעם צוגעקומענעם קאַפּיטאַל צו קויפען א מאַשין, וועלכע ווערפט אַרויס דעם פּראָדוצירער פון דעם דאָזיגען קאַפּיטאַל אויפ'ן גאַנצען שטעלט אוועק אויף זיין אָרט א פּאַר קינדער. אין יעדען פאַל האָט דער אַרבייטער־קלאַס דורך זיין הייַ־יאָהריגער אַרבייט געשאַפען דעם קאַפּיטאַל, וואָס ווערט בעשעפטיגען די צוגעקומענע אַרבייט דעם נעקסטען יאָהר.[22] אָט דאָס איז, וואָס מען רופט: שאַפען קאַפּיטאַל דורך קאַפּיטאַל.

די אקומולאַציע פון דעם ערשטען צוגעקומענעם קאַפּיטאַל פון 2000 פונט סט. איז משער א ווערטה־סומע פון 10,000 פונט סט., וואָס דער קאַפּיטאַליסט האָט אויסגעלעגט, און וועלכע גערט צו איהם אַל פי רעכט פון זיין „אורשפרינגליכער אַרבייט." דער צווייטער צוגעקומענער קאַפּיטאַל פון 400 פונט סט. איז משער, פערקעהרט, בלויז די פריהערדיגע אקומולאַציע פון די 2000 פונט סט., פון וועלכע ער איז דער קאַפּיטאַליזירטער מעהרווערטה. אייגענטום אין עבר'דיגער אונבעצאָהלטער אַרבייט ווערט איצטער דער אייגיגער בעדינג פאַר דער געגענווערטיגער אַנאייגענונג פון לעבעדיגער אונבעצאָהלטער אַרבייט אויף א שטענדיגוואקסענדען מאַסשטאַב. וואָס מעהר דער קאַפּיטאַליסט האָט אקומולירט, אלץ מעהר קאָן ער אקומולירן.

אויף ווי ווייט דער מעהרווערטה, כון וואָס עם בעשטעהט דער צוגעקומענער קאַפּיטאַל נומר 1, איז געווען א רעזולטאַט פון דעם קויף פון דער אַרבייט־קראַפט דורך א טייל פון דעם אָרי־

---

[22] „די אַרבייט שאַפט דעם קאַפּיטאַל איידער דער קאַפּיטאַל וועגדעם אן די אַרבייט." E. G. Wakefield, "England and America." 1833, v. II, p. 110.

מיטגליעדער, וואס געהערן צו איהם, מיט דער חילוק פון דער ארבייט וואס געהערט שוין איצט אויך צו איהם, אין א נייעם פראדוקט, וועלכער געהערט אויך צו איהם על פי רעכט.

דער וועדטה פון דעם דאזיגען פראדוקט שליסט איין ערשטענס: דעם וועדטה פון די פערברויכטע פראדוקציאנס־מיטגליעדער. די ניצליכע ארבייט קאן ניט פערברויכט די דאזיגע פראדוקציאנס־מיטגליעדער אוואו זי טראגט ניט אריבער זייער וועדטה אויף דעם נייעם פראדוקט; כדי אבער די ארבייט־קראפט זאל זיין פערקופליך, מוז זי זיין אימשטאנד צו ליפערן ניצליכע ארבייט אין דעם צוויג פון דער אינדוסטריע, וואו זי דארף פערווענדעט וועדן.

דער וועדטה פון דעם נייעם פראדוקט שליסט וויטער אין: דעם עקוויוואלענט פון דעם וועדטה פון דער ארבייט־קראפט און א מעהרוועדטה. און דאס איז פונקט דעריבער, וויל די ארבייט־קראפט, וואס איז פערקופט געוואָרן פאר א בעשטימטער צייט, א טאג, א וואך, א. אז. וו. בעזיצט וועניגער וועדטה איידער איהר ג־ברויך אין משך פון דער דאזיגער צייט שאפט. דער ארבייטער אבער האט געקראגן בעצאהלט דעם טוישוועדטה פון זיין ארבייט־קראפט און האט דערמיט אבגענעבען איהר געברויך־וועדטה — ווי דאס איז דער פאל ביי יעדען קויף און פערקויף.

דאס, וואס אט די ספעציעלע סחורה ארבייט־קראפט האט דעם אייגענטימליכען געברויך־וועדטה צו ליפערן ארבייט און פאלג־ליך צו שאפען וועדטה, ענדערט אויף קיין האר ניט דעם אלגעמיי־נעם געזעץ פון דער סחורה־פראדוקציאן. אויב דעריבער די וועדטה־סומע, וואס איז אויסגעלעגט געוואָרן אין ארבייט־לוין, קומט ניט נאר וויעדער ארויס אין דעם פראדוקט, נאר זי קומט ארויס פער־גרעסערט מיט א מעהרוועדטה, נעהמט זיך דאס ניט פון אבנארן דעם פערקופער, וועלכער האט דאך בעקומען דעם וועדטה פון זיין סחורה, נאר בלויז פון דעם פערברויך פון דער דאזיגער סחורה דורכ'ן קויפער.

דאס נעזעץ פון אויסטוויש שטעלט דעם בעדינג פון גלייכ־הייט נאר פאר די טוישוועדטהען פון די סחורות, וואס וועדן אוועק־גענעבען איינע פאר דער אנדערער. עס שטעלט אפילו לכתחילה דעם בעדינג פון פערשיידענהייט פון זייערע געברויך־וועדטהען,

לכתחילה האָט זיך אונז בעוויזען, אַז דאָס אייגענטום־רעכט איז בעגרינדעט אויף אייגענער אַרבייט. וועניגסטענס האָט אַזאַ השערה געמוזט אָנגענומען ווערן, היות ווי עס שטעהען איינע אַנט־קעגען די אַנדערע נאָר גלייכבערעכטיגטע סחורה־בעזיצער, און דער מיטעל ווי זיך אָנצואייגענען אַ פרעמדע סחורה איז נאָר אָבצוגע־בען די אייגענע סחורה, וועלכע קאָן אָבער וויעדער געשאַפען ווערן נאָר דורך אַרבייט. אייגענטום ערשיינט איצטער מצד דעם קאַ־פּיטאַליסט אַלס דאָס רעכט אָנצואייגענען זיך פרעמדע אונבע־צאָהלטע אַרבייט אָדער איהר פּראָדוקט, מצד דעם אַרבייטער — אַלס אונמעגליכקייט זיך אָנצואייגענען זיין אייגענעם פּראָדוקט. די צושיידונג צווישען אייגענטום און אַרבייט ווערט די נויטווענ־דיגע קאָנזעקווענץ פון אַ געזעץ, וואָס האָט זיך פון אויבען־אויף גענומען פון זייער אידענטיטעט [פון דעם געדאנק, אַז אייגענטום און אַרבייט זיינען איין זאַך].[23]

די קאַפּיטאַליסטישע מעטאָדע פון אָננעהמען רייכטום שיינט צו געהן דירעקט להיפּך צו די געזעצען פון סחורה־פּראָדוקציאָן, זי נעהמט זיך אָבער טראָץ דעם בשום אופן ניט פון אַ פערלעצונג פון די דאָזיגע געזעצען, זאָנדערן אין געגענטייל פון זייער אָנווענ־דונג. כדי דאָס צו מאַכען קלאָר, איז גענוג צו וואַרפען אַ בליק צוריק אויף די כסדר'דיגע פאַזען פון דער בעוועגונג, וועלכע פיהרט צו דער אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל.

מיר האָבען געזעהן צוערשט, אַז די אורשפּרינגליכע פער־וואַנדלונג פון אַ ווערטה־סומע אין קאַפּיטאַל איז פאָרגעקומען דורכאויס אין איינקלאַנג מיט די געזעצען פון אויסטויש. איינער פון די אויסטוישער פערקויפט זיין אַרבייט־קראַפט, דער אַנדערער קויפט זי. דער ערשטער בעקומט דעם ווערטה פון זיין סחורה, און דערמיט גיט ער אָב איהר געברויך־ווערטה — די אַרבייט — צו דעם צווייטען. דער לעצטער פערוואַנדעלט די פּראָדוקציאָנס־

---

[23] דעם קאַפּיטאַליסט'ס רעכט פון אייגענטום אויף דעם פרעמדען אַרבייט־פּראָדוקט „איז אַ שטרענגע קאָנזעקווענץ פון דעם געזעץ פון אָנאייגענונג, וועמעס פונדאַמענטאַלער פּרינציפּ איז געווען פערקעהרט דער אויסשליסליכער אייגענטומס־טיטעל פון יעדען אויף דעם פּראָדוקט פון זיין אייגענער אַרבייט." (שערביליע, „רייך אָדער אָרים", פּאַריז 1841, ז. 58, וואו אָט דער דיאַלעק־טישער איבערקעהר ווערט אָבער ניט ענטוויקעלט ריכטיג.)

ארבייטער) יעדען יאהר א נייעם רעכט דערויף דורך נייער אר־
בייט; די אנדערע (די קאפיטאליסטען) האבען שוין פריהער בע־
קומען דערויף א שטענדיגען רעכט דורך אורשפרינגליכער אר־
בייט.*[24] די ארבייט איז אבער ניט דער אייניגער געביט, אויף
וועלכען די בכורה שאפט וואונדער.

די לאגע ענדערט זיך אויך ניט, וען די איינפאכע רעפראָ־
דוקציאָן ווערט פערביטען דורך דער רעפראדוקציאָן אויף א בריי־
טערן מאסשטאב — דורך דער אקומולאציע. אין דעם ערשטען פאל
פערהליעט דער קאפיטאליסט דעם גאנצען מעהרווערטה, אין דעם
אנדער פאל בעווייזט ער זיין בירגערליכע טוגענד דערמיט, וואס
ער פערצעהרט נאר איין טייל פון פערוואנדעלט דאס איבערגע
אין קאפיטאל.

דער מעהרווערטה איז זיין אייגענטום, ער האט קיינמאל צו
קיין אנדערן ניט געהערט. וועלן ער לענט איהם אויס אין דער
פראָדוקציאָן, מאכט ער דעם אויסלעג פון זיין אייגענעם בעזיץ,
פונקט ווי אין דעם טאג, וועלן ער האט בעטראטען דעם מארק צום
ערשטען מאל. אז דער בעזיץ שטאמט דאס מאל פון דער אונ־
בעצאהלטער ארבייט פון זיינע ארבייטער, האט מיט דער זאך
אבסאלוט גאר ניט צו טהאן. אויב דער ארבייטער ב ווערט בע־
שפטיגט מיט דעם מעהרווערטה, וואס דער ארבייטער א האט
פראָדוצירט, איז ערשטענס האט א גליפערט דעם דאזיגען מעהר־
ווערטה, בעקומענדיג דעם גערעכטען פריז פון זיין סחורה, פון
וועלכען מען האט ביי איהם א פרוטה ניט אבגעריסען; אוך
צווייטענס געהט דער גאנצער געשעפט איבערהויפט ניט אן דעם
ארבייטער ב. דאס אייניגע, וואס ב פערליאנגט און וואס ער
האט א רעכט צו פערלאנגען, איז, אז דער קאפיטאליסט זאל איהם
צאהלען דעם ווערטה פון זיין ארבייט־קראפט. „ביידע האבען
נאך געוואונען: דער ארבייטער, ווייל מען האט איהם אויסגעלעגט
די פרוכט פון זיין ארבייט (ריכטיגער דארף מען זאגען: פון דער
אונבעצאהלטער ארבייט פון אנדערע ארבייטער) אייידער זי איז
דורכגעפיהרט געוואָרען (ריכטיגער געזאגט: אייידער זיין ארבייט
האט נעטראָגען פרוכט); דער באס, ווייל די ארבייט פון דעם

*[24] ר. נ. 1. 111.

און האָט לחלוטין גאָר ניט צו טהאָן מיט זייער פערברויך, וואָס פאַנגט זיך ערשט אָן נאָך דעם געשלאָסענעם און דורכגעפיהרטען מסחר.

די אורשפּרינגליכע פערוואַנדלונג פון געלד אין קאַפּיטאַל ווערט פאָלגליך דורכגעפיהרט אין דעם גענויעסטען איינקלאַנג מיט די עקאָנאָמישע געזעצען פון סחורה־פּראָדוקציאָן און מיט דעם אייגענטום־רעכט, וואָס ווערט דערפון אַרויסגעבראַכט. טראָץ דעם אָבער איז איהר רעזולטאַט:

1. אַז דער פּראָדוקט געהערט דעם קאַפּיטאַליסט און ניט דעם אַרבייטער;

2. אַז דער ווערטה פון דעם דאָזיגען פּראָדוקט שליסט איין, אַ חוץ דעם ווערטה פון דעם אויסגעלעגטען קאַפּיטאַל, אויך אַ מעהר־ווערטה, וועלכער האָט דעם אַרבייטער געקאָסט אַרבייט אָבער דעם קאַפּיטאַליסט האָט ער גאָרנישט געקאָסט, און פונדעסטוועגען ווערט ער דאָס געזעצמעסיגע אייגענטום פון דעם קאַפּיטאַליסט;

3. אַז דער אַרבייטער האָט אויפגעהאַלטען זיין אַרבייט־קראַפט און קאָן זי פערקויפען פון דאָס ניי, ווען ער געפינט אַ קויפער.

די איינפאַכע רעפּראָדוקציאָן איז נאָר די פּעריאָדישע וויע־דערהאָלונג פון דער דאָזיגער ערשטער אָפּעראַציע; יעדעס מאָל ווערט שטענדיג פון דאָס ניי געלד פערוואַנדעלט אין קאַפּיטאַל. דאָס געזעץ ווערט פאָלגליך ניט געבראָכען; אין געגענטייל, עס קריגט נאָר די געלעגענהייט שטענדיג זיך צו פערווירקליכען. „ווען מעהרערע אויסטויש־אַקטען קומען כסדר פאָר, ווערט נאָר דערמיט דער לעצטער דער רעפּרעזענטאַנט פון דעם ערשטען."[24]

און פונדעסטוועגען האָבען מיר געזעהן, אַז די איינפאַכע רעפּראָדוקציאָן איז אַליין גענוג צו פערענדערן פון גרונד־אויס דעם כאַראַקטער, וואָס די דאָזיגע ערשטע אָפּעראַציע האָט געהאַט — די פערוואַנדלונג פון געלד אין קאַפּיטאַל — כל זמן מיר בעטראַכ־טען זי ווי אַ פעראיינצעלטען פּראָצעס. „צווישען די, וועלכע טיילען זיך מיט דער נאַציאָנאַלער הכנסה, בעקומען אייניגע (די

[24] זיסמאַנדי, „נייע פּרינציפּען פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע" (פּראַנצ.) באַנד I, ז. 70.

כל זמן די געזעצען פון אויסטויש ווערן אויסגעהאַלטען ביי יעדען אויסטויש־אַקט — פאַר זיך גענומען, — קאָן דער אופן פון אָנ־אייגענונג דורכמאַכען אַ פאָלשטענדיגע איבערקעהרעניש, ניט אָנ־ריהרענדיג דערביי אין קיין פאַל דאָס אייגענטום־רעכט, וואָס איז געבויט אויף דער סחורה־פּראָדוקציאָן. דאָסזעלביגע רעכט שטעהט אין קראַפט, אַזוי ווי אין אָנפאַנג, ווען דער פּראָדוקט גע־הערט דעם פּראָדוצירער און ווען ער קאָן זיך מאַכען רייכער נאָר דורך אייגענער אַרבייט, אויסטוישענדיג אַן עקוויוואַלענט אויף אַן עקוויוואַלענט, אַזוי אויך אין דער קאַפּיטאַליסטישער פּעריאָדע, ווען דער געזעלשאַפטליכער רייכטום ווערט אין אַלץ אַ שטייגענדער מאָס דאָס אייגענטום פון די, וועלכע זיינען אין דער לאַגע זיך שטענדיג אָנצואייגענען פון דאָס ניי די אונבעצאָהלטע אַרבייט פון אַנדערע מענשען.

דער דאָזיגער רעזולטאַט ווערט אונפערמיידליך, וויבאַלד די אַרבייט־קראַפט ווערט פון דעם אַרבייטער גופא פריי פערקויפט ווי אַ סחורה. אָבער טאַקע ערשט פון דאַמאָלסט אָן ווערט די סחורה־פּראָדוקציאָן פעראַלגעמיינערט און ווערט די טיפּישע פּראָ־דוקציאָנס־פאָרם; ערשט פון דאַמאָלסט אָן ווערט יעדער פּראָ־דוקט לכתחילה פּראָדוצירט פאַר'ן פערקויף און דער גאַנצער פּראָ־דוצירטער רייכטום געהט דורך דורך דער צירקולאַציע. ערשט דאָ, וואו די לוין־אַרבייט האָט איהר באַזיס, צווינגט זיך אַרויף די סחורה־פּראָדוקציאָן אויף דער גאַנצער געזעלשאַפט; אָבער ערשט דאָ ענטוויקעלט זי אויך אַלע איהרע פערבאָרגענע קרעפ־טען. זאָגען אַז דאָס אַריינטרעטען פון דער לוין־אַרבייט טרייבט די סחורה־פּראָדוקציאָן אויף אַ פאַלשען וועג, איז אַלץ איינס ווי צו זאָגען, אַז די סחורה־פּראָדוקציאָן טאָר זיך ניט ענטוויקלען, כדי זי זאָל בלייבען ניט פערפאַלשעוועט. אין דערזעלבער מאָס ווי זי בילדעט זיך אויס לויט איהרע אייגענע געזעצען אין אַ קאַ־פּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, אין דערזעלביגער מאָס בייטען זיך אום די אייגענטום־געזעצען פון דער סחורה־פּראָדוקציאָן אין גע־זעצען פון דער קאַפּיטאַליסטישער אָנאייגענונג. מען מוז דעריבער בעוואונדערן פּרודאָנ'ס פיפיגקייט, וועלכער וויל אָבשאַפען דאָס קאַפּיטאַליסטישע אייגענטום, דערמיט וואָס ער שטעלט אויף אַנט־

דאָזיגען ארבייטער איז נעווען ווערטה מעהר אייידער זיין לוין (ריכטיגער געזאָגט: האָט פראָדוצירט מעהר ווערטה אייידער דער ווערטה פון זיין לוין).***

גאַנץ געווים זעהט די זאַך נאָר אַנדערש אוים ווען מיר בעטראַכטען די קאַפּיטאַליסטישע פראָדוקציאָן אין דעם ניט־אונטערבראָכענעם פלוס פון איהר בענייאונג, און אָנשטאָט דעם איינצעלנעם קאַפּיטאַליסט און דעם איינצעלנעם ארבייטער האַלטען מיר אין אויג דעם כלל, דעם קאַפּיטאַליסטישען קלאַס און אַנטקעגען איהם דעם ארבייטער־קלאַס. דערמיט אָבער וואָלטען מיר אויפגעשטעלט א מאַששטאָב, וועלכער איז דער סחורה־פראָדוקציאָן גאַנץ פרעמד.

אין דער סחורה־פראָדוקציאָן שטעהען איינער אַנטקעגען אַנדערן און אונאַבהענגיג איינער פון דעם אַנדערן נאָר דער פערקויפער און קויפער. זייערע געגענזייטיגע בעציהונגען זיינען גענדיגט, ווען עס געהט אוים דער אָבמאַך, וואָס איז געשלאָסען געוואָרן צווישען זיי. אויב דער עסק חזר׳ט זיך איבער, קומט עס פאָר אלס רעזולטאַט פון א נייעם אָבמאַך, וואָס האָט גאָר ניט צו טהאָן מיט דעם פריהערדיגען, און עס איז נאָר א צופאַל, וואָס דערזעלביגער קויפער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען מיט דעמזעלביגען פערקויפער.

וויל מען, הייסט עס, בעטראַכטען די סחורה־פראָדוקציאָן אָדער א וועלכען עס איז פראָצעס, וואָס געהערט צו איהר, לויט איהרע אייגענע עקאָנאָמישע געזעצען, דאַן מוזען מיר בעטראַכטען יעדען אקט פון אויסטויש פאָר זיך, אויסערהאַלב יעדען צוזאַמענהאַנג מיט דעם אויסטויש־אקט, וואָס איז געקומען פאָר איהם, ווי אויך מיט דעם, וואָס קומט נאָך איהם. און אזוי ווי אָבמאַכען פון קויף און פערקויף וועלכע אָבגעשלאָסען נאָר צווישען איינצעלנע אינדיווידומען, לאָזט זיך על פי שכל ניט זוכען דעריין קיינע בעציהונגען צווישען גאַנצע געזעלשאַפט־קלאַסען.

ווי לאַנג עס זאָל ניט זיין דער כסדר׳דיגער נאַנג פון די פעריאָדישע רעפראָדוקציאָנען און די פריהער־געקומענע אקומולאַציעס, וואָס דער היינט־פונקציאָנירענדער קאַפּיטאַל האָט דורכגעמאַכט, האַלט ער אלץ אויף זיין אורשפרינגליכע יונגפרויליכקייט.

***) ד. נ. ז. 135.

2. די טעות'דינג אויפפאסונג פון דער רעפראדוקציאן אויף אן אויסגעברייטערטען מאסשטאב מצד דער פאליטישער עקאנאמיע.

איידער מיר נעהמען זיך אונטערזוכען אייניגע גענויערע בעשטימונגען פון דער אקומולאציע אדער צוריקפערוואנדלונג פון מעהרווערטה אין קאפיטאל, מוז מען אב'פטר'ן א גאויסען צוויי־דייטיגען בעגריף, וואס איז אריינגעבראכט געוואָרן פון דער קלאסישער פאליטישער עקאנאמיע.

פונקט ווי וועניג די סחורות, וואס דער קאפיטאליסט קויפט מיט א טייל פון דעם מעהרווערטה פאר זיין אייגענער קאנזומציאן, דיעגען איהם אלס פראדוקציאנס־און פערוועדטונגס־מיטלען, פונקט אזוי וועניג איז די ארבייט, וועלכע ער קויפט פאר דער בעפריעדיגונג פון זיינע נאטירליכע און געזעלשאפטליכע בערפענישען, פראדוקטיווע ארבייט. אנשטאט צו פערוואנדלען, דורך דעם קויף פון די דאזיגע סחורות און ארבייט, דעם מעהרווערטה אין קאפיטאל, פערצעהרט ער אדער גיט איהם גאר פערקעהרט אוים אלס הכנסה. אין געגענזאץ צו דער אלט־פריצישער פיהרונג, וועלכע ווי העגעל זאגט, „בעשטעהט אין פערצעהרן ווי־פיעל עס איז פאראן" און וועלכע דריקט זיך אוים בעזונדערס בריט אין דעם לוקסוס פון פערזענליכער דינענרשאפט, האט די בורזשואזיע עקאנאמיע געהאלטען פאר העכסט וויכטיג, צו פראקטאמירן די אקומולאציע פון קאפיטאל אלס די ערשטע בירגער־פליכט און צו פרעדיגען אהן אן אויפהער, אז מען קאן ניט אקומולירן, וועו מען עסט אויף די גאנצע הכנסה, אנשטאט אויסצוגעבען א גוטען טייל דערפון אויף צו דינגען נאך פראדוקטיווע ארבייטער, וועלכע ברענגען איין מעהר איידער זיי קאסטען. פון דער אנדער זייט האט די פאליטישע עקאנאמיע געמוזט פאלעמיזירן אנטקעגען דעם פאפולערען פאראורטייל, וואס מישט צונויף די קאפיטאליסטישע פראַ־

יולי, 1859.) דער עקאנאמיסט איז ווירקליך צופיעל בעשיידען. נאכגעהענדיג אין די טריט פון דר. פריים, האט ער נעקאנט בעווייזען דורך נענויע רעכענונגען, אז אויב מען וויל צונעבען דעם קאפיטאל אלץ וואס איהם קומט, מוז מען נאך צולעגען אנדערע פאנאנטען צו אונזער ערד־קוגעל.

קעגען דעם — די אייבינע אייגענטום־געזעצען פון דער סחורה־פּראָדוקציאָן!

מיר האָבען געזעהן, אַז אַפילו ביי דער איינפאַכער רעפּראָ־דוקציאָן פערוואַנדעלט זיך יעדער אויסגעלעגטער קאַפּיטאַל, אויף וועלכען אופן ער איז ניט אורשפּרינגליך ערוואָרבען געוואָרן, אין אַן אַקומולירטען קאַפּיטאַל אָדער אין קאַפּיטאַליזירטען מעהר־ווערטה. אָבער אין דעם שטראָם פון דער פּראָדוקציאָן ווערט בכלל יעדער אורשפּרינגליך־אויסגעלעגטער קאַפּיטאַל אַ פערשווינ־דענדע גרויס („מאַגניטודאָ עוואַנעסצענס" אין מאַטעמאַטישען זין) אין פערגלייך מיט דעם דירעקט־אַקומולירטען קאַפּיטאַל, דאָס הייסט מיט דעם מעהרווערטה אָדער מעהר־פּראָדוקט, וואָס איז צוריק פערוואַנדעלט געוואָרן אין קאַפּיטאַל, סיי עס פונקציאָנירט איצט אין דער האַנד, וועלכע האָט איהם אַקומולירט, אָדער אין אַ פרעמדער האַנד. די פּאָליטישע עקאָנאָמיע שטעלט דעריבער פאָר דעם קאַפּיטאַל בכלל ווי אַן „אַקומולירטען רייכטום" (אַ פער־וואַנדעלטען מעהרווערטה אָדער הכנסה), „וועלכער ווערט פון דאָס ניי פערווענדעט צו פּראָדוצירען מעהרווערטה,"[25] אָדער זי שטעלט אויך פאָר דעם קאַפּיטאַליסט ווי „אַ בעזיצער פון דעם מעהר־פּראָדוקט."[26] דערזעלביגער בליק ווערט נאָר אויסגעדריקט אין אַנאַנדער פאָרם, ווען מען זאָגט, אַז דער גאַנצער פאַראַנענער קאַפּיטאַל איז אַן אַקומולירטער אָדער קאַפּיטאַליסטישער צינז, וואָ־רים דער צינז איז בלויז אַ ברוך־טייל פון מעהרווערטה.[27]

---

[25] „קאַפּיטאַל — דאָס איז אַקומולירטער רייכטום, וואָס ווערט פערטאָן אין געשעפט מיט דער אַבזיכט צו מאַכען פּראָפיט." (מאַלטוס, „פּרינסיפּלס אָוו פּאָליטיקאַל עקאָנאָמי", ז. 262.) „קאַפּיטאַל בעשטעהט פון רייכטום, וועל־כער איז אָבגעשפּאָרט פון דער הכנסה און פערווענדעט מיט דער אַבזיכט צו מאַכען פּראָפיט." E. Jones, "An Introductory Lecture on Political Economy," London 1833, p. 16.

[26] „די בעזיצער פון אַ איבערפליסיגען פּראָדוקט אָדער קאַפּיטאַל." "The Source and Remedy of the Natural Difficulties. A Letter to Lord John Russel." London 1821.

[27] „קאַפּיטאַל מיט די פּראָצענטען אויף פּראָצענטען פאַר יעדען טייל פון דעם אָבגעשפּאָרטען קאַפּיטאַל וואַקסט אַן אַזוי אונגעוועהנליך, אַז דער גאַנ־צער רייכטום פון דער וועלט, וואָס גיט אַ הכנסה, איז שוין פון לאַנג אַן מעהר גאַרנישט ווי אַמאָליגע פּראָצענטען פון קאַפּיטאַל." („לאָנדאָן עקאָנאָמיסט", 19

דוקטיוו איז דער כאראקטעריסטישער מאמענט פון דעם אקומולאציאנס־פראצעס. אבער דא פאנגט זיך אויך אן איהר טעות. אדאם סמיטה האט געמאכט די מאדע פארצושטעלען די אקומולאציע בלויז ווי א קאנזומציאן פון דעם מעהר־פראדוקט דורך פראדוקטיוואר ארבייט, אדער אין אנדערע ווערטער: די קאפיטאליזירונג פון דעם מעהרווערטה בעשטעהט נאר אין זיין פערוואנדלונג אין ארבייט־קראפט.

לאמיר הערן צום ביישפיעל וואס ריקארדא זאגט: „מען מוז פערשטעהן, אז אלע פראדוקטען פון א לאנד ווערן קאנזומירט; עס מאכט אבער דעם גרעסטען אונטערשייד, וואס מען קאן זיך נאר פארשטעלען, צי זיי ווערן קאנזומירט פון אזעלכע, וועלכע רעפראדוצירן אנאנדער ווערטה, אדער פון אזעלכע, וואס רעפראדוצירן ניט קיין אנדער ווערטה. וועז מיר זאגען, אז הכנסה ווערט אבגעשפארט און צוגעלעגט צום קאפיטאל, מיינען מיר, אז דער טייל פון דער הכנסה, ווענען וועלכען עס רעדט זיך, אז ער איז צוגעלעגט געווארען צום קאפיטאל, ווערט פערצעהרט דורך פראדוקטיוו אנשטאט דורך אונפראדוקטיוו ארבייטער. עס גיט ניט קיין גרעסערער טעות אויידער צו דענקען, אז קאפיטאל ווערט פערמעהרט דורך ניט־קאנזום."[**]

עס גיט ניט קיין גרעסערן טעות ווי דער, וואס ריקארדא און אלע שפעטערע עקאנאמיסטען פלוידערן נאך נאך אדאם סמיטה, אז „דער טייל פון דער הכנסה, ווענען וועלכען עס רעדט זיך, אז ער איז צוגעלעגט געווארן צום קאפיטאל, ווערט פערצעהרט פון פראדוקטיוו ארבייטער." לויט אט דער פארשטעלונג וואלט יעדער מעהרווערטה, וואס ווערט פערוואנדעלט אין קאפיטאל, נעווארן א וואריאבלער קאפיטאל. אין דער אמת'ן טיילט ער זיך איין, מונקט ווי דער אורשפרינגליך־אויסגעלעגטער ווערטה, אין קאנסטאנטען קאפיטאל און וואריאבלען קאפיטאל, אין פראדוקציאנס־מיטלען און ארבייט־קראפט. ארבייט־קראפט איז די פארם, אין וועלכער דער וואריאבלער קאפיטאל עקזיסטירט אין פערלויף פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס. אין אט דעם פראצעס ווערט די

[**] ריקארדא, „פרינסיפלס פון פאליטיקאל עקאנאמי", 3טע אויפלאגע, לאנדאן 1821, ז. 163, נ.

דוקציאָן מיט דער אוצרות־זאַמלונג[28] און מיינט דעריבער, אַז אַקו־מולירטער רייכטום איז ענטוועדער רייכטום, וואָס מען לאָזט ניט צערשטערט ווערן אין זיין עקזיסטירענדער נאַטוראַל־פאָרם, ד. ה. פערברויכט ווערן, אָדער רייכטום וואָס ווערט אויך צוריקגעצויגען פון דער צירקולאַציע. אויסשליסען דאָס געלד פון דער צירקולאַ־ציע וואָלט אַקוראַט געווען דער היפּך פון זיין פערווערטונג אַלס קאַפּיטאַל, און אַקומולירן סחורה אין דעם אוצרות־זאַמלערישען זין וואָלט געווען אַ פּשוט'ע שטות'עריי.*[28] אַן אַקומולאַציע פון סחורה אין גרויסע מאַסען איז אַ רעזולטאַט פון אַ געשטאָקטער צירקולאַציע אָדער פון איבערפּראָדוקציאָן.[29] עס איז אָבער אמת, אַז אין דמיון פון פאָלק שטעלט זיך פון איין זייט פאָר אַ בילד פון די אָנגעזאַמעלטע און לאַנגזאַם־פערצעהרטע גיטער, וואָס מאַכען אויס דעם קאָנזומציאָנס־פאָנד פון די רייכע; און פון דער אַנדער זייט די פאָרמירונג פון רעזערווען [זאַפּאַסען] — אַן ערשיינונג, וועלכע געהערט צו אַלע פּראָדוקציאָנס־אופנים, און ביי וועלכער מיר וועלען זיך אַ ווייל אָבשטעלען, ווען מיר וועלען קומען צו דעם אַנאַליז פון דעם צירקולאַציאָנס־פּראָצעס.

אַזוי ווייט, הייסט עס, איז די קלאַסישע פּאָליטישע עקאָ־נאָמיע גערעכט, ווען זי בעטאָנט, אַז דער פערברויך פון'ם מעהר־פּראָדוקט דורך פּראָדוקטיווע אַרבייטער אָנשטאָט דורך אונפּראָ־

---

[28] „קיין היינטיגער פּאָליטישער עקאָנאָם קאָן ניט מיינען אונטער דעם וואָרט שפּאָרען פּשוט אוצרות־קלייבען. אַ חוץ דער דאָזיגער בעשרענקטער און ניט־געניגענדער מעשה, קאָן דער אויסדרוק, וואָס איז נוגע דעם נאַציאָנאַלען רייכטום, אָנגעווענדעט ווערן נאָר אין איין זין, און דער בעציהט זיך אויף דער פערשיידענער פערווענדונג פון דאָס אָבגעשפּאָרטע, וואָס רוהט אויף אַ ווירקליכען אונטערשייר צווישען די פערשיידענע סאָרטען אַרבייט, וואָס ווערן דערמיט אויסגעהאַלטען." (מאַלטוס, „פּרינסיפּלס אָוו פּאָליטיקאַל עקאָ־נאָמי", ז. 38 און 39.)

* [28] אַזוי צ. ב. ש. באַלזאַק, וועלכער האָט אַזוי גרינדליך שטודירט אַלע שאַטירונגען פון קאַרגקייט, שטעלט פאָר דעם אַלטען פּראָצענטניק נאָבסעק ווי ער איז שוין געוואָרן אַז עובר בטל, ווען ער האָט אָנגעהויבען צו קלייבען אַן אוצר פון אַלערליי סחורות.

[29] „אַקומולירונג פון קאַפּיטאַל . . . אָבגעשטעלטער אויסטויש . . . איבערפּראָדוקציאָן" Th. Corbet, "An Inquiry into the Causes and Modes of the Wealth of Individuals," London, 1841, page 14.

דוקציאָן לייכט פערשטענדליך. אָבער יעדער בעשטאַנד־טייל פון דער יעהרליכער פּראָדוקציאָן מוז געבראַכט ווערן אויפ'ן מאַרק, און דאָ פאַנגט זיך אָן די שווערינקייט. די בעוועגונגען פון די איינצעל־קאַפּיטאַלען און די פערזענליכע הכנסות קרייצען זיך, מי־שען זיך דורך און פערלירן זיך אין אַן אַלגעמיינעם איבערבייט פון פּלעצער — אין דער צירקולאַציע פון געזעלשאַפטליכען רייכטום — וועלכער פערווירט דעם בליק און גיט דער אונטערזוכונג זעהר פערוויקעלטע פּראָבלעמען צו לעזען. אין דעם דריטען אָבטייל פון דעם צווייטען בוך וועל איך געבען דעם אַנאַליז פון דעם ווירקלי־כען צוזאַמענהאַנג. עס וועט זיך דאָרט אַרויסצייגען, אַז אַדאַם סמיטה'ס דאָגמאַ, וועלכע אַלע זיינע נאָכפאָלגער האָבען איבער־גענומען בירושה, האָט געשטערט דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע צו בעגרייפען אַפילו נאָר דעם עלעמענטאַרן מעכאַניזם פון דעם גע־זעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. עס איז אַ גרויס פער־דיענסט פון די פיזיאָקראַטען, וואָס זיי האָבען צום ערשטען מאָל געמאַכט די פּראָבע, אין זייער „טאַבלאָ עקאָנאָמיק", צו געבען אַ בילד פון דער יעהרליכער פּראָדוקציאָן אין דער געשטאַלט, אין וועלכער זי שטעלט זיך אונז פאָר דורכגעהענדיג דעם פּראָצעס פון דער צירקולאַציע.[32]

---

[32] אַדאַם סמיטה אין זיין דערקלערונג פון דעם רעפּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, און ממילא אויך פון דער אַקומולאַציע, האָט אין איינינע פּרטים ניט נאָר ניט געמאַכט קיין פאָרטשריטען, נאָר האָט געמאַכט פּאָזיטיווע ריקשריטען אין פער־גלייך צו זיינע פאָרגענגער, דערהויפּט די פיזיאָקראַטען. צוזאַמען מיט זיין אילוזיע, וואָס איז דערמאַנט געוואָרן אין טעקסט, איז פערבונדען די באמת פאַבעלהאַפטע לעהרע, אַז דער פּרייז פון סחורות איז צוזאַמענגעשטעלט פון אַרבייטס־לוין, פּראָפיט (צינז) און גרונד־רענטע, דאָס הייסט בלויז פון אַר־בייטס־לוין און מעהרווערטה. אַרויסגעהענדיג פון אָט דעם באַזיס איז ווע־נגיסטענס סטאַרך מודה אויף אַ נאַאיווען אופן: „עס איז אונמעגליך אויפ־צולעזען דעם נויטווענדיגען פּרייז אין זיינע איינפאַכע עלעמענטען." (סטאַרך, „קור ד'עקאָנאָמי פּאָליטיק", פּעטערבורג 1815, ב. I, ז. 140 נ.) אַ שעהנע עקאָנאָמישע וויסענשאַפט, וועלכע דערקלערט, אַז עס איז אונמעגליך אויפצולע־זען דעם פּרייז פון סחורות אין זיינע איינפאַכסטע עלעמענטען! גענויערעס וועגען דעם וועט ווערן דערקלערט אין דריטען אָבטייל פון 2טען בוך און אין 7טען אָבטייל פון דריטען בוך. [זעה אויך „טעאָריען איבער דען מעהרווערטה", ב. I, ז. 164 און ווייטער.]

אַרבייט־קראַפט גופא פערצעהרט פון דעם קאַפּיטאַליסט. זי פער־צעהרט דורך איהר פונקציע — די אַרבייט — פּראָדוקציאָנס־מיטלען. אין דערזעלביגער צייט פערוואַנדעלט זיך דאָס געלד, וואָס איז אָבגעצאָהלט געוואָרן איינקויפענדיג די אַרבייט־קראַפט, אין לעבענס־מיטלען, וועלכע ווערן פערצעהרט ניט פון דער „פּראָ־דוקטיווער אַרבייט", נאָר פון „פּראָדוקטיווע אַרבייטער." אַדאַם סמיטה איז געקומען דורך אַ גרונד־פערקעהרטען אַנאַליז צו דעם אונזיניגען רעזולטאַט, אַז הגם יעדער אינדיווידועלער קאַפּיטאַל טיילט זיך איין אין אַ קאָנסטאַנטען און וואַריאַבלען בעשטאַנד־טייל, לעזט זיך דער געזעלשאַפטליכער קאַפּיטאַל אויף נאָר אין וואַריאַבלען קאַפּיטאַל, אָדער ווערט נאָר אויסגעגעבען אויף צו צאָה־לען אַרבייטס־לוין. צום ביישפּיעל, אַ טוך־פאַבריקאַנט פערוואַנ־דעלט 2000 פונט סט. אין קאַפּיטאַל. ער לעגט אויס איין טייל פון'ם געלד איינצוקויפען וועבער, דעם אַנדער טייל אין וואָלענע גאַרן, מאַשינעריע א. אַז. וו. אָבער די מענשען, פון וועמען ער קויפט די גאַרן און די מאַשינעריע, צאָהלען וויעדער מיט אַ טייל דערפון פאַר אַרבייט א. אַז. וו., ביז די גאַנצע 2000 פונט סט. זיינען אויסגעגעבען אין צאָהלען אַרבייטס־לוין, אָדער דער גאַנצער פּראָ־דוקט, וואָס איז פאָרגעשטעלט דורך די 2000 פונט סט., איז פער־צעהרט דורך פּראָדוקטיווע אַרבייטער. עס איז קלאָר, אַז דאָס גאַנצע געוויכט פון דעם אַרגומענט ליעגט אין די ווערטער „און אַזוי ווייטער", וועלכע טרייבען אונז אַרום אַהין און אַהער. פאַק־טיש שטעלט אַדאַם סמיטה אָב די אונטערזוכונג גראָד דאָרט, וואו איהרע שוועריגקייטען פאַנגען זיך אָן.[31]

כל זמן מען האַלט נאָר אין אויג די סומע פון דער פּראָדוק־ציאָן פון גאַנצען יאָהר, איז דער פּראָצעס פון דער יעהרליכער פּראָ־

---

[31] טראַץ זיין „לאַגיק" דערזעהט ניט הערר דושאהן סטואַרט מילל אַפילו אַזאַ פעהלערהאַפטען אַנאַליז פון זיינע פאַרגענגער, וועלכער בעט זיך, פון אַ ריינעם פאַך־שטאַנדפּונקט און אַפילו אין דעם בורזשואַזען האַריזאָנט, מען זאָל איהר פערריכטען. אומעטום רעגיסטרירט ער מיט דעם דאָגמאַטיזם פון אַ תלמיד די געדאַנקען־פּלאָנטערס פון זיינע לעהרער. אַזוי זאָגט ער דאָ: „דער קאַפּיטאַל גופא לעזט זיך שליסליך אויף פאַלשטענדיג אין לוינען, און ווען ער קעהרט זיך אום דורך דעם פערקויף פון די פּראָדוקטען, פערוואַנדעלט ער זיך וויעדער אין לוינען."

ווערן אין קאַפּיטאַל, איז דעריבער אַלע מאָל גרעסער איידער דער טיילּ פון דעם מעהרווערטה, וואָס איז ווירקליך פערוואַנדעלט אין קאַפּיטאַל. וואָס ענטוויקעלטער די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן איז אין אַ לאַנד, וואָס ראַשיגער און מאַסענהאַפטער די אַקומולאַציע איז, וואָס רייכער דאָס לאַנד איז, וואָס קאַלאָסאַלער דעריבער איז דער לוקסוס און די פערשוועדונג — אַלץ גרעסער איז אָט דער חלק צווישען דעם סך הכל פון׳ם מעהרווערטה און יענעם טייל דערפון, וואָס ווערט פערוואַנדעלט אין קאַפּיטאַל.

אַבגעזעהן פון דעם יעהרליכען צו־וואָקס פון רייכטום, בעזיצט דער רייכטום, וואָס געפינט זיך אין קאַנזומציאָנס־פאָנד פון די קאַפּיטאַליסטען און לאָזט זיך נאָר ביסלעכווייז פערצעהרן, טייל־ווייז נאַטוראַל־פאָרמען, אין וועלכע ער וואָלט געקאָנט דירעקט פונקציאָנירן אלס קאַפּיטאַל. צו די פאַראַנענע עלעמענטען פון רייכטום, וועלכע וואָלטען געקאָנט פונקציאָנירן אין דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, רעכענען זיך אַלע אַרבייט־קרעפטען, וואָס ווערן אַדער גאָרניט פערברויכט, אַדער ווערן פערברויכט פאַר ריין קאָנווענציאָנעל־פערזענליכע און אָפט שענדליכע דיענסטליסטונגען.

די פּראָפּאָרציע, אין וועלכער דער מעהרווערטה ווערט איינגעטיילט אין קאַפּיטאַל און הכנסה, בייט זיך נאַכאַנאַנד און ווערט בעהערשט דורך אומשטענדען, וועלכע קאָנען דאָ ווייטער ניט ענטוויקעלט ווערן. דער קאַפּיטאַל, וואָס ווערט אָנגעוואַנדעט אין אַ לאַנד, איז דעריבער ניט קיין פעסטע נאָר אַ וועקסלענדע גרויס, אַ שטענדיג־וואַריאַבלער און עלאַסטישער ברוך־טייל פון דעם פאַראַנענעם רייכטום, וועלכער קאָן פונקציאָנירן אלס קאַפּיטאַל.

יעדענפאַלס איז דאָס דער קאַפּיטאַליסט, וועלכער פיהרט דורך די צוטיילונג פון מעהרווערטה אין קאַפּיטאַל און הכנסה. די צוטיילונג איז אַלזאָ אן אקט פון זיין ווילען. מען זאָגט, אז ער שפּאָרט דעם טייל אויפנעמאָהנטען שטייער (טריבוט), וועלכען ער אקומולירט, וויל ער עסט איהם ניט אויף, ד. ה. וויל ער איבט אויס זיין פונקציע אלס קאַפּיטאַליסט — די פונקציע נתעשר צו ווערן.

נאָר אזוי וויט וויי דער קאַפּיטאַליסט איז פערזאָניפיצירטער קאַפּיטאַל, האָט ער א היסטאָרישען ווערטה און יענע היסטאָרישע עקזיסטענץ־בערעכטיגונג, וועלכע „האָט ניט קיין דאָטום", ווי

עס פערשטעהט זיך איבעריגענס פון זיך אליין, אז די פאָ־ליטישע עקאָנאָמיע האָט ניט פערפעהלט אויסצונוצען אַדאָס סמיטה'ס זאץ אין די אינטערעסען פון דעם קאַפּיטאַליסטישען קלאַס: נעמליך, אז דער גאַנצער טייל פון דעם נעט־פראָדוקט, וואָס איז פערוואַנדעלט אין קאַפּיטאַל, ווערט פערצעהרט פון דעם אַרבייטער־קלאַס.

3. די צוטיילונג פון'ס מעהרווערטה אין קאַפּיטאַל און הכנסה. די אַבסטינענץ־טעאָריע.

אין פאָריגען קאַפּיטעל האָבען מיר בעטראַכט דעם מעהר־ווערטה, אַדער דעם מעהר־פראָדוקט, נאָר ווי א אינדיווידועלען קאָנזומציאָנס־פאָנד פון דעם קאַפּיטאַליסט; אין אָט דעם קאַ־פּיטעל האָבען מיר איהם ביז אַהער נאָר בעטראַכט ווי אן אָקומו־לאַציאָנס־פאָנד. ער איז אָבער ניט נאָר דאָס איינע אַדער נאָר דאָס אַנדערע, ער איז ביידע צוגלייך. איין טייל פון דעם מעהר־ווערטה ווערט פערצעהרט פון דעם קאַפּיטאַליסט אלס הכנסה,[33] אַנאַנדער טייל ווערט אָנגעווענדעט אַדער אָקומולירט אלס קאַ־פּיטאַל.

ווען די מאַסע פון דעם מעהרווערטה איז בעשטימט, איז קלאָר אז די גרויס פון דער אָקומולאַציאָנ העננט אָב פון דער צו־טיילונג פון'ם מעהרווערטה אין אָקומולאַציאָנס־פאָנד און קאָנזומ־ציאָנס־פאָנד, אין קאַפּיטאַל און הכנסה. וואָס גרעסער איין טייל איז, אלץ קלענער איז דער אַנדער טייל. די מאַסע פון'ם מעהר־ווערטה אַדער פון דעם מעהר־פראָדוקט, פאַלגלייך פון דעם גרייטען (פערפיגבארען) רייכטום פון א לאַנד, וועלכע קאָן פערוואַנדעלט

[33] דער לעזער וועט בעמערקען, אז דאָס וואָרט הכנסה (רעוועניו) ווערט נעבראויכט אין א טאַפעלטען זין: ערשטענס צו בעצייכענען דעם מעהרווערטה אלס די פרוכט וואָס קומט פעריאָדיש ארויס פון קאַפּיטאַל; צווייטענס צו בעצייכענען דעם טייל פון דער דאָזיגער פרוכט, וועלכער וועט פעריאָדיש פער־צעהרט פון דעם קאַפּיטאַליסט, אַדער וועט צוגעלענט צו זיין קאָנזומציאָנס־פאָנד. איך האָב אָנגענאַלטען אָט דעם דאָפּעלטען זין, וויל ער הארמאָנירט מיט דעם שפראַך־געברויך פון די ענגלישע און פראַנצויזישע עקאָנאָמיסטען.

קענען דעם קאפיטאל. די אקומולאציע מיינט — איינעהמען די וועלט פון נעוועלשאפטליכען רייכטום. זי שפרייט אוים צוזאמען מיט דער מאסע פון דעם עקספלואטירטען מענשען־מאטעריאל אויך די דירעקטע און אינדירעקטע הערשאפט פון דעם קאפיטאליסט.[24]

---

[24] אין דער אלטמאדישער, וועז אפילו שטענדיג בעניימער פארם פון דעם קאפיטאליסט — אין דעם פראצענטניק — בעוויזן לוטהער זעהר נוט, אז די הערשזוכט איז אז עלעמענט פון דער לויידענשאפט אנצוקלייבען רייכטום. „די נעצענדיענער האבען נעקאנט פערשטעהן מיט זייער שכל, אז א פראצענטניק איז א פיערפאכיגער גנב און מערדער. מיר קריסטען אבער פערעהרן זיי אזויפיעל, אז מיר טהוען שיער ניט תפלה צו זיי פון זייער נעלד וועגען. . . דער, וואס זויגט אוים דעם אנדערן זיין נאהרונג, בערויבט און בע'נגב'ט איהם, בענעהט פונקט אזא מארד (אויך וויפיעל עס הענגט אב פון איהם) ווי דער וואס פערהונגערט און פערמוטשעט איינעם צום טויט. אט דאס טהוט דער פראצענטניק און זיצט זיך די נאנצע צייט זיכער אויף זיין שטוהל; ער האט אבער נאר נעדארפט הענגען אויף א תליה, וואו אזויפיעל ראבעו זאלען רייסען זיין לייב, וויפיעל גולדען ער האט נע'נגב'ט, און זאל ער האבען פיעל פלייש אויף זיינע ביינער, כדי אזויפיעל ראבעו זאלען קאנען אברייסען פון איהם גרויסע שטיקער. דערווייל הענגט מען די קלייגע גנבים. . . קלייגע גנבים ליגען אין טורמעם נעפאנגען, גרויסע גנבים געהען ארום אין נאלד און פוצען זיך אין זיידענס. . . אט אזוי איז ניטא קיין גרעסערער מענשען־פיינד אויף דער וועלט (נאך דעם טייוול) ווי א קארנער גייץ און א פראצענטניק, וואהרים ער וויל זיין איבער אלע מענשען א גאט. טערקען, קריעג־פיהרער און טיראנען זיינען אויך שלעכטע מענשען, זיי מוזען אבער די מענשען לאזען לעבען, און זיי זיינען מודה, אז זיי זיינען שלעכטע און שונאים. זיי קאנען, און צפטמאל מוזען זיי אפילו רחמנות האבען מיט איינעם. אבער א פראצענטניק און א גייץ וויל די נאנצע וועלט זאל לויידען הונגער און דורשט, טרויער און נויטה, כדי ער אליין זאל אלץ קאנען האבען, און יעדער איינער זאל דאהפען אנקומען צו איהם, ווי צו א גאט און זאל אייבינ זיין זיין לייב־איגענער. ער טראגט רייכע קליידער, נאלדענע קעטען, רינגען, האט אז אבגעפרעסענעם פנים, און וויל מען זאל איהם האלטען פאר א טיירן, פרומען מאן. . . וואוכער איז א גרויסער אונגעהויערער מאנסטער, א וואלף, וואס פערוויסט אלעם, ערנער ווי א קאקוס, נארנאו אדער אנטוס. און ער פוצט זיך נאך און מאכט א פרומען פנים, כדי מען זאל ניט זעהן, וואו עס קומען אהין די אקסען, וועלכער ער שלעפט הינטערווייעלעכץ איז זיין נארע. אבער הערקולעס מוז הערן דעם נעשריי פון די אקסען און די נעפאנגענע, וועט זוכען דעם קאקוס אין די שטיינער און פעלזען, און וועט בעפרייען די אקסען פון דעם רשע. וואהרים קאקוס הייסט א רשע און דאס איז א פרומער פראצענטניק, וואס

דער גייסטרייבער ליכנאָווסקי זאָגט. „און נאָר אויף אַזויפיעל ליעגט זיין אייגענע פּאַראיבערגעהענדע נויטווענדיגקייט אין דער פּאַריבערגעהענדער נויטווענדיגקייט פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן. „אָבער אויף וויפיעל ער איז פּערזאָניפיצירטער קאַפּיטאַל, איז זיין טרייב־מאָטיוו ניט דער געברויך־ווערטה און גענוס, נאָר דער טוישווערטה און די פערמעהרונג פון דעם טוויש־ווערטה. „אַלס פּאָנאָטיקער פון דער פערווערטונג [פערמעהרונג] פון ווערטה צווינגט ער „אהן „אבהאַלט די מענשהייט צו פּראָדוצירן לשם פּראָדוקציאָן; „ער טרייבט אויף דעם אופן צו „אן ענטוויקלונג פון די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקטיוו־קרעפטען „און צו דער בעשאַפונג פון מאָטעריעלע פּראָדוקציאָנס־בעדינגונגען, וואָס נאָר זיי אַליין קאָנען געבען דעם רעאַלען באָזיס פון „א העכערער געזעלשאַפטס־פאָרם, וועמעס גרונד־פּרינציפּ איז די פולע „און פריַיע ענטוויקלונג פון יעדען אינדיווידום. „נאָר אַלס פּערזאָניפיצירונג פון קאַפּיטאַל איז דער קאַפּיטאַליסט רעספעקטאַבל. „אַלס אזעלכער האָט ער דיזעלביגע „אבסאָלוטע ליידנשאַפט נתעשר צו ווערן ווי דער אוצרות־קלייבער. „דאָס „אבער, וואָס ביי יענעם וויזט זיך „ארויס ווי „א אינדיווידועלע משוגעת, איז ביי דעם קאַפּיטאַליסט „א ווירקונג פון דעם געזעלשאַפטליכען מעכאַניזם, פון וועלכען ער איז נאָר איין טרייב־רעדל. „די ענטוויקלונג פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן מאַכט די שטענדיגע פערגרעסערונג פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס איז אריינגעלעגט „אין „א „אינדוסטריעלער „אונטערנעהמונג, פּאַר „א נויטווענדיגקייט, „און די קאָנקורענץ לעגט „ארויף „אויף יעדען אינדיווידועלען קאַפּיטאַליסט די אימאַנענטע געזעצען פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן „אלס „אויסערליכע צוואַנג־געזעצען. „זי ערלויבט „איהם ניט „אלטען זיין קאַפּיטאַל, סיידען ער שפּרייט „איהם נאָכאַנאַנד „אויס, „און „אויסשפּרייטען „איהם קאָן ער נאָר דורך „א פּאַרטגעזעצטער „אקומולאַציע.

„אַזוי ווייט דעריבער ווי זיינע מעשים זיינען נאָר „א פונקציע פון קאַפּיטאַל, וועלכער איז „אין „איהם בעגאַבט מיט „א ווילען „און בעוואוסטזיין, רעכענט זיך זיין אייגענער פריוואַט־קאָנזום ווי „א רויבערייַ, וואָס ווערט בעגאַנגען „אנטקעגען דער „אקומולאַציע פין זיין קאַפּיטאַל — ווי „אין דער „איטאַליעניישער בוכהאַלטונג פיגורירן די פריוואַט־„אויסגאַבען „אויף דעם קאַפּיטאַליסט'ס דעביט־זייט „אנט־

קייט און פאָלגליך א מיטעל צו קריגען קרעדיט, אַפילו א געשעפטס־נויטווענדיגקייט פאַר דעם „אומגליקליכען" קאַפּיטאַליסט. דער לוקסוס רעכענט זיך ווי א טייל פון די קאָסטען צו רעפּרעזענטירן דעם קאַפּיטאַל. סיי ווי ווערט דער קאַפּיטאַליסט ניט נתעשר, ווי דער אוצרות־קלייבער, לפי ערך פון זיין פּערזענליכער אַרבייט און זיין פּערזענליכען אָבהאַלטען זיך פון פערצעהרן, נאָר אין דעם ערך אויף וויפיעל ער זויגט אויס פרעמדע אַרבייט־קראַפט און צווינגט דעם אַרבייטער זיך צו ענטזאַגען פון אַלע לעבענס־גענוסען. הגם טאַקע די פערשווענדונג פון דעם קאַפּיטאַליסט האָט קיינמאָל ניט דעם אָפענ־הערציגען כאַראַקטער פון דער פערשווענדונג פון דעם ברייטען פּריץ (פעאָדאַל־הערר), נאָר פערקעהרט די שמוציג־סטע קאַרגקייט און די אַנגסטליכסטע אויסרעכענונג לויערט שטענ־דיג אין איהר הינטער־גרונד, וואַקסט פונדעסטוועגען זיין פער־שווענדונג צוגלייך מיט זיין אַקומולאַציע, און איינע שטערט ניט נויטיגערווייז די אַנדערע. דערמיט ענטוויקעלט זיך גלייכצייטיג אין דער שטאָלצער ברוסט פון דעם קאַפּיטאַל־אינדיווידום א פאַוסטישער קאָנפליקט צווישען דער ליידענשאַפט פון אַקומולאַ־ציע און דעם פערלאַנג פון גענוס.

„די אינדוסטריע פון מאַנטשעסטער", אַזוי הייסט עס אין א שריפט, וואָס דר. אייקין האָט פערעפענטליכט אין יאָהר 1795, „קאָן איינגעטיילט ווערן אין פיער פּעריאָדען. אין דער ערשטער פּעריאָדע זיינען די פאַבריקאַנטען געווען געצוואונגען שווער צו אַרבייטען אויף זייער חיונה." זיי זיינען נתעשר געוואָרן ספּעציעל בערויבענדיג די עלטערן, וואָס האָבען זיי אָבגעגעבען זייערע קינ־דער אַלס לעהרלינגע און שווער געצאָהלט פאַר זייער לעהרע, בעת די לעהרלינגע זיינען אויסגעמאָרעט געוואָרן פון הונגער. פון דער אַנדער זייט זיינען די דורכשניטס־פּראָפיטען געווען נידעריג, און עס האָט זיך געפאָדערט גרויסע שפּאָרזאַמקייט כדי צו קאָנען אַקו־מולירן. זיי האָבען געלעבט ווי די קמצנים און האָבען צומאָל ניט פערצעהרט אַפילו די צינזען פון זייער קאַפּיטאַל. „אין דער צוויי־טער פּעריאָדע האָבען זיי שוין אָנגעהויבען צו ערווערבען זיך קליי־נע פערמעגענס, זיי האָבען אָבער אַלץ געאַרבייט אַזוי שווער ווי פריהער," וואָרים די דירעקטע עקספּלואַטאַציע פון דער אַרבייט

אָבער דער יוצר־הרע ווירקט אומעטום. מיט דער ענטוויק־לונג פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן, מיט דער אַקו־מולאַציע און דעם רייכטום הערט דער קאַפּיטאַליסט אויף צו זיין בלויז אַ פּערזאָניפיקאַציע פון קאַפּיטאַל. דער אַלטער אַדאַם אין איהם דערוועקט זיין מענשליכען געפיהל און ער ווערט אַזוי גע־בילדעט, אַז ער לאַכט אויס די התפּעלות פאַר'ן אַסקעטיציזם ווי אַ פאָראורטייל פון דעם אַלטמאָדישען אוצרות־קלייבער [עכברא דשכיב על דנרא]. בעת דער קלאַסישער קאַפּיטאַליסט בעצייכענט מיט פעראַכטונג דעם אינדיווידועלען קאָנזום אַלס אַ זינד אַנטקע־גען זיין פונקציאָן [אויפגאַבע] און אַ „ענטהאַלטונג" פון דער אַקו־מולאַציע, איז דער מאָדערניזירטער קאַפּיטאַליסט בכח אויפצופאַ־סען די אַקומולאַציע אַלס אַ „ענטזאַגונג" פון זיין גענוס־פערלאַנג. „צוויי זעעלען וואָהנען, אַך! אין זיינער ברוסט, די איינע וויל זיך פון דער אַנדערן טרעננען!" [געטהע אין „פאַוסט."]

אין די היסטאָרישע אָנפאַנגען פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן — און יעדער קאַפּיטאַליסטישער פּאַרוועני מאַכט אינדיווידועל דורך אָט דעם היסטאָרישען שטאַדיום — הערשען דער טריעב רייך צו ווערן און די געלד־גייציגקייט אַלס אַבסאָלוטע ליידענשאַפטען. אָבער דער פאָרטשריט פון דער קאַ־פּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן שאַפט ניט נאָר אַ וועלט פון גענוסען. דורך דער ספּעקולאַציע און דעם קרעדיט־סיסטעם עפענט ער אויף טויזענד קוואַלען פון פּלוצליכען רייך־ווערן. אויף אַ געוויסער ענטוויקלונגס־הויך ווערט אַ קאָנווענציאָנעלער גראַד פון פערשוועג־דונג, וועלכע איז אין דערזעלביגער צייט אַן אַרויסווייז פון רייכ־

גנב'ט, גזל'ט און פרעסט אַלץ. ער וויל ניט מודה זיין, אַז ער האָט עס גע־טאָן, און מיינט, אַז קיינער וועט דאָס ניט אויסגעפינען, ווייל ער האָט גע־צויגען די אָקסען הינטערוויילעכץ אין זיין נאָרע, וואָס גיט דעם אויסזעהן לויט די צייכענס פון די פוס־טריט, אַזוי ווי מען וואָלט זיי אַרויסגעלאָזט. אָט אַזוי וויל דער פּראָצענטניק אויך נאַרן די וועלט, אַזוי ווי ער וואָלט גע־בראַכט נוצען און געגעבען דער וועלט אָקסען, בעת ער ציהט זיי נאָר פאַר זיך אַליין און פרעסט. . . און וויבאַלד די גאַסען־רויבער, די מערדער און גזלנים ברעכט מען איבערן ראָד און מען קעפּט זיי, היינט וויפיעל מאָל מעהרער האָט מען געדאַרפט אַלע פּראָצענטניקעס לאָזען אויפ'ן ראָד און עדערן. . . פעריאָגען, פערפלוכען און קעפּען." (מאַרטין לוטהער, „אַן די פּפאַרהעררן, ווידער דען וואוכער צו פּרעדיגען". וויטענבערג 1540.)

בייט ליפערט דעם מאַטעריאַל, וועלכען די שפּאַרזאַמקייט אקו־מולירט."[36] בכן שפּאַרט, שפּאַרט, דאָס הייסט, פערוואַנדעלט צוריק דעם מעגליכסטען גרעסטען טייל פון׳ם מהרוועטה אָדער מהר־פּראָדוקט אין קאַפּיטאַל! אַקומולאַציע צוליעב אקומולאַ־ציע, פּראָדוקציאָן צוליעב פּראָדוקציאָן — אין אָט דער פּאָרמולע האָט די קלאַסישע עקאָנאָמיע אויסגעדריקט די היסטאָרישע מיסיע פון דער בורזשואַזיע פעריאָדע. זי האָט זיך אויף א מינוט ניט אָבגענארט וועגען די געבורט־וועהען פון דעם רייכטום,[37] אָבער וואָס פאר א זין האָט עס צו קלאָגען איבער א היסטאָרישער נויט־וועגדיגקייט?

אויב דער פּראָלעטאַריער גילט פאר דער קלאַסישער עקאָנא־מיע נאָר ווי א מאשין אויף צו פּראָדוצירן מעהרווערטה, גילט איהר אָבער אויך דער קאַפּיטאַליסט ווי א מאשין אויף צו פער־וואַנדלען דעם דאָזיגען מעהרווערטה אין מעהר קאַפּיטאַל.

זי נעהמט זיין היסטאָרישע פונקציע אין ביטערן ערנסט. כדי צו בעפריייען דעם קאַפּיטאַליסט׳ם הארץ פון דעם אומגליקליכען קאָנפליקט צווישען דעם חשק פון גענוס און די ליידענשאַפט רייך צו ווערן, האָט מאלטום פערטיידיגט, אין אָנפאַנג פון די צוואַנ־ציגער יאָהרען פון דעם היינטיגען [19טען] יאָהרהונדערט, א מין צוטיילונג פון דער ארבייט, וועלכע צייכענט אָן פאר דעם קאַפּי־טאַליסט, וואָס איז ווירקליך פערנומען מיט דער פּראָדוקציאָן, דעם עסק פון אָקומולאַציע, און פאר די אנדערע טיילנעהמער אין דעם מעהרווערטה — דער לאנד־אריסטאָקראטיע, די וואָס ווערן אויס־געהאלטען פון׳ם שטאַאט און פון דער קירך א. אז. וו. — דעם עסק פון פערשוועגדונג. עס איז פון דער גרעסטער וויכטיגקייט, זאגט ער, „צו האלטען אָבגעשיידט די ליידענשאַפט אויסצוגעבען

[36] Adam Smith, "Wealth of Nations," vol. II, chapter 3.

[37] אפילו זש. ב. סעי זאגט: „די אבשאפערונגען פון די רייכע קומען פאר אויפ׳ן רעכענונג פון די ארימע." „דער רוימישער פראלעטאריער האט געלעבט כמעט אינגאנצען אויף די קאסטען פון דער נעזעלשאפט... מען קאן כמעט זאגען, אז די מאדערנע געזעלשאפט לעבט אויף די קאסטען פון די פראלע־טאריער, פון דעם טייל, וואס זי נעהמט ביי זיי צוועק פון דאס, וואס די אר־בייט כרעננט איין." (זיסמאנדי, „עטיודען עטצ.", ב. I, ז. 24.)

קאָסט אַרבייט, ווי דאָס וויים יעדער שקלאַווען־טרייבער, „און האָבען געלעבט ווי פריהער אין דעמזעלביגען איינפאַכען סטיל. . . . אין דער דריטער פּעריאָדע האָט זיך אָנגעפאַנגען דער לוקסוס, און דער געשעפט האָט זיך אויסגעשפרייט, אַרויסשיקענדיג רייטער (האַנדלס־רייזענדע, וואָס פלעגען פאָהרען רייטענדיג) צו קריגען בעשטעלונגען אין יעדער מאַרק־שטאָדט פון גאַנצען קיניגרייך. עס איז וואהרשיינליך, אז פאַר דעם יאָהר 1690 זיינען אָדער גאָר ניט געווען, אָדער נאָר עטליכע קאַפּיטאַלען פון דריי ביז פיער טויזענד פונט סט., וואָס זיינען ערווארבען געוואָרן אין דער אינדוסטריע. אַרום אָט דער צייט אָבער, אָדער עטוואָס שפעטער, האָבען די אינדוסטריע־אונטערנעהמער שוין אָנגעקליבען געלד און האָבען אָנגעהויבען צו בויען פאַר זיך שטיינערנע הייזער, אָנשטאָט הילצערנע אָדער ליימענע. . . נאָך אין די ערשטע צעהנער יאָהרען פון 18טען יאָהר הונדערט האָט א מאַנטשעסטער פאַבריקיזנט, וועלכער האָט מכבד געווען זיינע געסט מיט א פלאַש אויסלענדישען ווין, אַרויסגערופען בעמערקונגען און קאַפּ־שאַקלען צווישען אַלע זיינע שכנים." איידער עס האָט זיך בעוויזען מאשינעריע האָט בעטראַפען די הוצאה פון א פאַבריקאַנט אין די טראַקטירען, וואו ער פלעגט זיך צוזאַמענקלייבען מיט אַנדערע פאַבריקאַנטען יעדען אָבענד, קיינמאָל ניט מעהר ווי 6 פּענס פאַר א גלאָז פונש און א פּעני פאַר א פּעקעל טאַבאַק. ערשט אין יאָהר 1758 — און דאָס בעצייכענט אַן עפּאָכע — האָט מען געוהען „א מענשען, וואָס פיהרט געשעפט זאָל האָבען אַן אייגענעם עקיפּאַזש"! „די פערטע פּעריאָדע", דאָס לעצטע דריטעל פון 18טען י. ה., איז די פּעריאָדע פון גרויסען לוקסוס און פערשוועדונג, וואָס האָט זיך געשטיצט אויף אַן אויסשפרייטונג פון געשעפט."[35] וואָס וואָלט דער גוטער דר. אייקין געזאָגט, ווען ער וואָלט אויפגעשטאַנען פון קבר און געוהען די היינטיגע מאַנטשעסטער!

אַקומולירט, אַקומולירט! דאָס איז משה און די נביאים! שפּאַרזאַמקייט און ניט אַרבייטזאַמקייט (אינדוסטריע) איז די דירעקטע אורזאַך פון דער אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל. „די אר־

[35] Dr. Aikin, "Description of the Country from 30 to 40 miles round Manchester," London 1792, page 182.

טע נוצען פאַר דער אַקומולאַציע די רויב, וואָס ווערט אַרויסגערי־סען פון דעם אַרבייטער, צווישען דעם אינדוסטריעלען קאַפּיטאַליסט און די לעדיג־געהער די גרונד־אייגענטימער א. אַז. וו., זיינען פער־שטומט געוואָרן מיט דעם אָנקומען פון דער יולי־רעוואָלוציע (אין 1830). א קורצע ווייל שפּעטער האָט דער שטאָדטישער פּראָ־לעטאַריאַט געקלונגען די שטורם־גלאָק אין ליאָן [פראַנקרייך], און דער לאַנד־פּראָלעטאַריאַט האָט געלאָזט פליהען דעם רויטען האָהן אין ענגלאַנד. אויף דער זייט פון קאַנאַל האָט זיך פערשפּרייט דער אָוועניזם, אויף יענער זייט — דער סען־סימאָניזים און פוריעריזם. עס האָט געשלאָגען די שטונדע פון דער וואולגאַר־עקאָנאָמיע. פונקט א יאָהר איידער נאַסאַו וו. סיניאָר אין מאַנטשעסטער האָט ענטדעקט, אַז דער פּראָפיט (אַריינרעכענענדיג צינזען) פון קאַפּיטאַל איז דער פּראָדוקט פון דער ניט־בעצאָהל־טער „לעצטער צוועלפטער אַרבייטער־שטונדע", האָט ער אָנגע־זאָגט דער וועלט אַנאַנדער ענטדעקונג. „איך", האָט ער שטאָלץ ערקלערט, „פערבייט דאָס וואָרט קאַפּיטאַל, בעטראַכט אַלס פּראָ־דוקציאָנס־אינסטרומענט, מיט דעם וואָרט אַבסטינענץ (צוריקהאַל־טונג)".[41] באמת א ניט־איבערטראָפענער מוסטער פון די ענט־

---

[41] סיניאָר, „גרונד־פּרינציפּען פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע", פּראַנצ. איבערזעצונג, פּאַריז 1836, ז. 308. דאָס איז פאַר די אַנהענגער פון דער אַלטער קלאַסישער שוהלע געווען א ביסעל צו נאַריש. „הערר סיניאָר בייט אויס דעם אויסדרוק אַרבייט און קאַפּיטאַל אויף דעם אויסדרוק אַרבייט און אַבסטינענץ. . . אַבסטינענץ איז נישט מעהר ווי א נעגאַציע. דער קוואַל, וואָס שאַפט דעם פּראָפיט איז ניט די אַבסטינענץ, נאָר דער געברויך פון דעם פּראָדוקטיוו־פערוועגדעטען קאַפּיטאַל." (דזשאַהן קאַזענאָוו אין זיין אויסגאַבע פון מאַלטוס'עס „דעפינישאָנס אין פּאָליטיקאַל עקאָנאָמי", לאָנדאָן 1853, ז. 130 נאָטע. הערר דזשאַהן סטואַרט מילל דאַגעגען וויעדערהאָלט פון איין זייט ריקאַרדאָ'ס פּראָפיטען־טעאָריע און נעהמט אָן פון דער אַנדער זייט סי־ניאָר'ס „שכר פאַר אַבסטינענץ". ווי פרעמד עס איז פאַר איהם דער העגעל־שער „ווידערשפּרוך", דער שפּרינג־קוואַל פון יעדער דיאַלעקטיק, אַזוי הייטיש איז ער אין פלאַכע ווידערשפּרוכען.

הוספה צו דער צווייטער אויסגאַבע. דעם וואולגאַר־עקאָנאָם איז קיינ־מאַל אין קאָפּ ניט געקומען דער איינפאַכער געדאַנק, אַז יעדע מענשליכע האַנד־לונג קאָן אויפגעפאַסט ווערן ווי א צוריקהאַלטונג פון פוילענצען, פוילענצען איז א צוריקהאַלטונג פון אַרבייטען א. אַן. וו. עס וואָלט געווען א שכל, ווען די

און די ליידענשאפט אנצוקלייבן."[38] די העררן קאפיטאליסטן, וועלכע זיינען שוין לאנג געוואָרן לעבע־מענשען און וועלטליכע מענער, האָבען נעמאכט נעוואלטען. וואס, האָט אויסגעשריען אייגער פון איהרע וואָרט־פיהרער, א ריקארדיאנער: הערר מאלטום פרעדיגט הויכע גרונד־רענטען, הויכע שטייערן א. אז. וו., כדי די אונפראָדוקטיוועֿ קאָנזומירער זאָלען האָבען א בייטש שטענדיג אָנצוטרייבען די אינדוסטריעלע! גאָנץ געווים פראָדוקציאָן, פראָדוקציאָן אויף אלץ א בריטערן מאָסשטאָב, דאס איז דער לאָזונג, אָבער „דורך אזא פראָצעס וועלט די פראָדוקציאָן א סך מעהר נעשטערט אייגער געהאָלפען. עס איז אויך ניט גאָנץ יושר'דיג, אויסצוהאלטען אויף דעם אופן א גרופע פּערזאָנען אין פויליקייט, כדי צו־צוקוועטשען אנדערע מענשען, וועגען וועלכע מען מעג דענקען, לויט זייער כאראקטער, אז וועז מען וואָלט זיי געקאָנט צווינגען צו פונקציאָנירן, וואָלטען זיי פונקציאָנירט מיט ערפאָלג."[39] ווי אוני'יושר'דיג ער דענקט, אז עס איז צו טרייבען דעם קאפיטאליסט צו אקומולירען, בעת מען שעפט ביי איהם אראָב דאס פעט פון דער זופּ, אזוי נויטוועגדיג איז נאָך זיין מיינונג צו בעשרענקען דעם ארבייטער אויף דעם מעגליכסט קלענסטען לוין, „כדי איהם צו האלטען ארבייטזאם." ער כערבעהאלט אויך ניט אויף א מינוט, אז די אָנאייגענונג פון ניט־בעצאָהלטער אַרבייט איז דער סוד פון דער מעהרווערטה־מאכערייַ. „א פערגרעסערטע נאָכפראָגע מצד די ארבייטער מיינט נישט מעהר וויַ זייער נענייגטקייט צו נעהמען וועניגער פון זייער אייגענעם פּראָדוקט פאר זיך אליין און איבערלאָזען א גרעסערן טייל דערפון פאר זייערע ארבייט־גענבער; און אויב מען זאָגט, אז דאָס רופט ארויס, מחמת דער פערקלענערונג פון דער קאָנזומציאָן (פון די ארבייטער), אן איבערפילונג פון מארק (איבער־פּראָדוקציאָן), קאָן איך נאָר ענטפערן, אז איבער־פּראָדוקציאָן איז דערזעלביגער נאָמען ווי הויכע פּראָפיטען."[40]

די געלערנטע מחלוקות, ווי אזוי צו פערטיילען מיט די גרעס־

---

[38] מאלטום, „פרינסיפּלס אוו פּאליטיקאל עקאנאמי", ז. 319, 320.

[39] An inquiry inte those Principles respecting tne nature bf demand etc. page 67.

[40] דארט נופא, ז. 50.

און אַנדערע קאָנזומציאָנס־מיטלען." ווי אזוי דער קאַפּיטאַליס־טישער קלאַס וואָלט געקאָנט בעווייזען אזא קונץ, איז א סוד, וואָס די וואולגאר־עקאָנאָמיע האָט ביז איצט בעהאַלטען מיט גרויס עקשנות. עס איז נענוג צו וויסען, אז די וועלט לעבט נאָך נאָר א דאַנק דעם, וואָס דער קאַפּיטאַליסט, אָט דער בעל־תשובה צום אינדישען גאָט וויטשנו, פאַסט תעניתים. ניט נאָר די אָקומולאַציע, נאָר די איינפאַכע „אויפהאַלטונג פון קאַפּיטאַל פאָדערט א שטענדיגע קראַפט־אָנשטרענגונג, כדי בייצושטעהן דעם נסיון איהם אויפצוענסען."[64] די פשוט'ע געפיהלען פון הומאַניטעט פאָדערן קלאָר צו דערלעזען דעם קאַפּיטאַליסט פון דעם מארטירערטום אין נסיון, אויף דעמזעלביגען אופן ווי דער שקלאַווען־האַלטער פון דזשרדזשיא איז דורך דער אָבשאַפונג פון שקלאַווערייי אונלענגסט דערלעזט געוואָרן פון די שמערצליכע ליידען אויסצוקלייבען זיך, צי ער זאָל דעם מעהו־פראָדוקט, וואָס ער האָט ארויסגעשמיסען פון דעם נעגער־שקלאַף, אינגאַנצען פער'שכור'ן מיט שאמפאַניער, אָדער ער זאָל א טייל דערפון צוריקפערוואַנדלען אין מעהר נ ערם און מעהר לאַנד.

אין די פערשיידענסטע עקאָנאָמישע געזעלשאַפטס־פאָרמען (פאָרמאַציאָנען) קומט פאָר ניט נאָר אן איינפאַכע פראָדוקציאָן, נאָר אויך א רעפראָדוקציאָן אויף אן אויסגעבריטערטען גראַד, וועו אפילו אויף א פערשיידענעם מאַסשטאַב. וואָס ווייטער וועדט אלץ מעהר פראָדוצירט און מעהר קאָנזומירט, פאַלגליך וועדט אויך א גרעסערער פראָדוקט פערוואַנדלט אין פראָדוקציאָנס־מיטלען. דער דאָזיגער פראָצעס אָבער ערשיינט ניט אלס אקומולאַציע פון

---

[64] „דאָס אברייסען פון זיך, וואָס דער קאַפּיטאַליסט בעגעהט, דורכדעם וואָס ער לייהט אויס זיינע פראָדוקציאָנס־מיטלען צו דעם ארבייטער (אט די צונעפוצטע פראזע וועדט נעברויכט, כדי נלייכצושטעלען, לויט דער אנגענו־מענער וואולגאר־עקאָנאָמישער מאַניערע, דעם לויז־ארבייטער, וואָס וועדט עקס־פלואטירט פון דעם אינדוסטריעלען קאַפּיטאַליסט, מיט דעם אינדוסטריעלען קא־פּיטאַליסט נופא, וועלכער ציהט יניקה פון דעם נעלד־פערלייהענדען קאַפּיטא־ליסט!) אנשטאט צו האַלטען עס פאר זיין אייגענעם קאָנזום, דורכדעם וואָס ער וואַלט זיי פערוואַנדעלט אין נעברויך־ אָדער לוקסוס־זאכען." (ג. מאַלינארי, „עטיוד עקאָנאָמיק", פאריז 1846, ז. 49.)

[65] Courcelle Seneuil, "Traite Theorique etc." Paris, 1807, page 57.

דעקונגען פון דער וואולגאַר־עקאָנאָמיע! זי בייט אויס אַן עקאָ־נאָמישע קאַטעגאָריע אויף אַ צבו'יאַצקע פראַזע. מעהר גאָר נישט.

„ווען דער ווילדער", לערנט אונז סיניאָר, „פאַבריצירט פיי־לען־בויגענס, פערנעהמט ער זיך מיט אַן אינדוסטריע, אָבער ער פּראַקטיצירט ניט קיין אַבסטינענץ". דאָס דערקלערט אונז ווי אַזוי און פאַרוואָס אַרבייטס־מיטלען זיינען פאַבריצירט געוואָרן אין די פריהערדיגע צושטענדען פון דער געזעלשאַפט „אָהן דער אַבסטינענץ" פון דעם קאַפּיטאַליסט. „וואָס מעהר פאָרטשריט די געזעלשאַפט מאַכט, אַלץ מעהר אַבסטינענץ פאָדערט זי"[42] — ד. ה. פון די, וועלכע פערנעהמען זיך מיט דער מלאכה אַוועקצונעהמען פאַר זיך די פרעמדע אינדוסטריע און איהר פּראָדוקט. פון איצט אָן פערוואַנדלען זיך אַלע בעדינגונגען פון דעם אַרבייט־פּראָצעס אין אַזויפיעל בעזונדערע אַבסטינענץ־אַקטען פון דעם קאַפּיטאַליסט. דאָס, וואָס תבואה ווערט ניט נאָר געגעסען, נאָר אויך געזעעט — אַ דאַנק דער אַבסטינענץ פון דעם קאַפּיטאַליסט! וואָס מען האַלט אויס דעם וויין די צייט וואָס ער דאַרף איבעראירן — וויעדער די אַבסטינענץ פון דעם קאַפּיטאַליסט![43] דער קאַפּיטאַליסט בע־רויבט זיין אייגענעם אָדם, ווען ער „לייהט דעם אַרבייטער די אינסטרומענטען פון דער פּראָדוקציאָן"(!) מיט אַנדערע ווערטער, ער פערווערטעט זיי אַלס קאַפּיטאַל פערקעפּערענדיג אין זיי די אַרבייט־קראַפט, אָנשטאָט אויפצועסען די דאַמף־מאַשינען, באַוועל, אייזענבאַהנען, בעמיסטיגונג־מאַטעריאַלען, אַרבייטס פערד א. אַז. וו., אָדער ווי דער וואולגאַר־עקאָנאָם שטעלט זיך קינדיש פאָר, אַז ער וואָלט געקאָנט פערשלינגען „זייער ווערטה" אין לוקס.ס

דאָזיגע הערן וואָלטען אַמאָל נאָכגעדענקט וועגען שפּינאָזאַ'ס כלל: „דעטער־מינאַציאָ עסט נעגאַציאָ". [בעשטימען בעשטעהט אין פערניינען.]

[42] סיניאָר, דאָרט נופא, ז. 342.

[43] „קיינער . . . וועט צום ביישפּיעל ניט אויסזעען זיין ווייץ און לאָזען עס ליעגען 12 מאָנאַט אין דער ערד, אָדער לאָזען ליעגען זיין וויין יאָהרענלאַנג אין קעלער, אָנשטאָט באַלד צו פערצעהרן די דאָזיגע זאַכען אָדער זייער עק־וויוואַלענט — ווען ער וואָלט ניט דערוואַרט צו בעקומען דורכדעם אַ פער־גרעסערטען ווערטה. (סקראָפּ, „פּאָליטיקאַל עקאָנאָמי", ניו יאָרק אויסגאַבע 1841, ז. 133 און 134.)

בייטער, וועלכע בעזיצען זייערע אייגענע אַרבייט־אינסטרומענטען. פּראָדוקציאָן און רעפּראָדוקציאָן אויף אַ וואָס־ווייטער גרעסערן מאַסשטאַב געהען דאָ אָן זייער גאַנג אָהן וועלכער עס איז אַריינ־מישונג פון יענעם וואונדערליכען הייליגען, דעם ריטער מיט'ן טרויעריגען פּנים — דעם קאַפּיטאַליסטישען „נזיר."

4. אומשטענדען, וועלכע בעשטימען דעם אומפאַנג פון דער אַקו־מולאַציע, אונאָבהענגיג פון דער פּראָפּאָרציאָנעלער איינטיילונג אין קאַפּיטאַל און הכנסה: דער גראַד עקספּלואַטאַציע פון דער אַרבייט־קראַפט. — די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַר־בייט. — דער וואַקסענדער חלוק צווישען בעשעפטיגטען און קאָנזומירטען קאַפּיטאַל. — די גרויס פון דעם אויסגעלעגטען קאַפּיטאַל.

ביזאַהער האָבען מיר בעטראַכט די גרויס פון דעם מעהר־ווערטה ווי אַ בעשטימטע גרויס. זיין איינטיילונג אין הכנסה און צוגעקומענעם קאַפּיטאַל בעשטימט אין דעם דאָזיגען פאַל דעם אומפאַנג פון דער אַקומולאַציע. די אַקומולאַציע בייט זיך אָבער אונאַבהענגיג פון יענער איינטיילונג מיט דער ענדערונג אין דער גרויס פון דעם מעהרווערטה גופא. אָנגענומען אַז 80 פּראָצענט ווערן קאַפּיטאַליזירט און 20 פּראָצענט ווערן אויפגעגעסען, וועט דער אַקומולירטער קאַפּיטאַל זיין 2400 פונט סט. אויב דער גאַנ־צער מעהרווערטה האָט בעטראָפען 3000 פונט סט., אָדער ער וועט זיין 1200 פונט סט. אויב דער מעהרווערט האָט בעטראָפען 1500 פונט סט. לויט דעם נאָך ווירקען־מיט ביי דער בעשטימונג פון דער גרויס פון דער אַקומולאַציע אַלע יענע אומשטענדען, וועלכע בעשטימען די מאַסע פון'ם מעהרווערטה. די דאָזיגע אומשטענדען זיינען אויספיהרליך ענטוויקעלט געוואָרן אין די קאַפּיטלען וועגען דער פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה. מיר קעהרן זיך דאָ אום צוריק צו זיי נאָר אויף אַזוי ווייט, ווי זיי ברענגען אַרויס נייע פּונקטען בנוגע דער אַקומולאַציע.

קאַפּיטאַל, און דאָכן אויך ניט אַלס פונקציע פון דעם קאַפּיטאַליסט, אַזוי לאַנג ווי דעם אַרבייטער'ס פּראָדוקציאָנס־מיטלען און ממילא אויך זיין פּראָדוקט און זיינע לעבענס מיטלען שטאַהען נאָך ניט אַנטקעגען איהם אין דער פּאָרם פון קאַפּיטאַל.[46] דער ניט־לאַנג פערשטאָרבענער [1855] ריטשאַרד דזשאָנס, מאַלטוס'עס נאָכ־פאָלגער אויף דעם פּראָפעסאָר־שטוהל פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע אין דעם אַסט־אינדישען קאָלעדזש אין העיליבורי, האָט גוט בע־לויכטען דעם פונקט דורך צוויי וויכטיגע פאַקטען. אַזוי ווי דער גרעסטער טייל פון דעם אינדישען פּאָלק זיינען פויערים, וואָס בעארבייטען זייער אייגען לאַנד, נעהמען דעריבער זייערע פּראָ־דוקטען, זייערע ארבייט־ און לעבענס־מיטלען קיינמאָל ניט אָן „די פּאָרם פון א פּאָנד, וואָס ווערט אַבגעשפּאָרט פון הכנסה, און וואָס האָט פריהער דורכגעמאַכט א פּראָצעס פון אקומולאַציע."[47] פון דער אַנדערר זייט ווערן די ניט־אַמעריקולטורעלע ארבייטער אין יענע פּראָווינצען, ווו די ענגלישע הערשאַפט האָט וועניג־וואָס צו־שטערט דעם אלטען סיסטעם, דירעקט בעשעפטיגט פון די מאַ־נאַטען, וועלכע בעקומען א טייל פון דעם אַגריקולטורעלען מעהר־פּראָדוקט אלס שטייער אָדער גרונד־רענטע. א טייל פון דעם דאָ־זיגען מעהר־פּראָדוקט ווערט פערצעהרט פון אָט די מאַנאַטען אין נאַטוראַל־פאָרם, אַנאַנדער טייל ווערט פערוואַנדעלט פאַר זייער נעברויך דורך די ארבייטער אין לוקסוס־אין אַנדערע קאַנזומציאָנס־מיטלען, בעת דאָס איבעריגע מאַכט אוים דעם לוין פון די אר־

---

[46] „די בעזונדערע קלאַסען הכנסה, וועלכע ברענגען דעם רייכסטען בייטראַג צום פּאַרטשריט פון נאַציאָנאַלען קאַפּיטאַל, ענדערן זיך אויף די פערשיידענע שטופען פון זייער פּאַרטשריט און זיינען דעריבער נאָנץ פערשיידען ביי פעל־קער, וועלכע פערנעהמען פערשיידענע פּאָזיציעס אין דעם דאָזיגען פּאַרטשריט. . . . פּראָפיט . . א ניט־וויכטיגער קוואל פון אקומולאַציע אין פערגלייך צו לוין און רענטע אויף די ערשטע שטופען פון דער נעזעלשאַפט. וועו די קרעפ־טען פון דער נאַציאָנאַלער אינדוסטריע זיינען שוין א רעכט ביסעל אויסגע־וואַקסען, שטייגט די פערהעלטניסמעסיגע וויכטיגקייט פון פּראָפיט אלס א קוואל פון דער אקומולאַציע." (ריטשארד דזשאָנס, „טעקסטבוך עטצ." 1. 16, 21.)

[47] דאָרט נופא, ז. 36. [אין דער פּאַרערע צו דער 4טער אויפלאַגע בע־מערקט ענגעלס, אז אט די ציטאַטע פון דזשאָנס נעפינט זיך ניט אין דעם אָנ־נענעבענעם פּלאַץ און אויך ניט אַנדערשוואו.]

ווען איבערפליסיג."[49] ווען די אַרבייטער אָבער וואָלטען געקאָנט לעבען אויף לופט, דאַן וואָלט מען זיי גאָר פאַר קיין פּרייז ניט גע־קאָנט קויפען. זייער גאָרנישט קאָסטען איז דעריבער אַ גרעניץ אין דעם מאַטעמאַטישען זין, אַ פּונקט וואָס מען קאָן קיינמאָל ניט דער־גרייכען, הגם מען קאָן שטענדיג זיך דערנעהנטערן צו איהם. די שטענדיגע טענדענץ פון קאַפּיטאַל איז אַרונטערצודריקען די אַר־בייט־קאָסטען ביז צו אָט דעם ניהיליסטישען שטאַנדפּונקט.

אַ שרייבער פון 18טען י. ה. וועלכען איך האָב אָפט ציטירט, דער פערפאַסער פון דער „עססעי אַן טרייד אַנד קאָמערס", זאָגט נאָר אויס דעם טיעפסטען סוד פון האַרצען פון'ם ענגלישען קאַ־פּיטאַל, ווען ער דערקלערט, אַז עס איז ענגלאַנד'ס היסטאָרישע לעבענס־אויפגאַבע אַרונטערצודריקען דעם ענגלישען אַרבייט־לוין ביז צו דעם פראַנצויזישען און האָלענדישען גראַד.[50] צווישען אַנ־דערעס זאָגט ער נאַאיוו: „ווען אָבער אונזערע אָרימע (דער טעכ־נישער אויסדרוק פאַר אַרבייטער) ווילען לעבען אין לוקסוס. . . מוז נאַטירליך זייער אַרבייט זיין טייערער. . . בעטראַכט נאָר די גרויסע מאַסע איבערפליסיגקייטען, וואָס אונזערע מאַנופאַקטור־אַרבייטער פערצעהרען, ווי צ. ב. ש. קאָניאַק, [אַזאַ שנאַפּס], טהעע, צוקער, אימפּאָרטירטע פרוכט, שטאַרקע ביער, געדרוקטע לייווענט, שמעק־טאַבאַק און טאַבאַק צום רויכערן א. אַז. וו."[51]

ער ציטירט די שריפט פון אַ פאַבריקאַנט פון נאָרטהאַמפּטאָנ־שיר, וועלכער קלאָגט מיט פערגלאָצטע אויגען צום הימעל: „אַר־בייט איז אויף אַ גאַנצען דריטעל וועלוועלער אין פראַנקרייך אייי־

---

[49] J. St. Mill, "Essays on some Unsettled Questions of Poitiical Eocnomy," London 1$44, page 90.

[50] „עססעי אַן טרייד אַנד קאָמערס", לאָנדאָן 1770, ז. 44. אַזוי אויך האָט די „טיימז" פון דעצעמבער 1866 און יאַנואַר 1867 געבראַכט הערצליכע קלאַגען פון ענגלישע מינען־בעזיצער, וואו זיי שילדערן דעם גליקליכען צו־שטאַנד פון די בעלגישע מינען־אַרבייטער, וועלכע פערלאַנגען ניט און קריגען ניט מעהר וויפיעל עס איז פּונקט גענוג צו לעבען פאַר זייערע „מאַסטערס." די בעלגישע אַרבייטער פערליידען אַ סך, אָבער די „טיימז" זאָל זיי האַלטען פאַר מוסטער־אַרבייטער! אַנהויב פעברואַר 1867 איז געקומען דער ענטפער: דער סטרייק פון די בעלגישע מינען־אַרבייטער (ביי מאַרשיענע) האָט געמוזט אונטערדריקט ווערן מיט בולוועד און בליי.

[51] דאָרט גופא, ז. 44, 46.

מיר געדענקען, אַז די ראַטע פון מעהרווערטה הענגט אָב אין ערשטער ליניע פון דעם גראַד עקספּלואַטאַציע פון דער אַרבייט־קראַפט. די פּאָליטישע עקאָנאָמיע האַלט אָט דעם פאַקט פאַר אַזויפיעל וויכטיג, אַז זי אידענטיפיצירט אָפטמאָל די פערגרעסערונג פון דער אַקומולאַציע דורך אַ העכערער פּראָדוקטיווער קראַפט פון דער אַרבייט מיט אַ פערגרעסערונג פון דער אַקומולאַציע דורך אַ שטאַרקערער עקספּלואַטאַציע פון דעם אַרבייטער.[48] אין די אָבטיילען וועגען דער פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה איז שטענדיג אָנגענומען געוואָרן, אַז דער אַרבייטס־לוין איז וועניגסטענס גלייך מיט דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט. די אַראָבזעצונג פון דעם אַרבייטס־לוין על פּי געוואַלט אונטער דעם דאָזיגען ווערטה שפּיעלט אָבער אין דער פּראַקטישער בעוועגונג אַ צו־וויכטיגע ראָליע, אַז מיר זאָלען אַ וויילע זיך ניט אָבשטעלען דערביי. זי פערוואַנדעלט פאַקטיש, אין געוויסע גרעניצען, דעם אַרבייטער׳ס נויטווענדיגען קאָנזומציאָנס־פאָנד אין אַן אַקומולאַציאָנס־פאָנד פון קאַפּיטאַל.

„אַרבייטס־לוינען — זאָגט דזש. סט. מילל — האָבען ניט קיין פּראָדוקטיוו־קראַפט; זיי זיינען דער פּרייז פון אַ פּראָדוקטיוו־קראַפט. אַרבייטס־לוינען גיבען גאָרנישט צו, נעבען דער אַרבייט, צו דער פּראָדוקציאָן פון סחורות, פּונקט ווי דער פּרייז פון געצייג גיט גאָרנישט צו נעבען די געצייג גופא. ווען מען וואָלט געקאָנט האָבען אַרבייט ניט קויפענדיג זי, וואָלטען די אַרבייטס־לוינען גע־

---

[48] „ריקאַרדאָ זאָגט: „אויף פערשיידענע שטופען פון דער געזעלשאַפט איז די אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל אָדער פון די מיטלען צו בעשעפטיגען אַרבייט (ד. ה. צו עקספּלואַטירן אַרבייט) מעהר אָדער וועניגער שנעל און מוז אין אַלע פאַלען אָבהענגען פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען פון דער אַרבייט. בכלל זיינען די פּראָדוקטיוו־קרעפטען פון דער אַרבייט די גרעסטע, וואו עס איז פאַראַן אַן איבערפלוס פון פרוכטבאַרן באָדען." אויב די פּראָדוקטיוו־קרעפטען פון דער אַרבייט אין אָט דעם זאַץ בעדייטען די קליינקייט פון יענעם טייל פון יעדען פּראָדוקט, וואָס קומט אויס אויפ׳ן חלק פון די, וועלכע האָבען איהם פּראָדוצירט דורך זייער האַנד־אַרבייט, דאַן איז דער זאַץ טאַוטאָלאָגיש, וואָרום דער איבערגעבליבענער טייל איז דער פאָנד, פון וואַנען קאַפּיטאַל קאָן אַקומולירט ווערן, אויב דער אייגענטימער וויל דאָס טהאָן. אָבער דאָס איז דער פאַל על פּי רוב ניט דאָרטען, וואו דאָס לאַנד איז אָם פרוכטבאַרסטען."
Observations on certain verbal dispuites ." p. 74, 75.

1770 האָט אַן אַמעריקאַנער האָמבאָג, דער באַראָניזירטער יאַנקי בענדזשאַמין טהאָמסאָן (אַליאַס גראַף רומפאָרד), פערפאָלגט די־זעלביגע מענשענפריינדליכע ריכטונג צום גרויסען נחת רוח פון גאָט און די מענשען. זיינע עססעיס זיינען אַ קאָך־בוך מיט אַלערליי רעצעפּטען, ווי אַזוי יוצא צו זיין מיט „במקום'ס" אָנשטאָט דעם אַרבייטער'ס טייערע נאָרמאַל־שפּייזען. איין ספּעציעל גע־לונגענער רעצעפּט פון אָט דעם וואונדערליכען „פילאָסאָף" איז דער פאָלגענדער: „5 פונט גערשטען, 5 פונט טערקישען ווייץ, פאַר 3 פּענס הערינג, 1 פּעני זאַלץ, 1 פּעני עסיג, 2 פּענס פעפער און קרייטיכער — סך הכל 20¾ פּענס מאַכט אַ זופּ פאַר 64 מענשען; און לויט דעם דורכשניטפּרייז פון די דאָזיגע תבואות קאָנען די קאָסטען אַרונטערגעדריקט ווערן ביז צו ¼ פּעני (נאָך ניט קיין 3 פעניג) פּער קאָפּ."[54] מיט דעם פאָרטשריט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן האָט די סחורה־פעלשונג געמאַכט טהאָמסאָנ'ס אידעאַלען גאָר איבערפליסיג.[55]

---

[54] Benj. Thomson, "Essays Political, Economical and Philosophical etc." 3 בענדער, לאָנדאָן 1796-1802, באַנד I, ז. 288. סער פ. מ. עדען אין זיין בוך „דהי סטייט אָוו דהי פּור עטצ." רעקאַמענדירט רומפאָרד'ס בעטעל־זופּ בעסטענס פאַר די אויפזעהער פון די „וואָרקהויזעס" און דערמאָהנט די ענג־לישע אַרבייטער מיט תרעומות, אַז „עס זיינען פאַראַן אין שאָטלאַנד פיעלע פאַמיליעי, וועלכע אָנשטאָט צו געברויכען ווייצענס, קאָרן און פלייש, לעבען גאַנץ בעקוועם אויף האָבער־גריץ און גערשטען־מעהל, געמישט בלויז מיט זאַלץ און וואַסער". (בוך II, קאַפּיטעל 2, ז. 503.) נאָך אַזוינע אָנווייזונגען אין 19טען י. ה. — אין אַ ווערק: "The Question of the Necessity of the Existing Corn Laws Considered." London 1816, page 69. by Chas. H. Parry, M. D. געפינען מיר צום ביישפּיעל, אַז די ענגלישע אַקערבוי־אַרבייטער ווילען ניט עסען קיין מאַכלים צונויפגעמישט פון ניעדעריגערע סאָרטען תבואות. אין שאָטלאַנד, וואו די ערציהונג איז בעסער, איז אָט דער פאָראורטייל וואַהר־שיינליך אונבעקאַנט." דערזעלביגער פּאַררי קלאָגט זיך אָבער, אַז דער ענג־לישער אַרבייטער איז איצטער (אין יאָהר 1815) אין אַ פיעל ערגערן פיזישען צושטאַנד איידער ער איז געווען אין עדען'ס צייט (1797).

[55] מען זעהט פון די בעריכטען פון דער לעצטער פּאַרלאַמענטאַרישער אונ־טערזוכונגס־קאָמיסיע וועגען די פעלשונגען פון לעבענסמיטלען, אַז אַפילו די פעלשונג פון מעדיצינען איז אין ענגלאַנד ניט די אויסנאַהם, נאָר דער רעגעל. צום ביישפּיעל די אונטערזוכונג פון 34 פּראָבעס פון אָפּיום, וואָס מען האָט צונויפגעקויפט אין פונקט אַזויפיעל פערשיידענע לאָנדאָנער אַפּטעקען, האָט

דער אין ענגלאַנד, וואָרים די פראַנצויזישע אָרימע אַרבייטען שווער און לעבען אין דחקות בנוגע שפּייז און קליידונג. זייער הויפּט דיעטע איז ברויט, פרוכט, קרייטיכער, וואָרצלען און געטריקענטע פיש; וואָרים זיי עסען פלייש זעהר זעלטען, און ווען ווייץ איז טייער — אויך זעהר וועניג ברויט.[52] „דערצו, זאָגט ווייטער דער עססעיסט, קאָן מען נאָך מוסיף זיין, אַז זייער געטראַנק בעשטעהט פון וואַסער אָדער פון עהנליכע שוואַכע פליסיגקייטען; אַזוי אַז זיי גיבען פאַקטיש אויס זעהר וועניג געלד. . . אַזאַ צושטאַנד איז גאַנץ געוויס שווער איינצופיהרן, אָבער ער איז ניט אונדער־גרייכבאַר, והראיה ער איז דורכגעפיהרט געוואָרן אין פראַנקרייך און אין האָלאַנד."[53]

היינט [1873] שטעהען מיר אַ היבש ביסעל ווייטער — אַ דאַנק דער אינטערנאַציאָנאַלער קאָנקורענץ, צו וועלכער די אַר־בייטער פון גאַנצען ערד־קוגעל זיינען אונטערוואָרפען דורך דער ענטוויקלונג פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן. היינט האַנדעלט זיך שוין ניט מעהר וועגען אַרונטערדריקען די ענגלישע לוינען צו דעם גראַד פון די אַרבייטער אויפ'ן קאָנטינענט, נאָר דעם אייראָפּעאישען גראַד אַרונטערזעצען, אין אַ נעהענטערער אָדער ווייטערער צוקונפט צו דעם כינעזישען גראַד. דאָס איז די פּערספּעקטיווע, וואָס הער סטאַפּלטאָן, אַ מיטגליעד פון ענגלישען פּאַרלאַמענט, האָט ענטוויקעלט פאַר זיינע וועהלער, אין אַ רעדע איבער דעם פּרייז פון דער אַרבייט אין דער צוקונפט. „ווען כינאַ, זאָגט ער, ווערט אַ גרויס אינדוסטריע־לאַנד, זעה איך ניט איין, ווי אַזוי די אינדוסטריעלע בעפעלקערונג פון אייראָפּאַ וועט קאָ־נען אויסהאַלטען דעם קאַמף ניט אַרונטערצופאַלען צו דעם גראַד פון איהרע קאָנקורענטען." („טיימז", 3טען סעפּט. 1873.) צוואַנציג יאָהר שפּעטער נאָך דער אויבען־ציטירטער עססעי פון

---

[52] דער פאַבריקאַנט פון נאַרטהאַמפּטאַנשיר בעגעהט אַ פרומען בעטרוג, פאַר וועלכען זיין פערקלעמט האַרץ קאַן דיענען אַלס ענטשולדיגונג. ער פער־גלייכט כלומר'שט דאָס לעבען פון ענגלישע און פראַנצויזישע מאַנופאַקטור־אַרבייטער, ער שילדערט אַבער, ווי ער איז שפּעטער אַליין מודה אויף אַ מטושטוש'ן אופן, מיט די אויבען־ציטירטע ווערטער, די פראַנצויזישע אַגרי־קולטור־אַרבייטער!

[53] דאַרט נופא, ז. 70, 71.

דער קצבה לעניים?" ענטפער: „יא. די וועבענטליכע הכנסה פון יעדער פאמיליע אריבער איהר נאמינעלען לוין ווערט גוט גע־מאכט ביז צו א גאלאן־לאבען ברויט (8 פונט 11 אונצען) און 3 פענס פער קאפ. . . מיר האבען בעטראכט, אז דער גאלאן־לאבען איז גענוג צום לעבען פאר יעדער פערזאן אין דער פאמיליע אין משך פון א וואך, און די 3 פענס זיינען פאר קליידער; אויב די קירך־פערוואלטונג געפינט פאר נויטיג אליין זיי צושטעלען די קליידער, ווערן די 3 פענס אראנטערגעצויגען. דאס ווערט פראק־טיצירט ניט נאר אין דעם גאנצען מערב־טייל פון ווילטשיר, נאר, ווי איך גלויב, אין גאנצען לאנד."[57] „אט אזוי — רופט אויס א בורזשואזער שרייבער פון יענער צייט — האבען די ארעמע־טארס יאהרעלאנג דערגראדירט א בכבוד'ן קלאס פון זיערע לאנדס־לייט, דורכדעם וואס זיי האבען זיי געצוואונגען אנצוקומען צום וואראקהויז. . . דער ארעמדאטאר האט פערגרעסערט זיינע ריוחים, ניט דערלאזענדיג די ארבייטער אנצוקלייבען דעם סאמע־נויט־וענדיגסטען קאנזום־פאנד."[58]

די ראלע, וואס די דירעקטע בערויבונג פון דעם ארבייטער'ס נויטוועגדיגען קאנזומציאנס־פאנד שפילט היינטיגען טאג אין דער פארמירונג פון'ס מעהרווערטה און ממילא אין דעם אקומו־לאציאנס־פאנד פון קאפיטאל, האט די אזויגערופענע הויז־ארבייט (זעה דעם דרייצהנטען קאפיטאל, 8, ד) געצייגט מיט ביישפיעלען. וויטערע פאקטען וועלען געגעבען ווערן אין פערלויף פון דעם אב־טייל.

הגם דער טייל פון קאנסטאנטען קאפיטאל, וואס בעשטעהט אין אלע אינדוסטריע־צווייגען פון ארבייטס־מיטלען (מאשינען, ווערקצייג, אפפארטען, טראנספארט־מיטלען, געביידען א. אז. וו.), מוז זיין גענוג גרויס לויט דער גרוים פון דער אונטערנעהמונג,

---

[57] דאבט נופא, ז. 19, 20.

[58] טש. ה. פאררי, אין זיין אויבען דערמאנטען ווערק, ז. 69, 77. די העררן לאנדלארדס פון זייער זייט האבען ניט נאר זיך נעלאזט בעצאהלען פאר דעם אנטי־יאקאבינער קריעג, וואס זיי האבען געפיהרט איז נאמען פון ענג־לאנד, נאר זיי זיינען אונגעהויער נתעשר געוואָרן. „זייערע רענטען האבען זיך פערטאפעלט, פערדרייפאכט; אין איין פאל האט זיך די רענטע פער־נרעסערט 6 מאל אזויפיעל אין 18 יאהר." (דאבט נופא, ז. 100, 101.)

סוף דעם 18טען און אין די ערשטע 10 יאָהר פון 19טען יאָהרהונדערט האָבען די ענגלישע פערמערס [אַרענדאַטאָרס] און לאַנדלאָרדס איינגעפיהרט דעם אַבסאָלוטען מינימאַל־לוין, צאָה־לענדיג די אַקערבוי־טאָג־אַרבייטער וועניגער איידער דעם מינימום אין דער פאָרם פון אַרבייטס־לוין און דאָס איבעריגע אין דער פאָרם פון אונטערשטיצונג דורך דער צדקה־קאַסע פון קירכען־בעצירק. אין יענער שעהנער צייט האָבען די יונקערס נאָך גע־האַט דאָס רעכט פעסטצושטעלען „געזעצליכע" לוין־טאַריפען פאַר דער בעלוינונג פון דער לאַנד־אַרבייט. איין ביישפּיעל פון דעם שפּאַסיגען אופן, אויף וועלכען זיי האָבען דערביי געהאַנדעלט: „בעת די „סקוויירס" [די לאַנד־יונקערס] האָבען פעסטגעשטעלט די אַרבייטס־לוינען פאַר שפּיגהאַמלאַנד אין יאָהר 1795 זיינען זיי געזעסען ביים טיש צו מיטאָג, עס זעהט אָבער קלאָר אויס, אַז זיי האָבען געטראַכט, די אַרבייטער האָבען אַזאַ זאַך ניט נוי־טיג. . . זיי האָבען בעשטימט, אַז דער וואָכען־לוין זאָל זיין 3 שילינג פאַר יעדען מאַן, ווען דער פּרייז פון אַ לאַבען ברויט פון 8 פונט 11 אונצען האַלט 1 שילינג, און זאָל רעגעלמעסיג וואַקסען ביז דער לאַבען ברויט קאָסט אַ שילינג מיט 5 פּענס. אַזויבאַלד ווי ער שטייגט אַריבער דעם פּרייז, זאָל דער לוין ווערן פּראָפּאָר־ציאָנעל קלענער, ביז דער פּרייז פון לאַבען ברויט דערגרייכט 2 שילינג, און דאַן זאָל די נאַהרונג פון אַ מאַן זיין 1/5 וועניגער ווי פריהער.[56]

דער אונטערזוכונגס־קאָמיטעט פון דעם הויז אָוו לאָרדס, אין יאָהר 1814, האָט אַ געוויסען א. בעננעט — אַ גרויסען אַרענדאַ־טאָר, פריעדענס־ריכטער, פערוואַלטער פון אַן אָרמען־הויז און אַ לוין־רעגולירער — געשטעלט די פראַגע: „צי איז געווען אַ וועלכע עס איז פּראָפּאָרציע צווישען דעם ווערטה פון דער טאָג־אַרבייט און דער אונטערשטיצונג, וואָס די אַרבייטער האָבען בעקומען פון

געגעבען דעם רעזולטאַט, אַז 31 זיינען געווען געפעלשט מיט מאַהן־קאַפּסלען, ווייצען־מעהל, גומי־שליים, קליי, זאַמד א. אַז. וו. פיעלע פון זיי האָבען ניט ענטהאַלטען קיין אַטאָם מאַרפין.

[56] G. B. Newnham (barrister at law) "A Review of the Evidence before the Committees of the two houses of Parliament ou the Corn Laws," London 1815, page 28n.

דער אקומולאציע אהן א פריהערדיגער פערגרעסערונג פון׳ם קאנ־סטאנטען קאפיטאל.

אין דער אגריקולטור שפילען זריעה און בעמיסטיגונג די־זעלביגע ראלע ווי דער רויה־מאטעריאל אין דער אינדוסטריע, און מען קאן ניט פערזעהן מעהר ערד, אויב מען האט ניט א פריהער מעהר זריעה. איינמאל אבער איז דער דאזיגער רויה־מאטעריאל און די ארבייטס־מיטלען געגעבען, וויים מען וואס פאר א וואונדער־בארע ווירקונג די ריין־מעכאנישע בעארבייטונג פון באדען גופא איבט אוים אויף דער מאסענהאפטיגקייט פון׳ם פראדוקט. א גרע־סערע סומע ארבייט, וואס ווערט געלייסטעט פון דיזעלביגע ארבי־טער ווי פריהער, פערגרעסערט אויף דעם אופן די פרוכטבארקייט, ניט פאדערנדיג קיין נייעם אויסלעג פון ארבייט־מיטלען. אויך דא איז עס וויעדער אמאל די דירעקטע ווירקונג פון דעם מענשען אויף דער נאטור, וועלכע ווערט א דירעקטער קוואל פון א פערגרעסער־טער אקומולאציע, ניט אריינברענגענדיג אינצווישען קיין נייעם קא־פיטאל.

און ענדליך, אין דער ריכטיגער אינדוסטריע איז יעדע צוגע־קומענע אויסגאבע אויף ארבייט משער א צוגעפאסטע מעהר־אויס־גאבע אויף רויה־מאטעריאלען, אבער ניט נויטיגערווייז אויך אויף ארבייטס־מיטלען. און אזוי ווי די עקסטראקטיווע אינדוסטריע און די אגריקולטור שטעלען צו דער פאבריצירענדער אינדוסטריע איהרע אייגענע רויה־מאטעריאלען און די מאטעריאלען פון איהרע ار־בייטס־מיטלען, פראפיטירט זי אויך פון די צוגעקומענע פראדוק־טען, וואס יענע שאפען אהן א צוגעקומענעם קאפיטאל־אריינלעג.

דערפון קומען מיר צו דעם אלגעמיינעם רעזולטאט: דורכדעם וואס דער קאפיטאל פערקערפערט אין זיך די ביידע ערשטע שאפער פון רייכטום, ארבייט־קראפט און ערד, בעקומט ער א שפאנונגס־קראפט, וועלכע ערלויבט איהם אויסצושפרייטען די עלעמענטען פון זיין אקומולאציע אריבער די גרעניצען, וואס זיינען אין פלוק בע־שטימט דורך זיין אייגענער גרויס, ד. ה. דורך דעם ווערטה און דער מאסע פון די שוין־פראדוצירטע פראדוקציאנס־מיטלען, אין וועלכע עס רעאליזירט זיך זיין עקזיסטענץ.

נאך א וויכטיגער פאקטאר אין דער אקומולאציע פון קאפיטאל איז דער גראד פראדוקטיוויטעט פון דער געזעלשאפטליכער ארבייט.

פאַר אַ בעשטימטער צאָהל אַרבייטער, מוז ער אָבער בשום אופן ניט וואַקסען אַלעמאָל אין דערזעלביגער פּראָפּאָרציע ווי די צאָהל בעשעפטיגטע אַרבייטער. אין אַ פאַבריק, למשל, פון 100 אַר־בייטער ווערן געליפערט, ביי אַן 8 שטונדיגען אַרבייטס־טאָג, 800 אַרבייט־שטונדען. ווען דער קאַפּיטאַליסט וויל פערגרעסערן אָט די סומע אויף אַ העלפט, קאָן ער אָנשטעלען 50 נייע אַרבייטער; ער מוז אָבער דאַן אַריינלעגען אַ נייעם קאַפּיטאַל, ניט נאָר פאַר לוינען, נאָר אויך פאַר אַרבייט־מיטלען. ער קאָן אָבער די אַלטע 100 אַרבייטער מאַכען אַרבייטען 12 שטונדען אַ טאָג, אָנשטאָט 8, און דאַן זיינען שוין גענוג די פאַראַנענע אַרבייטס־מיטלען, נישט מעהר וואָס זיי נוצען זיך שנעלער אָב. אָט אַזוי קאָן די צוגעקומענע אַרבייט, וואָס ווערט געשאַפען דורך דער גרע־סערער שפּאַנונג פון דער אַרבייט־קראַפט, פערגרעסערן דעם מעהר־פּראָדוקט און דעם מעהרווערטה — די סובסטאַנץ פון דער אַקו־מולאַציע — אָהן אַ פריהערדיגער און פערהעלטניסמעסיגער פער־גרעסערונג פון דעם קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל־טייל.

אין דער עקסטראַקטיווער אינדוסטריע [די אַרבייט אַרויס־צוציהען די רויה־שטאָפען פון דער ערד], די מינען צום ביישפּיעל, מאַכען די רויה־שטאָפען ניט אויס קיין בעשטאַנד־טייל פון דעם קאַפּיטאַל־אויסלעג. דער אַרבייט־געגענשטאַנד איז דאָ ניט קיין פּראָדוקט פון פריהערדיגער אַרבייט, נאָר אַ זאַך, וואָס די נאַטור שענקט גראַטיס, ווי די מעטאַלען, מינעראַלען, שטיין־קויהלען, שטיינער א. אַז. וו. דער קאָנסטאַנטער קאַפּיטאַל בעשטעהט דאָ כמעט אויסשליסליך פון אַרבייטס־מיטלען, וועלכע קאָנען זעהר גוט פערטראָגען אַ פערגרעסערטען סכום אַרבייט (דהינו טאָג־ און נאַכט־שיכטען פון אַרבייטער). ווען אַלע אַנדערע אומשטענדען זיינען גלייך, וועט די מאַסע [סכום] און דער ווערטה פון פּראָדוקט שטיי־גען אין אַ דירעקטער פּראָפּאָרציע צו דער אָנגעווענדטער אַרבייט. ווי אין דעם ערשטען טאָג פון דער פּראָדוקציאָן, אַזוי געהען אויך דאָ צוזאַמען די אורשפּרינגליכע בויער פון דער פּראָדוקציאָן, אין פאָלגליך אויך די בויער פון די מאַטעריעלע עלעמענטען פון קאַ־פּיטאַל — דער מענש און די נאַטור. אַ דאַנק דער עלאַסטיציטעט פון דער אַרבייט־קראַפט, האָט זיך אויסגעשפּרייט דער געביט פון

די ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראפט פון דער אר־ בייט ווירקט אויך צוריק אויף דעם אָריגינאל־קאפּיטאל, ד. ה. אויף דעם קאפּיטאל, וואָס געפינט זיך שוין אין דעם פּראָדוקציאָנס־ פּראָצעס. א טייל פון דעם פונקציאָנירענדען קאָנסטאַנטען קאפּי־ טאל בעשטעהט פון אַרבייט־מיטלען, ווי מאשינערייע א. ז. וו., וועלכע ווערן פערברויכט, אָן פאָלגליך רעפּראָדוצירט אָדער פער־ ביטען דורך נייע עקזעמפלאַרען פון דעמזעלביגען סאָרט, נאָר אין לענגערע פּעריאָדען. יעדעס יאָהר אָבער שטאַרבט אַב א טייל פון אָט די אַרבייט־מיטלען אָדער ער דערגרייכט דאָס ענד־ציעל פון זיין פּראָדוקטיוועס פונקציע. ער גענפינט זיך דעריבער יעדען יאָהר אין דעם שטאַדיום פון זיין פּעריאָדישער רעפּראָדוקציאָן אָדער פון זיין אויסבייט דורך נייע עקזעמפלאַרען פון דעמזעלביגען סאָרט. אויב די פּראָדוקטיוו־קראפט פון דער אַרבייט האָט זיך פערגרעסערט אין די צוויגען וואו די דאָזיגע אַרבייט־מיטלען ווערן געשאפען — און זי ענטוויקעלט זיך נאָכאַנאַנד מיט דעם אונאויפהאַלטיכען פלום פון דער וויסענשאפט און דער טעכניק — קומען אַרויס מעהר ווירקונגספולע און (בעטראַכטענדיג זיי לויט דעם אומפאַנג פון זייער לייסטונג) וועלוועלערע מאשינען, ווערקצייג, אפּאַראַטען א. אז. וו. אויף דעם אָרט פון די אלטע. דער אלטער קאפּיטאל ווערט רעפּראָדוצירט אין א מעהר פּראָדוקטיווער פאָרם, א חוץ וואָס עס קומט פאָר א שטענדיגע פערענדערונג, אין פער־ שיידענע פּרטים פון די עקזיסטירענדע אַרבייט־מיטלען.

דער אַנדער טייל פון קאָנסטאַנטען קאפּיטאל, דער רויה־מאטע־ ריאל און די הילף־שטאָפען, ווערט נאָכאַנאַנד רעפּראָדוצירט דורכ'ן יאָהר; די, וואָס שטאַמען אָב פון דער אַגריקולטור ,ווערן דאָס רוב רעפּראָדוצירט יעהרליך. יעדע אייגפיהרונג פון בעסערע מעטאָדען א. אז. וו. ווירקט, הייסט עס, דאָ אין דערזעלביגער צייט אויף דעם צוגעקומענעם קאפּיטאל און אויף דעם, וואָס איז שוין אריין אין זיין פונקציע. יעדער פּאַרטשריט פון דער כעמיע פערפיעלפאכט ניט נאָר אליין די צאָהל ניצליכע שטאָפען און די מעהר־ניצליכע אָנווענדונגען פון די שוין־בעקאַנטע שטאָפען, דורך וואָס קאפּיטאל שפּרייט אויס מיט זיין וואוקס די ספערען וואו ער קאָן אריינגעלעגט ווערן. ער לערנט אין דערזעלביגער צייט ווי אזוי אריינצוואַרפען די אב־ פאלען פון דעם פּראָדוקציאָנס־ און קאָנזומציאָנס־פּראָצעס צוריק

מיט דעם וואוקס פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַר־ בייט וואקסט די פּראָדוקטען־מאַסע, אין וועלכער א בעשטימטער וועדטה, און במילא א מהרוועדטה פון א געוויסער גרויס, איז פערקערפערט. וואָס מהר די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַר־ בייט וואקסט, אלץ מהר מיטלען פון געברויכען און אקומולירן נעהמט אַרום דער מהרוועדטה. וועו די ראַטע פון מהרוועדטה בלייבט דיזעלביגע אָדער אפילו ביי א פאלענדער ראַטע, אזוי לאנג ווי זי פאלט נאָר לאנגזאמער איידער די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט שטייגט, וואקסט די מאסע פון דעם מהר־פּראָדוקט. וועו די איינטיילונג פון דעם דאָזיגען מהר־פּראָדוקט אין הכנסה און צוגעגעבענעם קאַפּיטאל בלייבט דיזעלביגע, קאָן ממילא וואק־ סען די קאָנזומציאָן פון דעם קאַפּיטאַליסט אָהן א פערקלענערונג פון דעם אקומולאציאָנס־פאָנד. די פּראָפּאָרציאָנאלע גרויס פון דעם אקומולאציאָנס־פאָנד קאָן אפילו וואקסען אויפֿן חשבון פון דעם קאָנזומציאָנס־פאָנד, בעת דאָס וועלוועלער וועדן פון סחורות שטאלט אין רשות פון דעם קאַפּיטאַליסט פונקט אזויפיל אָדער נאָך מהר נענוס־מיטלען וויי פריהער. וויי מיר האָבען אָבער געזעהן, געהט צו־ זאמען מיט דער וואקסענדער פּראָדוקטיוויטעט פון דער ארבייט א פערבילינונג פון דעם ארבייטער, ממילא א וואקסענדע ראַטע פון מהרוועדטה, אפילו וועו דער וויירקליכער (רעאלער) ארבייטס־לוין שטייגט. ער שטייגט קיינמאל ניט פּראָפּאָרציאָנאל צו דער פּראָ־ דוקטיוויטעט פון דער ארבייט. דערזעלביגער וואריאבלער קאַפּי־ טאל־וועדטה ברענגט אויף דעם אופן מהר ארבייט־קראַפט און פאלגליך מהר ארבייט אין בעוועגונג. דערזעלביגער קאָנסטאַנ־ טער קאַפּיטאל־וועדטה שטאלט זיך פאָר אין מהר פּראָדוקציאָנס־ מיטלען, דאָס הייסט אין מהר ארבייטס־מיטלען, ארבייט־מאַטע־ ריאלען און הילף־שטאָפען; ער ליפערט אלזא מהר עלעמענטען, וואָס בילדען פּראָדוקטען און וועדטה, אָדער וואָס זויגען איין אר־ בייט. וועו דער וועדטה פון דעם צוגעגעבענעם קאַפּיטאל בלייבט דערזעלביגער אָדער וועדט אפילו קלענער, קומט אויף דעם אופן פאָר א שנעלערע אקומולאציע. ניט נאָר פערבריטערט זיך דער מאסשטאב פון דער רעפּראָדוקציאָן מאטעריעל, נאָר די פּראָדוק־ ציאָן פון מהרוועדטה וואקסט שנעלער איידער דער וועדטה פון דעם צוגעגעבענעם קאַפּיטאל.

אונגעהויערער אונטערשייד צווישען דעם וועלטה פון דעם וואָכען־פּראָדוקט פון דעם ענגלענדער, וועלכער ארבייט מיט א מעכטיגען אויטאָמאַט, און דעם וועלטה פון דעם אינדיער, וועלכער האָט נאָר א שפּין־ראָד. דער ענגלישער שפּינער פערוואַנדלט אין איין טאָג פיעל הונדערט מאָל גרעסערע מאַסען באַוועל, שפּין־אינסטרומענטען א. אַז. וו. אין פעדים. ער בעקומט ממילא אויך פיעל הונדערט מאָל א גרעסערן קאַפּיטאַל־וועלטה אין זיין פּראָדוקט. ווען אפילו דער וועלטה־פּראָדוקט פון זיין טאָג־ארבייט, ד. ה. דער נייער וועלטה, וואָס וועלט דורך איהר צוגענעבען צו די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וואָלט נאָר געווען גלייך צו דעם אינדיער'ס וועלטה־פּראָדוקט, שטעלט זיך פונדעסטוועגען זיין טאָג־ארבייט פאָר ניט נאָר אין א גרעסערן סכום פּראָדוקטען, נאָר אין אן אונענדלעך־גרעסערן פּראָדוקטען־וועלטה — אלטען וועלטה — וועלכען ער טראָגט אריבער אויף דעם נייעם פּראָדוקט, און וועלכער קאָן פון דאָם נייי פונקציאָנירן אלס קאַפּיטאַל.

„אין יאָהר 1782 — ווי פ. ענגעלס ערקלעהרט אונז — איז די גאַנצע וואָל־ערנטע אין ענגלאַנד פון די פערגאַנגענע דרייי יאָהר גלייך געווען ניט־בעאַרבייט, און וואָלט געמוזט בלייבען אזוי לינגען, ווען די נייי־ערפונדענע מאשינערייע וואָלט ניט געקומען צו הילף און דאָם אלץ אויסגעשפונען."[69] די ארבייט, וואָס איז מאטעריאַליזירט געוואָרן אין דער פּאָרם פון מאשינערייע, האָט, פערשטעהט זיך, דירעקט פון דער ערד ניט ארויסגערופען אין לעבען קיין אייניציגען מענשען, זי האָט אָבער געמאַכט מעגליך פּאר א קלענערער צאָהל ארבייטער, דורך דעם צולעג פון רעלאַטיוו וועניגער־לעבעדיגער ארבייט, ניט נאָר צו קאָנזומירן די וואָל פּראָדוקטיוו און צוגעבען צו איהם א נייעם וועלטה, נאָר אויך אויפצוהאַלטען אין דער פּאָרם פון פעדים, א. אַז. וו. איהר אלטען וועלטה. זי האָט דערמיט גלייפערט אין דערזעלביגער צייט די מיטלען און דעם סטימול צו א פערגרעסערטער רעפּראָדוקציאָן פון וואָל. עס איז א נאַטור־איינעניאַפט פון דער לעבעדיגער ארבייט אויפצוהאַלטען דעם אלטען וועלטה בעת זי שאַפט א נייען וועלטה. מיט דער פערגרעסערונג פון דער

---

[69] פ. ענגעלס, „לאגע דער ארבייטענדען קלאַסע אין ענגלאַנד", [שטוטגארט אויסגאבע 1892, ז. 9.]

אן דעם קרייז־לויף פון׳ם רעפּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, און שאפט אויף דעם א־פן א נייעם קאַפּיטאַל־שטאָף אָהן א פּריהערדיגען אויס־לעג פון קאַפּיטאַל. פונקט ווי די עקספּלואַטאַציע פון די נאַטור־רייכטימער ווערט פערגרעסערט דורך בלויז א העכערער שפּאַנונג פון דער אַרבייט־קראַפט, אזוי גיבען די ווייסענשאפט און די טעכניק דעם קאַפּיטאַל א כח פון אויסשפּרייטונג, וועלכער הענגט ניט אָב פון דער געגעבענער גרויס פון דעם בפועל־פונקציאָנירענדן קאַפּיטאַל. דער דאָזיגער כח ווירקט אין דערזעלביגער צייט צוריק אויף דעם טייל אָריגינאַל־קאַפּיטאַל, וואָס טרעט אַריין אין זיין בענייאונג־שטופּע. דער דאָזיגער טייל אין זיין נייער פאָרם פערקערפּערט גראַטים דעם געזעלשאַפטליכען פּאָרטשריט, וואָס איז געמאַכט געוואָרן [אזוי צו זאָגען] הינטער׳ן רוקען פון זיין אלטער פאָרם. עס פערשטעהט זיך, אָז די ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט איז בענלייט פון א טיילווייזער ענטווערטונג פון די פונקציאָנירענדע קאַפּיטאַלען. דער קאַפּיטאַל וואָס שטעקט צום ביישפּיעל אין א מאשין, פערלירט זיין ווערטה, ווען עס קומען אַרויס בעסערע מאשינען פון דעמזעלביגען סאָרט. אזוי ווייט ווי אָט די ענטווערטונג לאָזט זיך שאַרף פיהלען דורך דער קאָנקורענץ, פאלט די הויפּט לאַסט אויף דעם אַרבייטער, וועמען דער קאַפּיטאַליסט זוכט שטאַרקער צו עקספּלואַטירן, כדי גוט צו מאכען זיין שאָדען.

די אַרבייט טראָגט אַריבער אויפ׳ן פּראָדוקט דעם ווערטה פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וואָס ווערן פון איהר פערצעהרט. פון דער אַנדער זייט וואקסט דער ווערטה און די מאַסע פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וואָס ווערן געטריבען אין בעווענונג דורך א געגעבענעם סכום אַרבייט, אין דעם ערך וואָס די אַרבייט ווערט מעהר פּראָדוקטיוו. איז הגם דערזעלביגער סכום אַרבייט איז אלעמאל מוסיף צו איהרע פּראָדוקטען נישט מעהר ווי דיזעלביגע סומע נייעם ווערטה, פונדעסטוועגען וואקסט דאָך דער אלטער קאַפּיטאַל־ווערטה, וועלכען די אַרבייט טראָגט אַריבער אויף די פּראָדוקטען, וואָס מעהר עס וואקסט די פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט.

אַן ענגלישער און אַן אינדישער שפּינער צום ביישפּיעל, קאַנען אַרבייטען דיזעלביגע צאָהל שטונדען מיט דערזעלביגער אינטענסיוויטעט און וועלען ביידע אויף דעם אופן שאפען אין א וואָך גלייכע ווערטהען. טראָץ אָט דער גלייכהייט אבער בעשטעהט אַן

אַ זעלבסטערהאַלטונג־קראַפט פון קאַפּיטאַל, אין וועלכען זי איז פערקערפּערט — פּונקט אַזוי ווי איהרע געזעלשאַפטליכע פּראָדוק־

פון אַ בעשטימטער סומע אַרבייט, ווען עס וואַקסט זייער קוואַנטיטעט מחמת דער גרעסערער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט? זיין ענטפער איז: די שווערינקייט ווערט געלעזט דורכדעם, וואָס דעם געברויך־ווערטה רופען מיר געפעליגסט אַן טוישווערטה. טוישווערטה איז אַ זאַך, וואָס איז אויף איין אופן אָדער אַנאַנדערן פערבונדען מיט'ן אויסטויש. לאָמיר אַלזאָ אַנרופען די פּראָדוקציאָן אַן „אויסטויש" פון אַרבייט און פּראָדוקציאָנס־מיטלען אויף דעם פּראָדוקט, און עס איז קלאָר ווי דער טאָג, אַז וואָס מעהר געברויך־ווערטהען די פּראָדוקציאָן גיט אונז, אַלץ מעהר טוישווערטה בעקומען מיר. מיט אַנ־דערע ווערטער: וואָס מעהר געברויך־ווערטהען, צ. ב. ש. זאָקען, אַן אַרבייטס־טאָג ליפערט דעם זאָקען־פאַבריקאַנט, אַלץ רייכער איז ער אין זאָקען. פּלוצ־לונג פאַלט אָבער סעי'ן איין, אַז „מיט דער גרעסערער קוואַנטיטעט" זאָקען פאַלט זייער „פּרייז" (וועלכער האָט נאַטירליך גאָרנישט צו טהאָן מיט דעם טוישווערטה), „ווייל די קאָנקורענץ צווינגט זיי (די פּראָדוצירער) אָבצו־געבען די פּראָדוקטען פאַר וויפיעל זיי קאָסטען זיי." פון וואַנען קומט אָבער דער פּראָפיט אויב דער קאַפּיטאַליסט פערקויפט די סחורות אויף דעם פּרייז, וואָס זיי קאָסטען איהם? מיר וועלען אָבער דאָס לאָזען אָן אַ זייט. סעי דערקלערט, אַז מחמת דער געשטיגענער פּראָדוקטיוויטעט בעקומט איצט יע־דערער פאַר דעמזעלביגען עקוויוואַלענט צוויי פּאָר זאָקען אָנשטאָט וואָס ער האָט בעקומען פריהער איין פּאָר א. אַז. וו. דער רעזולטאַט, צו וועלכען ער קומט, איז פּונקט ריקאַרדאָ'ס זאַץ, וועלכען ער האָט געוואָלט אָבשלאָגען. נאָך אָט דער געוואַלטיגער אָנשטרענגונג פון דענקען, ווענדעט ער זיך אין טריאומף צו מאַלטוס'ען מיט די ווערטער: „דאָס איז, מיין הערר, די וואויל־געבויטע לעהרע, אָהן וועלכער, איך ערקלער, אַז עס איז אונמעגליך צו פערשטעהן די גרעסטע שווערינקייטען פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע און ספּעציעל די פּראָ־נע, ווי אַזוי אַ פאָלק קאָן ווערן רייכער בעת איהרע פּראָדוקטען ווערן קלענער אין ווערטה, אָבוואָהל דער רייכטום בעשטעהט דאָך פון ווערטהען." (דאָרט גופא, ז. 170.) אַן ענגלישער עקאָנאָם בעמערקט וועגען אָט אַזוינע קונצשטיקער אין סעי'ס „לעטטערס" ווי פאָלגט: „אָט די אַפעקטירטע מאַניערען פון שוואָ־צען שטעלט אינגאַנצען צונויף דאָס, וואָס דעם הערר סעי געפעלט אָנצורופען זיין דאָקטרין, און וועלכע ער רעקאָמענדירט מאַלטוס'ען צו לערנען מיט זיינע שילער אין הערטפאָרד, ווי דאָס ווערט שוין געטאָן „אין פערשיידענע טיילען פון אייראָפּאָ." ער זאָגט: „אויב איהר וועט אין אָט די אַלע זאַצען געפינען עפּעס וואָס קלינגט ווי אַ פּאַראַדאָקס, דאַן טראַכט זיך אַריין אין די זאַכען, וואָס זיי דריקען אויס, און איך מעג דערוואַרטען, אַז זיי וועלען אייך פאָר־קומען זעהר איינפאַך און זעהר פענינפטיג." קיין ספק ניט — נאָר דאָס, וואָס מיר וועלען דערזעהן אַלס רעזולטאַט פון אָט דעם פּראָצעס, וועט זיין ניט אַרי־נינעל און ניט וויכטיג." "An Inquiry into those Principals respecting the Nature of Demand etc." pages 110, 116.

ווירקזאמקייט, דעם אומפאַנג און ווערטה פון איהרע פּראָדוק־
ציאָנס־מיטלען, פאַלגלייך מיט דער אקומולאציע, וואָס בעגלייט די
ענטוויקלונג פון איהר פּראָדוקציאָנס־קראַפט, האַלט די ארבייט
אויף און פעראייביגט אין א שטענדיג־נייער פּאָרם א שטענדיג־
וואקסענדען קאַפּיטאַל־ווערטה.[60] אונטער דעם סיסטעם פון לוין־
ארבייט אָבער ערשיינט אָט די נאַטור־קראַפט פון דער ארבייט ווי

---

[60] די קלאַסישע עקאָנאָמיע האָט צוליעב א ניט־נעענינענדען אנאליז פון דעם ארבייט־ און פערוועדטונג־פּראָצעס קיינמאל ניט געהעריג בעגרייפען אָט דעם וויכטיגען מאָמענט פון דער רעפּראָדוקציאָן, ווי מען קאָן עס צום ביישפיעל זעהן ביי ריקארדא. ער זאָגט צום ביישפיעל: „ווי די פּראָדוקטיוו־קראַפט זאל זיך ניט ענדערן, „א מילליאָן מענשען פּראָדוצירן אין די פאַבריקען אלע־מאל דעמזעלבינגען ווערטה." דאָס איז ריכטיג, ווען די אויסשפּרייטונג און די אינטענסיוויטעט פון זייער ארבייט זיינען בעשטימט. דאָס שטערט אבער ניט — און ריקארדא פערזעהט דאָס אין נעוויסע שלוסען, וואָס ער ציהט — אז א מיליאָן מענשען מיט א פערשיידענער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון זייער ארבייט זאלען פערוואַנדלען זעהר פערשיידענע מאסען פּראָדוקציאָנס־מיטלען אין פּראָדוקטען, פאַלגלייך אויפהאלטען זעהר פערשיידענע ווערטה־מאסען אין זייער פּראָדוקט, און אויף דעם אופן זאלען די ווערטהען פון די פּראָדוקטען, וואָס זיי ליפערן, זיין זעהר פערשיידען. אגב אורחא בעמערקט, האָט ריקארדא אומזיסט פּרובירט מיט יענעם ביישפיעל צו מאכען קלאר פאר זיך. ב. סעי דעם אונטערשייד צווישען נעברויך־ווערטה (וואָס ער רופט דא אז „וועלטה", מאטעריעלען רייכטום) און טויש ווערטה. סעי ענטפערט: „וואָס איז שייך דער שווערינקייט אויף וועלכער ריקארדא וויזיט אז, דערמיט וואָס ער זאגט, אז אנווענדענדיג מעהר פאַלקאָמענע ארבייטס־אופנים קאָנען א מיליאָן מענשען שאפען צוויי אדער דריי מאל אזויפיעל רייכטומער, ניט שאפענדיג דערמיט מעהר ווערטה, איז דאָס גאר קיין קשיה ניט, ווען מען בעטראכטט — ווי מען מוז טאקע בעטראכטען — די פּראָדוקציאָן ווי א טויש, אין וועלכען אייגער ניט אוועק די פּראָדוקטיוו לייסטונגען פון זיין ארבייט, זיין בארעז און זיינע קאַפּיטאַלען, כדי צו בעקומען פּראָדוקטען. אָט די פּראָדוקטיוו לייסטונגען זיינען די מיטלען, דורך וועלכע מיר בעקומען אלע פּראָדוקטען, וואָס נעפינען זיך אויף דער וועלט. איז דעריבער . . . זיינען מיר אויף אזויפיעל רייכער, אונזערע פּראָדוקטיוו לייסטונגען האבען אויף אזויפיעל מעהר ווערטה, וואָס גרעסער עס איז די סומע ניצליכע זאכען, וועלכע זיי גרייכען אין דעם טויש, וואָס ווערט נערופען פּראָדוקציאָן." (זש. ב. סעי, „בריעף צו הערען מאלטום", פּאריז 1820, ז. 168, 169) די שווערינקייט — זי עקזיסטירט פאר איהם, ניט פאר ריקארדא — וואָס סעי דארף דערקלערן, איז די: פאַרוואָס פער־מעהרט זיך ניט דער ווערטה פון די נעברויך־ווערטהען, וואָס ווערן נעשאפען

ווערט אויפגעכאפט און בעזעלט פון דער לעבעדיגער ארבייט, אקו־מולירט זיך מיט די וואקסענדע שטופען פון דער אקומולאציע.

אזוי ווי די פערגאנגענע ארבייט פערקליידט זיך אלע מאל אין קאפיטאל, דאס הייסט דער פאסיוו פון דער ארבייט פון א, ב, ג, א. אז. וו. פערוואנדעלט זיך אין דעם אקטיוו פון דעם ניט־ארבייטער X קאנען זיך די בורזשיא און די פאליטישע עקאנא־מען ניט אבלויבען פון די פערדיענסטען פון דער פערגאנגענער ארבייט, וועלכע דארף אפילו ציהען, לויט דעם שאטלענדישען זשענית מעקקולאך, אן אייגענעם שכר (צינז, פראפיט א. אז. וו.).[61] די שטענדיג־וואקסענדע וויכטיגקייט פון דער פערגאנגענער ארבייט, וואס ווירקט־מיט אין דעם לעבעדיגען ארבייט־פראצעס אין דער פארם פון פראדוקציאנס־מיטלען, ווערט אויף דעם אופן צו־געשריבען ניט צו דעם ארבייטער גופא, וועמעס פערגאנגענע און ניט־בעצאהלטע ארבייט זי איז, נאר צו איהר פערפרעמדעטער גע־שטאלט, צו איהר קאפיטאל־געשטאלט. די פראקטישע אגענטען פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן און זייערע אידעאלאגישע פראזיארען זיינען פונקט אזוי אונפעהיג צו דענקען וועגען די פרא־דוקציאנס־מיטלען, אבגעזונדערט פון דער אנטאגאניסטישער גע־זעלשאפטליכער מאסקע, וועלכע איז היינטיגען טאג אנגעקלעבט אויף זיי, ווי דער שקלאוון־האלטער קאן ניט אבזונדערן דעם ארבייטער גופא פון זיין כאראקטער אלס שקלאף.

צווישען די אומשטענדען, וועלכע האבען אין א גרויסער מאס אן איינפלוס אויף דער אויסשפרייטונג פון דער אקומולאציע, איז־אבהענגיג פון דער איינטיילונג פון'ם מעהרווערטה אין הכנסה און קאפיטאל, מוז מען ענדליך נאך דערמאנען די נרוים פון דעם אויס־געלענטען קאפיטאל.

ביי א בעשטימטען גראד עקספלואטאציע פון דער ארבייט־קראפט ווערט די מאסע פון'ם מעהרווערטה בעשטימט דורך דער צאהל פון די גלייכצייטיג עקספלואטירטע ארבייטער, און אט די צאהל פאסט זיך צו, וועז אפילו ניט אלעמאל אין דערזעלביגער

[61] מאקקולאך האט ארויסגענומען זיין פאטענט אויף דעם „לויז פון פער־נאנגענער ארבייט" א צייט פריהער איידער סיניאר האט ארויסגענומען זיין פאטענט אויף דעם „לויז פאר אבסטינענץ."

טיוו־קרעפטען ערשיינען אלס זיינע אייגענשאפטען, און פונקט ווי די שטענדיגע אנאייגענונג פון דער מעהר־ארבייט דורך דעם קאַפּיטאַליסט ערשיינט אלס א שטענדיגע זעלבסט־פערוואַרטונג פון קאַפּיטאַל. אלע קרעפטען פון דער ארבייט שטעלען זיך פאָר ווי קרעפטען פון קאַפּיטאַל, פונקט ווי אלע ווערטה־פאָרמען פון סחורה שטעלען זיך פאָר אלס פאָרמען פון׳ם נעלד.

יענער טייל פון קאַנסטאַנטען קאַפּיטאַל, וועלכען אַדאַם סמיטה רופט אָן דער פעסטער טייל — די ארבייט־מיטלען, ווי נעביידען, מאשינען און דערגלייכען — פונקציאָנירט אלעמאל פאַלשטענדיג אין דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, ער ווערט אָבער פערניצט נאָר ביסלעכווייז און טראָגט אריבער זיין ווערטה נאָר אביסעל אויף א מאל אויף די סחורות, וועלכע ער העלפט כסדר צו שאפען. ער איז א ריכטיגער מאַסשטאַב פון דעם פּראָצעס פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען. מיט זיין וואוקס וואקסט אויך דער אונטערשייד אין גרויס צווישען דער גאנצער סומע פון אָנגע־ווענדטען קאַפּיטאַל און יענעם ברוך־טייל פון דער דאָזיגער סומע, וועלכער ווערט פערצעהרט אין יעדען מאָמענט. מיט אנדערע ווער־טער: עס וואקסט דער ווערטה און די מאטעריעלע מאַסע פון די ארבייט־מיטלען, ווי נעביידען, מאשינערייע, דרענירונג־דעהרען, אר־בייט־פיה, אפּאראטען פון יעדען סאָרט, וועלכע פונקציאָנירן אין משך פון א לענגערער אָדער קירצערער פעריאָדע, אין שטענדיג־וויעדערהאלטע פּראָדוקציאָנס־פּראָצעסען, לויט זייער גאנצען אום־פאַנג אָדער דיענען צו גרייכען בעשטימטע ניצליכע ווירקונגען, בעת זיי נוצען זיך אָב נאָר אביסעל אויף אמאל, פאַלגליך פערלירן זיי זייער ווערטה נאָר שטיקלעכווייז, און ממילא טראָגען זיי ארי־בער דעם ווערטה אויף די פּראָדוקטען אויך נאָר שטיקלעכווייז. אין דעם ערך, וואָס אט די ארבייט־מיטלען דיענען אלס פאָרמירער פון פּראָדוקטען, ניט צוגעבענדיג דעם פּראָדוקט קיין ווערטה; אין דעם ערך, הייסט עס, וואָס זיי ווערן איננאנצען אָנגעווענדעט אָבער נאָר טיילווייז קאַנזומירט, לויסטען זיי, ווי עס איז שוין פריהער דערמאָנט געווארן, דיזעלבע אומזיסטע דיענסטען ווי נאַטור־קרעפ־טען, וואַסער, דאמף, לופט, עלעקטריציטעט א. אז. ו. אָט די אומזיסטע דיענסט־לייסטונג פון פערגאַנגענער ארבייט, ווען זי

דער טייל פון דעם רייכטום, וואָס ווערט קאַפּיטאַליזירט, איז דעריבער קיינמאָל ניט אזוי גרויס, ווי ער האָט געקאָנט זיין. זיין גרויס אין פּראָפּאָרציע צו דעם סך הכל פון געזעלשאַפטליכען רייכטום ענדערט זיך מיט יעדער ענדערונג אין דער איינטיילונג פון דעם מעהרווערטה אין פּערזענליכער הכנסה און אין צוגאַב־קאַפּיטאַל; און די פּראָפּאָרציע גופא, אין וועלכער די דאָזיגע טיילונג קומט פאָר, ענדערט זיך אָהן אויפהער אונטער דעם אייגפלום פון סיטואַציעס, מיט וועלכע מיר קאָנען זיך דאָ ניט פערנעהמען. עס איז נענוג דאָ צו קאָנסטאַטירן, אז דער קאַפּיטאַל איז ניט קיין פעסטע (פיקסע) גרויס, נאָן אַן עלאַסטישער טייל פון געזעלשאַפטליכען רייכטום, וואָס שוואַנקט און וועקסעלט זיך שטענדיגט מיט דער איינטיילונג פון׳ם מעהרווערטה אין הכנסה און צוגאַב־קאַפּיטאַל.

מיר האָבען ווייטער געזעהן, אז אפילו ביי א בעשטימטער גרויס פון׳ם פונקציאָנירענדען קאַפּיטאַל פאַרמירן די אין איהם פערקערפערטע ארבייט־קראַפט, וויסענשאַפט און ערד (אונטער וועלכע מען דאַרף פערשטעהן, אין אַן עקאָנאָמישען זין, אַלע אַר־בייטס־געגענשטאַנדען, וואָס די נאַטור שטעלט־צו אונאָבהענגיג פון מענשען) עלאַסטישע כחות (פאַטענצען), וועלכע גיבען איהם אין געווייסע גרעניצען א פעלד פאַר טהעטיגקייט, וואָס איז אונאָבהענגיק פון זיין אייגענער גרויס. מיר האָבען דערבייַ ניט גענומען אין בעטראַכט קיינע פון די פערהעלטענישען פון דעם צירקולאַציאָנס־פּראָצעס, וועלכע פעראורזאַכען זעהר פערשיידענע ווירקונגס־גראַדען פון דערזעלביגער קאַפּיטאַל־מאַסע. און אזוי ווי מיר האָבען אָנגענומען אין פאַראויס די בעגרעניצונגען פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, ד. ה. מיר האָבען אָנגענומען א ריין־נאַטורגעוואַקסענע געשטאַלט פון דעם געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, האָבען מיר ניט גענומען אין בעטראַכט א וועלכע עס איז מעהר ראַציאָנעלע קאָמבינאַציע, וואָס לאָזט זיך דורכפיהרן דירעקט און פלאָנמעסיג מיט די פּראָדוקציאָנס־מיטלען און ארבייט־קרעפטען, וואָס זיינען איצט פאַראָנען. די קלאַסישע עקאָנאָמיע האָט פון אייביג־אַן ליעב געהאַט אויפצופאַסען דעם געזעלשאַפטליכען קאַפּיטאַל אלס א פעסטע (פיקסע) גרויס פון א פעסטען (פיקסען) ווירקונגס־גראַד. דער פאַראורטייל איז

פּראָפּאָרציע, צו דער גרויס פון קאַפּיטאַל. צוזאַמען מיט דעם גאַנ־צען קאַפּיטאַל וואַקסט אויך זיין וואַריאַבלער בעשטאַנד־טייל, הגם ניט אין דערזעלביגער מאָס. וואָס גרעסער דער מאָסשטאַב איז, אויף וועלכען דער איינצעלנער קאַפּיטאַליסט פּראָדוצירט, אַלץ גרעסער איז די צאָהל אַרבייטער, וואָס ער עקספּלואַטירט אין איין צייט, אָדער אַלץ גרעסער איז די מאַסע אונבעצאָהלטע אַרבייט, וואָס ער אייגענט זיך אָן.[62] וואָס מעהר דעריבער דער קאַפּיטאַל וואַקסט דורך די כסדר'דיגע אַקומולאַציעס, אַלץ מעהר וואַקסט אויך די ווערטה־סומע, וועלכע שפּאַלט זיך אין אַ קאָנזומציאָנס־פאָנד און אַן אַקומולאַציאָנס־פאָנד. דער קאַפּיטאַליסט קאָן לעבען מעהר ברייטלעך און צו דערזעלביגער צייט אַרויסווייזען מעהר „אַבסטינענץ." און שליסליך, אַלע פּרוזשינעס פון דער פּראָדוק־ציאָן אַרבייטען אַלץ מעהר ענערגיש, וואָס מעהר איהר מאָסשטאַב ברייטערט זיך אויס מיט דער מאַסע פון דעם אויסגעלעגטען קאַ־פּיטאַל.

5. דער אַזוי־גערופענער אַרבייטס־פאָנד.

די קאַפּיטאַליסטען אַזוי ווי די אַנדערע, וואָס נעהמען אַ חלק פון דעם מעהרווערטה, צום ביישפּיעל די גרונד־בעזיצער, זייערע נאָכשלעפּער און זייערע רעגירונגען, פערשווענדען יעדען יאָהר אַן אָנגעזעהענעם טייל פון דעם יעהרליכען מעהר־פּראָדוקט. אַ חוץ דעם האַלטען זיי צוריק אַ מענגע זאַכען אין זייערע קאָנ־זומציאָנס־פאָנדען, וועלכע ווערן לאַנגזאַם פערברויכט, וואָס פּאַ־סען זיך אָנגעווענדעט צו ווערן פאַר דער רעפּראָדוקציאָן; דערצו פערברויכען זיי אַ מאַסע אַרבייט־קרעפטען פאַר זייער פּערזענלי־כער בעדיענונג און מאַכען זיי דורכדעם אונפרוכטבאַר פאַר דער פּראָדוקציאָן.

---

[62] מען וועט זעהן אין דעם דריטען בוך, אַז די דורכשניטליכע פּראָפּיט־ראַטע פון פערשיידענע פּראָדוקציאָנס־ספערען ווערט ניט בעריהרט פון דער איינטיילונג פון'ם קאַפּיטאַל אין אַ קאָנסטאַנטען און וואַריאַבלען עלעמענט, וואָס איז אייגענטימליך פאַר יעדערער פון די דאָזיגע ספערען; אויך אַז אָט דער פענאָמען ווידערשפּרעכט נאָר לפּנים די ענטוויקעלטע געזעצען וועגען דער נאַטור און פּראָדוקציאָן פון דעם מעהרווערטה.

צ. ב. ש. זיינע פּלוצלינג אויסשפּריטונגען און צוזאַמענציהונגען, און אפילו די אקומולאַציע גופא, אינגאַנצען אונבעגרייפבאר.[65] די דאָגמע איז בענוצט געוואָרן פון בענטהאם גופא, אזוי גוט ווי פון מאלטום, דזשיימס מיל, מאקקולאָך א. א. פאר אפאלאָגעטישע צוועקען, ספּעציעל כדי פאַרצושטעלען איין טייל פון קאפּיטאל, דעם וואריאבלען אָדער דעם טייל, וואָס לאָזט זיך פערוואַנדלען אין ארבייט־קראפט, אלס א פעסטע גרויס. די מאטעריעלע עקזיסטענץ פון דעם וואריאבלען קאפּיטאל, ד. ה. די מאסע לעבענסמיטלען, וואָס ער רעפּרעזענטירט פאר דעם ארבייטער, אָדער דער אזויגערופענער ארבייטס־פאָנד, איז אויסגעפאנטאזירט געוואָרן אלס א בעזונדער טייל כ ן געזעלשאפטליכען רייכטום, וועלכער איז אבגענרעניצט דורך נאטור־קעטען און קאָן ניט אריבערגעטראָגען ווערן.

כדי צו ברענגען אין בעווענונג דעם טייל פון געזעלשאפטלי־כען רייכטום, וואָס דארף פונקציאָנירן אלס קאָנסטאַנטער קאפּיטאל, אָדער אין א מאטעריעלער פּאָרם אויסגעדריקט, אלס פּראָדוקציאָנס־מיטלען, פאָדערט זיך א בעשטימטע מאסע פון לעבעדיגער ארבייט. די מאסע איז טעכנאָלאָגיש א בעשטימטע. אָבער ניט די צאָהל ארבייטער, וואָס פאָדערט זיך פליסיג צו מאכען די דאָזיגע ארבייט־מאסע, איז א בעשטימטע, וואָרים דאָס ענדערט זיך מיט דעם גראד־עקספּלואַטאציע פון דער אינדיווידועלער ארבייט־קראפט, און ניט איז דער פּרייז פון דער דאָזיגער ארבייט־

[65] „פאליטישע עקאנאמען זיינען צופיעל נעניינט צו בעטראכטען א בעשטימטען סכום קאפּיטאל און א בעשטימטע צאהל ארבייטער אלס פּראדוקציאנס־אינסטרומענטען פון א גלייכפארמיגער קראפט און ווי עפעס וואס ווירקט מיט א נעוויסער גלייכפארמיגער אינטענסיוויטעט. . . . די וועלכע בעהויפּטען, אז סחורות זיינען די איינציגע ווירקענדע מיטלען פון דער פּראדוקציאָן, בעווייזען אז די פּראדוקציאָן קאָן איבערהויפּט ניט אויסגעברייטערט ווערן, ווארים פאר אזא אויסברייטערונג וואלטען אפריהער געמוזט פערמעהרט ווערן לעבענס־מיטלען, רויה־מאטעריאלען און ווערקצייג, וואס עס מיינט פאקטיש, אז עס קאָן ניט פּאַרקומען קיין וואוקס פון דער פּראדוקציאָן אהן איהר פריהערדינגען וואוקס, אָדער מיט אנדערע ווערטער, אז יעדער וואוקס איז אונמעגליך." (ס. בעילי, „מאני ענד איטס ווייסיטיוודס", ז. 26, 70.) בעילי קריטיזירט די דאנסע הויפּטזעכליך פון דעם שטאנדפונקט פון דעם צירקולאציאנס־פּראצעס.

אָבער ערשט בעפעסטיגט געוואָרן ווי א דאָגמע דורך דעם אור־פיליסטער דזשערעמי בענטהאַם — אָט דעם פּאַרעווען, פּעדאַנ־טישען, שוואַרץ־לעדערנעם אָראַקעל פון דעם פּשוט'ן בורזשואַ־פער־שטאַנד פון דעם 19טען יאָהרהונדערט.[63] בענטהאַם איז צווישען די פילאָזאָפען, וואָס מאַרטין טופּפער איז צווישען די פּאָעטען. ביידע האָבען נאָר אין ענגלאַנד געקאָנט פאַבריצירט ווערן.[64]

מיט דער דאָגמע, אַז דער געזעלשאַפטליכער קאַפּיטאַל איז אין יעדען געגעבענעם צייט־פּונקט א פיקסע גרויס, ווערן די גע־וועהנליכסטע ערשיינונגען פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, ווי

---

[63] זעה צווישען אנדערע זש. בענטהאַם "Theories des Peines et des Recompeses." איבערזעצט פון עט. דומאָן, פּאַריז 1826, ב. II., בוך 4, קאַפּ. 2.

[64] דזשערעמי בענטהאַם איז א ריין־ענגלישער פענאָמען. ניט מאַכענדיג קיין אויסנאַהם אפילו פון אונזער [דעם דייטשען] פילאָזאָף קריסטיאַן וואָלף, האָט אין קיין צייט און אין קיין לאַנד דער באַלעבאַטישער „שכל הישר" זיך ניט צולעגט אַזוי ברייטליך און מיט אַזאַ זעלבסט־צופריעדענהייט. דער ניצ־ליכקייט־פּרינציפּ איז ניט געווען בענטהאַם'ס אַן ערפינדונג. ער האָט נאָר רעפּראָדוצירט אַהן טעם, וואָס העלוועטיוס און אַנדערע פראַנצויזען פון 18טען י. ה. האָבען געזאָגט אַזוי גייסטרייך. ווען מען וויל צום ביישפּיעל וויסען, וואָס איז ניצליך פאַר א הונט? מוז מען אויספאָרשען דעם הונט'ס נאַטור. מען קאָן ניט זאָגען וואָס זיין נאַטור איז דורך דעם ניצליכקייט פּרינציפּ. ווענ־דעט מען אַן דעם פּרינציפּ אייפ'ן מענשען, איז אויב מען וויל אורטיילען וועגען אַלע מענשליכע טהאַטען, בעוועגונגען, שייכות'ן א. אַז. וו., מוז מען אַפריהער אויספאָרשען די מענשליכע נאַטור בכלל און דערנאָך די מענשליכע נאַטור ווי זי איז היסטאָריש מאָדיפיצירט אין יעדער עפּאָכע. בענטהאַם פּטר'ט עס אָב קורץ. מיט דער נאַאיווסטער טרוקענקייט נעהמט ער אַן דעם מאָדערנעם שפּיזבירגער, און ספּעציעל דעם ענגלישען שפּיזבירגער, אַלס דעם נאָרמאַל־מענשען. וואָס עס איז ניצליך פאַר אָט דעם פּשוט'ן בשר ודם און פאַר זיין וועלט, דאָס איז ניצליך אַן און פאַר זיך. לויט אָט דעם מאָסשטאַב אורטיילט ער דאַן די פערגאַנגענהייט, געגענוואַרט און צוקונפט. צום ביישפּיעל, די קריסטליכע רעליגיאָן איז „ניצליך", ווייל זי פערבאָט דיזעלביגע שלעכטע מעשים, וואָס דער שטראָף־קאָדעקס פערדאָמט אין נאָמען פון געזעץ. קונסט־קריטיק איז „שעדליך", ווייל זי שטערט רעספּעקטאַבעלע מענשען הנאה צו האָבען פון מאַרטין טופּפער א. אַז. וו. מיט אַזאַ מין שונד האָט דער בראַ־ווער מאַן, וואָס זיין דעוויז איז געווען „נוללא דיעס סינע לינעאַ" [קיין טאָג אַהן א שטריך] אַנגעפילט בערג מיט ביכער. ווען איך וואָלט געהאַט דעם קוראַזש פון מיין פריינד הענריך היינע, וואָלט איך דעם הערר דזשערעמיאַס אַנגערופען א זשעניע פון בירגערליכער דומהייט.

פיטאליזם פון א לאנד — זאגט ער — איז זיין ארבייט־פאנד. כדי דעריבער צו בערעכענען דעם דורכשניטליכען געלד־לוין, וואס יעדער ארבייטער בעקומט, דארפען מיר איינפאך צוטיילען אט דעם קאפיטאל אויף דער צאהל פון דער ארבייטער־בעפעלקערונג."[68] דאס הייסט, אלזא, אפריהער רעכענען מיר צוואמען די ווירקליך־אבגעצאהלטע אינדיווידועלע ארבייטס־לוינען אין איין סומע, דערנאך בעהויפטען מיר, אז אט דער חבור מאכט אוים די ווערטה־סומע פון דעם „ארבייט־פאנד", וואס איז פעסטגעזעצט געוואָרן פון גאט און דער נאטור. לסוף צוטיילען מיר די סומע, וואס האט זיך אויף דעם אופן בעקומען, אויף דער צאהל ארבייטער, כדי וויעדער אמאל צו ענטדעקען וויפיעל עס קאן אין דורכשניט אויספאלען אויף יעדען ארבייטער אינדיווידועל. א זעלטען־חכמה'דיגע מעטאדע איז דאס. זי שטערט ניט דעם הערן פאסעט צו זאגען מיט דעם־זעלביגען אטהעם: „דער יהרליך־אקומולירטער קאלקטיוו־רייכטום אין ענגלאנד ווערט איינגעטיילט אין צוויי טיילען. איין טייל ווערט אין ענגלאנד פערוועגדט אויפצוהאלטען אונזער אויגענע אינדוסטריע. אנאנדער טייל ווערט עקספארטירט אין אנדערע לענדער. . . דער טייל, וואס ווערט אנגעווענדעט אין אונזער אינדוסטריע, שטעלט ניט צוזאמען קיין בעדייטענדען טייל פון דעם רייכטום, וואס ווערט יהרליך אקומולירט דא אין לאנד."[69] דער גרעסערער טייל פון דעם יהרליך־צוגעקומענעם מעהר־פראדוקט, וואס ווערט אבגעצויגען פון דעם ענגלישען ארבייטער אהן אן עקווילענט, ווערט, הייסט עס, פערקאפיטאליזירט ניט אין ענגלאנד, נאר אין פרעמדע לענדער. אבער מיט דעם, אויף דעם אופן

---

[67] איך וויל דא דערמאנען דעם לעזער, אז איך האב דער ערשטער געברויכט די קאטעגאריען קאנסטאנטער און וואריאבלער קאפיטאל. די פאליטישע עקאנאמיע זינט אדאם סמיטה וואדפט צוזאמען די בעשטימונגען, וואס זיינען ענטהאלטען אין דעם, מיט די פארם־אונטערשיידען פון פיקסען און צירקולירענדען קאפיטאל, וואס נעהמען זיך פון דעם צירקולאציאנס־פראצעס, אין איין מישמאש. נענויערעם וועלען דעם וועט מען געפינען אין צווייטען בוך, צווייטען אבטיילונג.

[68] H. Fawcett, Professor of Political Economy of Cambridge: "The Economic Position of the British Labourer," 1865, page 120.

[69] ד. ג. ז. 122, 123.

קראַפט א בעשטימטער, א חוץ נאָר זיין מינימאַלער גרענעץ, און דער איז אויך זעהר עלאַסטיש. די פאַקטען, וואָס ליעגען אין גרונד פון דער דאָגמע, זיינען אָט די: פון איין זייט האָט דער אַר־בייטער קיין דעה ניט מכח דער איינטיילונג פון דעם געזעלשאַפט־ליכען רייכטום אין גענוס־מיטלען פאַר די ניט־אַרבייטער און אין פּראָדוקציאָנס־מיטלען. פון דער אַנדער זייט קאָן ער נאָר אין גינ־סטיגע אויסנאַהם־פאַלען גרעסער מאַכען דעם אַזויגערופענעם „אַר־בייטס־פאָנד" אויף'ן חשבון פון דער „הכנסה" פון דעם רייכען. „דער ווילען פון דעם רייכען, זאָגט זיסמאָנדי, ווערט בעשטימענד פאַר די אָרימע. . . וואָרים ער אַליין פיהרט דורך די חלוקה פון דעם יעהרליכען פּראָדוקט. אַלץ וואָס ער רופט אָן הכנסה, האַלט ער פאַר זיך, כדי דאָס אַליין צו קאָנזומירן. וואָס ער רופט אָן קאַ־פּיטאַל, גיט ער אָב די אָרימע, כדי זיי זאָלען דערמיט שאַפען זיין הכנסה (ריכטיגער געזאָגט, כדי זיי זאָלען דערמיט שאַפען פאַר איהם נאָך א צוגעגעבענע הכנסה)."[66]

צו וואָס פאַר אַן אונזיניגער טאַוטאָלאָגיע עס פיהרט, ווען מען פּלפּול'ט אויס פון דער קאַפּיטאַליסטישער בעגרעניצונג א גע־זעלשאַפטליכע נאַטור־בעגרעניצונג פון דעם אַרבייט־פאָנד, בעווייזט צווישען אַנדערע פּראָפעסאָר פאָסעט. „דער צירקולירענדער קאַ־

---

[66] זיסמאָנדי, „נייע פּרינציפּען פון פּאָליט. עקאָנאָמיע (פּראַנצ.) ב. I, ז. 107, 108. — דזש. סט. מילל אין זיין „פּרינסיפּלס אָוו פּאָליטיקאַל עקאָנאָ־מיע, בוך II, קאַפּיט. 1, § 3 זאָגט: „דער פּראָדוקט פון דער אַרבייט ווערט היינ־טיגען טאָג פערטיילט כמעט אין אַן אומגעקעהרטער פּראָפּאָרציע צו דער אַר־בייט — דער גרעסטער טייל קומט אָן צו די, וואָס אַרבייטען קיינמאָל ניט, דער נעקסט־גרעסטער צו די, וואָס זייער אַרבייט איז כמעט נאָר נאָמינעל, און אַזוי ווערט די בעלוינונג וואָס ווייטער אַלץ קלענער, אין דעם ערך וואָס די אַרבייט ווערט שווערער און אונאַנגענעהמער, ביז די גאָר שווערסטע און אויס־מאַטערענדע קערפּערליכע אַרבייט קאָן אַפילו ניט רעכענען מיט זיכערקייט אויף די נויטיגסטע מיטלען צום לעבען." כדי אויסצומיידען מיספּערשטענ־דעניסען וויל איך בעמערקען, אַז ווען עס קומט אויס צו צו טאַדלען אַזוינע מענער ווי דזשאָהן סטואַרט מילל און אַנדערע פאַר דעם ווידערשפּרוך צווישען זייערע אַלט־עקאָנאָמישע דאָגמען און זייערע מאָדערנע טענדענצען, וואָלט עס אָבער געווען אינגאַנצען אַן אומרעכט צוזאַמען צו מישען זיי מיט דעם נאַנצען פּאַק פון די וואולגאַר־עקאָנאָמישע אַפּאָלאָגעטען.

דריי און צוואנציגסטער קאפיטעל.

דאס אלגעמיינע געזעץ פון דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע.

1. די וואקסענדע נאכפראגע אויף אר־ביט־קראפט, וואס קומט מיט דער אקומולאציע, בעת די צוזאמענ־שטעלונג פון קאפיטאל בלייבט דיזעלביגע.

מיר וועלען בעהאנדלען אין אט דעם קאפיטעל דעם אייג־פלוס, וואס דער וואוקס פון קאפיטאל איבט אוים אויף דעם גורל פון דעם ארבייטער־קלאס. די וויכטיגסטע פאקטארען אין אט דער אונטערזוכונג זיינען די צוזאמענשטעגונג פון׳ם קאפיטאל און די ענדערונגען, וואס זי מאכט דורך אין דעם פערלויף פון דעם אקומולאציאנס־פראצעס.

די צוזאמענשטעלונג פון׳ם קאפיטאל דארף מען אויפפאסען אין א צווייפאכיגען זין. אויף דער זייט פון וועלכער קאפיטאל טיילט זיך איין אין קאנסטאנטען קאפיטאל אדער וועלכער פון די פראדוקציאנס־מיטלען, און אין וואריאבלען קאפיטאל אדער וועלכער פון דער ארבייט־קראפט, דער סך הכל פון די ארבייט־לויגען. אויף דער זייט פון׳ם מאטעריאל, ווי ער פונקציאנירט אין דעם פראדוקציאנס־פראצעס, טיילט זיך איין יעדער קאפיטאל אין פראדוקציאנס־מיטלען און לעבעריגע ארבייט־קראפט. אט די לעצטע צוזאמענשטעלונג בעשטימט זיך דורך דער פראפארציע צווישען דער מאסע פון די אנגעווענדעטע פראדוקציאנס־מיטלען פון איין זייט און דער ארבייט־מאסע, וואס פארערט זיך פאר זייער אנווענ־

עקספּאָרטירטען צוגאָב־קאַפּיטאַל, ווערט דאָך אויך עקספּאָרטירט אַ טייל „אַרבייט־פאָנד", וואָס איז ערפונדען געוואָרן פון גאָט און בענטהאַם.[70]

---

[70] מען וואָלט געקאָנט זאָגען, אַז ניט נאָר קאַפּיטאַל, נאָר אויך אַרבייטער ווערן אין דער פאָרם פון אויסוואַנדערונג יעהרליך עקספּאָרטירט פון ענגלאַנד. אין טעקסט איז אָבער גאָר ניט קיין רעד וועגען דעם מיטגענומענעם פערמע־גען פון די אויסוואַנדערער, וועלכע זיינען אין אַ גרויסען טייל ניט קיין אַר־בייטער. די זיהן פון די אַרענדאַטאָרס ליפערן אַ גרויסען טייל דערפון. דער ענגלישער צוגאָב־קאַפּיטאַל, וואָס ווערט יעהרליך אַוועקגעשיקט אין אויסלאַנד צו טראָגען פּראָצענטען, שטעהט אין אַ פיעל גרעסערער פּראָפּאָרציע צו דער יעהרליכער אַקומולאַציע, איידער די יעהרליכע אויסוואַנדערונג שטעהט אין פּראָפּאָרציע צו דעם יעהרליכען צו־וואוקס פון דער בעפעלקערונג.

בייטער׳ס לעבענס־מיטלען וואקסט פראָפּאָרציאָנעל צו דעם קא־פּיטאל און אלץ שנעלער, וואָס שנעלער דער קאַפּיטאל וואקסט. אַזוי ווי דער קאַפּיטאל פּראָדוצירט יעהרליך א מעהרווערטה, פון וועלכען איין טייל ווערט יעהרליך צוגעגעבען צום אָריגינאל־קאַפּי־טאל; אזוי ווי אָט דער צו־וואוקס גופא וואקסט יעהרליך מיט דעם גרעסערן אומפאַנג פון דעם קאַפּיטאל, וואָס האלט שוין אין פונק־ציאָנירן; און אזוי ווי, ענדליך, אונטער דעם ספעציעלען סטימול פון דער שטרעבונג רייך צו ווערן, ווי צום ביישפּיעל די עפענונג פון נייע מערק, נייע ספערען פון קאַפּיטאל־איינלאַגען אלס רע־זולטאט פון נייַ־ענטוויקעלטע געזעלשאפטליכע בעדערפענישען א. אז. וו., לאָזט זיך פלוצלינג אויסברייטערן דער מאָסשטאב פון דער אַקומולאַציע בלויז דורך א געענדערטער איינטיילונג פון דעם מעהר־ווערטה אָדער דעם מעהר־פּראָדוקט אין קאַפּיטאל און הכנסה — קאָנען די אַקומולאַציאָנס־פּאָדערונגען פון׳ם קאַפּיטאל אריבערגאָנען דעם וואוקס פון דער ארבייט־קראפט אָדער פון דער ארבייטער־צאָהל, די נאָכפראָגע אויף ארבייטער קאָן אריבערגאָנען זייער צו־שטעל און פאַלגליך קאָנען די ארבייט־לוינען שטייגען.

דאָס מוז גאָר אפילו זיין דער פאל, אויב אונזער פריהערדיגע השערה האלט אָן ווייטער אומפערענדערט. אַזוי ווי עס ווערן יעדעס יאָהר בעשעפטיגט מעהר ארבייטער אידער אין דעם פריה־ערדיגען יאָהר, מוז פריהער אָדער שפעטער אריינטרעטען דער פונקט, וועו די בעדערפענישען פון דער אַקומולאַציע הויבען אָן אריבערצו־וואָקסען דעם געוועהנליכען צושטעל פון ארבייט, וועו עס טרעט אריין פאַלגליך א לוין־העבערונג. א וועה־געשריי וועגען דעם האָט זיך גאלאָזט הערן אין עננלאַנד אין משך פון נאַנצען 15טען און פון דער ערשטער העלפט פון 18טער יאָהרהונדערט. די מעהר אָדער וועניגער גינסטיגע אומשטענדען, אין וועלכע די לוין־ארבייטער לעבען און פערמעהרן זיך, מאכען אָבער קיין ענ־דערונג ניט אין דעם גרונד־כאראקטער פון דער קאַפּיטאליסטישער פּראָדוקציאָן. אזוי ווי די איינפאכע רעפּראָדוקציאָן רעפּראָדו־צירט נאָכאנאנד די קאַפּיטאל־שייכות גופא: קאַפּיטאליסטען אויף איין זייט, לוין־ארבייטער אויף דער אנדער זייט, אזוי רעפּרא־דוצירט די רעפּראָדוקציאָן אויף א בריייטערן מאָסשטאב אָדער די אַקומולאַציע, די קאַפּיטאל־שייכות אויף א בריייטערן מאָסשטאב:

דונג פון דער אנדער זייט. די ערשטע רוף איך אן די **ווערטח־צוזאמענשטעלונג**, די צוויי־טע — די **טעכניש־ע צוזאמענשטעלונג** פון׳ם קאפיטאל. צווישען די ביידע געפינט זיך אן ענגע געגענזייטיגע שייכות. כדי אויסצודריקען אט די שייכות, רוף איך אן די ווערטה־צוזאמענשטעלונג פון קאפיטאל, אויף ווי ווייט זי ווערט בעשטימט דורך זיין טעכנישער צוזאמענשטעלונג און שפיגעלט אב איהרע ענדערונגען — די ארגאנישע צוזאמענשטעלונג פון׳ם קאפיטאל. אומעטום, וואו עס רעדט זיך בקיצור וועגען דער צוזאמענשטעלונג פון קאפיטאל, דארף מען אלעמאל פערשטהן זיין ארגאנישע צוזאמענשטעלונג.

די צאהלרייכע אינצעל־קאפיטאלען, וועלכע זיינען אריינגעלעגט אין א בעשטימטען פראדוקציאנס־צווייג און פונקציאנירן אין די הענד פון צאהלרייכע אינע פון די אנדערע אונאבהענגיגע קאפיטאליסטען, אונטערשיידען זיך מעהר אדער וועניגער אין זייער צוזאמענשטעלונג. דער דורכשניט פון זייערע אינצעל־צוזאמענשטעלונגען גיט אונז די צוזאמענשטעלונג פון דעם גאנצען קאפיטאל פון דעם דאזיגען פראדוקציאנס־צווייג. ענדליך גיט אונז דער כלל־דורכשניט פון די דורכשניט־צוזאמענשטעלונגען פון אלע פראדוקציאנס־צווייגען די צוזאמענשטעלונג פון דעם געזעלשאפט־ליכען קאפיטאל פון א לאנד, און פון אט דער אליין אין לעצטער ליניע וועט זיין די רייד אין דער וויטערדיגער אונטערזוכונג.

נאך אט די אינלייטענדע בעמערקונגען, לאמיר זיך וויעדער וועגדען צו דער אקומולאציע פון קאפיטאל.

דער וואוקס פון קאפיטאל שליסט איין דעם וואוקס פון זיין וואריאבלען אדער אין ארבייט־קראפט פערוואנדלטען בעשטאנדטייל. איין טייל פון דעם מעהרווערטה, וואס ווערט פערוואנדלט אין צוגאב־קאפיטאל, מוז שטענדיג צוריק פערוואנדלט ווערן אין וואריאבלען קאפיטאל אדער אין צוגעקומענעם ארבייט־פאנד. נעהמען מיר אן, אז מיט אלע אנדערע גלייך־בלייבענדע אומשטענדען בלייבט אויך די צוזאמענשטעלונג פון קאפיטאל אומפערענדערט; ד. ה. אז א בעשטימטע מאסע פראדוקציאנס־מיטלען אדער קאנסטאנטער קאפיטאל פאדערט שטענדיג דיזעלביגע מאסע ארבייט־קראפט כדי געבראכט צו ווערן אין בעווענונג, דאן איז קלאר, אז די נאכפראגע אויף ארבייט און דער פאנד פון די אר־

לינג געלר און פונקט אזויפיעל פיה, וואָם וואָלט אוא רייכער מאן געווען אָהן דעם ארבייטער א חוץ אליין אן ארבייטער? און אזוי ווי די ארבייטער מאכען לייטען רייך, איז וואָם מעהר ארבייטער, אלץ מעהר רייכע. . . דעם אָרימאן'ס ארבייט איז דעם רייכען'ס גאָלד־מינע."[73]

אזוי זאָגט אויך בערנארד דע מאנדעוויל אין אָנפאָנג פון 18טען י. ה.: „דאָרט, וואו דאָם אייגענטום ווערט נענוג בעשיצט, וואָלט נעווען לייכטער צו לעבען אָהן נעלד איידער אָהן אָרימע לייט, וואָרים ווער וואָלט געטאָן די ארבייט? . . . אזוי ווי מען דארף פערהיטען די ארבייטער, זיי זאָלען ניט פערהונגערן, אזוי זאָלען זיי אויך נאָר נישט בעקומען, וואָם איז ווערטה אָבצושפּאָרן. וועו עס מאכט זיך וועו־ניט־וועו, אז אייגער פון דעם אונטערשטען קלאָם הויבט זיך ארויס, דורך אונגעוועהנליכער פלייסיגקייט און אָבנארן די קישקע, פון דער לאָגע, אין וועלכער ער איז אויפגע־וואקסען נעוואָרן, טאָר איהם קיינער אין דערין ניט שטערן: אדרבא, עס איז בלי ספק דער קלוגסטער פלאָן פאר יעדער פריוואט־פערזאָן און יעדער פריוואט־פאמיליע אין דער נעזעלשאפט צו זיין עקאָנאָמיש; עס איז אָבער אין די אינטערעסען פון אלע רייכע פעלקער, אז דער גרעסטער טייל פון די אָרימע זאָל קיינמאָל ניט נעהן לעדיג און דאָך זאָלען זיי אלעמאָל אויסגעבען אלץ וואָם זיי קריגען. . . די וואָם פערדיענען אויף זייער לעבען דורך זייער טעג־ליכער ארבייט, האָבען קיין זאָך ניט, וואָם זאָל זיי טרייבען צו זיין ארבייטזאָם, א חוץ זייערע בעדערפענישען, וועלכע עס איז קלוג צו לינדערן אָבער נאריש צו קורירן. די אויסציגע זאָך, וואָם קאָן דעם ארבייטענדען מענשען מאכען פלייסיג, איז א מעסינגער ארבייטס־לוין. א צו־קלייניר לוין מאכט איהם, וויי נאָך זיין טעמ־פּעראמענט נאָך, אָדער מוטהלאָז אָדער נעפעהרליך, א צו־גרויסער לוין מאכט איהם פרעך און פויל. . . . עס איז קלאָר פון דאָם, וואָם מיר האָבען נעזאָגט, אז אין א פרייען פאָלק, וואו שקלאַוועו זיינען ניט ערלויבט, בעשטעהט דער זיכערסטער רייכטום אין א גרויסער מענגע אָרימע לייט. אויסער דעם, אזוי ווי זיי זיינען דער קוואָל,

[73] John Bellers, "Ppropeals for raising a Colledge of Industry," London, 1696, p. 2.

מעהר קאַפּיטאַליסטען אָדער גרעסערע קאַפּיטאַליסטען אויף דעם פּאָליוס, מעהר לוין־אַרבייטער אויף יענעם פּאָליוס. מיר האָבען שוין פריהער געזעהן, אַז די רעפּראָדוקציאָן פון דער אַרבייט־קראַפט, וועלכע מוז זיך אונאויפהערליך פערקערפּערן אַלס פערווערטונגס־מיטעל אין'ם קאַפּיטאַל, וועלכע קאָן זיך ניט לויזרייסען פון איהם, און וואָס איהר פערקנעכטונג צום קאַפּיטאַל ווערט נאָר פערדעקט דורך דעם איבערבייט פון די אינדיווידועלע קאַפּיטאַליסטען, צו וועלכע זי פערקויפט זיך — איז פאַקטיש איין מאָמענט פון דער רעפּראָדוקציאָן פון'ם קאַפּיטאַל גופא. די אַקומולאַציע פון קאַ־פּיטאַל איז דעריבער די פערמעהרונג פון דעם פּראָלעטאַריאַט.[11]

די קלאַסישע עקאָנאָמיע האָט אַזוי גוט בעגריפען אָט דעם זאַץ, אַז אַדאַם סמיטה, ריקאַרדאָ א. אַ., ווי מיר האָבען פריהער דער־מאָנט, האָבען אַפילו די אַקומולאַציע גלייכגעשטעלט על פּי טעות מיט דעם קאָנזום פון גאַנצען קאַפּיטאַליזירטען טייל פון מעהר־פּראָדוקט דורך די פּראָדוקטיווע אַרבייטער, אָדער מיט דער פער־וואַנדלונג פון דעם דאָזיגען טייל אין צוגעקומענע לוין־אַרבייטער.

שוין אין יאָהר 1696 האָט דזשאַהן בעללערס געזאָגט: „ווען איינער האָט 100,000 אַקער לאַנד און פּונקט אַזויפיעל פונט סטער־

---

[11] קאַרל מאַרקס, „לוין־אַרבייט און קאַפּיטאַל" [בערלין אויסגאַבע 1907, ז. 28.] — „אונטער דערזעלביגער אונטערדריקונג פון די מאַסען איז אַ לאַנד אויף אַזויפיעל רייכער, אויף וויפיעל עס האָט מעהר פּראָלעטאַריער". (קאַלין'ס „ל'עקאָנאָמיע פּאָליטיק עצט.", פּאַריז 1857, באַנד III, ז. 331.) אונטער דעם נאָמען „פּראָלעטאַריער" מוז מען עקאָנאָמיש פערשטעהן דעם לוין־אַרבייטער, וועלכער פּראָדוצירט און פערווערטעט „קאַפּיטאַל", און ווערט אַרויסגעוואָרפען אויפ'ן גאַס, אַזויבאַלד ווי ער ווערט איבערפליסיג פאַר די פערווערטונג־בעדערפענישען פון דעם „מאָנסיע קאַפּיטאַל", ווי פּעקעור רופט אָן די דאָזיגע פּערזאָן. „דער קרענקליכער פּראָלעטאַריער פון פּרימיטיווען וואַלד" איז ראַשער'ס אַ פיינע פאַנטאַזיע. דער פּרימיטיווער וואַלד־מענש איז דער איי־גענטימער פון'ם וואַלד און בעהאַנדעלט איהם אַלס זיין אייגענטום אַהן צערע־מאָניעס ווי דער אַראַנג־אוטאַן. ער איז אַלזאָ ניט קיין פּראָלעטאַריער. דאָס וואַלט געווען דער פאַל, ווען דער פּרימיטיווער וואַלד וואָלט איהם עקספּלואַ־טירט, אָנשטאָט ער דעם וואַלד. וואָס איז נוגע דעם צושטאַנד פון זיין גע־זונד, קאָן ער גאַנץ גוט זיך אויסגלייכען ניט נאָר מיט דעם מאָדערנעם פּראָ־לעטאַריער, נאָר אַפילו אויך מיט די סיפיליטישע און סקראָפולעזע „העכערע קלאַסען". הערר ווילהעלם ראַשער אָבער פערשטעהט מסתמא אונטער דעם פּרימיטיווען וואַלד זיינע געבירטיגע לינעבורגער בלאָטעס.

וועגען אין זייער רשות די פּראָדוקטען פון דער אַרבייטזאַמקייט. אַט די בעפרייאונג פון דער אַרבייט אָבער פערדאַנקען זיי נאָר דער ציוויליזאַציע און דער אָרדנונג; זיי זיינען אייגענטימליכע בע־שעפענישען פון די בירגערליכע אינסטיטוציעס,[74] וועלכע האָבען אָנערקענט, אַז מען קאָן זיך אָנאייגענען די פרוכט פון דער אַרבייט אויך אויף אַנדערע אופנים ווי דורך אַרבייט. די לייט, וואָס בע־זיצען אַן אונאָבהענגיגען פערמעגען, פערדאַנקען זייער פערמעגען כמעט אינגאַנצען דער אַרבייט פון אַנדערע מענשען, ניט זייער איי־גענער פעהיגקייט, וועלכע איז דורכאויס ניט גרעסער איידער די פעהיגקייט פון אַנדערע. ניט דער בעזיץ פון לאַנד און געלד, נאָר די קאָמאַנדע איבער אַרבייט ("the command of labour") אונ־טערשיידט די רייכע פון דעם אַרבייטענדען טייל פון דער געמיינ־דע. . . דער דאָזיגער [פון עדען רעקאָמענדירטער] פּלאַן וואָלט געגעבען די בעזיצענדע געניגענד פיעל, אָבער בשום אופן ניט צו־פיעל איינפלוס און מאַכט איבער יענע. . . וועלכע אַרבייטען פאַר זיי, און ער וואָלט ניט געשטעלט די אַרבייטער אין אַן עלענדער אָדער קנעכטישער לאַגע, נאָר אין אַ צושטאַנד פון בעקוועמליכקייט און לויזער אָבהענגיקייט. . . אַזאַ אָבהענגיקייט איז נויטווענדיג, ווי יעדער קענער פון דער מענשליכער נאַטור און איהר געשיכטע ווייס, פאַר דעם וואוילזיין פון די אַרבייטער גופא."[75] סער פ. מ. עדען, מעג מען פערבייגעהענדיג בעמערקען, איז דער איינציגער שילער אדאַם סמיטה'ס, וועלכער האָט אין פערלויף פון 18טען יאָהרהונדערט געלייסטעט עטוואָס בעדייטענדעס.[76]

---

[74] עדען האָט זיך געדאַרפט שטעלען די פראַגע, און וועמעס בעשעפעני־שען זיינען די „בירגערליכע אינסטיטוציעס"? פון דעם שטאַנדפּונקט פון דער יוריסטישער אילוזיע בעטראַכט ער ניט דאָס געזעץ ווי אַ פּראָדוקט פון די מאַטעריעלע פערהעלטענישען פון דער פּראָדוקציאָן, נאָר פערקעהרט, די פער־העלטענישען פון דער פּראָדוקציאָן האַלט ער פאַר אַ פּראָדוקט פון'ם געזעץ. לינגע האָט איינגעוואָרפען מאַנטעסקיו'ס פאַנטאַסטישען בנין דעם „עספּרי דע לוא" [דער גייסט פון די געזעצען] מיט דעם איינציגען וואָרט: „דער גייסט פון די געזעצען איז דאָס איינענטום."

[75] עדען, דאָרט גופא, ז. 1, 2, XX.

[76] זאָל דער לעזער וועלען דערמאַנען מאַלטוס'ען, וועמעס „עססעי אַן פּאָפּוליישאָן איז ערשיענען אין 1798, וויל איך איהם דערמאַנען, אַז די דאָ־זיגע שריפט, אין איהר ערשטער פאָרם, איז נישט מעהר ווי אַ שוחל־אינגעל'ס

וואם הערט קיינמאל ניט אויף צוצושטעלען מענשען פאר דעם פלאט און דער ארמעע, וואלט אהן זיי ניט געקאנט זיין קיין ענדם און די פראדוקטען פון קיין לאנד וואלטען ניט געקאנט זיין וועדטה־פול. כדי צו מאכען די געזעלשאפט (וועלכע בעשטעהט נאטיר־ליך פון ניט־ארבייטער) זאל זיין גליקליך און דאם פאלק זאל אפילו אין טרויעריגע אומשטענדען זיין צופריעדען, איז נויטיג, אז די גרויסע מאיאריטעט זאל בלייבען אונווויסענד אזוי גוט ווי ארים. קענטענויש ברייטערט אויס און פערפיעלפאכט אונזערע פערלאנ־גען, און וואם וועניגער א מענש פערלאנגט, אלץ גרינגער קאנען זיינע בעדערפענישען בעפריעדיגט ווערן."[73]

וואם מאנדעוויל, אן עהרליכער מאן און קלארער קאפ, האט נאך ניט בעגריפען, איז, אז דער מעכאניזם פון דעם אקומולא־ציאנס־פראצעס גופא פערמעהרט צוזאמען מיט דעם קאפיטאל די מאסע פון די „ארבייטזאמע ארימע", דאם הייסט פון די לוין־ארבייטער, וועלכע פערוואנדלען זייער ארבייט קראפט אין א וואק־סענדע פערוואלטונגס־קראפט פון דעם וואקסענדען קאפיטאל, און טאקע דורכדעם מוזען זיי פעראייביגען זייער אבהענגיקייט פון זייער אויגענעם פראדוקט, וועלכער ווערט פערזאניפיצירט אין דעם קאפיטאליסט. בנוגע צו אט דער שייכות פון אבהענגיקייט בע־מערקט סער פ. מ. עדען אין זיין ווערק: „די לאגע פון די ארימע, אדער די געשיכטע פון ענגלאנד'ס ארבייטער־קלאס", ווי פאלגט: „דער נאטירליכער פראדוקט פון אונזער באדען איז זיכער ניט גע־ניגענד אונז פאלשטענדיג אויסצוהאלטען; מיר וואלטען ניט גע־קאנט פערזארגט ווערן מיט קליידונג, וואוינונג און נאהרונג אהן וועלכער עס איז פריהערדינער ארבייט. וועניגסטענס איין טייל פון דער געזעלשאפט מוז דעריבער ארבייטען אהן אן אויפהער. . . אנדערע, וועלכע „זעען ניט און שפינען ניט", האבען פונדעסט־

---

[73] ב. דע מאנדעוויל, "The Fable of the Bees" 5טע אויפלאגע, לאנדאן 1728, בעמערקונגען ז. 212, 213, 328. — „א מעסיג לעבען און בעשטענדיגע ארבייט זיינען פאר די ארימע דער ווען צום מאטעריעלען גליק (אונטער וועל־כען ער פערשטעהט א וואס לענגערן ארבייטס־טאג און וואס וועניגער לעבענס־מיטלען) און צום רייכטום פאר'ן שטאאט (ד. ה. פאר די גרונד־איינענטימער, קאפיטאליסטען און זייערע פאליטישע גרויסע לייט און אנגענטען)." („אן עססעי אן טרייד עגר קאמערס", לאנדאן 1770, ז. 54.)

בייטער, פערקליידט זיך זייער אָבהענגיגקייט־שייכות פון'ם קאַפּי־טאַל אין דערטרעגליכע, אָדער ווי עדען זאָגט, אין „בעקוועמע און

ווערט אויסגעשעפּט די גאַנצע מאָדערנע בעפעלקערונגס־טעאָריע און וועמען דער קורצער ויכוח צווישען קענעי און זיין שילער מיראַבאָ דעם עלטערז האָט געגעבען אידעען אויף דער טעמאַ; דאַן דעם גלח וואַלייס, דעם גלח טאַונסענד, דעם גלח מאַלטהוס און זיין שילער דעם הויפּט־גלח טה. טשאַלמערס — שוין ניט צו רעדען פון די קלענערע גלח'ישע שרייבאַרעס אויף אַט דעם געביט.

נאָר אין אַנהויב איז די פּאָליטישע עקאָנאָמיע אַנגעפיהרט געוואָרן פון פילאָזאָפען, ווי האָבבס, לאָק, און יוהם; פון געשעפטס־מענשען און שטאַאַטס־לייט ווי טאָמאַס מאָאָר, טעמפּל, סוללי, דעוויטט, נאָרטה, לאָו, וואַנדערלינט, קאַנטילאָן, פראַנקלין; טעאָרעטיש, ספּעציעל און מיט דעם גרעסטען ערפאָלג, פון מעדיצינער ווי פּעטטי, באַרבאָן, מאַנדעוויל, קענעי. נאָך איי מיטען פון 18טען י. ה. האָט זיך דער גייסטליכער דזשאָסיאַ טאָקער, אַ בעדייטענדער עקאָ־נאָם פאַר זיין צייט, ענטשולדיגט, וואָס ער בעשעפטיגט זיך מיט מאַמאָן'ס עסקים. שפּעטער, דערהויפּט מיט דעם אַרויסטריט פון דעם „בעפעלקערונגס־פּרינציפּ", האָט געשלאָגען די שטונדע פאַר די פּראַטעסטאַנטישע גלחים. פּעטטי, וועלכער האָט בעטראַכט די בעפעלקערונג אַלס דעם באַזיס פון'ם רייכטום, און איז געווען, אַזוי ווי אַדאַם סמיטה, אַן אויסגעשפּראָכענער פיינד פון די גלחים, זאָגט, פּונקט ווי ער וואָלט געהאַט אַ פאַר־נעפיהל, אַז זיי וועלען פערפושען דעם עסק: „די רעליגיאָן בליהט אַם בעסטען, ווען די גלחים זיינען וואָס מעהר אַבגעטויט, אַזוי ווי דאָס געזעץ בליהט אַם בעסטען, וואו די אַדוואָ־קאַטען האָבען ניט וואָס צו טהאָן." ער ראָטה דעריבער די פּראָטעסטאַנטישע גלחים, וויבאַלד זיי פאָלגען ניט דעם אַפּאָסטאָל פּאָול און ווילען זיך ניט „אויסטויטען" דורך דעם צעליבאַט, „זיי זאָלען יעדענפאַלס ניט אַנפרוכפּערן מעהר גלחים איידער די פאַראַנענע שטעלען (בענעפיסעס) קאָנען זיי אַריינ־נעהמען; דאָס הייסט, ווען אין גאַנץ ענגלאַנד און וועלס זיינען פאַראַן נאָר 12000 שטעלען, איז עס ניט קלוג אַנצופרוכפּערן 24,000 גלחים, וואָרים די 12,000 ניט־פערזאָרגטע וועלען שטענדיג זוכען מיטלען צו קריגען אַ פּלאַץ פאַר חיונה און וואָס קאָן זיין לייכטער ווי אַרומגעהן און איבעררעדען די מענשען, אַז די צוועלף טויזענד אַנגעשטעלטע פער'סמ'ן און הונגערן אויס זייערע נשמות און פיהרען זיי ניט אויפ'ן ריכטיגען ווען צום הימעל?" (פּעטטי, „אַ טריטיז אַן טאַקסעס אַנד קאָנטריביושאָנס", לאָנדאָן 1667, ז. 57.) אַדאַם סמיטה'ס שטעלונג צום פּראָטעסטאַנטישען פאַפענטום פון זיין צייט צייגט זיך אַרויס פון דאָס פאָלגענדע. אין אַ שריפט אונטערן נאָמען: "A Letter to A. Smith, L. L. D. On the Life, Death, and Philosophy of his Friend, David Hume. By one of the People called Christians. 4th Edition, Oxford, 1784."

מוסר'ט דר. האָרן, דער הויך־קירך בישאָפּ פון נאָריטש אַדאַם סמיטה'ן, פאַר וואָס ער האָט אין אַן אָפענעם בריעף צו מר. סטראַהאָן, „איינגעבאַלזאַמירט זיין פריינד דייוויד (ד. ה. יוהם'ען)", פאַר וואָס ער האָט דערצעהלט פאַר דער

אונטער די בעדינגונגען פון דער אַקומולאַציע, וואָס מיר האָ־בען אָנגענומען ביז אַהער, וועלכע זיינען די גינסטיגסטע פאַר די אַר־

אויבערפלעכליכער און גלח'יש־דעקלאַמירטער פּלאַגיאַט פון דע פאָו, סער דזשיימס סטואַרט, טאַונסענד, פראַנקלין, וואַלייס א. אַז. וו., און ענטהאַלט ניט קיין איינציגען אַליין־אויסגעדענקטען זאַץ. די גרויסע סענזאַציע, וואָס די דאָזיגע שריפט האָט אַרויסגערופען, האָט זיך גענומען אינגאַנצען פון פּאַרטיי־אינטערעסען. די פראַנצויזישע רעוואָלוציע האָט געפונען אין בריטישען קי־ניגרייך ליידענשאַפטליכע פערטיידיגער. דער „בעפעלקערונג־פּרינציפּ", וואָס האָט זיך לאַנגזאַם אַרויסגעאַרבייט אין 18טען יאָהרהונדערט און איז פערקינ־דיגט געוואָרן מיט פּויקען און טרומייטען אינמיטען פון אַ גרויסען סאָציאַלען קריזיס אַלס אַ זיכערער געגען־גיפט אַנטקעגען די לעהרען פון קאַנדאַרסע און אַנדערע, איז מיט פרייד בעגריסט געוואָרן פון דער ענגלישער אַליגאַרכיע אַלס דער גרויסער פערטיליגער פון אַלע געלוסטען צו אַ מענשליכער פּראַגרעסיווער ענטוויקלונג. מאַלטוס, וועלכער איז שטאַרק ערשטוינט געוואָרן פון זיין ער־פאָלג, האָט זיך גענומען פאַר דער אַרבייט אַריינצושטופּען אין די אַלטע ראַהמען אַן אויבערפלעכליך־צוזאַמענגעשלעפּטען מאַטעריאַל און צולעגען נייעם מאַטע־ריאַל, וועלכען אָבער ער האָט ניט ענטדעקט, נאָר איבערגענומען פון אַנדערע. — אַנב אורחא בעמערקט: אָבוואויל מאַלטוס איז געווען אַ גלח פון דער ענגלי־שער הויך־קירך, האָט ער אָנגענומען דעם מאָנאַכען־נדר פון פּרישות (צעליבאַט). דאָס איז נעמליך געווען איינער פון די בעדינגונגען צו האַלטען אַ „פעלאָושיפּ" [מיטגליעדשאַפט] אין דער פּראָטעסטאַנטישער אוניווערזיטעט פון קאַמברידזש. „מיר דערלאָזען ניט, אַז פערהייראַטע זאָלען זיין קאַלעגיען־מיטגליעדער. ווער עס הייראַט, זאָל גלייך אויפהערן צו זיין אַ מיטגליעד." („רעפּאָרטס אַוו קאַמברידזש יוניווערסיטי קאָמישאָן", ז. 172.) אָט דער אומשטאַנד טיילט גינסטיג אָב מאַלטוס'ן פון די אַנדערע פּראָטעסטאַנטישע גלחים, וועלכע האָבען פון זיך אַליין אַראָבגעוואָרפען דעם קאַטוילישען געבאָט פון פּריסטער־צעליבאַט, און האָבען אַזוי שטאַרק גענומען אין אַנשפּרוך דעם „פּרו ורבו" אַלס זייער פּפּעאיפיש ביבלישע מיסיאָן, אַז זיי האָבען אומעטום, אין אַ זעהר ניט־אַנשטענ־דיגען גראַד, ביינעטראָגען צו דער פערמעהרונג פון דער בעפעלקערונג, בעת פאַר די אַרבייטער האָבען זיי אין דערזעלביגער צייט געפּרעדיגט דעם „בע־פעלקערונגס־פּרינציפּ". עס איז כאַראַקטעריסטיש, אַז דער עקאָנאָמיש־פער־קליידטער „זינדען־פאַל", אָדם'ס עפּעל, די „שטאַרקע תאָוה", די „שטערונגען, וואָס זוכען אָבצושטומפּען קופּיד'ס פיילען", ווי דער גלח טאַונסענד דריקט עס לעבעדיג אויס, אַז אָט דער קיצעלדיגער פּונקט איז געווען און איז מאָנאָ־פּאָליזירט פון די הערן פון דער פּראָטעסטאַנטישער טעאָלאָגיע אָדער ריכ־טיגער פון דער פּראָטעסטאַנטישער קירך. מיט דער אויסנאַהם פון דעם ווענעציאַנער מאָנאָך אַרטעס, אַן אַריגינעלער און גייסטרייכער שרייבער, זיי־נען די מעהרסטע בעפעלקערונגס־לעהרער פּראָטעסטאַנטישע גלחים. אַזוי האָ־בען מיר ברוקנער: „טהעאַריע די סיסטעם אַנימאַל", לעידען, 1767, וואו עס

די ספערע פון קאפיטאל'ס עקספלואטאציע און הערשאפט שפרייט זיך נאר אויס מיט זיין אייגענער גרויס און מיט דער צאהל פון זיינע לוין־ארבייטער. א גרעסערער טייל פון זייער אייגענעם מעהר־פראדוקט, וואס ווערט שטענדיג פערמעהרט און נאכאנאנד פערוואנדעלט אין צוגאב־קאפיטאל, קומט אן צו זיי צוריק אין דער פארם פון צאהלונג־מיטלען, אזוי אז זיי קאנען אויסבריטערן דעם קריז פון זייערע גענוסען; זיי קאנען בעסער אויסשטאטן זייער קאנזומציאנס־פאנד פון קליידער, מעבעל א. אז. וו. און קאנען אב־לענען קליינע רעזערוו־פאנדען פון געלד. אבער פונקט אזוי ווע־ניג ווי בעסערע קליידונג, נאהרונג, בעהאנדלונג און א גרעסערער פעקוליום* שאפען אב די שייכות פון אבהענגיקייט און די עקס־פלואטאציע פון דעם שקלאף, אזוי וועניג שאפען זיי אב די עקס־פלואטאציע פון דעם לוין־ארבייטער. א שטייגענדער פרייז פון דער ארבייט אלס רעזולטאט פון דער אקומולאציע פון קאפיטאל בעטייט נאר אין דער ווירקליכקייט, אז די לענג און דאס געוויכט פון דער גאלדענער קעט, וואס דער לוין־ארבייטער האט שוין אויס־געשמידט פאר זיך אליין, ערלויבען אביסעל לויזער מאכען איהר שפאנונג. אין די ויכוחים וועגען דעם ענין האט מען דאס רוב פערזעהן די הויפטזאך, די דיפערענציא ספעציפיקא [דעם סמן מובהק אדער כאראקטעריסטישען צייכען] פון דער קא־פיטאליסטישער פראדוקציאן. די ארבייט־קראפט ווערט דא נע־קויפט, ניט כדי צו בעפריעדיגען דורך איהר דיענסט אדער פרא־דוקט די פערזענליכע בעדערפענישען פון דעם קויפער. זיין צוועק איז די פערווערטונג פון זיין קאפיטאל, די פראדוקציאן פון סחורות, וועלכע ענטהאלטען מעהר ארבייט ווי פאר וויפיעל ער האט בע־צאהלט, וואס ענטהאלטען, היינט עס, א טייל ווערטה, וועלכער קאסט איהם גארנישט און ווערט פונדעסטוועגען רעאליזירט ביים פערקויף פון דער סחורה. פראדוקציאן פון מעהרווערטה, אדער פליום־מאכעריי [דאס מאכען מעהר] איז דאס אבסאלוטע געזעץ

---

* „פעקוליום" האט בעטייט אין רויסישען נעזעץ דער אינדיווידועלער פערמעגען, וואס ניט־זעלבסטשטענדיגע פערזאנען, דהיינו שקלאווען, וועלכע האבען ניט נעקאנט ערווארבען קיין אייגענטום, זיינען נעווען ערלויבט צו האלטען אין זייער רשות.

לויזע" פאָרמען. אָנשטאָט צו ווערן אינטענסיווער מיט דעם וואוקס פון דעם קאַפּיטאַל, ווערט זי נאָר עקסטענסיווער, ד. ה.

וועלט, ווי יוהם האָט זיך אויף זיין טויטען־בעט אַמוזירט מיט לוסיאַן און ווהיסט", און האָט נאָך דערצו געהאַט די העזה צו שרייבען: „איך האָב איהם [יוהמ'ען] אַלעמאָל געהאַלטען, סיי פאַר זיין לעבען, סיי נאָך זיין טוידט, פאַר אַ מענשען, וואָס איז אַזוי נאָהענט צוגעקומען צו דער אידעע פון אַ פאָלקאָם קלוגען און טוגענדהאַפטיגען מאַן, אויף וויפיעל די שוואַכקייט פון דער מענש־ליכער נאַטור קאָן דאָס ערלויבען". דער בישאָפּ שרייט אויס מיט גרימצאָרן: „איז דאָס רעכט פון אייך, מיין הערר, צו שילדערן פאַר אונז אַלס פאָלקאָמען קלוג און טוגענדהאַפטיג דעם כאַראַקטער און לעבען פון אַ מענשען, וועלכער האָט געליטען פון אַ אונקורירבאַרער אַנטיפּאַטיע צו אַלעס וואָס האָט געהייסען רעליגיאָן, און וועלכער האָט אָנגעשטרענגט יעדען נערוו, כדי אויף וויפיעל ער האָט געהאַט בכח אויסצולעשען אפילו איהר נאָמען פון דעם געדעכטעניש פון מענשען?" (ד. ג. ז. 8.) אָבער לאָזט זיך ניט ענטמוטיגען, איהר ליעב־האָבער פון וואָרהייט: דער אַטעאיזם האָט קורצע יאָהרען. (ד. ג. ז. 17.) אַדאָם סמיטה „איז בעגאַנגען די שוידערליכע גאָטלאָזיגקייט צו פּראָפּאַגאַנדירן דעם אַטעאיזם איבערן גאַנצען לאַנד (נעמליך דורך זיין ווערק „טהעאָרי אָוו מאָראַל סענטימענטס"). . . אינגאַנצען גענומען, דאָקטאָר, מיינט איהר גוט, איך דענק אָבער, אַז איהר וועט דאָס מאָל גאָר נישט אויספיהרן. איהר ווילט אונז איינרעדען דורך דעם ביישפּיעל פון דייוויד יוהם, עסקווייר, אַז דער אַטעאיזם איז דער איינציגער געטראַנק, וואָס קאָן דערקוויקען אַ נידערגעשלאָ־גענעם געמיטה און דער ריכטיגער גענען־גיפט אַנטלעגען דער מורא פאַר'ן טויט. . . . איהר מעגט לאַכען פון בבל אין רואינען און איהר מעגט גראַטולירן דעם האַרטהערציגען פּרעה, וואָס איז דערטרונקען געוואָרן אין ים סוף!" (ד. ג. ז. 21, 22.) אַן אַרטאַדאָקסישער קאָפּ צווישען אַדאָם סמיטה'ס קאָלעגיען־פריינד שרייבט נאָך זיין טויט: „סמיטה'ס פריינדשאַפט פאַר יוהם האָט איהם געשטערט צו זיין אַ גוטער קריסט. . . האָט ער בעגעגענט עהרליכע מענשען, וואָס זיינען איהם געווען געפעלען. . . וואָלט ער געגלויבט כמעט יעדע זאַך, וואָס זיי האָבען איהם געזאָגט. וואָלט ער געווען אַ פריינד פון דעם ווירדיגען און נייסטרייכען האָרראָקס, וואָלט ער געגלויבט, אַז די לבנה קאָן אַמאָל פערשווינדען אינמיטען קלאָרן הימעל, ווען קיין ברעקעל וואָלקען פערשטעלט זי ניט. . . אין זיינע פּאָליטישע פּרינציפּען איז ער געקומען גאַנץ נאָהענט צום רעפּובליקאַניזם." "The Bee" פון דזשיימס אַנדערסאָן, 18 בענדער, עדינ־בורג 1791-93, 3טער באַנד, ז. 164, 165.) דער גלח טה. טשאַלמערס האָט חושד געווען אַדאָם סמיטה'ן, אַז ער האָט פון פּשוט'ער רשעת ערפונדען די קאַטע־גאָריע פון „אונפּראָדוקטיווע אַרבייטער" אייגענס פאַר די פּראָטעסטאַנטישע גלחים, טראָץ דעם וואָס זיי טהוען געבענשטע אַרבייט אין דעם „כרם אלחים" [נאָט'ס וויינגאָרטען].

נאך פיעל שנעלער וואקסען. . . א גרויסער קאפיטאל וואקסט אין אלגעמיין שנעלער אפילו ביי א קלענערן פראפיט, איידער א קליינער קאפיטאל ביי א גרויסען פראפיט." („וועלטה אוו נייֿ־שאנס", II, ז. 189.) עס איז קלאר אין דעם פאל, אז א פער־מינערונג פון דער אונבעצאהלטער ארבייט פערקלענערט בשום אופן ניט די אויסשפרייטונג פון דער קאפיטאל־הערשאפט. אט די בעוועגונג [פאסירונג] נעוועהנט גאר אדרבא צו דעם ארבייטער צו זעהן זיין אייגענע מזל־ברכה אין דער בערייכערונג פון זיין בעל הבית.

אדער — און דאס איז די אנדער זייט פון דער אלטערנאטיוו — די אקומולאציע ווערט אבגעשוואכט אלס רעזולטאט פון דעם שטייגענדען ארבייט־פריין, וויל דער סטימול פון ריוח ווערט אב־געשטומפט. די אקומולאציע ווערט קלענער. אבער מיט דעם, וואס זי ווערט פערקלענערט, פערשווינדט די אורזאך פון איהר פערקלענערונג, ד. ה. די מיס־פראפארציע צווישען קאפיטאל און דער ארבייט־קראפט, וואס קאן עקספלואטירט ווערן, די איבער־מאס פון קאפיטאל אנטקעגען דעם אנבאט פון ארבייט־קראפט. דער מעכאניזם פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־פראצעס בע־זייטיגט אליין אויף דעם אופן די שטערונגען, וואס ער שאפט פערבייגעהענדיג. דער ארבייט־פריין פאלט וויעדער ארונטער צו דעם גראד, וואס שטימט מיט די פערווערטונג־בעדערפענישען פון קאפיטאל, סיי אט דער גראד איז איצטער נידעריגער, העכער אדער גלייך מיט דעם גראד, וואס האט גענאלטען אלס נארמאל איידער עס איז פארגעקומען דער צו־וואוקס פון׳ם לוין.

מיר זעהען אלזא: אין דעם ערשטען פאל איז עס ניט די פערקלענערונג אין דעם אבסאלוטען אדער פראפארציאנעלען וואוקס פון דער ארבייט־קראפט אדער אבער ארבייטער־בעפעלקערונג, וואס מאכט אן איבערפלוס פון קאפיטאל, נאר פערקעהרט, דער איבער־פלוס פון קאפיטאל מאכט דעם דוחק אין עקספלואטירבארער אר־בייט־קראפט. אין צווייטען פאל איז עס ניט די פערגרעסערונג אין׳ם אבסאלוטען אדער פראפארציאנעלען וואוקס פון דער אר־בייט־קראפט אדער פון דער ארבייטער־בעפעלקערונג, וואס מאכט עס זאל ניט זיין נענוג קאפיטאל, נאר פערקעהרט, די פערקלענע־רונג פון׳ם קאפיטאל מאכט די עקספלואטירבארע ארבייט־קראפט

פון אָט דעם פּראָדוקציאָנס־אופן. די ארבייט־קראפט איז פערקויפּ־באר נאָר אויף ווי ווייט זי דערהאלט די פּראָדוקציאָנס־מיטלען אלס קאפיטאל, רעפּראָדוצירט איהר אייגענעם ווערטה אלס קאפיטאל און ליפערט אין ניט־בעצאהלטער ארבייט א קוואל פון צוגעקו־מענעם קאפיטאל.

די בערינגונגען פון דעם פערקויף פון דער ארבייט, סיי זיי זיינען מעהר, סיי וועניגער גינסטיג כאר דעם ארבייטער, שליסען פאלגליך איין די נויטוועגדיגקייט פון איהר שטענדיגען וויעדער־פערקויף און די שטענדיג־פערגרעסערטע רעפּראָדוקציאָן פון רייכ־טום אלס קאפיטאל. דער ארבייט־לוין, ווי מיר האבען געזעהן, איז מחייב לויט זיין נאטור נאך א שטענדינע ליפערונג מצד דעם ארבייטער פון א בעשטימטען סכום אונבעצאהלטער ארבייט. ניט רעדענדיג וועגען דעם פאל, ווען דער ארבייט־לוין שטייגט ביי א געפאלענעם פריים פון דער ארבייט א. אז. וו., בעטייט זיין שטייגען אין בעסטען פאל נאָר א קוואנטיטאטיווע פערקלענערונג פון דער אונבעצאהלטער ארבייט, וואס דער ארבייטער מוז ליסטען. אט די פערקלענערונג קאן קיינמאל ניט געהן אזוי ווייט ביז צו דעם פונקט, ווען זי וואלט געשטעלט אין געפאהר דעם קאפיטאליסטי־שען סיסטעם גופא; דאס הייסט דעם קאפיטאליסטישען כאראק־טער פון פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס און די רעפּראָדוקציאָן פון זיינע אייגענע בערינגונגען: פּראָדוקציאָנס־ און לעבענס־מיטלען אלס קאפיטאל פון איין זייט, די ארבייט־קראפט אלס סחורה פון דער אנדער זייט, אויף איין פּאָליום דעם קאפיטאליסט, אויף דעם אנ־דערן דעם לוין־ארבייטער. אבגעזעהן פון געוואלטיגע קאנפליק־טען ווענען דער ראטע פון ארבייט־לוין — און אדאם סמיטה האט שוין געצייגט, אז בכלל נעמומען בלייבט אין אזוינע קאנ־פליקטען דער מייסטער אלעמאל דער מייסטער — איז דאס שטיי־גען פון ארבייט־פרייז, וואס שטאמט פון דער אקומולאציע פון קאפיטאל, משער די פאלגענדע אלטערנאטיוון:

ענטוועדער דער פּריים פון דער ארבייט שטייגט אלץ מעהר, ווייל זיין שטייגען שטערט ניט דעם פּראָטשריט פון דער אקומו־לאציע. עס שטעקט אין דעם ניט קיין וואונדערבארער צופאל, ווארים „אפילו ביי א געפאלענעם פּראָפּיט", זאגט אדאם סמיטה, „קאן דער קאפיטאל ניט נאָר אנגעהן מיט זיין וואוקס, נאָר זאנאר

טער ליניע, בלויז די שייכות צווישען דער אונבעצאהלטער און בעצאהלטער ארבייט פון דערזעלבינער ארבייטער־בעפעלקערונג. אויב די סומע פון ניט־בעצאהלטער ארבייט, וואס דער ארבייטער־קלאס שטעלט־צו און דער קאפיטאליסטישער קלאס אקומולירט, וואקסט אזוי שנעל, אז זי קען זיך פערוואנדלען אין קאפיטאל נאר דורך אן אויסערגעווענליכען צופלום פון בעצאהלטער ארבייט, דאן שטייגט דער לוין און, ווען אלע אנדערע אומשטענדען בלייבען די זעלבינע, ווערט די אונבעצאהלטע ארבייט פראפארציאנעל ווי־ניגער. אזוי באלד אבער ווי אט די פערקלענערונג גרייבט דעם פונקט, ווען די מעהר־ארבייט, וואס דערנעהרט דעם קאפיטאל, ווערט ניט צונעשטעלט אין דער נארמאלער סומע, טרעט אריין א רעאקציע: א קלענערער טייל פון דער הכנסה ווערט קאפיטאליזירט, די אקומולאציע שלעפט זיך לאנגזאם און די בעוועגונג פון דעם לוין, וואס האלט אין שטייגען, קריגט א צוריק־שטויס. די העכערונג פון דעם ארבייט־פרייז בלייבט אלזא איינגעצוימט אין נרעניצען, וועלכע ניט נאר וואס זיי לאזען איבער די יסודות פון דעם קאפיטאליסטישען סיסטעם ניט אנגעריהרט, נאר זיי פערזיכערן אפילו זיין רעפראדוקציאן אויף אלץ א גרעסערן מאסשטאב. דאס געזעץ פון דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע, וואס איז מיסטיפיצירט געוואָרן אלס א נאטור־געזעץ, דריקט דעריבער נאר אוים פאקטיש, אז איהר עצם נאטור שליסט אוים יעדע פערקלע־נערונג פון'ם גראד־עקספלואטאציע פון דער ארבייט אדער יעדע העכערונג פון'ם ארבייט־פרייז, וועלכע וואלט אויף אן ערנסטען אופן נעקאנט שטעלען אין נעפאהר די שטענדיגע רעפראדוקציאן פון דער קאפיטאל־בעציהונג און זיין רעפראדוקציאן אויף א שטענ־דיג־בריייטערן מאסשטאב.*[77] עס קען ניט זיין אנדערש אין א

---

*[77] נאטע צו דער צווייטער אויסגאבע. „דער נרענץ אבער פון דער בעשעפטיגונג פון אינדוסטריעלע און ערד־ארבייטער איז דערזעלבינער: נעמ־ליך די מענליכקייט פאר'ן אונטערנעהמער ארויסצושלאגען א פראפיט פון זייער ארבייט־פראדוקט. . . אויב די ראטע פון ארבייטס־לוין שטייגט אזוי הויך, אז דעם מייסטער'ס ריוח פלעט אונטער דעם דורכשניטס־פראפיט, הערט ער זיי אויף צו בעשעפטינען, אדער בעשעפטינט זיי מיט דעם תנאי, זיי זאל־לען אייננעהן אויף א פערקלענערונג פון'ם ארבייטס־לוין." John Wade, "History of the Middle and Working Classes," London, 1835, 3rd Edition, page 241.

איבערפלויסיג און דריקט ארונטער איהר פּרייז. אָט די אבסאָ־לוטע בעוועגונגען אין דער אָקומולאַציע פון קאַפּיטאַל שפּיגלען זיך אָב אלס רעלאַטיוו בעוועגונגען אין דער מאַסע פון דער עקס־פּלואָטירבארער ארבייט־קראַפט און זעהען דעריבער אויס, ווי זיי וואָלטען זיך גענומען פון איהר אייגענער בעוועגונג. צו געברוי־כעט א מאַטעמאַטישען אויסדרוק: די גרויס פון דער אָקומולא־ציע איז די אונאָבהענגיג וואריאבלע צאָהל, די גרויס פון לוין איז די אָבהענגיג וואריאבלע צאָהל, ניט פערקעהרט. אַווי דריקט זיך אוים אין דער קריזיס־פאַזע פון דעם אינדוסטריעלען קרייז־לויף דאָס אלגעמיינע פאַלען פון די סחורה־פּרייזען אלס א שטייגען פון דעם רעלאַטיוון גענלד־ווערטה, און דאָס אלגעמיינע שטייגען פון די סחורה־פּרייזען אין דער פאַזע פון פּראָספּעריטעט אלס א פאַלען פון דעם רעלאַטיוון גענלד־ווערטה. די אזויגערופענע „קוירענסי"־שוהלע שליסט דערפון, אז ביי הויבע פּרייזען צירקו־לירט צו־ווענig גענלד און ביי נידעריגע פּרייזען צו־פיעל גענלד. זייער אונווייסענהייט און פאַלשטענדיגע אונפערשטענדעניש פון די פאַקטען: געפינען פאר זיך ווירדיגע פּראַלעלען אין יענע עקא־נאָמען, וועלכע טייטשען אוים די דאָזיגע ערשיינונגען פון דער אָקומולאַציע, אזוי ווי איינמאָל וואָלטען עקזיסטירט צו־ווענig לוין־ארבייטער און דאָס אנדערע מאָל צופיעל.

דאָס נעזעץ פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, וואָס ליענט אין גרונד פון דעם כלומר'שטען „נאַטירליכען בעפעלקע־רונג־נעזעץ", לאָזט זיך איינפאַך רעדוצירן צו דעם: די שייכות צווישען קאַפּיטאַל, אָקומולאַציע און ראַטע פון'ם לוין איז נישט מעהר ווי די שייכות צווישען דער ניט־בעצאָהלטער ארבייט, וואָס ווערט פערוואַנדעלט אין קאַפּיטאַל, און דער צוגענעבענער ארבייט, וואָס פאַדערט זיך צו ברענגען אין בעוועגונג דעם צוגעקומענעם קאַפּיטאַל. עס איז דעריבער בשום אופן ניט א שייכות צווישען צוויי איינע פון די אנדערע אונאָבהענגיג גרויסען — פון איין זייט די גרויס פון קאַפּיטאַל, פון דער אנדער זייט די צאָהל פון דער ארבייטער־בעפעלקערונג —, נאָר עס איז ריכטיגער, אין דער לעצ־

---

[77] זעה קאַרל מארקס, „צור קריטיק דער פּאָליטישען עקאָנאָמיע", ז. 166 און ווייטער.

בעטראַכט איין בעזונדערע פאַזע פון דעם דאָזיגען פּראָצעס — די פאַזע, אין וועלכער דער קאַפּיטאַל־צו־וואוקס קומט פאָר, ווען די טעכנישע צוזאַמענשטעלונג פון קאַפּיטאַל בלייבט דיזעלביגע. דער פּראָצעס אָבער געהט אַוועק ווייטער איידער אָט די פאַזע.

האָבען מיר איינמאָל די אַלגעמיינע גרונדלאַגען פון דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם, ווערט יעדעס מאָל אין פערלויף פון דער אַקומולאַציע געגרייכט אַ פּונקט, ווען די ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקטיוויטעט פון דער געזעלשאַפטליכער אַרבייט ווערט דער מעכטיגסטער הויב־שטאַנג פון דער אַקומולאַציע. „דיזעלביגע אורזאַך", זאָגט אַדאַם סמיטה (אין דעם נאָר־וואָס ציטירטען קאַפּיטעל), „וועלכע העכערט די לוינען, נעמליך דער צו־וואוקס פון קאַפּיטאַל, טרייבט צו אַ פערגרעסערונג פון די פּראָדוקטיווע פעהיגקייטען פון דער אַרבייט און מאַכט, אַז אַ קלענערער סכום אַרבייט זאָל זיין אימשטאַנד אַרויסצוברענגען אַ גרעסערן סכום פּראָדוקטען."

ניט רעכענענדיג די נאַטור־בעדינגונגען, ווי די פרוכטבאַרקייט פון באָדען א. אַז. וו. און די פעהיגקייט פון אונאָבהענגיקע און איזאָלירט־אַרבייטענדע פּראָדוצירער (וועלכע צייגט זיך מעהר אַרויס קוואַליטאַטיוו אין דער גוטסקייט פון זייערע פּראָדוקטען, איידער קוואַנטיטאַטיוו אין דער מאַסע פון זייער פּראָדוקט), דריקט זיך אויס דער געזעלשאַפטליכער פּראָדוקטיוו־גראַד פון דער אַרבייט אין דעם רעלאַטיווען אומפאַנג פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וועלכע איין אַרבייטער, אין משך פון אַ געגעבענער צייט, און מיט דערזעלביגער שפּאַנונג פון דער אַרבייט־קראַפט פערוואַנדעלט אין אַ פּראָדוקט. די מאַסע פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, מיט וועלכער ער פונקציאָנירט, וואַקסט צוזאַמען מיט דער פּראָדוקטיוויטעט פון זיין אַרבייט. די דאָזיגע פּראָדוקציאָנס־מיטלען שפּיעלען דערביי אַ טאָפּעלטע ראָליע. דער וואוקס פון איין טייל איז אַ פאָלגע, דער וואוקס פון דעם אַנדער טייל איז אַ בעדינג פון דער וואַקסענדער פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט. צום ביישפּיעל, מיט דער מאַנופאַקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער אַרבייט און דער אָנווענדונג פון מאַשינעריע ווערט אין דערזעלבינער צייט אויסגעאַרבייט מעהר רויה־מאַטעריאַל, עס טרעט אַריין, הייסט עס, אין דעם אַרבייט־פּראָצעס אַ גרעסערע מאַסע רויה־מאַטעריאַלען און הילף־שטאָפען. דאָס איז אַ פאָלגע פון דער

פּראָדוקציאָנס־אופן, אין וועלכען דער אַרבייטער עקזיסטירט פאַר די נויטען פון פערמעהרן די עקזיסטירענדע ווערטהען, אָנשטאָט דער מאַטעריעלער רייכטום זאָל פערקעהרט עקזיסטירן פאַר די ענט־וויקלונגס־נויטען פון דעם אַרבייטער. אַזוי ווי אין דער רעליגיאָן ווערט דער מענש בעהערשט פון דעם פּראָדוקט פון זיין אייגענעם קאָפּ, אַזוי ווערט ער בעהערשט אין דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָ־דוקציאָן פון דעם פּראָדוקט פון זיין אייגענער האַנד.**[77]

2. רעלאַטיווע פערקלענערונג פון וואַ־ריאַבלען קאַפּיטאַל־טייל אין ווייטער־דיגען גאַנג פון דער אַקומולאַציע און פון דער צענטראַליזאַציע, וואָס בעגלייט זי.

לויט דער מיינונג פון די עקאָנאָמען אַליין פיהרן ניט צו אַ העכערונג פון לוין, ניט דער ווירקליכער אומפאַנג פון געזעלשאַפט־ליכען רייכטום און ניט די גרויס פון דעם שוין־ערוואָרבענעם קאַ־פּיטאַל, נאָר בלויז דאָס שטענדיגע וואַקסען פון דער אַקומולאַציע און דער גראַד געשווינדקייט פון איהר וואוקס. אָט די השערה פי־גורירט אין אַדאַם סמיטה'ס אונטערזוכונג וועגען דער אַקומולאַציע ווי אַ זעלבסטפערשטענדליכער גרונד־זאַץ. (אַדאַם סמיטה, „וועלטה אָוו ניישאָנס", בוך [I], קאַפּיטעל 8.) ביזאַהער האָבען מיר נאָר

**[77] „ווען מיר נעהען אַבער איצטער צוריק צו אונזער ערשטער השערה, וואו עס איז בעוויזען געוואָרען . . . אַז דער קאַפּיטאַל גופא איז נאָר דאָס בעשעפעניש פון מענשליכער אַרבייט . . . קומט עס אויס נאָר אונבענרייפליך, וואָס דער מענש איז געפאַלען אונטער דער הערשאַפט פון זיין אייגענעם פּראָ־דוקט — דעם קאַפּיטאַל — און ווי אַזוי ער האָט געקאָנט פערקנעכטעט ווערן צו איהם. אַזוי ווי דאָס איז דאָך אַבער אין דער ווירקליכקייט לכל הדעות דער פאַל, שפּאַרט זיך ניט ווילענדיג אַרויס די פראַגע: ווי אַזוי האָט דער אַרבייטער געקאָנט ווערן פון דעם בעהערשער פון קאַפּיטאַל — זייענדיג זיין בעשעפער — דער שקלאַוו פון קאַפּיטאַל?" (פאַן טהונען, „דער איזאָלירטער שטאַאַט", 2טער טייל, צווייטע אַבטיילונג, באַסטאַן 1863, ז. 5, 6.) עס איז טהונען'ס פערדיענסט, וואָס ער האָט די פראַגע געשטעלט. זיין ענטפער איז איינפאַך קינדיש.

טאָדע פון האנד־פודלען איז ניט פיעל בעסער ווי א שטיק בארבא־
ריי. . . דאָס שטרעבען פון אונזער אינדוסטריע בעשטעהט אין
דעם, אויסצוארבייטען וואָס גרעסערע מאַסען מאַטעריאל אויף די
פערשיידענע שטופען פון דער פאַבריקאַציע. דעריבער זעהען מיר
יעדעס יאָהר ווי עס שטעהען־אויף אלץ ריעזענהאפטיגערע הויך־
אויוועגס, אלץ שווערערע דאמף־האמערס, אלץ גענויאלטיגערע וואלץ־
ווערקען, אלץ גיגאנטישערע ווערקצייג אין אלע פערשיידענע צוויי־
גען פון דער מעטאל־אינדוסטריע. אינמיטען פון אט דעם אל־
געמיינעם וואוקס — א וואוקס פון די פראדוקציאָנס־מיטלען לפי
ערך צו דער בעשעפטיגטער ארבייט — איז דער אופן פון פודלען
געבליבען כמעט אומפערענדערט און שטעלט היינטיגען טאג לגמרי־
אונדערטרענליכע גרעניצען צו דער אינדוסטריעלער בעוועגונג. . .
אין אלע גרויסע בעטריבען האלט מען דעריבער איצט אין זוכען צו
פערבייטען דאָס פודלען אויף אויוועגס מיט אן אויטאָמאטישער
דרעהונג, וועלכע וועלען קאָנען בייקומען אזוינע קאלאָסאלע אוי־
ווען־לאָדונגען, וואָס קיין האנד־ארבייט קאָן זיך דערמיט ניט פער־
מעסטען."

נאָכדעם, הייסט עס, ווי די פודעל־מעטאָדע האָט רעוואָלו־
ציאָנירט די אייזען־אינדוסטריע און האָט ארויסגערופען א גרוי־
סע אויסברייטונג פון די ארבייט־מיטלען און פון דער מאסע רויה־
מאטעריאלען, וואָס ווערן אויסגעארבייט פון א בעשטימטען סכום
ארבייט, איז זי, אין וויטערן נאנג פון דער אקומולאציע, געווארן
אן עקאָנאָמישע הינדערניש, פון וועלכער מען זוכט איצט זיך צו
בעפרייען דורך א נייער מעטאָדע, וועלכע איז אימשטאנד אבצו־
רוקען די גרעניצען, וואָס שטעהען אין וועג פון א וויטערדיגען
אנוואקסען פון די מאטעריעלע מיטלען פון דער פראדוקציאָן לפי
ערך צו דער בעשעפטיגטער ארבייט. דאָס איז די עשיכטע פון
אלע ענטדעקונגען און ערפינדונגען, וועלכע קומען ארויף אלס רע־
זולטאט פון דער אקומולאציע, ווי מיר האבען דאָס שוין בעווייזען,
וועו מיר האבען נאכגעפאָרשט דעם נאנג פון דער מאַרערנער פראָ־
דוקציאָן זינט איהר אורשפרונג ביז צו דער היינטיגער צייט.*

---

*זעה דעם פערטען אבטייל, איבער דער פראדוקציאן פון רעלאטיווען מעהרווערטה.

וואקסענדער פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט. פון דער אַנדער זייט איז די מאַסע פון די אָנגעוואַנדטע מאַשינערייע, די אַרבייט־פּיה, מינעראַלישע בעמיסטיגונג־מיטלען, דרענירונג־רעהרען א. אז. וו. א בעדינג פון דער וואקסענדער פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַר־בייט. אַזוי אויך די מאַסע פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וואָס איז קאָנ־צענטרירט אין נעביידען, ריעזענ־אויוועגס, טראַנספּאָרט־מיטלען א. אז. וו. אָבער סיי עס איז א בעדינג, סיי עס איז א פאַלגע, דער וואקסענדער אומפאַנג פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, אין פערגלייך צו דער אַרבייט־קראַפט, וואָס איז פערקערפּערט אין זיי, דריקט אויס די וואקסענדע פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט.

אין דער צייט, וועו די גרויס־אינדוסטריע איז ענטשטאַנען, האָט מען אין ענגלאַנד ענטדעקט א מעטאָדע ווי צו פערוואַנדלען רויה־אייזען מיט קאָק אין שמיעבאַראַם אייזען. אָט די מעטאָדע, וואָס מען רופט אָן „פודלען" און וואָס איז בעגרינדעט אויף אַן ענטקויהלונג [אָבריניגונג פון׳ס קויהלען־שטאָף] פון דעם גוס־אייזען אין אויוועגס פון א בעשטימטער קאָנסטרוקציע, האָט נע־פיהרט צו אַן אונגעהויערער פערגרעסערונג פון די הויך־אויוועגס, אָנצו־וועגדען אייניריכטונגען אויף צו שאַפען הייסע לופט א. אז. וו.; קורץ, עס האָט געפיהרט צו אזא פערמעהרונג פון די אַר־בייטס־מיטלען און פון די אויסגאַראַבייטע מאַטעריאַלען, וועלכע זיינען פערברויכט געוואָרן פון דעמזעלבינען סכום אַרבייט, אז אייזען האָט באַלד געקאָנט צוגעשטעלט ווערן אין גענוג־גרויסע מאַסען און גענוג ביליג, ארויסצושטופען שטיינער און האָלץ פון איין רייה אַרבייטען, וואו זיי זיינען פריהער אָנגעוואַנדעט געוואָרן.

אָט דער „פודלער" אָבער, דער אַרבייטער, וואָס איז בעשעפ־טיגט צו ענטקויהלען דאָס רויה־אייזען, האָט דורכגעפיהרט דער־ביי אזא סאָרט האַנד־אַרבייט, און די גרויס פון די אויוועגס, וואָס ער איז אימשטאַנד צו בעזאָרגען, איז דעריבער בעשרענקט דורך זיינע פערזעלביכע פעהיגקייטען. אָט די בעשרענקונג האַלט אָב אין דער איצטיגער צייט [1874] דעם גוואַלטיגען אויפשוואונג, וואָס די מעטאַל־אינדוסטריע האָט דורכגעמאַכט זינט 1780, די צייט וועו דאָס פודלען איז ערפונדען געוואָרן.

„עס איז א פאַקט", קלאָגט „דהי אינזשינירינג", (13טען יוני 1874) דער אָרגאַן פון די ענגלישע אינזשינירען, „אז די אלטע מע־

וואם פערטרעט נאר דעם וועלטה פון די פערצעהרטע פראדוק־ציאנס־מיטלען אדער פון דעם קאנסטאנטען קאפיטאל־טייל, וועט שטעהן אין א דירעקטער פראפארציע צו דעם פארטשריט פון דער אקומולאציע; די רעלאטיוע גרויס פון דעם אנדער פריזן־עלע־מענט, וואם פערטרעט דעם ארבייט־בעצאהלענדען אדער דעם וואר־ריאבלען קאפיטאל־טייל, וועט בכלל שטעהן אין א פערקעהרטער פראפארציע צו דעם פארטשריט פון דער אקומולאציע.

אט די פערקלענערונג פון דעם וואריאבלען קאפיטאל־טייל לגבי דעם קאנסטאנטען טייל, אדער אט די פערענדערטע צוזאמענ־שטעלונג פון דעם קאפיטאל־וועלטה צייגט אבער בלויז אומגעפעהר די ענדערונג אין דער צוזאמענשטעלונג פון זיינע מאטעריעלע בע־שטאנד־טיילען. וועלן צום ביישפיעל היינט איז דער אריינגעלעג־טער קאפיטאל־וועלטה אין דער שפינערייי איינגעטיילט אין ⅝ קאנ־סטאנט און ⅜ וואריאבעל, בעת אין אנפאנג פון 18טען י. ה. איז ער געווען ½ קאנסטאנט און ½ וואריאבעל, איז דערפאר אבער די מאסע רויה־שטאפען, ארבייט־מיטלען א. אז. וו., וואם א בע־שטימטער סכום שפין־ארבייט קאנזומירט היינט פראדוקטיוו, פיעל הונדערטעל מאל גרעסער איידער אין אנפאנג פון 18טען יאהר־הונדערט. דער נרונד דערפון איז איינפאך דאם, וואם מיט דער וואקסענדער פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט שטייגט ניט נאר דער אומפאנג פון די פראדוקציאנס־מיטלען, וואם זי פערנוצט, נאר וואם זייער וועלטה, אין פערגלייך מיט זייער אומפאנג, איז גע־פאלען. זייער וועלטה שטייגט, הייסט עס, אבסאלוט, אבער ניט פראפארציאנעל מיט זייער אומפאנג. דער וואוקס פון דעם חילוק צווישען דעם קאנסטאנטען און וואריאבלען קאפיטאל־טייל איז דע־ריבער פיעל קלענער איידער דער וואוקס פון דעם חילוק צווישען דער מאסע פון די פראדוקציאנס־מיטלען, אין וועלכע דער קאנ־סטאנטער קאפיטאל וועלט אריינגעטאן, און דער מאסע ארבייט קראפט, אין וועלכער דער וואריאבלער קאפיטאל וועלט אריינגע־טאן. דער ערשטער חילוק וואקסט צוזאמען מיט דעם לעצטען, אבער אין א קלענערן גראד.

איבערגענם דאדף מען בעמערקען, כדי אויסצומיידען מיס־פערשטענדנישען, אז וען דער פארטשריט פון דער אקומולאציע פערקלענערט די רעלאטיוע גרויס פון'ם וואריאבלען קאפיטאל־

אין דעם ווייטערן נאַנג פון דער אַקומולאַציע נעפינען מיר פאָלגליך ניט נאָר א קוואַנטיטאַטיוון און גלייכצייטיגען וואוקס פון די פערשיידענע מאטעריעלע עלעמענטען פון קאַפּיטאַל: די ענטוויקלונג פון די פראָדוקטיוו־קרעפטען פון דער געזעלשאפטלי־כער ארבייט, וואָס יענער פאָרטשריט ברענגט מיט זיך מיט, דריקט זיך אויס אין קוואַליטאַטיוון ענדערונגען, אין אלעמאָליגע פערענ־דערונגען פון דער טעכנישער צוזאַמענשטעלונג פון קאַפּיטאַל. דער אָביעקטיווער, זאַכליכער, פאַקטאָר פון דעם ארבייט־פּראָצעס וואקסט לפי ערך צו דעם סוביעקטיוועז, פערזענליכען, פאַקטאָר; דאָס הייסט די מאַסע פון די ארבייט־מיטלען און רויה־מאטעריאלען וואקסט אין פּראָפּאָרציע צו דער סומע ארבייט־קרעפטען, וועלכע זיי האָבען צו געברויכען. אין דער מאָס, אין וועלכער דער קא־פּיטאל מאכט די ארבייט מעהר פּראָדוקטיוו, פערמינערט זיך זיין נאַכפראַגע אויף ארבייט לפי ערך צו זיין גרויס.

אָט די פערענדערונג אין דער טעכנישער צוזאַמענשטעלונג פון׳ם קאַפּיטאַל, אָט דער וואוקס אין דער מאַסע פון די פּרא־דוקציאָנס־מיטלען, אין פערגלייך מיט דער מאַסע פון דער אר־בייט־קראפט, וואָס בעלעבט זיי, שפּיגעלט זיך אָב אין זיין וועדטה־צוזאַמענשטעלונג, אין דער פערנרעסערונג פון דעם קאַנסטאַנטען בעשטאַנדטייל פון׳ם קאַפּיטאַל־וועדטה אויפ׳ן חשבון פון זיין וואַ־ריאבלען בעשטאַנדטייל. אויף א פּראָצענט־אופן בערעכענט, ווערן צום ביישפּיל אורשפּרינגליך אויסגעלעגט פון א קאַפּיטאַל 50 פּראָצענט אויף פּראָדוקציאָנס־מיטלען און 50 פּראָצענט אויף אר־בייט־קראפט; שפּעטער, מיט דער ענטוויקלונג פון דעם פּראָדוק־טיוו־נראַד פון דער ארבייט, ווערן אויסגעלעגט 80 פּראָצענט אין פּראָדוקציאָנס־מיטלען און 20 פּראָצענט אין ארבייט־קראפט א. אז. וו.

אָט דאָס געזעץ פון דעם נרעסערן וואוקס פון קאַנסטאַנטען קאַפּיטאַל לפי ערך צו דעם וואריאבלען, ווערט בעשטעטינט אויף יעדען שריט (ווי עס איז שוין אויבען ענטוויקעלט געוואָרן) דורך דער פערגלייכענדער אונטערזוכונג פון די סחורה־פּרייזען — אלץ איינס צי מיר פערגלייכען פערשיידענע עקאָנאָמישע עפּאָכען בייַ איין־אייניגער נאציאָן, אָדער פערשיידענע נאציאָנען אין דערזעל־ביגער עפּאָכע. די רעלאַטיוועז נרויס פון יענעם פּרייז־עלעמענט,

פון סחורה־פּראָדוקציאָן קאָן טראָגען אויף זיך די פּראָדוקציאָן אויף א גרויסען מאַסשטאַב נאָר אין דער קאַפּיטאַליסטישער פאָרם. א געוויסע אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל אין די הענד פון אינדיווידועלע סחורה־פּראָדוצירער איז דעריבער דער תנאַי קודם פון דער מאָדער־נער אינדוסטריע — פון דער דאָזיגער צוזאַמענווירקונג פון געזעל־שאַפטליכע פערבינדונגען און טעכנישע מעטאָדען, וועלכע מיר רו־פען אָן דער ספּעציעלער קאַפּיטאַליסטישער שטייגער פון פּראָדוק־ציאָן אָדער דער ספּעציפיש קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס אופן.***[77] מיר האָבען דעריבער געמוזט משער זיין די דאָזיגע אַקומולאַציע ביי דעם איבערגאַנג פון האַנדווערק אין דעם קאַפּיטאַליסטישען בעטרייב. זי קאָן הייסען די אורשפּרינגליכע אַקומולאַציע, וואָרים אָנ־שטאָט א היסטאָרישען רעזולטאַט איז זי די היסטאָרישע גרונדלאַגע פון דער ספּעציפיש קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן. ווי אַזוי זי אַליין ענטשטעהט, האָבען מיר דאָ דערוויילע נאָך ניט נוי־טיג צו אונטערזוכען. עס איז גענוג אַ וויסען, אַז זי מאַכט אויס דעם אָנהויב־פּונקט. אָבער אַלע מעטאָדען פאַר דער פערגרעסערונג פון דער געזעלשאַפטליכער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, וועלכע וואַקסען אויס אויף אָט דער גרונדלאַגע, זיינען אין דערזעל־ביגער צייט מעטאָדען פון דער פערגרעסערטער פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה אָדער פון מעהר־פּראָדוקט, וועלכער איז פון זיין זייט דער עלעמענט, וואָס פאָרמירט די אַקומולאַציע. זיי זיינען, הייסט עס, אין דערזעלביגער צייט מעטאָדען פון דער פּראָדוקציאָן פון קאַפּיטאַל דורך קאַפּיטאַל, אָדער מעטאָדען פון זיין פערשנעלער־טער אַקומולאַציע. די נאָכאַנאַנדיגע צוריקפערוואַנדלונג פון מעהר־ווערטה אין קאַפּיטאַל שטעלט זיך אַרויס ווי אַ וואַקסענדע גרויס פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס געהט אַריין אין דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָ־צעס. אָט די וואַקסענדע גרויס ווערט פון איהר זייט די גרונדלאַגע פון אַן אויסגעברייטערטען מאָסשטאַב פון דער פּראָדוקציאָן, פון די

***[77] „אַ פריהערדיגע אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל איז אונבעדינגט נוי־טיג, כדי אָט די גרויסע פערמעהרונג פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען פון דער אַרבייט זאָל קאָנען ווייטער אַנגעהן." (אַדאַם סמיטה, „וועלטה אַוו ניישאָנס", בוך II, איינלייטונג.)

טייל, שליסט ער דערמיט בשום אופן ניט אויס דאָס שטיינען פון איהר אבסאָלוטער גרויס. אָננעמען, אז א קאַפּיטאַל־ווערטה צע־פאַלט אין אָנפאַנג אין 50 פּראָצענט קאָנסטאַנטען און 50 פּראָ־צענט וואריאבלען קאַפּיטאַל, און שפּעטער אין 80 פּראָצ. קאָנ־סטאַנטען און 20 פּראָצ. וואריאבלען. אויב אין צווישען־צייט איז דער אורשפּרינגליכער קאַפּיטאַל, לאָמיר זאָגען 6000 פונט סט., געווואקסען אויף 18,000 פונט סט., איז אויך זיין וואריאבלער בע־שטאַנדטייל געווואקסען אויף $\frac{1}{6}$. ער איז געווען 3000 פונט סט., איצט בעטרעפט ער 3600 פונט סט. בעת אָבער פריהער וואָלט א קאַפּיטאַל־צו־וואוקס פון 20 פּראָצענט געווען נענוג צו העבערן די נאָכפראָגע אויף ארבייט אום 20 פּראָצענט, פאָדערט זיך איצטער א פערדרייפאכונג פון דעם אורשפּרינגליכען קאַפּיטאַל.

אין פערטען אָבטייל איז בעוויזען געוואָרן, ווי די ענטוויק־לונג פון דער געזעלשאפטליכער פּראָדוקטיוו־קראפט פון דער אר־בייט מוז האָבען אלס א תנאי־קודם קאַפּאַראציע אויף א גרויסען מאַשטאַב; אז נאָר אונטער דעם תנאי קאָנען אָרגאַניזירט ווערן די טיילונג און די קאָמבינאציע פון דער ארבייט, קאָנען די פּראָ־דוקציאָנס־מיטלען עקאָנאָמיזירט ווערן דורך א מאַסענהאַפטיגער קאָנצענטראציע, קאָנען ארויסגערופען ווערן אין לעבען די אר־בייט־מיטלען, וועלכע בטבע לאָזען זיך אָנווענדען נאָר געמיינ־שאפטליך, ווי צום ביישפּיל א סיסטעם פון מאשינערייע א. אז. וו., קאָנען אונגעהויערע נאטור־קרעפטען געשטעלט ווערן אין דיענסט פון דער פּראָדוקציאָן און עס קאָן דורכגעפיהרט ווערן די פער־וואַנדלונג פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס אין א טעכנאָלאָגישער אָנווענדונג פון דער וויסענשאפט. אויפן יסוד פון סחורה־פּרא־דוקציאָן, וואו די פּראָדוקציאָנס־מיטלען זיינען דאָס אייגענטום פון פּריוואַט־פערזאָנען, וואו דער האַנד־ארבייטער קאָן דערייבער ענטוועדער פעראיינצלט און זעלבסטשטענדיג פּראָדוצירן סחורות, אָדער מוז זיין ארבייט־קראפט פערקויפען אלס סחורה, וויל עס פעהלען איהם די מיטלען אליין אָנצופיהרן זיין פּראָדוקציאָן — רעאַליזירט זיך יענער תנאי נאָר דורך דעם וואוקס פון אינדי־ווידועלע קאַפּיטאַלען, אָדער אין דעם ערך, אין וועלכען די נע־זעלשאפטליכע פּראָדוקציאָן־ און לעבענס־מיטלען וועלן פערוואַנ־דעלט אין פּריוואַט־אייגענטום פון קאַפּיטאַליסטען. דער באָדען

וועלכע איז דירעקט געבויט אויף דער אקומולאַציע אַדער, ריכ־
טיגער געזאָגט, וועלכע איז אידענטיש מיט איהר. ערשטענס: די
וואקסענדע קאַנצענטראַציע פון די נעזעלשאפטליכע פראָדוקציאָנס־
מיטלען אין די הענד פון אינדיווידועלע קאַפּיטאַליסטען איז בע־
נרעניצט, וועו אלע אנדערע אומשטענדען בלייבען דיזעלביגע, דורך
דעם גראד פון׳ם וואוקם פון דעם נעזעלשאפטליכען רייכטום. צוויי־
טענס: דער טייל פון נעזעלשאפטליכען קאַפּיטאל, וואָס איז איינ־
נעפונדעוועט אין יערער בעזונדערער פראָדוקציאָנס־ספערע, איז
פערטיילט צווישען פיעלע קאַפּיטאַליסטען, וועלכע שטעהען איי־
נע אנטקעגען די אנדערע ווי אונאָבהענגיקע סחורה־פראָדוצירער,
וואָס קאָנקורירן איינע מיט די אנדערע. די אקומולאַציע און די
קאַנצענטראַציע, וואָס בענלייט זי, זיינען דעריבער ניט נאָר צו־
שפּליטערט אויף א סך פונקטען, נאָר דער וואוקם פון אלע פונק־
ציאָנירענדע קאַפּיטאַלען איז געשטערט דורך דער פאָרמירונג פון
נייע און דער צושפּאלטונג פון אלטע קאַפּיטאַלען. אויב די אקו־
מולאַציע שטעלט זיך דעריבער פאָר פון איין זייט אלס א וואק־
סענדע קאַנצענטראַציע פון די פראָדוקציאָנס־מיטלען און פון דער
קאָמאַנדע איבער דער ארבייט, איז זי פאָרגעשטעלט פון דער אנ־
דער זייט אלס אן אבשטויסונג פון פיעלע קאַפּיטאַליסטען איינע
פון די אנדערע.

אנטקעגען אט דער צושפּליטערונג פון דעם גאנצען נעזעל־
שאפטליכען קאַפּיטאל אין פיעלע אינדיווידועלע קאַפּיטאַלען, אדער
אנטקענען דער אבשטויסונג פון זיינע טיילען איינע פון די אנדערע,
ווירקט זייער צוציהונג־קראפט. דאָס מיינט ניט מעהר די איינ־
פאכע קאַנצענטראַציע פון פראָדוקציאָנס־מיטלען און קאָמאַנדע
איבער דער ארבייט, וואָס איז אידענטיש מיט דער אקומולאַציע.
דאָס איז די קאַנצענטראַציע פון שוין־פאָרמירטע קאַפּיטאַלען, די אב־
שאפונג פון זייער אינדיווידועלער זעלבסטשטענדינקייט, די עקס־
פראָפריאַציע פון איין קאַפּיטאַליסט דורך דעם אנדערן, די פער־
וואנדלונג פון פיעלע קלענערע קאַפּיטאַלען אין וועניגע גרעסערע.
אט דער פראָצעס אונטערשיידט זיך פון דעם ערשטען דורכדעם,
וואָס ער איז נאָר משער אפריהער א פערענדערטע פערטיילונג
פון שוין־פאראנענע און פונקציאָנירענדע קאַפּיטאַלען; זיין ספערע
פון טהעטינקייט איז דעריבער ניט בענרעניצט דורך דעם אבסאָ־

מעטאדען צו העכערן די פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, וואס בעגלייטען די פראדוקציאן, און פון דער געשטיגענער פראדוקציאן פון מעהרווערטה. מיט דער אקומולאציע פון קאפיטאל ענטוויקעלט זיך דעריבער דער ספעציפיש־קאפיטאליסטישער פראדוקציאנס־אופן, און מיט דעם ספעציפיש־קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן — די אקומולאציע פון קאפיטאל. אט די ביידע עקאנאמישע פאקטארען ברענגען ארויס, לויט דער צונויפגעזעצטער פראפארציע פון די אימפולסען, וואס זיי גיבען נענענזוייטיג אייניג די אנדערע, יענע ענדערונג אין דער טעכנישער צוזאמענשטעלונג פון דעם קאפיטאל, דורך וועלכער דער וואריאבלער בעשטאנדטייל וועלט אלץ קלענער און קלענער אין פערגלייך מיט דעם קאנסטאנטען בעשטאנדטייל.

יעדער אינדיווידועלער קאפיטאל איז א גרעסערע אדער קלענערע קאנצענטראציע פון פראדוקציאנס־מיטלען מיט דער קאמאנדע איבער א גרעסערער אדער קלענערער ארבייטער־ארמיע, וואס נעהט דערמיט. יעדע אקומולאציע ווערט א מיטל פון א נייער אקומולאציע. מיט דער פערגרעסערטער מאסע פון רייכטום, וואס פונקציאנירט אלס קאפיטאל, פערגרעסערט זי די קאנצענטראציע פון דעם דאזיגען רייכטום אין די הענד פון אינדיווידועלע קאפיטאליסטען, ממילא אויך די גרונדלאגע פון דער פראדוקציאן אויף א גרויסען מאשטאב און די ספעציפיש־קאפיטאליסטישע פראדוקציאנס־מעטאדען. דער וואוקס פון געזעלשאפטליכען קאפיטאל פיהרט זיך דורך אין דעם וואוקס פון א סך אינדיווידועלע קאפיטאלען. אנגענומען, אז אלע אנדערע אומשטענדען בלייבען דיזעלבינג, וואקסען די אינדיווידועלע קאפיטאלען, און מיט זיי די קאנצענטראציע פון די פראדוקציאנס־מיטלען, אין דעם ערך וואס זיי מאכען אוים אלעקוואטע טיילען פון דעם סך הכל פון געזעלשאפטליכען קאפיטאל. אין דערזעלבינגער צייט רייסען זיך אב טיילען פון די אריגינאל־קאפיטאלען און פונקציאנירן אלס נייע זעלבשטענדינע קאפיטאלען. צווישען אנדערע שפיעלט דערבייא גרויסע ראלע די צוטיילונג פון פערמענגן אין קאפיטאליסטישע פאמיליען. צוזאמען מיט דער אקומולאציע פון קאפיטאל וואקסט דערבייבער אויך מעהר אדער וועניגער די צאהל קאפיטאליסטען. צווייי פונקטען כאראקטעריזירן אט דעם סארט קאנצענטראציע,

זיכטבאַרע פעדים די געלד־מיטלען, וואָס זיינען צושפּליטערט אין גרעסערע אָדער קלענערע מאַסען איבער דער אויבערפלעך פון דער געזעלשאַפט, אין די הענד פון אינדיווידועלע אָדער אַסאָציאיר־טע קאַפּיטאַליסטען, און ווערט באַלד אַ נייע און שרעקליכע וואַפע אין דעם קאָנקורענץ־קאַמף; ענדליך ווערט ער פערוואַנדעלט אין אַן אונגעהויערן סאָציאַלען מעכאַניזם פאַר דער צענטראַליזאַציע פון די קאַפּיטאַלען.

אין דער מאָס ווי די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן און אַקו־מולאַציע ענטוויקלען זיך, אין דערזעלביגער מאָס ענטוויקלען זיך קאָנקורענץ און קרעדיט, די צוויי מעכטיגסטע הויב־שטאַנגען פון דער צענטראַליזאַציע. דער פאָרטשריט פון דער אַקומולאַציע פער־מעהרט דערביי דעם צענטראַליזירבאַרען מאַטעריאַל, דאָס הייסט די איינצעל־קאַפּיטאַלען, בעת די אויסברייטערונג פון דער קאַפּי־טאַליסטישער פּראָדוקציאָן שאַפט דאָ דאָס געזעלשאַפטליכע בע־דערפעניש, דאָרט די טעכנישע מיטלען פון יענע געוואַלטיגע אינ־דוסטריעלע אונטערנעהמונגען, וואָס זייער דורכפיהרונג הענגט אָב פון אַ פריהערדיגער צענטראַליזאַציע פון קאַפּיטאַל. היינטיגע צייט איז דעריבער די געגענזייטיגע צוציהונג־קראַפט פון די איינצעל־קאַפּיטאַלען און די טענדענץ צו צענטראַליזאַציע שטאַרקער ווי ווען עס איז פריהער. אָבער אויב אַפילו די רעלאַטיווע אויס־שפּרייטונג און די ענערגיע פון דער צענטראַליזירענדער בעוועגונג ווערט אין אַ געוויסען גראַד בעשטימט דורך דער שוין־געגרייכטער גרויס פון דעם קאַפּיטאַליסטישען רייכטום און דעם הויכען צו־שטאַנד פון דעם עקאָנאָמישען מעכאַניזם, הענגט פערקעהרט דער פאָרטשריט פון דער צענטראַליזאַציע בשום אופן ניט אָב פון דעם פּאָזיטיווען וואוקס פון דער גרויס פון דעם געזעלשאַפטליכען קאַ־פּיטאַל. און אָט דאָס ספּעציעל אונטערשיידט די צענטראַליזאַ־ציע פון דער קאָנצענטראַציע, וועלכע איז נאָר אַנאַנדער אויס־דרוק פאַר דער רעפּראָדוקציאָן אויף אַ ברייטערן מאָסשטאַב. די צענטראַליזאַציע קאָן אַרויסקומען דורך אַ בלויז־געענדערטע פער־טיילונג פון שוין־בעשטעהענדע קאַפּיטאַלען, דורך אַן איינפאַכער פערענדערונג פון דער קוואַנטיטאַטיווער גרופּירונג פון די בע־שטאַנדטיילען פון דעם געזעלשאַפטליכען קאַפּיטאַל. דער קאַפּי־טאַל קאָן אין איין פּלאַץ אָנוואַקסען אין געוואַלטיגע מאַסען אין

לוטען וואוקס פון געזעלשאפטליכען רייכטום, אָדער דורך די אבסאָלוטע גרעניצען פון דער אקומולאציע. דער קאפיטאל וואקסט אין איין פלאץ אָן זעהר גרויס אין איין האנד, ווייל אין אנאנדער פלאץ איז ער פערלאָרן געגאנגען אין פיעלע הענד. דאָס איז די אייגענטליכע צענטראליזאציע אין אונטערשייד פון אקומולאציע און צענטראליזאציע.

די געזעצען פון אָט דער צענטראליזאציע פון די קאפיטאלען אָדער פון דער צוציהונג פון קאפיטאל דורך קאפיטאל קאָנען דאָ ניט ענטוויקעלט ווערן. א קורצע אָנדייטונג פון אייניגע פאקטען מוז דאָ זיין גענוג. דער קאָנקורענץ־קאמף ווערט געפיהרט דורך א פערביליגערונג פון די סחורות. די בילליגקייט פון די סחורות הענגט אָב, ביי זאָנסט גלייכע אומשטענדען, פון דער פראָדוקטיוויטעט פון דער ארבייט, די פראָדוקטיוויטעט אָבער הענגט אָב פון דעם מאסשטאב פון דער פראָדוקציאָן. די גרעסערע קאפיטאלען שלאָגען דעריבער די קלענערע. מיר מוזן נעדענקען וויטער, אז מיט דער ענטוויקלונג פון דעם קאפיטאליסטישען פראָדוקציאָנס־אופן וואקסט דער מינימאל־אומפאנג פון דעם אינדיווידועלען קאפיטאל, וואס פאדערט זיך צו בעטרייבען א געשעפט אונטער זיינע נאָרמאלע בעדינגונגען. די קלענערע קאפיטאלען שטופען זיך דעריבער אין אזוינע פראָדוקציאָנס־ספערען, וועלכע די גרויס־אינדוסטריע האָט נאָר אין אייניצעל־פאלען אָדער ניט פאלקאמען פערכאפט. די קאָנקורענץ שפיעלט זיך דאָ פאנאנדער אין א דירעקטער פראָפאָרציע צו דער צאהל און אין אן אומגעקערטער פראָפאָרציע צו דער גרויס פון די קאָנקורירענדע קאפיטאלען. זי ענדיגט זיך שטענדיג מיט דער פערניכטונג פון פיעלע קלענערע קאפיטאליסטען, וועמעס קאפיטאלען געהען טיילווייז אריבער אין די הענד פון דעם זיעגער און טיילווייז ווערן פערלאָרן.

א חוץ דעם בילדעט זיך אויס מיט דער קאפיטאליסטישער פראָדוקציאָן א נאנץ נייע מאכט — דער קרעדיט־סיסטעם. אין אנפאנג גנב'עט ער זיך שטילערהייט אריין אלס א בעשיידענער צו־העלפער פון דער אקומולאציע; שפעטער ציהט ער מיט אונ־

שפרייטונג פון די אינדוסטריעלע געשעפטען גיט אומעטום דעם אנהויב־פונקט פאר א מעהר־אומפאסענדער ארגאניזאציע פון דער קאלעקטיוו־ארבייט פון פיעלע מענשען, פאר א בריטערער ענט־וויקלונג פון זייערע מאטעריעלע טרייב־קרעפטען, דאס הייסט פאר דער אלע ווייטערגעהענדער אומוואנדלונג פון פעראיינצעלטע און אויף א טראדיציאנעלען אופן אנגעפיהרטע פראדוקציאנס־פראצעסען אין געוועלשאפטליך־קאמבינירטע און ווייסנשאפטליך רעגולירטע פראדוקציאנס־פראצעסען.

עס איז אבער קלאר, אז די אקומולאציע — די אלעמאליגע פערמעהרונג פון קאפיטאל דורך דער רעפראדוקציאן, וואס געהט אריבער פון דער קרייז־פארם אין דער ספירעלער פארם — איז א גאנץ לאנגזאמע מעטאדע אין פערגלייך מיט דער צענטראליזאציע, וועלכע דארף נאר ענדערן די קוואנטיטאטיוועּ גרופירונג פון די איינצעלנע, איינע די אנדערע ערגענצענדע טיילען פון דעם גאנצן זעלשאפטליכען קאפיטאל. די וועלט וואלט נאך ניט געהאט קיין אייזענבאהנען, וועּן זי וואלט נעדארפט וואַרטען אזוי לאנג, ביז די אקומולאציע וואלט געבראכט איינינע איינצעל־קאפיטאלען צו אזא שטופע, וועּן זיי זאלען האבען בכח צו אונטערנעהמען דעם בוי פון אן אייזענבאהן. פערקעהרט די צענטראליזאציע האט דאס דורך די אקציען־גזעזלשאפטען פועל געווען איינס־און־צוויי. אין בעת די צענטראליזאציע פערגרעסערט און פערשנעלערט אויף דעם אופן די ווירקונגען פון דער אקומולאציע, בריטערט זי אויס אין פערשנעלערט אין דערזעלביגער צייט די איבערקעהרעניישען אין דער טעכניישער צוזאמענשטעלונג פון׳ם קאפיטאל, וועלכע פערמעהרן זיין קאנסטאנטען טייל אויפ׳ן חשבון פון זיין וואריאבלען טייל און פערמינערן דערמיט די רעלאטיוועּ נאכפראגע אויף אר־בייט.

די קאפיטאל־מאסען, וועלכע זיינען דורך דער נאכט צונויפ־געשמידט געווארן דורך דער צענטראליזאציע, רעפראדוצירן און פערמעהרן זיך ווי די אנדערע, נאר שנעלער, און זיי ווערן דערמיט נייע מעכטיגע הויבשטאנגען פון דער געזעלשאפטליכער אקומולאציע. וועּן מען רעדט דעריבער וועגען דעם פארטשריט פון דער געזעלשאפטליכער אקומולאציע, איז עס — היינטיגען טאג — כולל בשתיקה די ווירקונגען פון דער צענטראליזאציע.

איין האנד, ווייל ער איז אין אנאנדער פלאץ אבגעצויגען געווארן פון פיעלע אייגנצעלנע הענט. די צענטראליזאציע וואלט אין איין בעשטימטען גשעפט־צוויג דערגרייכט איהר אויסערסטען גרעניץ, וועו אלע קאפיטאלען, וואס זיינען ארויסגעלעגט אין דעם צוויג וואלטען צונויפגעשמאלצען געווארן אין איין אייגנצעל־קאפיטאל. דער דאזיגער גרענץ וואלט אין א גיוויסער גשעפט ערשט דאן דערגרייכט געווארן, וועו דער גאנצער גשעפטליכער קאפיטאל וואלט געווען פראייניגט אין דער האנד סיי פון איין אייגצעלנעם קאפיטאליסט, סיי פון איין אייגציגער קאפיטאליסטישער אסאציאציע.*

די צענטראליזאציע איז ממלא (ערגענצט) די ארבייט פון דער אקומולאציע, דורכדעם וואס זי גיט די אינדוסטריעלע קאפיטאליסטען די מעגליכקייט אויסצושפרייטען דעם מאסשטאב פון זייערע אפעראציעס. סיי אט דער לעצטער רעזולטאט איז איצט א פאלגע פון דער אקומולאציע אדער פון דער צענטראליזאציע; סיי די צענטראליזאציע ווערט דורכגעפיהרט אויף דעם וועג פון א געוואלטזאמער פערקערפערונג — וואו געוויסע קאפיטאלען ווערן אזעלבע אביערוועגנדע צוציהונגס־צענטערס פאר אנדערע קאפיטאלען, אז זיי ברעכען זייער אינדיווידועלען צוזאמענהאלט און ציהען צו דערנאך די פאראיינצעלטע ברוך־שטיקער צו זיך —, סיי די פערשמעלצונג פון א סך שוין־פארמירטע, ד. ה. וואס האלטען זיך אין פארמירן, קאפיטאלען קומט פאר אויף א גלאטערן אופן, דורך דער פארמירונג פון אקציען־געזעלשאפטען — די עקאנאמישע ווירקונג בלייבט דיזעלבינע. די געוואקסענע אויס־

---

* אויף אט דעם בליק פאראוים, וואס איז אנגעשריבען געווארן מיט 40 יאהר צוריק (1874. דאס איז גענומען פון דער פראנצויזישער אויסגאבע) האט ענגעלס שוין אין 1890 נעקאנט בעמערקען: „די נייעסטע ענגלישע און אמעריקאנישע „טראסטס" שטרעבען שוין צו דערגרייכען אט דעם ציעל, פרובירענדיג צו פראייניגען וועניגסטענס גרויסע־בעטריעבען פון איין גשעפטס־צוויג אין איין גרויסער אקציען־געזעלשאפט מיט א פראקטישען מאנאפאל." — זינט יעמאלט האט זיך אט די קארטעל־ווירשאפט אויסגעבירענגערט אין נאנץ אייראפא, און אין אמעריקא איז אט די פארם פון דעם „טראסט" שוין געווארן די פארם פון גרויס־קאפיטאל אויבערהויפט. K.

דערש דעם פארנומענעם געזעלשאפטליכען קאפיטאל און שמעלצט צוזאמען פיעלע אלטע קאפיטאלען אין איינעם, ווירקט וויעדער פון איהר זייט ווי א מעכטיגע טרייב־קראפט אין דער דאזיגער אוכוואנדלונג פון דעם אלטען קאפיטאל.

פון איין זייט, דערביבער, ציהט צו דער צוגאב־קאפיטאל, וואס האט זיך פארמירט אין דעם גאנג פון דער אקומולאציע, אלץ ווע־ניגער און וועניגער ארבייטער פראפארציאנעל צו זיין גרויס. פון דער אנדער זייט שטויסט אב דער אלטער קאפיטאל, וואס ווערט פעריאדיש רעפראדוצירט אין א נייער צוזאמענשטעלונג, אלץ מעהר און מעהר ארבייטער, וועלכע ער האט פריהער בעשעפטיגט.

3. די אלץ־גרעסערע פראדוקציאן פון א רעלאטיווער איבער־בעפעלקערונג אדער אינדוסטריעלער רעזערוו־ארמעע.

די אקומולאציע פון קאפיטאל, וועלכע האט זיך לכתחילה בע־ויזען נאר אלס א קוואנטיטאטיוו אויסברייטונג, פיהרט זיך דורך, ווי מיר האבען געזעהן, אין א נאכאנאנדיגער קוואליטאטיוער ענ־דערונג פון זיין צוזאמענשטעלונג, אין א שטענדיגער פערגרעם. ונג פון זיין קאנסטאנטען בעשטאנדטייל אויפ'ן חשבון פון זיין וואר־יאבלען טייל*, און פערמינערט אויף דעם אופן די רעלאטיווע נאכ־פראגע אויף ארבייט. איז וואס פאר א ווירקונג האט אט די בע־ווענונג אויף דער לאגע פון דעם קלאס לוין־ארבייטער?

דער ספעציפיש־קאפיטאליסטישער פראדוקציאנס־אופן, די ענטוויקלונג פון דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, וואס קומט מיט איהם, און די ענדערונג, וואס ווערט דורכדעם פעראור־זאכט אין דער ארגאניישער צוזאמענשטעלונג פון קאפיטאל, געהען ניט בלויז טריט אין טריט מיט דעם פארטשריט פון דער אקומולא־

---

*אין מארקס'ס האנד־עקזעמפלאר געפינט זיך דא די גליוז־בעמערקונג: „דא דארף מען בעמערקען אויף שפעטער: אוייב די אויסברייטונג איז נאר קוואנטיטאטיוו, דאן פערהאלטען זיך די פראפיטען ביי א גרעסערן אדער קלע־נערן קאפיטאל אין דעמזעלביגען גשעשעפט־צוויייג לויט דער גרויס פון די אויסגע־לענטע קאפיטאלען. אוייב די קוואנטיטאטיווע אויסברייטונג ברענגט מיט קוואליטאטיווע ענדערונגען, דאן שטייגט אין דערזעלביגער צייט די ראטע פון פראפיט אויף דעם גרעסערן קאפיטאל." K.

דער וואַקסענדער אומפאַנג פון די אינדיווידועלע קאַפּיטאַל־מאַסען ווערט דער מאַטעריעלער יסוד פון אַ בעשטענדיגער אי־בערקאָהרעניש פון דעם פּראָדוקציאָנס־אופן גופא. דער קאַפּיטאַ־ליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן ערשבערט נאָכאַנאַנד ארבייט־צוויי־גען, וועלכע זיינען נאָך גאָרניט אונטערוואָרפען צו איהם, אָדער זיינען נאָר טיילוויז אָדער נאָר פאָרמעל אונטערוואָרפען צו איהם. צוזאַמען מיט די דאָזיגע וואַקסען אוים אויף זיין באָדען נייע אר־בייט־צווייגען, וואָס געהערן לכתחילה צו איהם. ענדליך, אין די אר־בייט־צווייגען, וואָס ווערן שוין בעטריבען קאַפּיטאַליסטיש, ווערט די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט אזוי שנעל צייטיג ווי אין א טרייב־הויז [אראנזשערעע]. אין אָט די אלע פאלען פאַלט אונטער די ארבייטער־צאָהל פּראָפּאָרציאָנעל צו דער מאַסע פּראָ־דוקציאָנס־מיטלען, וואָס זי ארבייט אוים. אַ שטענדיג־גרעסערער טייל פון קאַפּיטאַל ווערט פערוואַנדעלט אין פּראָדוקציאָנס־מיט־לען, א שטענדיג־קלענערער טייל אין ארבייט־קראַפט. צוזאַמען מיט דעם אומפאַנג פון דער קאָנצענטראַציע און פון דער טעכני־שער ווירזאַמקייט פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען פערמינערט זיך אלץ מעהר דער גראד, אין וועלכען זיי זיינען בעשעפטיגונגס־מיט־לען פון ארבייטער. אַ דאַמפּ־פלוג איז א ניט־פערגלייכליך־ווירק־זאַמערער פּראָדוקציאָנס־מיטל איידער דער געווענליכער פלוג, אָבער דער קאַפּיטאַל־ווערטה, וואָס איז אין איהם אַרייננעלעגט איז א ניט־פערגלייכליך־קלענערער בעשעפטיגונגס־מיטל, איידער ווען ער וואַלט רעאַליזירט געווען אין געווענליכע פלוגען. אין אָנהויב איז עס טאקע דער צוגאָב פון דעם נייעם קאַפּיטאַל צו דעם אלטען, וואָס מאכט מעגליך אויסצובריטערן און טעכניש צו רעוואָלוציאָנירן די מאַטעריעלע בעדינגונגען פון דעם פּראָדוק־ציאָנס־פּראָצעס. באלד אָבער פערכאַפט די געענדערטע צוזאַמענ־שטעלונג און די טעכנישע איבערגעשטאַלטונג מעהר אָדער וועניגער דעם גאַנצען אלטען קאַפּיטאַל, וועלכער האָט דערגרייכט דעם טער־מין פון זיין רעפּראָדוקציאָן און ווערט פערביטען דורך א נייעם. אָט די אומוואַנדלונג פון דעם אלטען קאַפּיטאַל איז אין א געוויסען זין אונאַבהענגיק פון דעם אבסאָלוטען וואוקס פון׳ם געזעלשאַפט־ליכען קאַפּיטאַל, פונקט ווי די צענטראַליזאַציע איז א׳נאַבהענגיק פון איהם. די צענטראַליזאַציע אָבער, וועלכע פערטיילט נאָר אַנ־

לונג פון קאַפּיטאַל, אָדער פון אַ וויעדער־אַמאָל שנעלער פערקלענע־רונג פון זיין וואריאַבלען בעשטאַנדטייל אין פערגלייך מיט דעם קאָנסטאַנטען. די דאָזיגע שנעלע רעלאַטיווע פערקלענערונג פון זיין וואריאַבלען בעשטאַנדטייל, וואָס קומט אינאיינעם מיט דער שנע־לער פערגרעסערונג פון דעם גאַנצען קאַפּיטאַל און וואָס קומט פאָר ראַשיגער איידער זיין פערגרעסערונג, נעהמט פערקעהרט אָן די פאָרם אויף דער אַנדער זייט פון אַ שטענדיג־שנעלערן אַבסאָלוטען וואוקס פון דער אַרבייטער־בעפעלקערונג איידער פון דעם וואַ־ריאַבלען קאַפּיטאַל אָדער פון די מיטלען, וואָס בעשעפטיגען איהר. אין דער אמת'ן פּראָדוצירט שטענדיג די קאַפּיטאַליסטישע אַקומו־לאַציע, לפי ערך פון איהר ענערגיע און איהר אומפאַנג, אַ רע־לאַטיוו־איבעריגע בעפעלקערונג פון אַרבייטער, ד. ה. אַ גרעסערע בעפעלקערונג איידער עס איז נויטיג פאַר די דורכשניטליכע פער־ווערטונג־בעדערפענישען פון קאַפּיטאַל, און פאָלגליך אַן איבער־בעפעלקערונג.

בעטראַכטענדיג דעם געזעלשאַפטליכען קאַפּיטאַל אין גאַנצען, זעהען מיר אַז די בעוועגונג פון זיין אַקומולאַציע רופט איין מאָל אַרויס פּעריאָדישע ענדערונגען, און אַנאַנדערשטמאָל פערטיילען זיך איהרע בעזונדערע פאַזען גלייכצייטיג אויף די פערשיידענע פּראָדוקציאָן־ספערען. אין אייניגע ספערען קומט פאָר אַן ענ־דערונג אין דער צוזאַמענשטעלונג פון'ם קאַפּיטאַל אָהן אַ וואוקס פון זיין אַבסאָלוטער גרויס, בלויז אַלס רעזולטאַט פון צענטראַלי־זאַציע; אין אַנדערע ספערען איז דער אַבסאָלוטער וואוקס פון'ם קאַפּיטאַל פערבונדען מיט אַן אַבסאָלוטער פערקלענערונג פון זיין וואריאַבלען בעשטאַנדטייל אָדער פון דער אַרבייט־קראַפט, וואָס ער זויגט אַריין; נאָך אין אַנדערע וואַקסט אַמאָל דער קאַפּיטאַל ווייטער אויף זיין געגעבענעם טעכנישען באַזיס און ציהט־צו נאָך אַרבייט־קראַפט לפי ערך פון זיין וואוקס, און אַמאָל קומט פאָר אַן אָרגאַנישע ענדערונג און זיין וואריאַבלער בעשטאַנדטייל פערקלע־נערט זיך; אין אַלע ספערען איז דער וואוקס פון דעם וואריאַבלען קאַפּיטאַל־טייל, און ממילא פון דער בעשעפטיגטער צאָהל אַר־בייטער, שטענדיג פערבונדען מיט געוואַלטיגע שוואַנקונגען און אַ צייטווייליגער פּראָדוקציאָן פון אַן איבער־בעפעלקערונג, סיי זי נעהמט אָן די מעהר אויפפאַלענדע פאָרם פון אַרויסשטויסען

ציע אָדער דעם וואוקס פון געזעלשאפטליכען רייכטום. זיי טרעטען ניט־פערנלייכליך שנעלער, ווייל די איינפאכע אקומולאציע אָדער די אבסאָלוטע אויסברייטערונג פון דעם טאטאלען קאפיטאל איז בענלייט פון דער צענטראליזאציע פון זיינע אינדיווידועלע עלע־מענטען, און ווייל די טעכנישע ענדערונג פון דעם צוגאָב־קאַפּיטאל גההט צוזאמען מיט א טעכנישער ענדערונג פון דעם אָריגינאל־קאַ־פּיטאל. מיט דעם ווייטערדיגען גאנג פון דער אקומולאציע ענ־דערט זיך דערביבער די פּראָפּאָרציע פון דעם קאָנסטאנטען צו דעם וואריאבלען קאפיטאל. אויב עס איז אורשפרינגליך געווען 1:1, ווערט עס איצט כסדר 1:2, 1:3, 1:4, 1:5, 1:7 א. אז. וו., אזוי אז ווי דער קאפיטאל וואקסט, ווערט אנשטאט ½ פון זיין טאטאלען ווערטה שפּעטער אריינגעטאָן אין ארבייט־קראפט בלויז ⅓, ¼, ⅕, ⅙, ⅛ א. אז. וו. און פערקהרט ⅔, ¾, ⅘, ⅚, ⅞ אין פּראָ־דוקציאָנס־מיטלען. אזוי ווי די נאָכפראָגע אויף ארבייט ווערט בעשטימט ניט דורך דעם אומפאנג פון גאנצען קאפיטאל, נאָר דורך דעם אומפאנג פון זיין וואריאבלען בעשטאנדטייל, פאלט זי דערי־בער אלץ מעהר, וואס גרעסער דער וואוקס איז פון דעם טאטאלען קאפיטאל, אנשטאט ווי מען האט פריהער משער געווען, אז זי וואקסט אין דערזעלביגער פּראָפּאָרציע מיט איהם. זי פאלט רע־לאטיוו צו דער גרויס פון גאנצען קאפיטאל און אלץ שנעלער, וואס מעהר זיין גרויס וואקסט.

צוזאמען מיט דעם וואוקס פון גאנצען קאפיטאל וואקסט טאקע אויך זיין וואריאבלער בעשטאנדטייל, אָדער די ארבייט־קראפט, וואס איז אין איהם פערקערפערט, אבער אין א שטענדיג קלענערער פּראָגרעסיאָן ווערט נויטיג, ניט נאָר כדי אריינצוווינגען א צוגעקומע־ווירקט בלויז ווי אן אויסברייטערונג פון דער פּראָדוקציאָן אויף דער געגעבענער טעכנישער גרונדלאגע, ווערן אלץ קירצער. א פער־שנעלערטע אקומולאציע פון גאנצען קאפיטאל אין א וואקסענדער פּראָגרעסיאָן ווערט נויטיג, ניט נאָר כדי אריינצוווינגען א צוגעקומע־נע ארבייטער־צאהל פון א בעשטימטער גרויס אָדער, אזוי ווי דער אלטער קאפיטאל מאכט דורך א שטענדיגע מעטאמאָרפאָזע, אפילו כדי צו בעשפּטיגען די צאהל ארבייטער, וואס פונקציאָנירט שוין. אט די וואקסענדע אקומולאציע און קאָנצענטראציע ווערט פון איהר זייט וויעדער א קוואל פון נייע ענדערונגען אין דער צוזאמענשטע־

און אין זיין טעכנישער פאָרם, און עס ווערט גרעסער דער קרייז פון פּראָדוקציאָן־ספּערען, וועלכע ווערן אָנגעגריפּען דערפון אמאָל גלייכצייטיג און אמאָל אינציגווייז זיך בייטענדיג. די אַרבייטער־בעפעלקערונג שאפט אויף דעם אופן, צוזאמען מיט דער אקומולאציע פון קאַפּיטאַל, וואָס זי אליין פּראָדוצירט, אין אלץ א גרעסערן אומפאנג די מיטלען, וואָס מאכען איהר רעלאטיוו איבערפלי־סיג, איבערוג אין צאָהל.[19] דאָס איז א בעפעלקערונגס־געזעץ,

---

[19] איינינע אויסגעצייכענטע עקאנאמען פון דער קלאסישער שוהלע האבען נעהאט עפעס א פארשטעלונג אבער האבען ניט אינאנצען בעגריפען דאס נעזעץ פון דער כסדר־דינער פערקלענערונג פון דער רעלאטיוער גרוים פון דעם וואריאבלען קאַפּיטאַל, צוזאמען מיט זיינע ווירקונגען אויף דער לאגע פון דעם לוין־ארבייטער קלאס. דאס נרעסטע פערדינענסט אין דעם פרט גע־הערט דזשאהן בארטאן, הגם ער אויך, ווי אלע אנדערע מישט צוזאמען דעם קאנסטאנטען קאַפּיטאַל מיט דעם פיקסירטען און דעם וואריאבלען קאַפּיטאַל מיט דעם צירקולירענדען. ער זאגט: „די נאכפראגע אויף ארבייט העננט אב פון דעם וואוקס פון דעם צירקולירענדען און ניט פון דעם פיקסירטען קאַפּיטאַל. וועז עס וואלט נעווען ריכטיג, אז די פראפארציע צווישען בֿט די ביידע סאר־מעז קאַפּיטאַל איז א גלייכע אין אלע צייטען און אונטער אלע אומשטענדען, דאן וואלט דערפון פאקטיש נעפאלגט, אז די צאָהל בעשעפטינטע ארבייטער שטעהט פראפארציאנאל צום רייכטום פון שטאאט. אזא השערה אבער זעהט אויס ניט זעהר וואהרשיינליך. וואס מעהר מלאכות ווערן קולטיווירט און צי־וויליזאציע ווערט פערשפרייט, אלץ מעהר ווענט אריבער דער פיקסירטער קא־פּיטאַל דעם צירקולירענדען. די כומע פיקסירטער קאַפּיטאַל, וואס איז פער־וועגדעט אין דער פראדוקציאָן פון א שטיק בריטישען מוסלין איז מינדסטענס א הונדערט מאל און וואהרשיינליך א טויזענד מאל גרעסער איידער דער פיק־סירטער קאַפּיטאַל, וואס איז פערוועגדעט אין דער פראדוקציאָן כון א עהנ־ליכען שטיק אינדישען מוסלין. און פראפארציאנאל איז דער צירקולירענדער קאַפּיטאַל הונדערט אדער טויזענד מאל קלענער. . . . וועז דער נאנצער בע־טרעף פון דאס, וואס ווערט יעהרליך אבגעשפארט וואלט צוגעלענט געווארן צום פיקסירטען קאַפּיטאַל, וואלט ער קיין איינפלום ניט אויסגעאיבט אויף דער נאכפראגע אויף ארבייט." John Barton "Observations on the Circumstances which influence the Condion of the Labouring Classes of Society," London 1671, p. 16, 17. ריקארדא שטימט בכלל איין מיט אט די אויספיהרונגען פון בארטאן, נאר דאך בעמערקט ער, וועז ער ציטירט זיי: „עס איז ניט לייכט זיך פארצושטע־לען, עס זאל קאנען פאלקומען אזוינע פערהעלטנישען, וועז א פערגרעסערונג פון קאַפּיטאַל זאל ניט זיין בעגלייט אויף פון א גרעסערער נאכפראגע אויף ארבייט." (ריקארדא, „פרינסיפּלס פון פאליטיקאל עקאנאמיע", 3טע אויס־

שוין־בעשעפטיגטע אַרבייטער, סיי די מעהר־פערשטעלטע אָבער ניט וועניגער ווירקזאַמע פאָרם פון אַ שווערערן אַריינזויגען פון דער צוגעקומענער אַרבייטער־בעפעלקערונג דורך די געוועהנליכע קאַנאַלען.[78] מיט דער גרויס פון דעם שוין־פונקציאָנירענדען גע־זעלשאַפטס־קאַפּיטאַל און דעם גראַד פון זיין וואוקס, מיט דער אויסשפּרייטונג פון דעם מאָסשטאַב פון דער פּראָדוקציאָן און פון דער מאַסע אין בעוועגונג געבראַכטע אַרבייטער, מיט דער ענט־וויקלונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון זייער אַרבייט, מיט דעם ברייטערן און פולערן שטראָם פון אַלע קוואַלען פון רייכטום — שפּרייט זיך אויך אויס דער מאָסשטאַב, אויף וועלכען אַ גרעסערע צוציהונג פון אַרבייטער דורך קאַפּיטאַל איז פערבונדען מיט זייער גרעסערער אָבשטויסונג, ווערט גרעסער די געשווינדקייט פון די ענדערונגען אין דער אָרגאַנישער צוזאַמענשטעלונג פון קאַפּיטאַל

---

[78] דער צענזוס פאַר ענגלאַנד און וועלס ציינט צווישען אַנדערעס: אַלע בעשעפטיגטע פערזאָנען אין דער אַגריקולטער (אייגענטימער, אַרענדאַטאָרס, נערטנער, פּאַסטוכער א. אַז. וו. איינגעשלאָסען) האָבען בעטראָפען אין 1851 — 2,011,447, אין 1861 — 1,924,110, אַ פערמינערונג פון 87,337; וואוסטעט מאַנופאַקטור: — 8151 — 102,714, 1861 — 79,242; זיידענס פאַבריק: 1851 — 111,940, 1861 — 101,678; קאַטון־דרוקער: 1851 — 12,098, 1861 — 12,556, אַ קליינע פערגרעסערונג, וועלכע איז אין אַנבעטראַכט פון דעם אונגעהויער־אויסגעברייטערטען געשעפט אַ פּראָפּאָרציאָנעל־גרויסע פערקלענערונג אין דער צאָהל בעשעפטיגטע אַרבייטער. הוטמאַכער: 1851 — 15,957, 1861 — 13,814; שטרוי־היט און פרויען־היט מאַכער: 1851 — 20,393, 1861 — 18,176; מעלצער: 1851 — 10,566, 1861 — 10,677; ליכט־גיסער: 1851 — 4,949, 1861 — 4,686 (אָט די פערקלענערונג נעהמט זיך פון דער פערמעהרונג פון גאַז־בעלייכטונג); קאַמען־מאַכער: 1851 — 2,038, 1861 — 1,478; האָלץ־זעגער: 1851 — 30,552, 1861 — 31,647 (אַ קליינער וואוקס אַלס רעזול־טאַט פון דער גרעסערער פערשפּרייטונג פון זעג־מאַשינען); נעגעל־מאַכער: 1851 — 26,940, 1861 — 26,130 (אַ פערקלענערונג מחמת דער מאַשין־קאַנ־קורענץ); אַרבייטער אין צין און קופּער־מינען: 1851 — 31,360, 1861 — 32,041. פערקעהרט ביי באַוועל־שפּינערייען און וועבערייען: 1851 — 371,777, 1861 — 456,646; קויהלען־מינען: 1851 — 183,389, 1861 — 246,613. „דער וואוקס פון אַרבייטער איז אין אַלגעמיין זינט 1851 אַם גרעסטען אין אַזוינע צווייגען, אין וועלכע די מאַשינעריע איז ביזאַהער נאָך ניט אָנגע־ווענדט געוואָרן מיט ערפאָלג." (Census for England and Wales for 1861, Vol. I, p. 36.)

דערפענישען א מענשען־מאטעריאל, וואס איז תמיד גרייט עקס־פלואטירט צו ווערן, אונאבהענגיג פון די גרעניצען פון דער ווירק־ליכער פערגרעסערונג פון דער בעפעלקערונג.

צוזאמען מיט דער אקומולאציע און מיט דער ענטוויקלונג פון דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, וואס בעגלייט זי, וואקסט די פלוצלינגדיגע אויסשפרייטונג־קראפט פון קאפיטאל, ניט נאר דערפאר, ווייל עס וואקסט די עלאסטיציטעט פון דעם פונק־ציאנירענדען קאפיטאל און עס וואקסט דער אבסאלוטער רייכטום, פון וועלכען דער קאפיטאל מאכט אויס נאר איין עלאסטישען טייל; ניט נאר דערפאר, ווייל דער קרעדיט שטעלט אין איין רגע, אונטער יעדען בעזונדער סטימול, אן אונגעוועהנליכען טייל פון דעם דאזיגען רייכטום אין רשות פון דער פראדוקציאן אלס צוגאב־קאפיטאל. די טעכנישע בעדינגונגען פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס גופא, מאשינערי, טראנספארט־מיטלען א. אז. וו. מאכען מעגליך אויפ'ן גרעסטען מאסשטאב די ראשיגסטע פערוואנדלונג פון דעם מעהר־פראדוקט אין צוגעגעבענע פראדוקציאנס־מיטלען. די מאסע פון געזעלשאפטליכען רייכטום, וואס צעוואקסט זיך מיט דעם פארטשריט פון דער אקומולאציע און לאזט זיך פערוואנדלען אין צוגאב־קאפיטאל, שטופט זיך מיט אימפעט אין די אלטע פראדוקציאנס־צווייגען, וואס זייער מארק איז פלוצלונג בריייטער געוואָרן, אדער אין ניי־געעפענטע צווייגען, ווי אייזענבאהנען א. אז. וו., וואס זייער נויטיגקייט נעהמט זיך פון דער ענטוויקלונג פון די אלטע צווייגען. אין אלע אזוינע פאלען מוז זיין די מעג־ליכקייט צו קאנען ארויינוואַרפען מיט איין מאל גרויסע מאסען מענשען אין די וויכטיגסטע פונקטען, ניט אבשטעלענדיג דעם פראדוקציאנס־מאסשטאב אין אנדערע ספערען. די איבער־בעפעל־קערונג שטעלט זיי צו. דער כאראקטעריסטישער לעבענס־לויף פון דער מאדערנער אינדוסטריע — די פארם פון א צעהניאהריגען קרייז (ציקל), אונטערבראכען פון קלענערע שוואנקונגען, פון מי־טעלמעסיגער לעבעדיגקייט, פראדוקציאן אונטער א הויכען דרוק, קריזיסען און שטילשטאנד — הענגט אב פון דער שטענדיגער פאר־מירונג, פון דעם גרעסערן אדער קלענערן פערברויך און פון דער וויעדער־פארמירונג פון דער אינדוסטריעלער רעזערוו־ארמעע אדער פון א איבער־בעפעלקערונג. די פערשיידענע פאזען פון דעם

וואָס איז אייגענטימליך פאַר דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן, און אין דער אמת'ן האָט יעדער בעזונדערער היסטאָרישער פּראָדוקציאָנס־אופן זיינע בעזונדערע, היסטאָריש־גילטיגע בעפעל־קערונגס־געזעצען. אַ בעפעלקערונגס־געזעץ אין אַבסטראַקט עק־זיסטירט נאָר פאַר פלאַנצען און חיות, און דאָס אויך אויף וווּפיעל דער מענש מישט זיך אין דעם היסטאָריש ניט אַריין.

אויב אָבער אַן איבערבעפעלקערונג פון אַרבייטער איז אַ נויטווענדיגער פּראָדוקט פון דער אַקומולאַציע אָדער פון דער ענט־וויקלונג פון רייכטום אויף אַ קאַפּיטאַליסטישען יסוד, ווערט פער־קעהרט די דאָזיגע איבער־בעפעלקערונג אַ הויב־שטאַנג פון דער קאַפּיטאַליסטישער אַקומולאַציע אָדער נאָך מעהר, אַן עקזיסטענץ־בעדינג פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן. זי שטעלט צוזאַמען אַ קאָנטראָלירבאַרע אינדוסטריעלע רעזערוו־אַרמעע, וועלכע געהערט אינגאַנצען דעם קאַפּיטאַל אַזוי אַבסאָ־לוט, אַזוי ווי ער וואָלט זי אויסגעהאָדעוועט אויף זיינע אייגענע קאָסטען. זי שאַפט פאַר זיינע זיך־בייטענדע פערווערטונגס־בע־

גאַבע, לאַנדאָן 1821, קאַפּיטעל 31 וועגען דעם סיסטעם פון מאַשינען, ז. 480, נאָטע.) אין אַיאַנדער אַרט, אין אַנהויב פון 31טען קאַפּיטעל שרייבט ער אָבער: „דער פאַנד, פון וועלכען די גרונדבעזיצער און די קאַפּיטאַליסטען ציהען זייער הכנסה, קאָן וואַקסען, און אין דערזעלבער צייט קאָן דער אַנ־דער פאַנד, פון וועלכען דער אַרבייטער קלאַס הענגט הויפּטזעכליך אָב, ווערן קלענער. אויב דאָס איז ריכטיג, דאַן קומט דערפון אַרויס, אַז דיזעלביגע אורזאַך, וואָס פערמעהרט די ריינע הכנסה פון לאַנד, קאָן אין דערזעלביגער צייט שאַפען אַן איבערבעפעלקערונג און פערערגערן די לאַגע פון די אַרביי־טער." (ד. ג. ז. 469.) „דער בעטרעף פון קאַפּיטאַל וואָס איז בעשטימט אויפצוהאַלטען די אַרבייט, קאָן זיך ענדערן אונאָבהענגיג פון וועלכע עס איז שוואַנקונגען אין דעם גאַנצען בעטרעף פון קאַפּיטאַל. . . . גרויסע שוואַנ־קונגען אין גראַד פון בעשעפטיגונג און גרויסער עלענד קאָנען ווערן אַלץ אַפטער, אין דערזעלביגער צייט וואָס דער קאַפּיטאַל אַליין ווערט אַלץ רייכער." Richard Jones, "An Intoductory Lecture on Political Economy," 1833, p. 13 „די נאָכפראַגע (אויף אַרבייט) וועט שטייגען. . . ניט לפי ערך צו דער אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל אין אַלגעמיין. . . . יעדע פערמעהרונג פון דעם נאַציאָנאַלען קאַפּיטאַל, וואָס איז בעשטימט פאַר דער רעפּראָדוקציאָן, וועט דעריבער אין לויף פון געזעלשאַפטליכען פּראָגרעס האָבען אַלץ וועניגער איינפלוס אויף דער לאַגע פון די אַרבייטער." S. Ramsay, "An Essay on the Distribution of Wealth." Edinburgh 1836, p. 90, 91.

קרעדיט — דעם בלויזען סימפטאם פון די ענדערונג־פעריאדען פון׳ם אינדוסטריעלען ציקל — און מאכט זיי פאר די אורזאכען פון די דאזיגע ענדערונג־פעריאדען. פונקט ווי די היסעלשע קערפער, וועלכע וויעדערהאלען שטענדיג דיזעלביגע בעוועגונג, ווי־באלד זיי ווערן איינמאל אריינגעווארפען אין דער דא־זיגער בעשטימטער בעוועגונג, אזוי געהט אויך די ג־זעלשאפטליכע פראדוקציאן, אזויבאלד ווי זי איז איינמאל אריינגעווארפען געווארן אין יענער בעוועגונג פון זיך־בויי־טענדער אויסציהונג און צונויפציהונג. ווירקונגען ווערן פון זייער זייט אורזאכען, און די ענדערונג־פאזען פון דעם גאנצען פראצעס, וועלכער רעפראדוצירט שטענדיג זיינע אייגענע בעדינגונגען, נעהמען אן די פארם פון פעריאדיציטעט. ערשט אין דער צייט, ווען די מעכאנישע אינדוסטריע האט געשלאגען אזוינע טיפע ווארצלען, אז זי האט אויסגעאיבט אן אריבערווירקונג אויפלוס אויף דער נאציאנאלער פראדוקציאן; ווען דער אנדערע מיט אויסלאנד האט דורך איהר אנגעפאנגען אריבערציאגען דעם אינ־לאנד־האנדעל; ווען דער וועלט־מארק האט אויפגעעפענט פאר זיך אונגעהויערע געביטען אין אמעריקא, אזיע, אויסטראליע; ווען ענדליך די אינדוסטריעלע נאציאנען, וואס זיינען אריינגעטראטען אין א וועלט־קאמף אייגע מיט די אנדערע, זיינען געווארן גענוג צאהלרייך — ערשט פון דער צייט אן זיינען ארויסגעטראטען יענע אלעמאל־צוריקקעהרענדע ציקלען, וואס זייערע פאזען, וועלכע קו־מען כסדר אייגע נאך די אנדערע, פאסען אום יאהרען און פיהרן תמיד צו אן אלגעמיינעם קריזיס, מיט וועלכען איין ציקל פער־ענדיגט זיך און א נייער פאנגט זיך אן. ביז אהער האט אזא ציקל אומגעפאסט בדרך כלל פון צעהן ביז עלף יאהר. מיר האבען אבער קיין אורזאך ניט צו האלטען, אז אט די צאהל קאן זיך ניט ענדערן. די געזעצען פון קאפיטאליזם, וואס זיינען דא ענטוויקעלט געווארן, גיבען אונז פערקעהרט א גרונד אנצונעהמען, אז די דאזיגע צאהל לאזט זיך טאקע פערענדערן און וועט ביסלעכווייז זיך פערקלענערן.

וועז די פעריאדיציטעט פון דעם קריזיסען־ציקל איז איינמאל פעסט בעגרינדעט, דאן בעגריפט אפילו די פאליטישע עקאנאמיע, אז די ארויסרופונג פון אן איבער־בעפעלקערונג — ד. ה. אן איבער־פלוס בנוגע די דורכשניטליכע בעדערפענישען פון דער פערווער־

אינדוסטריע)לען ציקל פון זייער זייט רופען ארויס (רעקרוטירען) די איבערבעפעלקערונג און ווערן איינע פון די העכסט־ענערגישע אורזאכען פון איהר רעפּראָדוקציאָן.

אָט דער אייגענטימליכער לעבענס־לויף פון דער מאָדערנער אינדוסטריע, וועלכען מיר בעגעגענען ניט אין קיין פּריהערדיגער פּעריאָדע פון דער מענשליכער געשיכטע, איז אויך געווען אונמעג־ליך אין דער קינדהייט־פּעריאָדע פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָ־דוקציאָן. דער פּראָטשריט פון דער טעכניק איז געגאַנגען לאַנגזאַם און האָט זיך פערבריטערט נאָך לאַנגזאַמער. די צוזאַמענשטע־לונג פון׳ם קאַפּיטאַל האָט זיך געענדערט נאָר זעהר פאַמעלאַך. מיט זיין אקומולאַציע איז בכלל פּראָגרעסומען א לפי ערך׳דיגער וואוקס פון דער נאַכפראָגע אויף ארבייט. לאַנגזאַם וווי דער פּראָ־שריט פון זיין אקומולאַציע איז אָנגענאַנגען, אין פערגלייך מיט דער מאָדערנער עפּאָכע, האָט ער זיך אָנגעשטויסען אויף נא־טירליכע גרעניצען פון דער ארבייטער־בעפעלקערונג, וואָס האָט געדאַרפט עקספּלואָטירט ווערן, און אָט די גרעניצען, ווי מיר וע־לען דערמאָנען שפּעטער, האָבען נאָר געקאָנט אָבגעוויימט ווערן דורך געוואַלט־מיטלען. די פּלוצלונגדיגע און קאָנוואולסיווע אויס־ציהונג פון דעם פּראָדוקציאָנס־מאַסשטאַב איז דער תנאי קודם פון זיין פּלוצלונגדיגער צוניפּציהונג; די לעצטע רופט וויעדער ארויס די ערשטע, אָבער די ערשטע איז אונמעגליך אָהן א גרייט־שטעהענדען מענשען־מאַטעריאל, אָהן א פערמעהרונג פון ארבייי־טער, וואָס הענגט ניט אָב פון דעם אבסאָלוטען וואוקס פון דער בעפעלקערונג. זי ווערט געשאפען דורך דעם אויפאַכען פּרא־צעס, וועלכער „בעפרייט" שטענדיג איין טייל פון די ארבייטער, דורך די מעטאָדען, וועלכע פערקלענערן די צאָהל בעשעפטיגטע ארבייטער אין פּראָפּאָרציע צו דער פערגרעסערטער פּראָדוקציאָן. די גאַנצע בעוועגונג־פּאָרם פון דער מאָדערנער אינדוסטריע וואקסט אָט אזוי ארויס פון דעם, וואָס איין טייל פון דער ארבייטער־בע־פעלקערונג ווערט שטענדיג פערוואַנדעלט אין אונבעשעפטיגטע אָדער האַלב־בעשעפטיגטע הענד. די אויבערפלעכליכקייט פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע צייגט זיך ארויס צוויישען אַנדערעם אין דעריין, וואָס זי נעהמט די אויסשפרייטונג און איינשרענקונג פון

ווערן געטריבען ביז א געוויסער הויך צווישען דעם ארבייטער־קלאס פון א לאנד, וואס הענגט אב הויפטזעכליך פון מאנופאקטור און האנדעל, קאנען זיין שעדליך פאר'ן לאנד. . . לויט דער נאטור פון דער בעפעלקערונג קאן א צוואוקס פון ארבייטער ניט צוגע־שטעלט ווערן אויפ'ן מארק, צוליעב א ספעציעלער נאכפראגע, אפיריהער פאר א משך פון 16 ביז 18 יאהר, אבער די פערוואנד־לונג פון הכנסה אין קאפיטאל דורך שפארונג קאן פארקומען זעהר פיעל שנעלער; א לאנד איז שטענדיג עלול צו גרייכען א פער־גרעסערונג אין איהרע ארבייט־פאנדען שנעלער איידער א פערגרע־סערונג אין דער בעפעלקערונג."[81]

נאכדעם ווי די פאליטישע עקאנאמיע האט אויף דעם אופן דערקלערט, אז די שטענדיגע פראדוקציאן פון א רעלאטיוואר אי־בער־בעפעלקערונג פון ארבייטער איז א נויטוועגדיגקייט פאר דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע, לעגט זי, אין דער פיגור פון אן אל־טער מויד, זעהר פאסענד אריין אין מויל פון דעם „הערליכען אי־דעאל" פון איהר קאפיטאליסט די פאלגענדע ווערטער, אדרעסירט צו יענע איבעריג געווארענע, וואס זיינען ארויסגעווארפען געווארן אויפ'ן גאס דורך זייער אייגענער שעפפונג פון צוגאב־קאפיטאל: — „מיר פאבריקאנטען טהוען פאר אייך אלץ וואס מיר קאנען, דערמיט וואס מיר פערמעהרן דעם קאפיטאל, פון וועלכען איהר מוזט לעבען; און איהר מוזט טהאן דאס איבעריגע, דערמיט וואס איהר וועט צופאסען אייער צאהל צו די לעבענס־מיטלען."[82]

די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן קאן זיך בשום אופן ניט בענוגענען מיט דעם סכום געברויכבארע ארבייט־קראפט, וואס דער

---

[81] מאלטהוס, „פרינסיפלס פון פאליטיקאל עקאנאמי", ז. 254, 319 און 320. אין אט דעם ווערק ענטדעקט מאלטהוס ענדליך, מיט דער הילף פון זיסמאנדי די שעהנע דריי אייניקייט פון דער קאפיטאליסטישער פראדוק־ציאן: איבער־פראדוקציאן, איבער־בעפעלקערונג, איבער־קאנזומציאן — דריי זעהר ליעבענסווירדיגע פערזעהנישען בנאמנות! זעה ס. ענגעלס: „אומריסע צו אייגער קריטיק דער נאציאנאל־עקאנאמיע" און די דייטש־פראנצויזישע יאהר־ביכער, ארויסגעגעבען פון ארנאלד רוגע און קארל מארקס, פאריז 1844, ז. 107 און ווייטער. [זעה אויך „געזאמעלטע שריפטען פון קארל מארקס און פריעדריך ענגעלס", שטוטגארט 1902, ב. I, ז. 453 א. ווו.]

[82] Harieet Martineau. "The Manchester Strike," 1842, p. 101, 82.

טונג פון קאַפּיטאַל — איז די לעבענס־בעדינגונג פון דער מאָדער־נער אינדוסטריע.

„ווען מיר זאָלען אָננעהמען", זאָגט ה. מעריוואַל, דער פריה־ערדיגער פּראָפעסאָר פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע אין אָקספאָרד, און שפּעטער אַ בעאַמטער פון דעם ענגלישען קאָלאָניאַל־מיניסטעריום, „אַז דאָס פאָלק, אין צייט פון אַ קריזיס, זאָל מאַכען אַן אָנשטרענ־גונג און זוכען לויז צו ווערן דורך אויסוואַנדערונג פון אייניגע הונדערט טויזענדער איבערפליסיגע אַרבייטער־הענד, וואָס וואָלט געווען דער רעזולטאַט? גלייך ווי עס וואָלט צוריק געקומען אַ נאָכפראַגע אויף אַרבייט, וואָלט געווען אַ דוחק אין אַרבייטער. ווי שנעל די רעפּראָדוקציאָן פון מענשען זאָל ניט זיין, נעהמט עס אויף יעדען פאַל אַ גאַנצען דור צייט צו רעפּראָדוצירן דערוואַק־סענע אַרבייטער. די פּראָפיטען אָבער פון אונזערע פאַבריקאַנטען הענגען הויפּטזעכליך אָב פון דער מאַכט אויסצונוצען דעם גינס־טיגען מאָמענט, ווען די נאָכפראַגע איז גרויס, כדי צו פערזאָרגען זיך אויף דעם אופן אַנטקעגען דער צייט, ווען עס ווערט שטיל. די דאָזיגע מאַכט איז זיי געזיכערט נאָר דורך דער קאָמאַנדע, וואָס זיי קאָנען אויסאיבען אויף דער מאַשינעריע און דער אַרבייט פון די הענט. זיי מוזען האָבען הענט, וואָס זאָלען שטעהן גרייט פאַר זיי; זיי מוזען האָבען בכח צו פערגרעסערן די טהעטיגקייט פון זייערע אָפּעראַציעס, ווען עס איז נויטיג, און נאָכצולאָזען וויעדער לויט דעם צושטאַנד פון מאַרק, אַז ניט וועלען זיי באין אופן ניט קאָנען אָנהאַלטען דאָס איבערגעוויכט אין דעם גאַנג פון דער קאָנ־קורענץ, אויף וועלכער דאָס רייכטום פון אָט דעם לאַנד איז גע־גרינדעט."[80]

אַפילו מאַלטהוס זעהט אין דער איבער־בעפעלקערונג אַ נויט־ווענדיגקייט פון דער מאָדערנער אינדוסטריע — הגם ער דערקעלרט אויף זיין נאַרישען אופן, אַז זי נעהמט זיך פון דעם אַבסאָלוטען איבערוואוקס פון דער אַרבייטער־בעפעלקערונג, און ניט פון דעם, וואָס זי ווערט רעלאַטיוו איבעריג אין צאָהל. ער זאָגט: „אויס־גערעכענטע פיהרונגען בנוגע דעם פערהייראַטען לעבען, אויב זיי

---

[80] H. Merivale. "Lectures on Colonization and Colonies." London, 1831 and 1832, Vol. I, p. 146, 80.

קויפט מיט דעמזעלביגען קאפיטאל־וואָרטה מעהר ארבייט־קרעפטען, דורכדעם וואָס ער פערבייט אלעמאל מעהר געשיקטע ארבייטער אויף וועניגער געשיקטע, רייפע ארבייט אויף אונרייפע, מענליכע ארבייט אויף פרויען־ארבייט, דערוואקסענע ארבייט־קראפט אויף יוגענדליכער אדער קינדערשער ארבייט־קראפט.

פון איין זייט, היסט עס, מיט דעם פאָרטשריט פון דער אקומולאציע, מאכט א גרעסערער וואריאבלער קאפיטאל פליסיג מעהר ארבייט, ניט אנשטעלענדיג מעהר ארבייטער; פון דער אנדער זייט מאכט א וואריאבלער קאפיטאל פון דערזעלביגער גרויס פליסיג מעהר ארבייט מיט דערזעלביגער מאסע ארבייט־קראפט; און ענדליך ברענגט ער אין טהעטיגקייט א גרעסערע צאהל נידעריגע ארבייט־קרעפטען, ארויסשטופענדיג די העכערע.

די פראָדוקטען פון א רעלאטיוואר איבער־בעפעלקערונג, אדער די ארויסזעצונג פון ארבייטער, געהט דעריבער אן נאך שנעלער איידער די טעכנישע רעוואלוציע פון דעם פראָדוקציאנס־פראָצעסס, וואָס וואָרט סיי־ווי געטריבען מיט דעם פאָרטשריט פון דער אקומולאציע, און שנעלער איידער די פראָפאָרציאנעל פערקלענערונג פון וואריאבלען קאפיטאל־טייל לגבי דעם קאנסטאנטען, וואָס קומט דערמיט. אויב די פראָדוקציאנס־מיטלען, וואָרענדיג גרעסער אין אומפאנג און וויִרקונגס־קראפט, וואָרן אין א קלענערן גראד בעשעפטיגונגס־מיטלען פון ארבייטער, וואָרט אָט דער צושטאנד גופא וויעדער מאדיפיצירט דורכדעם, וואָס אין דעם ערד ווי עס וואקסט די פראָדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, פערגרעסערט דער קאפיטאל שנעלער זיין צושטעל פון ארבייט איידער זיין נאכפראגע אויף ארבייטער. די איבער־ארבייט פון דעם בעשעפטיגטען טייל פון דעם ארבייטער־קלאס פערמעהרט די רייהען פון זיין רעזערוו, בעת פערקעהרט, דער גרעסערער דרוק, וואָס דער רעזערוו איבט אויס דורך זיין קאנקורענץ אויף דעם בעשעפטיגטען טייל, צווינגט איהם צו דער איבער־ארבייט און צו אונטערווארפען זיך אונטער די געבאָטען פון קאפיטאל. די פעראורטיילונג פון איין טייל פון דעם ארבייטער־קלאס צו א געצוואונגענעם לעדיגגעהן דורך דער איבער־ארבייט פון דעם אנדער טייל, און פערקעהרט, וואָרט א מיטל רייכער צו מאכען דעם איינצעלנעם קא־

נאַטירלעכער וואוקס פון דער בעפעלקערונג שטעלט־צו. זי בעדאַרף צו האָבען פּאַר איהר פּרייען שפּיעל א אינדוסטריעלע רעזערוו־ארמעע, וואָס הענגט ניט אָב פון דעם דאָזיגען נאַטור־גרענץ.

ביזאהער איז אָננעמען געוואָרן, אז צו דער פערגרעסערונג אָדער פערקלענערונג פון וואריאבלען קאַפּיטאל איז גענוי צוגע־פאסט די פערגרעסערונג אָדער פערקלענערונג פון דער בעשעפטיג־טער צאָהל ארבייטער.

די צאָהל ארבייטער, וואָס קאַפּיטאל קאָמאַנדירט, קאָן בלויבען דיזעלביגע, אָדער אפילו קלענער ווערן, בעת דער וואריאבלער קאַפּיטאל ווערט גרעסער. דאָס איז דער פאל, ווען דער אינדיווי־דועלער ארבייטער ליפערט מעהר ארבייט און עס וואקסט דעריבער זיין ארבייטס־לוין — הגם דער פרייז פון דער ארבייט בלייבט דערזעלביגער, אָדער פאלט אפילו ארונטער, אויב נאָר ער פאלט לאַנגזאמער ווי די ארבייט־מאסע שטייגט. דער וואוקס פון דעם וואריאבלען קאַפּיטאל ווערט דאן א אָנצייגער פון מעהר ארבייט, אָבער ניט פון מעהר בעשעפטיגטע ארבייטער. יעדער קאַפּיטא־ליסט האָט אן אבסאָלוטען אינטערעס ארויסצופרעסען א בעשטימ־טען סכום ארבייט פון א קלענערער צאָהל ארבייטער, אָנשטאָט ארויסצוקריגען דעמזעלביגען סכום פונקט אזוי וואָלוועל אָדער אפילו נאָך וואָלוועלער פון א גרעסערער צאָהל ארבייטער. אין דעם לעצטען פאל וואקסט דער אויסלעג פון קאָנסטאַנטען קאַפּיטאל פראָפּאָרציאָנעל צו דער מאסע ארבייט, וואָס ווערט געלאָזט אין גאנג; אין דעם ערשטען פאל וואקסט ער פיעל לאַנגזאמער. וואָס גרעסער עס איז דער מאָסשטאב פון דער פראָדוקציאָן, אלץ שטאר־קער איז אָט דער מאָטיוו. זיין וואָגיגקייט וואקסט צוואמען מיט דער אקומולאציע פון קאַפּיטאל.

מיר האָבען געזעהן, אז די ענטוויקלונג פון דעם קאַפּיטאליס־טישען פראָדוקציאָנס־אופן און פון דער פראָדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט — וואָס איז אין דערזעלביגער צייט אי אן אורזאך, אי א ווירקונג פון דער אקומולאציע — גיט דעם קאַפּיטאליסט די מעגליכקייט מיט דעמזעלביגען אויסלעג פון וואריאבלען קאַפּיטאל צו מאכען פליסיג מעהר ארבייט דורך א גרעסערער עקסטענסיווער אָדער אינטענסיווער עקספלואטאציע פון די אינדיווידועלע ארבייט־קרעפטען. מיר האָבען וויטער געזעהן, אז דער קאַפּיטאליסט

א רעלאַטיווער איבער־בעפעלקערונג, בעווייזט צום ביישפּיעל ענג־לאַנד. איהרע טעכנישע מיטלען „איינצושפּאָרן" אַרבייט זיינען קאָלאָסאַל. פונדעסטוועגען, ווען מאָרגען זאָל די אַרבייט בע־שרענקט ווערן אין אַלגעמיין אויף א ראַציאָנאַלער מאָס און זאָל איינגעטיילט ווערן פאַר די פערשיידענע שיכטען פון דעם אַרביי־טער־קלאַס לויט דעם עלטער און געשלעכט, וואָלט די אַרבייטער־בעפעלקערונג, וואָס געפינט זיך היינטיגען טאָג, אַבסאָלוט ניט געווען גענוג אָנצופיהרן די נאַציאָנאַלע פּראָדוקציאָן אויף איהר איצטיגען מאָסשטאַב. די גרויסע מעהרהייט פון די איצטיגע „אונפּראָדוק־טיווע" אַרבייטער וואָלט געמוזט פערוואַנדעלט ווערן אין „פּראָ־דוקטיווע" אַרבייטער.

אינגאַנצען גענומען זיינען די אַלגעמיינע בעוועגונגען פון דעם אַרבייט־לוין אויסשליסליך רעגולירט דורך דער אויסברייטונג און צונויפציהונג פון דער אינדוסטריעלער רעזערוו־אַרמעע, וועלכע גע־הען צוזאַמען מיט די פּעריאָדישע ענדערונגען פון דעם אינדוסטריע־לען ציקל. זיי זיינען דעריבער ניט בעשטימט דורך דער בעוועגונג [די ענדערונגען] פון דער אַבסאָלוטער צאָהל פון דער אַרבייטער־בעפעלקערונג, זאָנדערן דורך די וועקסלענדע פּראָפּאָרציעס, אין וועלכע דער אַרבייטער־קלאַס איז צוטיילט אויף אַן אַקטיווער אַר־מעע און אַ רעזערוו־אַרמעע, דורך דער פערגרעסערונג און פערקלע־נערונג פון דעם רעלאַטיווען פערנעהם פון דער איבער־בעפעלקערונג, און דורך דעם גראַד, אין וועלכען זי ווערט איינמאָל פערברויכט און אַנאַנדערשטמאָל אַרויסגעזעצט פריי. פאַר דער מאָדערנער אינדוסטריע מיט איהר צעהניאָהריגען ציקל און זיינע פּעריאָדישע פאַזען, וועלכע זיינען נאָך אַ הוץ דעם קאָמפּליצירט, אין גאַנג פון דער אַקומולאַציע, דורך אונרעגעלמעסיגע שוואַנקונגען, וואָס קו־מען אַלץ שנעלער איינער נאָך די אַנדערע, וואָלט עס ווירקליך געווען אַ שעהן געזעץ, וואָס מאַכט די בעוועגונג פון קאַפּיטאַל אָב־הענגיג פון דער אַבסאָלוטער בעוועגונג פון דער בעפעלקערונג־מאַ־סע, אָנשטאָט צו רעגולירן די נאָכפראַגע און אָנבאָט פון אַרבייט דורך דער אויסשפּרייטונג און צונויפציהונג פון קאַפּיטאַל, ד. ה. דורך זיינע יעדעסמאָליגע פערוועַרטונג־בעדערפענישען, דורך וועל־כע דער אַרבייט־מאַרק איז איינמאָל רעלאַטיוו ניט גענוג פול, ווייל דער קאַפּיטאַל האָט זיך אויסגעשפּרייט, און איינמאָל וויעדער

פּיטאַליסט[83] און עס פערשנעלערט אין דערזעלביגער צייט די שאַ־פונג פון אַ אינדוסטריעלער רעזערוו־אַרמעע אויף אַ מאָסשטאַב, וואָס איז אָנגעמאָסטען פאַר דעם פאָרטשריט פון דער געזעלשאַפטלי־כער אַקומולאַציע.

ווי וויכטיג אָט דער מאָמענט איז אין דער פאָרמירונג פון

---

[83] אפילו בעת דער באַוועל־נויט פון 1863 געפינט מען אין אַ בראַשור פון די באַוועל־שפּינער אין בלאַקבורן שטאַרקע אָנקלאַגען אַנטקעגען דער איבער־אַרבייט, וועלכע האָט אַלס רעזולטאַט פון דעם פאַבריק־געזעץ נאַטירליך נאַר אָנגעגריפען דערוואַקסענע מענער־אַרבייטער. „די דערוואַקסענע אַרבייטער אין אָט דער פאַבריק האָבען פערלאַנגט אַ 12 ביז 13־שטונדיגע אַרבייט־צייט טעג־ליך, בעת הונדערטע אַרבייטער זיינען געצוואונגען אַרומצוגעהן לעדיג און זיינען גרייט צו אַרבייטען האַלבע טעג, כדי צו דערהאַלטען זייערע פאַמיליען ביים לעבען און פערהיטען זייערע חברים פון אַ פריה־צייטיגען טויט צוליעב דער איבער־אַרבייט. מיר וואָלטען געוואָלט פרעגען — שטעהט דאָרטן וויי־טער — צי אָט די פּראַקסיס פון אַרבייטען איבער־צייט קאָן שאַפען גוטע בעציהונגען צווישען די מייסטערס און „דיענער"? די וואָס אַרבייטען אי־כער־צייט פיהלען די אונגערעכטיגקייט דערפון פּונקט אַזויפיעל ווי יענע, וועלכע זיינען פעראורטיילט צו אַ געצוואונגענעם לעדיג־געהן. אין אָט דעם דיסטריקט איז פאַראַן כמעט גענוג אַרבייט צו קאָנען טיילווייז אַלעמען בע־שעפטיגען, ווען די אַרבייט זאָל אויסגעטיילט ווערן אויף אַ גערעכטען אופן. מיר פערלאַנגען נאָר וואָס איז רעכט, ווען מיר בעטען די מייסטערס איינ־צופיהרן אין אַלגעמיין אַ סיסטעם פון קורצע שטונדען, ווענינסטענס אַזוי לאַנג ווי דער איצטיגער צושטאַנד האַלט אָן, אָנשטאָט איין טייל איבערצואַר־בייטען, בעת דער אַנדער טייל ווערט געצוואונגען דורך אַרבייטלאָזיגקייט צו דערהאַלטען זיין לעבען דורך צדקה." („רעפּאָרטס אינספּעקטאָר אָוו פאַק־טאָרים" 31טען אָקטאָבער 1863, ז. 8.) — די ווירקונג פון אַ „רעלאַטיווער איבערבעפעלקערונג אויף די בעשעפטיגטע אַרבייטער בעגרייפט דער פער־פאַסער פון דער „עססעי אַן טרייד אַנד קאָמערס" מיט זיין נעוועהנליכען אונ־פעהלבאַרען בורזשואַזיע־אינסטינקט. „נאָך אַן אורזאַך פון פוילענצעריי אין אונזער קיניגרייך איז דער דוחק אין אַ געניגענדער צאָהל אַרבייט־הענט. . . . יעדעס מאָל, ווען צוליעב אַן אונגעוועהנליכער נאַכפראַגע אויף פאַבריצירטע אַרטיקלען, פעהלט אויס אַרבייט, פיהלען די אַרבייטער זייער אייגענע וויכ־טיגקייט און מאַכען, אַז זייערע מייסטערס זאָלען עס אויך שטאַרק פיהלען; עס איז נשתומם צו ווערן. אָבער די געזינונג פון אָט די קערלען איז אַזוי פערדאָרבען, אַז גרופּען אַרבייטער האָבען אין אַזוינע פאַלען זיך פעראייניגט, כדי צו שטעלען זייערע מייסטערס אין פערלעגענהייט, דורכדעם וואָס זיי האָבען אַ גאַנצען טאָג געפוילענצט." (דאָרט גופא, ז. 27, 28.) די דאָזיגע קערלען האָבען אין דער ווירקליכקייט פערלאַנגט אַ העכערונג אין לוין.

מינען א. אז. וו. וואָס נידעריגער דער ארבייטס־לוין איז, אלץ העכער דריקט זיך אויס זיין מינדעסטע פערגרעסערונג אין חשבון פון פראָצענטען. אויב דער וואכען־לוין איז צום ביישפיעל 20 שילינג און ער שטייגט אויף 22, הייסט עס אויף 10 פראָצענט; אויב אָבער ער איז נאָר 7 שילינג און שטייגט אויף 9, איז ער נעוואקסען אויף 28/7 פראָצ.. וואָס קלינגט זעהר שענען. יעדענפאלס האָבען די ארענדאטאָרס געקלאָגט און אפילו דער „לאָנדאָן עקאָנאָמיסט" האָט גאנץ ערנסט געבאָלבעט וועגען „אן אלגעמיינעם און גאנץ היבשען שטייגען פון׳ם לוין"[86] בנוגע צו אָט די הונגער־לוינען. וואָס האָבען געטאָן די ארענדאטאָרס? האָבען זיי געווארט ביז די ערד־ארבייטער האָבען זיך אלס רעזולטאט פון אָט די בריאלאנטענע שכירות אזויפיעל פערמעהרט, אז זייער לוין האָט וויעדער געמוזט פאלען, ווי דער דאָנמאטישער עקאָנאָמישער מוז שטעלט זיך די זאך פאָר? זיי האָבען איינגעפיהרט מעהר מאשינערי, און די ארבייטער זיינען אין איין ווייל ווידער געוואָרן צופיעל אין צאָהל — אין א פראָפאָרציע, וואָס איז אפילו פאר די ארענדאטאָרס געווען צופריעדענשטעלענד. עס איז איצטער ארויסגעלעגט געוואָרן אין דער אגריקולטור „מעהר קאפיטאל" איידער פריהער און אין א מעהר פראָדוקטיווער פאָרם. דערמיט איז די נאָכפראָגע אויף ארבייט ארונטערגעפאלען ניט נאָר רעלאטיוו, נאָר טאקע אבסאָלוט.

יענע עקאָנאָמישע השערה פערבייט די געוועזען, וועלכע רעגולירן די אלגעמיינע בעווועגונג פון׳ם ארבייט־לוין אָדער דאָס פערהעלטנים צווישען דעם ארבייטער־קלאָס — ד. ה. די נאָנצע ארבייט־קראָפט און דעם געזעלשאפטליכען קאפיטאל —, מיט די נעזעזען, וועלכע פערטיילען די ארבייטער־בעפעלקערונג צווישען די בעזונדערע פראָדוקציאָנס־ספערען. וועז צום ביישפיעל צוליעב א גינסטיגער קאָניונקטור [צופעלינע לאָגע] איז די אקומולאציע אין א בעשטימטער פראָדוקציאָנס־ספערע בעזונדערס לעבעדיג, די פראָפיטען זיינען גרעסער איידער די דורכשניט־פראָפיטען און עס שטראָמט אהין צוגאָב־קאפיטאל, דאן שטייגט נאטירליך די נאָכפראָגע אויף ארבייט און דער ארבייט־לוין. דער העכערער ער־

[86] „עקאָנאָמיסט", 21טען יאנואר 1860.

איבערפול, ווייל ער האָט זיך צונויפגעצויגען. און דאָך איז אָט אַזאַ געזעץ אַ דאָגמא פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע. לויט אָט דעם געזעץ שטייגט דער אַרבייט־לוין אַלס רעזולטאַט פון דער קאַפּיטאַל־אַקומולאַציע. דער געהעכערטער אַרבייט־לוין סטימולירט אַ שנעלערע פערמעהרונג פון דער אַרבייטער־בעפעלקערונג, און דאָס דויערט אַזוי לאַנג ביז דער אַרבייטס־מאַרק ווערט איבערפילט, און קאַפּיטאַל איז פאָלגליך געוואָרן, רעלאַטיוו צו דעם צושטעל פון אַרבייטער, ניט געניגענד. דער אַרבייט־לוין פאַלט אַרונטער, און דאַן האָבען מיר די אומגעקעהרטע זייט פון מעדאַל. דורך דעם פאַלענדען אַרבייט־לוין ווערט די אַרבייטער־בעפעלקערונג ביסלעכ־ווייז אַלץ שיטערער, אַזוי אַז דער קאַפּיטאַל ווערט רעלאַטיוו צו איהר וויעדער אין איבערפלוס, אָדער ווי אַנדערע דערקלערן דאָס: דער פאַלענדער אַרבייט־לוין און די פערגרעסערטע עקספּלואַטאַציע פון דעם אַרבייטער, וואָס קומט דערמיט, פערמעהרט וויעדער די אַקומולאַציע, בעת דער ניעדעריגער לוין האַלט אין דערזעלבי־גער צייט אָב דעם וואוקס פון דעם אַרבייטער־קלאַס. אַזוי טרעט וויעדער אַריין דער צושטאַנד, ווען דער אַרבייט־אָנבאָט ווערט ני־דעריגער איידער די אַרבייט־נאָכפראַגע, דער לוין שטייגט און אַזוי ווייטער. אַ שעהנע מעטאָדע פון בעוועגונג פאַר דער ענטוויקעל־טער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן! איידער עס וואָלט געקאָנט פאָרקומען אַ וועלכער עס איז פּאָזיטיווער וואוקס פון אַ ווירקליך אַרבייטפעהיגער בעפעלקערונג אַלס רעזולטאַט פון אַ לוין־העכערונג, וואָלט דערוויילע מעהרערע מאָל אַוועקגעגאַנגען די צייט, אין וועל־כער דער אינדוסטריעלער פעלד־צוג מוז געפיהרט ווערן, די שלאַכט מוז געקעמפט און ענטשיעדען ווערן.

צווישען 1849 און 1859 איז פאָרגעקומען צוגלייך מיט גע־פאַלענע פּרייזען אויף תבואה אַ פּראַקטיש בלויז נאָמינעלע לוין־העכערונג אין די ענגלישע אַגריקולטור־דיסטריקטען. אין ווילטשיו צום ביישפּיעל איז דער וואָכען־לוין געשטיגען פון 7 אויף 8 שילינג, אין דאָרסעטשיר — פון 7 אָדער 8 אויף 9 שילינג א. אַז. וו. דאָס איז געווען אַ רעזולטאַט פון אַן אויסערגעוועהנליכען אָבפלוס פון דער ערד־אַרבייטענדער איבער־בעפעלקערונג, וואָס איז פעראור־זאַכט געוואָרן דורך די פאָדערונגען פון דער מלחמה, דורך אַ מאַ־סענהאַפטיגער אויסשפּרייטונג פון די אייזענבאַהנען, פאַבריקען,

קאַפּיטאַל און „זעצט אַרויס פריי" טאַקע דורכדעם אליין דעם אַרבייטער, פונקט פערקעהרט ווי זי וואָלט דערמיט פריי געמאַכט קאַפּיטאַל פאר דעם אַרבייטער. [זעה דרייצעהנטען קאַפּיטל, 6: די קאָמפּענזאַציאָנס־טעאָריע.] ערשט איצטער קאָן מען פאָל־שטענדיג אָבשאַצען די אונפערשעהמטקייט פון דעם אפאָלגעט. עס ווערן אַרויסגעשטעלט פריי ניט נאָר די אַרבייטער, וועלכע ווערן דירעקט אַרויסגעשטופט דורך דער מאשין, נאָר אויך די, וואָס וואָלטען מיט דער צייט פערנומען זייער פּלאַץ, און דער צוגעקומענער קאָנטינגענט, וואָס וואָלט אויפגענומען ווערן ביי דער נעוועהנלעכער אויסשפרייטונג פון׳ם געשעפט אויף זיין אלטען באזיס. איצט זיינען זיי אלע „אַרויסגעזעצט פריי", אין יעדער נייער קאַפּיטאַל, וואָס וויל אָנהויבען פונקציאָנירן, קאָן זיי האָבען אין זיין רשות. צי ער וועט זיי צוציהען, צי אַנדערע, די ווירקונג אויף דער אַלגעמיינער אַרבייט־נאָכפראָגע וועט זיין גלייך נול, כל זמן דער דאָזיגער קאַפּיטאַל קלעקט נאָר פונקט אזויפיל אַרבייט־טער אַרויסצונעהמען פון מארק, וויפיל די מאשינען האָבען אין איהם אַריינגעווארפען. בעשעפטיגט ער א קלענערע צאָהל, וואָקסט די מאַסע איבערצאָהליגע; בעשעפטיגט ער א גרעסערע צאָהל, וואָקסט די אַלגעמיינע נאָכפראָגע אויף אַרבייט נאָר אין דעם ערך, וואָס די בעשעפטיגטע זיינען מעהר אייִדער די אַרויסגעזעצטע. דער אויפשוואונג, וועלכען די צוגאָב־קאַפּיטאַלען, וואס זוכען א פערוועגדונג, וואָלטען זאָנסט געגעבען דער אַלגעמיינער אַרבייט־נאָכפראָגע, ווערט אויף דעם אופן אין יעדען פאַל נייטראַליזירט, לפי ערך פון דער צאָהל אַרבייטער, וואָס די מאשין האָט אַרויסגע־וואַרפען אויפ׳ן גאַס.

דער מעכאַניזם פון דער קאַפּיטאַליסטישער פראָדוקציאָן, הייסט עס, זאַרגט זיך שוין דערפאַר, אז דער אַבסאָלוטער צו־וואוקס פון קאַפּיטאַל זאָל ניט זיין בעגלייט פון א גלייכער פער־גרעסערונג פון דער אַלגעמיינער נאָכפראָגע אויף אַרבייט. און אָט דאָס רופט אָן דער אפאָלגעט אן אויסגלייך [קאָמפּענזאַציע] פאר דעם עלענד, די לוידען און דעם מעגליכען אונטערגאַנג פון די אַרבייטער, וואָס זיינען אַרויסגעווארפען געווארן פון זייער בע־שעפטינונג אין דער צייט פון דער איבערגאַנג־פּעריאָדע, וועלכע פעריאָגט זיי אין דער אינדוסטריעלער רעזערוו־אַרמעע!

בייט־לוין ציהט־צו א נרעסערן טייל פון דער ארבייטער־בעפעלקע־רונג אין דער בענינסטיגטער ספערע, ביז זי ווערט נעזעטיגט מיט ארבייט־קראפט און דער לוין פאלט מיט דער צייט וויעדער צו זיין פריהערדינען דורכשניט, אדער אונטער דעם דורכשניט, אין פאל דער צופלום פון ארבייטער איז נעווען צו־נרוים. ניט נאר הערט דאמאלסט אויף די איינוואנדערונג פון ארבייטער אין דעם בעטרעפענדען נעשעפט־צווייג, נאר עס קומט אפילו פאר אן אויס־וואנדערונג פון ארבייטער. אט דא דוכט זיך דעם פאליטישען עקאנאם, אז ער זהט דעם „פארוואס אין ווי אזוי" מיט דער פערנרעסערונג פון׳ם לוין קומט אן אבסאלוטע פערמעהרונג פון ארבייטער און מיט דער אבסאלוטער פערמעהרונג פון ארבייטער קומט א פערקלענערונג פון׳ם לוין; אין דער ווירקליכקייט אבער זהט ער נאר די לאקאלע שוואנקונג פון דעם ארבייט־מארק אן א בעזונדער פראדוקציאנס־ספערע — ער זהט נאר ערשיינונגען, וואס בעגלייטען די פערטיילונג פון דער ארבייטער־בעפעלקערונג אין די פערשיידענע ספערען וואו קאפיטאל ווערט אריינגעלענט לויט זיינע פערשיידענע בעדערפנישען.

די אינדוסטריעלע רעזערוו־ארמעע אדער רעלאטיווע איבער־בעפעלקערונג דריקט אויף דער אקטיווער ארבייטער־ארמעע אין די פעריאדען פון שטיל־שטאנד און מיטעלמעסיגער פראספערי־טעט; אין דער פעריאדע פון א־בער־פראדוקציאן און פאראקסיזם [פיעבערהאפטע טהעטיגקייט] האלט זי אין צוים די תביעות פון דער אקטיווער ארמעע. די רעלאטיווע איבער־בעפעלקערונג איז דעריבער דער הינטערגרונד, אויף וועלכען דאס נעזעץ פון דער נאכ־פראגע און אנבאט פון ארבייט בעווענט זיך. זי צוימט איין דעם שפיעל־רוים פון דעם דאזיגען נעזעץ אין די נרעניצען, וואס זיינען אבסאלוט נינסטיג פאר דער עקספלואטאציע און הערשזוכט פון קאפיטאל.

דא איז דער פלאץ זיך אומצוקהרען צו איינעם פון די נרוי־סע אויפטהוען פון דער עקאנאמישער אפאלאגעטיק. מען קאן ז׳ך דערמאנען, אז אויב אייניפיהרענדיג נייע מאשינעריע אדער פער־שפרייטענדיג די אלטע ווערט פערוואנדעלט א שטיק פון דעם וואס־ריאבלען קאפיטאל אין קאנסטאנטען, טייטשט אוים דער עקאנא־מישער אפאלאגעט די דאזיגע אפראציע, וועלכע „בינדט" דעם

טע אומשטענדען, אין די קאלאניען צום ביישפיעל, שטערן די בעשאפונג פון א אינדוסטריעלער רעזערוו־ארמעע און ממילא דעם ארבייטער־קלאס' אבסאלוטע אבהענגיגקייט פון דעם קאפיטאליס־טישען קלאס, רעבעלירט דאן דער קאפיטאל צוזאמען מיט זיין גראשענעם סאנטשא־פאנצא אנטקעגען דעם „הייליגען" געזעץ פון נאכפראגע און אנבאט, און זוכט איהם אונטערצוהאקען די פים דורך צוואנג־מיטלען.

4. פערשיידענע עקזיסטענץ־פארמען פון דער רעלאטיווער איבערבעפעלקערונג. דאס אלגעמיינע געזעץ כון דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע.

די רעלאטיווע איבער־בעפעלקערונג עקזיסטירט אין אלע מעג־ליכע שאטירונגען. יעדער ארבייטער געהערט צו איהר בעת ער איז נאר האלב בעשעפטיגט אדער גארנישט בעשעפטיגט. אויסלא־זענדיג די גרויסע פעריאדיש־וויעדערקומענדע פארמען, וואס די געענדערטע פאזען פון דעם אינדוסטריעלען ציקל דריקען איין אין איהר, אזוי אז אמאל ווייזען זיי זיך ארויס שארף (אין אן אקוטער פארם) אין די קריזיס־צייטען, און אמאל כראניש אין די צייטען פון שוואכע געשעפטען — האט זי אלעמאל דריי פארמען: די פלי־סינג, די בעהאלטענע און די שטיל־שטעהענדע.

אין די צענטערם פון דער מאדערנער אינדוסטריע — די פאבריקען, מאנופעקטורען, הוטעם און מינען — ווערן די ער־בייטער אמאל אבגעשטויסען און אמאל ווייעדער צוגעצויגען אין א גרעסערן אומפאנג, אזוי אז אינגאנצען גענומען וואקסט די צאהל בעשעפטיגטע, ווען אפילו שטענדיג אין א קלענערער פראפארציע לויט דעם מאסשטאב פון דער פראדוקציאן. די איבער־בעפעלקע־רונג עקזיסטירט דא אין א פליסענדער פארם.

אין די ריכטיגע פאבריקען, אזוי גוט ווי אין אלע גרויסע ווערקשטאטען, וואו מאשינעריע שפיעלט א ראליע, אדער וואו עס ווערט נאר דורכגעפיהרט די מאדערנע צוטיילונג פון דער ארבייט, ווערן מאסענהאפט בעשעפטיגט יונגע אינגלעך. ווען זיי גריי־בען א מאן'ס עלטער, בלייבט פון זיי בלויז א קליינע צאהל בע־

די נאָכפראָגע אויף ארבייט איז ניט דיזעלביגע זאַך וואָס דער וואוקס פון קאַפּיטאַל, דער אָנבאָט פון ארבייט איז ניט אַלץ איינס וואָס דער וואוקס פון דעם ארבייטער־קלאַס: זיי זיינען ניט ווי צוויי אונאָבהענגיגע כחות (פאַקטענצען), וואָס האָבען א ווירקונג איינע אויף די אַנדערע. די קאָרטען זיינען פאַלש געמישט. קאַפּיטאַל ווירקט אויף ביידע זייטען אין דערזעלביגער צייט. וועז זיין אקומולאַציע פערמעהרט פון איין זייט די נאָכפראָגע אויף ארבייט, פערמעהרט זי פון דער אַנדער זייט דעם אָנבאָט פון ארבייטער, דורכדעם וואָס זיי זיינען ארויסגעזעצט געוואָרן פון ארבייט, בעת דער דרוק פון די אונבעשעפטיגטע צווינגט אין דערזעלביגער צייט די בעשעפטיגטע ארויסצוגעבן מעהר ארבייט און מאַכט דערביבער ביז א געוויסען גראַד דעם צושטאַל פון ארבייט אונאָבהענגיק פון דעם צושטאַל פון ארבייטער. די ווירקונג פון דעם געזעץ פון נאָכפראָגע און אָנבאָט אויף אָט דעם באַזים מאַכט די דעספּאָטיע פון קאַפּיטאַל פאַלשטענדיג.

אַזויבאַלד דערביבער ווי די ארבייטער געפינען אוים דעם סעקרעט, ווי אזוי דאָס קומט פאָר, אז וואָס מעהר זיי ארבייטען, וואָס מעהר זיי פראָדוצירן רייכטום פאַר אַנדערע און וואָס מעהר די פראָדוקטיוו־קראַפט פון זייער ארבייט וואקסט, אַלץ וועניגער זיכער זיינען זיי אפילו מיט זייער פונקציע צו דיענען ווי א פער־ווערטונג־מיטעל פון קאַפּיטאַל; אַזויבאַלד ווי זיי ענטדעקען, אז דער אינטענזיטעט־גראַד פון דער קאָנקורענץ צווישען זיך גופא העננט אינגאַנצען אָב פון דעם דרוק פון דער רעלאַטיווער איבער־בעפעלקערונג; אַזויבאַלד ווי זיי זוכען דעריבער צו אָרגאַניזירן דורך טרייד־יוניאָנס א. אז. ו. א פּלאַנמעסיגע צוזאַמענווירקונג צווישען די בעשעפטיגטע און ניט־בעשעפטיגטע, כדי צו ברעכען אָדער אָבשוואַכען די רואינירענדע פאָלגען פון דעם דאָזיגען נאַטור־געזעץ פון דער קאַפּיטאַליסטישער פראָדוקציאָן אויף זייער קלאַס — הויבען אָן קאַפּיטאַל און זיין אדוואָקאַט, דער פּאָליטישער עקאָנאָם, צו געוואַלטעווען וועגען דער פערלעצונג פון דעם „אייבי־גען" און אזויצוואָגען „הייליגען" געזעץ פון נאָכפראָגע און אָנ־באָט. יעדער צוזאַמענהאַלט צווישען די בעשעפטיגטע און ניט־בעשעפטיגטע שטערט, הייסט עס, דעם „ריינעם" שפּיעל פון יע־נעם געזעץ. פון דער אַנדער זייט אָבער, אזוי באַלד ווי פערקעהר־

„דר. ליע, דער געזונדהייט־בעאַמטער פון מאַנטשעסטער האָט פעסטגעשטעלט, אַז אין יענער שטאָדט איז דער דורכשניט־ליכער לעבענס־דויער פון דעם וואוילהאָבענדען קלאַס 38 יאָהר, און פון דעם אַרבייטער־קלאַס איז נאָר 17 יאָהר. אין ליווערפּול בעטרעפט דער לעבענס־דויער פאַר דעם ערשטען קלאַס 35 יאָהר, פאַר דעם צווייטען — 15 יאָהר. מען זעהט דערפון, אַז דער פּריוויליגירטער קלאַס האָט מעהר ווי נאָכאַמאָל אַזוי גרויס אַן אָנ־ווייזונג אויפ'ן לעבען איידער זיינע וועניגער בעגינסטיגטע מיט־בירגער.*[85]

אונטער אָט די אומשטענדען פאָדערט דער אַבסאָלוטער וואוקס פון אָט דעם טייל פון פּראָלעטאַריאַט אַזאַ פאָרם, וועלכע פערגרע־סערט זיין צאָהל, אָבוואויל זיינע עלעמענטען ווערן שנעל אָבגע־נוצט. פאָלגליך מוזען די אַרבייטער־גענעראַציעס זיך שנעל בע־נייען. (דאָס דאָזיגע געזעץ גילט ניט פאַר די איבעריגע קלאַסען פון דער בעפעלקערונג.) אָט די געזעלשאַפטליכע בעדערפעניש ווערט בעפריעדיגט דורך פריהע הייראַטען — אַ נויטווענדיגע פאָלגע פון די אומשטענדען, אין וועלכע די אַרבייטער פון דער גרויס־אינדוסטריע לעבען, ווי אויך מחמת דער פּרעמיע, וואָס די עקספּלואַטאַציע פון אַרבייטער־קינדער באָט אָן פאַר פּראָדוצירן זיי.

אַזויבאַלד ווי די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן נעהמט אַריין די אַגריקולטור, אָדער אין דעם ערך, וואָס זי נעהמט זי אַריין אין איהר מאַכט, ווערט די נאָכפראַגע אויף דער אַגריקולטורעלער אַר־בייטער־בעפעלקערונג אַבסאָלוט קלענער, וואָס גרעסער עס איז די אַקומולאַציע פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס פונקציאָנירט דאָ, און אָט די אָבשטויסונג פון אַרבייטער ווערט ניט פערגיטיגט, ווי אין דער ניט־אַגריקולטורעלער אינדוסטריע, דורך אַ גרעסערער צוציהונג איין טייל פון דער דאָרף־בעפעלקערונג געפינט זיך דעריבער שטענ־דיג אויפ'ן פּונקט אַריבערצוגעהן צו דעם שטאָדטישען אָדער מאַ־נופאַקטור־פּראָלעטאַריאַט, און לויערט שטענדיג אויף דער גינסטי־גער געלעגענהייט דורכצומאַכען די דאָזיגע פערוואַנדלונג. נמאַנו־פאַקטור ווערט דאָ געברויכט אין דעם זין פון אַלע אַנדערע אַ חוץ

---

*[85] ערעפנונג־רעדע פאַר סאַניטאַרער רעפאָרם, בירמינגהאַם, 15טען יאַ־נואַר 1875, פון דזש. טשאַמבערליין, דעם מעיאָר פון שטאָדט.

שעפטיגט אין דיזעלביגע געשעפט־צווייגען, בעת די מעהר צאָהל ווערט כסדר אַרויסגעוואָרפען. די אַרויסגעוואָרפענע שטעלען צו־זאַמען אַן עלעמענט פון דער פליסענדער איבערבעפעלקערונג, וועל־כער וואַקסט מיט דעם אומפאַנג פון דער אינדוסטריע. אַ טייל פון זיי וואַנדערט אויס און פאָלגט נאָר פאַקטיש נאָך דעם אויס־געוואַנדערטען קאַפּיטאַל. איינע פון די פאָלגען איז, וואָס די ווייבליכע בעפעלקערונג וואַקסט שנעלער איידער די מענליכע, ווי ענגלאַנד בעווייזט עס. דער ווידערשפּרוך, וואָס דער נאַטירליכער צו־וואוקס פון דער אַרבייטער־בעפלעקערונג זעטיגט ניט די אַקו־מולאַציאָנס־בעדערפענישען פון'ם קאַפּיטאַל און פונדעסטוועגען שטייגט ער זיי אין דערזעלביגער צייט אַריבער, איז אַ ווידער־שפּרוך, וואָס ליעגט אין זיין בעוועגונג גופא. קאַפּיטאַל דאַרף האָבען גרעסערע מאַסען אַרבייטער אין יוגענדליכען עלטער, קלע־נערע מאַסען אין מענליכען עלטער. דער ווידערשפּרוך איז ניט שרייענדער איידער דער אַנדער ווידערשפּרוך, וואָס מען קלאָגט זיך איבער אַ דוחק אין אַרבייט־הענט אין דערזעלביגער צייט ווען פיעלע טויזענדער ליעגען אויפ'ן גאַס, ווייל די צוטיילונג פון דער אַרבייט בינדט זיי צו איין בעשטימטען געשעפט־צווייג.[85] די פער־צעהרונג פון דער אַרבייט־קראַפט דורך דעם קאַפּיטאַל איז אַ חוץ דעם אַזוי ראַשיג, אַז אַן אַרבייטער פון מיטעלען עלטער האָט זיך שוין דאָס רוב מעהר אָדער ווענינער אויסגעלעבט. ער פאַלט אַריין אין די רייהען פון די איבעריג געוואָרענע, אָדער ער ווערט אַראָב־געשטופּט פון אַ העכערן אויף אַ נידעריגערן שטאַפּעל, בעת זיין פּלאַץ ווערט פערנומען פון אַ פרישערער אַרבייט־קראַפט. גראָד ביי די אַרבייטער פון דער גרויס־אינדוסטריע טרעפען מיר אָן דעם קירצעסטען לעבענס־דויער.

---

[85] בעת אין די לעצטע 6 מאַנאַט פונ'ם יאָהר 1866 זיינען פון 80 ביז 90 טויזענד אַרבייטער געווען אויסער אַרבייט, נעפינען מיר אין דעם פאַבריק־בעריכט איבער דעמזעלביגען האַלב־יאָהר: „עס זעהט אויס, אַז עס איז ניט אַבסאָלוט ריכטיג צו בעהויפּטען, אַז די נאַכפראַגע וועט אַלעמאָל אַרויסרופען דעם אָנבאָט, פּונקט צום מאָמענט ווען ער איז נויטיג. דאָס איז ניט געווען דער פאַל בנוגע אַרבייט, וואָרים פיעלע מאַשינען האָבען לעצטען יאָהר געמוזט שטילשטעהן צוליעב דעם דוחק אין הענט." („רעפּאָרטס אַוו אינספּ. אַוו פאַק־טאָרים", 31טען אָקטאָבער 1866, ז. 81.)

די אונטערגעהענדע אינדוסטריע־צווייגען, וואו דער האַנדווערק־בעטריב גיט זיך אונטער צו דעם מאַנופאַקטור־בעטריב און דער לעצטער צו דעם מאַשין־בעטריב. איהר אומפאַנג ווערט גרעסער אין דעם ערך, ווי די בעשאַפונג פון אַ איבער־בעפעלקערונג געהט פאָרווערטס מיט דעם אומפאַנג און דער ענערגיע פון דער אַקומו־לאַציע. זי מאַכט אָבער אויס אין דערזעלביגער צייט אַן עלעמענט פון דעם אַרבייטער־קלאַס, וואָס רעפּראָדוצירט און פעראייביגט זיך אַליין, און פערנעהמט אַ פּראָפּאָרציאָנעל־גרעסערן טייל אין זיין וואוקס איידער די איבעריגע עלעמענטען. אין דער ווירקליכקייט שטעהט ניט נאָר די מאַסע פון געבורטען און טויט־פאַלען, נאָר אויך די אַבסאָלוטע גרויס פון די פאַמיליען אין אַן אומגעקעהרטער פּראָפּאָרציע צו דער הויך פון דעם אַרבייט־לוין, דאָס הייסט צו דער מאַסע לעבענס־מיטלען, וואָס די פערשיידענע אַרבייטער־קאַטעגאָ־ריען האָבען פאַר זייער געברויך. אָט דאָס געזעץ פון דער קאַפּי־טאַליסטישער געזעלשאַפט וואָלט געקלונגען ווי אַן אונזין צווישען ווילדע אָדער אַפילו ביי ציוויליזירטע קאָלאָניסטען. ער דערמאָנט אָן דער גרויסער רעפּראָדוקציאָן פון די מינים חיות, וועלכע זיינען אינדיווידועל שוואַך אָדער ווערן שטאַרק פערפאָלגט פון פיינד.[87]

דער נידעריגסטער אָבזעץ פון דער רעלאַטיווער איבער־בעפעל־קערונג געפינט זיך ענדליך אין דער ספערע פון פּאָופּעריזם. ניט־רעכענענדיג וואַגאַבונדען [בראָדיאַגעס], פערברעכער, פּראָסטיטו־טען, מיט איין וואָרט דעם ריכטיגען לומפּען־פּראָלעטאַריאַט, בע־שטעהט אָט די געזעלשאַפט־שיכט פון דריי קאַטעגאָריען. 1. אַר־

---

[87] „אַרימקייט שיינט צו בעגינסטיגען די פּאָרטפּלאַנצונג" (אַדאַם סמיטה, „וועלטה אַוו ניישאַנס", בוך I, קאַפּיטעל 8.) לויט דער מיינונו פון דעם גאַלאַנטען און גייסטרייכען גלח גאַליאַני איז דאָס אַפילו אַ ספּעציעל קלוגע איינריכטונג פון גאָט. ער זאָגט: „גאָט האָט אַזוי איינגעאַרדענט, אַז די מענשען, וואָס זייער אַרבייט איז פון דער גרעסטער ניצליכקייט, זאָלען גע־בוירן ווערן אין גרויסע צאָהלען." (גאַליאַני, אין קוסטאַדי'ס זאַמלונו, פּאַרטע מאָדערנאַ, מילאַן 1801, ז. 78.) „עלענד ביז צום אויסערסטען פּונקט פון הונ־גער־נויט און מגיפות שטעלט ניט אָב דעם וואוקס פון דער בעפעלקערונג, נאָר האָט גיכער די טענדענץ זי צו פערגרעסערן." (ס. לאַינג, „נעשיאָנאַל דיסטרעס" ז. 69.) נאָכדעם ווי לאַינג אילוסטרירט עס דורך סטאַטיסטיקס, זעצט ער פאָרט: „ווען אַלע מענשען וואָלטען געלעבט אין וואוילשטאַנד, וואָלט די וועלט שנעל ענטפעלקערט געוואָרן."

אַגריקולטורעלע אינדוסטריען.)[86] אָט דער קוואַל פון דער רעלאַטיווער איבער־בעפעלקערונג פליסט, הייסט עס, שטענדיג. אָבער איהר בעשטענדיגער פלוס אין די שטעדט אריין איז משער אלס אַ פריהערדיגען תנאי אַ שטענדיגע בעהאלטענע איבער־בעפעלקערונג אין די דערפער גופא, און איהר אומפאַנג ווייזט זיך ארוים נאָר אַזויבאַלד ווי די אָבציהקאַנאַלען עפענען זיך אויסנאַהמסווייז וויט אויף. דער ערד־אַרבייטער ווערט דעריבער אַראָבגעדריקט ביז צו דעם מינימום פון אַרבייט־לוין און שטאַהט שטענדיג מיט איין פוס אין זומפ פון דעם פּאָופּעריזם.

די דריטע קאַטעגאָריע פון דער רעלאַטיווער איבערבעפעלקערונג, די שטיל־שטאַהענדע, מאַכט אויס אַ טייל פון דער אַקטיווער אַרבייטער־אַרמיע, אָבער אַזוינעם וואָס האָט אַ זאַהר אונרעגעלמעסיגע בעשעפטיגונג, אַזוי אַז אָט די קאַטעגאָריע שטעלט־צו דעם קאַפּיטאַל אַ אונערשעפלעכען רעזערוואָאָר פון בענוצבארער אַרבייט־קראַפט. איהר לעבענס־לאַגע זינקט אַרונטער נידעריגער איידער די דורכשניטליכע נאָרמאַלע לאַגע פון דעם אַרבייטענדען קלאַס, און דאָס מאַכט איהר טאַקע פאַר דעם בריטען באַזיס פון ספּעציעלע צווייגען פון קאַפּיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע. זי ווערט כאַראַקטעריזירט דורך אַ מאַקסימום פון אַרבייט־צייט און אַ מינימום פון אַרבייט־לוין. מיר האָבען זיך שוין בעקענט מיט איהר הויפּטגעשטאַלט אונטער דער רובריק פון דער הויז־אַרבייט. זי ווערט נאָכאָנאַנד צונויפגענומען פון די איבעריג־געוואָרענע אין דער גרויס־אינדוסטריע און אַגריקולטור, און ספּעציעל אויך פון

---

[86] אין צענזוס פון 1861 פאַר ענגלאַנד און וועלס ווערן אָנגענעבען „781 שטעדט מיט 10,960,998 איינוואוינער, בעת די דערפער צעהלען נאָר 9,105,226 איינוואוינער. . . . אין יאָהר 1851 האָט דער צענזוס אויסגערעכענט 580 שטעדט מיט אַ בעפעלקערונג, וואָס איז נעווען אומגעפעהר גלייך צו דער בעפעלקערונג פון די אַרומיגע דאַרף־דיסטריקטען. בעת אָבער אין די פאַלגענדע 10 יאָהר איז די בעפעלקערונג אין די דערפער נאָר נעוואַקסען אויף אַ האַלבען מיליאָן, איז זי אין די 580 שטעדט נעוואַקסען אויף 1,554,067. דער וואָקס אין די דערפער איז 6.5 פּצט., אין די שטעדט — 17.3 פּראָצענט. דער אונטערשייד אין דער ראַטע פון׳ם וואָקס נעהמט זיך פון דער אויסוואַנדערונג, וואָס נעהט אַז פון די דערפער אין די שטעדט. דריי פערטעל פון דעם נאָנצען וואָקס פון דער בעפעלקערונג נעהערט צו די שטעדט." („צענזוס, עצט.", באַנד III, ז. 11, 12.)

קאפיטאל, ענטוויקלען אויך די ארבייט־קראפט, וואס שטעהט אין זיין רשות. די פערהעלטניסמעסיגע גרויס פון דער אינדוסטריעלער רעזערוו־ארמעע וואקסט דעריבער צוזאמען מיט די פאטענצען [כחות] פון רייכטום. וואס גרעסער אבער די רעזערוו־ארמעע איז פראפארציאנעל צו דער אקטיווער ארבייטער־ארמעע, אלץ מאסענהאפטיגער איז די שטענדיגע איבער־בעפעלקערונג, וועמעס עלענד שטעהט אין אן אומגעקערטער פראפארציע צו איהרע ליידען פון דער ארבייט. ענדליך, וואס גרעסער עם איז די קבצנישע שיכט פון דעם ארבייטער־קלאס און די אינדוסטריעלע רעזערוו־ארמעע, אלץ גרעסער איז דער אפיציעלער, פון דער רעגירונג אנערקענטער פאופאריזם. דאס איז דאס אבסאלוטע, אלגעמיינע געזעץ פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן שער אקומולאציע. ווי אלע אנדערע געזעצען ווערט עם מאדיפיצירט אין זיין פערווירקליכונג דורך פיעלע פערשיידענע אומשטענדען, דער אנאליז פון דעם געהערט אבער ניט דא.

מען קאן איצט בעגרייפען די שטות'ערייי פון דער עקאנאמישער חכמה, וועלכע פרעדיגט צו די ארבייטער, זיי זאלען צופאסען זייער צאהל צו די פערווערטונג־בעדערפענישען פון קאפיטאל. גלוי ווי דער מעכאניזם פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן און אקומולאציע וואלט ניט אליין שטענדיג דורכגעפיהרט דעם דאזיגען אנפאסונגס־פראצעס! דאס ערשטע וואָרט פון דער נעפאדערטער אנפאסונג איז די בעשאפונג פון א רעלאטיווער איבער־בעפעלקערונג אדער א אינדוסטריעלער רעזערוו־ארמעע; דאס לעצטע וואָרט איז דער עלענד פון שטענדיג־וואקסענדע שיכטען פון דער אקטיווער ארבייטער־ארמעע און דאס טויטע געוויכט פון דעם פאופעריזם.

דאס געזעץ, לויט וועלכען א שטענדיג־וואקסענדע מאסע פון פראדוקציאנס־מיטלען קאן געבראכט ווערן אין בעווענונג, א דאנק דעם פארטשריט אין דער פראדוקטיוויטעט פון דער געזעלשאפטליכער ארבייט, מיט א שטענדיג־קלענערער אויסגאבע פון מענשען־קראפט — דאס דאזיגע געזעץ אויפ'ן קאפיטאליסטישען באזיס, וואו ניט דער ארבייטער געברויכט די ארבייטס־מיטלען, נאר די ארבייטס־מיטלען געברויכען דעם ארבייטער, דריקט זיך אויס דעריין, אז וואס העכער עם איז די פראדוקטיוו־קראפט פון דער אר־

בייט־פעהיגע. מען דארף נאר אויבערפלעכליך אריינקוקען אין די סטאטיסטיק פון דעם ענגלישען פאוּפּעריזם אויסצוגעפינען, אז זיין צאהל ווערט גרעסער מיט יעדען קריזיס און ווערט וויעדער קלענער, ווען די געשעפטען לעבען אויף. 2. יתומים און קינדער פון פּאוּפּערס. זיי זיינען קאנדידאטען פאר דער אינדוסטריעלער רעזערוו־ארמעע און אין צייטען פון גרויסער פּראָספּעריטעט, ווי אין יאָהר 1860 צום ביישפּיעל, ווערן זיי שנעל און אין גרויסע מאסען אריינגעצויגען אין דער אקטיוואר ארבייטער־ארמעע. 3. דעמאראליזירטע, פערלומפּטע, וואס זיינען ניט פעהיג צו אר־בייטען. דאס זיינען אינדיווידומען, וועלכע געהען אונטער, ווייל די צוטיילונג פון דער ארבייט האט אוועקגענומען ביי זיי די בעוועג־ליכקייט, די פעהינקייט צוצופּאסען זיך צו אנדערע ארבייט; אזעל־כע, וואס זיינען שוין אריבער דעם נארמאלען עלטער פון אן ארבי־טער; ענדליך די קרבנות פון דער אינדוסטריע, וואס זייער צאהל וואקסט מיט דעם וואוקס פון געפעהרליכער מאשינערי, מינען־אר־בייט, כעמישע פאברikען א. אז. וו., צוקאליעטשעטע, קרענקליכע, אלמנות א. אז. וו. דער פּאוּפּעריזם איז דאס אינוואלידען־הויז פון דער אקטיוואר ארבייטער־ארמעע און דאס טויטע געוויכט פון דער אינדוסטריעלער רעזערוו־ארמעע. זיין פּראָדוקציאָן איז איינגעשלאָ־סען אין דער פּראָדוקציאָן פון דער רעלאטיוואר איבער־בעפעלקערונג, זיין נויטוועדיגקייט איז איינגעשלאָסען אין איהר נויטוועדיגקייט; צוזאמען מיט איהר איז ער אן עקזיסטענץ־בעדינגונג פון דער קא־פּיטאליסטישער פּראָדוקציאָן און פון דער ענטוויקלונג פון רייכטום. ער גהערט צו די „הוצאות קטנות" (Faux frais) פון דער קא־פּיטאליסטישער פּראָדוקציאָן, וועלכע קאפּיטאל וויים אבער וו אזוי אין גרעסטען טייל אראבצו־ווארפען פון זיינע אייגענע שולטערס און ארויפוואלרפען זיי אויף די שולטערס פון דעם ארבייטער־קלאס און פון דעם קלייגעם מיטעל־קלאס.

וואס גרעסער עס איז דער גענעלשאפטליכער רייכטום, דער פונקציאנירענדער קאפּיטאל, דער אומפאנג און די ענערגיע פון זיין וואוקס, פאלגליך אויך די אבסאלוטע גרוים פון פּראָלעטאריאט און די פּראָדוקטיוויטעט פון זיין ארבייט, אלץ גרעסער איז די רעלאטי־וע איבער־בעפעלקערונג אדער די אינדוסטריעלע רעזערוו־ארמעע. דיזעלביגע אורזאכען, וואס ענטוויקלען די עקספּאנסיוו־קראפט פון

ארבייטער, וואָס זיינען שכירות זאָל ניט זיין, הויך אָדער נידעריג, ווערן אלץ ערגער. ענדליך, דאָס געזעץ, וואָס האלט די רעלא־טיוע איבערבעפעלקערונג אָדער אינדוסטריעלע רעזערוו־ארמעע שטענדיג אין גלייכגעוויכט מיט דעם אומפאַנג און דער ענערגיע פון דער אקומולאַציע, שמידט דעם ארבייטער צו דעם קאפיטאל פעסטער אייַדער דער האמער פון העפעסטאָס האָט צוגעשמידט פראָמעטעאוס'ן צו דעם פעלזען. דאָס געזעץ שטעלט אוועק ווי א בעדינג אן אקומולאַציע פון עלענד, וואָס איז צוגעפאסט צו דער אקומולאַציע פון קאפיטאל. די אקומולאַציע פון רייכטום אויף איין פאָלוס איז פאָלגליך אין דערזעלביגער צייט אן אקומולא־ציע פון עלענד, פון ארבייט־מאטערניש, שקלאַווערי, אונווויסענ־הייט, ברוטאליזירונג און מאָראַלישער דענראַדאַציע אויף דעם גע־גען־פאָלוס, דאָס הייסט אויף דער זייט פון דעם קלאַס, וועלכער פראָדוצירט זיין אייגענעם פראָדוקט אין דער פאָרם פון קאפיטאל.

אָט דער אנטאגאניסטישער כאראקטער פון דער קאפיטאלי־טישער אקומולאַציע[88] ווערט ארומגערעדט פון פאָלִיטישע עקאָנא־מען אין פערשיידענע פאָרמען, הגם זיי מישען צוזאמען זאכען, וועלכע זיינען טיילווייז עהנליכע, אָבער דאָך בעצם גאנץ פערשיי־דענע ערשיינונגען פון פאר־קאפיטאליסטישע פראָדוקציאָנס־אופנים.

דער וועגעציאנער מאנאָך אָרטעס, אייגער פון די גרעסטע עקאָנאָמישע שרייבער פון 18טען יאָהרהונדערט, פאסט אויף דעם אנטאגאניזם פון דער קאפיטאליסטישער פראָדוקציאָן ווי אן אל־

---

[88] „פון טאג צו טאג ווערט דערכיט קלערער, אז די פראדוקציאן־פערהעלט־ניסען, אין וועלכע די בורזשואזיע בעווענט זיך, האבען ניט קיין איינהייטליכען, איינפאכען כאראקטער, זאנדערן א צוויי־פארטיגען; אז אין די זעלביגע פער־העלטניסען, אין וועלכע דער רייכטום ווערט פראדוצירט, ווערט אויך פראדו־צירט דער עלענד; אז אין דיזעלביגע פערהעלטניסען, אין וועלכע די ענט־וויקלונג פון די פראדוקציאנס־קרעפטען נעהט פארווערטס, ענטוויקעלט זיך אן אונטערדריקונגס־קראפט; אז אט די פערהעלטניסען שאפען דעם בירנערלי־כען רייכטום, ד. ה. דעם רייכטום פון דעם בורזשואזיע־קלאס, נאר אונטער א נאכאנאנדינער פערניכטונג פון דעם רייכטום פון איינצעלנע גלידער פון דעם דאזיגען קלאס און אונטער דער בעשאפונג פון א שטענדיג־וואקסענדען פראלעטאריאט. (קארל מארקס, „מיזער דע לא פילאסאפיע", ז. 116.) [דייטשע איבערזעצונג, 2טע אויפלאגע, שטוטנארט 1892, ז. 106.]

בייט, אלץ גרעסער איז דער דרוק פון די ארבייטער אויף זייערע בעשעפטיגונגס־מיטלען, און פאלגליך איז אלץ מעהר אונזיכער די בעדינגונג פון זייער עקזיסטענץ: דער פערקויף פון דער אייגענער קראפט פאר דער פערמעהרונג פון דעם פרעמדען רייכטום אדער פאר דער זעלבסט־פערוואלטונג פון קאפיטאל. דער שנעלערער וואוקס פון די פראדוקציאנס־מיטלען און פון דער פראדוקטיוו־טעט פון דער ארבייט איידער פון דער פראדוקטיווער בעפעלקערונג דריקט זיך, הייסט עס, קאפיטאליסטיש אוים פערקעהרט אין דעם, וואס די ארבייטער־בעפעלקערונג וואקסט שטענדיג שנעלער, איידער די פערוואלטונג־בעדערפעניש פון׳ם קאפיטאל.

אין פערטען אבטייל, ביי דער אונטערזוכונג פון דער פראדוקציאן פון רעלאטיוון מעהרווערטה, האבען מיר געזעהן, אז אין דעם קאפיטאליסטישען סיסטעם ווערן דורכגעפיהרט אלע מעטאדען צו פערגרעסערן די געזעלשאפטליכע פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט אויף חשבון פון דעם אינדיווידועלען ארבייטער; אלע מיטלען פאר דער ענטוויקלונג פון דער פראדוקציאן פערוואנדלען זיך אין מיטלען פון בעהערשונג און עקספלואטאציע פון׳ם פראדוצירער; זיי צוקאליעטשען דעם ארבייטער און מאכען פון איהם איין טייל פון א מענשען, דערניידריגען איהם צו שפיעלען די ראלע פון א צוגאב צו א מאשין, פערניכטען יעדען אינהאלט פון דער ארבייט מיט די ליידען פון זיין ארבייט, פערפרעמדען פון איהם די גייסטיגע פאטענצען פון דעם ארבייט־פראצעס אין דעמזעלביגען ערך, וואס די ווייסענשאפט ווערט פערקערפערט אין דעם ארבייט־פראצעס אלס א זעלבסטשטענדיגע פאטענץ; זיי פערדרבען די בעדינגונגען, אונטער וועלכע ער ארבייט, אונטער־ווארפען איהם בעת דעם ארבייט־פראצעס אונטער דער קלייניליכסטער העסליכער דעספאטיע, פערוואנדלען זיין לעבענס־צייט אין ארבייט־צייט, שליידערן זיין ווייב און קינד אונטער די רעדער פון דעם „דזשוגערנאט" פון קאפיטאל. אבער אלע מעטאדען פאר דער פראדוקציאן פון מעהרווערטה זיינען אין דערזעלביגער צייט מעטאדען פון דער אקומולאציע, און יעדע אויסשפרייטונג פון דער אקומולאציע ווערט פערקעהרט א מיטעל פאר דער ענטוויקלונג פון יענע מעטאדען. עס פאלגט דעריבער פון דעם, אז אין דעם ערך, וואס קאפיטאל ווערט אקומולירט, מוז די לאגע פון דעם

בעת די איידעלערע ווערן בעפרייט פון נודנע אַרבייט און קאָנען אומגעשטערט זיך אָבגעבען צו זייער העכערן בערוף א. אַז. וו. . . דאָס געזעץ פאַר אָרימע האָט די טענדענץ צו צערשטערן די האַר־מאָניע און שעהנקייט, די סימעטריע און אָרדנונג פון אָט דעם סיסטעם, וועלכען גאָט און די נאַטור האָבען איינגעפיהרט אויף דער וועלט."[90]

אויב דער ווענעציאַנער מאָנאַך האָט געפונען אין דעם פאַטאַ־לען גורל, וואָס פעראייביגט דעם עלענד, די עקזיסטענץ־בערעכ־טיגונג פון קריסטליכער וואוילטהעטיגקייט, פון פרישות (צעליבאַט), פון קלויסטערס און פרומע אינסטיטוציעס, געפינט אין דעם דער פּראָטעסטאַנטישער קעסטניק אַן אויסרייד צו פערדאַמען די ענג־לישע געזעצען פאַר אָרימע, אין קראַפט פון וועלכע דער אָרימאַן האָט געקריגען אַ רעכט אויף אַ מיזעראַבלער קהל'שער אונטער־שטיצונג.

„דער פאָרטשריט פון געזעלשאַפטליכען רייכטום — זאָגט שטאָרך — שאַפט יענעם ניצליכען קלאַס פון דער געזעלשאַפט. . . וועלכער טהוט אָב די לאַנגווייליגסטע, נידעריגסטע און עקעלהאַפ־טיגסטע בעשעפטיגונגען, וועלכער טראָגט, מיט איין וואָרט, אויף זיינע פּלייצעס אַלץ, וואָס איז אונאַנגענעהם און פערשקלאַפענד

---

[90] "A Dissertation on the Poor Laws. By a Wellwisher of Mankind, The Reverend Mr. J. Townsend," 1876, republished London 1786, p. 15, 39, 41.

אָט דער „דעליקאַטער" גלח, וואָס פון זיין אויבען־ציטירטען ווערק, ווי אויך פון זיין בוך „אַ רייזע דורך שפּאַניען", מאַלטהוס האָט פשוט איבערגע־שריבען גאַנצע זייטען, האָט אַליין געבאָרגט דעם גרעסטען טייל פון זיין לעה־רע ביי סער דזש. סטואַרט און דערצו פערדרעהט דעם זין פון דאָס, וואָס ער האָט גענומען. ווען סטואַרט זאָגט: „דאָ, אין דער שקלאַווערייי, עקזיס־טירט אַ געוואַלטיגע מעטאָדע צו מאַכען די מענשען אַרבייטזאַם (פאַר די ניט־אַרבייטער). . . . די מענשען זיינען דאַמאָלסט געצוואונגען געוואָרן צו אַרבייטען (ד. ה. צו אַרבייטען אומזיסט פאַר אַנדערע), ווייל זיי זיינען גע־ווען שקלאַווען ביי אַנדערע מענשען: זיי ווערן איצט געצוואונגען צו אַרביי־טען ד(. ה. צו טאָן אומזיסטע אַרבייט פאַר די ניט־אַרבייטער), ווייל זיי זיי־נען שקלאַפען צו זייערע אייגענע בעדערפענישן" — קומט ער פונדעסטוועגען ניט צום שלוס, ווי טאונסענד, דער פעטער מקבל פון הכנסות, אַז די לוין־אַרבייטער מוזען שטענדיג ליידען הונגער. ער וויל, פערקעהרט, פערמעהרן זייערע בעדערפנישען, כדי דאָס גופא זאָל זיי סטימולירן צו אַרבייטען פאַר די „מעהר־דעליקאַטע."

געמיין נאטור־נעזעץ פון נעזעלשאפטליכען רייכטום. „דאָס עקאָ־נאָמיש גוטע און עקאָנאָמיש שלעכטע אין א פאַלק האלטען זיך שטענדיג אין א גלייכגעוויכט: די שפע פון גיטער פאר אייניגע איז אלעמאָל גלייך צו דעם מאנגעל פון די דאָזיגע גיטער פאר אנדערע. דער גרויסער רייכטום פון אייניגע איז שטענדיג בע־גלייט פון אן אבסאָלוטער בערויבונג פון דאָס נויטוועגדיגע ביי פיעל מעהר אנדערע." דער רייכטום פון א נאציאָן גלייכט זיך צו איהר בעפעלקערונג, און איהר עלענד גלייכט זיך צו איהר רייכ־טום. די ארבייטזאמקייט פון אייניגע רופט בהכרח ארויס פויל־קייט אין אנדערע. די אָרימע און לעדיג־גאהער זיינען א נויט־וועגדיגע פרוכט פון די רייכע און טהעטיגע א. ז. וו.[89]

אן ערך 10 יאָהר נאָך אָרטעס האָט דער פראָטעסטאַנטישער גלח טאָונסענד פון דער ענגלישער הויך־קירך אויף א גאַנץ גרא־בען אופן פערהערלַיכט די אָרימקייט אלס א נויטוועגדיגער בע־דינג פון דעם רייכטום. „צווינגען צו ארבייטען דורך געוויסען איז פערבונדען מיט צופיעל מיה, געוואלטזאמקייט און געוויש, בעת דער הונגער איבט אוים ניט נאָר א פריעדליכען, שטילען, אונ־אויפהערליכען דרוק, נאָר ער רופט ארוים, אלס א העכסט נאטיר־ליכער מאָטיוו פון פלייסיגקייט און ארבייט, די מעכטיגסטע אָנ־שטרענגונגען." אלץ פיהרט דעריבער דערצו, מען זאָל מאכען, אז דער הונגער זאָל בעשטענדיג הערשען צוויישען דעם ארבייטער־קלאס, און פאר דעם זאָרגט שוין, לויט טאָונסענד'ס מיינונג, דער בעפעלקערונג־פרינציפ, וועלכער איז ספעציעל טהעטיג צוויישען די אָרימע. „עס זעהט אוים ווי א נאטור־נעזעץ, אז די אָרימע זאָלען ביז א געוויסען גראד זיין לייכטזיניג (d. h. אזוי לייכטזיניג, אז עס איז ביי זיי רעכט געבוירן צו ווערן אָהן א גאַלדענעם לעפעל אין מויל), כדי עס זאָלען שטענדיג זיין אייניגע צו ערפילען די נידע־ריגסטע, שמוציגסטע און געמיינסטע פונקציעס אין דער געמיינדע. די סומע פון מענשליכען גליק ווערט דורכדעם פיעל פערגרעסערט,

---

[89] ג. ארטעס, „דעלא עקאנאמיא נאציאנאלע עצט." אין קוסטאדי'ס זאמ־לונג, פארטא מאדערנא, באנד II ז. 6, 9, 22, 25. דאָרט נופא ז. 32 זאנט ארטעס: אנשטאט צו מאכען פלענער פון אונניצליכע סיסטעמען פאר דעם גליק פון די פעלקער, ווייל איהר זיך בעשרענקען אויסצופארשען די אורזאכען פון זייער אומגליק."

דעסטוטט דע טראסי, דער קאלט־בלוטיגער דאקטרינער פון דער בירושואזיע, זאגט זיך ארוים ברוטאל: „די אָרימע נאציאָנען זיינען די, וואו דעם פאלק לעבט זיך גוט, און די רייכע נאציאָנען זיינען די, וואו דאס פאלק איז געווהנליך אָרים."[99]

5. אילוסטראציעס פון דעם אלגעמיינעם געזעץ פון דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע.

א) ענגלאנד פון 1846 ביז 1866.

קיין פעריאָדע פון דער מאדערנער געזעלשאפט איז ניט אזוי גינסטיג פאר דעם שטודיום פון דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע, ווי די פעריאָדע פון די לעצטע 20 יאהר [דאס איז נעשריבען אין מערץ 1867]. עס קומט אוים, אזוי ווי די דאזיגע פעריאָדע וואלט געהאט געפונגען פארטונאטוס'עס בייטעל. פון אלע לענדער אבער איז עס וויעדער ענגלאנד, וואס שטעלט אונז צו דעם קלאסישען ביישפיעל, וויייל זי האלט דעם ערשטען ראנג אויפ'ן וועלט־מארק, וויייל דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאָנסאופן איז דא אליין פאלשטענדיג ענטוויקעלט, און ענדליך, וויייל די אינפיהרונג פון דעם פריי־האנדעל מילעניום זינט 1846 האט אבגעשניטען פון דער וואולגאר־עקאנאמיע איהר לעצטען רעטונג־פלאץ. דער טיטאנישער פארטשריט פון דער פראדוקציאָן — די לעצטע העלפט פון דער צוואנציגיאהריגער פעריאָדע האט וויעדער ווייט אריבערגעיאָגט די ערשטע העלפט — איז שוין גענוגענד אנגעדייטעט געווארן אין דעם פערטען אבטייל.

הגם דער אבסאלוטער וואוקס פון דער ענגלישער בעפעלקערונג איז אין לעצטען האלבען יאהרהונדערט געווען זעהר גרויס, איז אבער דער פערהעלטניסמעסינער וואוקס אדער די ראטע פון דעם צו־וואוקס נאכאנאנד געפאלען, ווי עס בעווייזט די פאלגענדע טאבעלע, וואס איז גענומען פון דעם אפיציעלען צענזוס:

---

[99] „אבהאנדלונג וועגען דעם ווילען אוו זיינע ווירקונגען" (פראנצ.), פאריז 1826. ז. 221.

אין לעבען, און פערשאַפט דורכדעם פאַר די אַנדערע קלאַסען די צייט, דעם געהויבענעם גייסט און די קאַנוועניאַנצלע (דאָס איז גוט!) כאַראַקטער־ווירדע א. אז. וו."[91] שטאַרק שטעלט די פראַגע, וואָס פאַר א פּאַרצונ האָט אייגענטלעך אָט די קאַפּיטאַליסטישע ציוויליזאַציע מיט איהר עלענד און איהר דעגראַדאַציע פון די מאַסען איבער דער בארבארייַ? און ער געפינט נאָר איין ענטפער — די זיכערקייט!

דורך דעם פּאַרטשריט פון דער אינדוסטריע און דער ווי־סענשאַפט, זאָגט זיסמאָנדי, קאָן יעדער ארבייטער פּראָדוצירן יעדען טאָג פּיעל מעהר איידער ער דאַרף האָבען פאַר זיין פערברויך. אין דערזעלביגער צייט אָבער, וואָס זיין ארבייט פּראָדוצירט רייכטום, אויב ער וואָלט געדאַרפט איהם אַליין פערברויכען, וואָלט דער דאָזיגער רייכטום איהם געמאַכט וועניגער פעהיג צו ארבייטען. לויט זיין מיינונג „וואָלטען די מענשען (ד. ה. די ניט־ארבייטענדע מענשען) מוהל געווען אלע פערפאַלקאָמונגען פון דער קונסט, ווי אויך אלע גענוסען, וואָס די אינדוסטריע פערשאַפט אונז, וועז זיי וואָלטטען גענומזט צאַהלען פאַר זיי מיט דער אָנהאַלטענדער ארבייט, וואָס דער ארבייטער מוז שטענדיג טהאָן. . . די אָנשטרענגונגען זיינען היינט אָבגעטיילט פון זייערע בעלוינונגען; עס איז ניט דערזעלביגער מענש, וועלכער האָט פריהער געארבייט און דערנאָך זיך אויסגערוהט: אין געגענטייל, וויל אייגער ארבייט, מוז דער אַנדערער זיך אויסרוהען. . . די אהן א שיעור'דיגע פערפיעלפאַכונג פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען פון דער ארבייט קאָן דעריבער ניט האָבען קיין אַנדער רעזולטאַט, ווי נאָר די פערמעהרונג פון דעם לוקסוס און די גענוסען פון די לעדיג־געהענדע רייכע."[92] שערבוליע, זיסמאָנדי'ס א תלמיד, ערגענצט איהם דערמיט וואָס ער לענט צו: „די ארבייטער גופא. . . דורכדעם וואָס זיי ווירקען מיט אין דער אקומולאַציע פון די פּראָדוקטיוון קאַפּיטאַלען, העלפען זיי ברענגען יענעם צושטאַנד, וועלכער בעדויבט זיי פריהער אַדער שפעטער פון א טייל פון זייער ארבייט־לוין."[*92]

---

[91] שטאַרק, „קור ד'עקאָנאָמיע פּאָליטיק", 1815, באנד III, ז. 223.

[92] זיסמאָנדי. „די נייע פרינציפען פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע" (פראנצ.), באנד I, ז. 85,80.

[*92] שערבוליע, „ארים אדער רייך", ז. 146.

ביז 1864, וואקסט דער נראָד פון דער פערמעהרונג פון די הכנסות נאָכאנאנד. צום ביישפיעל דער גראָד פון די הכנסות, וואָס שטאַמען פון פראָפיט פון 1853 ביז 1857 איז יעהרליך 1.73 פּראָצענט, פון 1857 ביז 1861, יעהרליך 2.74 פּראָצ. און פון 1861 ביז 1864 איז ער יעהרליך 9.30 פּראָצ. די גאנצע סומע הכנסה פאר דעם פּראַייִניגטען קיניגרייך פון אַלע הכנסות, וואָס זיינען אונטערוואָרפען דעם איינקונפט־שטייער, האָט בעטראָפען: 1856 — 307,068,898 פונט סט., 1859 — 328,127,416 פונט סט., 1862 — 351,745,241 פונט סט., 1863 — 359,142,897 פונט סט., 1864 — 362,462,279 פונט. סט., 1865 — 385,530,020 פונט סט.[**]

די אקומולאציע פון קאפיטאל איז אין דערזעלביגער צייט נעווען בעגלייט פון זיין קאָנצענטראציע און צענטראליזאציע. הגם קיין אפיציעלע אגריקולטור־סטאטיסטיק פאר ענגלאנד עקזיסטירט ניט (פאר אירלאנד איז יא פאראן), זיינען פון 10 גראפשאפטען [קאונטיעס] פאראן פריוויליג געליפערטע סטאטיסטיקס. זיי גיבען דעם רעזולטאט, אז פון 1851 ביז 1861 זיינען די פאכטען פון וועניגער ווי 100 אקער פערקלענערט געוואָרן פון 31,583 אויף 26,567, דאָס הייסט 5016 פאכטען זיינען קאָנסאָלידירט געוואָרן מיט גרעסערע פאכטען.[**] פון 1815 ביז 1825 איז קיין אייניציג פערמענען פון בעווענליכע גיטער, וואָס זאָל האָבען אויס־

[**] אט די צאהלען זיינען גוט נענוג פאר דער פערנלייכונג, אין אן אבסאָלוטען זין אבער זיינען זיי פאלש, ווארים אפשר 100 מיליאנען פונט סט. הכנסה יעהרליך ווערן „פערשווינען." דאס בעקלאגען זיך פון די „קאמישאנערס אוו אינלאנד רעוועניו" וועגען דעם סיסטעמאטישען בעטרוג, דערהויפט פון דער קאמערציעלער און אינדוסטריעלער זייט, וויעדערהאלט זיך אין זייער יעדען בעריכט. אווי נעפינען מיר צום ביישפיעל: „איין אקציען־נעזעלשאפט האט אננענעבען איהרע פראפיטען, פאר וועלכע זי דארף צאהלען שטייער, אויף 6000 פונט סט., דער טאקסאטאר האט איהר בעשטייערט אויף 88,000 פונט סט. און זי האט ענדליך בעצאהלט פאר דער כומע. אז אנדער קאמפאניע האט אננענעבען 190,000 פונט סט., זי איז נעצוואונגען נעווארן מודה צו זיין, אז דער ווירקליכער בעטראג איז נעווען 250,000 פונט סט." (דארט נופא, ז. 42.)

[**] „צענזוס עצט." באנד 111, ז. 29. דושאהן בריט'ס בהויפטונג, אז 150 נרונד־איינענטימער בעזיצען א העלפט פון ענגלישען בארעז אוו 12 א העלפט פון דעם שאטלענדישען בארעז, איז ניט אבנעלייקענט נעווארן.

דער יעהרליכער פּראָצענט־מעסיגער צוּוואוקס פון דער בעפעלקערונג פון ענגלאַנד און וועלס אין דעצימאַל־צאָהלען:

1811	ביז	1821	1,533 פּראָצענט
1821	"	1831	1,446 "
1831	"	1841	1,326 "
1841	"	1851	1,216 "
1851	"	1861	1,141 "

לאָמיר איצט בעטראַכטען פון דער אַנדער זייט דעם וואוקס פון דעם רייכטום. דעם זיכערסטען באַזיס גיט אונז דאָ די בעוועגונג פון פּראָפיטען, גרונד־רענטע א. אז. וו., וואָס זיינען אונטערווארפען דעם אייגנקונפט־שטייער. דער צוּוואוקס פון די פּראָפיטען, וואָס דארפען צאָהלען שטייער (די קאַטעגאָריען אַרענדאַרס און אייניגע אַנדערע זיינען ניט אייננעשלאָסען) האָט באַטראָפען פּאַר גרויס־בריטאַניען פון 1853 ביז 1864 50.47 פּראָצענט (אָדער 4.58 פּראָצ. אין יעהרליכען דורכשניט),[94] דער וואוקס פון דער בעפעלקערונג האָט בעטראָפען אין משך פון דערזעלביגער פּעריאָדע אומגעפעהר 12 פּראָצענט. דער וואוקס פון די לאַנדרענטען, וואָס דארפען צאָהלען שטייערן (הייזער, אייזענבאַהנען, מינען, פישעריייען א. אז. וו. אייננעשלאָסען), האָט פון 1853 ביז 1864 בעטראָפען 38 פּראָצ. אָדער $3^{6}/_{12}$ פּראָצענט יעהרליך, פון וועלכע די פאָלגענדע קאַטעגאָריען צייגען דעם גרעסטען וואוקס:[95]

פּערגרעסערונג פון דער יעהרליכער הכנסה פון 1853 ביז 1864		וואוקס פון יאָהר
פון הייזער	38.60 פּראָצ.	3.50 פּראָצ.
" שטיין־ברעכעריין	84.76 "	7.70 "
" מינען	68.85 "	6.26 "
" אייזען־גיסעריין	39.92 "	3.63 "
" פישעריין	57.37 "	5.21 "
" גאַז־ווערק	126.02 "	11.45 "
" אייזענבאַהנען	83.29 "	7.57 "

וועַן מיר פערגלייכען יעדע 4 יאָהר פון דער פעריאָדע 1853

---

[94] "Tenth Report of the Commissioners of Inland Revenue," London 1866, p. 38.

[95] דאַרט נאָכא.

4,767,951 טאָנען אין ווערטה פון 11,919,877 פונט סט. אין 1854 האָט בעטראָפען די לענג פון די אייזענבאַהנען אין פער־איינינגטען קיניגרייך 8054 מייל, מיט אַן איינגעצאָהלטען קאַפּי־טאַל פון 286,068,794 פונט סט., אין 1864 איז די לענג גע־ווען 12,798 מייל מיט אַן איינגעצאָהלטען קאַפּיטאַל פון 425,719,613 פונט סט. אין 1854 האָט בעטראָפען דער סך הכל עקספּאָרט און אימפּאָרט פון דעם פעראייניגטען קיניגרייך 268,210,145 פונט סט., אין 1865 — 489,923,285 פונט סט. די פאָלגענדע טאַבעלע בעווייזט די בעוועגונג פון דעם עקספּאָרט:[100]

1846	58,842,377	פונט סט.
1849	63,596,052	"
1856	115,826,948	"
1860	135,842,817	"
1865	165,862,402	"
1866	188,917,563	"

נאָך די אייניגע ביישפּיעלען קאָן מען בעגרייפען דעם טריאומף־געשריי פון דעם גענעראַל־רעגיסטראַטאָר פון דעם בריטישען פאָלק: „שנעל ווי די בעפעלקערונג איז געוואַקסען, האָט זי ניט געהאַלטען קיין טריט מיט דעם פאָרטשריט פון דער אינדוסטריע און דעם רייכטום."[101]

לאָמיר איצט זיך ווענדען צו די דירעקטע ווירקענדע קרעפ־טען פון דער דאָזיגער אינדוסטריע, צו די פּראָדוצירער פון דעם דאָזיגען רייכטום — צו דעם אַרבייטער־קלאַס. „עס איז איינער פון די העכסט טרויעריגע כאַראַקטער־שטריכען אין דעם סאָציאַ־לען צושטאַנד פון לאַנד — זאָגט גלאַדסטאָן — וואָס עס קומט איצט פאָר בלי שום ספק אַ פערקלענערונג אין דער קאָנזומציאָנס־

---

[100] אין אַט דעם אויגענבליק, מערץ 1867, איז דער אינדיש־כינעזישער מאַרק וויעדער איבערפילט דורך די אַנגעשיקטע סחורות פון די בריטישע באַ־וועל־פאַבריקאַנטען. אין 1866 האָט זיך אַנגעהויבען אַן אַרונטערזעצונג פון דעם לוין אויף 5 פּראָצענט צווישען די באַוועל־אַרבייטער. אין 1867 האָט צוליעב עהנליכע אַפּעראַציעס אויסגעבראָכען אַ סטרייק פון 20,000 אַרבייטער אין פּרעסטאָן. [ענגעלס בעמערקט דערצו, אַז „דאָס איז געווען אַ פאָרשפּיעל פון דעם קריזיס, וואָס איז גלייך נאָכדעם אַריינגעטראָטען." K .]

[101] „צענזוס עצט." באַנד III., ז. 11.

געמאַכט איבער 1 מיליאָן פונט סט., ניט אונטערגעפאַלען אונטער דעם ירושה־שטייער; פון 1825 ביז 1855 אָבער זיינען שוין געווען 8, פון 1856 ביז אין 1859, ד. ה. אין 4½ יאָהר, זיינען געווען 4.[98] אָם בעסטען קאָן מען אָבער זעהן די צענטראַליזאַציע דורך א קורצען אַנאַליז פון דעם איינקונפט־שטייער פאַר רובריק D (פּראָפּיטען א חוץ פון פּאַראַגראַף א. אז. וו.) אין די יאָהרען 1864 אין 1865. איך וויל לכתחילה בעמערקען, אז הכנסות פון דעם קוואַל צאָהלען אַן איינקונפט־שטייער אויף אלץ וואָס בעטרעפט אַריבער 60 פונט סט. אָט די שטייער־פליכטיגע הכנסות האָבען אין יאָהר 1864 בעטראָפען אין ענגלאַנד, וועלס און שאָטלאַנד 95,84,222 פונט סט. און אין 1865 — 105,435,579 פונט סט.[99] די צאָהל שטייערן־צאָהלער אין 1864 זיינען געווען 308,416 פערזאָנען אויף א סך הכל בעפעלקערונג פון 23,891,009, אין 1865 — 332,431 פערזאָנען אויף א סך הכל בעפעלקערונג פון 24,127,003. די פאָלגענדע טאַבעלע צייגט די פערטיילונג פון די הכנסות אין די צוויי יאָהר.

דער יאָהר, וואָס ענדיגט זיך 5טען אפּריל 1864.		דער יאָהר, וואָס ענדיגט זיך 5טען אפּריל 1865.	
הכנסות פון פּראָפּיטען פונט סט.	פּערזאָנען	הכנסות פון פּראָפּיטען פונט סט.	פּערזאָנען
ס"ה הכנסה: 95,844,222	308,416	ס"ה הכנסה: 105,435,738	332,431
57,028,289	23,334	64,554,297	24,265
36,415,225	3,619	42,535,576	4,021
22,809,781	832	27,555,313	973
8,744,762	91	11,077,238	107

דערפון

אין 1855 זיינען אין דעם פּאַראַיניגטען קיניגרייך פּראָדוצירט געווָארן 61,453,079 טאָנען קויהלען אין ווערטה פון 16,113,167 פונט סט., אין 1864 — 92,787,873 טאָנען אין ווערטה פון 23,197,968 פונט סט; אין 1855 — 3,218,154 טאָנען רויה־אייזען אין ווערטה פון 8,045,385 פונט סט., אין 1864 —

[98] "Fourth Report etc, of Inland Revenue," London 1860, p. 17.

[99] דאָס זיינען די נעט־הכנסות, ד. ה. נאָך נעווייסע נעזעצליכ־נילטיגע אָרונטערציהונגען.

שייך דער פערביליגערונג פון די לעבענס־מיטלען, צייגט די אָפי־ציעלע סטאַטיסטיק, צום ביישפּיעל די בעריכטען פון דעם לאָנ־דאָנער ווייזען־הויז, אַ פערגרעסערונג אין די פּרייזען אויף 20 פּראָצענט פאַר דעם דורכשניט פון די 3 יאָהר, פון 1860 ביז 1862, אין פערגלייך מיט די יאָהרען פון 1851 ביז 1853. אין די שפּע־טיגערע 3 יאָהר, פון 1863 ביז 1865, איז אַלץ מעהר געשטיגען דער פּרייז אויף פלייש, פּוטער, מילך, צוקער, זאַלץ, קויהלען און אַ גאַנצע מאַסע אַנדערע נויטווענדיגע לעבענס־מיטלען.[104] גלאַד־סטאָן'ס נעקסטע בודזשעט־רעדע, דעם 7טען אַפּריל 1864, איז אַ פּינדאַרישער לויב־געזאַנג אויף דעם פאָרטשריט פון מעהרווערטה־מאַכעריי און אויף דעם פאָלק'ס גליק, וואָס איז געמעסיגט דורך „אַרמוטה." ער רעדט וועגען די מאַסען, וואָס געפינען זיך „ביים ראַנד פון פּאָפּעריזם", וועגען די געשעפט־צווייגען, און וועלכע דער לוין איז ניט געשטיגען, און פאַסט צוזאַמען ביים סוף דאָס גליק פון דעם אַרבייטער־קלאַס אין די ווערטער: „דאָס מענשליכע לע־בען איז אין ניין פאַלען פון צעהן בלויז אַ קאַמף פאַר דער עקזיס־טענץץ."[105]

---

[104] זעה די אָפּיציעלע בעריכטען אין דעם בלוי־בוך: "Miscellaneous Statistics of the United Kingdom" טייל VI., לאַנדאָן 1866, ז. 260-273 און ווייטער. אַנשטאָט דער סטאַטיסטיק פון די יתומים־אַנשטאַלטען א. אַז. וו. קאָנען דיענען אויך די דעקלאַמאַציעס פון די מיניסטערשע זשורנאַלען אויף צו פערטיידיגען דעם אויסשטייער פון די קינדער פון דעם קעניגליכען הויז. זיי פערגעסען דאַרט קיינמאָל ניט צו דערצעהלען וועגען דעם, וואָס די לע־בענס־מיטלען ווערן טייערער.

[105] גלאַדסטאָן אין האוז אָוו קאַממאָנס, 7טען אַפּריל 1864. — די שטענ־דיגע שרייענדיגע ווידערשפּרוכען אין גלאַדסטאָן'ס בודזשעט־רעדען פון 1863 און 1864 כאַראַקטעריזירט אַן עגלישער שריפטשטעלער דורך דער פאָלגענדער ציטאַטע פון מאָליער:

"Voila l'home en effet. Il va du blanc au noir.
Il condamne au matin ses sentiments du noir.
Importun a tout autre, a soi meme incommode,
Il change a tous moments d'esprit comme de mode."

[דאָס איז דעם מאַן'ס כאַראַקטער. ער וואַרפט זיך פון ווייס אויף שוואַרץ.
ער פערדאַמט אין דער פריה זיינע געפיהלען פון ביינאַכט.
איז צו־ווידער יעדען אַנדערן און זיך אַליין צו־לאַסט,
בייט יעדע רגע זיין געדאַנק, ווי די קליידער.]

קראַפט פון פאָלק און אַ פערגרעסערונג אין דעם דחקות און עלענד פון דעם אַרבייטענדען קלאַס. אין דערזעלביגער צייט קומט פאָר אַ שטענדיגע אַקומולאַציע פון רייכטום אין די העכערע קלאַסען, אַ פערגרעסערטער לוקסוס אין זייער לעבענספיהרונג און אין זייערע גענוסען."[102]

אַזוי האָט גערעדט דער דאָזיגער געזאַלבטער מיניסטער אין „האַוז אָוו קאָממאָנס" דעם 13טען פעברואַר 1843. צוואַנציג יאָהר שפּעטער, דעם 16טען אַפּריל 1863, האָט ער געזאָגט אין דער רע־דע, אין וועלכער ער האָט פאָרגעלעגט זיין בודזשעט: „פון 1842 ביז 1852 איז די הכנסה פון לאַנד, וואָס איז מחויב צו צאָהלען שטייער, געוואַקסען אויף 6 פּראָצענט. . . . אין די 8 יאָהר פון 1853 ביז 1861 איז עס געוואַקסען, ווען מיר רעכענען אויף דעם באַזיס פון 1853, אויף 20 פּראָצענט. דער פאַקט איז אַזוי ער־שטוינענד, אַז ער איז כמעט אונגלויבליך. . . . אָט די בערוישענדע פערמעהרונג פון רייכטום און מאַכט . . . איז אינגאַנצען אויסגע־פאַלען אויפ'ן חלק פון די בעזיצענדע קלאַסען, אָבער . . אָבער זי מוז אינדירעקט אויך זיין אַ טובה פאַר דער אַרבייטער־בעפעלקע־רונג, ווייל זי מאַכט ביליגער די אַרטיקלען פון אַלגעמיינעם גע־ברויך. בעת די רייכע זיינען רייכער געוואָרן, זיינען די אָרימע יעדענפאַלס וועניגער אָרים געוואָרן. אַז די עקסטרעמען פון אָרימקייט האָבען זיך געענדערט, נעהם איך זיך ניט אונטער צו זאָ־גען."[103]

וואָס פאַר אַ הינקעדיגער אַנטיקלימאַקס! אויב דער אַרביי־טער־קלאַס איז געבליבען „אָרים," נאָר „וועניגער אָרים" לפי ערך, וואָס ער פּראָדוצירט פאַר דעם בעזיצענדען קלאַס „אַ בערוישענדע פערמעהרונג פון רייכטום און מאַכט," דאַן איז ער געבליבען רע־לאַטיוו פּונקט אַזוי אָרים. אויב די עקסטרעמען פון אָרימקייט האָ־בען זיך ניט פערקלענערט, האָבען זיי זיך פערגרעסערט, וואָרים די עקסטרעמען פון רייכטום האָבען זיך פערגרעסערט. וואָס איז

---

[102] גלאַדסטאָן אין האַוז אָוו קאָממענס, 13טען פעברואַר 1843. („טיימז", 14טען פעבר. 1843.)

[103] גלאַדסטאָן אין האַוז אָוו קאָממאָנס, 16טען אַפּריל 1863. („מאָרגינג סטאַר", 17טען אַפּריל.)

בייטער־קלאַס, וועלכער האָט פערזונדיגט זיין עקזיסטענץ־בעדינ־
גונג, דעם פערקויף פון דער ארבייט־קראַפט, און וועגעטירט [האלט
אויף א נידריג לעבען] פון קהל'שער צדקה. דער אָפּיציעלער
ליסט פון פּאופערס האָט געצעהלט אין ענגלאַנד[107] די פאלגענדע
צאָהל פערזאָנען: 1855 — 851,369; 1856 — 877,767;
1865 — 971,433. אלס רעזולטאט פון דער באוועלקערונג איז
די צאָהל געוואקסען אין די יאָהרען 1863 און 1864 ביז 1,079,382
און 1,014,978. דער קריזיס פון 1866, וועלכער האָט געטראַ־
פען לאַנדאַן אם שווערסטען, האָט געשאפען אין אָט דעם פלאַץ
פון וועלט־מארק, וואָס האָט מעהר איינוואוינער ווי דאָס קיניגרייך
פון שאָטלאַנד, א פּאופער־צו־וואוקס פאר דעם יאָהר 1866 פון
19.5 פּראָצענט אין פערגלייך מיט 1865, און פון 24.4 פּראָצענט
אין פערגלייך מיט 1864, און נאָך א גרעסערן צו־וואוקס פאר
די ערשטע חדשים פון 1867 אין פערגלייך מיט 1866. אַנאלי־
זירענדיג די פּאופער־סטאטיסטיק מוז מען דערהויפט בעמערקען
צוויי פונקטען. פון איין זייט שפּיגעלט אָב די ארויף און ארא־
בעוועגונג פון דער צאָהל פּאופערס די פּעריאָדישע ענדערונגען
פון דעם אינדוסטריעלען ציקל. פון דער אנדער זייט פאלשעוועט
די אָפּיציעלע סטאטיסטיק אלץ מעהר און מעהר וועגען דעם ווירק־
ליכען אומפאנג פון דעם פּאופעריזם, אין דעם ערך אויף וויפיעל
עס ענטווויקעלט זיך צוזאמען מיט דער אקומולאציע פון קאפי־
טאל דער קלאסען־קאמף און ממילא אויך דער זעלבסט־געפיהל פון
די ארבייטער. צום ביישפיעל די בארבארייַ אין דער בעהאנדלונג
פון די פּאופערס, וועגען וועלכער די ענגלישע פרעסע („טיימז",
„פאל־מאל גאזעט" א. אז. וו.) האָט געמאכט אזוינע געוואלטען
אין פערלויף פון די לעצטע צוויי יאָהר, איז שוין אן אלטע ge־
שיכטע. פ. ענגעלס האָט אין 1844 בעשריבען פונקט דיזעלביגע
שוידערליכע בעהאנדלונג און פונקט דיזעלביגע צבויאצקע ge־
שרייען אויף א ווייַע פון דער „סענזאציע־ליטעראטור." אָבער
דער שרעקליכער וואוקס פון הונגער־טויט ("deaths by starvation")

---

[107] אין ענגלאַנד איז אלעמאל איינגעשלאסען וועלס, אין נרויט־בריטא־
ניען — ענגלאַנד, וועלס און שאָטלאַנד, איז פּאראייניגטען קיניגרייך — יעגע
דריי לעצטער אוז אירלאַנד.

פּראָפעסאָר פאָסעט, וועלכער איז ניט געבונדען אזוי וויי גלאַדסטאָן דורך אָפּיציעלע אויסרעכענונגען, זאָגט פשוט ארוים: „איך לייקען נאָטירליך ניט, אז דער געלד־לוין איז געשטיגען צוזאמען מיט דער פערגרעסערונג פון קאַפּיטאַל (אין די לעצטע צענהן יאָהר), אָבער אָט דער לפּנים'דיגער פּאַרטיי וועלט אין א גרויסען ערך וויעדער פערלאָרן, דערפּאָר וויל א סך לעבענס־בערערפענישען וועלן נאָכאָנאַנד טייערער (ער מיינט, אז דאָס איז דערפּאָר, וויל דער וועלט פון די עדלע מעטאַלען איז געפאַלען) . . . די ריכע וועלן שנעל רייכער, בעת עס זעהט ויך ניט אָן קיין פאַרטשריט אין דעם וואוילשטאַנד פון די ארבייטער־קלאַסען. . . . די ארבייטער וועלן כמעט שקלאַווען ביי די קרעמער, וועמעס בעלי חובות זיי זיינען."[100]

אין דער אָבטיילונג וועגען דעם ארבייטס־טאָג און די מאַשינערייע זיינען אויפגעדעקט געוואָרן די אומשטענדען, אונטער וועלכע דער בריטישער ארבייטער־קלאַס האָט אין משך פון די לעצטע צענהן יאָהר געשאפען „א בערוישענדע פערמעהרונג פון רייכטום און מאַכט" פאר די בעזיצענדע קלאַסען. דאמאָלסט אָבער האָט אונז דער ארבייטער הויפּטזעכליך אינטערעסירט בעת ער איז פערנומען ביי זיין געזעלשאפטליכער פונקציע. פאר א פּאַלשטענדיגער בעליכטונג פון דעם געזעץ פון דער קאַפּיטאַליסטישער אקומולאַציע איז נויטיג צו בעטראכטען א וויילע די לאַגע פון דעם ארבייטער אויך אויסערהאלב דעם ווערקשטאָט, די צושטענדען פון זיין נאהרונג און וואוינונג. די גרעניצען פון אָט דעם בוך צווינגען אונז פריהער פון אלץ צו נעהמען אין בעטראכט דעם שלעכט־בעצאהלטען טייל פון דעם אינדוסטריעלען פּראָלעטאריאט און פון די ערד־ארבייטער, דאָס הייסט די מאַיאָריטעט פון דעם ארבייטער־קלאַס.

פריהער אָבער מוז מען נאָך זאָגען א וואָרט וועגען דעם אָפּיציעלען פּאָפּעריזם, דאָס הייסט וועגען דעם טייל פון דעם אר־

---

[100] H. Fawcett, "The Economic Position of the British Labourer," London 1865: p. 67, 88. וואָס איז שייך דעם ארבייטער'ס צוהענינקייט פון דעם קרעמער, איז דאָס א רעזולטאט פון די אלץ גרעסערע שוואנקונגען אוו אונטערבראָכונגען פון זייער בעשעפטיגונג.

נויט־צושטאַנד האָט אַרונטערגעדריקט די קאָנזומציאָן פון די באַ־וועל־אַרבייטער. אין דעצעמבער 1862 האָבען זיי בעקומען 29,211 גראַן קויהלען־שטאָף און 1295 גראַן שטיק־שטאָף וועכענטליך.

אין יאָהר 1863 האָט דער פּריווי קאַונסיל בעפוילען צו מאַ־כען אַן אונטערזוכונג וועגען דעם נויט־צושטאַנד פון דעם אַם־ערג־סטען גענעהרטען טייל פון דעם ענגלישען אַרבייטער־קלאַס. דר. סיימאָן, דער ערצטליכער בעאַמטער פון פּריווי קאַונסיל, האָט אויסגעקליבען פאַר דער אַרבייט דעם פריהער־דערמאָנטען דר. סמיטה. זיין אונטערזוכונג האָט זיך אויסגעשפּרייט פון איין זייט אויף די אַגריקולטור־אַרבייטער, און פון דער אַנדער זייט אויף די זייד־וועבער, נעהטאָרקעס, לעדער־האַנדשוה מאַכער, זאָקען־שטרי־קער, האַנדשוה־וועבער און שוסטער. די לעצטע קאַטעגאָריען, אַ חוץ די זאָקען־שטריקער, זיינען אויסשליסליך שטאָדטישע אַרביי־טער. עס איז געמאַכט געוואָרן פאַר אַ רעגעל אין דער אונטער־זוכונג אויסצוקלייבען פון יעדער קאַטעגאָריע די געזינטעסטע פאַ־מיליעס און די וואָס האָבען זיך געפונען אין די פערהעלטניסמעסיג בעסטע אומשטענדען.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזען אַלס אַן אַלגעמיינער רעזולטאַט, אַז „נאָר אין איינעם פון די אונטערזוכטע קלאַסען פון די שטאָדטי־גע אַרבייטער איז די סומע שטיק־שטאָף געווען עפּעס מעהר ווי דער אַבסאָלוטער מינימום, אונטער וועלכען עס קומען פאָר הונ־גער־קראַנקהייטען; אַז אין צוויי קלאַסען איז געווען אַ מאַנגעל — אין איינעם פון די צוויי זעהר אַ גרויסער מאַנגעל אין נאַהרונג, וואָס ענטהאַלט שטיק־שטאָף, אַזוי גוט ווי קויהלען־שטאָף. וואָס געהערט די אונטערזוכטע פאַמיליען פון דער אַגריקולטור־בעפעלקערונג, האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז מעהר ווי אַ פינפטעל האָבען בעקו־מען וועניגער איידער די אַבסאָלוט־נויטיגע סומע קויהלען־שטאָף נאַהרונג, מעהר ווי אַ דריטעל האָבען געקריגען וועניגער ווי די אַבסאָלוט־נויטיגע סומע שטיק־שטאָף נאַהרונג, און אַז אין דריי גראַפשאַפטען (בערקשיר, אָקספאָרדשיר און סאָמערסעטשיר) האָט דורכשניטליך געהערשט אַ מאַנגעל אין דעם מינימום פון די שטיק־שטאָף ענטהאַלטענע שפּייזען."[109] צווישען די אַגריקולטור־אַרביי־

[109] „פּאַבליק העלטה", 6טער רעפּאָרט פאַר 1863, לאַנדאָן 1864, ז. 13.

אין לאנדאן, אין משך פון די לעצטע 10 יאהר, בעווייזט בלי ספק דעם וואקסענדען שוידער, וואס די ארבייטער פיהלען צו דער שקלאווערייי פון דעם „וואַרק הויז", אט דעם שטראף־אנשטאלט פון עלענד.[108]

ב) די שלעכט־בעצאהלטע שיכטען פון דעם בריטישען אינדוסטריעלען אר־ביי טער־קלאס.

לאמיר איצט בעטראכטען די שלעכט־בעצאהלטע שיכטען פון דעם אינדוסטריעלען ארבייטער־קלאס. אין דער צייט פון דער באוועל־נויט, אין 1862, איז דר. סמיטה פון דעם פריוויי־קאונסיל באאויפטראגט געוואָרן צו אונטערזוכען דעם ערנעהרונג־צושטאנד פון די נויט־ליידענדע באוועל־ארבייטער אין לאנקאשיר און טשעסיר. א לאנגיעהריגע פריהערדיגע בעאבאכטונג האט איהם געפיהרט צום רעזולטאט, אז „כדי צו פארמיידען הונגער־קראנקהייטען" מוז די טעגליכע נאהרונג פון א דורכשניטס פרויענצימער עטהאלטען מינדעסטענס 3,900 גראן קויהלען־שטאף מיט 180 גראן שטיק־שטאף, די טעגליכע נאהרונג פון א דורכשניטס מאן — 4,300 גראן קויהלען־שטאף מיט 200 גראן שטיק־שטאף: ד. ה. פאר פרויענצימער אומגעפעהר אזויפיעל נאהרונג־שטאף וויפיעל עם נעפינט זיך אין 2 פונט גוטען וויצען־בראוט, און פאר מענער מיט ½ מעהר; דער וועכענטליכער דורכשניט פאר דערוואקסענע מענער און פרויען — וועניגסטענס 28,600 גראן קויהלען־שטאף און 1330 גראן שטיק־שטאף. זיין חשבון איז פראקטיש בעשטעטיגט געוואָרן אויף אן איבערראשענדען אופן, דורכדעם וואס ער האט געשטימט מיט דער טרויעריגער סומע נאהרונג, אויף וועלכער דער

---

[108] עס וואַרפט א בעוונדער ליכט אויף דעם פארטשריט, וואס איז נעמאכט נעוואָרן זינט אדאם סמיטה'ס צייט, אז דאס וואַרט „וואַרקהויז" וואס ווערט הייַנט בעציכענט אלס א הויז פאר ארימע לייט, האט ער, סמיטה, נאך בענוצט אין דעמזעלביגען זין ווי מאנופעקטארי. צום ביישפיעל אין אנהויב פון זיין קאפיטעל וועגען דער צוטיילונג פון דער ארבייט זאגט ער: "tho-e employed in every different branch of the work can often be collected into the same workhouse."

בייטער קאטעגאריען האט אבסאלוט ניט געהאט קיין ביער, 28 פראצענט האט ניט געהאט קיין מילך. דער וועכענטליכער דורכשניט פון פליסיגע נאהרונג־מיטלען אין די פאמיליעס האט בעטראפען פון 7 אונצען ביי די נעהטאַרענס ביז 24¾ אונצען ביי זאקען־שטריקער. די מעהרצאהל פון די, וואס האבען ניט געהאט קיין מילך, זיינען בעשטאנען פון די נעהטאַרקעס אין לאנדאן. די סומע ברויט־שטאפען, וואס איז פערצעהרט געוואָרן וועכענטליך, האט בעטראפען 7½ פונט ביי די נעהטאַרקעס און 11¼ פונט ביי די שוסטער, א טאטאלער דורכשניט פאר דערוואקסענע פון 9.9 פונט וועכענטליך. צוקער, סירופ א. אז. וו. איז פערצעהרט געוואָרען — פון 4 אונצען וועכענטליך פאר די לעדער־האנדשוה מאכער ביז 11 אונצען פאר די זאקען־שטריקער; דער טאטאל־דורכשניט פער וואָך פאר אלע קאטעגאריען האט בעטראפען 8 אונצען פאר יעדען דערוואקסענעם. דער גאנצער וועכענטליכער דורכשניט פון פוטער (פעטס א. אז. וו.) — 5 אונצען פאר א דערוואקסענעם. דער וועכענטליכער דורכשניט פון פלייש (שפעק א. אז. וו.) האט בעטראפען פער דערוואקסענעם פון 7½ אונצען ביי די זייד־וועבער ביז 18¼ אונצען ביי די לעדער־האנדשוה מאכער; דער גאנצער דורכשניט פאר די פערשיידענע קאטעגאריען — $13^{6}/_{10}$ אונצען. די וועכענטליכע קאסטען פאר נאהרונג פער דערוואקסענעם האבען געגעבען די פאלגענדע אלגעמיינע דורכשניט־צאהלען: זייד־וועבער 2 שילינג 2½ פענס, נעהטאַרקעס 2 שילינג 7 פענס, לעדער־האנדשוה מאכער 2 שילינג 9½ פענס, שוסטער 2 שילינג 7¾ פענס, זאקען־שטריקער 2 שילינג 6¼ פענס. פאר די זייד־וועבער פון מאלעספיעלד האט בעטראפען דער וועכענטליכער דורכשניט נאר 1 שילינג 8½ פענס. די אם־ערנסטען גענעהרטע קאטעגאריען זיינען געווען די נעהטאַרקעס, די זייד־וועבער און די לעדער־האנדשוה מאכער.[119]

דר. סיימאן אין זיין אלגעמיינעם געזונדהייט־בעריכט זאגט וועגען אט דעם נאהרונג־צושטאנד: „אז עס זיינען פאראן פאלען אהן א שיעור, אין וועלכע א מאנגעל אין נאהרונג פעראור־

[119] דאַרט נופא, ז. 232, 233.

טער זיינען געווען די וואָס פון ענגלאַנד, דעם רייכסטען טייל פון דעם פעראייניגטען קיניגרייך, ערגער געשפּייזט איידער די איבעריגע.[110] דער מאַנגעל אין שפּייז צווישען די אַגריקולטור־אַרבייטער איז בדרך כלל גענאַלען דערהויפּט אויף די פרויען און קינדער, וואָרים „דער מאַן מוז עסען, כדי צו קאַנען טהאָן זיין אַרבייט.“ נאָך א גרעסערער מאַנגעל האָט געהערשט צווישען די אונטערזוכטע שטאַדטישע אַרבייטער־קאַטעגאָריען. „זיי וועלן אַזוי שלעכט געשפּייזט, אז עס מוז פּאַרקומען צווישען זיי א סך פאַלען פון גרויזאַמער דחקות, וואָס רואיניירט דאָס געזונד.“ (אָט דאָס איז די ריכטיגע „ענטוזיאַזמוס“ פון דעם קאַפּיטאַליסט! ד. ה. זיין ענטוזיאַזמוס צו צאָהלען נענוג אויף די אַבסאָלוט־נויטיגסטע לעבענסמיטלען קוים צו דערהאַלטען דאָס לעבען פון זיינע אַרבייטסהענט!)[111]

די פאַלגענדע טאַבעלע צייגט דעם נאַהרונגס־צושטאַנד פון די אויבען־דערמאָנטע ריין־שטאַדטישע אַרבייטער־קאַטעגאָריען אין פערגלייך מיט דעם פון דר. סמיטה אָנגענומענעם מינימום און מיט דער מאָס שפּייז, וואָס די באַוועלקערבייטער האָבען נעהאָט אין דער צייט פון זייער גרעסטער נויט:[112]

ביידע נעשלעכטער	וועכענטליכער דורכשניט פון שטיק־שטאָף נאָהרונג	וועכענטליכער דורכשניט פון קויהלען־שטאָף נאָהרונג
5 שטאַדטישע געשעפּט־צווייגען אַרבייטלאָזע לאַנקאַשיר פאַבריק־אַרבייטער — — — — מינימום פאַרנעשלאַנגען פאַר די לאַנקאַשיר אַרב. פאַר א גליי־כער צאָהל מענער און פרויען	28,876 29,211 28,600	1192 1205 1330

א העלפט, $^{60}/_{125}$, פון די אונטערזוכטע אינדוסטריעלע אר־

[110] דאַרט נופא, ז. 17.
[111] ד. נ. ז. 13.
[112] ד. נ. אנהאנג: ז. 223.

דאס זיינען פיינליכע געדאנקען, דערהויפט ווען מען האט אין זין, אז די אָרימקייט, וועגען וועלכער עס רעדט זיך דא, איז ניט די זעלבסט־פערשולדיגטע אָרימקייט פון פויליענצערייי. עס רעדט זיך אין אלע פאלען וועגען דער אָרימקייט פון דער ארבייטער־בעפעלקערונג. נאָר מעהר, וואס איז שייך די פאברוק־ און הויז־אר־בייטער, איז זייער ארבייט, וועלכע גיט זיי אזא קארגען ביסען ברויט, דאס רוב אויסגעצוויגען איבער דער מאס. און פונדעסטוועגען איז קלאָר, אז עס קאן קוים הייסען, זיי מאכען א לעבען פון זייער ארבייט. . . . זייער נאָמינעלע זעלבסט־ערהאלטונג קאן אין א זעהר גרויסער מאס ניט מעהר זיין וויַ א קירצערער אדער לענגערער אומוועג צום פאופעריזם."[114]

דער ענגער צוזאמענהאנג צווישען דעם הונגער־פיין פון די פלייסיגסטע ארבייטער־שיכטען און דער פערשוועגדערישער, גראָבער אדער ראפינירטער קאנזומציאָן פון די רייכע, וואס איז בעגרינדעט אויף דער קאפיטאליסטישער אקומולאציע, דעקט זיך אויף נאָר וען מען איז בעקאנט מיט די עקאנאמישע געזעצען. ניט אזוי מיט דעם וואוינונג־צושטאנד. יעדער אונפארטייאישער בעאבאכטער זעהט, אז וואס גרעסער עס איז די צענטראליזאציע פון די פראדוקציאָנס־מיטלען, אלץ גרעסער איז די צונויפדריקונג פון די ארבייטער אין א קלייניעם רוים, און דעריבער וואס שנעלער עס איז די קאפיטאליסטישע אקומולאציע, אלץ טרויעריגער איז דער צושטאנד פון די וואוינונגען פון די ארבייטער. די „פערבעסערונגען" פון די שטעדט, וואס בעגלייטען דעם וואוקס פון רייכטום, דורכדעם וואס עס ווערן ארונטערגענומען די שלעכט־געבויטע קוואַרטאלען און עס ווערן אויפגעבויט פאלאצען פאר באנקען, מאגאזינען א. אז. וו., וואס די גאסען ווערן אויסגעבריייטערט פאר דעם געשעפט־פערקעהר און רייכע געשפאנען און פאר דעם אייגפיהר פון שטאדטישע אייזענבאהנען א. ד. ג., — דאס פערטרייבט די אָרימע אין אלץ־ערגערע און געריכטער אָנגעפילטע געסלעך. פון דער אנדער זייט ווייס יעדערער, אז די טיערקייט פון די וואוינונגען שטעהט אין א פערקעהרטער פראָפאָרציע צו זייער גוטסקייט, און אז די מינען פון עלענד ווערן עקספלואטירט פון

[114] דאָרט גופא, 1. 14, 15.

זאכט נעוויסע קראַנקהייטען אָדער פערערגערט זיי, קאָן בעשטע־
טיגט ווערן פון יעדען איינעם, וואָס איז בעקאַנט מיט דער „פור־
לאָו" מעדיצינישער פראַקסיס, אָדער מיט פאַציענטען פון די שפי־
טאָלען און קליניקס. . . . פון א סאַניטאַרן שטאַנדפונקט אָבער
קומט דאָ צו נאָך א זעהר וויכטיגער אומשטאַנד. . . . מען מוז
נעדענקען, אז מאַנגעל אין שפייז איז די לעצטע זאַך, וואָס מע־
שען וועלען פערטראָגען, און אז בדרך כלל קומט א גרויסע אָריי־
קייט אין נאַהרונג נאָר וועז זיי האָבען שוין פריהער געליטען דחקות
אין אַנדערע זאכען. א צייט פריהער איידער דער שפייז־מאַנגעל
ווערט א היגיענישער פראָבלעם, א צייט פריהער איידער דער
פיזיאָלאָג דענקט צו צעהלען די גראַנען שטיק־שטאָף און קויה־
לען־שטאָף, וואָס ליגען צווישען לעבען און הונגער־טויט, איז
שוין פון הויז פערשוואונדען יעדעם ברעקעל מאַטעריעלער וואויל־
שטאַנד. קליידונג און בעהייצונג האָבען שוין געמוזט זיין נאָך
מעהר בצמצום איידער שפייז; קיין געניגענדע בעשיצונג אַנטקע־
גען די שטרענגקייט פון וועטער; אַן ענגשאפט אין וואוין־צימער
ביז אזא שטופע, וואָס רופט ארויס קראַנקהייטען אָדער פערערי־
גערט זיי; קיין שפור ניט כמעט פון הויז־געשיר אָדער מעבעל;
אפילו אויפצוהאלטען רייניליקקייט האָט שוין נעמוזט ווערן צור־
קאַסטשפיעלינג אָדער צו־שוואר, און אייב עס וועלט נאָך פרו־
בירט אויס זעלבסט־אַקטונג פיעל־וועניג זי אויפצוהאלטען, שטעלט
יעדער פערזוך אזעלכער מיט זיך פאר נאָך מעהר פייניגונג פון
הונגער. די היים וועט זיין דאָרט וואו מען קאָן די הויז־בעשי־
צונג קריגען צום ביליגסטען, אין געגענדען וואו די סאַניטאַרע אי־
בערזיכט ברענגט די קלענסטע רעזולטאַטען: די וועניגסטע אָב־
צוג־קאַנאַלען, דאָס וועניגסטע שמוץ־אָבפיהר, די קלענסטע אונ־
טערדריקונג פון עפענטליכער אונערטרעגליכקייט, דער וועניגסטער
אָדער ערגסטער וואַסער־צופיהר, און אויב די היים איז אין שטאָדט
— דאָס וועניגסטע ליכט און לופט. דאָס זיינען די געזונדהייט־
געפאַהרען, צו וועלכע אָרימקייט איז אויסגעזעצט כמעט אונפער־
מיידליך, וועז די אָרימקייט איז גרויס גענוג, אז עס קומט שוין
צו מאַנגעל אין נאַהרונג. און בעת דער סך הכל פון די אַלע
צרות ווירקט נעווים אזוי שוידערהאפט אויפ'ן לעבען, האָט דער
שפייז־מאַנגעל אַליין פאר זיך א זעהר ערנסטע ווירקונג. . . .

אן ערצטליכער, דאך פאדערט די געוועהנליכע חומאניטעט מען זאל ניט אינגארירען אויך די אנדער זייט פון אט דער צרה. . . . די ענגקייט אין די וואוינונגען, אין איהרע העכערע גראדען, שליסט איין כמעט נויטיגערווייז אזא פערליקענונג פון יעדען צארטען געפיהל, אזא שמוציגע צונויפמישונג פון קערפערס און קערפערליכע פונקציעס, אזא אויפדעקונג פון אנימאלע און געשלעכטליכע נאקעטקייט, וועלכע איז מעהר טהיעריש איידער מענשליך. זיין אונטערווארפען אונטער אזוינע איינפלוסען איז א דערנידערונג, וועלכע וועלט אלץ טיעפער און טיעפער, וואס לענגער זי ווירקט. פאר די קינדער, וועלכע ווערן געבאָרן אונטער אט דער קללה, מוז זי אפט זיין א ריכטיגע טבילה אין נידערטרעכטיגקייט (baptism of infamy). און עס איז גאר ניט משער צו זיין ווי האפנונגסלאז איז דער וואונש, אז פערזאָנען, וועלכע געפינען זיך אין אזוינע אומשטענדען, זאלען אין אנדערע הינזיכטען וועלן עס איז שטרעבען צו אן אטמאספערע פון ציוויליזאציע, וואס איהר עצם בעשטעהט אין פיזישער און מאראלער רוינקייט."[116]

לאנדאן פערנעהמט דעם ערשטען ראנג אין איבערגעפאקטע וואוינונגען, וועלכע זיינען אבסאלוט אונמענליך פאר מענשען צו לעבען אין זיי. „צווי פונקטען — זאגט דר. האנטער — זיינען זיכער; ערשטענס, אז עס זיינען פארהאן אומגעפעהר 20 גרויסע קאלאניעס, פון אן ערך 10,000 פערזאָן אין יעדערער, וואס זייער טרויעריגע לאגע שטייגט אריבער כמעט אלץ וואס ער האט אמאל געזעהן אין וועלכען עס איז אנדער פלאץ אין ענגלאנד, און זי איז כמעט אינגאנצען דער רעזולטאט פון דעם שלעכטען צושטאנד פון זייער וואונונגען; און צווייטענס, אז דער איבערגעפאקטער און חרוב־ער צושטאנד פון די הייזער פון אט די קאלאניעס איז איצטער א סך ערגער אידער ער איז געווען מיט 20 יאהר צוריק."[117] „עס איז

[116] "Public Health." 8th Peport, London 1866, p. 14 ff.

[117] דאקט נופא, ז. 89. בנוגע די קינדער איז די דאזיגע קאלאניעס זאגט דר. האנטער: „עס איז קיינער ניטא אונז צו דערציהטע צונויפפערסונג פון זיינען אויסגעהאדעוועט געווארן איידער אט די נעריכטע צונויפפערסונג פון ארימע האט זיך אננעפאנגען, און ער וואלט נעווען א בריה א נביא, דער וואס וואלט זיך אונטערנעמען פאראויסצוזאגען וואסער אויפהרונג מען קאן דערווארטען פון קינדער, וועלכע מאכען איצט דורך, אונטער צושטענדען,

די חייזער־ספּעקולאַנטן מיט מעהר פּראַפּיט און וועניגער קאַפּיטאַל, איידער די זילבער־מינצן פון פּאַטאָזי.

דער אַנטאַגאָניסטישער כאַראַקטער פון דער קאַפּיטאַליסטישער אָקומולאַציע און פּאָלגליך פון דער קאַפּיטאַליסטישער אייגענטום־שייכות בכלל,[115] איז דאָ אַזוי קלאָר פון אויבען־אויף, אַז אפילו די אָפּיזיעלע ענגלישע בעריכטן וועגען דעם ענין זיינען פול פון אָפּיקורסישע אָנפּאָלען אויף דעם „אייגענטום און זיינע רעכטען.“ מיט דער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע, דער אָקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, מיט דעם וואָקס און דער „פערשעהנעהרונג“ פון די שטעדט, וואַקסט דער צרה'דיגער צושטאַנד אַזוי שטאַרק, אַז פּשוט די מורא פאַר אָנשטעקענדע קראַנקהייטען, וועלכע שאַנעווען ניט אפילו די „פּני“, האָט אין די יאָהרען פון 1847 ביז 1864 אַרויסגערופען אין לעבען ניט וועניגער ווי צעהן סאַניטאַרע פאַרלאַמענט־אַקטען, און די איבערגעשראָקענע בורזשואזיע פון אייניגע שטעדט, ווי ליווערפול, גלאַזגאָו א. אַז. וו. האָבען דורכגעפּיהרט שטרענגע מיטלען דורך זייערע מוניציפּאַליטעטען.

פּונדעסטוועניגער זאָגט דר. סיימאָן אין זיין בעריכט פון 1865: „בכלל געהעדט, זיינען אָט די שלעכטע צושטאַנדען אין ענגלאַנד ניט אונטערוואָרפען אונטער קיין אויפזיכט.“ אויפ'ן בעפעהל פון דעם פּריוויי־קאָונסיל איז אין 1864 פאָרגענאָמען אַן אונטערזוכונג וועגען די וואוינונג־צושטאַנדען פון די לאַנד־אַרבייטער און אין 1865 וועגען די וואוינונגען פון די אָרימערע קלאַסען אין דער שטעדט. דר. דזשוליאַן האָנטער'ס מיסטערהאַפטע אַרבייטען קאָן מען געפינען אין 7טען און 8טען בעריכט (1865) וועגען „פאַבריק העלפּטה“. צו די לאַנד־אַרבייטער וועל איך קומען שפּעטער. וועגען דעם שטאַדטישען צושטאַנד פון וואוינונגען ציטיר איך בתורת הקדמה דר. סיימאָן'ס אַן אַלגעמיינע בעמערקונג: „הגם מיין אָפּיציעלער שטאַנדפונקט — זאָגט ער — איז אויסשליסליך

[115] „אין ערגעץ זיינען די רעכטען פון דער פּערזאָן ניט אזוי אפען אוו שענדליך נעאַפּפּערט געווארן צו דעם רעכט פון אייגענטום, ווי בנוגע די וואוינונגען פון דעם אַרבייטער־קלאַס. יעדע שטאַדט קאָן בעטראַכט ווערן ווי א פלאַץ פון מענשען־אַפּפּערונג, א מזבח, אויף וועלכען טויזענדער ווערן יעהרליך אויסגעשלאַכטעט צו דעם מאַלאָך פון געלד־נייציקייט.“ (ס. לעינג, „נאַשיאָנאַל דיסטרעס“, 1844, ז. 150.)

נער און איבערלאזען דאס הויז אליין פאר זייערע נאכפאלגער אין אזא אבגעלאזטען צושטאנד ווי נאר מעגליך."[120]

די דירה־געלד ווערט געצאהלט וועכענטליך און די דאזיגע העררען טראגען ניט קיין ריזיקע. אלס רעזולטאט פון בויען אייזענבאהנען אין דער שטאדט, „האט מען ניט לאנג צוריק געזהען אין מזרח־טייל פון לאנדאן א צאהל פאמיליען, וועלכע זיינען ארויסגעטריבען געווארן פון זייערע וואוינונגען, ארומוואנדערנדיג א שבת אווענד, שלעפענדיג זייער גאנצען האב און גוטס אויפ'ן רוקען, און ניט געפינענדיג קיין רוה־פלאץ א חוץ אין וואלק־הויז."[121] די „וואלק־האוועס" זיינען שוין איבערגעפאקט און די „פערבעסערונגען", וואס דער פארלאמענט האט שוין בעוויליגט, הויבט מען נאך ערשט אן איינצופיהרן. וועז די ארבייטער ווערן ארויסגעטריבען דורך דער צערשטערונג פון זייערע אלטע הייזער, פעלזאזען זיי ניט זייער אלטען קירבען־בעצירק, אדער העכסטענס בעצען זיי זיך אזוי נאהענט צו איהם ווי מעגליך. „זיי זוכען נאטירליך צו וואוינען אזוי נאהענט ווי מעגליך צו זייערע ארבייטפלעצער. דער רעזולטאט איז, אז אנשטאט צוויי צימערן מוז א פאמיליע זיך בענוגענען מיט איין צימער. צאהלענדיג אפילו העכערע דירה־געלד קריגען זיי אן ערגערע וואוינונג איידער די שלעכטע, פון וואנען מען האט זיי פערטריבען. א העלפט פון די ארבייטער פון סטראנד מוזען צוויי מיל גיהן צו־פוס צו זייער ארבייט־פלאץ."

אט דערזעלביגער סטראנד, וואס זיין הויפט דורכפאהר־גאס מאכט אויף א פרעמדען אן אימפאזאנטען אייndruק פון דעם רייכטום פון לאנדאן, קאן דיענען פאר א ביישפיעל, ווי ענג מענשען זיינען אנגעפאקט אין לאנדאן. אין אייגער פון זיינע קירכע־גמיינדען האט דער געזונדהייט־בעאמטער אנגעצאהלט 581 פערזאן פער אקער, שוין אריינרעכענענדיג אין דעם א העלפט פון דער בריט פון דער טהעמזע.

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז יעדער סאניטארער מיטל, וועלכער פעריאגט די ארבייטער פון אין קווארטאל, ווי

[120] „פובליק העלטה", 8טער ראפארט, לאנדאן 1866, ז. 91.
[121] דארט גופא, ז. 88.

ניט איבערטריבען, ווען מען זאָגט, אז דאָס לעבען אין געוויסע טיילען פון לאָנדאָן און ניוקאַסטל איז פּשוט א גיהנום."[118]

דער טיי'ל ארבייטער, וואָס געפינט זיך אין א בעסערער לאַגע, צוזאַמען מיט די קליינע קרעמער און אנדערע עלעמענטען פון דעם נידעריגען מיטעל־קלאַס, פאַלען אין לאָנדאָן אויך ארונטער אלץ מעהר און מעהר אונטער דער קללה פון די דאָזיגע עקעלהאַפטיגע וואוינונג־צושטאַנדען, אין דעם ערך וואָס עס וואקסען די „פּער־בעסרונגען" און צוזאַמען מיט זיי דאָס ארונטערריסען פון אל־טע גאַסען און הייזער, דאָס בויען פון אלץ מעהר פאַבריקען און דאָס ארויסטרעמען פון מעהר מענשען אין דער הויפּטשטאָדט; און ענדליך, וואָס טיערער דאָס דירה־געלד וועלט מיט דעם שטיי־גען פון דער שטאָדטישער גרונד־רענטע. דירה־געלד איז געשטיגען אזוי הויך, אז וועניג ארבייטער קאָנען בעהויפּטען מעהר ווי איין צימער."[119] עס איז כמעט ניטא קיין לאָנדאָנער הויז־אייגענטום, וואָס דארף ניט אויסהאַלטען א גאַנצע צאָהל „מידדלמען" [אַגענ־טען־פּערמיטלער]. דער פריי פון באָדען אין לאָנדאָן שטעהט אלעמאָל זעהר הויך אין פערגלייך צו זיין יעהרליכער איינקונפט, וויל יעדער קויפער ספּעקולירט צו פערקויפען איהם פריהער אָדער שפּעטער פאַר א „דזשורי־פריי" (דעם פריי וואָס געשוואָרענע בעשטימען בעת די שטאָדט עקספּראָפּריאירט דעם באָדען פאַר איהרע צוועקען), אָדער צו קאָנען אויסשווינדלען אן אויסערגע־וועהנליך הויכען פריי, צוליעב דעם וואָס דערביי געפינט זיך עפּעס א גרויס געשעפּט־הויז. דער רעזולטאט דערפון איז א רע־גלמעסיגער מסחר אין איינקויפען הויז־קאָנטראַקטען, וואָס זייער טערמין נעהט באלד אוים. „פון די „דזשענטעלמען" אין אָט דעם געשעפּט קאָן מען ניט דערוואַרטען זיי זאלען האנדלען אנדערש ווי זיי האנדלען — ארויסצושלאָגען וויפיעל זיי קאָנען פון די אייגוואוי־

וואָס האבען קיין גלייכען ניט אין דעם לאנד, או ערציהונג אלס מיטגליעדער פון די נעפעהרליכע קלאַסען, זיצענדיג ביז האלבע נאכט מיט פערזאנען פון יעדען עלטער, האלב נאקעט, שכור, שמוציג און צאנקעריש." (ד. ג. ז. 56.)

[118] ד. נ. ז. 62

[119] "Report of the Officer of Health of St. Martin's in the Fields," 18[illegible].

נענעהם פאַר די רייכע, קלייבען זיך די רייכע פון זיי אַרויס און בעזעצען זיך אין די שהנע פאַרשטעדט. די נאַכפאָלגער פון די דאָזיגע רייכע ציהען אַריין אין די גרעסערע הייזער, א גאַנצע פאַמיליע אין יעדען צימער, אָפט נאָך האַלטענדיג „באָרדערס" [קוואַרטיראַנטען]. אַזוי ווערט א בעפעלקערונג אַריינגעשאַפֿט אין הייזער, וואָס זיינען ניט בעשטימט געוואָרן פאַר איהר און זי פאַסט ניט פאַר זיי, און דורכדעם ווערט געשאַפֿען אַן אומגעבונג, וועלכע איז א דערנידערונג פאַר די דערוואַקסענע און א רוינירונג פאַר די קינדער."[123]

וואָס שנעלער דער קאַפּיטאַל ווערט אַקומולירט אין א אינדוסטריעלער אָדער קאָמערציעלער שטאָדט, אַלץ שנעלער איז דער צושטראָם פון דעם עקספלואַטירבאַרן מענשליכען מאַטעריאַל, אַלץ עלענדער זיינען די אויף־שנעל צונויפגעשטעלטע וואוינונגען פון די אַרבייטער.

ניו־קאַסל־אַן־טאַין, אלס דער צענטער פון א קויהלען־און אייזען־דיסטריקט, וואָס ווערט אַלץ מעהר פּראָדוקטיוו, פערנעהמט דעריבער נאָך לאָנדאָן דעם צווייטען פּלאַץ אין דעם וואוינונג־גיהנום. ניט וועניגער ווי 34,000 מענשען וואוינען דאָרט אין איינציגע צימערן. צוליעב זייער אבסאָלוטער געפּאַהר פאַר דער געמיינדע זיינען אין ניו־קאַסל און גייטסהעד א סך הייזער אַרונטערגעריסען געוואָרן ניט לאַנג צוריק דורך דער פּאָליצי. נייע הייזער ווערן געבויט זעהר לאַנגזאַם, די געשעפטען וואַקסען זעהר שנעל. די שטאָדט איז דעריבער אין 1865 געווען נאָך מעהר אין־בערפילט ווי וועהן עס איז פריהער. עס איז כמעט קיין איינציגער צימער ניט געווען צו דינגען. דר. עמבלטאָן פון דעם ניו־קאַסל פיעבער־ספיטאַל זאָגט: „עס איז קיין ספק ניט, אז די אורזאַך פון דעם, וואָס דער טיפוס האַלט אזוי לאַנג אָן און פערשפּרייט זיך אַלץ מעהר, ליעגט אין דער ענגשאַפּט און אומריינליכקייט פון די מענשליכע וואוינונגען. וואָס איז שייך צו ליכט, לופט, רוים און ריינליכקייט זיינען די דאָזיגע וואוינונגען אמת'ע מושטערס פון דחקות און אומגעזונדקייט, א חרפה פאַר יעדען ציווילייזירטען לאַנד. מענער, פרויען און קינדער לעבען דאָרט ביי נאַכט

[123] דאָרט נופא, ז. 56,55.

עס איז ביז איצט געווען דער פאַל אין לאָנדאָן, אַרונטעררייסענ־דיג די אומגעזונטע הייזער, האָט נאָר די פּעולה, וואָס ער קוועטשט זיי צוזאַמען נאָך געדיכטער ווי פריהער אין אַנאַנדער קוואַרטאַל. „ענטוועדער מוז די גאַנצע פּראָצעדור — זאָגט דר. האָנטער — נויטיגערווייז אָבגעשטעלט ווערן אַלס אַן אונזין, אָדער די עפענט־ליכע סימפּאַטיע (!) זאָל טיכטיג דערוועקט ווערן צו טהאָן דאָס, וואָס מען מעג איצט אָהן גוזמא אָנרופען אַ נאַציאָנאַלע פליכט: צו בעזאָרגען וואוינונגען פאַר די, וועלכע קאָנען זיך אַליין ניט פערזאָרגען, ווייל זיי האָבען ניט קיין קאַפּיטאַל, אָבער וואָלטען געקאָנט פּעריאָדיש אויסצאָהלען די סומע, וואָס אַנדערע וועלען אויס־לעגען פאַר זיי."[122] די קאַפּיטאַליסטישע גערעכטיגקייט איז פּשוט צו בעוואונדערן! דער גרונד־אייגענטימער, דער אייגענטימער פון אַ הויז, דער געשעפטסמאַן, ווען ער ווערט עקספּראָפּריאירט דורך „אימפּרואוומענטס", דהינו ווען מען לעגט אויס אַן אייזענבאַהן אָדער מען דאַרף דורכשניידען אַ גאַס א. ד. ג. — איהם איז ניט גענוג אַ פאָלשטענדיגע פערגיטיגונג. ער מוז קריגען פאַר זיין געצוואונגענער „אַבסטינענץ", אין נאָמען פון גאָט און געזעץ, אַ גאַנץ געשמאַקען פּראָפּיט אַריבער און אַריבער דעם ווערטה פון זיין אייגענטום. דער אַרבייטער אָבער ווערט אַרויסגעוואָרפען מיט פרוי און קינד, האָב און גוטס אויפ'ן גאַס, און אויב ער שפּאַרט אָן אין צו־גרויסע מאַסען אין אַזוינע שטאָדט־קוואַרטאַלען, וואו די געמיינדע וויל אויפהאַלטען אַן אָנשטענדיגען אויסזעהן — ווערט ער פערפאָלגט אין נאָמען פון סאַניטאַרע פאָדערונגען!

אָנהויב 19טען יאָהרהונדערט איז אין גאַנץ ענגלאַנד ניט געווען קיין איינציגע שטאָדט אַ חוץ לאָנדאָן מיט 100,000 איינ־וואוינער. נאָר פינף שטעדט האָבען געצעהלט מעהר ווי 50,000. איצט עקזיסטירן 28 שטעדט מיט מעהר ווי 50,000 איינוואוי־נער. „דער רעזולטאַט פון אָט דער ענדערונג איז ניט נאָר אַן אונ־געהויערער וואוקס פון דער שטעדטישער בעפעלקערונג, נאָר די אַלטע געדיכט־געפּאַקטע קליינע שטעדט זיינען איצטער צענטערס, וואָס זיינען אַרומגעבויט פון אַלע זייטען און האָבען ניט קיין פרייען צוטריט פון לופט; און אַזוי ווי זיי זיינען ניט מעהר אָנ־

---

[122] דאַרט גופא, ז. 89.

דיג טרייבענדער „רעזערוו־אַרמעע" אָדער „רעלאַטיווער איבער־בע־פעלקערונג." די שוידערליכע קעלער־וואוינונגען און קאַמערן, וואָס זיינען פערצייכענט געוואָרן אין א רשימה, וועלכע דר. האָנטער האָט בעקומען פון אן אָגענט פון א פערזיכערונגס־געזעלשאפט,[126] זיינען מעהרסטענטייל בעוואוינט געוואָרן פון גוט־בעצאָהלטע אר־בייטער. זיי האָבען דערקלערט, אז זיי וואָלטען גערן בעצאָהלט פאַר בעסערע וואוינונגען, וועו מען זאָל זיי נאָר קאָנען קריגען. זיי זינקען דערווייַלע, וועהרענד אייניגער נאָכ'ן אַנדערן קראַנק, בעת דער מילד־ליבעראַלער פאַרסטער, מיטגליעד פון פאַרלאַמענט, פערגיסט טרערען איבער די גליקען פון פריי־האַנדעל און די פראַפיטען פון די גרויסע קעפּ פון בראַדפאָרד, וועלכע האַנדלען מיט טוך.

---

[126] די רשימה פון אן אָגענט פון אן ארבייטער פערזיכערונגס־געזעלשאפט אין בראַדפאָרד (ד. נ. ז. 111.):

| | | |

אָנגעוואָרפען איינע אויף די אַנדערע. די מענער פון דער נאַכט־שיכט קומען גלייך נאָך דער טאָג־שיכט און די טאָג־שיכט גלייך נאָך דער נאַכט־שיכט אין אַ שטענדיגען שטראָם, אַזוי אַז די בעטען קאָנען זיך קוים אָבקיהלען. די הייזער האָבען ניט גענוג וואַסער און נאָך וועניגער קלאָזעטען; שמוציג, ניט־ווענטעלירט, פערפּעס־טעט."[124] דער וואָכען־פּרייז פון אַזוינע לעכער גרייכט פון 8 פּענס ביז 3 שילינג. „ניו־קאַסל־אַן־טאַין, זאָגט דר. האָנטער, בעווייזט אַ ביישפּיעל פון איינעם פון די שעהנסטע שטאַמען פון אונזערע לאַנדסלייט, וועלכער דורך די אויסערליכע אומשטאַנ־דען פון הויז און גאַס, ווערט אָפטמאָל פערזונקען אין אַ כמעט־באַרבאַרישער דעגראַדאַציע."[125]

אַלס רעזולטאַט פון דעם וואַרפען זיך אַהין און אַהער פון קאַפּיטאַל און אַרבייט, קאָן דער צושטאַנד פון די וואוינונגען אין אַ אינדוסטריעלער שטאָדט היינט זיין דערטרעגליך און מאָרגען וויעדער ווערן אָבשייליך. היינט האָבען די שטאָדטישע בעאַמטע, וואָס זיינען ממונה אויף געביידען, זיך מיט אַמאָל מישב געווען אָבצושאַפען די ערגסטע מיסברויכונגען. מאָרגען וואַנדערט אַריין, ווי אַ מחנה היישעריקען, אַ כאַלאַסטרע אָבגעריסענע אירלענדער אָדער געזונקענע ענגלישע ערד־אַרבייטער. מען שטופּט זיי אַריין אין קעלערן און שטאַלען אָדער מען פערוואַנדעלט אַן אַנשטענדיג אַרבייטער־הויז אין אַ לאָזשיע־הויז, וואו דער פּערסאָנאַל בייט זיך אַזוי שנעל ווי די איינקוואַרטירונג פון די סאָלדאַטען אין דער צייט פון דעם 30־יאָהריגען קריעג. מיר'ן נעהמען אַ ביישפּיעל: בראַדפאָרד. די בעלי בתים (געמיינדע־פיליסטער) זיינען דאָרט פּונקט געווען פערנומען מיט שטאָדטישע רעפאָרמען. דערצו זיי־נען אין 1861 געווען אין בראַדפאָרד 1751 ניט־בעוואוינטע היי־זער. מיט אַמאָל איז אָנגעקומען אַן אויפלעבונג פון די געשעפ־טען, וועגען וועלכער דער מילד־ליבעראַלער נעגער־פריינד הערר פאַרסטער האָט זיך אַזוי שעהן צעקרעהט גאָר ניט לאַנג צוריק. מיט דער אויפלעבונג פון געשעפט איז, פערשטעהט זיך, גע־קומען אַן איבערפלייצונג פון די כוואַליעס פון דער שטענ־

---

[124] דאָרט גופא, ז. 149.

[125] דאָרט גופא, ז. 50.

בעדערפענישען, באַלד אויף דעם פּונקט, באַלד אויף יענעם. ווען זיי זיינען ניט אויפ'ן מאַרש, שטעהען זיי אין לאַגער. די וואַנ־דער־אַרבייט ווערט פערברויכט פאַר פערשיידענע בוי־אָפּעראַציעס, קאַנאַליזירונגען, מאַכען ציעגעל, ברענען קאַלך, בויען אייזענבאַה־נען א. אַז. וו. אַ פליהענדע ראָטע פון מגפות — ברענגט זי אין די ערטער, אַרום וועלכע זי מאַכט איהר לאַגער, פּאָקען, טיפוס, כאָלעריע, סקאַרלאַטין א. אַז. וו.[129] ביי אונטערנעהמונגען, וואו עס פאָדערט זיך אַ בעדייטענדער אויסלעג פון קאַפּיטאַל, ווי ביי בויען אייזענבאַהנען, פערשאַפט דאָס רוב דער אונטערנעהמער אַליין פאַר זיין אַרמעע הילצערנע הייזלאַך און דערגלייכען, אויפ־שטעלענדיג אָט אַזוי גאַנצע דערפער, אָהן וועלכע עס איז סאַני־טאַרע בעזאָרגונגען און וואָס האָבען ניט קיין אויפזיכט איבער זיך פון די לאָקאַלע בעהערדען. דער הערר אונטערנעהמער מאַכט דערביי אַ גוטען פּראָפיט, עקספּלואַטירענדיג זיי דאָפּעלט, אַלס אינדוסטריע־סאָלדאַטען און אַלס טענאַנטס [שכנים]. וויפיעל לעכער אַזאַ הייזעל האָט, אַזויפיעל שילינג אַ וואָך דאַרף צאָהלען דער שכן, ערד־גראָבער אָדער וואָס ער איז דאָרטען.[130]

איין ביישפּיעל וועט זיין גענוג. אין סעפּטעמבער 1864, בעריכטעט דר. סיימאָן, האָט דער פאָרזיצענדער פון דער „ניוסענס רעמואוול קאָמיטע" [קאָמיטעט צו בעזייטיגען אומשטענדען, וואָס זיינען שעדליך פאַר'ן געזונד] פון דעם קירכען־בעצירק פון סע־ווענאָוקס געשיקט די פאָלגענדע קלאַגע צו דעם מיניסטער דעם אינערן, סער דזשאָרדזש גרעי: „פּאָקען זיינען ביז אַן ערך אַ יאָהר צוריק געווען אַ גאַנץ אונבעקאַנטע קראַנקהייט אין אונזער בעצירק. אַ קורצע צייט פריהער האָט מען דאָ אָנגעהויבען בויען אַן אייזענבאַהן פון ליואישאַם צו טונברידזש. אַ חוץ דעם, וואָס די הויפּט־אַרבייטען ווערן געטאָן אין דער נאָהענטער נאַכבאַרשאַפט פון שטאָדט, איז דאָ אויך אויפגעבויט געוואָרן די הויפּט־דעפּאָ פון דעם גאַנצען ווערק, און פאָלגליך ווערן דאָ בעשעפטיגט אַ גרוי־סע צאָהל פערזאָנען. אַזוי ווי עס איז ניט געווען מעגליך אויפ־צובויען פאַר זיי אַלעמען קיין קאַטאַדזשעס, האָט דער אונטער־

---

[129] „פּאַבליק העלטה", 7טער ראַפּאָרט, לאָנדאָן 1865, ז. 18.

[130] דאָרט נופא, ז. 165.

אין דעם בעריכט פון 5טען סעפּטעמבער 1865 דערקלערט דר. בעלל, אייגער פון די דאָקטוירים פּאר די אָרימע, אז די שרעקליכע שטערבליכקייט פון די פּיעבער־קראַנקע אין זיין בעצירק קומט פון דעם צושטאַנד פון זייערע וואוינונגען. „אין איין קעלער פון 1,500 קוביק פוס וואוינען 10 פּערזאָן. . . . די ווינסענט סט., גרין עיר פּלייס און דהי לעיז ענטהאַלטען 223 הייזער מיט 1450 אייגר וואוינער, 435 בעטען און 36 קלאָזעטען. . . . די בעטען — און אונטער דעם וואָרט פערשטעה איך יעדען פּאָק שמוציגע שמאַטעס אָדער קופּע סטרוזשקעס (הובעל־שפּענער) — האַלטען יעדע א דורכשניט פון 3.3 פּערזאָנען, אייניגע צו 5 און 6 פּערזאָן. א סך שלאָפּען אָהן א בעט אויפ'ן הייליען באָדען אין די זאכען, יונגע מענער און פרויען, פּערהיראַט און ניט־פּערהיראַט, אלע צונויפ־געוואָרפען אינאיינעם. עס איז איבעריג נאָך צוצולעגען, אז א סך פון אָט די וואוינונגען זיינען פינסטערע, נאסע, שמוציגע און פער'עיפוש'טע לעכער, וואָס זיינען אבסאָלוט ניט פּאסיג פּאר מענשליכע וואוינונגען. זיי זיינען די צענטערס פון וואַנען עס וועלן פערשפּרייט קראַנקהייטען און טויט אויף צווישען די, וואָס נעפינען זיך אין בעסערע אומשטענדען, און וועלכע דערלאָזען אָט די פערפּעסטעטע געשווירען צו אייטערן אין אונזער מיטען."[127]

בריסטאל פערנעהמט דעם דריטען פּלאַץ נאָך לאָנדאָן אין דעם עלענד פון איהרע וואוינונגען. „דאָ, אין אייגער פון די רייכסטע שטעדט פון אייראָפּא — אזויפיעל וויסטע אָרימקייט און הויזליכער עלענד."[128]

ג) דאָס וואַנדערפאָלק. די מינעז־אַרבייטער.

מיר קומען איצט צו א טייל מענשען, וואָס זייער אורשפרונג איז פון דאָרפישער ערד־אַרבייט, אָבער זייער בעשעפטיגונג איז אין א גרויסען טייל אינדוסטריעל. זיי זיינען די לייכטע אינפאַנטעריע פון קאַפּיטאַל, וועלכער וואַרפט זיי צרום, לויט זייגע

[127] דאַרט נופא, ז. 144.
[128] דאַרט נופא, ז. 50.

אפריל ביז דעם 1טען סעפטעמבער פון היינטיגען יאהר זיינען פארגעקומען ניט וועניגער ווי 10 טויט־פאלען פון פאקען, 4 אין די דערמאנטע הייזלאך, די קוואלען פון דער מגפה. עס איז אונ־מעגליך אנצוגעבען די ריכטיגע צאהל פון די קראנקהייט־פאלען, ווארום די געטראפענע פאמיליען האלטען די פאקטען אזוי געהיים ווי מעגליך."[131]

די ארבייטער אין קויהלען־ און אנדערע מינען געהערן צו די בעסט־בעצאהלטע קאטעגאריען פון דעם בריטישען פראלעטאריאט. וואס פאר א פריז זיי בעצאהלען פאר זייער לוין, איז בעוויזען געווארן אין א פריהערדיגען פלאץ.[132] איך וואלט דא א שנעלען בליק אויף דעם צושטאנד פון זייערע וואוינונגען. בדרך כלל בוט אויף דער עקספלואטירער פון דער מינע, סיי ער איז דער אייגענ־טימער, סיי א קאנטראקטאר, א נעוויסע צאהל קאטעדזשעס פאר זיינע „הענט". זיי בעקומען די קאטעדזשעס און קויהלען זיי צו בעהייצען „אומזיסט", ד. ה. מען צאהלט זיי א טייל פון זייער לוין „אין נאטורא" [ניט מיט געלד, נאר מיט געברויך־זאכען]. די, וואס בענוצען זיך ניט מיט די דאזיגע וואוינונגען, קריגען אנשטאט דעם 4 פונט סט. א יאהר. די מינען־דיסטריקטען ציהען שנעל צו א גרויסע בעפעלקערונג, וואס בעשטעהט ערשטענס פון די מי־נען־ארבייטער גופא און פון פערשיידענע בעל־מלאכות, קרעמער, א. אז. וו., וועלכע גרופירן זיך ארום זיי. די באדען־דענטע איז

---

[131] דארט גופא, ז. 18, נאטע. דער אויפזעהער אויף די ארימע פון דער שאפען־עין־לע־פריט יוניאן (אין דערבישיר) האט בעריכטעט צו דעם רע־גיסטראר זשענעראל ווי פאלגט: „אין דאווהאלז האט מען געמאכט א צאהל קלייניע אויסהעלונגען אין א גרויסען בערגעל פון קאלך־אש. אט די נריבער האבען נעדיענט אלס וואוינונגען פאר די ארבייטער און אנדערע, וואס זיי־נען בעשעפטיגט בייס בויען די אייזענבאהנען. די גריבער זיינען ענג, פייכט, האבען ניט קיין אבצוג פאר אומרייניקייטען און קיינע קלאזעטען. זיי האבען ניט קיין שום ווענטילאציע, א חוץ א לאך פון אויבען, וועלכע דיענט אויך פאר א קוימען. עס בושעוועט די פאקען־מגפה, וועלכע האט שוין פעראור־זאכט פיעלע טויטען־פאלען." (דארט גופא, נאטע 2.)

[132] די אייגענטלהייטען, וואס זיינען געבראכט געווארן סוף 4טען אב־טייל, בעציהען זיך ספעציעל אויף די קויהלען־מינען ארבייטער. וועגען דעם נאך־ערגערן צושטאנד איז די מעטאל־מינען, זעה דעם גענויסענאפטען בעריכט פון דער ראיאל קאמישאן פון 1864.

נעהמער, הערר דושיי, צונויפגעשלאָגען הייזלעך, אין פערשיידענע פונקטען אויף דער גאַנצער לענג פון דער באַהן־ליניע, פאַר זיינע ארבייטער צו וואוינען. די דאָזיגע הייזלאָך האָבען ניט געהאט קיין וועגטיילאציע, ניט קיין אָבצוג־רעהרען און זיינען א חוץ דעם נויטיגערווייז איבערפילט, ווייל יעדער שכן האָט געמוזט אויפנעה־מען אַנדערע לאָשירער, אפילו וען זיין אייגענע פאמיליע איז א גרויסע, און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס אזא הייזל האָט ניט מעהר ווי צוויי צימערן. לויט דעם ערצטליכען בעריכט, וואָס מיר האָבען בעקומען, איז דער רעזולטאט געווען, אז די דאָזיגע אָרימע מענשען האָבען ביי נאכט געמוזט אויסשטעהן אלע ליידען פון דערשטיקונג, כדי אויסצומיידען דעם פערפעסטעטען געשטאנק פון די שמוציגע שטעהענדע וואַסערן און פון די קלאָזעטען האַרט אונטער זייערע פענסטער. ענדליך זיינען צו אונז אָנגעקומען קלא־גען פון א דאָקטאָר, וועלכער האָט געהאט די געלעגענהייט צו בעזוכען די דאָזיגע הייזלאָך. ער האָט גערעדט וועגען דעם צו־שטאנד פון די דאָזיגע אזוי־גערופענע וואוינונגען אין די ביטערסטע אויסדרוקען און האָט שטארק מורא פאר זהער ערנסטע פאלגען, אין פאל אויב עס וועלען ניט אָנגענומען ווערן אייניגע סאניטארע מיטלען. אַן ערך א יאָהר צוריק האָט הערר דושיי פערשפרא־כען אויסצובויען א הויז, וואו עס זאלען אריבערגעפיהרט ווערן אזוינע פערזאָנען פון די, וואָס ער בעשעפטיגט, צווישען וועלכע עס ברעכען אויס אָנשטעקענדע קראַנקהייטען. ער האָט וויעדער־האָלט דאָס דאָזיגע פערשפרעכען סוף לעצטען יולי, ער האָט אָבער ניט געמאכט דעם קלענסטען שריט דאָס דורכצופיהרן, אָבוואויל עס זיינען זינט יענעם דאטום פאַרגעקומען פערשיידענע פאלען פון פאָקען מיט צוויי טויט־פאלען. דעם 9טען סעפטעמבער האָט מיר דר. קעלסאָן בעריכטעט וויטערע פאלען פון פאָקען אין דיזעלביגע הייזלאך, און האָט בעשריבען זייער צושטאנד אלס העכסט אב־שייליך. פאר אייער (דעם מיניסטער׳ס) אינפאָרמאציע מוז איך צולעגען, אז אונזער קהלה האָט א הויז, דער אזוי־גערופענער הקדש, וואו די מיטגליעדער, וועלכע ליידען אויף אָנשטעקענדע קראַנק־הייטען ווערן בהאַנדלט. דאָס דאָזיגע הויז איז איצטער זינט עטליכע חדשים שטענדיג איבערפילט. אין איין פאמיליע זיינען 5 קינדער געשטאָרבען פון פאָקען און פיעבער. פון דעם 1טען

אַזוי ווי bondage, וואָס שטאָמט פון דער צייט פון לייבאיינע־ שאפט) צום קאָנטראַקטאָר אָדער אייגענטימער פון די מינען אויף 12 חדשים. וועו זיי דריקען אויס זייער אומצופרידנהייט אָדער בעלעסטיגען אויף א וועלכען עם איז אופן דעם אויפזעהער, מאכט ער א צייכען אָדער א בעמערקונג אנטקעגען זייער נאָמען אין דעם אויפזיכט־בוך און זיי ווערן אָבגעזאָגט פון דער ארבייט, בעת עס קומט צו דער יעהרליכער נייער „בינדונג". . . . מיר דאכט, אז קיין טייל פון דעם „טראָק־סיסטעם" קאָן ניט זיין ערגער, איידער דער וואָס הערשט אין אָט די גערויכט־בעפעלקערטע דיסטריקטען. דער ארבייטער איז געצוואונגען צו נעהמען אלס א טייל פון זיין לוין א הויז, וואָס איז אַרומגערינגעלט מיט פערפעסטעט אוינפלוסען; ער קאָן זיך ניט העלפען. ער איז אין יעדער הינזיכט א לייבאיי־ גענער. עס איז צווייפעלהאפטיג צי ווער עס איז קאָן איהם העל־ פען א חוץ זיין אייגענטימער, אָבער זיין אייגענטימער איז זיך צוערשט מישב מיט זיין באלאנס־קאָנטאָ, און מען קאָן זיין זיכער, וואָס דער רעזולטאט וועט זיין. דער ארבייטער קריגט אויך אָפט וואסער צוגעשטעלט פון דעם אייגענטימער, און צי דאָס וואסער איז גוט, צי שלעכט, ער מוז צאָהלען פאר דעם, אָדער ריכטיגער מוז זיך לאָזען מען זאָל איהם ארונטערציהען פאר דעם פון זיין לוין."[134]

וועו קאפיטאל קומט אין קאָנפליקט מיט דער „עפענטליכער מיינונג" אָדער אפילו מיט דער געזונדהייט־פּאָליצייי, זשענירט ער זיך נאָר ניט צו „רעכטפערטיגען" די טיילווייז געפערליכע און טיילווייז דערניעדריגענדע אומשטענדען, אין וועלכע ער שטעלט דעם ארבייטער'ס פונקציע און הויזליך לעבען, פשוט דערמיט וואָס עס איז נויטיג, כדי איהם צו עקספלואטירן מיט מעהר פראָפיט. אַזוי איז דאָס, וועו ער ענטזאגט זיך אייגצופיהרן בעשיצענדע מיטלען אנטקעגען געפערליכע מאשינעריע אין פאבריק, וועגטי־ לאציע און זיכערהייט־מיטלען אין די מינען א. אז. וו. און אזוי אויך דאָ בנוגע די וואוינונגען פון די מינען־ארבייטער.

דר. סיימאָן, דער ערצטליכער בעאמטער פון דעם פריוויי קאונ־ סיל זאָגט אין זיין אפיציעלען בעריכט: „אלס ענטשולדיגונג פאר

[134] דאָרט גופא, ו. 515, 517.

דאָ הויך, ווי אומעטום וואו די בעפעלקערונג איז געדיכט. דער מינען־קאָנטראַקטאָר זוכט דעריבער אַרויפצושטעלען אויף דעם קלענסטען שטח, וואָס נאָר מעגליך, ביים מויל פון די מינען, אַזוי־פיעל קאָטעדזשעס וויפיעל ער האָט נויטיג צונויפצופּאַקען זיינע „הענט" מיט זייערע פאַמיליען. ווען עס עפענען זיך נייע מינען אין דעו נאַכבאַרשאַפט, אָדער מען הויבט וויעדער אָן צו אַרביי־טען אין אַלטע מינען, ווערט די ענגשאַפט גרעסער. ביי דעם בויען די קאָטעדזשעס הערשט נאָר איין שטאַנד־פּונקט — דעם קאַפּיטאַליסט'ס „אַבסטינענץ" („ענטזאַגונג") פון וועלכע עס איז אויסגאַבען פון מזומן, וואָס זיינען ניט אַבסאָלוט אונפערמיידליך.

„די וואוינונגען פון די מינען־אַרבייטער און אַנדערע אַרביי־טער, וואָס זיינען פערבונדען מיט די מינען פון נאָרטהומבערלאַנד און דורהאַם, זאָגט דר. דזשוליאַן האָנטער, זיינען אפשר די ערג־סטע און די טייערסטע, וואָס מען קאָן געפינען אין גרויסע צאָה־לען אין ענגלאַנד, מיט דער אויסנאַהם פון עהנליכע דיסטריקטען אין מאָנמוטהשיר. די אויסערגעוועהנליכע שלעכטקייט בעשטעהט אין דעו גרויסער צאָהל מענשען, וואָס געפינען זיך אין איין צי־מער, אין דער ענגקייט פון'ם פּלאַץ, אויף וועלכען אַ גרויסע מאַסע הייזער ווערן אָנגעשטעלט, אין דעם מאַנגעל אין וואַסער, די אָב־וועזענהייט פון קלאָזעטען, און אין דער אָפטער מעטאָדע אַרויפצו־שטעלען איין הויז אויף דאָס אַנדערע אָדער איינטיילען זיי אין „פלאַטס" [ד. ה. בויען איין שטאָק אויף דעם אַנדערן, ווי צ. ב. ש. די ניו יאָרקער אַלטע „טענעמענט"־הייזער]. . . . דער קאָנטראַק־טאָר בעהאַנדעלט די גאַנצע קאָלאָניע, ווי זי וואָלט זיך אויפגע־האַלטען אין אַ צייטווייליגען לאַגער, ניט ווי אין אַ בעשטענדיגער דירה."[133]

„פאָלגענדיג מיינע אינסטרוקציעס — זאָגט דר. סטיווענס — האָב איך בעזוכט די מעהרסטע גרויסע מינען־דערפער פון דעם דורהאַם יוניאָן. . . . מען קאָן וועגען זיי אַלעמען זאָגען, מיט גאָר ווענינ אויסנאַהמען, אַז עס ווערט אין זיי ניט גענומען קיין איינ־ציגער מיטעל צו פערזיכערן די געזונדהייט פון די איינוואוינער. . . . אַלע מינען־אַרבייטער זיינען געבונדען („bound" — אַן אויסדרוק

[133] דאַרט גופא, ז. 180, 182.

האנדעל, וואָרים ער ווייס גאנץ גוט, אז אויב יענעמס תביעות זיינען אריבער דער מאָס, וועלען די פאָלגען ניט פאלען אויף איהם, אז די ארבייטער, אויף וועמען זיי פאלען, זיינען צופיעל אונווויסענד צו פערשטעהן זייערע סאניטאַרע רעכטען, און אז די עקעלהאפטעסטע וואוינונגען און דאָס שמוציגסטע טרינק־וואסער וועלען זיי קיינמאל ניט בעווענגען ארויסצוגעהן אין סטרייק."[135]

ד) די ווירקונג פון קריזיסען אויף דעם בעסט־בעצאָהלטען טיל פון דעם ארבייטער־קלאס.

איידער איך וועל איבערגעהן צו די ריכטיגע אנריקולטור־אריבייטער, וויל איך נאָך ווייזען דורך איין ביישפיעל, ווי אזוי די קריזיסען ווירקען אפילו אויף דעם בעסט־בעצאָהלטען טיל פון דעם ארבייטער־קלאס, אויף זיין אריסטאָקראַטיע. מען קאן זיך עראינערן, אז דאָס יאָהר 1857 האָט געבראכט איינעם פון די גרויסע קריזיסען, מיט וועלכע דער אינדוסטריעלער ציקל ענדיגט זיך יערעם מאל. דער נעקסטער טערמין, וועו א קריזיס האָט געדארפט קומען, איז געווען אין 1866. אזוי ווי אין די איינגעטליכע פאבריק־דיסטריקטען האָט ער זיך שוין געלאָזט פיהלען פון פריהער דורך דער באַוועלנויט, וואָס האָט געטריבען א סך קאפיטאל פון די געווהנליכע אינלענ־ספערען אין די גרויסע צענטערס פון׳ם געלד־מארק, האָט דער קריזיס דאָס מאל אָנגענומען מעהרער א פינאנציעלען כאראקטער. זיין אויסבראָך אין מאי 1866 איז אָנגעקינדיגט געוואָרן דורך דעם באנקראָט פון א ריעזיגער לאָנדאָנער באנק, וועלכער האָט נאָכגעשלעפט נאָך זיך דעם צוזאמענשטורץ פון זעהר פיעלע פינאנציעלע שווינדעל־געשעפטען. אייניגער פון די גרויסע לאָנדאָנער געשעפט־צווייגען, וועלכער איז געטראפען געוואָרן פון דער קאטאסטראָפע, איז געווען דער אייזער־נער שיפען־בוי. די גרעסטע געשעפט־הייזער פון אָט דעם אינדוסטריע־צווייג האָבען ניט נאָר איבער־פראָדוצירט אריבער יעדער מאָס אין משך פון דער טומעלדיגער צייט, נאָר זיי האָבען

[135] דאַרט גופא, ז. 16.

אָט דער צרה'דיגער הויז־אייגריכטונג ווערט אָנגענעבען דער תירוץ, אז די מינען ווערן געווענליך עקספּלואָטירט דורך קאָנטראָק־טאָרס, אז דער דויער פון דעם קאָנטראָקט איז צו־קורץ (אין די קויפלען־מינען ווערן קאָנטראָקטען געמאַכט געווענליך אויף 21 יאָהר), דעם קאָנטראָקטאָר זאָל זיך לוינען צו געבען גוט־געבויטע הייזער פאר זיינע אַרבייטער, די האַנדעלס־לייט און אַנדערע, וועלכע אונטערנעהמונג ציהט־צו; און אז אויב אַפּילו ער וואָלט שוין מרוצה געווען צו האַנדלען ליבעראַל אין דעם ענין, וואָלט זיין נוטע כונה בטל געווארן דורך דעם גרונד־אייגענטימער. דער דאָזיגער גרונד־אייגענטימער האָט א טבע גלייך צו פערלאַנגען אן אויסערגעווענליך־הויכע הוספה אויף דער רענט פאר דעם פריווילעגיום אויפצובויען אן אַנשטענדיגען און בעקוועמען דאַרף אויף דער אויבערפלעך, וואו עס זאָלען קאָנען וואוינען די, וואָס בעאַרבייטען דאָס אייגענטום אונטער דער ערד. אָט דער פּרייז, וואָס פערבאָט יעדע פערבעסערונג (אויב ניט גאָר א דירעקטער פערבאָט), שרעקט אויך אָב אַנדערע, וועלכע וואָלטען געוואָלט בויען. . . . איך ווייס דאָ ניט אונטערזוכען, וואָס פאר א ווערטה די דאָזיגע ענטשולדיגונג האָט; אויך ניט, אויף וועמען אין לעצטער ליניע עס וואָלטען געפאַלען די עקסטרא אויסגאָבען פאר אַנשטענדיגע וואוינונגען — אויף די גרונד־אייגענטימער, די מינען־קאָנטראָקטאָרס, די אַרבייטער אָדער אויפ'ן פובליקום . . . אָבער נעהמענדיג אין בעטראכט די שענדליכע פאָקטען, וואָס ווערן אָנגענעבען אין די דערביי־צוגעלעגטע בעריכטען (פון דר. סטיוועגס, א. א.), מוז אָנגעוועגדעט ווערן א וועלכער עס איז הייל־מיטלס.... די רעכטען פון גרונד־אייגענטום ווערן דאָ אויף דעם אופן בענוצט, כדי צו בעגהן א גרויס עפענטליך אומרעכט. דער האר פון'ם גרונד און באָדען אין זיין אייגענשאפט אלס מינען־אייגענטימער לאָדעט איין א אינדוסטריעלע קאָלאָניע צו אַרבייטען אויף זיין נחלה, און דערנאָך, אין זיין אייגענשאפט אלס אייגענטימער פון דער גרונד־אויבערפלעך, מאכט ער אונמעגליך פאר די אַרבייטער וועלכע ער האָט צונויפגעזאמלט, צו געפינען די פאַסענדע וואוי־נונגען וואו זיי מוזען לעבען. דער מינען־קאָנטראָקטאָר (דער קאַפּיטאַליסטישער עקספּלואָטאָר) האָט ניט קיין געלד־אינטערעס צו שטעלען זיך אַנטקעגען אָט דער פאַנאַנדערטיילונג פון דעם

דער חויף איז א נרויסער פיער־עקינער פלאץ בעשיצט פון א דאך, וואס לויפט ארום זיינע וועגט. גרויסע קופעס שנעע האבען בער־דעקט די פלאסטער־שטיינער אין מיטען פון הויף. דא אין מיטען זיינען נעווען קליינע אבגעצוימטע פלעצער, אזוי ווי אפענע שפּיסען־שטעלכלעך, אין וועלכע מענער ארבייטען וועז דער וועטער איז שעהנער. אין דעם טאג פון מיין בעזוך זיינען די שטעלכלעך נעווען אזוי פערשנעעט, אז קיינער האט אין זיי ניט נעקוקט זיצען. פונדעסטוועגען זיינען מענשען נעווען בעשעפטיגט אין דעם דאך־בעדעקטען פלאץ מיט האקען פלאסטער־שטיינער אויף שאסעע־שטיינדלעך. יעדערער פון זיי איז נעווסען אויף א גרויסען פלאס־טער־שטיין און האט נעקלאפט מיט א שווערן האמער אויף דעם פערפראַרענעם נראניט ביז ער האט אנגעהאקט פינף בושעל שטיינד־לעך. דאס האט נעהייסען א טאג ארבייט אין ער האט דערפאר בעקומען 3 פענס אין א בילעט אויף ברויט. אין אנאנדער טייל פון הויף איז געשטאנען א קליינע הילצערנע חורבה. עפענענדיג די טיר האבען מיר נעפונען, אז זי איז נעווען פול מיט מענשען, אנגעשפּאַרט שולטער אויף שולטער, כדי צו וואַרעמען זיך אין־נער פון דעם אנדערן. זיי האבען נעצופט פאקולעס און נע'בריה'ט זיך צווישען זיך, ווער פון זיי וועט קאנען לענגער ארבייטען מיט דאס בייסל נאהרונג וואס זיי האבען נעקריגען — וואַרים קאנען אויסהאלטען איז נעווען אן עהרענזאך. אין אט דעם איין וואַרק־הויז אליין האבען 7000 בעקומען אונטערשטיצונג, צווישען זיי פיעלע הונדערטער, וועלכע האבען מיט 6 אדער 8 מאנאט פריהער פערדיענט די העכסטע לויינען, וואס האט זיך נעצאהלט דא אין לאנד צו פעהיגע בעל־מלאכות. זייער צאהל וואלט נעווען מעהר ווי נאך אמאל אזוי גרויס, וועז עס וואלטען ניט נעווען א סך, וואס האבען זיך ענטזאנט צו נעהמען שטיצע אפילו נאכדעם ווי זיי האבען שוין פערצעהרט יעדע אבגעשפּארטע פעני, כל זמן זיי האבען נאך נעהאט וואס־עס־איז צו פערזעצען. . . .

אוועקגעהענדיג פון וואַרק־הויז, האב איך נעמאכט א שפּאציר דורך די נאסען, מעהרסטענטיילס בעבויט מיט איינשטאקינע הייז־לאך, וועלכע זיינען אזוי צאהלרייך אין פאפלאר. מיין פיהרער איז נעווען א מיטגליעד פון דעם קאמיטעט פאר ארבייטלאזע. דאס ערשטע הויז, וואו מיר זיינען אריינגעקומען, איז נעווען אן

א חוץ דעם אָנגענומען אונגעחויערע לימערונג־קאָנטראַקטען, ספּע־קולירענדיג, אז די קרעדיט־קוואַלען וועלען אויך ווייטער פֿליסען אין אזא שפּע ווי פריהער. איצט האָט אריינגעטראָטען א שרעק־ליכע רעאַקציע, וועלכע האלט נאָך אָן עד היום, ענדע מערץ 1867, אויך אין אַנדערע לאַנדאָנער אינדוסטריען.[136]

כדי צו כאראקטעריזירן די לאַגע פון די ארבייטער, ציטיר איך די פאָלגענדע שטעלע פון דעם אויספיהרליכען בעריכט פון א קאָרעספּאָנדענט פון „מאָרנינג סטאר", וועלכער האָט בעזוכט אָנהויב 1867 די הויפּט צענטערס פון עלענד. „אין די איסט־ענד דיסטריקטען פון פאַפֿאַר, מילוואל, גרינויטש, דעטפאָרד, לייטהויז, און קאָנינג־טאון געפינען זיך מינדעסטענס 15,000 אר־בייטער מיט זייערע פאַמיליען אין א צושטאַנד פון שרעקליכער נויט, צוויישען זיי זיינען אריבער 3000 פעהיגע האַנדווערקער. די זעקס אָדער אכט־מאָנאַטריגע ארבייטלאָזיגקייט האָט אינגאַנצען אויסגעשעפט זייערע רעזערוו־פאָנדען. . . . איך האָב געהאט גרוי־סע שוועריגקייטען צוצוקומען צום טויער פון „וואַרק־הויז" (אין פאַפֿאַר), וואָרים ער איז געווען בעלאַגערט פון א הונגעריגען המון. דער עולם האָט געוואַרט אויף ברויט־אָנווייזונגען, די צייט איז אָבער נאָך ניט געווען געקומען אויסצוטיילען די קאַרטען.

---

[136] „מאַסענהאפטע פערהונגערונג פון די לאַנדאָנער ארימע לייט! . . . אין די לעצטע טעג זיינען די לאַנדאָנער מויערן געווען אויסגעקלעבט מיט נרויסע פֿלאַקאַטען, וועלכע האָבען ענטהאלטען די פאָלגענדע מערקווירדיגע ווערטער: „פעטע אקסען! פון הונגער שטאַרבענדע מענשען! די פעטע אקסען זיינען אוועק פון זייערע גלעזערנע פאַלאַצען אכצוקאַרמעז די רייכע אין זייערע לוקסוס־וואוינונגען, בעת די פערהונגערענדע מענשען פוילען אוו שטאַרבען אין זייערע טרויעריגע גריבער." די פלאַקאַטען מיט אט דער שרעק־אַנזאַגענדער אויפשריפט ווערן שטענדיג בענייטע. ווי נאָר איינע ווערט ארונטערגעריסען אָדער פערשמירט, בעווייזט זיך גלייך א נייע אויף דעמועל־בינען פֿלאַץ אָדער אויף אַנאַנדער פונקט אזא עפענטליכען פֿלאַץ. . . . דאס דערמאָנט אז די נעהייטע רעוואָלוציאָנערע נעזעלשאפטען, וועלכע האָבען פאר־נעבריים דאס פראַנצויזישע פאַלק פאר די פאַסירונגען פון 1789. . . . אין אט דער מינוט, בעת ענגלישע ארבייטער מיט זייערע וויבער און קינדער שטאַרבען פון הונגער אין קעלט, ווערן מיליאָנען ענגליש נעלד — דער פרא־דוקט פון ענגלישער ארבייט — אריינגעלעגט אין רוסישע, שפּאַנישע, איטא־ליענישע און אַנדערע פרעמדע אנלייהען." (Reynolds' Newspaper," 20 Jan. 1678)

אין שילינגס, ביז די לעצטע פעני איז ארויסגעצויגען געוואָרן און דאָס באַנק־ביכעל האָט מעהר ניט געהאַט קיין ווערטה ווי א לע־דיג שטיקעל פאַפּיער. די דאָזיגע פאַמיליע האָט געקריגען פון ווארק־הויז אין אָרימען מאַהלצייט א טאָג. . . . אונזער נעקסטער וויזיט איז געווען צו א פרוי פון אן אירלענדער, וועלכער האָט פריהער געארבייט ביי בויען שיפען. מיר האָבען זי געפונען א קראנקע פון ני דערעסען, ליגענדיג אין די קליידער אויף א הוי־לען מאטראץ, האלב צוגעדעקט מיט אן אלט שטיקעל טעפּיך, דען די נאנצע בעט־צייג איז געווען פערזעצט. צוויי עלענדע קינדער האָבען אויף איהר אויפגעפאסט, וועלכע האָבען אויסגעזעהן ווי זיי נויטיגען זיך אליין אין פלענע. 19 וואָכען אָהן ארבייט האָט זיי געבראכט צו אָט דער לאַנע, און בעת זי האָט אונז דערצעהלט די געשיכטע פון איהר ביטערער פערגאַנגענהייט, האָט זי אזוי געקרעכצט, ווי איהר יעדע האָפנונג אויף א בעסערער צוקונפט וואָלט געווען פערלאָרן. . . . ארויסגעהענדיג פון דעם הויז איז צו אונז צוגעלאָפען א יונגער מאַן און אונז געבעטען אריינגעהן אין זיין הויז און זעהן צי מען קאָן וואָס עס איז טהאָן פאר איהם. א יונגע פרוי, צוויי שעהנע קינדער, א הויפען משכנות־צעטלעך און א לעדיג צימער איז געווען אלץ וואָס ער האָט געהאַט אונז צו צייגען."

וועגען די נאָכוועהען פון דעם קריזיס פון 1866 — דער פאָלגענדער אויסזוג פון א טאַרי'שער [קאָנסערוואטיוער] צייי־טונג. מען דארף ניט פערגעסען, אז דער איסט־ענד, דער מזרח־טייל פון לאָנדאָן, וועגען וועלכען דא האַנדעלט זיך, איז ניט נאָר א צענטער פון ארבייטער, וואָס זיינען בעשעפטיגט ביים בויען אייזערנע שיפען און ביי אַנדערע צווייגען פון דער גרויס־אינדום־טריע, נאָר אויך א צענטער פון דער אזוי־גערופענער הויז־אר־בייט, וועלכע ווערט שטענדיג בעצאָהלט אונטער דעם מינימום. „א שרעקליך בילד איז נעכטען געווען צו זעהן אין איין טייל פון אונזער הויפטשטאָדט. אַבוואויל די ארבייטלאָזע טויזענדער פון דער איסט־ענד האָבען ניט פאראדירט מיט זייערע שוואַרצע פאָה־נען אין איין מאַסע, איז דאָך דער שטראָם מענשען געווען נעוג אייננדרוקספול. לאָמיר געדענקען וויפיל אָט די מענשען ליידען. זיי שטארבען פון הונגער. דאָס איז דער פשוט'ער שרעקליכער

אייזען־ארבייטער׳ס, וועלכער איז שוין פון 27 וואָכען געווען אויסער אַרבייט. איך האָב געטראָפען דעם מאַן מיט זיין נאַנצער פאַמיליע זיצענדיג אין א הינטער־צימער. אין צימער האָט זיך נאָך געפונען א פּאָר שטיקלעך מעבל און עס האָט געברענט א פייער. דאָס איז געווען נויטיג צו בעשיצען פון פראָסט די נאַקעטע פים פון די יונגע קינדער, וואָרים עס איז געווען א שרעקליך־קאַלטער טאָג. אויף א טאָג אַנטקעגען פייער איז געלעגען א הויפען פאַקולעס, וואָס די פרוי און די קינדער האָבען געצופט, אַבצוצאָהלען דערמיט פאַר דעם ברויט, וואָס זיי האָבען בעקומען פון וואַרק־הויז. דער מאַן האָט געאַרבייט אין איינעם פון די אויבען־בעשריבענע הויפען פאַר א פּאַרציע ברויט און 3 פענס א טאָג. ער איז איצט געקומען א היים עסען מיטאָג און איז נעווען זעהר הונגעריג, ווי ער האָט אונז דערצעהלט מיט א ביטערן שמייכעל, און זיין מיטאָג איז בעשטאַנען פון א פּאָר שטיקלעך ברויט מיט שמאַלץ און א גלאָז טהעע אָהן מילך. . . . די נעקסטע טיר, וואָס מיר האָבען אַנגעקלאָפט, האָט געעפענט א פרוי פון מיטעלע יאָהרען, וועלכע האָט אונז אַריינגעפיהרט, ניט אויסרעדענדיג א וואָרט, אין א קליין הינטערצימער, וואו איהר נאַנצע פאַמיליע איז געזעסען שווייגענדיג און געקוקט אויפ׳ן פייער, וואָס האָט געהאַלטען ביים אויסגעהן. אויף די מענשען און זייער קליין צימער איז געלעגען אזא חורבן און אזא האָפנונגלאָזיגקייט, אז איך וואָלט זיך ניט געוואונשען צו זעהן אזא סצענע נאָכאַמאָל. „זיי האָבען גאָרנישט פערדיענט, מיין הערר,“ האָט די פרוי געזאָגט, אַנצייגענדיג אויף איהרע זיהן, „שוין 26 וואָכען, און אונזער נאַנצעס געלד איז אוועקגענאַנגען, די נאַנצע 20 פונט סט., וואָס איך און דער פאָטער האָבען אַבגעשפּאָרט אין די בעסערע צייטען, רעכענענדיג אז עס וועט אונז דורכטראָגען דורך די שלעכטע צייטען. אָט, זעהט,“ האָט זי כמעט ווילד אויסגעשריען, דערלאַנגענדיג אונז א באַנק־בוך, וואו עס איז געווען רעגעלמעסיג איינגעשריבען די איינגעצאָהלטע און אויסגעצאָהלטע געלדער, אזוי אז מיר האָבען געקאָנט זעהן, ווי דער קליינער פערמעגען האָט זיך אַנגעהויבען מיט אן אריינטראָג פון 5 שילינג, ווי עס איז ביסלעכווייז געוואקסען ביז עס האָט געגרייכט די סומע פון 20 פונט סט. און ווי עס איז דערנאָך צורונען געוואָרן פון פונטען

טער, מוטער און פיער קינדער." פון אָט די 6 פערזאָן „קאָנען 4 נוצליך בעשעפטיגט ווערן דעם גאַנצען יאָהר." עס ווערט אָנגענומען, אַז „עס איז צווישען זיי ניטאָ קיין קראַנקע אָדער אַזוינע, וואָס זיינען אונפעהיג צו אַרבייטען," און אויך אַז זיי האָבען ניט קיינע „אויסגאַבען פאַר רעליגיעזע, מאָראַלע און אינ־טעלעקטועלע צוועקען, אַ חוץ זעהר אַ קנאַפּע הוצאה אויף אַ פּלאַץ אין קירך," און צאָהלען אויך ניט „קיינע בייטראַגען אין שפּאָר־קאַסען אָדער אַלטער־פערזאָרגונג־קאַסען, און האָבען ניט קיינע, „לוקסוס אָדער אַנדערע איבערפליסיגע הוצאות." דער פאָטער און דער עלטסטער זוהן מעגען זיך אָבער פערגינען צו רויכערן טאַבאַק און בעזוכען אַ קאַבאַרע אום זונטאָג, אויף וואָס זיי קאָ־נען אויסגעבען גאַנצע 86 סענטים אַ וואָך. „לויט אַן אַלגעמיינע צוזאַמענשטעלונג פון די לוינען, וואָס ווערן געצאָהלט די אַרביי־טער אין די פערשיידענע געשעפט־צווייגען, קומט אויס . . . אַז דער העכסטער דורכשניט פון דעם טעגליכען לוין איז 1 פראַנק 56 סענטים פאַר מענער, 98 סענטים פאַר פרויען, 56 סענטים פאַר אינגלעך און 55 סענטים פאַר מיידלעך. ווען מען בערעכענט לויט דעם ערך, קאָנען די הכנסות פון דער פאַמיליע אין העכסטען פאַל בעטרעפען 1068 פראַנק יעהרליך. . . . כדי צו פיהרן די הוצאה פון אַזאַ טיפּיש־אָנגענומענער פאַמיליע האָבען מיר גערעכענט אַלע מעגליכע הכנסות. אויב אָבער מיר רעכענען אַן אַרבייט־לוין פאַר דער מוטער, בלייבט דאָס הויז אָהן אַ פיהרער. ווער בע־זאָרגט דאָס הויז? ווער פּאַסט אויף די קליינע קינדער? ווער זאָל קאָכען, וואַשען, פערריכטען די זאַכען? אָט די פראַגע שטעלט זיך אויף פאַר דעם אַרבייטער יעדען טאָג."

לויט דעם נאָך איז דער בודזשעט פון דער פאַמיליע ווי פאָלגט:

דער פאָטער ...	800	אַרבייטס־טעג	אויף	1.56	פראַנק אַ טאָג..	468	פר.
די מוטער	800	"	"	— 89	" " ..	267	"
עלטסטער זוהן,	800	"	"	—,56	" " ..	168	"
עלטסטע טאָכטער,	800	"	"	—,55	" " ..	165	"
סך הכל						1068	"

די יעהרליכע הוצאה פון דער פאַמיליע וואָלט געמאַכט אַ דע־פיציט אין פאַל אויב דער אַרבייטער זאָל האָבען די שפּייז פון

פאַקט. עס זיינען פאַראַן 40,000 זייערע. . . . אין אונזער גענענ־ווארט, אין איין קווארטאַל פון אָט דער וואונדערבאַרער חויפּט־שטאָדט — הארט נעבען דער ריעזיגסטער אַקומולאַציע פון רייכ־טום, וואָס די וועלט האָט ווען עס איז געזעהן — הארט דערביי פערהונגערן 40,000 הילפלאָזע מענשען! אָט די טויזענדער ברע־כען זיך איצט אריין אין די אַנדערע קווארטאַלען; זיי, וועלכע זיינען האַלב פערהונגערט אין אַלע צייטען, שרייען אויס זעהר וועהטאָג אונז אין די אויערן, זייער געשריי גרייכט צום הימעל, זיי דערצעהלען אונז פון זייערע עלענדע וואוינונגען, אַז עס איז זיי אונמעגליך צו קריגען אַרבייט און נוצלאָז צו געהן בעטלען. די שטייער־צאָהלער ווערן שוין באַלד אַליין פּאָופּערס, אַזויפיעל שטי־צע ווערט פון זיי געפאָדערט." („סטאַנדאַרד", 5טען אַפּריל 1866.)

אַזוי ווי עס איז אַ מאָדע ביי די ענגלישע קאַפּיטאַליסטען צו שילדערן בעלגיען אַלס דעם אַרבייטער'ס גן עדן, ווייל די „פרייהייט פון דער אַרבייט", אָדער מיט אַנדערע ווערטער, די „פרייהייט פון קאַפּיטאַל", איז דאָרטן ניט בעגרעניצט דורך דעם דעספּאָטיזם פון די „טרייד־יוניאָנס" און אויך ניט דורך פאַבריק־געזעצען, וויל איך זאָגען אַ פּאָר ווערטער וועגען דאָס „גליק" פון דעם „פרייען" בעלגישען אַרבייטער, וועלכער ווערט געפּלאָגט נאָר פון די גלחים, פון דער גרונד־אַריסטאָקראַטיע, פון דער ליבעראַ־לער בורזשואַזיע און פון דער ביוראָקראַטיע, אָבער ח"ו ניט פון טרייד־יוניאָנס און פאַבריק־געזעצען. קיינער איז זיכער ניט געווען גרינדליכער פערטרויט אין די סודות (מיסטעריען) פון דעם דאָזי־גען גליק, ווי דער פערשטאָרבענער הערר דוקפּעטיאָ, דער גענע־ראַל־אינספּעקטאָר פון די בעלגישע טורמעס און וואָהלטעטיגקייט־אַנשטאַלטען און מיטגליעד פון דער צענטראַל־קאָמיסיע פאַר בעל־גישע סטאַטיסטיקס. לאָמיר נעהמען זיין ווערק „עקאָנאָמישע בודזשעטען פון דעם אַרבייטער קלאַס אין בעלגיען". [פראַנצוי־זיש] בריסעל 1855. דאָ געפינען מיר צווישען אַנדערעס אַ נאָרמאַלע בעלגישע אַרבייטער־פאַמיליע, וואָס איהרע יעהרליכע הוצאות און הכנסות איז אויסגערעכענט געוואָרן נאָך זעהר גע־נויע דאַטען און דער צושטאַנד פון איהר נאַהרונג איז דאַן פער־גליכען געוואָרן מיט דעם נאַהרונגס־צושטאַנד פון די סאָלדאַטען, מאַטראָזען און אַרעסטאַנטען. די פאַמיליע „בעשטעהט פון פאָ־

דער פאַקט איז, אַז אין אָט דעם „פּאַראַדיז פון קאַפּיטאַליסטען", ווי נאָר עס ווערט די קלענסטע ענדערונג אין דעם פּרייז פון די נויטווענדיגסטע לעבענס־מיטלען, ווערט גלייך אַן ענדערונג אין דער צאָהל פון טויט־פאַלען און פערברעכען! (זעה דעם מאַנו־סקריפּט פון דער De Vlamingen Vooruit: Maatschapij בריסעלס 1860, ז. 15 און 16.) אין גאַנץ בעלגיען זיינען פאַראַן 930,000 פאַמיליען, פון וועלכע, לויט דער אָפיציעלער סטאַטיסטיק, זיינען 90,000 פאַמיליען = 450,000 פּערזאָנען רייכע (וואָס האָבען שטים־רעכט); 190,000 פאַמיליען = 950,000 פּערזאָנען פון דעם קליינעם מיטעל־קלאַס אין די שטעדט און דערפער, פון וועלכע אַ גרויסער טייל זינקט אַרונטער צום פּראָלעטאַריאַט. ענדליך 450,000 אַרבייטער־פאַמיליען = 2,250,000 פּערזאָנען, פון וועל־כע די מוסטער־פאַמיליען געניסען די גליקען, וואָס דוקפּעטיאָ האָט געשילדערט. פון די 450,000 אַרבייטער־פאַמיליען זיינען איבער 200,000 אויפ'ן רייסטער פון פּאָופּערס!

ה) דער בריטישער ערד־אַרבייטער־פּראָ־לעטאַריאַט.

דער אַנטאַגאָניסטישער כאַראַקטער פון דער קאַפּיטאַליסטי־שער פּראָדוקציאָן און אַקומולאַציע בעווייזט זיך אינערגעץ ניט מעהר ברוטאַל איידער אין דעם פאָרטשריט פון דער ענגלישער אַג־ריקולטור (אַריינרעכענענדיג אויך די פיהצוכט) און אין דעם ריק־שריט פון דעם ענגלישען ערד־אַרבייטער. איידער אָבער איך געה איבער צו זיין איצטיגער לאַגע, וויל איך נעהמען אַ שנעלען צוריק־בליק. די מאָדערנע אַגריקולטור דאַטירט אין ענגלאַנד פון מיטען פון 18טען יאָהרהונדערט, הגם די רעוואָלוציע אין די פערהעלט־נישען פון דעם גרונד־אייגענטום, פון וועלכער דער פערענדערטער פּראָדוקציאָנס־אופן הויבט זיך אָן אַלס גרונד־לאַגע, איז פון אַ פיעל פריהערדיגען דאַטום.

ווען מיר נעהמען די בעהויפּטונגען פון אַרטהור יאָנג — אַ גענויער בעאָבאַכטער, אָבוואויל אַן אויבערפלעכליכער דענקער — וועגען דעם ערד־אַרבייטער פון 1771, קומט אויס, אַז ער שפּיעלט אַ זעהר עלענדע ראָליע אין פערגלייך מיט דעם ערד־אַרבייטער פון

א מאַטראָז פון דער פלאָטע....1828 פר.....דעפיציט 760 פר.
א סאָלדאַט .....1473 " .... " 405 "
אן אירעסטאַנט .....1112 " .... " 44 "

מען זעהט דערפון, אז ניט פיעלע ארבייטער־פאַמיליען קאָנען זיך פערשאַפען די נאָהרונג, מיר וועלען שוין ניט זאָגען פון א מאַטראָז אָדער א סאָלדאַט, נאָר אפילו ניט פון אַרעסטאַנט. אין דורכשניט האָט יעדער ארעסטאַנט אין בעלגיען, פון 1847 ביז 1849, געקאָסט 63 סענטים א טאָג, וואָס גיט אין פערגלייך מיט די טענליכע לעבענס־קאָסטען פון אן ארבייטער, א דיפערענץ פון 13 סענטים. די קאָסטען פון פערוואָלטען און אויפפאַסען די טורמעס, גלייכט זיך וויעדער אויס דערמיט, וואָס דער ארעסטאַנט דארף ניט צאָהלען קיין דירה־געלט. . . . ווי אַזוי קאָן טאָקע די גרויסע צאָהל, מען קאָן זאָגען די גרויסע מ ע ה ר צאָהל, ארבייטער אויספיהרן צו לעבען אויף א מעהר עקאָנאָמישען אופן? נאָר דורכדעם וואָס זיי בענוצען זיך מיט אַווינע פּאַרטלען, וואָס דער ארבייטער אליין וויים נאָר דעם סוד פון זיי: ער רייסט אָב אביסעל פון דער טענליכער פּאָרציע, ער עסט קאָרן־ברויט אָנשטאָט ווייצענס, וועניגער אָדער גאָרניט קיין פלייש, דאָס אייגענע אויך וועגען פוטער און געווירצען; ער בענוגענט זיך מיט איינעם אָדער צוויי צימערן, וואו די גאַנצע פאַמיליע שפּאַרט זיך צונויף און די מיידלעך און אינגלעך שלאָפען צוזאַמען, אָפט אויף איין שטרויזאק; אבשפּאַרענדיג פון קלייידער, וועש, רייניכקייט־מיטלען; זיך אבזאָגענדיג פון די זונטאָג־פּערנעניגענס; קורץ, בעשליסענדיג אויסצוקומען מיט דאָס וועניגסטע. וועגן עס האלט שוין ביי אָט דעם לעצטען גרענץ, איז די קלענסטע פּריוז־העכערונג פון די לעבענס־מיטלען, אן אויפהער פון דער ארבייט, אָדער א קראַנקהייט, געגוג צו פערמעהרן דעם ארבייטער'ס עלענד און רואינירן איהם גאָר אינגאַנצען. עס קלייבען זיך אָן חובות, ער קריגט ניט מעהר קיין קרעדיט; די קלייידער, די נויטוועגדיג־סטע מעבעל וועלן פערזעצט, און לסוף בעט די פאַמיליע, מען זאָל זי איינשרייבען צוווישען די אָרימע, וואָס קריגען קצבת."[197]

---

[197] Ducpetiaux, "Budgets Economiques des Classes Ouvriers en Belgique," Bruxelles 1855, p.151, 154, 155,

פונדעסטוועגען איז די לאַגע פון דעם ענגלישען לאַנד־אַרבייטער פון 1770 ביז 1780, וואָס איז שייך זיין שפּייז און וואוינונג, אַזוי גוט ווי זיין זעלבסט־געפיהל, זיינע פערגעניגענס, א. אַז. וו., אַ אידעאַל וואָס איז שפּעטער קיינמאָל ניט דערגרייכט געוואָרן. זיין דורכשניטליכער לוין, אויסגעדריקט אין מאָסען ווייץ (Pints) איז פון 1770 ביז 1771 געווען 90 מאָס, אין עדען'ס צייט (1797) נאָר 65, אין 1808 נישט מעהר ווי 60.[141]

דער צושטאַנד פון די ערד־אַרבייטער ביים סוף פון דעם אַנטי־יאַקאָבינער קריעג, אין וועלכער צייט די גרונד־אַריסטאָקראַטען, אַרענדאַטאָרס, פאַבריקאַנטען, סוחרים, באַנקיערען, בערזען־ספּעקולאַנטען, אַרמעע־ליפעראַנטען א. אַז. וו. זיינען אַזוי אויסערנעוועהנליך נתעשר געוואָרן, איז שוין אָנגעצייגט געוואָרן פריהער. דער נאָמינעלער לוין איז געשטיגען טיילווייז מחמת דאָס פּאַפּיערגעלד איז געפאַלען אין ווערטה, און טיילווייז מחמת די געשטיגענע פּרייזען פון די הויפּט לעבענס־מיטלען, וואָס איז געקומען אונאָבהענגיג פון דעם. די ווירקליכע לוין־ענדערונג קאָן בעוויזען ווערן אויף אַ זעהר איינפאַכען אופן, ניט אַריינגעהענדיג אין פּרטים, וועלכע זיינען דאָ ניט נויטיג. דאָס געזעץ פאַר אָרימע און זיין אַדמיניסטראַציע זיינען געווען דיזעלביגע אין 1795 און אין 1814. מיר געדענקען ווי אַזוי דאָס געזעץ איז דורכגעפיהרט געוואָרן אויפ'ן לאַנד: די קהלה האָט אין דער פאָרם פון נדבות ממלא געווען דעם נאָמינעלען לוין ביז צו דער נאָמינעלער סומע, וואָס האָט זיך געפאָדערט צו דערהאַלטען דאָס נידעריגע חיות פון דעם אַרבייטער. די פּראָפּאָרציע צווישען דעם לוין, וואָס דער אַרענדאַטאָר האָט געצאָהלט, און דעם לוין־דעפיציט, וואָס די קהלה האָט דערלעגט, בעווייזט אונז צוויי זאַכען: ערשטענס, אַז דער אַרבייט־לוין איז געפאַלען אונטער זיין מינימום, צווייטענס דעם גראַד, אין וועלכען דער לוין־אַרבייטער איז געווען אַ צונויפשטעל פון לוין־אַרבייטער און פּאָופּער, אָדער דעם גראַד, אין

הוצאות מאַכט ער דוכט זיך ניט אויס אפילו די העלפט פון דאָס, וואָס ער האָט דאַמאַלסט בעטראַפען."

[141] Barton, "Observations on the Circumstauces which influence the Condiiton of the Labouring Classes of Society,'. London 1817, page 26.

פאַר דעם סוף 81טען י. ה. זעה עדען: „דהי סטייט אַוו דהי פּור."

סוף 14טען יאָרהונדערט, „ווען ער האָט נעקאָנט לעבען בשופע און אָנקלייבען עשירות"[138] — שוין גאָר ניט צו ערען פון דעם 15טען י. ה., „דעם גאָלדענעם צייט־אַלטער פון די ענגלישע אַרבייטער אין שטאָדט און אין דאָרף." מיר דאַרפען אָבער גאָרניט נעהן אַזוי ווייט צוריק. אין א זעהר אינהאַלט־רייכען ווערק פון 1777 לעזען מיר: „דער גרויסער פערמער [ארענדאטאר] האָט זיך כמעט דערהויבען צו דער שטופע פון א פריץ (זשענטלמאן), בעת דער אָרימער ארבייטער איז כמעט צוגעדריקט צו דער ערד. . . . זיין אומגליקליכע לאָגע צייגט זיך קלאָר אַרויס דורך א פערגלייכענ־דער איבערזיכט פון זיין צושטאַנד היינט און 40 יאָהר פריהער. . . . די גרונד אייגענטימער און די ארענדאטארס געהען האַנד אין האַנד צו אונטערדריקען דעם ארבייטער."[139] דערנאָך ווערט דאָרט בעוויזען בפרטיות, אז דער ווירקליכער ארבייטער־לוין אויפ'ן לאַנד איז פון 1737 ביז 1777 געפאַלען כמעט אויף א פערטעל אָדער 25 פראָצענט. „די מאָדערנע פאָליטיק — זאָגט אין דערזעלביגער צייט דר. ריטשארד פריים — בעגינסטיגט די העכערע פאַלקס־קלאַסען; דער רעזולטאַט ווען זיין, אז דאָס נאַנצע קיניגרייך ווערט פריהער אָדער שפעטער בעשטעהן נאָר פון זשענטלמען און בעט־לער, פון פריצים און שקלאַוון."[140]

---

[138] James E. Th. Rogers Professor sf Political Economy in the University of Oxford, "A History of Agriculture and Prices in England," 1866, v. 1, p. 690. דאָס דאָזיגע ווערק, די פרוכט פון פלייסיגער ארבייט, פאַסט אום, איז די בין־אהער ערשיינענע צוויי בענדער נאָר די פעריאָדע פון 1259 ביז 1400. דער צווייטער באַנד ענטהאַלט בלויז סטאַטיסטישען מאַטעריאַל. עס איז די ערש־טע ריכטיגע נעשיכטע פון פריייזען, וואָס מיר האָבען פון יענער צייט.

[139] "Reasons for the late increase in the Poor rates; or a Comparative View of the price of labour and provisions," London 1777, p. 5, 11.

[140] Dr. Richard Price, "Observations on Revisionary Payments," 6th Ed. פריים בעמערקט אויף זייט by W. Morgan, London 1805, Vol. II, p. 158, 159. 159: דער נאַמינעלער פרייז פון'ם ארבייטס־טאָג איז היינט נאָר צו ערף 4 אָדער העכסטענס 5 מאל העכער איידער איז יאָהר 1514. אָבער דער פרייז פון קאָרן איז 7 מאל אזוי הויך, דער פרייז פון פלייש און קליידונג איז אומגעפעהר 15 מאל אזוי הויך. דער פרייז פון דער ארבייט איז דעריבער בשום אופן ניט נעשטיגען לפי ערף צו דעם וואוקס פון די חוצאות פאַר די נויטוועניגסטע לעבענס־מיטלען; אדרבא, איז מערנלייף צו יענע

טריעלען ענגלאַנד."[144] סאַדלער האָט דאַמאָלסט אין האוז אָוו קאָממאָנס געגעבען די ערד־ארבייטער דעם נאָמען „ווייסע שקלאַ־ווען", און א בישאָפ האָט געלאָזט הערן דעמזעלביגען צו־נאָמען אין „האוז אָוו לאָרדס". דער גרעסטער פאָליטישער עקאָנאָם פון יענער פעריאָדע, ע. דוש. ווייקפיעלד האָט געזאָגט: דער ערד־ארבייטער פון מערב־ענגלאַנד איז ניט קיין פרייער מאן און איז ניט קיין שקלאַוו; ער איז א פּאָופער.[145]

די צייט דירעקט פאר דעם צוריקרוף פון די קאָרן־געזעצען האָט געווארפען א ניי ליכט אויף דער לאַגע פון די ערד־ארבייטער. פון איין זייט איז עס געלעגען אין די אינטערעסען פון די בור־זשואזיע־אגיטאַטארען נאָכצו־ווייזען, ווי וועניג די דאָזיגע שוץ־געזעצען האָבען בעשיצט די ווירקליכע קאָרן־פראָדוצירער. פון דער אַנדער זייט האָט די אינדוסטריעלע בורזשואזיע געברענט פון גרים־צאָרן פארוואָם די גרונד־אריסטאָקראַטען האָבען פער־אורטיילט די פאַבריק־צושטאַנדען, פאר דער געמאַכטער סימפּאַטיע פון די דאָזיגע גרונד־פערדאַרבענע, הארצלאָזע און בכבוד'ע לע־דיגגעהער מיט די ליידען פון די פאַבריק־ארבייטער, און פאר זייער „דיפּלאָמאַטישען אייפער" איינצופיהרן א פאַבריק־געזעצגעבונג. עס איז אן אלט ענגליש שפריכוואָרט, אז „וועו צוויי גנבים צו־זיגען זיך, קומט דער עהרליכער מאן צו זיין שאָדען." אזוי איז עס פאקטיש געווען: די ליארמדיגע, ליידענשאפטליכע מחלקת צוויישען די צוויי פראקציעס פון דעם הערשענדען קלאַס וועט־גען דער פראגע, וועלכע פון זיי ביידען עקספּלואָטירט דעם אר־בייטער אם שענדליכסטען, איז געוואָרן רעכטס און לינקס דער געבורט־העלפער פון דער וואהרהייט. גראף שאפטסבורי, פריהער־געווענער לאָרד אַשלי, איז געווען דער הויפט פיהרער אין דעם אריסטאָקראטישען, פילאַנטראָפישען פעלד־צוג געגען די פאַבריקען. דערפאר איז ער געווען אין 1844 ביז 1845 דאָס ליעבלינג־טעמא פון דעם „מאַרטיניג כראָניקל" אין זיינע אויפדעקונגען וועגען דעם צושטאַנד פון די אַגריקולטור־ארבייטער. דאָס דאָזיגע בלאַט, וואָס איז דאמאָלסט געווען דער בעדייטענדסטער ליבעראַלער אר־

[144] S. Laing, "National Distress," 1844, p. 62.

[145] "Engahd and America," London 1832, Vol. I, p. 47.

וועלכען מען האָט איהם פערוואַנדעלט אין א לייבאייגענעם פון זיין קהלה.

מיר וועלען נעהמען איין גראַפשאַפט (קאָונטי), וועלכע רעפּרעזענטירט די דורכשניט־לאַגע פון אַלע אַנדערע גראַפשאַפטען. אין יאָהר 1795 האָט דער דורכשניטליכער וואָכען־לוין אין נאָרט־האַמפּטאָנשיר בעטראָפען 7 שילינג 6 פּענס; די יעהרליכע הוצאה פון א פאַמיליע פון 6 פערזאָן — 36 פונט סט. 12 שילינג 5 פּענס; איהר יעהרליכע איינאַהמע — 29 פונט סט. 18 שילינג; דער דעפיציט, וואָס די קהלה האָט געדעקט — 6 פונט סט. 14 שילינג 5 פּענס. אין דערזעלביגער גראַפשאַפט האָט אין 1814 בעטראָפען דער וואָכען־לוין 12 שילינג 2 פּענס; די יעהרליכע הוצאה פון א פאַמיליע פון 5 פערזאָן — 54 פונט סט. 18 שילינג 4 פּענס; איהר נאַנצע איינאַהמע — 36 פונט סט. 2 שילינג; דער דעפיציט, וואָס די קהלה האָט געדעקט — 18 פונט סט. 16 שילינג 4 פּענס.[142] אין 1795 האָט דער דעפיציט בעטראָפען וועניגער ווי א פערטעל פון דעם אַרבייט־לוין, אין 1814 — מעהר ווי א העלפט. עס פערשטעהט זיך פון זיך אַליין, אז אונטער אזוינע אומשטענדען זיינען די קנאַפּע בעקוועמליכקייטען, וועלכע עדען האָט נאָך געפונען אין דעם לאַנד־אַרבייטער'ס קאָטעדזש, אין 1814 איננאַנצען פערשוואונדען געווארן.[143] פון אַלע טהיערען, וואָס דער פּארמער האָט געהאַלטען, איז דער אַרבייטער, דער „אינסטרומענטום וואָקאַלע" [דאָס שפּרעכענדע ווערקצייג], איצט געווען דער מעהר אויפגעהאַרעוועטער, דער אם ערנסטען געשפּיין־טער און אם ברוטאַלסטען בעהאַנדעלטער פון אַלע.

דערזעלביגער צושטאַנד האָט זיך רוהיג אָנגעהאַלטען ווייטער, ביז „די סווינג אויפשטאַנדען אין יאָהר 1830 האָבען אונז (ר. ה. די הערשענדע קלאַסען) בעווייזען פאַר דעם ליכט פון די פלאַקערענדע תבואה־סקירדעס, אז עלענד און טונקעלע בונטאַרישע אונצופריעדענהייט האָט געלאַדערט פונקט אזוי ווילד אונטער דער אויבערפלאַך פון דעם אגריקולטורעלען ווי אונטער דעם אינדוס־

[241] Parry, "The Question of the Necessity of the Existing Cornlaws Considered," London 1816, p. 86.

[143] דאַרט נופא, ז. 213.

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח
			ערשטער דאַרף				
2	4	8	———	8	2	6	1 6
3	5	8	———	8	1 6	6 6	1 3½
2	4	8	———	8	1	7	1 9
2	4	8	———	8	1	7	1 9
6	8	7	1 בין 18	10	1 6	8 6	1 ¾
3	5	7	2 1	8 2	1 4	6 10	1 7½
			צווייטער דאַרף				
6	8	7	—1	10	1 6	8 6	1 ¼
6	8	7	—1	7	1 3½	5 8½	0 8½
8	10	7	———	7	1 3½	5 8½	0 7
4	6	7	———	7	1 6½	5 5½	0 11
3	5	7	———	7	1 6½	5 5½	1 1
			דריטער דאַרף				
4	6	7	———	7	1	6	1
3	5	7	2 1	11 6	— 10	10 8	2 1½
—	2	5	———	5	1	4	2

נייער מעטאַדע.[148] אין דערוועלביגער צייט האָט זיך אויסגע־שפרייט דער שטח פון קולטיווירטען באָדען פון 1846 ביז 1865

[148] די פערקלענערונג אין דער צאָהל פון די מיטעלע פערמערס קאָן מען זעהן ספּעציעל פון די רובריקען פון צענזוס: „פערמער׳ס זוהן, אייני־

נאַן, האָט געשיקט אין די לאַנד־דיסטריקטען אייגענע קאָמיסאַרען, וועלכע האָבען זיך גאָרניט בענוגענט מיט אַן אַלגעמיינער שיל־דערונג און סטאַטיסטיק, נאָר האָבען פּשוט פערעפענטליכט די נע־מען פון די אונטערזוכטע אַרבייטער־פאַמיליען, אַזוי גוט ווי פון זייערע לענד־לאָרדס.[146] די פאָלגענדע טאַבעלע גיט די לוינען, וואָס מען האָט געצאָהלט אין דריי דערפער אין דער נאַכ־באַרשאַפט פון בלאַנפאָרד, ווימבורן און פּול. די דערפער זיינען דאָס אייגענטום פון דעם הערן ג. באַנקס און דעם גראַף פון שאַפטסבורי. מען וועט בעמערקען, אַז אָט דער פּאַפּסט פון דער „לאָו טשוירטש", דער קאָפּ פון די ענגלישע פּיעטיסטען, האָט אַזוי גוט ווי זיין חבר באַנקס אַריינגעשטעקט אין קעשענע אַ נרויסען טייל פון די הינטישע לוינען פון די אַרבייטער אונטער דעם אויסרייד פון הויז־רענט. זעה טאַבעלע אויף נעקסטער זייט.

די אָבשאַפונג פון די קאָרן־געזעצען האָט געגעבען דער ענג־לישער אַגריקולטור אַן אונגעהויערן שטויס פאָרווערטס. דרעני־רונג אויפ'ן גרעסטען מאָסשטאַב,[147] נייע מעטאָדען פון שטאַל־פי־טערונג און קינסטליכע קולטיווירונג פון פוטער־קרייטיכער, איינ־פיהרונג פון מעכאַנישע מיסטיגונג־אַפּאַראַטען, נייע בעהאַנדלונג פון ליימיגער ערד, פערגרעסערטער געברויך פון מינעראַלישע בע־מיסטיגונג־מיטלען, אָנווענדונג פון דער דאַמף־מאַשין און אַלערליי נייע אַרבייט־מאַשינען, ווי בכלל אַן אינטענסיווערע קולטיווירונג כאַראַקטעריזירן די דאָזיגע עפּאָכע. דער פּרעזידענט פון דער קעניגליכער געזעלשאַפט פאַר אַגריקולטור, הערר פּוסעי, בעהויפּ־טעט, אַז די (רעלאַטיווע) ווירטשאַפטס־קאָסטען זיינען דורך דער נייער איינגעפיהרטער מאַשינעריע פערקלענערט געוואָרן כמעט אויף אַ העלפט. פון דער אַנדער זייט איז דער ווירקליכער ערטראַג פון'ם באָדען שנעל פערגרעסערט געוואָרן. אַ גרעסערער קאַפּי־טאַל־אויסלעג פּער אַקער, און פאָלגליך אויך אַ שנעלערע קאָנצענ־טראַציע פון די פערמערס איז געווען אַ גרונד־בעדינגונג פון דער

---

[146] „לאַנדאַן עקאָנאָמיסט," 29טען מערץ 1845, ז. 290.

[147] די גרונד־אַריסטאָקראַטיע האָט פאַר דעם צוועק זיך אַוואַנסירט פאַנ־דען — פערשטעהט זיך דורכ'ן פּאַרלאַמענט, פון דער שטאַאַט־קאַסע, מיט זעהר נידעריגע צינזען, וועלכע די אַרענדאַטאָרס מוזען איהר אָבצאָהלען טאַ־פּעלט.

נעפילטע רענט־ביכער פון די גרונד־אייגענטימער און געשווא־לענע עשירות פון די קאפיטאליסטישע ארענדאטארס. וועו מען נעהמט דאס צוזאמען מיט דער שנעלער, ניט־אבגעשטעלטער אויס־ברייטונג פון די שטעטישע אבזעץ־מערק און מיט דער הער־שאפט פון פריי האנדעל, דאן איז דער ערד־ארבייטער פאסט טאס דיסקריסינג רערום [נאך אזויפיעל געפאהרען] ענדליך געשטעלט גע־ווארן אין א לאגע, וואס האט איהם סעקונדום ארטעם [לויט דער טע־אריע] נעדארפט מאכען שכור פון גליק.

פראפעסאר ראדשערס אבער קומט דאגעגען צום רעזול־טאט, אז די לאגע פון דעם ענגלישען ערד־ארבייטער היינטיגען טאג, שוין גאר ניט צו רעדען וועגען א פערגליך מיט זיין פאר־גענגער פון דער לעצטער העלפט פון 14טען י. ה. און פון 15טען י. ה., נאר אפילו אין פערגליך מיט זיין פאדגענגער פון דער פעריאדע 1770 ביז 1780, האט זיך גאר אומגעוועהנליך פערער־נערט; אז „דער פויער איז ווייניגער געווארן א לייב אייגענער", און אן ערגער געשפייזטער און ערגער געקלייידטער לייבאייגענער.[161] דר. יוליאן האנטער, אין זיין עפאכע־מאכענדען בעריכט וועגען די וואוינונגען פון די ערד־ארבייטער, זאגט: „די לעבענס־קאסטען פון דעם „הינד" (דעם ערד־ארבייטער'ס נאמען, וואס איז גענלי־בען בירושה פון דער צייט פון לייבאייגענשאפט) איז אוועקגע־שטעלט נעווארן אויף דער נידעריגסט־מעגליכער סומע, מיט וועל־כער ער קאן לעבען . . . זיין לוין און זיין בעהויזונג ווערן ניט אויסגערעכענט לויט דעם פראפיט, וואס מען קאן פון איהם מא־כען. ער איז א פשוט'ער נול אין דעם ארענדאטאר'ס אויסרע־כענונגען[162]. . . . זיינע לעבענס־מיטלען ווערן אלעמאל אנגענומען

---

[161] Rogers, "A History of Agriculture and Prices in England," Oxford 1866, Vol. I, p. 693. הערר ראדשערס נעהערט צו דער ליבעראלער שוהלע, איז א פערזענליכער פרייגד פון קאבדען און בריט, אלזא ניט קיין „לאודאטאר טעמפאריס אקטי" [א פערהערליכער פון די גוטע אלטע צייטען].

[162] „פובליק העלטה", 7טער ראפארט, לאנדאן 1865, ז. 242. עס איז דערביבער נאהרניט קיין אומגעוועהנליכע זאך פאר דעם הויז־איינגענטימער צו העכערן דעם ארבייטער'ס דירהיגעלד, ווי נאר ער הערט, אז דער דאויגער ארבייטער פערדיענט עפעס מעהר, אדער פאר דעם ארענדאטאר ארוגטערצוזע־צען דעם ארבייטער'ס לוין, „ווייל זיין פרוי האט גענוגען ארבייט פאר זיך."

אויף 464,119 אַקער, שוין ניט צורעדען פון דעם גרויסען שטח אין די מזרח־גראַפשאַפטען, וועלכע זיינען פערוואַנדעלט געוואָרן פון קראָליקעס־פעלדער און אָרימע לאָנקעס אין רייכע תבואה־פעל־דער. מיר האָבען שוין געזעהן, אַז אין דערזעלביגער צייט איז דער סך הכל פון די פּערזאָנען, וואָס זיינען בעשעפטיגט געוואָרן אין דער אַגריקולטור, קלענער געוואָרן. וואָס איז שייך צו די ווירקליכע ערד־אַרבייטער פון ביידע געשלעכטער און פון יעדען עלטער, איז זייער צאָהל געפאַלען פון 1,241,269 אין יאָהר 1851 אויף 1,163,227 אין יאָהר 1861.[149] אויב דער ענגלישער גענעראַל־רעגיסטראַטאָר האָט דעריבער גאַנץ ריכטיג בעמערקט: „דער וואוקס פון פערמערס און ערד־אַרבייטער זינט 1801 שטעהט גאָר־ניט אין קיין פּראָפּאָרציע צו דעם וואוקס פון די אַגריקולטור־פּראָ־דוקטען,"[150] גילט די דאָזיגע אונפּראָפּאָרציאָנאַליטעט נאָך פיעל מעהר וועגען דער לעצטער פּעריאָדע, ווען אַ פּאָזיטיווע פערקלע־נערונג פון דער ערד־אַרבייטער בעפעלקערונג איז געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט אַ פערגרעסערונג אין דעם קולטיווירטען שטח, אַ אינטענסיווערער קולטיווירונג, מיט אַ אונדערהערטער אַקומולאַ־ציע פון קאַפּיטאַל, וואָס איז פערקערפּערט געוואָרן אין דעם באָ־דען און אָבגעגעבען צו זיין בעאַרבייטונג, מיט אַ פערגרעסערונג אין די פּראָדוקטען פון באָדען, וואָס האָט צו זיך קיין גלייכען ניט אין דער געשיכטע פון דער ענגלישער לאַנדווירטשאַפט, מיט אָנ־

קעל, ברודער, פּלימעניק, טאָכטער, מיידעל־אייניקעל, שוועסטער, פּלימעניצע", קורץ די מיטגליעדער פון זיין אייגענער פאַמיליע ווערן בעשעפטיגט פון דעם פערמער. אָט די רובריקען האָבען געצעהלט אין 1851 — 216,851 פּערזאָן, אין 1861 נישט מעהר ווי 176,151. — הוספה צו דער פּראַנצויזישער אויסגאַ־בע: פון 1851 ביז 1871 האָבען זיך אין ענגלאַנד די פאַרמס פון וועניגער ווי 20 אַקער פערקלענערט אויף מעהר ווי 900; די וואָס זיינען צווישען 50 און 75 אַקער, זיינען געפאַלען פון 8253 אויף 6370; דאָס אייגענע ביי אַלע אַנדערע פאַרמס פון וועניגער ווי 100 אַקער. פערקעהרט, די צאָהל פון די גרויסע פאַרמס האָט זיך אין דיזעלביגע 20 יאָהר פערמעהרט; פאַרמס פון 300 ביז 500 אַקער זיינען געשטיגען פון 7771 אויף 8410, די פון מעהר ווי 500 אַקער — פון 2755 אויף 3914, און פאַרמס פון מעהר ווי 1000 אַקער זיינען געשטיגען פון 492 אויף 582.

[149] די צאָהל פּאַסטוכער איז געוואַקסען פון 12,517 אויף 25,559.

[150] „צענזוס עצט." באַנד III, ז. 36.

3047: „קאָנט איהר געפינען אַ וועלכען עס איז גרונד פאַר דער נויטווענדיגקייט צו שפּייזען די פערברעכער פיעל בעסער איידער די געוועהנליכע ערד־אַרבייטער? — געוויס ניט." נומר 3048: „דענקט איהר, עס איז נויטיג צו מאַכען ווייטערע עקספּערימענטען, כדי צו ברענגען די נאַהרונג פון די אַרעסטאַנטען, וואָס זיינען פער־אורטיילט צו קאַטאָרגאָ, נעהענטער צו דער נאַהרונג פון די פרייע ערד־אַרבייטער?"[157] „דער ערד־אַרבייטער", שטעהט דאָרטן, „וואָלט געקאָנט זאָגען: איך אַרבייט שווער און האָב ניט גענוג צו עסען. ווען איך בין געזעסען אין טורמע, האָב איך ניט געאַר־בייט אַזוי שווער און געהאַט צו עסען בשופע, דעריבער איז פאַר מיר בעסער צו זיין אין טורמע, איידער אויף דער פריי."[158]

פון די טאַבעלען, וואָס זיינען צוגעגעבען צו דעם ערשטען באַנד פון דעם בעריכט, האָב איך צוזאַמענגעשטעלט די פאָלגענ־דע פערגלייכענדע איבערזיכט:

	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	אונצען	אונצען	אונצען	אונצען
ארעסטאַנטען (אין פּאַרטלאַנד)	28,95	150,06	4,68	183,69
מאַטראָז אין דער מאַרין —	29,63	152,91	4,52	187,06
סאָלדאַט — — — — —	25,55	114,49	3,94	143,98
אַרבייטער (קאַטש־מאַכער) —	24,53	162,06	4,23	190,82
זעצער — — — — — —	21,24	100,83	3,12	125,19
ערד־אַרבייטער — — — —	17,73	118,06	3,29	139,08

דעם לעזער איז שוין בעקאַנט דער אַלגעמיינער רעזולטאַט פון דער ערצטליכער אונטערזוכונגס־קאָמיסיע פון 1863 וועגען דעם נאַהרונגס־צושטאַנד פון די ערגער־געשפּייזטע קלאַסען. ער וועט זיך עראינערן, אַז די נאַהרונג פון אַ גרויסען טייל פון די ערד־אַרבייטער פאַמיליען שטעהט אונטער דעם מינימום, וואָס איז

[157] דאַרט גופא, באַנד II „עווידענס."
[158] דאַרט גופא, באַנד I אַפּענדיקס, ז. 280.

ווי א בעשטימטע קוואַנטיטעט."[153] „וואָס איז נוגע א ווייטערער פּערקלענערונג פון זיין אייגנקונפט, קאָן ער זאָגען: ניהיל האבע, ניהיל קורא [איך האָב גאָרנישט, איך זאָרג גאָרנישט]. ער האָט ניט קיין פּחד פאַר דער צוקונפט, ווייל ער האָט איצטער נאָר דאָס אבסאָלוט נויטווענדיגסטע צו קאָנען עקזיסטירן. ער האָט געגרייכט דעם גול־פונקט, פון וועלכען דעם ארענדאטאָר'ס בערע־כענונגען פאַנגען זיך אָן. זאָל קומען וואָס עס ווייל זיך, ער האָט קיין חלק ניט אין גליק, ניט אין אומגליק."[154]

אין יאָהר 1863 איז פּאַרגעקומען אן אָפּיציעלע אונטערזוכונג וועגען דעם צושטאַנד פון דערנעהרונג און בעשעפטיגונג פון די פּערבערעכער, וואָס זיינען פּעראָורטיילט אויף פּערשיקונג אין א שטראָף־קאָלאָניע און קאטאָרגע. די רעזולטאטען זיינען פערציי־כענט אין צוויי דיקע בלוי־ביכער. צווישען אנדערעם זאָגט זיך דאָרטן: „א געוויע פערגלייכונג צווישען די שפּייזען פון די פער־ברעכער אין די ענגלישע טורמעס און די שפּייזען פון די פּאָו־פּערס אין די וואָרקהאוזעס און פון די פּרייע ערד־אַרבייטער אין דעמזעלביגען לאנד צייגט גאנץ קלאָר, אז די ערשטע זיינען פיעל בעסער נעשפּייזט אויידער וועלכע עס איז פון די ביידע קלאָסען,"[155] בעת „די סומע ארבייט, וואָס פאָדערט זיך פון א פּעראָורטייל־טען צו קאטאָרגע, איז אומגעפעהר א העלפט פון דער סומע, וואָס א געווענליכער ערד־אַרבייטער טהוט אָב."[156] לאָמיר הערן עטלי־כע כאראקטעריסטישע ערקלערונגען פון עדות. דזשאהן סמיטה, דירעקטאָר פון דער ערינבורגער טורמע (עדות־פערהער נומר 5056): „די נאהרונג אין די ענגלישע טורמעס איז פיעל בעסער איידער די נאהרונג פון די נעווענליכע ערד־אַרבייטער." נומר 5075: „עס איז א פאקט, אז די נעווענליכע ערד־אַרבייטער פון שאָטלאנד קרינגען זעהר זעלטען וואָסער־עס־איז פליש." נומר

---

[153] דאָרט נופא, ז. 135.

[154] דאָרט נופא, ז. 134.

[155] "Report of the Commissions etc. relating to Transportation and Penal Service," London 1863, p. 42, 50.

[156] דאָרט נופא, ז. 77, מעמאָראנדום פון דעם לאָרד טשיעף דזשאסטיס.

דער וועכענטליכער פערברויך פון קויהל־שטאָף און שטיק־שטאָף פון א דורכשניטליכען ערד־ארבייטער.

	קויהלען־שטאָף גראן	שטיק־שטאָף גראן
ענגלאַנד — — — — — — —	40,673	1594
וועלס — — — — — — — —	48,354	2031
שאָטלאַנד — — — — — — —	48,980	2348
אירלאַנד — — — — — — —	43,366	2439

„יעדע זייט פון דר. האָנטער'ס בעריכט," זאָגט דר. סיימאָן אין זיין אָפיציעלען געזונדהייט־בעריכט, „זאָגט עדות אויף דער

דער רייכער ענגלישער פערמער. וואָס איז נוגע וועלס, געהט ניט דאָס, וואָס שטעהט אין טעקסט, אויף זיין דרום־מערב טייל. אַלע דאָרטיגע דאָקטוירים שטימען איין, אַז די פערגרעסערטע שטערבליכקייט־ראַטע דורך טובערקולאָזע, סקראָפול א. ד. ג. וואָקסט אין אינטענסיוויטעט מיט דער פערערגערונג פון דעם פיזישען צו־שטאַנד פון דער בעפעלקערונג, און אַלע שרייבען־צו די פערערגערונג צו אָרימ־קייט. „דעם ארבייטער'ס בעקעסטיגונג רעכענט זיך דאָרט ארום 5 פּענס א טאָג; אין א סך דיסטריקטען צאָהלט דער פערמער (אַליין אַן אָרימאַן) נאָך ווענינער. א ביסען געזאַלצען פלייש אָדער שפּעק, אויסגעטריקענט ביז עס איז אַזוי האָרט ווי מאַהאָגאַני־האָלץ און קוים ווערטה דעם שווערן פּראָצעס פון פערדייהען, דיענט צו בע'טעם'ן א גרויכען טאָפּ זופּ אָדער קאַשע פון מעהל און קנאָבעל, און דאָס איז דעם ערד־ארבייטער'ס מיטאָג טאָג איין טאָג אויס. . . . דער פאָרטשריט פון דער אינדוסטריע האָט פאַר איהם אויפגעטאָן נאָר דאָס, וואָס אָנשטאָט די דיקע הויז־געשפּונענע טוך, מוז ער איצט טראָגען, אין זיין קאַלטען און פייכטען קלימאַט, ביליגע קליידער פון באַוועל־צייג, און אָנשטאָט שטאַרקערע געטרענק, טרינקט ער איצטער אַזוי־גערופענעם טהע. . . . אָבאַר־בייטענדיג לאַנגע שטונדען אונטער'ן רעגען און ווינד, קעהרט זיך דער פּויער צוריק אַהיים אין זיין שטיבעל, זיך אַוועקצוזעצען אָנווארמען ביי א פייער פון טאָרף אָדער באַלען, וואָס זיינען אָנמאַכט פון ליים און קויהלען־אָב־פאַל, פון וועלכע קויהלען־זויערס און שוועבעל־גאַזען שלאָגען אַרויס וואַלקענס־ווייז. די ווענד פון'ם הייזעל בעשטעהען פון ליים און שטיינער, דער באָדען פון דער נאַקעטער ערד, ווי זי איז געווען פריהער איידער דאָס הייזעל איז אויפגעבויט געוואָרן, דער דאָך פון לויזע, פערפוילטע שטרוי. יעדער שפּאַלט איז פערשטאָפּט, כדי איינצוהאַלטען די ווארימקייט, און אין א לופט פון א טייוועלשען געשטאַנק, מיט א בלאָטיגען באָדען אונטער די פיס, אָפט מיט די איינציגע נאַסע קליידער זיך טרינקענדיג אויפ'ן לייב, זעצט ער זיך עסען מיט ווייב און קינדער. העבאַמען, וועלכע זיינען געווען געצוואונגען צו פער־ברענגען א טייל פון דער נאַכט אין אַזעלכע שטיבלעך, האָבען בעשריבען, ווי

נויטיג „אָבצוהאַלטען הונגער־קראַנקהייטען." ספּעציעל איז דאָס דער פאַל אין אַלע אַגריקולטור־דיסטריקטען פון קאָרנוואַל, דע־וואַן, סאָמערסעט, ווילטס, סטאַפאָרד, אָקספאָרד, בערקס און הערטס.

„די נאַהרונג, וואָס דער ערד־אַרבייטער בעקומט פּערזענליך," זאָגט דר. סיימאָן, „איז גרעסער איידער די דורכשניט־סומע צייגט אָן, וואָרים ער קריגט אַ גרעסערן חלק שפּייז — וואָס ער מוז האָבען, כדי צו קאָנען אַרבייטען — איידער די אַנדערע מיטגליע־דער פון דער פאַמיליע; אין די אָרימערע דיסטריקטען בעקומט ער כמעט דאָס גאַנצע פלייש אָדער שפּעק. די סומע שפּייז, וואָס די פרוי קריגט, און אויך די קינדער אין דער פּעריאָדע פון זייער שנעלען וואַקסען איז אין פיעלע פאַלען, כמעט אין אַלע גראַפ־שאַפטען, זעהר קאַרג, דערהויפּט אין שטיק־שטאָף.[159]

די קנעכט און דיענסטען, וואָס וואוינען ביים פערמער גופא, קריגען גענוג צו עסען. זייער צאָהל איז געפאַלען פון 288,277 אין יאָהר 1851 אויף 204,962 אין יאָהר 1861. „די אַרבייט, וואָס די ווייבער טהוען אויף די פעלדער," זאָגט דר. סמיטה, „קאָן זאָנסט ברענגען שאָדען, אָבער אונטער די היינטיגע אומשטענדען איז עס פאַר דער פאַמיליע זעהר ניצליך, וואָרים זי פערמעהרט די הכנסה און קומט צושטייער אויף שיך, קליידער און צאָהלען דירה־נעלד, און גיט דעריבער דער פאַמיליע אַ מעגליכקייט בעסער צו עסען."[160] איינער פון די מערקווירדיגסטע רעזולטאַטען פון דער דאָזיגער אונ־טערזוכונג איז דער פאַקט, אַז דער ערד־אַרבייטער אין ענגלאַנד איז ניט אַן ערך ערגער געשפּייזט איידער אין די אַנדערע טיי־לען פון פעראייניגטען קיניגרייך,[161] ווי מען קאָן עס זעהן פון דער פאָלגענדער טאַבעלע:

---

[159] „פּאַבליק העלטה", 6טער ראַפּאָרט, 1863, ז. 238, 249, 261, 262.

[160] דאַרט גופא, ז. 2.62

[161] ד. נ. ז. 17. דער ענגלישער ערד־אַרבייטער בעקומט נאַר אַ פערט־חלק מילך און אַ העלפט ברויט פון וויפיעל דער אייירישער בעקומט. דעם בעסערן נאַהרונג־צושטאַנד פון דעם לעצטען האָט שוין בעמערקט אַרטהור יאַנג אין זיין „טור טהרו אירלאַנד", אַנפאַנג פון 19טען י. ה. דער גרונד דערפון איז פּשוט, וואָס דער אַרימער אייירישער פערמער איז פיעל הומאַנער איידער

נע, וועמען זיין ארבייט מאכט רייך, האלטען עס ווערטה די מיה צו בעהאנדלען איהם מיט א געוויסער איינזעהעניש פון מיטלייד, איז ער אליין גאנץ הילפלאז אין דער זאך. צי ער געפינט אן אָרט וואו צו וואוינען אויפ'ן לאנד וואָס ער בעארבייט, צי די וואוינונג איז א מענשליכע אָדער חזיר'שע, צי דאָס הייזעל האָט אויך א שטיקעל גארטען, וואָס מאכט אזויפיעל לייכטער דעם דרוק פון אָרימקייט — דאָס אלעס הענגט ניט אָב פון זיין בעריכטווילִיגקייט און פעהיגקייט צו צאָהלען א פאסענדע רענטע [פאר די דאָזיגע נויטווענדיגע בעקוועמליכקייטען], נאָר פון דעם געברויך, וואָס אנדערע ווילען מאכען פון „דאָס רעכט צו טהאָן מיט זייער אייגענטום, וואָס זיי ווילען.“ א פארם מעג זיין ווי גרויס, דאָך איז ניטא קיין געזעץ, וואָס זאָל זאגען, אז עס מוז שטעהן אויף איהר א בעשטימטע צאָהל ארבייטער־וואוינונגען (שוין ניט צו רעדען אנשטענדיגע וואוינונגען); דאָס געזעץ גיט אויך ניט דעם ארבייטער אפילו דאָס קלענסטע רעכט אויף דעם באָדען, פאר וועלכען זיין ארבייט איז אזוי נויטיג ווי רעגען און זונענשיין. . . . אן אויסערליכער אומשטאנד לעגט נאָך ארויף א חוץ דעם א שווער געוויכט אין דער וואג־שאל אנטקעגען איהם . . . דער איינפלום פון דעם „פור לאו“ [געזעץ פאר אָרימע] מיט זיינע בעשטימונגען וועגען בעזעצען זיך און צולאסט פאלען אויף די שטייערן־צאָהלער.[102] אונטער דעם איינפלום פון דעם דאָזיגען געזעץ האָט יעדער קירכען־בעצירק א געלד־אינטערעס צו בעשרענקען ביז א מינימום די צאָהל ערד־ארבייטער, וואָס וויליען זיך דארט בעזעצען; וואָרים אומגליכלִיכערוויז פיהרט די ערד־ארבייט נ י ט צו א זיכערער און דויערענדער אונאָבהענגיקייט פאר דעם שווער־פערהאָרעווטען ארבייטער און זיין פאמיליע, נאָר מעהרסטענטיילס אויף א לענגערן אָדער קירצערן אומוועג צום פּאָפּעריזם — א פּאָפּעריזם, וואָס ליעגט אזוי נאָהענט אין לויף פון גאנצען וועג, אז יעדער פאל פון קראנקהייט אָדער א וועלכער עס איז צייטווייליגער מאנגעל אין בעשעפטינונג מאכט גלייך נויטיג זיך צו וועגדען דירעקט צו דער קהלה נאָך חילף — און דעריבער בעטייט יעדע בעזעצונג

---

[102] אין 1865 איז דאָס דאָזיגע געזעץ עטוואָס פערבעסערט געווארן. מען וועט אבער באלד לערנען פון ערפאהרונגען, אז אזוינע פושערייי העלפט ניט.

ניט־נעניגענדער קוואַנטיטעט און שלעכטע קוואַליטעט פון די וואוי־נונגען פון אונזער ערד־אַרבייטער. און זיין צושטאַנד האָט זיך פאַר פיעלע יאָהרען אַלץ מעהר פערערגערט אין דער הינזיכט. עס איז איצט פיעל שווערער פאַר איהם צו געפינען אַ דירה, און דאָס וואָס ער געפינט פּאַסט פאַר זיינע בעדערפענישען אַ סך וועניגער, ווי דאָס איז געווען דער פאַל אפשר פאַר הונדערטער יאָהרען. ספּעציעל אין די לעצטע 30 אָדער 20 יאָהר ווערט די צרה אַלץ גרעסער און די אומשטענדען פון דעם ערד־אַרבייטער'ס וואוינונג זיינען קלעגליכע ביז'ן העכסטען גראַד. אַ חוץ אויף וויפיעל יע־

זייערע פיס האָבען געזונקען אין דער בלאָטע פון באָדען, און ווי זיי זיינען געווען געצוואונגען אויסצובויערן אַ לאָך אין וואַנד (ניט קיין לייכטע אַר־בייט!), כדי צו כאַפּען פאַר זיך אַביסעל פרישע לופט. פיעלע עדות פון פער־שיידענע שטאַנדען האָבען בעשטעטיגט, אַז דער האַלב־הונגעריגער פּויער איז אויסגעזעצט יעדע נאַכט צו אָט די אונסאַניטאַרע איינפלוסען, און פאַר דעם רעזולטאַט — אַן אָבגעשוואַכט און סקראָפולעזעס פאָלק, פעהלט זיכער ניט קיי־נע בעווייזען. . . . די מיטטיילונגען פון די צדקה־בעאַמטע פון קערמאַרטענשיר און קאַרדיגאַנשיר צייגען אויף אַן אויפפאַלענדען אופן פּונקט דעמזעלביגען צושטאַנד. צו דעם קומט נאָך אַ גרעסערע פּעסט — די גרויסע צאָהל אידיאָ־טען. איצט נאָך אַ וואָרט וועגען די קלימאַטישע צושטאַנדען. שטאַרקע דרום־מערב ווינטען בלאָזען דורך דאָס גאַנצע לאַנד פון 8 ביז 9 מאָנאַט אין יאָהר און ברענגען מיט זיך שלאַקס־רעגען, וואָס ניסען דערהויפּט אויף די מערב־זייטיגע אָבהאַנגען פון די בערג. בוימער זיינען זעלטען אַ חוץ אין די בע־שיצטע פּלעצער; וואו זיי זיינען ניט בעשיצט, ווערן זיי אַזוי צעבלאָזען פון ווינד, אַז זיי האָבען קיין געשטאַלט ניט. די הייזלאָך פערקריכען געוועהנ־ליך אונטער אַ וועלכעס עס איז באַרג־טעראַסע, אָפּט אויך אין אַ באַרג־רים אָדער אַ שטיין־ברוך. בלויז די קלענסטע שעפּסען און די היימישע האָרן־פיה קאָנען לעבען אויף די דאָרטיגע לאַנקעס. . . . די יונגע לייט וואַנדערן אויס נאָך די מינען־דיסטריקטען צו מזרח פון גלאַמאָרגאַן און מאָנמוטה. קערמאַר־טענשיר איז די פלאַנץ־שוהלע פון דער מינען־בעפעלקערונג און זייער ספּי־טאַל. . . . די בעפעלקערונג קאָן קוים אויפהאַלטען איהר צאָהל. אין קאַר־דיגאַנשיר צ. ב. ש. זיינען געווען

	1851	1861
זכרים — — — — —	45,155	44,446
נקבות — — — — —	52,459	52,955
	97,614	97,401

(דר. האָנטער'ס ראַפּאָרט אין „פּאָבליק העלטה", 7טער ראַפּאָרט 1864, לאָנדאָן 1865, ז. 498-502 און ווייטער.)

זייערע גנעדיגע הערשאַפטען די גוטע בעהאַנדלונג, וואָס זייער קלאַס קריגט געוועהנליך.[164] די ערד אָבער מוז בעאַרבייט ווערן, געפינט מען, אַז די אַרבייטער, וואָס זיינען אויף איהר בעשעפטיגט, וואונען ניט דאָ ביי דעם אייגענטימער, נאָר זיי קומען פון אַ דער־בייאיגען אָפענעם דאָרף, אפשר 3 מייל ווייט, וואו פיעלע קליינע אייגענטימער האָבען זיי אַריינגענומען, ווען זייערע קאָטעדזשעס זיינען צערשטערט געוואָרן אין די געשלאָסענע דערפער אַרום. וואו די לאַגע פיהרט צו דעם דאָזיגען רעזולטאַט, קאָן מען שוין דער־קענען נאָך זייער עלענדען אויסזעהן דעם שיקזאַל, צו וועלכען די קאָטעדזשעס זיינען פערדאַמט. מען געפינט זיי אין אַלע שטופען פון נאַטירליכער פערוויסטונג. כל זמן דער דאַך האַלט זיך נאָך, ערלויבט מען דעם אַרבייטער צו צאָהלען דירה געלד דערפאַר, און ער איז אָפט זעהר צופריעדען דאָס צו קריגען, אַפילו פאַר דעם פרייז פון אַן אַנשטענדיגער דירה. קיין רעפּאַראַטור אָבער, קיין אויסבעסערונג וועט זי ניט קריגען, סיידען וואָס די קבצנישע שכנים וועלען אַליין אין איהר מאַכען. און ווען מען קאָן שוין ענדליך מעהר אין אַזאַ דירה גאָר ניט וואוינען, קומט צו נאָך אַ צערשטער־טע קאָטעדזש, און דער קינפטיגער אָרמען־שטייער וועט זיין אַ האָרעלע קלענער. בעת די גרויסע אייגענטימער ווערן אָט אַזוי פּטור פון צאָהלען אָרמען־שטייער, ענטפעלקערנדיג דעם גרונד און באָדען, וואָס זיי קאָנטראָלירן, נעהמט אַריין דאָס נעקסטע שטעדטעל אָדער דער נעקסטער אָפענער דאָרף די אַרויסגעוואָרפענע אַרביי־טער; איך זאָג דער נעקסטער, אָבער דער דאָזיגער „נעקסטער" קאָן זיין דריי אָדער פיער מייל ווייט פון דער פאַרם, וואו דער

---

[164] אַזאַ שוי־דאָרף זעהט אויס זעהר נעט, אָבער ער איז פּונקט אַזוי אונווירקליך, ווי די דערפער, וועלכע קאַטערינאַ די צווייטע האָט געזעהן אויף איהר רייזע אין קרים. אין דער לעצטער צייט ווערט אויך דער שעפּסען־פּאַסטוך גאַנץ אָפט פערטריבען פון די דאָזיגע „שאָו ווילעדזשעס". צום ביי־שפּיעל ביי מאַרקעט האַרבאָרא געפינט זיך אַ שעפּסען־פאַרם פון אַרום 500 אַקער, וועלכע פאָדערט נאָר די אַרבייט פון איין מאַן. כדי צו פערקלענערן די לאַנגע מאַרשרוטען איבער די ווייטע פלעכען, די שעהנע לאַנקעס פון לייס־טער און נאַרטהאַמפּטאָן, פלעגט דער פּאַסטוך קריגען אַ קאָטעדזש אויפ'ן פאַרם. איצטער ניט מען איהם אַ דרייצעהנטען שילינג אַ וואָך פאַר לאַזשיע, וואָס ער מוז זיך קריגען ווייט אַוועק אין אַן אָפענעם דאָרף.

פון ערד־אַרבייטער אין א בעזירק גאַנץ קלאָר א פערגרעסערונג פון זיינע שטייערן. . . . גרויסע גרונד־אייגענטימער[168] דאַרפען נאָר בעשליסען, אז עס זאָלען ניט שטאַנען קיינע אַרבייטער־וואוינונגען אויף זייערע גיטער, און זיי בעפרייען זיך גלייך פון א העלפט פון זייער פעראַנטוואָרטליכקייט פאַר די אָרימע. אויף ווי וויט די ענגלישע קאָנסטיטוציע און דאָס נעזעץ האָבען מכוח געווען אזא אונבעדינגטען גרונד־אייגענטום, אז א לאַנד־לאָרד, וואָס „טהוט מיט זיין אייגענטום, וואָס ער וויל" זאָל קאָנען בעהאַנדלען די וואָס בעאַרבייטען דעם באָדען ווי פרעמדע און זיי פערטרייבען פון זיין טעריטאָריע, איז א פראָגע, וואָס איך וויל דאָ ניט דיסקוטירן. אָט די מאַכט פון אַריסטרייבען איז ניט בלויז א טעאָריע. זי ווערט פראַקטיש דורכגעפיהרט אויפ'ן גרעסטען מאַסשטאַב. זי איז אויך פון די אומשטענדען, וואָס בעהערשען די לאַנע פון דעם ערד־אַרבייטער'ס וואוינונג. ווי גרויס אָט די צרה איז, קאָן מען זיך מאַכען א בעגריף פון דעם לעצטען צענזום, לויט וועלכען די צערשטערונג פון הייזער, טראָץ דער פערגרעסערטער לאַקאַלער נאָכפראַגע אויף זיי, איז אָנגעגאַנגען די לעצטע 10 יאָהר אין 821 פערשיידענע דיסטריקטען פון ענגלאַנד, אזוי אז ניט רעכענענדיג די פּאָרזאָנען, וועלכע זיינען געצוואונגען געוואָרן צו היימען ניט־איינוואוינער (אין די קירך־בעצירקען וואו זיי האָבען געאַרבייט), איז אין 1861 פערגליכען מיט 1851 א גרעסערע בעפעלקערונג אויף 5½ פּראָצענט אריינגעקוועטשט געוואָרן אין א הויז־שטח, וואָס איז פערקלענערט געוואָרן אויף 4½ פּראָצענט. . . . וועו דער פּראָצעס פון דער ענטפעלקערונג האָט נעגרייכט זיין ציעל, איז דער רעזולטאַט, זאָגט דר. האָנטער, א שוי־דאַרף, וואו עס איז נעבליבען נאָר עטליכע קאָטערזשעס, און וואו קיינער האָט ניט קיין רעכט צו וואוינען, א חוץ די שעפּסען־פּאַסטוכער, גערטנער און וויל־היטער — רעגולערע בעדיינטע, וועלכע בעקומען פון

[168] כדי צו פערשטעהן דאָס וועיטערדיגע, מוז מען ערקלערן: „קלאַוו וויי־לעדשעפ" (געשלאָסענע דערפער) הייסען די, וועלכע נעהערן אלם איינענטום צו איינעם אדער צוויי גרויסע לענדלאָרדס; „אָפען וויילדזשעפ" (אָפענע דערפער) זיינען די, וואָס זייער באָדען נעחערט צו א סך קלענערע אייגענטימער. די לעצ־טע, די אָפענע דערפער, זיינען די ערטער, וואו בויי־ספּעקולאַנטען קאָנען אויפ־שטעלען קאָטעדזשעס און לאוש־הייזער.

אַנדער זייט דאַרף מען ניט מיינען, אַז דער אַרבייטער, וואָס וואוינט אויפ'ן לאַנד, וואָס ער בעאַרבייט, קריגט שוין אַ דירה, וועלכע זיין לעבען פון פּראָדוקטיווער אַרבייטזאַמקייט פערדיענט. אַפילו אויף די גרעסטע פירשטליכע גיטער איז זיין קאָטעדזש אָפט די אָרימ־סטע חורבה. עס זיינען פאַראַן לענדלאָרדס, וואָס רעכענען, אַז יעדעס שטעלכעל איז גוט גענוג פאַר דעם אַרבייטער און זיין פאַ־מיליע, אָבער שעהמען זיך ניט פונדעסטוועגען אַרויסצושלאָגען פון איהם אַזויפיעל דירה־געלד ווי מעגליך.[166] מעג עס זיין אַ שטיקעל חורבה פון איין שלאָף־צימער, אָהן פייער־גראַטעס, אָהן אַ קלאָזעט, אָהן אַ פענסטער, וואָס מען קאָן עפענען, אָהן וואַסער אַ חוץ פון דעם גראָבען, אָהן אַ גאָרטען — דער אַרבייטער קאָן זיך אַנטקעגען דעם ניט העלפען. און אונזערע סאַניטאַרע געזע־צען זיינען אַ טויטער בוכשטאַב. די דורכפיהרונג פון די דאָזיגע געזעצען ווערט אַקוראַט אָנגעטרויט דיזעלביגע אייגענטימער, וועל־כע פערדינגען אַזוינע לעכער. . . . מען מוז זיך ניט לאָזען פער־

די ערד־אַרבייטער געמוזט שלאָפען אונטער די בוימער פון די גיטער, אויף וועלכע זיי אַרבייטען." (ד. ג., ז. 135.) דער סיסטעם פון די „אָפענע און „געשלאָסענע" דערפער הערשט אין אַלע מיטעל־ענגלישע גראַפשאַפטען און אין גאַנצען מזרח־ענגלאַנד.

[166] „דער הויז־פערדינגער (דער פערמער אָדער לענדלאָרד) פּראָפיטירט דירעקט אָדער אינדירעקט דורך דער אַרבייט פון אַ מאַן, וועמען ער צאָהלט 10 שילינג אַ וואָך און רייסט דערנאָך אַרויס פון אָט דעם אַרימען טייוועל 4 אָדער 5 פונט סט. יעהרליכעס דירה־געלד פאַר הייזער, וואָס זיינען אינגאַנצען ניט ווערטה קיין 20 שילינג אין אָפענעם מאַרק, נאָר ווערן געהאַלטען ביי דעם קינסטליכען פּרייז דורך דעם אייגענטימער'ס מאַכט צו זאָגען: „נעהם מיין הויז, אָדער פּאַק זיך איין און געה זוכען אַ שטעלע אַנדערשוואו אָהן אַן אַרבייט־צייגניס פון מיר". . . . ווען אַ מאַן וויל פערבעסערן זיין לאַגע און וויל געהן אַרבייטען ביי לעגען שינען אויפ'ן אייזענבאַהן אָדער אין אַ שטיין־ברעכעריי, איז דיזעלביגע מאַכט וויעדער פערטיג איהם צו זאָגען: „אַרבייט פאַר מיר אויף אָט דעם נידעריגען לוין, אָדער פּעקעל זיך אַריבער נאָך איין וואָך קינ־דינונג; נעהם מיט דיין שווייז, אויב דו האָסט איהם, און זעה וואָס דו קאָנסט קריגען פאַר די קאַרטאָפעל, וואָס וואַקסען אין דיין גאָרטען." לוינט זיך איהם בעסער צו לאָזען דעם אַרבייטער וואוינען אין זיין דירה, חעפערט ער איהם דאָס דירה־געלד אַלס אַ שטראָף פאַר ניט וועלען אַרבייטען ביי איהם. (דר. האָנטער, ד. ג., ז. 132.)

ארבייטער מוז טעגליך אַוועקלעגען זיין פּראַצע. אַט אַזוי ווערט צוגעלעגט צו זיין טעגליכער האָרעוואַניע, אַזוי ווי דאָס וואָלט גאָר־ניט אויסמאַכען, די נויט צו מאַרשירען 6 אָדער 8 מייל אַ טאָג צו פערדיענען זיין שטיקעל ברויט. אַזוי אויך די פאַרם־אַרבייט, וואָס זיין ווייב און זיינע קינדער טהוען, קומט איצט פאָר אונטער די שווערער־געוואָרענע אומשטענדען. און דאָס איז נאָך ניט די גאַנצע צרה, וואָס דער מהלך פעראורזאַכט איהם. אין די אָפענע דערפער קויפען די שפּעקולאַנטען אָב שטיקלעך ערד, אויף וועלכע זיי זעצען אָן אַזוי געדיכט ווי מעגליך די ביליגסטע פון אַלע מעג־ליכע שטעלכלאַך. און אין אָט די עלענדע דירות, וועלכע אויב זיי גרעניצען זיך אַפילו מיט אָפענע פעלדער, האָבען זיי די ערגסטע כאַראַקטער־שטריכען פון די ערגסטע שטאָדטישע דירות, ליעגען צוזאַמענגעפּאַקט די ערד־אַרבייטער פון ענגלאַנד[165]. . . . פון דער

---

[165] „די אַרבייטער־הייזלאַך (אין די אָפענע דערפער, וועלכע זיינען נאַ־טירליך אַלעמאָל איבערפילט) זיינען געוועהנליך געבויט אין רייהען, מיט זיי־ערע הינטענס האַרט ביים ברעג פון דעם שטיק לאַנד, וואָס דער בוי־שפּע־קולאַנט רופט אָן זיינס. זיי האָבען דעריבער קיין צוטריט ניט צו ליכט און לופט אַ חוץ פון דעם פאָדערשטען טייל." (דר. האָנטער'ס רעפּאָרט, ד. ג. ז. 135.) זעהר אָפט איז דער ביער־שענקער אָדער דער קרעמער פון דאָרף אויך דער פערדינגער פון די דירות. אין דעם פאַל געפינט דער ערד־אַרבייטער אין איהם אַ צווייטען בעל הבית צו דעם פאַרמער. ער מוז אויך זיין אין דערזעלביגער צייט זיין קונד. „מיט 10 שילינג אַ וואָך, פון וועלכע עס געהט אַראָב דאָס יעהרליכע דירה־געלד פון 4 פונט סט., איז ער פערפליכטעט צו קויפען זיין בעשטימטע מאָס טהעע, צוקער, מעהל, זייף, ליכט און ביער ביי דעם קרעמער, אויף וועלכע פּרייזען יענער רעכענט איהם." (ד. ג., ז. 132.) אָט די אָפענע דערפער זיינען פאַקטיש די „שטראָף־קאָלאָניעס" פון דעם ענג־לישען אַנריקולטור־פּראָלעטאַריאַט. אַ סך פון די קאָטעדזשעס זיינען פּשוט'ע לאָזשיע־הייזער, דורך וועלכע עס געהען דורך אַלע בראָדיאַגעס פון דעם גע־נענד. דער ערד־אַרבייטער און זיין פאַמיליע, וועלכע זיינען אונטער די שמו־ציגסטע אומשטענדען אָפט געבליבען אויף אַן אמת וואונדערבאַרן אופן טיכ־טיגע מענשען מיט אַ ריינעס כאַראַקטער, געהען דאָ אינגאַנצען צום טייוועל. עס איז נאַטירליך געוואָרן די מאָדע ביי די אַריסטאָקראַטישע שיילאָקס צו ציהען מיט די פּלייצעס ווי צבועיאַקעס אויף די בוי־שפּעקולאַנטען, די קליינע אייגענטימער און די אָפענע דערפער. זיי ווייסען גאַנץ גוט, אַז זייערע „גע־שלאָסענע דערפער" און „שוי־דערפער" זיינען די „עבורט־פּלעצער פון די „אָפע־נע דערפער", און אַז זיי וואָלטען ניט געקאָנט עקזיסטירן אָהן זיי. „אָהן די קליינע אייגענטימער פון די אָפענע ערטער וואָלט דער גרעסטער טייל פון

אז די מאראל מוז נויטיגערוויז לײדען דערביי[167]. . . . אזוי, צום ביישפיעל, אין דעם אנהאנג צו מיין לעצטען בעריכט דערמאנט דר. אָרד אין זיין בעריכט וועגען דעם אויסברוך פון פיעבער אין ווינג, באקינגהאמשיר, ווי א יונגערמאן, וואס איז געווען קראנק אויף פיעבער איז דאָרט אהינגעקומען. אין די ערשטע טעג פון זיין קראנקהייט איז ער געשלאָפען מיט 9 אנדערע פערזאנען צו־זאמען אין איין קעמערל. אין צוויי וואכען ארום זיינען אייניגע פון די פערזאנען אטאקירט נעוואָרן, אין פערלויף פון עטליכע וואָכען זיינען 5 פון זיי קראנק געוואָרן און אייניגער איז געשטאָרבען. אין דערזעלביגער צייט האָט מיר בעריכטעט דר. האַרוועי פון סט. דזשאָרדזש ספיטאָל, וועלכער האָט בעזוכט ווינג, אין אנגע־לעגענהייטען פון זיין פריוואט־פראקסיס אין דער צייט פון דער עפידעמיע, פונקט אין דעמזעלביגען זין: א יונגע פרוי, וואס האָט נעהאט פיעבער איז געשלאָפען ביי נאכט אין א צימער צוזאַ־מען מיט איהר פאָטער און מוטער, איהר ממזר־קינד, צוויי יונגע מענער (איהרע ברידער) און איהרע צוויי שוועסטער, יעדע מיט א ממזר־קינד — אין אלעמען 10 פערזאָן. עטליכע וואכען פריהער זיינען 13 פערזאָן געשלאָפען אין דעמזעלביגען קאמער."[168]

דר. האָנטער האָט אונטערזוכט 5375 ערד־ארבייטער קא־טעדזשעס, ניט נאָר אין די ריין־אגריקולטור־דיסטריקטען, נאָר אין

---

[167] „פאבליק העלטה", 7טער ראָפּאָרט 1867, ז. 9-14 און ווייטער.

[168] „יונג־פערהייראטע פּאַרלאָך זיינען ניט קיין בעלעהרענדער שטודיום פאר דערוואקסענע ברידער און שוועסטער אין דעמזעלביגען שלאָף־צימער. און הגם עס לאזט זיך דא ניט פערצייכענען קיין ביישפיעלען, זיינען פאראן נעגוג פונקטען צו רעכטפערטיגען די בעמערקונג, אז גרויסע ליידען און אפטמאל דער טויט איז דער גורל פון די פרויען־טיילנעהמער אין דעם פערברעכען פון בלוט־שאנד." (דר. האנטער, ד. ג. ז. 137.) א בעאמטער פון דער לאנד־פּאליציי, וועלכער האט פיעל יאהרען כסדר נעדיענט אלס דעטעקטיוו אין די ערנסטע קוואַרטאלען פון לאנדאן, זאגט וועגען די מיידלעך פון זיין דאָרף: „זייער נראבע אונמאראלישקייט אין יונגסטען עלטער, זייער פרעכקייט און אונפערשעמטקייט שטייגט אריבער אלץ, וואס איך האב ווען עס איז נעזעהן אין פערלויף פון מיין פּאליציי־לעבען אין די ערנסטע טיילען פון לאנדאן. . . . זיי לעבען ווי הזירים, גרויסע בחורים און מיידלעך, מוטערס און פאטערס לעבען אלע צוזאמען אין דערזעלביגער שטוב." („טשילדרענס עמפּלאָימענט קאמישאָן, 6טער ראָפּאָרט, לאנדאן 1867, אנהאנג ז. 7, נאטע 155.)

בלענדען, זעהענדיג אין אויסנאַהם־פאַלען ליכטיגערע סצענעס, ווע־
גען דאָס שווערע איבערגעוויכט פון די פאַקטען, וועלכע זיינען אַ
שאַנד־פלעק אויף דער ענגלישער ציוויליזאַציע. די לאַגע מוז
ווירקליך זיין אַ שוידערהאַפטיגע, ווען טראָץ דער אויבענאויפיגער
אונגעהויערליכקייט פון די איצטיגע דירות, קומען די זאַכפער־
שטענדיגע בעאָבאַכטער איינשטימיג צו דעם שלוס, אַז אַפילו דער
אַלגעמיינער זעהר שלעכטער צושטאַנד פון די וואוינונגען איז נאָך
ניט אַן ערך אַ קלענערע צרה, איידער דער פאַקט, וואָס עס זיי־
נען איבערהויפּט ניטאָ גענוג דירות. יאָהרען־לאַנג איז די ענגשאַפט
פון די ערד־אַרבייטער׳ס וואוינונגען געווען אַ געגענשטאַנד פון
טיעפען צער ניט נאָר פאַר מענשען, וועמען עס אַהרט די סאַני־
טאַרע פראַגע, נאָר פאַר אַלעמען, וועלכע זאָרגען פאַר אַן אַנשטענ־
דיגען, מאָראַלען לעבען. וואָרים די בעריכטען־אָבגעבער קלאָגען
זיך וויעדער און אָבער אין אַזוינע גלייכפאָרמיגע אויסדרוקען,,
אַזוי ווי זיי וואָלטען געווען סטעראָטיפּירט, וועגען דער פערשפּריי־
טונג פון עפּידעמישע קראַנקהייטען אין די לאַנד־דיסטריקטען, ווע־
גען דער אייגענשאַפט אין די הייזער אַלס אַן אורזאַך, וואָס מאַכט
צו נישט יעדען פערזוך אָבצוהאַלטען אַן עפּידעמיע, ווען זי האָט
זיך איינמאָל אָנגעפאַנגען. און עס איז בעוויזען געוואָרן אָבער
און ווידער, אַז די ענגשאַפט, וועלכע טראָץ די פיעלע נעזונד־
הייטליכע איינפלוסען פון דעם לעבען אויפ׳ן לאַנד, העלפט אַזוי־
פיעל דער פערשפּרייטונג פון אַנשטעקענדע קראַנקהייטען, רופט
אויך אַרויס פיעלע ניט־אַנשטעקענדע קראַנקהייטען. און די מענ־
שען, וועלכע האָבען אויפגעדעקט דעם דאָזיגען צושטאַנד [וועגען
דער ענגשאַפט], האָבען אויך ניט פערשוויגען נאָך אַנדערע שלעכ־
טע פאָלגען. אַפילו ווען זייער הויפּט עסק איז געווען די פראַ־
גע וועגען דעם געזונד־צושטאַנד, זיינען זיי אָפט כמעט געווען גע־
צוואונגען צו רעדען אויך וועגען די אַנדערע זייטען פון דעם גע־
גענשטאַנד. בעווייזענדיג ווי אָפט עס קומט פאָר, אַז דערוואַקסע־
נע פּערזאָנען פון ביידע געשלעכטער, פערהייראַטע און ניט פער־
הייראַטע, זיינען צוזאַמענגעוואָרפען אין ענגע שלאָף־צימערן, האָ־
בען זייערע בעריכטען געמוזט אַרויסרופען די איבערצייגונג, אַז
אונטער די בעשריבענע אומשטענדען מוז דער געפיהל פון שאַנד
און אַנשטענדיגקייט אויפ׳ן גרעבסטען אופן פערלעצט ווערן, און

די צאָהל פון די, וואָס מוזען זיך צונויפלעגען, כדי דאָס צו צאָהלען. 6 דערוואַקסענע, וועלכע שלאָפען צוזאַמען מיט 4 קינדער אין איין קאַמער, צאָהלען דערפאַר 3 פונט סט. מיט 10 שילינג. דאָס בי־ליגסטע הויז אין דאַנטאָן, 15 פוס לאַנג און 10 פוס בריים פון דרויסען, פערדיגנט זיך פאַר 3 פונט סט. נאָר 1 פון די 14 אונ־טערזוכטע הייזער האָט געהאט 2 שלאָף־צימערן. א ביספל אָן א זייט פון דאָרף איז געשטאַנען א הויז, אויף איין זייט פון וועלכען די שכנים האָבען נעטאָן זייערע בעדערפענישען, די אונטערשטע 9 צאָל פון טיער אינגאַנצען אַבגעפוילט, די עפענונג ווערט בייי־נאַכט קונציג פערמאַכט פון אינעוועניג דורך עטליכע ציגעל און פערהאָנגען מיט א שמאטע. א האַלב פענסטער, מיט'ן גלאָז און ראָהם, זיינען אַוועק אין דער אייביגקייט ווי אַלעס שטערבליכע. אָט דאָ, אָהן א ברעקעל מעבעל, זיינען געווען צוזאַמענגעוואַרפען 3 דערוואַקסענע און 5 קינדער. דאַנטאָן איז ניט ערגער ווי די איבעריגע ערטער פון ביגגלעסווייד יוניאָן.

2. בערקשיר.

בינהאם: אין יוני 1864 האָבען געלעבט א מאן מיט א פרוי און 4 קינדער אין א קאַט (א איינשטאָקיג קאָטעדזש). א טאָכטער איז געקומען אהיים פון דיענסט מיט שארלאָך־פיעבער. זי איז געשטאָרבען. א קינד איז קראַנק געוואָרן און געשטאָרבען. וועז מען האָט גערופען דר. האָנטער, איז די מוטער און א קינד קראַנק געווען אויף טיפוס. דער פאָטער און א קינד זיינען געשלאָפען דרויסען, אָבער ווי שווער עס איז געווען צו פערזיכערן איזאָלא־ציע, קאָן מען זיהן דערפון, וואָס די בעט־געוואַנט פון דער קראַנ־קער פאַמיליע איז געלעגען אויפ'ן פול־געפאַקטען מארק פון דעם עלענדען דאָרף איידער מען האָט עס צוגענומען אין וועש. דאָס דירה־געלד פון ה'ס הויז איז א שילינג א וואָך; איין שלאָף־צימער פאַר מאן און וויב און 6 קינדער. 1 הויז פערדינגט זיך פאַר 8 פענס א וואָך, 14½ פוס לאַנג, 7 פוס בריים, די קיך 6 פוס הויך, דאָס שלאָף־צימער אָהן א פענסטער, פייער־פלאַץ, טיר אָדער עפענונג א חוץ אין דורכגאַנג; קיין גאַרטען. א מאן האָט דא קירצליך געוואוינט מיט צוויי דערוואַקסענדע טעכטער און א דערוואַקסענעם זוהן. פאָטער און זוהן האָבען געשלאָפען

אלע נראָמשאָפטען פון ענגלאַנד. פון אָט די 5375 האָבען 2195 געהאַט נאָר אײן שלאָף־צימער (וואָס איז אָפט אויך געווען דאָס וואויִן־צימער), 2930 האָבען געהאַט נישט מעהר ווי 2 און 250 האָבען געהאַט מעהר ווי 2 צימערן. איך וויל געבען עטליכע מוס־טערן געזאַמלט אין א טוצען גראָפשאָפטען.

1. בעדפֿארדשיר.

רעסטלינגווארטה: דער שלאָף־צימער אומגעפעהר 12 פוס לאַנג און 10 פוס בריִט, הגם פיעלע זיינען קלענער. דאָס קליין איינשטאָקיג שטיבעל ווערט אָפט איבערגעטיילט מיט ברעטער אין צוויי שלאָף־צימערן, אָפט געפינט זיך א בעט אין א קיך ½5 פוס הויך. דירה־געלד 3 פונט סט. די שכנים מוזען אליין בויען זייערע קלאָזעטען, דער הויז־אייגענטימער גיט נאָר דעם פלאַץ. וועז אייגער בויט אויף א קלאָזעט בענוצט זיך מיט איהם די גאַנצע נאכבארשאפט. אײן הויז, וואָס האָט געהערט צו א פאַמיליע מיטן נאָמען ריטשארדסאָן, האָט געהאַט נאָר א זעלטענעם חן. „זוי־נע ליימענע וועגע האָבען ארויסגעשטארצט ווי דאָס קלייד פון א דאָמע בעת זי מאַכט א קניקס. אײן שפּיץ פון דאַך איז גע־וועז אויסגעקרימט צו דרויסען־צו, דער אַנדערער צו אינעווענוג, אוז אויף דעם לעצטען איז אומגליקליכערווייז געשטאַנען דער קוי־מען — אַן אויסגעקרימטער רעהר פון ליים אוז האָלץ, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי א העלפאַנט'ס שנויץ. א לאַנגער שטעקען האָט נעדיענט ווי אַן אונטערשפּאַר ניט צו לאָזען דעם קוימען ארונטער־פאַלען. טיר אוז פענסטער זיינען געווען פון א רהאָמבישער פאָרם." פון 17 בעזוכטע הייזער האָבען נאָר 4 געהאַט מעהר ווי איין שלאָף־צימער אוז די אלע 4 זיינען געווען איבערגעפאַקט. אין איין הויז, וואָס האָט נאָר געהאַט 1 שלאָף־צימער, האָבען נעווואוינט 3 דערוואַקסענע מיט 3 קינדער; אין אנאנדער הויז — א פערהייראָט פּאָרל מיט 6 קינדער א. אז. וו.

דאָנטאַן: הויכע דירה־געלד, פון 4 ביז 5 פונט סט. דער וואָכען־לוין פון די מענער 10 שילינג. זיי האָפען צו קאָנען צאָה־לען דירה־נעלד דורכדעם וואָס די פאַמיליע וועט פערדיענען פון שטרויי־פלעכטען. וואָס העכער דאָס דירה־געלד, אלץ גרעסער איז

טיר, וואַסער זעהר זעלטען. דירה־געלד א וואָך — פון 1 שילינג 4 פּענס ביז 2 שילינג. אין 16 אונטערזוכטע הייזער איז נאָר געווען איין איינציגער מאַן, וואָס האָט פערדיענט 10 שילינג א וואָך. די סומע לופט פאַר יעדער פּערזאָן אין די דערמאָנטע פאַלען איז געווען נישט מעהר וויפיעל ער וואָלט בעקומען ווען ער וואָלט געווען איינגעשלאָסען די גאַנצע נאַכט אין א קאַסטען, וואָס האָט 4 פוס די מאָס אין אַלע זייטען. די אַלע חורבות האָבען ווענינסטענס געהאַט וויפיעל־ניט־איז נאַטירליכע ווענטילאַציע.

4. קאַמבריד זשיר.

גאַמבלינגיי געהערט צו פערשיידענע אייגענטימער. עס ענט־האַלט די לומפּיגסטע קאָטס, וואָס מען קאָן וואו עס איז געפינען. פיעל שטרוי־פלעכטונג. „אַ טויטע מאַטקייט, א האָפנונגלאָזעס זינקען אין שמוץ" הערשט אין גאַמבלינגיי. די פערנאַכלעסיגונג אין צענטער ווערט אַן אמת'ער חורבן ביי די עקען צו צפון און דרום, וואו די הייזער פוילען פּשוט אָב שטיקערווייז. די אָבוועזענדע לענדלאָרדס צאַפּען שוין צו־פריי דאָס בלוט פון אָט דעם קבצנישען נעסט. דירה־געלד איז זעהר הויך; 8 ביז 9 פּערזאָן אָנגעפּאַקט אין איין שלאָף־צימער; אין 2 פאַלען האָבען געוואוינט 6 דערוואַקסענע מיט איינס אָדער צוויי קינדער אין א קליין קאַמערל.

5. עסעקס.

אין פיעלע קהלות פון אָט דער גראַפשאַפט געהען אָן פערקלענערונגען אין דער צאָהל פּערזאָנען און קאָטעדזשעס האַנד אין האַנד. אין ניט ווענינגער אָבער ווי אין 22 קהלות האָט די צערשטערונג פון הייזער ניט אָבגעהאַלטען דעם וואוקס פון דער בעפעלקערונג, אָדער האָט ניט מיטגעבראַכט די גירושים, וועלכע קומען געוועהנליך פאָר אונטער דעם נאָמען „אויסוואַנדערונג אין די שטעדט." אין פינגרינהאָו, א קהלה פון 3443 אַקער, זיינען אין יאָהר 1851 געשטאַנען 145 הייזער, אין 1861 זיינען מעהר ניט געבליבען ווי 110) אָבער די בעפעלקערונג האָט ניט געוואָלט אַוועקגעהן און האָט נאָך בעוויזען, אַפילו אונטער אָט די אומשטענדען, זיך צו פערמעהרן. אין ראַמסדען קראַגס האָ־

אין בעט, די מיידלעך אין דעם דורכגאַנג. יעדע האָט געהאַט אַ קינד בעת די פאַמיליע האָט דאָ געוואוינט; איינע איז געגאַנגען אין וואָרקהאַוז פאַר איהר ענטבינדונג און איז דערנאָך געקומען אַהיים.

3. באָקינגהאַמשיר.

30 קאָטעדזשעס — אויף 1,000 אקער לאַנד — ענטהאַלטען דאָ אומגעפעהר 130 ביז 140 פּערזאָן. די קהלה פון בראַדענהאַם פערנעהמט 1,000 אַקער; אין 1851 האָט זי נעהאַט 36 הייזער און אַ בעפעלקערונג פון 84 מאַנספּערזאָן און 54 פרויען. אָט די נעשלעכטליכע אונגלייכהייט איז טיילווייז פערריכט געוואָרן אין 1861, ווען זיי האָבען געצעהלט 98 מענער און 87 פרויען: אַ פערמעהרונג אין 10 יאָהר פון 14 מענער און 33 פרויען. אונ־טער דער צייט איז די צאָהל הייזער געוואָרן מיט איינס ווענ־יגער.

ווינסלאָו: אַ גרויסער טייל פון דעם איז ניי־געבויט און אין אַ גוטען סטיל; די נאָכפראַגע אויף הייזער מוז זיין זעהר גרויס, וואָרים זעהר עלענדע הייזלעך פערדינגען זיך פאַר אַ שי־לינג און אַ שילינג מיט 3 פּענס אַ וואָך.

וואָטער־איטאָן: דאָ האָבען די אייגענטימער, טראָץ דער וואַקסענדער בעפעלקערונג, צערשטערט 20 פּראָצענט פון די עק־זיסטירענדע הייזער. אַן אָרימער אַרבייטער, וואָס האָט געמוזט געהן אַרום 4 מייל צו דער אַרבייט, האָט געענטפערט אויף דער פראַגע, צי ער קאָן ניט געפינען אַ דירה נעהענטער: „ניין, זיי זיינען צו־קלוג צו וועלען אַריינגעהמען אַ מאַן מיט אַזאַ גרויסער פאַמיליע ווי מיינע."

טינקער'ס ענד נעבען ווינסלאָו: אַ שלאָף־שטוב, וואו עס האָבען געוואוינט 4 דערוואַקסענע און 4 קינדער, איז געווען 11 פוס לאַנג, 9 פוס ברייט און 6½ פוס פוס הויך אין דעם העכסטען פּונקט; אַן אַנדער שטיבעל 11 פוס 3 צאָל לאַנג, 9 פוס ברייט, 5 פוס 10 צאָל הויך האָט ענטהאַלטען 6 פּערזאָן. יעדע פון אָט די פאַמיליען האָט געהאַט ווענ־יגער רוים וויפיעל עס רעכענט זיך אַז עס איז נויטיג פאַר אַן אַרעסטאַנט. קיין הויז האָט ניט געהאַט מעהר ווי איין שלאָף־צימער, קיינס האָט ניט געהאַט קיין הינטער־

לע איינוואוינער קאנען דינגען קליינע שטיקלעך ערד פאר 10 אדער 12 שילינג א פערטעל אקער. די טיילען ערד זיינען גאנץ ווייט פון די קאטעדושעס, וועלכע האבען ניט קיינע קלאזעטען. די פאמיליע מוז ענטוועדער געהן טהאן זייערע בעדערפענישען דאדטן אויף די ערד־טיילען, אדער, ווי עס פיהרט זיך דא, זיי מאכען עס, מיט רעספעקט צו מעלדען, אין א שופלאדען פון אן אלמער. וועז דער שופלאדען ווערט פול, ווערט ער ארויסגעצויגען און אויסגעלעדיגט דאדט אויף די פעלדער, וואו זיין אינהאלט קומט צוניץ. אין יאפאן ווערט דער קרייז־לויף פון די לעבענס־בעדינגונגען דורכגעמאכט רייגליכער.

8. לינקאלנשיר.

לאנגטאפט: א מאן וואוינט דא אין רייט'ס הויז מיט זיין פרוי, איהר מוטער און 5 קינדער. דאס הויז האט א פאדער־קיך, א וואש־קאמער און א שלאף־צימער איבער דער פאדער־קיך; ביידע צימערן זיינען 12 פוס 2 צאל לאנג, 9 פוס 5 צאל בריים, דער נאנצער שטח פון הויז איז 21 פוס 2 צאל לאנג, 9 פוס 5 צאל בריים. דער שלאף־צימער איז א דאך־שטיבעל, די וועגט קומען זיך צוזאמען מיט'ן דאך אין דער פארם פון א היטעל־צוקער, און א קלאפען־פענסטער עפענט זיך פון פארנעט. „וואדום וואוינט ער דא? צוליעב דעם גארטען? — ניין, עס איז זעהר א פי־צעל גארטען. וועגען דאס בילינג דירה־געלד? — אויך ניט. דער פרייז איז גאנץ הויך, 1 שילינג 3 פענס א וואך. וויל עס איז נאהענט צו זיין ארבייט? — ניין, עס איז 6 מיל וויט און עס קומט איהם אוים צו געהן צופוס הין און צוריק 12 מיל יעדען טאג. ער וואוינט דא, וויל דער קאטעדזש איז געווען צום פערדינגען און ער האט נעווענלט האבען א הייזעל פאר זיך אליין, וואו דאס זאל ניט זיין, פאר וועלכען עס איז פרייז און אין וועלכען עס איז צושטאנד." — דאס פאלגענדע איז די סטאטיסטיק פון 12 הייזער אין לאנגטאפט מיט 12 שלאף־צימערן, 38 דערוואק־סענע און 36 קינדער:

(זעה טאבעלע אויף נעקסטער זייט)

בען אין יאָהר 1851 געוואוינט 252 פערזאָן אין 61 הייזער, אין 1861 זיינען 262 פערזאָן געווען צונויפגעקוועטשט אין 49 הייזער. אין באזילדען האָבען אין 1851 געלעבט 157 פערזאָן אין 35 הייזער אויף 1827 אקער, און 10 יאָהר שפעטער — 180 פערזאָן אין 27 הייזער. אין די קהלות פינגרינגהאָו, סאוטה פאַרנברידזש, ווידפאָרד, באזילדען און ראַמסדען קראָנס האָבען אין 1851 געלעבט אויף 8449 אקער 1392 פערזאָן אין 316 הייזער; אין 1861, אויף דעמזעלבען שטח האָבען 1473 פערזאָן געלעבט אין 249 הייזער.

6. הירפאָרדשיר.

אָט די קלייַנע גראפשאפט האָט מעהר געליטען פון דעם „גירוש נייסט" איידער יעדע אַנדערע אין ענגלאַנד. אין נאָדבי געהערן די איבערגעפאקטע קאָטערזשעס, מעהרסטענטיילס מיט 2 שלאָף־צימערן, דאָס רוב צו די ארעמדאָטאָרס. זיי פערדינגען זיי לייכט פאר 3 אָדער 4 פונט סט. א יאָהר, און צאָהלען א וואָכענלוין פון 9 שילינג!

7. האָנטינגדאָנשיר.

האַרטפאָרד האָט אין 1851 געהאַט 87 הייזער; א קורצע צייט נאָכדעם זיינען 19 קאָטעדזשעס צערשטערט געוואָרן אין אָט דער קלייַנער קהלה פון 1720 אקער. די בעפעלקערונג אין 1831 איז געווען 452 פערזאָן, אין 1852 — 832 פערזאָן און אין 1861 — 3441 פערזאָן. 14 קאָטעדזשעס פון 1 שלאָף־צימער יעדערע זיינען בעזוכט געוואָרן. אין איין קאָטעדזש האָבען געוואוינט 1 פאָר פאָלק, 3 דערוואקסענע זיהן, 1 דערוואקסענע מיידל און 4 קינדער, צוזאמען 10 פערזאָן; אין אנאנדער קאָטעדזש — 3 דערוואקסענע און 6 קינדער. איינס פון די קאַמערן וואו 8 פערזאָן זיינען געשלאָפען, איז געווען 12 פוס 10 צאָל לאַנג, 12 פוס 2 צאָל בריים, 6 פוס 9 צאָל הויך; די דורכשניטמאָס, ניט אראָברעכענענדיג די טיילען, וואָס שטעקען ארויס פון די וועגט, איז געווען אומגעפעהר 130 קוביק פוס פער קאָפּ. אין די 14 שלאָפצימערן 34 דערוואקסענע און 33 קינדער. די דאָזיגע קאָטעדזשעס האָבען נאָר זעלטען־ווען קלייַנע גאַרטענס, אָבער פיע־

דאָס פעלד מען זאָל זיי בעארבייטען, וואַרפען די ארבייטער בע־טענדע בליקען אויפ'ן פעלד פון דער אַנדער זייט פּאַרקאַן. שׂרעק־ליך איבערגעארבייט אין זומער און האַלב־פערהונגערט אין ווינ־טער, איז קיין וואונדער ניט, ווען זיי זאָגען אין זייער אייגענ־ארטיגען דיאַלעקט, אז „דער גלח און די פּריצים האָבען זיך פערשוואָרן זיי צו ברענגען פון דער וועלט."

אין פּלאָאָר געפינט מען ביישפּיעלען פון מאַן און ווייב מיט 4, 5 און 6 קינדער אין איין שלאָף־צימער פון דער קלענסטער גרויס; אויך 3 דערוואַקסענע מיט 5 קינדער, אָדער א פּאָר פּאָלק מיט א זיידען און 6 קינדער אַלע קראַנק אויף שאַרלאַך א. אז. וו. אין 2 הייזער מיט 2 שלאָף־צימערן צוויי פאַמיליען צו 8 אָדער 9 דערוואַקסענע אין יעדען.

11. ווילטשירע.

סטראַטאָן: בעזונט 31 הייזער; 8 האָבען נאָר איין שלאָף־צימער. פּענטיל, אין דערוואַלביגער קהלה: איין „קאָט" ווערט פערדונגען פאַר 1 שילינג 3 פּענס א וואָך צו 4 דערוואַקסענע אן 4 קינדער; א חוץ די וועגט האָט דאָרט קיין זאַך ניט גע־טויגט, פון דעם באָדען פון גראָב־געהאַקטע שטיינער ביז דעם פערפוילטען שטרויענעם דאַך.

12. וואוסטערשירע.

די צערשטערונג פון הייזער איז דאָ ניט אזוי שלעכט; דאָך פון 1851 ביז 1861 האָט זיך די צאָהל איינוואוינער אויף יע־דען הויז פערגרעסערט פון 4,2 צו 4,6 פערזאָן.

באַדסעי: דאָ זיינען פאַראן א סך „קאָטס" מיט קליינע גערטנער. אייניגע ארענדאַטאָרס זאָגען, אז „די „קאָטס" זיינען א גרויסע אָנשוויקענים, ווייל זיי ברענגען אַהער די אָרימע." איין זשענטלמאַן האָט זיך אויסגעדריקט: „פּאַר די אָרימע ווערט דערפון ניט בעסער; ווען מען זאָל אויסבויען 500 „קאָטס", וועלען זיי נלייך ווערן פערדונגען; עס איז א פּאָקס, וואָס מעהר מען בויט, אַלץ מעהר דאַרף מען" — די הייזער שאַפען לויט זיין מיינונג די איינוואוינער, וועלבע על פּי נאַטור־געזעץ דריקען אויף „די מיטלען פון צושטעלען הייזער." דר. האָנטער בעמערקט: „עס פערשטעהט זיך, די דאָזיגע אָרימע מוזען פון וואַנעט עס איז

גאַנצע צאָל	ניכט	לעבעדיגע	טויטגעבאָרענע	צוזאַמען	גאַנצע צאָל	ניכט	לעבעדיגע	טויטגעבאָרענע	צוזאַמען
6	3	3	1	7	8	5	3	1	1
5	2	3	1	8	7	3	4	1	2
2	—	2	1	9	8	4	4	1	3
5	3	2	1	10	9	4	5	1	4
6	3	3	1	11	4	2	2	1	5
6	4	2	1	12	8	3	5	1	6

9. קענטאָן

קענטאָן איז געווען העכסט טרויעריג איבערפילט אין 1859, ווען עס האָט זיך בעוויזען די דיפטעריט און דער קהלה־דאָקטאָר האָט אָנגעפיהרט א מעדיצינישע אונטערזוכונג וועגען דער לאַגע פון די אָרימערע קלאַסען. ער האָט געפונען, אז אין אָט דעם גענאנד וואו עס ווערן בעשעפטיגט פיעלע ארבייטער, זיינען פערשיידענע „קאָטס" צערשטערט געוואָרן און קיין נייע זיינען ניט געבויט געוואָרן. אין איין בעצירק זיינען געשטאַנען 4 הייזער, וועלכע מען האָט אָנגערופען פלינגעל־שטייגען; יעדעס הויז האָט נעהאַט 4 צימערן מיט די פאָלגענדע דימענסיאָנען אין פוס און צאָל:

קיך — — — — — — — — 6,6×8,11×9,5
הינטער־קיך — — — — — 6,3×4,6×8,6
שלאָפצימער — — — — — 6,3×5,10×8,5
שלאָפצימער — — — — — 6,3×8,4×8,3

10. נאָרטהאמפטאָנשיר.

בריינוואָרטה, פיקפאָרד און פלאָאָר: אין אָט די דערפער שלעפען זיך אַרום אום ווינטער פון 20 ביז 30 מאָן אין די גאַסען אוים מאַנגעל אין ארבייט. די ארענדאַטאָרס פראַקערן ניט אַלעמאָל נענוג די תבואה און ריבען־פעלדער, און דער לענדלאָרד האָט אויסגעפונען אז עס לוינט זיך איהם בעסער צונויפצוואַרפען אלע זיינע פאַרמס אין 2 אָדער 3. דערפון נעהמט זיך דער מאַנגעל אין בעשעפטיגונג. בעת פון איין זייט פון פאַרקאַן בעט זיך

פון דער אנדער זייט איז דאס לאנד, טראץ זיין שטענדינער „רעלאטיווער איבער־בעפעלקערונג", אין דערזעלביגער צייט ניט נענוג בעפעלקערט. דאס ציינט זיך ארויס ניט נאר לאקאל אין די פונקטען, וואו דער אבפלום פון מענשען צו די שטעדט, די מינען, אייזענבאהנען א. אז. וו. קומט פאר צו־שנעל, נאר עס ציינט זיך אומעטום, אין שניט־צייט, אזוי גוט ווי אין פריהלינג און זומער, אין אלע צייטען וועו די זעהר אויפגעפאסטע און אינ־טענסיווע ענגלישע אגריקולטור פאדערט עקסטרא הענד. עס זיי־נען אלעמאל דא צופיעל ערד־ארבייטער פאר די געווהנליכע בע־דערפנישען און שטענדיג צו־וועניג פאר די אויסנאהמסווייזע אדער צייטווייליגע בעדערפנישען פון דער בעארבייטונג פון דער ערד.[170] דעריבער גפעפינט מען אין די אפיציעלע דאקומענטען די ווידערשפרעכענדע קלאגען פון דיזעלביגע ערטער אי וועגען א דוחק, אי וועגען אן איבערפלום אין ארבייט. דער צייטווייליגער

פעלד] מאכט זיין לאנג עהרווירדיג. ער איז ניט קיין שקלאוו, נאר א סאל־דאט פון פריעדען און פערדינענט א פלאץ אין א וואוינונג פאר פערהיראטע, פערזארגט פון דעם לענדלארד, וועלכער בעהויפטעט איבער אהם די מאכט פון צוואנג־ארבייט, ווי דאס לאנד איבער דעם סאלדאט. ער קריגט ניט דעם מארק־פריין פאר זיין ארבייט, אזוי ווי דער סאלדאט קריגט ניט אזא פריין פאר זיין ארבייט. אזוי ווי דעם סאלדאט, אזוי כאפט מען אהם אויף וועו ער איז יונג, אונווייסענד, קיין נאר זיין אייגענעם פאך און זיין אייגענעם נענענד. א פריהע הייראט און די ווירקונג פון די פערשיידענע נעזעצען פון וועלט א תושב מאכען אויף אהם דעמזעלבינען איינדרוק, ווי די רעקרוטירונג און די נעזעצען פון מיליטער־שטראף מאכען אויף דעם סאלדאט." (דר. האנטער אין „פאבליק העלטה", 7טען ראפארט 1864, לאנדאן 1865, ז. 132.) אמאל טרעפט, אז אן אויסנאהמסווייז גוטהערציגער לענדלארד וועלט ווייבער, בעטראכטענ־דיג די איינזאמקייט, וואס ער האט געשאפען. „עס איז א מעלאנכאלישע לא־נע פאר א מענשען צו זיין אליין אין זיין לאנד," האט נעזאגט לארד לעיסטער, בעת מען האט אהם נראטולירט צום חנוכת הבית פון זיין הויף הוקהאם. „איף קוק ארום מיר און זעה ניט קיין אנדער הויז א חוץ מיינס. איף בין דער ריעז פון דעם ריעזען־טורם און האב אויפגעגעסען אלע מיינע נאכבארען."

[170] אן עהנליכע בעווענונג קאן מען די לעצטע 10 יאהר זעהן אין פראנק־רייך, אין דעם ערף ווי די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן האט ארומגעכאפט די אגריקולטור און פערטריבען די איבעריג־געווארענע לאנדבעפעלקערונג אין די שטעדט. דארט זיינען אויף אייגענטראטען פערערנערטע אוטשטענדען פון די וואוינונגען און אנדערע פערהעלטנישען ביי דעם מקור פון די איבעריג־

קומען, און אַזוי ווי קיין ספּעציעלע אָנציהונגס־קראַפט, ווי לייכ־טע חלקים, איז אין באַדסעי ניטאָ, מוז די אורזאַך, וואָס טרייבט זיי אַהער, מסתמא זיין אַן־אָבשטויסונג פון אַנדערע נאָך ווענינער־בעקוועמע פּלעצער. ווען יעדער וואָלט געקאָנט קריגען אַ „קאָט" און אַ שטיקעל ערד נאָהענט צו זיין אַרבייט־פּלאַץ, וואָלט ער אודאי ניט געקומען אין באַדסעי, וואו ער צאָהלט צוויי מאָל אַזוי־פיעל פאַר זיין פּיצעל ערד איידער דער אַרענדאַטאָר צאָהלט פאַר זיין ערד."

די שטענדיגע אויסוואַנדערונג אין די שטעדט, די שטענדי־גע פאָרמירונג פון אַן איבער־בעפעלקערונג אויפ'ן לאַנד דורך אַ צענטעראַליזאַציע פון פאַרמס, דורך דער פערוואַנדלונג פון אַקער־לאַנד אין פיטער־פעלדער, דורך דער מאַשינעריע א. אַז. וו. און די שטענדיגע פעריאָגונג פון דער לאַנד־בעפעלקערונג דורך דער צערשטערונג פון די קאָטעדזשעס, געהען האַנד אין האַנד. וואָס לעדיגער אַ דיסטריקט איז פון מענשען, אַלץ גרעסער איז זיין „רע־לאַטיווע איבערבעפעלקערונג," אַלץ גרעסער איז זייער דרוק אויף די בעשעפטיגונגס־מיטלען, אַלץ גרעסער איז דער אַבסאָלוטער איבערפלוס פון דער אַגריקולטור־בעפעלקערונג אַריבער זיינע מיט־לען צו קריגען וואוינונגען, אַלץ גרעסער, פאָלגליך, איז די לאָקאַלע איבער־בעפעלקערונג און די פערפּעסטיגסטע צוזאַמענפּאַקונג פון מענשען. די ענגע צונויפדריקונג פון מענשען אין צעוואָרפענע קליינע דערפער און מאַרק־שטעדטלעך געהט צוזאַמען מיט דער געוואַלטזאַמער אָבציהונג פון מענשען פון דער אויבערפלעך פון לאַנד. די נאָכאַנאַנדיגע אַרויסזעצונג פון די ערד־אַרבייטער, טראָץ דעם וואָס זייער צאָהל ווערט קלענער, און דערצו די וואַק־סענדע מאַסע פון זייער פּראָדוקט איז די וויעג פון זייער פּאָו־פּעריזם. זייער ענדליכער פּאָופּעריזם איז אַ מאָטיוו פאַר זייער פעריאָגונג און עס איז דער הויפּט־קוואַל פון זייער עלענדער וואוינונג־לאַגע, וועלכע ברעכט זייערע לעצטע כחות פון ווידער־שטאַנד און מאַכט זיי פאַר פּשוט'ע שקלאַווען צו די לאַנד־איי־גענטימער און אַרענדאַטאָרס,[169] אַזוי אַז דער מינימום אַרבייט־לוין בעפעסטיגט זיך פאַר זיי ווי אַ נאַטור־געזעץ.

---

[169] „די עהרווירדיגע אַרבייט פון דעם „היינד" [דעם טאָג־אַרבייטער אויפ'ן

דער גראַפשאַפט איז נייעס לאַנד, געוועזענע זומפּען אָדער, ווי אין אייניגע פון די דערמאָנטע גראַפשאַפטען, ניט לאַנג צוריק אָבגעוואונען לאַנד פון ים. די דאַמף־מאַשין האָט אין פּרט פון אָבציהען דאָס וואַסער אויפגעטאָן וואונדער. וואָס עס איז פריהער געווען זומפּ און זאַמד־בערג טראָגט איצטער אַ רייכען ים פון תבואה און ברענגט אַריין די העכסטע גרונד־רענטע. דאָס אייגענע איז אויך ריכטיג וועגען דעם קינסטליך־געוואונענעם זומפּ־לאַנד, ווי אויפ'ן אינזעל פון אַקזאָלם און אין אַנדערע קהלות אויפ'ן ברעג פון דעם טרענט. אין דעם ערך וואָס עס זיינען אויפגעקומען נייע פאַרמס, זיינען ניט נאָר ניט געבויט געוואָרן קיין נייע קאָטעדזשעס, נאָר אַפילו די אַלטע זיינען אַרונטערגעריסען געוואָרן, און דער צושטעל פון אַרבייט האָט געמוזט קומען פון די אָפענע דערפער, מיילען ווייט, דורך לאַנגע וועגען, וואָס שלענגלען זיך אַרום די זייטען פון די בערג. דאָרטן נאָר האָט די בעפעלקערונג פריהער געפונען אַ בעשיצונג פון די לאַנג־אָנהאַלטענדע פערפלייצונגען פון ווינטער. די אַרבייטער, וואָס וואוינען אויף די פאַרמס פון 400 ביז 1000 אַקער די גרויס (זיי הייסען Confined labourers — איינגעצוימטע אַרבייטער), דיענען אויסשליסליך פאַר די דוערענדע שווערע אַרבייטען, וואָס ווערן געטאָן מיט דער הילף פון פערד. אויף יעדע 100 אַקער קומט אויס אין דורכשניט קוים איין קאָטעדזש. אַן אַרענדאַטאָר פון זומפּיג־לאַנד, צום ביישפּיעל, האָט עדות געזאָגט פאַר דער אונטערזוכונג־קאָמיסיע ווי פאָלגט: „מיין פאַרם פערנעהמט איבער 320 אַקער, דורכאויס תבואה־לאַנד. זי האָט ניט קיין קאָטעדזש. איין אַרבייטער וואוינט איצט ביי מיר. איך האָב פיער פערד־קנעכט, וואָס וואוינען אין דער נאַכבאַרשאַפט אַרום. די לייכטע אַרבייט, פאַר וועלכער עס זיינען נויטיג אַ סך הענד, ווערט געטאָן דורך גאַנגס."[172] דער באָדען פאָדערט אַ סך לייכטע פעלד־אַרבייט, ווי אויסיעטען די ווילדע גראָזען, אַרומהאַקען, געוויסע בעמיסטיגונג־אַרבייטען, אויסריינינגען די שטיינער, א. אַז. וו. דאָס ווערט געטאָן דורך די גאַנגס אָדער אָרגאַניזירטע באַנדעס, וועלכע וואוינען אין די אָפענע דערפער.

די באַנדע בעשטעהט פון 10 ביז 40 אָדער 50 פּערזאָן, פרויען

[172] Children's Employment Commission 6th Report, Evidence, p- 37, n. 173

אָדער לאָקאַלער אַרבייט־מאַנגעל איז ניט גורם קיין העכערונג פון אַרבייט־לוין, נאָר די ווייבער און קינדער ווערן אריינגעשטופט אין דער פעלד־אַרבייט, און עס קומט אַרונטער אַלץ צו א נידע־ריגערער אַלטער־שטופע. ווי נאָר עס פערגרעסערט זיך די עקס־פּלואַטאַציע פון ווייבער און קינדער, ווערט זי פון איהר זייט א נייער מיטעל צו מאַכען איבערפּלוסיג די מענליכע ערד־אַרבייטער און צו האַלטען נידעריג זייער לוין. אין מזרח־ענגלאַנד בליהט א שהנע פּרוכט פון אָט דעם שעדליכען קרייז — דער אזויגערופענער „גאַנג"־סיסטעם [„גאַנג" מיינט א באַנדע, א טרופּע מענשען], צו וועלכע איך ווייל דאָ זיך צוריקקעהרן בקצור.[171]

דער גאַנג־סיסטעם געפינט זיך כמעט אויסשליסליך אין לינקאָלנשיר, האַנטינגדאָנשיר, קאַמבריזשיר, נאָרפאָלק, סאָפאָלק און נאָטהינגאַמשיר, וואו־ניט־וואו אויך אין די אַרומיגע גראָפשאַפּטען פון נאָרטהאַמפּטאָן, בעדפאָרד און רוטהלאַנד. אַלס ביישפּיעל ווערט אונז דיענען לינקאָלנשיר. א גרויסער טייל פון אָט

געווארענע. וועגען דעם אייגענטימליכען „פראַעטאריאט פאַנסיע" [פראַלע־טאריאט פון באדען], וואס דער פּארצעל־סיסטעם [צעברעקלונג פון׳ם לאנד אין קליינע חלקים] האט געשאפען, זעה צוויישען אנדערע די פריהער ציטירטע שריפט פון קאַרינס „לעקאנאמיע פאָליטיק" און קארל מארקס, „דער 18־טער ברומער פון לואי באנאפּארט," ניו יארק 1852, ז. 56 און וויייטער. אין 1846 האט די שטאדטישע בעפעלקערונג בעטראפען 24,42 און די דארפישע 75,58 פראצענט, אין 1861 איז די שטאדטישע בעפעלקערונג געווען 28,26 און די דארפישע 71,14 פראצענט. אין די לעצטע יאהרען איז דער ארונטערפאל פון דעם דארפישען פראצענט־טייל פון דער בעפעלקערונג נאך גרעסער געווארן. שוין אין 1846 האט נעזונגען פיער דופאן אין זיין „ארבייטער":

"Mal Vetus, loges dans des trous,
Sous les Combles, dans les decombres
Nous Vivons avec les hiboux
Et les larrons, amis des ombres."

[„שלעכט געקליידט, אין דירות ווי לעכער,
אונטערן דאך, צווישען שטויב און שמוץ,
לעבען מיר מיט די נאכט־פויגלען
און מיט גנבים — פרייַנד פון פינסטערניש."]

[171] דער 6טער און לעצטער רעפּארט פון דער „טשילדרענס עמפּלאָיסמענט קאמישאן", פובליצירט סוף מערץ 1867, בעהאנדלט נאר דעם אנריקולטור נאנג־סיסטעם.

די „שאטען־זייטען" פון דעם סיסטעם זיינען די איבער־אר־בייט פון די קינדער און יונגע פערזאנען, די גרויסע מאשרוטען, וואס זיי מוזען יעדען טאג דורכמאכען, געהענדיג צו דער ארבייט אין הויפען, וועלכע זיינען 5, 6 און אפט 7 מיל וויט, און ענדליך די דעמאראליזאציע פון די באנדעס. הגם דער „גאנג"־מייסטער, וועלכען מען רופט אין אייניגע געגענדען „דהי דרייוער" (דער אנטרייבער), איז בעוואפענט מיט א לאנגען שטעקען, געברויכט ער איהם אבער נאר זעהר זעלטען, און א קלאנג וועגען ברוטאליטעט בעהאנדלונג איז אן אויסנאהם. ער איז א דעמאקראטישער קיסר אדער א מין ראצען־פאנגער פון האמעלן. ער מוז, הייסט עס, אויפהאלטען זיין פאפולאריטעט צווישען זיינע אונטערטאנען און ער בינדט זיי צו זיך דורך דעם רייז פון דעם ציגיינערשען לע־בען, וואס בליהט אונטער זיין ממשלה. גראבע הפקרות, לוסטיגע אויסגעלאסענקייט און די אונפערשעהמטעסטע פרעכהייט זיינען די צוציהונגען בײַ דער באנדע. מעהרסטענטיילס צאהלט דער גאנג־מייסטער אוים זייערע שכירות אין א שענק, דאן געהט ער אהיים גוט שכור׳לאך, בראש פון דער פראצעסיע, אננעשפארט רעכטס און לינקס אויף די ארעמס פון א שטארק־געבויטער נקבה, די קינדער און יונגע פערזאנען שלעפען זיך נאך פון הינטען, שרייי־ענדיג און זינגענדיג גראבע, מיאוס׳ע ליעדלעך. אויף דעם צו־ריקווענ איז דאס, וואס פוריע רופט אן „פהאנאראמיע" [עפענט־ליכער ביישלאף] א טענליכע פאסירונג. שוואנגערדיגע דרויי־צעהן און פערצעהן יאהריגע מיידלעך פון זייערע חברים אינגלעך פון דעמזעלביגען עלטער זיינען א געוועהנליכע ערשיינונג. די אפענע דערפער, וועלכע שטעלען־צו דעם קאנטינגענט פון די „גאנגס", ווערן סדום און עמורה׳ס[274] און ליפערן נאך אמאל אזוי־פיעל אילעגיטימע געבורטען, ווי דאס גאנצע איבעריגע קיניג־רייך. דער מאראלער כאראקטער אלס פערהייראטע פרויען פון די מיידלעך, וואס האבען זיך אויפגעהאדעוועט אין אט דער שוהל, איז שוין פריהער אננעדייט געווארן. זייערע קינדער, אויב דער אפיום פטר׳ט זיי ניט אוועק, זיינען געבוירענע רעקרוטען פון אט די גאנגס.

[274] „א העלפט פון די מיידלעך פון לודפאדד זיינען רואיניירט געווארן געהענדיג מיט דער באנדע." (ר. נ. אנהאנג, ז. 6, נאטע 32.)

און יונגע פּערזאָנען פון ביידערליי געשלעכטער (פון 13 ביז 18 יאָהר), הגם אינגלעך פון 13 יאָהר ווערן מעהרסטענטיילס אויס־געשלאָסען, און קינדער פון ביידערליי געשלעכטער (6 ביז 13 יאָהר). בראש שטעהט דער „גאַנג מאַסטער" (דער פיהרער פון דער באַנדע), שטענדיג אַ געוועהנליכער ערד־אַרבייטער, דאָס רוב אַן אַזויגערופענער שלעכטער קערל, אַ הולטאַי, אַ ניט־געזעצטער מענש, אַ פער'שכור'טער, אָבער מיט אַ געוויסען אונטערנעהמונגס־גייסט און געשעפטליכער פעהיגקייט. ער זאַמעלט צונויף די באַנ־דע, וועלכע אַרבייט אונטער איהם, ניט אונטער דעם פערמער. דאָס רוב מאַכט ער אָב מיט'ן פערמער אויף שטיק־אַרבייט, און זיין הכנסה, וואָס שטייגט אין דורכשניט ניט פיעל אַריבער די פער־דיענסטען פון אַ געוועהנליכען ערד־אַרבייטער,[173] הענגט כמעט אינגאַנצען אָב פון זיין פעהיגקייט צו קאָנען אַרויסציהען פון זיי, באַנדע די גרעסטע סומע אַרבייט אין דער מעגליכסט קירצעסטער צייט. די פערמערס האָבען אויסגעפונען, אַז פרויען אַרבייטען טיכטיג נאָר אונטער דער אויפזיכט פון מענער, אָבער ווען פרויען און קינדער האָבען שוין איינמאָל זיך אַריינגעצויגען אין דער אַר־בייט, גיבען זיי אַוועק אַלע זייערע כחות מיט אַן עכטער פער־ביסענקייט, ווי פוריע האָט דאָס שוין בעמערקט, בעת דער דער־וואַקסענער מאַן־אַרבייטער איז אַזוי אויסגערעכענט, אַז ער עקאָ־נאָמיזירט זיינע כחות וויפיעל ער קאָן. דער „גאַנג־מאַסטער" געהט פון איין הויף צו דעם אַנדערן און בעשעפטיגט אויף דעם אופן זיין באַנדע פון 6 ביז 8 מאָנאַט אין יאָהר. עס איז דעריבער פיעל איינטרעגליכער און זיכערער פאַר די אַרבייטער־פאַמיליען צו האַנדלען מיט איהם, איידער מיט דעם איינצעלנעם פערמער, וועלכער בעשעפטיגט קינדער נאָר ווען־ניט־ווען. אָט דער אומ־שטאַנד פערשטאַרקט זיין איינפלוס אין די אָפענע דערפער אַזוי פיעל, אַז אין אַ סך פּלעצער קאָן מען ניט קריגען צו דינגען קינדער סיידען דורך זיין פערמיטלונג. אָבגעבען קינדער איינציגווייז אויף אַרבייט, אָבגעטיילט פון דער באַנדע, איז זיין נעבען־געשעפט.

---

[173] איינצעלנע אַנפיהרער פון באַנדעס האָבען פונדעסטוועגען זיך אַרויס־נעאַרבייט צו ווערן אַרענדאַטאַרס פון 500 אַקער־פאַרמס אַדער בעזיצער פון גאַנצע רייהען הייזער.

דערוואַקסענע מענער אַרבייטער זאָלען ווערן איבערפליסיג. פון אָט דער פריהערדיגער בעשרייבונג קאָן מען פערשטעהן, ווי אַזוי מען קאָן מודה זיין פון איין זייט די מעהר אָדער וועניגער אַר־בייטלאָזיגקייט פון דעם ערד־אַרבייטער, און אין דערזעלביגער צייט דערקלערן פון דער אַנדער זייט, אַז דער „גאַנג"־סיסטעם איז אַ „נויטווענדיגקייט", מחמת דעם דוחק אין דערוואַקסענע אַר־בייטער און זייער אויסוואַנדערונג אין די שטעדט.[179] דאָס פעלד, וואָס איז אויסגערייניגט פון ווילדע געוויקסען, און די מענשליכע ווילדע געוויקסען פון לינקאָלנשיר און אַנדערע פּלעצער זיינען דער פּאָליוס און געגען־פּאָליוס פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָ־דוקציאָן.[180]

---

[179] „קיין ספק ניט, אַז אַ סך פון די אַרבייט, וואָס ווערט איצט געטאָן דורך די קינדער אין די גאַנגס, איז פריהער געטאָן געוואָרן פון מענער און פרויען. וואו פרויען און קינדער ווערן בעשעפטיגט, זיינען איצט מעהר מע־נער אַרבייטלאָז ווי פריהער." (ד. ג. ז. 43, נאָטע 202.) דאַגעגען הערן מיר צווישען אַנדערעס: „די אַרבייט־פראַגע איז אַ סך אַגריקולטור־דיסטריקטען, ספּעציעל אין די תבואה פּראָדוצירענדע, ווערט אַזוי ערנסט מחמת דער אויס־וואַנדערונג און דער גרינגקייט, וואָס די אייזענבאַהנען מאַכען אַריבערצוקליי־בען זיך אין די גרויסע שטעדט, אַז איך (דאָס דאָזיגע „איך" איז פון דעם לאַנד־אַגענט פון אַ גרויסען לענדלאָרד) האַלט, אַז מען קאָן אָהן די קינדער־אַרבייט אַבסאָלוט ניט אויסקומען." (ד. ג. ז. 180.) די אַרבייט־פראַגע אין די ענגלישע אַגריקולטור־דיסטריקטען, אין אונטערשייד פון דער איבעריגער ציוויליזירטער וועלט, מיינט די פראַגע פון די אַרענדאַטאָרס און די לענד־לאָרדס: ווי אַזוי אויפצוהאַלטען, טראָץ דער אַלץ גרעסערער אויסוואַנדע־רונג פון די ערד־אַרבייטער, אַ געניגענדע, רעלאַטיווע איבערבעפעלקערונג" און דורכדעם „דעם מינימום אַרבייט־לוין פאַר די ערד־אַרבייטער."

[180] דער „פּאָבליק העלטה רעפּאָרט", וואָס איך האָב פריהער ציטירט, אין וועלכען דער „גאַנג"־סיסטעם ווערט בעהאַנדעלט פערבייגעהענדיג, רעדענדיג ווע־גען דער קינדער־שטערבליכקייט, איז געבליבען אומבעקאַנט פאַר דער פּרעסע און ממילא פאַר דעם ענגלישען פּובליקום. דאַגעגען האָט דער לעצטער בע־ריכט פון דער „טשילדרענס עמפּלאָימענט קאָמישאָן" געגעבען ווילקאָמענע „סענזאַציאָנעלע" פּרעס־שפּייז. בעת די ליבעראַלע פּרעסע האָט געפרעגט, ווי אַזוי דאָס קומט, אַז די פיינע זשענטעלמען און לעדיס, די שטיצער פון דער שטאַאַט־קירך, מיט וועלכע לינקאָלנשיר איז פול, פערזענליכקייטען, וועלכע שיקען אויף אייגענע קאָסטען „מיסיאָנען צו פערבעסערן די מאָראַל פון די ווילדע ביים דרום־ים" אין די אַנטיפּאָדען — ווי אַזוי זיי קאָנען דערלאָזען אויפוואַקסען אַזאַ סיסטעם אויף זייערע גיטער, ביי זיך אונטערן נאָז, האָט די

די באַנדע אין איהר קלאַסישער פאָרם, ווי מיר האָבען זי בעשריבען, הייסט דער עפענטליכער, געוועהנליכער אָדער וואַנ־דערענדער „גאַנג", וואָרים עס זיינען אויך פאַראַן פּריוואַטע „גאַנגס". זיי זיינען צונויפגעשטעלט ווי די געוועהנליכע גאַנגס, נאָר צעהלען ווענינער מיטגליעדער און אַרבייטען אָנשטאָט אונ־טער אַ גאַנג־מייסטער, אונטער אַן אַלטען פאַרם־קנעכט, וועלכען דער פאַרמער קאָן ניט בעשעפטיגען פאַר אַנאַנדער אַרבייט. דער ציגיינער־שפּאַס פערשווינדט דאָ, אָבער ווי אַלע זאָגען עדות, קרי־גען די קינדער ווענינער געצאָהלט און אַן ערגערע בעהאַנדלונג.

דער גאַנג־סיסטעם, וועלכער שפּרייט זיך אַלץ מעהר אויס זינט די לעצטע יאָהרען,[175] עקזיסטירט, פערשטעהט זיך, ניט צו־ליעב דעם גאַנג־מייסטער. ער עקזיסטירט רייכער צו מאַכען די גרויסע אַרענדאַטאָרס[176] און אינדירעקט די לענדלאָרדס.[177] פאַר דעם אַרענדאַטאָר קאָן ניט זיין קיין זינרייכערע מעטאָדע, ווי אַזוי צו האַלטען זיינע אַרבייטער טיעף אונטער דעם נאָרמאַלען גראַד און דאָך אַלעמאָל האָבען גרייט עקסטראַ הענד פאַר אַלע עקסטראַ אַרבייטען, ווי אַזוי אַרויסצושלאָגען אַזויפיעל ווי מעגליך אַרבייט מיט אַזוי ווענינ ווי מעגליך געלד,[178] און דערצו מאַכען, אַז די

---

[175] „דער סיסטעם איז אין די לעצטע יאָהרען זעהר אויסגעוואַקסען. אין אייניגע פּלעצער איז ער ערשט ניט לאַנג איינגעפיהרט געוואָרן, אין אַנדערע, וואו ער איז עלטער, ווערן אַלץ מעהר און אינגערע קינדער בעשעפטיגט אין דעם „גאַנג." (ד. ג. ז. 79, נאָטען 174.)

[176] „קליינע אַרענדאַטאָרס בענוצען ניט די גאַנג־אַרבייט." „זי ווערט ניט בענוצט אויף אָרים לאַנד, נאָר אויף לאַנד, וואָס ברענגט אַריין פון 2 פונט ביז 2 פונט 10 שילינג רענט פּער אַקער." (ד. ג. ז. 17, 14.)

[177] איינעם פון אָט די הערדען האָבען זיינע רענטען אַזוי גוט געשמעקט, אַז ער האָט מיט כעס געענטפערט דער אונטערזוכונגס־קאָמיסיע, אַז דער גאַנצער געשריי קומט נאָר פון דעם נאָמען פון דעם סיסטעם. ווען אָנשטאָט „גאַנג" זאָל מען עס אָנרופען די „יוגענדליכע אינדוסטריעלע אַגריקולטור־קאָ־אָפּעראַטיווע זעלבסטערהאַלטונג־אַסאָציאַציע", וואָלט אַלעס געווען אין אָרדנונג.

[178] „גאַנג־אַרבייט איז וועלוועלער איידער אַנדערע אַרבייט, דאָס איז די אורזאַך וואָרום מען בעשעפטיגט זי," האָט געזאָגט אַ געוועזענער גאַנג־מייסטער. (ד. ג. ז. 17, נאָטע 14.) „דער גאַנג־סיסטעם איז פּאָזיטיוו דער ביליגסטער פאַר דעם אַרענדאַטאָר און פּונקט אַזוי ענטשיעדען דער שעדליכסטער פאַר די קינדער", האָט געזאָגט אַן אַרענדאַטאָר. (דאָרט גופא, ז. 16, נאָטע 3.)

1846, אזוי אז אירלאַנד האָט אין וועניגער ווי 20 יאָהר פער־לאָרן מעהר ווי $^{6}/_{16}$ פון איהר פאָלקס־מאַסע.[181] די נאַנצע אויס־וואַנדערונג פון מאי 1851 ביז יולי 1865 האָט בעטראָפען 1,391,487 פערזאָן; די אויסוואַנדערונג אין די לעצטע 5 יאָהר, פון 1861 ביז 1865 — מעהר ווי א האַלבער מיליאָן. די צאָהל פון בעוואוינטע הייזער האָט זיך פון 1851 ביז 1861 פערקלענערט אויף 52,990. פון 1851 ביז 1861 איז די צאָהל ארענדעם פון 15 ביז 30 אקער־פּארמס געוואקסען אויף 61,000, די ארענדעם פון פּארמס איבער 30 אקער איז געוואקסען אויף 19,000, בעת דער סך הכל פון אלע ארענדעם איז געפאַלען אויף 120,000 — אן ארונטערפאַל, הייסט עס, וואָס נעהמט זיך אויסשליסליך פון דער פערניכטונג פון פּארמס וועניגער ווי 15 אקער, מיט אנדערע וואָר־טער: פון זייער צענטראַליזאַציע.

די פערקלענערונג פון דער בעפעלקערונג איז נאַטירליך נע־וועז בעגליים, איננאַנצען גענומען, פון א פערקלענערונג פון דער מאַסע פראָדוקטען. פאַר אונזער צוועק וועט זיין נענוג צו בע־טראַכטען די 5 יאָהר פון 1861 ביז 1865, אין וועלכער צייט אי־בער א האַלבער מיליאָן האָבען אויסגעוואַנדערט און די אַבסאָלוטע פאָלקס־צאָהל איז געפאַלען אויף מעהר ווי ½ מיליאָן.

טאַבעלע א. די פיה.

יאָהר	פערד		בהמות		
	סך הכל	פערקלע־נערונג	סך הכל	פערקלע־נערונג	פערמעהרונג
1860	619,811	———	3,606,374	———	———
1861	614,232	5,993	3,471,688	138,316	———
1862	602,894	11,338	3,254,890	216,798	———
1863	579,978	22,916	3,144,231	110,695	———
1864	562,158	17,820	3,262,294	———	118,063
1865	547,867	14,291	3,493,414	———	231,120

[181] די בעפעלקערונג פון אירלאַנד: 1801 — 5,319,867 פערזאָן; 1811 — 6,084,996; 1821 — 6,869,544; 1831 — 7,828,347; 1841 — 822,664.

ו) אירלאַנד.

צום סוף פון אָט דעם אָבטיי׳ל מוזען מיר נאָך אריבערגעהן א ווייל אין אירלאַנד. קודם כל די פאקטען, וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך דא.

אירלאַנד׳ס בעפעלקערונג האָט אין יאָהר 1841 געגרייכט 8,222,664 פערזאָן; אין 1851 איז זי אראָפגעפאַלען צו 6,623,985, אין 1861 צו 5,850,309, אין 1866 צו 5½ מיליאָן, אומגעפעהר צו דעם שטאַנד, וואו זי איז געשטאַנען אין 1801. די פערקלענערונג האָט זיך אָנגעפאַנגען מיט דעם הונגער־יאָהר

פיינערע פרעסע זיך אבגענעבען אינגאנצען מיט בעטראכטונגען וועגען דער נראבער פערדאַרבענקייט פון די דארף־לייט, וועלכע פועל׳ן ביי זיך צו פער־קויפען זייערע קינדער אין אוא שקלאַווערי! אונטער אט די פערפלוכטע אום־שטענדען, צו וועלכע די „ערעל־הערציגע" האבען פערדאמט דעם דארף־מאן, וואלט קיין וואונדער ניט געווען, וועז ער וואלט זאגאר אויפגעפרעסען זייער אייגענע קינדער. וואס עס איז ווירקליך וואונדערבאר, איז וואס ער האט נאך אלעם דעם דאך אויפגעהאלטען אין א גרויסען טיי׳ל א געזונדטען כאראק־טער. די אפיציעלע בעריכט־אבגעבער בעווייזען, אז די עלטערן אפילו אין די נאנג־דיסטריקטען האסען דעם „נאנג"־סיסטעם. „מען גיפינט א סך בעווייז־זען אין די עדות־זאגונגען, וואס מיר האבען צונויפגעזאמלט, אז די עלטערן וואלטען אין א סך פאלן געווען דאנקבאר, וועז מען זאל איינפיהרן א צוואנג־געזעץ, וואס וואלט זיי נעגעבען די מענליכקייט צו קאנען ביישטיהן די נסיונות און דעם דרוק, אונטער וועלכע זיי זיינען אפט אונטערוואָרפען. אמאל טרייבט זיי דער קהלה־בעאמטער, אמאל דער ארבייט־געבער, סטראשענדיג זיי אליין אבצוזאגען פון דער ארבייט, אז זיי זאלען שיקען די קינדער צו פערדינענען איידער אין דער שוהלע. . . . די נאנצע פערווייסטעטע צייט און קראפט; אלע צרות, וואס די איבערגעוועהנליכע און נוצלאוע אויסמאטרונג פערשאפט דעם דארף־מאן און זיין פאמיליע; יעדער פאל, וואו די עלטערן קאנען צושרייבען דעם מאראלען חורבן פון זייער קינד צו דער ענגשאפט אין די קאטעדזשעס אדער צו די שמוציגע איינפלוסען פון דעם נאנג־סיסטעם, פון אויפרייצען אין דער ברוסט פון די אריסע ארבייטער אזויינע גפיהלען, וועל־כע מיר קאנען נאנץ גוט פערשטעהן און וועלכע מען דארף דא ניט נעהענטער פאנאנדערגליידערן. זיי מוזען פיהלען, אז עס איז זיי אננעטאן נעווארן א סך קרפערליכע און נייסטיגע יסורים דורך אומשטענדען, פאר וועלכע זיי זיינען אויף קיין אופן ניט פראנטוואָרטליך; צו וועלכע, אויב עס וואלט נאר נעלענען אין זייער מאכט, זיי וואלטען קיינמאל ניט נענעבען זייער צושטימונג, און אנטקענען וועלכע זיי האבען קיין כח ניט צו קעמפפען." (ד. נ. ו. XX נאטע 82, XXIII, נאטע 96.)

דער שטח, אויף וועלכען זיי זיינען געווען פערזעעט איז געווען גרעסער אין 1865. (זעה טאבעלע ג.)

טאבעלע ב.

פערגרעסערונג אָדער פערקלענערונג פון דעם שטח, וואָס וועלט פעראָקערט אויף תבואה און גראָז.

יאָר	תבואות		נרינסען		גראָז און קלעווער	
	פערקלענערונג	פערגרעסערונג	פערקלענערונג	פערגרעסערונג	פערקלענערונג	פערגרעסערונג
	אקער	אקער	אקער	אקער	אקער	אקער
1861	15,701	36,974	———	47,969	———	———
1862	72,734	74,785	———	———	———	6,623
1863	144,719	19,358	———	———	———	7,724
1864	122,437	2,317	———	———	———	47,486
1865	72,450	———	25,741	———	———	68,970
1861-65	428,041	107,984	———	———	———	82,834

יאָר	פלאקס		סך הכל קולטיווירט לאנד	
	פערקלענערונג	פערגרעסערונג	פערקלענערונג	פערגרעסערונג
		אקער	אקער	אקער
1861	———	19,271	———	81,873
1862	———	2,055	———	138,841
1863	———	63,922	———	92,431
1864	———	87,761	———	10,493
1865	50,159	———	———	28,218
1861-65	———	122,850	———	330,860

יאָהר	שעפסען			חזירים		
	סך־הכל	פערקלע־ נערונג	פער־ מעהרונג	סך־הכל	פערקלע־ נערונג	פער־ מעהרונג
1860	3,542,080	———	———	1,271,072	———	———
1861	3,556,050	———	13,970	1,102,042	169,030	———
1862	3,456,132	99,918	———	1,154,324	———	52,282
1863	3,308,204	147,228	———	1,067,458	86,866	———
1864	3,366,941	———	58,737	1,058,480	8,978	———
1865	3,688,742	———	321,801	1,299,893	———	241,413

פון אָט דער טאַבעלע בעקומען מיר דעם רעזולטאַט:[182]

פערד	בהמות	שעפסען	חזירים
אבסאלוטע פערקלענערונג	אבסאלוטע פערקלענערונג	אבסאלוטע פערמעהרונג	אבסאלוטע פערמעהרונג
27,358	116,626	146,608	28,819

לאָמיר זיך איצט וועגדען צו דער אַגריקולטור, וועלכע גיט די לעבענס־מיטלען פאַר די פיה און מענשען. אין דער פאַל־ געגדער טאַבעלע איז די פערקלענערונג אָדער פערמעהרונג אויס־ גערעכענט פאַר יעדען בעזונדערן יאָהר אין פערגלייך מיט דעם פריהערדיגען יאָהר. די תבואות פאַסען אום ווייץ, האָבער, גערש־ טען, קאָרן, באָב און ארבעס; די גרינס — בולבע, ריבען, מאַנ־ גאָלד, בוראַקעס, מערען, פאַסטערנאַק א. אז. וו.

אין דעם יאָהר 1865 זיינען צוגעקומען אונטער דער רובריק גראָז־לאַנד 127,470 אקער, הויפטזעכליך וויבל דער שטח אונטער דער רובריק „אונבענוצט, וויסט לאַנד און „בּאָג" (טאַרף־זומפ)" איז פערקלענערט געוואָרן אויף 101,543 אקער. וועגן מיר פער־ גלייכען די פּראָדוקטען פון 1865 מיט 1864, געפינען מיר א פער־ קלענערונג אין תבואות אויף 246,667 פערטלען, איינגעטיילט: וויץ 48,999, האָבער 166,605, גערשטען א. אז. וו. 29,892; די פערקלענערונג אין בולבע איז געווען 446,398 טאָן, אָבוואויל

[182] דער רעזולטאַט וואָלט אויסגעקומען נאָך וועניגער גינסטיג, וועז מיר וואָלטען נעגאַנגען נאָך וויטער צורויק. אין 1865 זיינען געווען שעפסען 3,688,742, אבער אין 1856 זיינען נעווען 3,694,294; חזירים אין 1865 — 1,299,893, אבער אין 1858 — 1,409,883.

פון דער בעוועגונג פון אירלאַנד'ס בעפעלקערונג און באָדען־פּראָדוקציאָן געהען מיר אַריבער צו דער בעוועגונג אין בייטעל פון זיינע לענדלאָרדס, גרעסערע אַרענדאַטאָרס און אינדוסטריעלע קאַפּיטאַליסטען. זי שפּיעגעלט זיך אָב אין דעם שטייגען און פאַ־לען פון דעם איינקונפט־שטייער. אַלס דערקלערונג צו דער נעקס־טער טאַבעלע ד, דאַרף מען בעמערקען, אַז רובריק ד (פּראָפּיטען אַ חוץ די אַרענדאַטאָרס' פּראָפּיטען) שליסען אויך איין די אַזוי־גערופענע „פּראָפּעסיאָנעלע" פּראָפּיטען, ד. ה. די הכנסות פון אַדוואָקאַטען, דאָקטוירים א. אַז. וו.; און די רובריקען ג און ה, אין וועלכע עס ווערט ניט אָנגעגעבען קיין ספּעציעלע פּרטים, שליסען איין די הכנסות פון בעאַמטע, אָפיציערען, שטאַאַט־סינע־קוריסטען, די וואָס האַלטען די וועקסלען פון שטאַאַט־הלואות א. אַז. וו.

אונטער רובריק ד איז דער דורכשניטליכער יעהרליכער וואוקס פון הכנסה פון 1853 ביז 1864 געווען ניט מעהר ווי 0,93 בעת אין גרויס־בריטאַניען פאַר דערזעלבער פּעריאָדע האָט עס בעטראָפען 4,58. די פאָלגענדע טאַבעלע צייגט די פערטיילונג פון די פּראָ־פּיטען (אויסשליסענדיג די אַרענדע־פּראָפּיטען) פאַר די יאָהרען 1864 און 1865:

---

[18] די פאַקטען וואָס זיינען געגעבען אין טעקסט, זיינען צוזאַמענגעשטעלט פון דעם מאַטעריאַל פון דער „אַגריקולטורעל סטאַטיסטיקס, אירלאַנד, דזשע־נעראַל אַבסטראַקט, דובלין" פאַר די יאָהרען 1860 א. וו. און ד. ג. „טייבלס עכטימייטעד אוועראיידזש פּראָדיוס עצט." די דאָזיגע סטאַטיסטיק איז אָפיציעל און ווערט יעהרליך פאָרגעלעגט דעם פּאַרלאַמענט. — הוספה צו דער 2טער אויס־גאַבע. די אָפיציעלע סטאַטיסטיק צייגט פאַר'ן יאָהר 1872 א פערקלענערונג אין קולטיווירטען שטח פון באָדען (אין פערגלייך מיט 1871) פון 134,915 אַקער. אַנשטאָט דעם איז געווען אַ „פערמעהרונג" אין דער קולטיווירונג פון גרינסען (ריבען, מאַנגאָלד א. ד. ג.) די פערקלענערונג אין שטח פון קולטיווירטען באָ־דען: 16,000 אַקער פאַר ווייץ, 14,000 אַקער פאַר האָבער, 4,000 אַקער פאַר גערשטען און קאָרן, 66,632 אַקער פאַר בולבעס, 34,667 פאַר פלאַקס און 30,000 אַקער וועניגער אין לאַנקעס, קלעווער, וויקע און ריבזאַמען. דער ווייץ־פערזעע־טער באָדען צייגט פאַר די לעצטע 5 יאָהר פאָלגענדען פערקלענערטען מאָסשטאַב: אין 1868 — 285,000 אַקער; 1869 — 280,000 אַקער; 1870 — 259,000 אַקער; 1871 — 244,000 אַקער; 1872 — 228,000 אַקער. פאַר דעם יאָהר 1872 געפינען מיר אין רונדע ציפער אַ פערמעהרונג פון 2600 פערד, 80,000 בהמות, 68,609 שעפסען און אַ פערקלענערונג פון 236,000 חזירים

טאבעלע ג.

פערטעהרונג אָדער פערקלענערונג פון דעם קולטיווירטען שטח, פון דעם פּראָדוקט פּער אַקער און פון דעם פּראָדוקט אין סך הכל 1865 פערגליכען מיט 1864.[183]

פּראָדוקט	אַקער קולטיווירטעס לאַנד				פּראָדוקט פּער אַקער.				פּראָדוקט אין סך־הכל			
	1864	1865	1865		1864	1865	1865		1864	1865	1865	
			[illegible]	[illegible]			[illegible]	[illegible]			[illegible]	[illegible]
					צענטנער	צענטנער	צענטנער	צענטנער	פערטעל	פערטעל	פערטעל	פערטעל
ווייץ	276,483	266,989	——	9,494	13,3	13,0	——	0,3	875,782	826,783	——	48,999
האבער	1,814,886	1,745,228	——	69,658	12,1	12,3	0,2	——	7,826,332	7,659,727	——	166,605
נערשטען	172,700	177,102	4,402	——	15,9	14,9	——	1,0	761,909	732,017	——	29,892
כערע	8,894	10,091	1,197	——	16,4	14,8	——	1,6	15,160	13,989	——	1,171
קארן				——	8,5	10,4	1,9	——	12,680	18,364	5,684	——
				——	טאן	טאן	טאן	טאן	טאן	טאן	טאן	טאן
בולבע	1,039,724	1,066,260	26,536	——	4,1	3,6	——	0,5	4,312,368	3,865,990	——	446,398
ריבען	337,355	334,212	——	3,143	10,3	9,9	——	0,4	3,467,659	3,101,683	——	165,976
מאנגאלד	14,073	14,839	316	——	10,5	13,3	2,8	——	147,284	191,937	44,653	——
קרויט	31,821	33,622	1,801	——	9,3	10,4	1,1	——	297,375	350,252	52,877	——
פלאקס*	301,693	251,433	——	50.260	*34,2	*25,2	——	*9,0	64,506	39,561	——	24,945
היי	1,609,569	1,678,493	68,924	——	1,6	1,8	0,2	——	2,607,153	3,068,707	461,554	——

* שטיין פון 14 פונט געוויכט.

זעה נאָטע 183 אויף נעקסטער זייט.

ענגלאַנד, אַ לאַנד מיט אַן ענטוויקעלטער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן און הויפּטזעכליך אינדוסטריעל וואָלט פערבלוטעט צום טויט, ווען זיין בעפעלקערונג וואָלט אַזוי פיעל אָבגעצויגען געוואָרן ווי די איירישע בעפעלקערונג. אירלאַנד איז אָבער אין דער איצטיגער צייט נישט מעהר ווי דורך אַ וואַסער־גראָבען אָבנעצוימטער אַגריקולטור־דיסטריקט פון ענגלאַנד, וועמען עס שטעלט צו תבואה, וואָל, פיה און אינדוסטריעלע און מיליטערישע רעקרוטען.

די ענטפעלקערונג פון אירלאַנד האָט געלאָזט אַ סך לאַנד ניט קולטיווירט, האָט זעהר פערמינערט די באָדען־פּראָדוקטען[186] און טראָץ דעם גרעסערן שטח, וואָס איז אָבגעגעבען געוואָרן פאַר פיהצוכט, האָט זי מיטגעבראַכט אין אייניגע צווייגען אַן אַבסאָלוטע פערקלענערונג, אין אַנדערע אַ פאָרטשריט, וואָס איז קוים ווערטה צו דערמאָנען און וועלכער ווערט נאָכאַנאַנד אונטערבראָכען פון ריקשריטען. פונדעסטוועגען זיינען מיט דעם פאַלען פון דער בעפעלקערונג נאָכאַנאַנד געשטיגען די רענטע פון באָדען און די אַרענדע־פּראָפיטען, הגם די לעצטע ניט אַזוי בעשטענדיג ווי די ערשטע. די דערקלערונג פון דעם איז לייכט פערשטענדליך. פון איין זייט האָט זיך צוליעב דעם, וואָס קליינע פאַרמס זיינען קאָנסאָלידירט געוואָרן און אַקער־לאַנד איז פערוואַנדעלט געוואָרן אין לאָנקעס, אַ גרעסערער טייל פון דעם גאַנצען פּראָדוקט פערוואַנדעלט אין מעהר־פּראָדוקט. דער מעהר־פּראָדוקט איז געוואַקסען, אָבוואָהל דער גאַנצער פּראָדוקט, פון וועלכען ער מאַכט נאָר אויס אַ ברוך־טייל, איז קלענער געוואָרן. פון דער אַנדער זייט איז דער געלד־ווערטה פון דעם דאָזיגען פּראָדוקט געשטיגען נאָך שנעלער ווי זיין מאַסע, צוליעב דעם געשטיגענעם ענגלישען מאַרק־פּרייז

דער טאַבעלע איידער אין דער פאַריגער, צוליעב געוויסע אַראַבציהונגען, וואָס דאָס געזעץ ערלויבט.

[186] אויב דער פּראָדוקט פּער אַקער ווערט אויך לפי ערך קלענער, דארף מען ניט פערגעסען, אַז ענגלאַנד האָט אַנדערטהאַלבען הונדערט יאָהר נאָכאַנאַנד עקספּאָרטירט אינדירעקט דעם באָדען פון אירלאַנד, ניט געבענדיג זיינע בעאַרבייטער צומאַל די מיטלען אַפילו נאָר אומצוקעהרן די בעשטאַנד־טיילען פון דעם באָדען, וואָס זיינען ערשעפּט געוואָרן.

טאבעלע ד.

דער איינקומענסט־שטייער פון די שטייער־שולדיגע הכנסות אין אירלאַנד (אין פונטען סטערלינג).[184]

	1860	1861	1862
רובריק א גרונד־רענט — — — — —	13,893,829	13,003,554	13,398,938
רובריק ב ארענדע־פראפיטען — — —	2,765,387	2,773,644	2,937,899
רובריק ד אינדוסטריעלע א. א. פראפיטען	4,891,652	4,836,203	4,858,800
סך הכל פון די רובריקען א ביז ה — —	22,962,685	22,998,394	23,597,574

	1863	1864	1865
רובריק א גרונד־רענט — — — — —	13,494,091	13,470,700	13,801,616
רובריק ב ארענדע־פראפיטען — — —	2,938,823	2,930,874	2,946,072
רובריק ד אינדוסטריעלע א. א. פראפיטען	4,846,497	4,546,147	4,850,199
סך הכל פון די רובריקען א ביז ה — —	23,658,631	23,236,298	23,930,340

רובריק ד.[185] הכנסה פון פראָפיטען (איבער 60 פונט סט.) אין אירלאַנד.

	1864		1865	
	סום סטג.	סום פֿונט סט.	סום סטג.	סום פֿונט סט.
יעהרליכע סך הכל הכנסה — — —	4,368,610	17,467	4,669,979	18,081
יעהרליכע הכנסה איבער 60 פונ				
אונטער 100 פונט סט. — — —	238,626	5,015	222,575	4,703
פון דער יעהרליכער ס"ח הכנסה	1,979,066	11,321	2,028,471	12,184
דאס איבערינע פון דער יעהרליכער				
ס"ה הכנסה — — — — — —	2,150,818	1,131	2,418,933	1,194
דערפון — — — — — —	1,083,906	910	1,097,937	1,044
	1,066,912	121	1,320,996	186
	430,535	105	584,458	122
	646,377	26	736,448	28
	262,610	3	274,528	3

[184] „T-n'h Report of the Commissioners of Inland Revenue," Lon. 1865.

[185] די יעהרליכע סך הכל הכנסה אונטער רובריק ד איז אנדערש אין אם

דערט מיט דעם מאָסשטאָב פון דעם 14טען יאָהרהונדערט, האָט אָט די נאָאיוויטעט נאָך פערזעהן א חוץ דעם, אז בעת יענע מגפה און די פערקלענערונג פון דער בעפעלקערונג, וואָס איז נעקומען דורך איהר, האָט אויף דער זייט פון קאנאל, אין ענגלאנד, געבראכט בעפרייאונג און בעריכערונג פון דער אגריקולטור־בעפעלקערונג, האָט זי אויף יענער זייט, אין פראנקרייך, מיטגעבראכט נאָך א גרעסערע פערקנעכטונג און א שווערערען עלענד.*[186]

דער הונגער פון 1846 אין ירלאנד האָט נעטויטעט מעהר ווי א מיליאָן מענשען, אָבער נאָר די אָרימע טייוואָלים. דעם רייכטום פון לאנד האָט ער ניט געטאָן דעם קלענסטען היזק. די אויסוואנדערונג פון די נעקסטע 20 יאָהר, אן אויסוואנדערונג, וואָס האלט נאָך אלץ אין וואקסען, האָט ניט פערקלענערט, א שטייגער ווי דער 30 יאָהריגער קריעג, די פראָדוקציאָנס־מיטלען צוגלייך מיט דער פערקלענערונג פון דער צאָהל מענשען. דער אירישער זשענטרי האָט ערפונדען א גאנץ נייע מעטאָדע ווי אזוי אריבערצופעקלען אן אָרים פאָלק פאר טויזענדער מיל פון דעם שוי־פלאץ פון זיין עלענד. די עמיגראנטען, וואָס האָבען זיך בעזעצט אין די פאראייניגטע שטאָאטען, האָבען יעהרליך געשיקט סומען געלד אהיים, רייזע־קאָסטען פאר די צוריקגעבליבענע. יעדע טרופע, וואָס וואנדערט אוים היינטיגם יאָהר, ציהט נאָך זיך אנדער טרופע נעקסטען יאָהר. אנשטאָט עס זאָל אירלאנד עפעס קאָסטען, איז די עמיגראציע אויף דעם אופן גאָר אייגער פון די אייגטרעגליכסטע צווייגען פון זיין עקספאָרט־געשעפט. ענדליך איז זי א סיסטעמאטישער פראָצעס, וועלכער מאכט ניט אינפאך אויף א וווילע א לאָך אין דער בעפעלקערונג, נאָר אזעלכער, וואָס

---

*[186] אזוי ווי אירלאנד ווערט בעטראכט אלס דאס נעלויבטע לאנד פון דעם „בעפעלקערונגס־פרינציפ", האט טה. מאלטהוס נעשריבען, איידער ער האט פערעפענטליכט זיין ווערק וועגען דער בעפעלקערונג, זיין בעריהמטען בוך: "Ireland, its Evils and their Remedies," לאנדאן 1829, צוויי־טע אויסגאבע אין וועלכען ער האט בעווייזען דורך א פערגלייכונג פון דער סטאטיסטיק פון די אייגצעלנע פראווינצען אוז אין יעדער פראווינץ פון די אייגצעלנע גראפשאפ־שאפטען, אז דער עלענד הערשט דארט ניט, ווי מאלטהוס וויל האבען, לפי ערך צו דער בעפעלקערונג־צאהל, נאר נראד אין אז אומגעקהרטער פערהעלטניש צו איהר.

פון פלייש וואָל, א. אז. וו. אין די לעצטע 20 און ספּעציעל אין די לעצטע 10 יאָהר.

צעברעקלטע פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וועלכע דיענען דעם פּראָדוצירער אליין וויי בעשעפטיגונגס־מיטלען און לעבענס־מיטלען, ניט פערגרעסערענדיג זייער אייגענעם וועדטה דורך א פערקער־פּערונג אין זיי פון פרעמדער ארבייט, זיינען ניט מעהר קאָפּיטאַל, ווי דער פּראָדוקט, וואָס ווערט פערצעהרט פון זיין אייגענעם פּראָ־דוצירער, איז סחורה. אויב צוזאַמען מיט דער בעפעלקערונג פון דער פאָלקס מאַסע איז אויך פערקלענערט געוואָרן די מאַסע פּראָ־דוקציאָנס־מיטלען, וואָס ווערן אָנגעוואַנדעט אין דער אַנריקול־טור, דאַן איז די קאָפּיטאַל־מאַסע, וואָס ווערט אין איהר פער־וואַנדעט, נרעסער געוואָרן, וויל א טייל פון די פריהער צעברע־קעלטע פּראָדוקציאָנס־מיטלען איז פערוואַנדעלט געוואָרן אין קא־פּיטאַל.

דער גאַנצער קאָפּיטאַל פון אירלאַנד, א חוץ פון דער אג־ריקולטור, וואָס איז אַרייננעלעגט געוואָרן אין אינדוסטריע און האַנדעל האָט זיך אין די לעצטע 20 יאָהר זעהר לאַנגזאַם אקומו־לירט, און אונטער גרויסע און שטענדיגע שוואַנקונגען. אויף אזוי־פיעל שנעלער, פערקעהרט, האָט זיך ענטוויקעלט די צענטראַליזא־ציע פון זיינע אינדיווידועלע בעשטאַנדטיילען. ענדליך, וויי קליין עס איז ניט געווען זיין אבסאָלוטער וואוקס, רעלאַטיוו אבער, ד. ה. לפי ערך צו דער פערשווינדענדער בעפעלקערונג, איז ער זעהר פיעל געוואקסען.

אָט דאָ, הייסט עס, וויקעלט זיך אויף פאַר אונזערע אויגען, אויף א גרויסען מאַסשטאַב, א פּראָצעס, וואָס קיין בעסערן קאָן זיך די אַרטאַדאָקסישע פּאָליטישע עקאָנאָמיע ניט וויינשען, כדי צו בעשטעטיגען איהר דאָגמא, אז עלענד, קומט פון אן אבסאָלוטער איבער־בעפעלקערונג, און אז די ענטפעלקערונג ברענגט וויעדער אריין א גלייכגעוויכט. דאָס איז א פיעל־וויכטיגערער עקספּערי־מענט איידער די מגפה פון מיטען דעם 14טען יאָהרהונדערט, וואָס איז אזוי פערהערליכט געוואָרן פון די מאַלטהוזיאַנער. אגב אורחא בעמערקט: אויב דאָס אליין איז שוין גענוג א מלמדישע נאַאיוויטעט צו מעסטען די פּראָדוקציאָנס־פערהעלטנישען און די צונעפאַסטע בעפעלקערונג־פערהעלטנישען פון 19טען יאָהרהונ־

אַגריקולטור, און ליפערן דעריבער שטענדיג נייע רעקרוטען אין דעם קלאַס פון לוין־אַרבייטער.

די איינציגע גרויסע אינדוסטריע פון אירלאַנד, די לייווענט־פאַבריקאַציע, פאָדערט פערהעלטניסמעסיג וועניג דערוואַקסענע מענער און בעשעפטיגט בכלל, טראָץ איהר אויסשפּרייטונג זינט דער פּרייז פון באַוועל איז געשטיגען אין 1861-1866, אַ פער־העלטניסמעסיג אונבעדייטענדען טייל פון דער בעפעלקערונג. אַזוי ווי יעדע אַנדערע גרויסע אינדוסטריע, פּראָדוצירט זי שטענדיג דורך די נאָכאַנאַנדיגע שוואַנקונגען אַ רעלאַטיווע איבער־בעפעלקע־רונג אין איהר אייגענער ספערע, אַפילו ביי אַן אַבסאָלוטען וואוקס אין דער מענשען־מאַסע, וואָס זי ציהט אין זיך אַריין. דער עלענד פון דער דאָרפישער בעפעלקערונג שאַפט די גרונדלאַגע פאַר די ריעזיגע העמדער־פאַבריקען א. ד. ג., וואָס זייער אַרבייטער־אַר־מעע איז גרעסטענטיילס צעשפּרייט איבערן גאַנצען לאַנד. מיר געפינען דאָ וויעדער דעם פריהער־געשילדערטען סיסטעם פון דער הויז־אַרבייט, וועלכער אין דער מעטאָדע פון איבעראַרבייט און ניט־דערצאָהלען בעזיצט זיינע אייגענע מיטלען צו שאַפען אי־בעריג־געוואָרענע אַרבייטער. ענדליך, ווען אַפילו די ענטפעלקע־רונג האָט דאָ ניט אַזעלכע צעשטערענדע פאָלגען ווי אין אַ לאַנד פון אַ ענטוויקעלטער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, קומט זי דאָך ניט פאָר אָהן אַ שטענדיגער צוריקווירקונג אויף דעם אינ־לענדישען מאַרק. די אויסוואַנדערונג לאָזט איבער ניט נאָר לעדיגע הייזער, נאָר אויך רואינירטע הויז־פערדינגער. די לעכער, וואָס די אויסוואַנדערונג מאַכט דאָ, בעגרעניצט ניט נאָר די לאָקאַלע נאָכ־פראַגע אויף אַרבייט, נאָר אויך די הכנסות פון די קליינע קרע־מער, האַנדווערקער און קליינע האַנדעלס־לייט בכלל. דערפון נעהמט זיך די פערקלענערונג פון די הכנסות צווישען 60 און 100 פונט סט. אין טאַבעלע ה.

אַ קלאָרער בילד פון דער לאַגע פון די ערד־אַרבייטער (טאָג־לוינער) אין אירלאַנד געפינט זיך אין די בעריכטען פון די אייר־ישע אינספּעקטאָרען פון דער פערוואַלטונג פאַר אָרימע (1870)[138]**** אַלס בעאַמטע פון אַ רעגירונג, וועלכע האַלט זיך נאָר

**** "Reports from the Poor Law Inspectors on the Wages of Agri-

שלעפּט פון איהר יעהרליך ארויס מעהר מענשען איידער די נע־
בורטען קאָנען ממלא זיין, אזוי אז דער אבסאָלוטער בעפעלקע־
רונגס־גראד פאלט פון יאָהר צו יאָהר.**[186]

וואָס זיינען געווען די פאָלגען פאר די צוריקגעבליבענע, פאר
די ארבייטער פון אירלאַנד, וואָס זיינען בעפרייט געוואָרן פון דער
איבערבעפעלקערונג? דער פּוּעל יוצא איז, אז די רעלאַטיווע אי־
בערבעפעלקערונג איז היינט פונקט אזוי גרויס ווי פאר דעם יאָהר
1846, אז דער ארבייט־לוין שטעהט פונקט אזוי נידעריג, אז די
מאַטעריעלע פון דער ארבייט איז נאָך גרעסער געוואָרן, אז דער
עלענד טרייבט דאָס לאַנד וויערער צו א נייעם קריזיס. די אור־
זאכען זיינען אויפאַכט. די רעוואָלוציע אין דער אגריקולטור
האָט געהאַלטען טריט גלייך מיט דער אויסוואַנדערונג. די פּראָ־
דוקציאָן פון דער רעלאַטיווער איבערבעפעלקערונג האָט נאָך ארי־
בערגעשטיגען די אבסאָלוטע ענטפעלקערונג. איין בליק אויף טא־
בעלע ב בעווייזט, ווי די פערוואַנדלונג פון אקער־לאַנד אין גראָז־
פעלדער מוז ווירקען נאָך שארפער אין אירלאַנד ווי אין ענגלאַנד.
דאָ, אין ענגלאַנד, ווערט מיט דער פיה־צוכט פערגרעסערט די
קולטיווירונג פון גרינסען, דאַרט ווערט זי קלענער. בעת א גרויסע
צאָהל אקער לאַנד, וואָס זיינען פריהער בעארבייט געוואָרן, פוס־
טעווען איצטער אָדער ווערן פערוואַנדעלט אין שטענדיגע גראָז־
פעלדער, דיענט א גרויסער טיל פון דעם פריהער אונבענוצטען
ווייסטען לאַנד און די טאַרף־בלאָטעס צו פערגרעסערן די פיה־
צוכט. די קלענערע און מיטעלע פערמערס — איך נעהם אריין
אין דעם חשבון אלע, וועלכע בעארבייטען ניט מעהר ווי 100
אקער — מאכען נאָך אלץ אויס $\frac{4}{5}$ פון דער גאנצער צאָהל.***[186]
זיי ווערן אלץ מעהר, און גאָר אין א גאנץ אנדער גראד ווי פריהער,
צעדריקט פון דער קאָנקורענץ פון א קאַפּיטאַליסטיש בעטריבענער

**[186] פאר דער צייט פון 1851 ביז 1874 גרייכט די נאנצע צאָהל אויף־
וואַנדערער ביז 2,325,922.

***[186] לויט א טאבעלע אין מורפי׳ס "Ireland, Industrial, Political and Social" 1870. האבען 94.6 פראצענט פון די ערענדעס ניט דער־
גרייכט די גרויס פון 100 אקער, און נאָר 5.4 פראצענט פאַרמס זיינען איבער
100 אקער גרויס.

ווירקליכען לוין, חאָט זיין געלד־ראטע געמוזט שטיגען. „פריהער פֿאר דעם הונגער האָט דער געדונגענער ערד־ארבייטער געקריגען א שטיקעל לאנד, וואו ער האָט פערזעעט בילבעס; ער האָט אויך געהאט די מעגליכקייט צו האדעווען א חזיר און צו האלטען עופות. היינטיגען טאג מוז ער ניט נאר קויפען אלע זיינע לע־בענס־מיטלען, נאר עס פעהלט איהם אויך די הכנסה, וואס ער האָט געהאט פון דעם פערקויף פון חזירים, עופות און אייער."[287]

קאקטיש זיינען די געדונגענע ערד־ארבייטער פריהער געווען צוזאמענגעפאסען מיט די קליינע פערמערס אין האבען פארמירט מעהרסטענטייל א מין הינטער־וואך פון די מיטלע און גרעסע־רע פארמס, אויף וועלכע זיי האבען געארבייט. ערשט זינט דער קאטאסטראפע פון 1846 האבען זיי אנגעפאנגען אויסצומאכען א טייל פון דעם קלאס רייניע לוין־ארבייטער — א ספעציעלער קלאס, וואס איז פערבונדען מיט זיינע לוין־בעלי בתים נאר דורך געלד־בעציהונגען.

מיר וויסען וואס זייער וואוינונג־צושטאנד איז געווען פאר 1846. זינט דאמאלסט איז ער נאך ערגער געוואָרן. אין טייל פון די געדונגענע ארבייטער, וועלכער ווערט דערווייל קלענער פון טאג צו טאג, וואוינט נאך אויף די לענדרייען פון די פער־מער, אין איבערגעפילטע היזלאך, וואס זייער אבשיילִיכקייט שטייגט וויַיט אריבער דאס ערגסטע, וואס די ענגלישע לאנד־דים־טריקטען האבען אונז בעווייזען פון דעם מין. און דאס איז דער צושטאנד אומעטום, א חוץ אין איניגע גענענדען פון אלסטער; אין דרום — אין די גראפשאפטען קארק, לימעריק, קילקעני, א. אז. וו.; אין מזרח — אין וויקלאָו, וועקספארד א. אז. וו.; אין צענטער פון אירלאנד — אין קינגס און קווינס קאונטי, אין דער גראפשאפט דובלין א. אז. וו.; אין צפון — אין די גראפשאפטען דאון, אנטרים, טייראן א. אז. וו.; ענדליך אין מערב — אין סליגא, ראסקאמאן, מייא, גאלווויי א. אז. וו. „די היזלאך פון די ערד־ארבייטער," רופט אויס אייניר פון די אינספעקטאָרען, „זיי־נען א שאנד פאר דער רעליגיאן און דער ציוויליזאציע פון׳ם לאנד." (ד. נ. ז. 12.) כדי צו מאכען אט די וואוין־גריבער מעהר

[287] דערט נופא, ז. 29, 1.

דורך באיאנעיען און דורך אן אפענעם אדער פערדעקטען בעלא־
גערונג־צושטא, מוזען זיי אבהיטען אלע שפראך־פארזיכטיגקיי־
טען, וואס זיינען קאלענען אין ענגלאנד זיינען ממאס; טראץ
דעם אבער ערלויבען זיי ניט זייער רעגירונג זיך צו פערווענען
מיט אילוזיעס.

לויט זיי נאך האט די אלץ זעהר נידעריגע לוין־ראטע ביי ערד־
ארבייט זיך אויפגעהויבען אין די לעצטע 20 יאהר אויף 50 ביז
60 פראצענט, און שטעהט איצט דורכשניטליך ביי 6 ביז 9 שי־
לינג א וואך. אבער הינטער אט דער לפנים'דיגער העכערונג
בעהאלט זיך א ווירקליכער ארונטערפאל פון'ם לוין, וואס זי
גלייכט זיך צומאל ניט אויס מיט דעם געשטיגענעם פריים אויף
די נויטוועגדיגע לעבענסמיטלען, וואס איז פארגעקומען אונטער
דער צייט. אלס בעווייז קאן דיענען דער פאלגענדער אויסצוג פון
די אפיציעלע חשבונות פון אן איירישען וואלקהאוז.

דער וועכענטליכער דורכשניט פון לעבענס־קאסטען פער קאפ.

דער יאהר, וואס ענדיגט זיך	נאהרונג	קליידונג	סך הכל
29 סעפט. 1849	1 שיל. 3¼ פעני	3 פענים	1 שיל. 6¼ פעני
29 " 1869	2 " 7¼ "	6 "	3 " 1¼ "

דער פריים פון די נויטוועגדיגע לעבענס־מיטלען איז אלזא
כמעט צוויי מאל אזוי גרויס און דער פריים פון קליידונג איז
פונקט צוויי מאל אזוי פיעל ווי פאר 20 יאהרען.

אפילו וען מען זאל ניט נעהמען אין בעטראכט אט די ניט־
גלייכע פערהעלטניש ([פון לוין און לעבענס־קאסטען], וואלט
דער פשוט'ער פערגלייך פון דער לוין־ראטע, אויסנעדריקט אין געלד,
נאך ווייט ניט געגעבען קיין ריכטיגען רעזולטאט. פאר דעם
הונגער איז דער גרעסטער טייל פון די אגריקולטור־לוינען גע־
צאהלט געווארן „אין נאטורא", און נאר דער קלענסטער טייל אין
געלד; הייגט איז צאהלען אין געלד דער רעגעל. פון דעם אליין
קומט שוין אויס, אז וואס עס זאל ניט זיין די סומע פון דעם

cultural Laborers in Dublin 1870" זעה אויך "Agricultural Labourers [Ireland] Return etc." 8th of March 1861. London, 1862.

דאזיגער דוחק לאזט זיך נאר פיהלען „אין שניט־צייט אדער אין פריה־יאהר, וועו די ערד־ארבייט איז דרינגליך, בעת אין אנדערע צייטען פון יאהר בלייבען א סך הענד אהן ארבייט"; (ד. ג. ז. 1) אז „נאכדעם ווי מען גראבט אויס די בולבעס, פון אקטאבער ביז'ן נעקסטען פריהלינג . . . האבען זיי מעהר ניט קיין בעשעפטיגונג" (ד. ג. ז. 32), און אז אפילו אין דער בעשעפטיגטער צייט „פער־לירן זיי אפט גאנצע טעג און מוזען אויסשטעהן אלערליי אונ־טערברעכונגען אין דער ארבייט." (ד. ג. ז. 25.)

אט די רעזולטאטען פון דער אמריקולטורעלער רעוואלוציע, דאס הייסט פון דער פערוואנדלונג פון אקער־לאנד אין גראז־פעל־דער, פון דער אנוועגדונג פון מאשינערייע, פון די שטרענגסטע אר־בייט־אויסשפארונגען א. אז. וו. — ווערן נאך פערשארפט דורך די מושטער־לענדלארדס — אזוינע, וואס אנשטאט צו פערצעהרן זיי־ערע רענטען אין אויסלאנד, זיינען זיי אזויפיעל גנעדיג צו וואוי־נען אין אירלאנד אויף זייערע גיטער. כדי דאס געזעץ פון נאכ־פראגע און אנבאט זאל אויף קיין אופן ניט פערלעצט ווערן, בע־ציהען די דאזיגע העררען כמעט זייער גאנצען „ארבייטער־צו־שטעל . . . פון זייערע קלייניע פארמערס, וועלכע זיינען געצוואונ־גען צו געהן, וועו נאר מען רופט זיי, טהאן דעם לענדלארד'ס אר־בייט פאר א לוין, וואס איז אין פיעלע פאלען א סך נידעריגער איידער דער לוין פון געווענליכע טאג־ארבייטער, ניט קוקענדיג אויף די אונבעקוועמליכקייטען און היזקות, וואס זיי מוזען ליידען דערפון, וואס אין דער קריטישער צייט, וועו מען דארף זעהן אדער שניידען, מוזען זיי זייער אייגענע פעלדער פערנאכלעסיגען." (ד. ג. ז. 30.)

די אונזיכערקייט און ניט־רענטלמעסינקייט פון דער בעשעפ־טיגונג, די ארבייט־אבשטעלונגען, וואס קומען אפט פאר און האל־טען אן לאנג, אט די אלע צייכענס פון א רעלאטיוואר איבערצע־פעלקערונג פיגורירן דעריבער אין די בעריכטען פון די אינספעק־טארען פון די „פור לאו" פערוואלטונג אלס אזויפיעל צרות, וואס דער אייערישער ערד־ארבייטער פראלעטאריאט האט אויסצושטעהן. מען קאן זיך דערמאנען, אז מיר האבען אנגעטראפען עהנליכע ערשיינונגען אויך בייו דעם ענגלישען לאנד־פראלעטאריאט. דער אונטערשייד איז אבער, וואס אין ענגלאנד, א אינדוסטריעלעם

אנציהענד פאר די טאג־לויענר, קאנפיסקירט מען סיסטעמאטיש די שטיקלעך ערד, וואס געהערן צו די הייזלאך פון שנים קדמניות אן. „דאס בעוואוסטזיין, אז די לענדלאָרדס און זייערע פערוואלטער קאנען זיי בעהאנדלען אויף אזא אופן, האט ביי די געדונגענע ערד־ארבייטער ארויסגערופען געפיהלען פון אונצופריעדענקייט און פיינדשאפט אנטקעגען יענע, וועלכע בעהאנדלען זיי ווי א רעכט־לאזע ראסע." (ד. נ. ז. 12.)

דער ערשטער אקט פון דער אגריקולטורעלער רעוואלוציע איז געווען ארונטערצוריסען די הייזלעך, וואס האבען זיך געפונען אויף די ארבייט־פעלדער. דאס איז געשעהן אויף דעם גרעסטען מאסשטאב און פונקט ווי עס וואלט דערויף געווען א בעפעהל פון אויבען. פיעלע ארבייטער זיינען אויף דעם אופן געצוואונגען צו זוכען א וואוין־ארט אין די דערפער און שטעדטלאך. דאָרטן האט מען זיי אריינגעווארפען ווי אלטע זאכען אין דאך־קעמערלאך, אין לעכער, אין קעלערס און אין די שמוציגסטע ווינקלען פון די ערגסטע קוואַרטאלען. טויזענדער איירישע פאמיליען, וועלכע אפילו לויט דאס עדות פון די ענגלענדער, וואס זיינען דורכגעדרונגען פון נאציאנאלע פאראורטיילען, צייכענען זיך אוים מיט זייער זעלטענער צוגעבונדענקייט צו די היימישע פיער וועגט, מיט זייער זארגלאזער מונטערקייט און הויזליכער זיטען־רייניקייט, האבען זיך מיט אינמאל געפונען אריבערגעזעצט אין די טרייב־הייזער פון פערברעכען. די מענער האבען איצט געמוזט זוכען ארבייט ביי די ארומיגע ארענדאטאָרס און זיינען געדונגען געוואָרן פון טאג — די אונזיכערסטע פאָרם פון לוין. דערצו „האבען זיי געהאט צו געהן גרויסע שטרעקען צו דער ארבייט און פון דער ארבייט, דורכגענעצט פון רענען און אויסגעוועצט צו אנדערע שלאקען, וועלכע ברענגען אפט מיט שוואכקייטען, קראנקהייטען און דערמיט גרויסען עלענד." (ד. נ. ז. 25.)

„די שטעדט האבען פון יאהר צו יאהר געמוזט ארייננעהמען אלץ, וואס האט זיך גערעכענט אלס איבערפליסיגע ארבייטער פון די לאנד־דיסטריקטען"; (ד. נ. ז. 27.) און מען האט זיך נאך גע־וואונדערט, „וואס אין די שטעדט און דערפער געפינט זיך אן אי־בערפלום און אויפן לאנד איז א דוחק אדער עס האלט ביי א דוחק אין ארבייטער!" (ד. נ. ז. 26.) דער אמת איז, אז דער

נע נויט־בעדערפטיגסטע מיטלען צו געבען זיינע קינדער אַן ער־ציהונג. איך גיב איבער זיינע רייד ווערטערליך, ווי איך האָב עס געהערט פון זיין מויל. אַז ער איז אַ פעהיגער פאַבריק־אַרבייטער קען מען פערשטעהן דערפון, וואָס מען האָט איהם בעשעפטיגט ביי אַרטיקלען פאַר דעם מאַנטשעסטער מאַרק. דזשאָהנסאָן: — איך בין אַ האַמערער (ביטלער) און אַרבייט פון 6 אין דער פריה ביז 11 ביי נאַכט, פון מאָנטאָג ביז פרייטאָג; שבת ענדיגען מיר אום 6 אוהר אָבענדס און האָבען 3 שטונדען פאַר מאָהלצייטען און רוה. איך האָב 5 קינדער. פאַר אָט דער אַרבייט קריג איך 10 שילינג 6 פּענס אַ וואָך; מיין פרוי אַרבייט אויך און פערדיענט 5 שילינג אַ וואָך. דאָס עלטסטע מיידעל, צוועלף יאָהר אַלט, פּאַסט אויף אויפ'ן הויז. זי איז אונזער קעכין און איינציגע אויסהעל־פערין. זי ריכט אויס די קינדער אין שוהלע. אַ מיידעל, וואָס געהט פערביי דאָס הויז, וועקט מיך אויף האַלב 6 אין דער פריה. מיין פרוי שטעהט אויך אויף און געהט אַוועק גלייך מיט מיר. מיר עסען ניט פאַר'ן אַוועקגעהן צו דער אַרבייט. דאָס צוועלף־יאָהריגע קינד גיט אַכטונג אויף די קלענערע דעם גאַנצען טאָג, אום 8 אוהר געהען מיר אַהיים איבערבייסען. מיר טרינקען טהעע איינמאָל אַ וואָך; זאָנסט עסען מיר אַ געקעכץ אַמאָל פון האָ־בער־גריץ, אַמאָל פון „קאָרן"־מעהל אויב מיר קאָנען זיך פערגינען. ווינטער טרינקען מיר אַביסעל וואַסער מיט צוקער צו דעם „קאָרן"־מעהל. זומער האָבען מיר עטליכע בולבעס, וואָס מיר פערזעען אַליין אויף אַ שטיקעל ערד, און ווען זיי געהען אויס, קעהרן מיר זיך צוריק צו דעם געקעכץ. אָט אַזוי געהט עס טאָג אויס, טאָג איין, זונטאָג און אַ גאַנצע וואָך, דעם גאַנצען יאָהר כסדר. איך בין אַלעמאָל זעהר פערמאַטערט נאָך דער אַרבייט. אַמאָל זעהען מיר אַ ביסען פלייש, אָבער זעהר זעלטען. דריי פון אונזערע קינ־דער געהען אין שוהלע און מיר צאָהלען אַ פּעני אַ וואָך פאַר יעדעס קינד. אונזער דירה־געלד איז 9 פּענס אַ וואָך. טאָרף אויף צו הייצען קאָסט וועניגסטענס 1 שילינג 6 פּענס אַלע פערצעהן טעג."[188] אָט דאָס זיינען אייריש לוינען, אָט דאָס איז דאָס איי־רישע לעבען!

---

[188] „רעפּאָרט אינספּ. אָוו פעקטאָרים, 31 אָקטאָבער 1866," ז. 96.

לאנד, רעקרוטירט זיך דער אינדוסטריעלער רעזערוו אין די לאנד־דיסטריקטען, בעת אין אירלאנד, אַן אגריקולטורעלעם לאנד, רעקרוטירט זיך דער אגריקולטורעלער רעזערוו אין די שטעדט, די ערי מקלט פון די פערטריבענע לאנד־ארבייטער. אין ענגלאנד פערוואנדלען זיך די איבעריג־געוואָרענע ערד־ארבייטער אין פאבריק־ארבייטער; אין אירלאנד בלייבען די, וואָס זיינען פערשטופט געוואָרן אין די שטעדט, ערד־ארבייטער און געהען שטענדיג זוכען ארבייט צוריק אויפ'ן לאנד, בעת זיי דריקען אין דערזעלביגער צייט אויף דעם שטאָדטישען לוין.

די אָפיציעלע בעריכט־אָבגעבער רעזומירן די מאטעריעלע לאגע פון דעם געדונגענעם ערד־ארבייטער ווי פאלגט: „אַבוואוילער לעבט מיט דער גרעסטער שפּארזאמקייט, איז זיין לוין קוים גענוג צו בעזאָרגען זיין פאמיליע מיט שפּייז און צו צאָהלען ד רהגעלד, אויף צו קליידען זיך מיט זיין ווייב און קינד הענגט ער אָב פון אנדערע קוואלען. . . . די לופט פון זייערע וואוינונגען צוזאמען מיט די אנדערע דחקות, וואָס זיי האָבען אויסצושטעהן, מאכט זייער קלאָס עלול אין א גאנץ בעזונדערן גראד צו ווערן קראנק אויף טיפוס און שווינדזוכט." (ד. ג. ז. 21, 13.) נאָך דעם איז קיין וואונדער ניט, אז לויט דאָם איינשטימיגע עדות פון די אינספּעקטאָרען זיינען די רייהען פון אָט דעם קלאָס דורכגעדרונגען פון א פינסטערער אונצופריעדענהייט, אז זיי בענקען נאָך דער פערגאנגענהייט, פערשילטען די געגענוואָרט און זיינען פערצווייפעלט וועגען דער צוקונפט, אז „זיי גיבען זיך איבער צו דעם שרעליכען איינפלוס פון אנימאטאָרס," און האָבען נאָר איין פיקסע אידעע, אויסצוואנדערן נאָך אמעריקא. אָט דאָס איז דער אוטאָפיסטישער גן־עדן, אין וועלכען די גרויסע מאלטהוזיאנישע פאנאצעא, די ענטפעלקערונג, האָט פערוואנדעלט דאָס גרינע אירין!

וואָס פאר א גליקליכען לעבען אפילו די פעהיגע אייריש אינדוסטריע ארבייטער פיהרן, וועט זיין נענוג צו בעווייזען מיט איין ביישפּיעל:

„אויף מיין בעזוך ניט לאנג צוריק אין צפון־טייל פון אירלאנד," זאגט דער ענגלישער פאבריק־אינספּעקטאָר ראָבערט ביי־קער, איז מיר פאָרגעקומען צו זעהן די אָנשטרענגונגען פון א פעהיגען אייריש ארבייטער, וועלכער האָט אָבגעשפּאָרט פון זיי־

באדען, און ממילא אויך דעם פאלק, וואס איז נישט מעהר ווי א צוגאב צום באדען. ער דערקלערט דעריבער, אז אירלאנד איז נאך אלץ איבערבעפעלקערט און דער שטראם פון אויסוואנדערונג פליעסט נאך אלץ צו־לאנגזאם. כדי צו זיין פאלשטענדיג גלויבליך, מוז אירלאנד לויז ווערן וועניגסטענס פון נאך ⅓ מיליאן ארבייט־מענשען. זאל קיינער ניט מיינען, אז אט דער לאדר, וועלכער איז נאך פאעטיש אויף, איז א דאקטאר פון סאנגראד'ס שוהלע, וועלכער האט יעדעם מאל, וואס ער האט געפונען, אז זיין פאציענט איז ניט בעסער, געהייסען שלאגען צו אדער און נאך אמאל שלאגען צו אדער, ביז דער קראנקער האט צוזאמען מיט זיין בלוט אויך פערלארן זיין קראנקהייט. לארד דאפערין פערלאנגט א נייעם אדער־שלאגען נאר פון ⅓ מיליאן, אנשטאט אומגעפעהר 2 מיליאן, וואס אירלאנד מוז פאקטיש פערלירן, כדי דאס „טויזענדיעהריגע רייך" זאל קאנען אויפגעבויט ווערן. דער בעוויז קאן לייכט געליפערט ווערן.

1		2		3		4	
פארמס ניט אריבער 1 אקער		פארמס אריבער 1 אקער און ניט מעהר ווי 5		פארמס אריבער 5 אקער און ניט מעהר ווי 15		פארמס אריבער 15 און ניט אריבער 30 אקער	
צאהל	אקער	צאהל	אקער	צאהל	אקער	צאהל	אקער
48,653	25,394	82,037	288,916	176,368	1,836,310	136,578	3,051,343

5		6		7		8	
פארמס אריבער 30 און ניט אריבער 50 אקער		פארמס אריבער 50 און ניט אריבער 100 אקער		פארמס אריבער 100 אקער		דער גאנצער שטח (שליסט איין טארף און וויסט לאנד)	
צאהל	אקער	צאהל	אקער	צאהל	אקער		אקער
71,961	2,906,274	54,247	3,983,880	31,927	8,227,807		20,319,924

די צענטראליזאציע האט פון 1851 ביז 1861 הויפטזעכליך פערניכטעט פארמס פון די ערשטע 3 קאטאגאריען — אונטער 1 אקער און ניט איבער 15 אקער. די מוזען פערשווינדען פריהער ווי אלע. דאס ניט אונו 307,058 איבעריג־געווארענע פערמערס, און רעכענענדיג די פאמיליעס אויף דעם נידעריגען דורכשניט פון 4 פערזאן, האבען מיר 1,228,232 פערזאן. וועו מען זאל מא־

דער פאַקט איז, אַז דער איירישער עלענד איז וויעדער גע־וואָרן די טעגליכע טהעמע אין ענגלאַנד. סוף יאָהר 1866 און אָנ־הויב 1867 האָט איינער פון די איירישע לאַנד־מאַגנאַטען, לאָרד דאָפערין, זיך גענומען זוכען אַ לעזונג צו דער פראַגע אין דער "טיימז". „ווי מענשליך פון אַזעלכע גרויסע העררען!"

פון טאַבעלע ה האָבען מיר געזעהן, אַז אין יאָהר 1864 האָ־בען דריי מעהרווערטה־מאַכער אַריינגעשטעקט אין קעשענע פון אַ פּראָפיטען־סך הכל פון 4,368,610 פונט סט. נאָר 262,610; אין 1865 אָבער האָבען דיזעלביגע דריי ווירטואָזען פון „אַבסטי־נענץ" אַריינגעשטעקט צו זיך אין קעשענע 274,448 פונט סט. פון אַ פּראָפיטען־סך הכל פון 4,669,979 פונט סט.; אין 1864 האָבען 26 מעהרווערטה־מאַכער אַרויסגעקריגען 646,377 פונט סט.; אין 1865 האָבען 28 מעהר־ווערטה־מאַכער געמאכט 736,448 פונט סט.; אין 1864 האָבען 121 מעהרווערטה־מאַכער געגרייכט 1,066,912 פונט סט.; אין 1865 — 186 מעהרווערטה־מאַכער 1,320,996 פונט סט.; אין 1864 — 1131 מעהרווערטה־מאַכער 2,150,818 פונט סט.; כמעט די העלפט פון דעם יעהרליכען סך הכל פּראָ־פיט; אין 1865 — 1194 מעהרווערטה־מאַכער 2,418,933 פונט סט.; מעהר ווי די העלפט פון דעם יעהרליכען סך הכל פּראָפיט. דעם לייב'ס חלק אָבער, וואָס גאָר אַ קליינע צאָהל לאַנד־מאַגנאַטען אין ענגלאַנד, שאָטלאַנד און אירלאַנד פערשלינגט פון דער יעהר־ליכער סומע פון די גרונד־רענטען, איז אַזוי אונגעהויער גרויס, אַז די ענגלישע שטאַאַט'ס חכמה האַלט ניט פאַר פּאַסיג צו גע־בען דעמזעלביגען סטאַטיסטישען מאַטעריאַל פאַר דער פערטיילונג פון די גרונד־רענטען, ווי פאַר דער פערטיילונג פון די פּראָפיטען. לאָרד דאָפערין איז איינער פון אָט די לאַנד־מאַגנאַטען. אַז רענט־צינזען און פּראָפיטען קאָנען אַמאָל זיין „איבער'ן מאָס," אָדער אַז זייער איבערפלוס איז אויף וועלכען עס איז אופן צוזאַמענ־געבונדען מיט דעם איבערפלוס פון פאָלק'ס עלענד, איז, פערשטעהט זיך, אַ געדאַנק, וואָס איז אי „ניט־אַנשטענדיג," אי „אומגעזונד" [unsound], ער האַלט זיך ביי די פאַקטען. דער פאַקט איז, אַז אַזוי ווי די איירישע בעפעלקערונג ווערט קלענער, אַזוי ווערן אַלץ גרעסער די איירישע אַרענדע צינזען; אַז די ענטפעלקערונג „טהוט גוט" די לאַנד־אייגענטימער, ממילא אויך דעם גרונד און

אָט די איינברענגליכע מעטאָדע האָט, ווי אַלע גוטע זאַכען אין דער וועלט, אויך איהר שלעכטע זייט. מיט דער אַקומולאַציע פון גרונד־רענטען איז אירלאַנד האַלט גלייכע טריט די אַקומולאַציע פון אירלענדער אין אַמעריקאַ. דער איירישמאַן, וואָס איז פערטריבען געוואָרן אין גלות דורך שעפּסען און אָקסען, שטעהט אויף אויפ'ן אַנדער זייט ים ווי אַ רעבעלישער פעניער. און די יונגע ריעזען־רעפּובליק הויבט זיך אויף אַנטקעגען דער אַלטער קיניגין פון די ימים דראָהענדיג און נאָך מעהר דראָהענדיג.

Acerba fata Romanos Agunt
Scelusque fraterna necis.

[אַ בייזער מזל טרייבט אַרום די רוימער —
דאָס פערברעכען פון ברודער־מאָרד.

האָראַץ, עפּאָדען, 7.]

בריטאַניען. זיי האָבען אויף דעם אופן קינסטליך בעגייסטערט די תבואה־קולטיווירונג. אָט דער מאַנאָפּאָל איז פּלוצלונג בעזייטיגט געוואָרן מיט דער אָבשאַפונג פון די קאָרן־געזעצען. אָבגעזעהן פון אַלע אַנדערע אומשטענדען, איז שוין אָט די פּאַסירונג אַליין געווען גענוג צו געבען אַ מעכטיגען אויפשוואונג דער פערוואַנדלונג פון איירישען אַקער־לאַנד אין גראָז־פעלדער, דער צענטראַליזאַציע פון די פאַרמס און דער אַרויסזעצונג פון די קליינע פּויערים. נאָכדעם ווי מען האָט די גאַנצע צייט פון 1815 ביז 1846 געריהמט די פרוכטבאַרקייט פון דעם איירישען באָדען און מען האָט הויך דערקלערט, אַז ער איז פון דער נאַטור גופא בעשטימט געוואָרן פאַר דער קולטיווירונג פון ווייץ, האָבען פון איצט אָן די אַגראָנאָמען, עקאָנאָמען און פּאָליטיקער פּלוצלונג ענטדעקט, אַז ער טויג גאַר ניט פאַר קיין אַנדער זאַך אַ חוץ צו פּראָדוצירן גרין־שפייז פאַר בהמות! הערר לעאָנס דע לאַווערן האָט זיך אַביסעל צוגעאיילט איבערצוזאָגען אָט די תורה אויף דער אַנדער זייט פון קאַנאַל. מען דאַרף טאַקע נאָר זיין אַזאַ „ערנסטער" מענש ווי לאַווערן צו לאָזען זיך פאַנגען פון אַזוינע קינדערייען.

כען די איבערטריבענע השערה, אז ¼ פון דער צאָהל האָט נאָך דער דורכגעפיהרטער אגריקולטור־רעוואָלוציע וויעדער געפונען א בעשעפטיגונג, בלייבען אויסצוואנדערן 921,174 פערזאָנען. די קאטעגאריען 4, 5, 6 פון איבער 15 און ניט איבער 100 אקער, זיינען, ווי מען וויים עס אין ענגלאנד שוין לאנג, צוקליין פאר דער קאפיטאליסטישער תבואה־קולטיווירונג, און פאר האדעווען שעפסען כמעט גארנים צו בעטראכטען. לויט דערזעלביגער השערה ווי פריהער מוזען, הייסט עס, אויסוואנדערן נאָך 788,761 פערזאָן, צוזאמען — 1,709,532. און אזוי ווי דער אפעטיט קומט ערשט מיט'ן עסען, וועלען די אויגען פון די לענדלאָרדס באלד ענטדעקען, אז אירלאנד מיט 3½ מיליאָן איז נאָך אלץ אין א עלענדער לאגע, און דערפאר עלענד, ווייל זי איז נאָך אלץ איבערבעפעלקערט. פאָלגליך מוז איהר ענטפעלקערונג נאָך געהן ווייטער, כדי זי זאל קאנען דערפילען איהר אמת'ן בערוף — צו זיין א שעפסען־שטעג אין פיטער־פעלד פאר ענגלאנד.*[188]

---

*[188] ווי אזוי דער הונגער און זיינע פאלגען זיינען פלוצעמסיג אויסגענוצט געוואָרן פון די אייגצעלנע גרונד־אייגענטומער, ווי אויך פון דער ענגלישער געזעצגעבונג, כדי דורכצוזעצען מיט געוואלט די אגריקולטור־רעוואלוציע אין שיטערער צו מאכען די בעפעלקערונג פון אירלאנד ביז דעם ערד, וואס זאל צופריעדען שטעלען די לענדלארדס, וועל איך אויספיהרליכער בעווייזען אין דעם דריטען באנד פון אט דעם ווערק, אין דעם אבטייל וועגען דעם גרונד־אייגענטום. איך וועל דארטן זיך אויך אומקאהרן צו דער לאגע פון די קליינע פערמער און די לאנד־ארבייטער. דא וויל איך נאר ברענגען איין ציטאט. נאכאו ווי. סיניאר זאגט צווישען אנדערעם אין זיין נאכ'ן טויט געדרוקטער שריפט לאנדאן 1868, "Journals, Conversations and Essays relating to Ireland." 2טער באנד, ז. 282: „נו, זאגט דר. ג., מיר האבען בעקומען אונזער פור לאו און עס איז א גרויסער אינסטרומענט צו פערזיכערן די לעדלארדס מיט א זיעג. נאך איינער און א שטארקערער אינסטרומענט איז די אויסוואנדערונג. . . . קיין פרייוד פון אירלאנד קאן ניט וועלען, אז דער קריעג (צווישען די לענדלארדס און די קליינע קעלטישע פערמער) זאל זיך פערלענגערן — און נאך וועניגער, אז ער זאל זיך ענדיגען מיט א זיעג פון די פערמער. וואס שנעלער ער (דער קריעג) וועט זיך ענדיגען, וואס שנעלער אירלאנד וועט ווערן א לאנד צו פיטערן פיה (grazing country) מיט א לפי ערך קליינער בעפעלקערונג, וואס עס פאדערט זיך אין א פיטער־לאנד, אלץ בעסער כאר אלע קלאסען." — די ענגלישע קארן־נעזעצען פון 1815 האבען נעזיכערט אירלאנד מיט דעם מאנאכאל פון פרייען צרייסיהר פון תבואה אין גרויס־

שען; אויף איין זייט די פלייסיגע, אינטעליגענטע, און דערהויפּט שפּאָרזאַמע, פּני, און אויף דער אַנדער זייט די פוילע לודערס, וועלכע האָבען פערהולטעוועט אַלץ וואָס זיי האָבען געהאַט און נאָך מעהר. אַזוי איז עס געקומען, וואָס די ערשטע האָבען אָנגע־קליבען עשירות און די לעצטע האָבען לסוף מעהר גאָר ניט געהאַט צו פערקויפען אַ חוץ זייער אייגענע הויט. פון דאמאָלסט אָן האַלט זיך די אָרימקייט פון דער גרויסער מאַסע, וועלכע האָט נאָך אַלץ גאָרניט וואָס צו פערקויפען אַ חוץ זיך אַליין, טראָץ דעם וואָס זי טהוט אַלע אַרבייט, און דער רייכטום פון די וועניגע, וועלכער וואַקסט אַלץ מעהר, אָבוואויל זיי האָבען שוין לאַנג אויפגעהערט צו אַרבייטען.

די לעגענדע פון דעם טעאָלאָגישען זינדען־פאַל דערצעהלט אונז טאַקע ווארום דער מענש איז פערדאַמט געוואָרן צו עסען זיין ברויט אין דעם שווייס פון זיין פּנים; די היסטאָריע אָבער פון דעם עקאָנאָמישען זינדען־פאַל פערענטפערט אַן אָנגעוועהטאָג־טע שאַלה, דערמיט וואָס זי בעווייזט אונז, ווי אַזוי עס געפינען זיך מענשען, וועלכע האָבען גאָר ניט נויטיג מקיים צו זיין דעם „בזיעת אַפּיך."

אָט אַזוינע פּשוט'ע קינדערייען ווערן נאָכאַנאַנד איבערגע־קייעט פון דאָס ניי. הערר טהיער, צום ביישפּיעל, האָט אַפילו געהאַט די העזה פאָרצוברענגען מיט דעם פייערליכען ערנסט פון אַ שטאַאַטסמאַן אַזוינע נאַרישקייטען פאַר די אַמאָל אַזוי גייסט־רייך געוועזענע פראַנצויזען, אין אַ בוך, וואו ער האָט געמיינט, אַז ער האָט געמאַכט אַ תל פון די פערשאָלטענע אָנגריפען פון סאָ־ציאַליזם אַנטקעגען דאָס אייגענטום. ווי נאָר די אייגענטום־פראַ־גע קומט אַרויף, האַלט מען עס פאַר אַ הייליגע פליכט צו פראָקלאַ־מירן דעם שטאַנדפּונקט פון דעם קינדערשען א"ב־ביכעל אַלס דעם איינציג־גערעכטען פאַר יעדען עלטער און פאַר אַלע שטופען פון ענטוויקלונג.**[188] אין דער ווירקליכער געשיכטע, ווי עס איז גוט

**[188] געטהע, וועלכער האָט ניט געקאָנט פערטראָגען אַזוינע שטותים, האָט זיי אויסגעלאַכט אין דער פאָלגענדער פאָרם פון פראַגע און ענטפער („קאַטעכי־זאַציאָן"):

לעהרער: בעדענק, אַ קינד, וואָהער זינד דיעזע גאַבען?
דו קאַנסט ניכטס פאָן דיר זעלבער האַבען.

פיער־און־צוואנציגסטער קאפיטעל.

די אזויגערופענע אורשפרינגליכע אקומולאציע.

1. דער סוד פון דער אורשפרינגליכער אקומולאציע.

מיר האבען געזעהן ווי געלד ווערט פערוואנדעלט אין קאפיטאל, ווי דורך קאפיטאל ווערט געמאכט מעהרווערטה און פון מעהרווערטה מעהר קאפיטאל. אבער די אקומולאציע פון קאפיטאל איז משער אפריהעה דעם מעהרווערטה, דער מעהרווערטה איז משער די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן און די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן איז משער די פריהערדיגע עקזיסטענץ פון גרעסערע מאסען פון קאפיטאל און ארבייט־קראפט אין די הענד פון סחורה־פראדוצירער. אט די גאנצע בעוועגונג זעהט אויף דעם אופן אויס ווי זי וואלט זיך ארומדרעהען אין א פעהלערהאפטען קרייז, פון וועלכען מיר קאנען זיך ארויסדרעהען נאר וועז מיר נעהמען אן א פריהערדיגע „אורשפרינגליכע" אקומולאציע (אדאם סמיטה'ס "previous accumulations")— אן אקומולאציע, וועלכע איז ניט דער רעזולטאט פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן, נאר פערקעהרט זיין אנהויב־פונקט.

אט די אורשפרינגליכע אקומולאציע שפיעלט אין דער פאליטישער עקאנאמיע אומגעפעהר דיזעלביגע ראליע, ווי דער זינדען־פאל אין דער טעאלאגיע. אדם הראשון האט א בים געטאן דעם עפעל און דערמיט איז די זינד געקומען אויף דעם גאנצען מענשען־געשלעכט. א־הר אורשפרונג, הייסט עס, דערקלערט זיך, וועז מען בעשרייבט איהם ווי אן אנעקדאט פון דער פערגאנגענהייט. אמאל־אמאל, א לאנגע צייט צוריק, זיינען געווען צוויי־ערלי סארטען מענ־

רעאַליזירט ווערן. וויבאַלד די קאָפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן האָט זיך שוין איינמאָל געשטעלט אויף איהרע אייגענע פּיס, האַלט זי נ׳ט נאָר אויף די דאָזיגע צושיידונג, נאָר זי רעפּראָדוצירט זי וואָס ווייטער אַלץ אויף א גרעסערן מאָס׳שׂ׳יאָב. דער פּראָצעס, וועלכער שאפט די קאָפּיטאַל־שייכות, קאָן דעריבער ניט זיין קיין אַנדער זאַך, ווי דער פּראָצעס, וואָס צושיידט דעם אַרבייטער פון דעם אייגענטום און זיינע אַרבייט־בעדינגונגען — א פּראָצעס, וועלכער פערוואַנדעלט פון אין זיינ די געזעלשאפטליכע לעבענס־און פּראָדוק־ציאָנס־מיטלען אין קאָפּיטאַל, און פון דער אַנדער זייט די דירעק־טע פּראָדוצירער אין לוין־אַרבייטער. די אַזוינערופענע אורשפּרינג־ליכע אקומולאציע איז דעריבער ניט קיין אַנדער זאַך, ווי נאָר דער היסטאָרישער שיידונגס־פּראָצעס צווישען דעם פּראָדיצירער און די פּראָדוקציאָנס־מיטלען. ער ערשיינט אלס „אורשפּרינגליך", ווייל ער מאכט אויס די פּאָרגעשיכטע פון קאָפּיטאַל און פון׳ם פּראָדוקציאָנס־אופן, וואָס איז צוגעפּאַסט צו איהם.

די עקאָנאָמישע סטרוקטור פון דער קאָפּיטאַליסטישער געזעלשאפט איז ארויסגעוואקסען פון דער עקאָנאָמישער סטרוקטור פון דער פּאָדאַלער געזעלשאפט. די אויפלעזונג פון דער לעצטער האָט בעפרייט די עלעמענטען פון דער ערשטער.

דער דירעקטער פּראָדוצירער, דער אַרבייטער, האָט געקאָנט שאפען איבער זיין אייגענער פערזאָן, ערשט נאָכדעם ווי ער האָט אויפגעהערט צו זיין געבונדען צום באָדען און האָט אויפגעהערט צו זיין דער קנעכט אָדער לייב־אייגענער פון אַנדער פערזאָן. כדי צו ווערן א פרייער פערקויפער פון אַרבייט־קראָפט, וועלכער טראָגט אוועק זיין סחורה וואו ער קאָן געפינען פאַר א׳ה׳ א מארק, האָט ער, נאָך ווייטער, געמוזט לויז ווערן פון דער הערשאפט פון די צעבען, פון זייערע תקנות וועגען לעהרלינגע אין געזעלען אין פון אלע זייערע אַרבייט־שטערעגרע פּאָרשריפטען. אויף דעם אופן ערשיינט די געשיכטליכע בעוועגונג, וועלכע פערוואַנדעלט די פּראָדוצירער אין לוין־אַרבייטער, פון איין זייט אלס זייער בעפרייאונג פון קנעכטשאפט און דעם צוואנג פון די צעבען; אין פּאַר אונזערע בורזשואזע געשיכט־שרייבער עקזיסטירט נאָר אָט די זייט אליין. פון דער אַנדער זייט אָבער ווערן אָט די נייי־בעפרייטע פערקויפער פון זיך אליין, ערשט נאָכדעם ווי זיי זיינען בערויבט

בעקאָנט, שפּיעלען די גרויסע ראָליע עראָבערונג, אונטעריאָכונג, רויב און מאָרד, קורץ — געוואַלט. אין דער עדעלער פּאָליטישער עקאָנאָמיע האָט פון אייביג אָן געהערשט די אידיליע. רעכט און „ארבייט" זיינען אַלעמאָל געווען די איינציגע מיטלען פון רייך ווערן — נאַטירליך מיט דער אויסנאַהם אַלע מאָל פון „היינטיגען יאָהר." אין דער אמת'ן זיינען די מעטאָדען פון דער אורשפּרינג־ליכער אַקומולאַציע אַלץ וואָס איהר ווילט, נאָר ניט אידיליש.

געלד און סחורה זיינען לכתחילה ניט קיין קאַפּיטאַל, פּונקט אַזוי וועניג ווי פּראָדוקציאָנס־ און לעבענס־מיטלען זיינען קאַפּי־טאַל. זיי מוזען ערשט פערוואַנדעלט ווערן אין קאַפּיטאַל. אָבער די דאָזיגע פערוואַנדלונג גופא קאָן נאָר פאָרקומען אונטער בע־שטימטע אומשטענדען, וועלכע מוזען זיך צונויפקומען אין איין פּונקט. צווייערליי זעהר פערשיידענע סאָרטען סחורה־בעזיצער מו־זען זיך צוזאַמענקומען פּנים אל פּנים און אין קאָנטאַקט איינע מיט די אַנדערע: פון איין זייט אייגענטימער פון געלד, פון פּראָדוק־ציאָנס־מיטלען, פון לעבענס־מיטלען, וועלכען זוכען צו פערגרעסערן די ווערטה־סומע, וואָס זיי בעזיצען, דורך דעם איינקויף פון פרעמ־דער אַרבייט־קראַפט; פון דער אַנדער זייט פרייע אַרבייטער, די פערקויפער פון זייער אייגענער אַרבייט־קראַפט און דעריבער פער־קויפער פון אַרבייט. פרייע אַרבייטער אין דעם טאָפּעלטען זין, וואָס אי זיי אַליין געהערן ניט דירעקט צו די פּראָדוקציאָנס־מיט־לען, ווי דהינו שקלאַווען, לייב־אייגענע א. אַז. וו., אי די פּראָ־דוקציאָנס־מיטלען געהערן ניט צו זיי, ווי צום ביישפּיעל ביים פּויער, וואָס האָט זיין אייגענע ווירטשאַפט: זיי זיינען פריי דער־פון [נקי מנכסיו], לויז און לעדיג. מיט אָט דער צוטיילונג פון דעם סחורה־מאַרק האָבען מיר פאַרטיג די גרונד־בעדינגונגען פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן. די קאַפּיטאַל־שייכות איז משער ווי אַ תנאי קודם די צושיידונג צווישען די אַרבייטער און דעם אייגענטום אין די מיטלען, דורך וועלכע זייער אַרבייט קאָן

קינד: אי, אַלעס האַב' איך פאָם פּאַפּאַ.

לעהרער: און דער, וואָהער האַט עס דער?

קינד: פאָם גראָספּאַפּאַ.

לעהרער: ניכט דאָך! וואָהער האַט עס דען דער גראָספּאַפּאַ בעקאָמען?

קינד: דער האַט עס גענאָמען.

לאַנג דורכגעפיהרט געוואָרן, און דער גלאַנץ־פּונקט פון מיטעלאַל־טער, דער בעשטאַנד פון פרייע שטעדט, האָט שוין פון אַ לאַנגער צייט געהאַלטען אין אונטערגעהן.

אין דער געשיכטע פון דער אורשפּרינגליכער אַקומולאַציע זיינען היסטאָריש עפּאָכע מאַכענד אַלע רעוואָלוציעס, וועלכע דיע־נען אַלס הויבשטאַנגען פאַר דעם זיך־פאָרמירענדען קאַפּיטאַליסטי־שען קלאַס; דערהויפּט אָבער יענע מאָמענטען, אין וועלכע גרוי־סע מאַסען מענשען ווערן פּלוצלונג און מיט געוואַלט אָבגעריסען פון זייערע לעבענסמיטלען און אָנגעוואָרפען אויפ'ן אַרבייט־מאַרק אַלס פויגעל־פרייע פּראָלעטאַריער. די עקספּראָפּריאַציע פון דעם אַגריקולטור־פּראָדוצירער, דעם פּויער, פון דעם גרונד און באָדען איז די גרונדלאַגע פון דעם גאַנצען פּראָצעס. מיר מוזען זי דעריבער בעטראַכטען צוערשט. איהר געשיכטע נעהמט אָן פערשיידענע קאָלירען אין פערשיידענע לענדער און לויפט דורך די פערשיידע־נע פאַזען אין אַ פערשיידענעם סדר און אין פערשיידענע עפּאָ־כען. נאָר אין ענגלאַנד, וואָס מיר נעהמען דעריבער אַלס ביי־שפּיעל, בעזיצט זי אַ קלאַסישע פאָרם.[189]

2. די עקספּראָפּריאַציע פון גרונד און באָדען, וואָס איז בעגאַנגען געוואָרן אַנטקעגען דער אַגריקולטור־בעפעלקערונג.

אין ענגלאַנד איז די לייב־אייגענשאַפט, אין לעצטען טייל

---

[189] אין איטאַליען, וואו די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן ענטוויקעלט זיך פריהער ווי אומעטום, קומט אויך די אויפלעזונג פון די לייבאייגענשאַפט־שייכותן פאַר אַם פריהסטען. דער לייבאייגענער ווערט דאָ בעפרייט איידער ער האָט זיך נעזיכערט אַ וועלכען עס איז חזקה־רעכט אויפ'ן גרונד און באָדען. זיין בעפרייאונג האָט איהם דעריבער גלייך פערוואַנדעלט אין אַ פויגעל־פרייען פּראָ־לעטאַריאַט, וועלכער האָט דערצו נאָך געפונען פאַרטיג אָנגעגרייט פאַר איהם זיינע נייע בעלי בתים אין די שטעדט, וואָס זיינען געבליבען פון דער צייט פון די רוימער. ווען די רעוואָלוציע פון דעם וועלט־מאַרק, אַרום דעם סוף פון 15טען י. ה., האָט פערניכטעט צפון־איטאַליענ'ס קאָמערציעלע איבערגעוויכט, איז ענטשטאַנען אַ בעוועגונג אין דער פערקעהרטער ריכטונג. די אַרבייטער פון די שטעדט זיינען מאַסענווייז נעטריבען געוואָרן אויפ'ן לאַנד און האָבען

געוואָרן פון זייערע אַלע פּראָדוקציאָנס־מיטלען און פון אַלע גאַ־ראַנטיען פאַר זייער עקזיסטענץ, וואָס די אַלטע פעאָדאַלע איינ־ריכטונגען האָבען זיי געגעבען. און די געשיכטע פון אָט דער עקס־פּראָפּריאַציע זייערע איז ניט געבויט אויף בלויזע השערות. זי איז פערשריבען אין די אַנאַלען פון דער מענשהייט מיט אונאויס־לעשליכע אותיות פון בלוט און פייער.

די אינדוסטריעלע קאַפּיטאַליסטען, אָט די נייע מאַכטהאָבער, האָבען פון זייער זייט געמוזט ניט נאָר אַרויסשטופּען די האַנד־ווערק מייסטערס פון די צעכען, נאָר אויך די פעאָדאַלע פּריצים, די בעזיצער פון די קוואַלען פון רייכטום. פון אָט דער זייט שטעלט זיך אַרויס זייער עולה לגדולה ווערן ווי די פרוכט פון אַ זיעגרייכען קאַמף אי אַנטקעגען דער פעאָדאַלער מאַכט און איהרע אויפרעגענ־דע פּריווילעגיעס, אי אַנטקעגען די צעכען און די קעטען, וואָס זיי האָבען אַרויפגעלעגט אויף דער פרייער ענטוויקלונג פון דער פּראָ־דוקציאָן און אויף דער פרייער עקספּלואַטאַציע פון מענשען דורך מענשען. די ריטער פון דער אינדוסטריע האָבען אָבער פּועל גע־ווען צו פערשטופּען די ריטער פון שווערד נאָר דורכדעם, וואָס זיי האָבען זיך בענוצט מיט פּאַסירונגען, צו וועלכע זיי האָבען גאָרנישט בייגעטראָגען. זיי האָבען זיך אַרויפגעאַרבייט דורך פּונקט אַזוינע געמיינע מיטלען, ווי די, דורך וועלכע דער רוימישער פריי־געמאַכטער קנעכט האָט אַמאָל זיך געמאַכט פאַר דעם האַר פון זיין געוועזענעם פּאַטראָנוס [בעשיצער].

דער אָנהויב־פּונקט פון דער ענטוויקלונג, וועלכע האָט געשאַ־פען אי דעם לוין־אַרבייטער, אי דעם קאַפּיטאַליסט, איז געווען די קנעכטשאַפט פון דעם אַרבייטער. דער פאָרטשריט איז בעשטאַ־נען אין אַ פאָרם־ענדערונג פון דער דאָזיגער קנעכטשאַפט, אין דער פערוואַנדלונג פון דער פעאָדאַלער עקספּלואַטאַציע אין אַ קאַפּי־טאַליסטישער. כדי צו פערשטעהן דעם גאַנג פון דער ענטוויקלונג, דאַרפען מיר ניט געהן זעהר ווייט צוריק. הגם מיר בעגעגענען די ערשטע אָנפאַנגען פון אַ קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, אין פער־איינצעלטע פאַלען, שוין אין 14טען און 15טען יאָהרהונדערט, אין אייניגע שטעדט אויפ'ן מיטלענדישען ים, דאַטירט דער קאַפּיטאַליס־טישער צייט־אַלטער ערשט פון דעם 16טען י. ה. דאָרט וואו ער טרעט אַרויס, איז די אָבשאַפונג פון דער לייבאייגענשאַפט שוין

ערע בהמות האָבען זיך געפּיטערט, און פון וועלכען זיי האָבען געקריגען בוי־האָלץ, האָלץ צום הייצען, טאָרף א. אַז. וו.[191]

אין אַלע לענדער פון אייראָפּאַ איז די פעאָדאַלע פּראָדוקציאָן כאַראַקטעריזירט דורך דער צוטיילונג פון'ם באָדען צווישען אַזויפיעל בעזיצער וויפיעל מעגליך. די מאַכט פון דעם פעאָדאַלען פּריץ, ווי די מאַכט פון יעדען הערשער, איז געבויט ניט אויף דעם בעטרעף פון זיינע אַרענדע־צינזען, נאָר אויף דער צאָהל פון זיינע אונטערטאַנען, און די לעצטע איז אָבגעהאָנגען פון דער צאָהל בעלי בתישע פּויערים.[192] הגם דער ענגלישען באָדען, נאָך דער נאָרמאַנישער עראָבערונג, איז איינגעטיילט געוואָרן אין ריעזיגגרויסע באַראָניען, וואָס איינאיינציגע פון זיי האָט אָפט איינגעשלאָסען 900 אַלטע אַנגלאָ־זאַקסישע לאָרדשאַפטען, איז ער אָבער געווען אָנגעשפּרינקעלט מיט קליינע פּויערים־ווירטשאַפטען און נאָר וואו־ניט־וואו דורכגעבראָכען פון גרעסערע פּריצישע גיטער. אַזוינע אומשטענדען צוזאַמען מיט דער פּראָספּעריטעט פון די שטעדט, וואָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם 15טען י. ה., האָבען מעגליך געמאַכט יענעם פאָלקס־רייכטום, וואָס דער קאַנצלער פאָרטעסקיו שילדערט מיט אַזעלכע שעהנע רייד אין זיין

---

[191] מען מוז קיינמאָל ניט פערגעסען, אַז אַפילו דער לייבאייגענער איז ניט נאָר געווען אַן אייגענטימער, לאָז זיין אַ פּאַנשציזנע שולדיגער אייגענטימער, פון דעם שטיקעל באָדען, וואָס האָט געהערט צו זיין הויז, נאָר ער איז אויך געווען אַ מיט־אייגענטימער אין דעם געמיינדע־לאַנד. „דער פּויער איז דאָ (אין שלעזיען) אַ לייבאייגענער." פונדעסטוועגען בעזיצען אָט די לייבאייגענע געמיינדע־גיטער. די שלעזיער האָט מען נאָך ניט געקאָנט איבעררעדען, זיי זאָלען צוטיילען זייערע געמיינדע־גיטער, בעת אין דער ניימאַרק איז קוים דאָ אַ דאָרף, וואו אָט די צוטיילונג איז ניט דורכגעפיהרט געוואָרן מיט דעם גרעסטען ערפאָלג." (מיראַבאָ, „די פּרייסישע מאָנאַרכיע" (פּראַנצ.), לאָנדאָן, 1788, ב. 2, ז. 125, 126.)

[192] יאַפּאַן, מיט זיין ריין־פעאָדאַלער אָרגאַניזאַציע פון דעם גרונד־אייגענטום און זיין ענטוויקעלטער קליין־בויערן־ווירטשאַכט, גיט אונז אַ פיעלטרייערן בילד פון דעם אייראָפּעאישען מיטעלאַלטער איידער אַלע אונזערע ביכער איבער היסטאָריע, וועלכע זיינען מייסטענס דיקטירט פון בורזשואַזע פאָראורטיילען. עס איז גאַנץ בעקוועם צו זיין „ליבעראַל" אויפ|ן חשבון פון מיטעלאַלטער.

פון 14טען יאָהרהונדערט, שוין פּאַקטיש געווען פערשוואונדען. די גרויסע מעהרצאָהל פון דער בעפעלקערונג[190] איז בעשטאַנען דאַמאָלסט, און נאָך מעהר אין 15טען י. ה., פון פרייע פּויערים־בעלי בתים, אונטער וועלכען פעאָדאַלען טיטול זייער אייגענטום־רעכט זאָל ניט געוועזען זיין פערדעקט. אויף די גרעסערע פּריצישע גיטער איז דער פריהערדיגער „ביילִיף" (פערוואַלטער), וועלכער איז אַליין געווען אַ לייבאייגענער, פערביטען געוואָרן אויף אַ פרייען אַרענדאַטאָר. די לוין־אַרבייטער פון דער אַגריקולטור זיינען בעשטאַנען טיילווייז פון פּויערים, וועלכע האָבען אויסגענוצט זייער פרייע צייט אַרבייטענדיג ביי די גרויסע גרונד־אייגענטימער, און טיילווייז פון אַ זעלבשטענדיגען, רעלאַטיוו און אַבסאָלוט ניט־צאָהלרייכען קלאַס, אייגענטליכע לוין־אַרבייטער. אַפילו די לעצטע זיינען פּראַקטיש אויך געווען אין דערזעלביגער צייט בעלי בתישע פּויערים, וואָרים אַ חוץ זייער לוין האָבען זיי בעקומען צוגעטיילט אַן ערך 4 אָדער מעהר אַקער לאַנד צוזאַמען מיט זייערע קאָטעדזשעס. אויסער דעם האָבען זיי צוזאַמען מיט די ריכטיגע פּויערים געמעגט בענוצען דאָס געמיינדע־לאַנד, אויף וועלכען זיי־

געזעבען אַזאַ שטויס פאַרווערטס דער „קליינער קולטור" אין דער פאַרם פון גערטנעריי, וואָס איז קיינמאָל פריהער אַזוינס ניט געזעהן געוואָרן.

[190] „די קליינע גרונד־אייגענטימער, וועלכע האָבען אַליין בעאַרבייט זייערע אייגענע פעלדער און האָבען געצויגען אַ בעשיידענע חיונה . . . האָבען דאַמאָלסט אויסגעמאַכט אַ פּיעל וויכטיגערן טייל פון דער נאַציאָן איידער איצטער. . . . ניט וועניגער ווי 160,000 גרונד־אייגענטימער, וועלכע האָבען מיט זייערע פאַמיליען געמוזט אויסמאַכען $^1/_7$ פון דער גאַנצער בעפעלקערונג האָבען געלעבט פון קליינע „פרי־האָלד" פּאַסעסיעס (פרי־האָלד מיינט אינגאַנצען פרייעס אייגענטום). די דורכשניט הכנסה פון אַזוינע קליינע גרונד־בעזיצער ווערט געשאַצט פון 60 ביז 70 פונט סט. אַ יאָהר. עס איז בערעכענט געוואָרן, אַז די צאָהל פון די, וואָס האָבען בעאַרבייט זייער אייגענעם גרונד־בעזיץ, איז געווען גרעסער איידער די צאָהל פון די וואָס האָבען געהאַלטען אין אַרענדע אַ פּרעמדען באָדען." (מאַקאָליי, „היסטאָרי אָוו ענגלאַנד", 10טע אויפלאַגע, לאָנדאָן 1854, באַנד 1, ז. 333 און 334.) נאָך אין לעצטען דריטעל פון 17טען יאָהרהונדערט זיינען $^4/_5$ פון ענגלישען פאָלק געווען ערד־אַרבייטער. (ד. ג. ז. 413.) — איך ציטיר מאַקאָליי'ן, ווייל ער, אַלס סיסטעמאַטישער פאַלסיפיצירער פון געשיכטע, „בעשניידט" דערארטיגע פאַקטען וואו נאָר מעגליך.

און די קאָטעדזשעס פון די אַרבייטער זיינען מיט געוואַלט אַרונ־טערגעריסן געוואָרן אָדער געלאָזט פערפוילט ווערן. „ווען מען וויל פערגלייכן", זאָגט האַריסאָן, „די אלטע רעגיסטערס פון יע־דען ריטער־גוט, ווען מען אויסגעפינען, אז עס זיינען פערשוואונ־דען געוואָרן אָהן א צאָהל הייזער און קלויַנע פויערים־ווירטשאַפ־טען, אז דאָס לאַנד שפייזט א סך וועניגער מענשען, אז א סך שטערט זיינען אונטערגענגען, הגם עס וואקסען אויס אייניגע נייע. . . . וועגען שטערט און דערפער, וועלכע מען האָט צער־שטערט פאר שעפסען־שטעגען, און אין וועלכע עס זיינען נאָר גע־בליבען שטאַהן די פּריצישע הייזער, וואָלט איך עפּעס געקאָנט דערצאָהלען."

די קלאַגע פון יענע אלטע כראָניקעס זיינען אלעמאָל איבער־טריבען, אָבער זיי פערציכענען גענוי דעם אייגדרוק, וואָס די רע־וואָלוציע אין די פראַדוקציאָנס־פערהעלטניסען האָט געמאַכט אויף דעם מענשען פון יענער צייט. א פערגלייך צווישען די שריפטען פון דעם קאַנצלער פאָרטעסקיו און טהאָמאס מאָר מאכט קלאָר דעם טיעפען גראָבען צווישען דעם 15טען און 16טען יאָהרהונדערט. דער ענגלישער ארבייטער־קלאַס, ווי טהאָרנטאָן דריקט עס ריכטיג אויס, איז מיט מאָל, נאָר אָהן צווישען־שטופען, אַרונטערגע־פאלען פון זיין גאַלדערנעם אין זיין אייזערנעם צייט־אלטער.

די גענעצגעבונג האָט זיך דערשראָקען פאר אָט דער רעוואָ־לוציע. זי איז נאָך ניט געשטאַנען אויף דער הויך פון ציוויליזא־ציע, וואו די "Whealth of the Nation" [דער נאַציאָנאַל־רייכטום], דאָס הייסט די פאַרמירונג פון קאַפּיטאַל און די אומבעקימערטע עקספלואַטאַציע און פערארעמונג פון די פאָלקס־מאסען, גילטען אלס דער העכסטער שפּיץ פון דער גאַנצער שטאַאַט־חכמה. אין זיין געשיכטע פון הענרי VII זאָגט בייקאָן: „אַרום יענער צייט (1489) האָבען זיך געמעהרט די קלאַגען וועגען דער פערוואַנדלונג פון אקערלאַנד אין פיטער־פעלדער (פאר שעפסען־שטעגען א. אז. וו.), וועלכע מען קאָן לייכט אויפּפאסען מיט א קלויַנער צאָהל פאסטוכער; און ארענדעם אויף מעהרערע יאָהרען, אויפ'ן גאנ־צען לעבען און אויף יעהרליכער קינדיגונג (פון וואָס א גרויסער טייל פון די Yeomen [פריַיע פערמער] האָט געלעבט), זיינען פער־וואַנדעלט געוואָרן אין פּריצישע גיטער. דאָס האָט ארויסגערופען

„לאודיבום לענום אנגליאע"; אבער זיי האבען אויסגעשלאסען די מעגליכקייט פון דעם קאפיטאל־רייכטום.

דער פארשפיעל פון דער רעוואלוציע, וועלכע האט געשאפען דעם באזיס פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן, איז פארגעקומען אין דעם לעצטען דריטעל פון 15טען און אין די ערשטע צוהנדליגער פון דעם 16טען יאהרהונדערט. א מאסע פויגעלפריייע פראלעטאריער איז געווארפען געווארן אויף דעם ארבייטמארק דורך דער אויפלעזונג פון די באנדעם פעאדאלע דיענער, וועלכע, ווי סער דזשיימס סטוארט האט ריכטיג בעמערקט, „האבען אומעטום נוצלאז אנגעפילט הויז און הויף." אבוואויל די קעניגליכע מאכט — אליין א פראדוקט פון דער בורזשואזיער ענטוויקלונג — אין איהר שטרעבען צו אבסאלוטער הערשאפט, האט מיט געוואלט פערשנעלערט די אויפלעזונג פון די דאזיגע באנדעם, איז זי אבער אויף קיין פאל ניט געווען די אייניגע אורזאך פון זייער אויפלעזונג. פיעל מעהר האט דער גרויסער פעאדאלער פריץ, אין זיין נאוה'דיגען קאמף אנטקעגען קעניגטום און פארלאמענט, געשאפען א סך א גרעסערן פראלעטאריאט, דורכדעם וואס ער האט מיט געוואלט פערטריבען די פויערים פון'ם גרונד און באדען, אויף וועלכען זיי האבען געהאט דעמזעלביגען רעכטס־טיטעל ווי ער אליין, און דורך אוזורפאציע, אונגעזעצליכער אנאייגענונג פון זייער געמיינדע־לאנד.

דעם דירעקטען אנשטוים דערצו האט אין ענגלאנד ספעציעל געגעבען דאס אויפבליהען פון דער פלאנדערישער וואל־מאנופאקטור און דאס שטייגען פון די וואל־פרייזען, וואס איז געקומען דערמיט. דעם אלטען פעאדאל־אדעל האבען די גרויסע פעאדאלע מלחמות איננאנצען פערשלונגען, דער נייער אדעל איז געווען א קינד פון זיין צייט, פאר וועלכער געלד איז געווען די מאכט פון אלע מעכטע. פערוואנדלונג פון אקער־לאנד אין שעפסען־לאנקעם איז געווארן זיין לאזונג־וואָרט. האריסאן, אין זיין "Description of England. Prefixed to Holinshed's Chronicl בעשרייבט ווי די עקספראפריאציע פון די קלייניע פויערים האט רואינירט דאס לאנד.

"What care our great incroachers" (וואס קימערט עס אונזערע גרויסע אוזורפאטארן?) די וואוינונגען פון די פויערים

שטימטער נאַרמאַל־מאָס; דאָס הייסט ער האָט געקריגען פּאַר זיי א שטח לאַנד, וואָס האָט זיי נעגעבען די מעגליכקייט צו ברענגען אויף דער וועלט אונטערטאַנען מיט א נעניגענדען רייכטום אין אָהן א קנעכטישער לאַגע, און צו האַלטען דעם פּלוג אין די הענד פון אייגענטימער און ניט פון בלויז נעדונגענע."*[193]

וואָס די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן האָט געפּאָדערט, איז פּערקאָהרט געווען א קנעכטישע לאַגע פון דער פּאָלקס־מאַסע, זיי אליין זאָלען ווערן פערוואַנדעלט אין נעדונגענע און זייערע אר־בייט־מיטלען אין קאַפּיטאַל. בעת דער דאָזיגער איבערגאַנג־פּע־ריאָדע האָט די נעזעצנעבונג נעזוכט אויפצוהאַלטען די 4 אקער לאַנד ביי דעם קאָטעדזש פון דעם דאָרפישען לוין־אַרבייטער, אין האָט איהם פערבאָטען אַרייַנצונעהמען שכינים אין זיין קאָטעדזש. נאָך אין 1327, אין דער ממשלה פון דזשיימס I, איז ראָדזשער קראָקער פון כראָנט מיל פּראָטעסטירט געווארן, פּאַר וואָס ער האָט

---

*[193] בייקאַן בעשרייבט דעם צוזאַמענהאַנג צווישען א כרייער וואָלהאַב־בעזדער פּויערשאפט און א גוטער אינפאַנטעריע. „עס איז נעווען זעהר וויכ־טיג פּאַר דער מאַכט און אויפּהרונג פון׳ם קיניגרייך צו האָבען כאָרפס אויף א מאַסשטאַב, וואָס זיינען נענוג אויסצוהאַלטען טיכטיגע מענער אויכער נוט, און א גרויסער טייל פון׳ם באַדען פון קיניגרייך פעכטצובינדען אין בעזיץ פון דער „ייאַמאַנרי" אדער לייטע פון מיטלער לאַגע, צווישען עדעלליט אין „קאַטשערדשערס" און פויערים־קנעכט. . . . וואָרים עס איז די אלגעמיינע מיי־נונג פון די בעסטע קריעגכמענער . . . אז די הויפּט שטאַרקייט פון אן ארמעע בעשטעהט אין דער אינפאַנטעריע אדער פוס־פאָלק. אבער כדי צו מאַכען א גוטע אינפאַנטעריע, דארף מען האָבען מענשען, וועלכע זיינען אויכגעווענקטען ניט אין א קנעכטישער צדער צריכער לאַגע, נאר פריי און אין א נעווייסער וואויל־האַבענקייט. וועז א שטאַט האָט מעהרסטענטייל עדעלליט און פּויע הערערן, בעת די פויערים און די אקערלייט זיינען נאר זייערע ארבייט־מענשען צדער אקער־קנעכט, אדער הויז־האָוינער, ד. ה. בעזיצלוזע בעזיצער, קאָנט איהר האָבען א גוטע קאַוואַלעריע, אבער קיינמאל ניט קיין גוטע, שטאַנד־האַפטיגע כוס־לייט. . . . מען זעהט דאָס אזויפיעל אין פראַנקרייך און איטאַליען און אין אייניגע אנדערע אויסווערטיגע נעגענדען, וואו באַקטיש אלץ איז אייג־נעטיילט אין אדעל און א עלענדער בויערשאפט . . . אז זיי זיינען נעצוואונ־נען צו בעשעפטיגען נעדונגענע באַנדעם שווייצער און דערגליכען פאר זייערע אינפאַנטעריע־באַטאַליאָנען, וואָס צוליעב דעם קומט אויס, אז די דזוינע נא־ציאָנען האָבען א סך מענשען און וועניג כאַלדאַטען." (The Reign of Henry VII etc. Verbatim Report from Kennet's England. etc. 1719, London 1870 p. 308.

א פערווויסטונג פון פאַלק און ממילא א פערווויסטונג פון שטעדט, קירכען, מעשר. . . . די חכמה פון דעם קעניג און פון דעם פּאַר־לאַמענט אין יענער צייט אָבצושטעלען דעם דאָזיגען שלעכטען צו־שטאַנד איז געווען צו בעוואונדערן. . . . זיי האָבען נענומען מיט־לען אַנטקעגען דער דאָזיגער ענטפעלקערענדער אויזורפאציע פון די געמיינדע־לענדעריייען (depopulating inclosures) אין אַנטקעגען דער ענטפעלקערענדער פיטער־ווירטשאפט (depopulating pasture)".

אַן אקט פון הענרי VII, 1489, ק. 19, האָט פערבאָטען די צערשטערונג פון אַלע פּויערים־הייזער, צו וועלכע עס געהערן וועג־ניגסטענס 20 אקער לאַנד. אין אן אקט 25, הענרי VII, איז דאָס־זעלביגע געזעץ בענייט געווארן. עס דערצעהלט זיך דאָרטן צווי־שען אַנדערעס, אז „פיעלע פּארמס און גרויסע סטאַדעס פיה, דער־הויפּט שעפּסען, זיינען קאָנצענטרירט אין רשות פון איניגע מענ־שען, וואָס דורכדעם זיינען די גרונד־רענטען זעהר געוואקסען און די עד־בעאַרבייטונג איז זעהר געפאַלען, קירכען אין הייזער זיי־נען אַרונטערגעריסען געווארן און אונגעהויער גרויסע פאַלקס־מאַ־סען האָבען פערלוירן די מיטלען פון חיונה פאַר זיך און זייערע פאַמיליען." דאָס געזעץ האָט דעריבער בעפוילען וויעדער אויפ־צובויען די חרוב־געווארענע פּויערשע הייזער, האָט בעשטימט די פּראָפּאָרציע צווישען תבואה־לאַנד און פיטער־לאַנד א. אז. וו. אַן אקט פון 1533 בעקלאָגט, וואָס אייניגע אייגענטימער בעזיצען 24,000 שעפּסען, און ער בעשרענקט זייער צאָהל אויף 2000.[193]

דער געשריי פון פאַלק איז די געזעצגעבונג, וואָס האָט גע־דויערט 150 יאָהר נאָך הענרי VII, אַנטקעגען דער עקספּראָפּריא־ציע פון די קלייניע פערמער און פּויערים, זיינען ביידע גלייך גע־בליבען פרוכטלאָז. דעם סוד פון זייער ערפאָלגלאָזיגקייט ענטדעקט פאר אונז בייקאָן, אַליין ניט ווייסענדיג. „דער אקט פון הענרי VII", זאָגט ער אין זיינע עסטעים „סיוויל אנד מאַראַל," סעקט. 20, איז געווען טויף און בעוואונדערונגסווערטה, דערמיט וואָס ער האָט געשאַפען לאַנד־ווירטשאפטען און אקערבוי־הייזער פון א בע־

[193] אין זיין „אוטאָפּיע" רעדט טהאמאס מאר וועגען דעם זאנדערבארען לאַנד, וואו „שעפּסען פרעסען אויף די מענשען." (אוטאָפּיע, ראבינסאָן'ס אי־בערזעצונג, לאנדאו 1869, ז. 41.)

מענגעוואָרפען זייערע ווירטשאַפטען אין איינעם. דאָס געזעצליך־גאַראַנטירטע אייגענטום־רעכט, וואָס די פעראָרימטע לאַנד־מענ־שען האָבען געהאַט אויף אַ טייל פון די מעשר־אָבצאָהלונגען צו רער קירך (Tythes) זיינען שטילערהייט קאָנפיסקירט געוואָרן.[195] "Pauper ubique jacet." [אומעטום זיינען פאַראַן אָרימעלייט] האָט אויסגערופען די קיניגין עליזאַבעטה נאָך איהר רייזע דורך ענג־לאַנד. אין דעם 43טען יאָהר פון איהר רעגירונג איז מען ענדליך געווען געצוואונגען אָנצודערקענען אָפיציעל דעם פּאָופּעריזם דורך דער איינפיהרונג פון שטייערן פאַר אָרימע. „די פערפאַסער פון אָט דעם געזעץ האָבען זיך הכנים געשעהמט צו דערקלערן די גרונ־דען פון זיין נויטיגקייט, וואָרים געגען אַלע טראַדיציאָנעלע מנהגים האָבען זיי איהם אַרויסגעגעבען גאָר אָהן אַ „פּרעאַמבל" [אַ מאָ־טיווירענדע הקדמה].[196] דורך די געזעצען 13, טשאַרלז I, 4, איז עס דערקלערט געוואָרן אַלס אַ געזעץ אויף שטענדיג, און פאַקטיש האָט עס ערשט אין 1834 בעקומען אַ נייע און שטרענגערע פאָרם.[197]

---

[195] „דאָס רעכט פון אָרימע אויף אַ חלק אין די מעשר אָבצאָהלונגען צו דער קירך איז פעסטגעשטעלט דורך דעם זין פון די ווערטער פון די אַלטע סטאַטוטען." J. D. Tuckett: "A History of the Past and Present State of the Labouring Population," London 1346, Vol. II., p. 804, 805.

[196] Wm. Cobbett. "A History of the Protestant Reformation," 471.

[197] דעם פּראָטעסטאַנטישען „גייסט" קאָן מען דערזעהן צווישען אַנדערעס פון דאָס פאָלגענדע. אין מערב ענגלאַנד האָבען פערשיידענע גרונדאייגענטימער און רייכע אַרענדאַטאָרס זיך צוזאַמענגענומען און אויסגעאַרבייט צעהן פראַגען וועגען דער ריכטיגער אויסטייטשונג פון עליזאַבעטה'ס געזעץ פאַר אָרימע און האָבען זיי פאָרגעלעגט פאַר דעם בעריהמטען יוריסט פון יענער צייט, סאַר־זשענט סניגגע (שפּעטער אַ ריכטער אונטער דזשיימס I) צו הערן זיין מיי־נונג. „די ניינטע פראַגע: אייניגע פון די רייכע אַרענדאַטאָרס פון דער קהלה האָבען אויסגעקלערט אַ קלוגען פּלאַן, ווי אַזוי צו קאָנען אויסמיידען אַלע שווערינקייטען ביים דורכפיהרן דעם דאָזיגען אַקט. זיי שלאָגען פאָר מען זאָל אויכבויען אַ געפענגניש אין דער קהלה. אַן אָרימאַן, וואָס וועט ניט וועלען זיך לאָזען איינשפּאַרן אין דער דאָזיגער געפענגניש, זאָל אָבגעזאָגט ווערן פון אונטערשטיצונג. דאַן זאָל מען אַרויסגעבען אַ בעקאַנטמאַכונג צו דער נאַכבאַרשאַפט, אַז יעדערער וואָס וויל דינגען די אָרימע פון אָט דער קהלה, זאָל אַריינגעבען אַ פערזיגעלטען אָנבאָט, אין אַ בעשטימטען טאָג, פון דעם ני־דעריגסטען פּרייז, פאַר וועלכען זיי ווילען אָבגעהמען די דאָזיגע אָרימע לייט פון אונזערע הענד. די פאַרשלאָגער פון אָט דעם פּלאַן שטעלען זיך פאָר,

געבויט אַ קאָטעדזש אויף דעם פראָנט מילל הויף אָהן די 4 אַקער לאַנד, וואָס מוזען געהערן צו דעם לצמיתות. נאָך שפּעטער, אין דער ממשלה פון טשאַרלז I, 1638, איז בעשטימט געוואָרן אַ קי־ניגליכע קאָמיסיע, צו צווינגען די דורכפיהרונג פון די אַלטע גע־זעצען, ספּעציעל דאָס געזעץ וועגען די 4 אַקער לאַנד. אַפילו אין קראָמוועל'ס צייט איז געווען פערבאָטען צו בויען אַ הויז אין אַ קרייז פון 4 מייל אַרום לאָנדאָן, סיידען עס האָט געהאַט צו זיך 4 אַקער לאַנד. אַפילו אין דער ערשטער העלפט פון 18טען י. ה. האָט מען זיך געקלאָגט, ווען די קאָטעדזש פון דעם לאַנד־אַרבייטער האָט ניט געהאַט צו זיך איינעם אָדער צוויי אַקער לאַנד. היינ־טיגען טאָג איז ער גליקליך, ווען ער האָט אַ קליין גערטענדעל, אָדער ווען ער קאָן כאָטש דינגען אַ פּאָר שטרייפען לאַנד ווייט אַוועק פון זיין קאָטעדזש. „לענדלאָרדס און פאַרמערס", זאָגט דר. האָנטער, „האַנדלען דאָ האַנד אין האַנד. עטליכע אַקער לאַנד מיט יעדער קאָטעדזש וועט מאַכען דעם אַרבייטער צופיעל אונאָב־הענגיק."[194]

דער פּראָצעס פון עקספּראָפּריאירן מיט געוואַלט די פאָלקס־מאַסען האָט געקריגען אַ נייעם שרעקליכען אָנשטויס אין 16טען י. ה. דורך דער רעפאָרמאַציע און דער קאָלאָסאַלער גנבה פון די קירכען־גיטער, וואָס איז געקומען דערנאָך. די קאַטוילישע קירך איז אין דער צייט פון דער רעפאָרמאַציע געווען די פעאָדאַלע איי־גענטימערין פון אַ גרויסען טייל פון דעם ענגלישען גרונד און באָ־דען. די אונטערדריקונג פון די מאָנאַסטירען א. אַז. וו. האָט אַריינגעשליידערט זייערע איינוואוינער אין די רייהען פון דעם פּראָלעטאַריאַט. די קירכען־גיטער גופא זיינען גרעסטענטיילס אַוועקגעשענקט געוואָרן צו די רויבזיכטיגע קיניגליכע פאַוואָרי־טען, אָדער זיינען פערקויפט געוואָרן פאַר אַ שפּאָט־פּרייז צו שפּע־קולירענדע אַרענדאַטאָרס און שטאָדט־בירגער, וועלכע האָבען אַרויסגעטריבען מאַסענווייז די אַלטע תושבים און האָבען צוזאַ־

---

[194] דר. האָנטער, ד. ג., ז. 134 — דער סכום לאַנד, וואָס איז בעצייכענט געוואָרן (אין די אַלטע געזעצען), וואָלט היינט בעטראַכט ווערן אַלס צו־גרויס און ניכער ווי אַ מיטעל, וואָס וואָלט געהאַט די פּעולה זיי צו פערוואַנדלען אין קליינע אַרענדאַטאָרס." George Roberts : "The Social History of the People of the Southern Counties af England in past Centuries," London 1786, p. 184, 185,

לע שייכות'ן פון דעם גרונד־אייגענטום. מיט זיין פאַלען האָבען אויך די דאָזיגע שייכות'ן זיך לענגער ניט געקאָנט האַלטען.[198]

נאָך אין די לעצטע צעהנדליגע יאָהרען פון 17טען י. ה. איז די „ייאָמאַנרי" [דער שטאַנד פון אונאָבהענגיקע פּויערים] געווען גרעסער אין צאָהל איידער דער קלאַס אַרענדאַטאָרס. זי האָט אויסגעמאַכט קראָמוועל'ס הויפּט שטאַרקייט, און אַפילו מאַקאָ־ליי איז מודה, אַז זי איז געשטאַנען אין אַ פאָרטיילהאַפטען קאָנ־טראַסט צו די פער'שכור'טע מיסט־יונקערס און זייערע משרתים, די דאָרף גלחים, וועלכע האָבען געמוזט חתונה האָבען מיט די מעטרעסען, וואָס זייערע הערען האָבען אַוועקגעוואָרפען. אַפילו די דאָרפישע לוין־אַרבייטער זיינען נאָך געווען מיט־בעזיצער אין דעם געמיינדע־אייגענטום. אומגעפעהר אין יאָהר 1750 איז די „ייאָמאַנרי" שוין פערשוואונדען געוואָרן[199] און אין די לעצטע צעה־נער יאָהרען פון 18טען י. ה. איז פערשוואונדען דער לעצטער שפּור פון דעם געמיינדע־אייגענטום פון די פּויערים. מיר לאָזען דאָ אויס פון בעטראַכט די ריין־עקאָנאָמישע אורזאַכען פון דער אַג־ריקולטור־רעוואָלוציע. מיר בעהאַנדלען דאָ נאָר די געוואַלט־מיטלען, וואָס זיינען בענוצט געוואָרן.

נאָך דער רעסטאַוראַציע [וויעדער אַרויפזעצונג אויפ'ן טראָן] פון די סטואַרטס האָבען די גרונד־אייגענטימער געזעצליך דורכ־

---

[198] הערר ראַדזשערס, אַבוואויל ער איז דאַמאָלסט געווען פּראָפעסאָר פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע אין אָקספאָרד, אין דעם נעסט פון פּראָטעסטאַנטישער אַרטאַדאָקסיע, בעטאָנט אין זיין פאָררעדע צו דער „היסטאָרי אַוו אַגריקאָל־טשור" די פּאָופּעריזירונג פון דער פאָלקסמאַסע דורך דער רעפאָרמאַציע.

[199] "A Letter to Sir T. C. Banbury. Brt.: On the High Price of Provisions." By a Suffolk Gentleman, Ipswich 1795 p. 4. אַפילו דער פאַנאַטישער פערטיידי־גער פון דעם סיסטעם פון גרויסע פאַרמס, דער פערפאַסער פון דער "Inquiry into the Conditions of large farms etc." London 1773, p. 133. זאָגט: „איך בעקלאָג דעם פערלוסט פון אונזער „ייאָמאַנרי", דעם קלאַס מע־נער, וועלכער האָט פאַקטיש אויפגעהאַלטען די אונאָבהענגיגקייט פון אונזער פאָלק, און עס טהוט מיר לייד צו זעהן, ווי זייערע ערד־שטיקער זיינען איצט אין די הענד פון מאָנאָפּאָליזירענדע לאָרדס, פערדונגען צו קליינע פערמער, וועלכע האַלטען זייערע אַרענדעס אויף אַזוינע בעדינגונגען, אַז זיי זיינען כמעט ווי קנעכט און מוזען ביי יעדער אומגליקליכער געלעגענהייט זיין גרייט צו קומען ווען מען רופט זיי."

אָט די דירעקטע ווירקונגען פון דער רעפאָרמאַציע זיינען ניט גע־
ווען איהרע העכסט־דויערנדע ווירקונגען. דאָס קירכען־אייגענטום
האָט פאָרמירט דעם רעליגיעזען פונדאַמענט פון די טראַ־יציאָנע־

אז עס זיינען פאַראַן אין די דערבייאיגע גראַפשאַפטען מענשען, וועלכע ווילען ניט אַרבייטען און האָבען ניט קיין פערמעגען אָדער קרעדיט זיך צו ערווער־בען אַן אַרענדע אָדער אַ שיף, אַזוי אַז זיי זאָלען קאָנען לעבען ניט אַרביי־טענדיג. אַזוינע מענשען קאָנען זיין גענויגט צו מאַכען זעהר פאַרטיילהאַפטע אָנבאָטען צו דער קהלה. טאָמער וועט זיך מאַכען, אַז די אָרימע וועלען געהן קאַפּוט אונטער דער בעהאַנדלונג פון אַזאַ אַרענדאַטאָר, וועט די עבירה פאַלען אויף זיין קאַפּ, וואָרים די קהלה וועט דערמיט האָבען אָבגעטאָן איהר פליכט צו די דאָזיגע אָרימע. מיר האָבען אָבער מורא, אַז דער איצטיגער אַקט וועט ניט ערלויבען אַזאַ אויסגערעכענטען מיטעל פון דעם סאָרט; איהר מוזט אָבער וויסען, אַז די אַנדערע „פרי־האָלדערס" [אונאָבהענגיקע גרונד־בעזיצער] פון אָט דער גראַפשאַפט און פון די אַרומיגע וועלען זיך אָנשליסען אָן אונז, כדי צו הייסען זייערע מיטגליעדער פון דער האַוז אָוו קאָממאָנס פאָרצולעגען אַ גע־זעץ, וואָס זאָל געבען דאָס רעכט פון איינשפּאַרונג און צוואַנגס־אַרבייט פאַר די אָרימע, אַזוי אַז יעדע פּערזאָן, וואָס וועט זיך ניט לאָזען אַריינזעצען אין תפיסה, זאָל ניט זיין בערעכטיגט צו קיין אונטערשטיצונג. אָט דאָס, האָפען מיר, וועט אָבהאַלטען מענשען אין נויט צו פאָדערן אונטערשטיצונג." R. Blaky, "The History of Political Literature from the earlieet times," London 1855, Vol. II, p. 84. 85. — אין שאָטלאַנד איז די אָבשאַפונג פון דער לייבאייגענשאַפט פאָרגעקומען הונדערטע יאָהרען שפּעטער איידער אין ענגלאַנד. נאָך אין יאָהר 1698 האָט פלעטשער פון סאַלהון דערקלערט אין דעם שאָטישען פּאַרלאַמענט: „די צאָהל בעטלער אין שאָטלאַנד ווערט געשאַצט אויף ניט ווענינער ווי 200,000. דאָס איינציגע מיטעל, וואָס איך, אַ פּרינציפּיעלער רעפּובליקאַנער, קאָן פאָרשלאָ־גען, איז, וויעדער איינצופיהרן דעם אַלטען צושטאַנד פון לייבאייגענשאַפט און מאַכען די אַלע, וואָס קאָנען ניט בעזאָרגען זייער אייגענע חיונה, פאַר שקלאַווען." אַזוי אויך עדען: „דהי סטייט אָוו דהי פּור," באַנד 1, קאַפּ. 1, ז. 60 און 61: „די פערקלענערונג פון דער לייבאייגענשאַפט, זעהט א.־ס, האָט מיט זיך נויטיגערווייז געבראַכט דעם פּאָופּעריזם. מאַנופאַקטור און האַנ־דעל זיינען די ביידע עלטערן פון די אָרימע פון אונזער נאַציאָן." עדען, אַזוי גוט ווי יענער שאָטישער רעפּובליקאַנער פון פּרינציפּ, האָט נאָר אַ טעות אין דערייז, וואָס עס איז ניט די אָבשאַפונג פון דער לייבאייגענשאַפט, נאָר די אָבשאַפונג פון דעם פּויער'ס איינענטום אויפ'ן גרונד און באָדען, וואָס עס האָט איהם געמאַכט פאַר אַ פּראָלעטאַריער און פּאָופּער. — אין פראַנקרייך, וואו די עקספּראָפּריאַציע איז פאָרגעקומען אויף אַנאַנדער אופן, זיינען די אָרדאָנאַנץ פון מולין, 1571, און דער עדיקט פון 1656 גלייך צו ענגלאַנד'ס געזעצען פאַר אָרימע.

וועלכער עס איז געזעצליכער פאָרם. די שטאַאַט־גיטער, וואָס זיי־נען אָט אַזוי בעטריגעריש אָנגעאייגענט געוואָרן, צוזאַמען מיט דעם רויב פון די קירכען־גיטער, אויף וויפיעל זיי זיינען ניט צוריק אָבגענומען געוואָרן בעת דער רעפּובליקאַנישער רעוואָלוציע, שטע־לען צוזאַמען די גרונדלאַגע פון די היינטיגע פירשטליכע בעזיצ־טימער פון דער ענגלישער אָליגאַרכיע.[202] די בירגערליכע קאַפּי־טאַליסטען זיינען געווען צופריעדען מיט דער אָפּעראַציע, צווישען אַנדערע טעמים — כדי צו פערוואַנדלען דעם גרונד און באָדען אין אַ ריין האַנדעלס אַרטיקעל, אויסצושפּרייטען דעם געביט פון דער אַגריקולטור אויף אַ גרויסען פאַרם־סיסטעם, צו פערמעהרן דעם צושטעל פון פויגעל־פרייע פּראָלעטאַריער פון דאָרף א. אַז. וו. אַ חוץ דעם איז די נייע לאַנד־אַריסטאָקראַטיע געווען דער נאַטיר־ליכער שותף פון דער נייער באַנקאָ־קראַטיע, פון דער אָקאָרשט פון איי אַרויסגעקראָכענער „הויכער פינאַנץ" און פון די גרויסע מאַנופאַקטוריסטען, וועלכע האָבען זיך געשטיצט אויף די שוץ־צאָהלען. די ענגלישע בורזשואַזיע האָט געהאַנדעלט אין איהרע אינטערעסען פּונקט אַזוי ריכטיג ווי די שוועדישע שטאָדט־בירגער, וועלכע האָבען פערקעהרט, האַנד אין האַנד מיט זייערע עקאָנאָ־מישע חבירים, די פּויערים, אונטערשטיצט די קיניגע צוצונעהמען מיט געוואַלט פון דער אַריסטאָקראַטיע די קרוין־לענדער, וואָס זיי האָבען גע'גנב'ט. דאָס האָט פּאַסירט זינט דעם יאָהר 1604, אונ־טער טשאַרלז X און טשאַרלז XI.

דאָס געמיינדע־אייגענטום — דורכאויס פערשיידען פון דעם שטאַאַט־אייגענטום, וואָס איז אָקאָרשט בעטראַכט געוואָרן — איז געווען אַן אַלט־גערמאַנישע אינסטיטוציע, וועלכע איז געבליבען לע־

פערקויף און טיילווייז דורך פערשענקונג, מאַכט אויס אַ סקאַנדאַלעזען קאַ־פּיטעל אין דער ענגלישער געשיכטע . . . אַ גיגאַנטישער בעטרוג, מיט וועל־כען מען האָט בעשווינדעלט דאָס פאָלק." F. W Newman, Lectures on Political Economy," London, 1851, p. 29, 30. ענגעלס איז דערביי מוסיף: „וועגען די פּרטים ווי אַזוי די היינטיגע ענגלישע גרויס גרונדבעזיצער זיינען געקומען צו זייער בעזיץ, זעה "Our Old Nobility," by Noblesse Oblige, Loudon 1879.

[202] לעזט צ. ב. ש. ע. בוירק'ס שריפט וועגען דאָס הערצאָגליכע הויז פון בעדפאָרד, פון וועמעס פאַמיליע עס איז אַרויסגעקומען לאָרד דזשאַהן ראָס־סעל, דער „טאָס־טיט פון ליבעראַליזם."

געזעצט אַ אוזורפּאַציע [אַ רויב], וואָס איז דורכגעפיהרט געוואָרן אויפ'ן קאָנטינענט גאָר אָהן אַ געזעצליכער פאָרמאַליטעט. זיי האָבען אָבגעשאַפט די פעאָדאַלע פערפאַסונג בנוגע דעם בעזיץ פון באָדען, ד. ה. זיי האָבען אַראָבגעשאָקעלט פון זיך אַלע זייערע לייס־טונגס־פליכטען צום שטאַאַט, האָבען „אָבגעצאָהלט" דעם שטאַאַט מיט שטייערן אויף די פּויערים און די איבעריגע פאָלקס־מאַסען, האָבען אויסגעווירקט פאַר זיך דאָס מאָדערנע רעכט פון פּריוואַט אייגענטום אויף די גיטער, אויף וועלכע זיי האָבען פריהער נאָר געהאַט אַ פעאָדאַלען טיטול און האָבען ענדליך אַרויפגעצוואונגען אויף די ענגלישע לאַנד־אַרבייטער יענע געזעצען וועגען בעזעצען זיך (Laws of Settlement), וועלכע האָבען געמאַכט פון דעם ערד־אַרבייטער פּונקט אַזאַ צוגעהעריגען צו דער געמיינדע, ווי באָרים גאָדונאָוו'ס „פּריקאַז" (עדיקט) האָט דעם רוסישען פּויער געמאַכט פאַר אַ צוגעהעריגען צו דער ערד, אויף וועלכער ער איז געזעסען.

די „גלאָריאָז רעוואָלושאָן" (די גלאָרריייכע רעוואָלוציע) האָט געבראַכט אין הערשאַפט צוזאַמען מיט ווילהעלם דעם דריטען[200] [וויליאַם אָוו אָראַנזש] אויך דעם לענדלאָרד און די קאַפּיטאַליס־טישע מעהרווערטה־מאַכער. זיי האָבען אַריינגעפיהרט די נייע ערא, דערמיט וואָס זיי האָבען אויסגעאיבט אויף אַ קאָלאָסאַלען מאָסשטאַב די גניבות פון די שטאַאַט־גיטער, וועלכע זיי האָבען ביז־אַהער בעטריבען נאָר אויף אַ בעשיידענעם אופן. די דאָזיגע לענ־דערייען זיינען אַוועקגעשענקט געוואָרן, פערקויפט געוואָרן פאַר שפּאָט־פּרייזען, אָדער פּשוט צוגעשריבען געוואָרן צו פּריוואַט גי־טער דורך דירעקטער אוזורפּאַציע.[201] דאָס אַלעס איז געשעהן אָהן

---

[200] וועגען דער פּריוואַט־מאָראַל פון אַט די בורזשואַזע העלדען — צוויי שען אַנדערעס דאָס פאָלגענדע: „די גרויסע שטיקער לאַנד, וואָס זיינען אַוועקגעשענקט געוואָרן צו ליידי אָרקנעי אין איירלאַנד, אין יאָהר 1695, זיינען אַן עפענטליכער ביישפּיעל פון דעם קיניג'ס ליידענשאַפט און דער דאַמע'ס איינפלוס. . . . מען נעהמט אָן, אַז די ווערטהפולע פערדיענסטען פון דער ליידי אָרקנעי זיינען בעשטאַנען אין foeda labiorum ministeria [שמוציגע ליעבעס דיענסטען]." (אין בריטיש מוזעאום, די סלאָון מאַנוסקריפּט קאַלעקשאָן נומר 4224. דער טיטול פון מאַנוסקריפּט איז: "The character and behaviour of King William Sunderland etc. represented in original Letters to the Duke of Shrebury from Somers, Halifax Oxford. עס איז פול מיט קוריאָזען.

[201] „די אומגעזעצליכע אויסברענגונג פון די קרוין־גיטער, טיילווייז דורך

בעת דאָס פּלאַץ פון די אונאָבהענגיגע „ייאָמען" איז פערנו־מען געוואָרן פון „טענאַנטס־אַט־וויל" — קליינע פערמער אויף איין־יאָהריגע אַרענדעס —, אַ קנעכטישע חברה, וואָס הענגט אָב פון דעם מוטהווילען פון'ם לענדלאָרד, האָט די סיסטעמאַטישע בערויבונג פון דעם געמיינדע־אייגענטום, צוזאַמען מיט דעם רויב פון די שטאַאַט־גיטער, ספּעציעל געהאָלפען אָנוואַקסען יענע גרוי־סע פאַרמס, וועלכע מען האָט אין 18טען י. ה. אָנגערופען קאַפּי־טאַל־פאַרמס[205] אָדער סוחרישע פאַרמס[206] און האָבען „פריי גע־שטעלט" די לאַנד־בעפעלקערונג אַלס פּראָלעטאַריאַט פאַר דער אינ־דוסטריע.

דער 18טער יאָהרהונדערט האָט אָבער נאָך ניט בעגריפען אַזוי־פיעל ווי דער 19טער י. ה., אַז נאַציאָנאַל־רייכטום און פאָלקס־אַר־מוט בעטייטען דיזעלביגע זאַך. דעריבער איז אָנגעגאַנגען אַ שטאַר־קע פּאָלעמיק אין דער עקאָנאָמישער ליטעראַטור פון יענער צייט וועגען די איינצוימונגען פון די געמיינדע־לענדערייען. איך גיב דאָ איבער פון דער מאַסע מאַטעריאַל, וואָס ליעגט פאַר מיר, עטלי־כע שטעלען, ווייל דורכדעם וועלען זיך לעבעדיג אַרויסווייזען די צושטאַנדען פון דער צייט.

„אין אַ סך קהלות פון הערטפאָרדשיר," שרייבט אַן אויפגע־רעגטע פעדער, „זיינען 24 פאַרמס, וואָס צעהלען אין דורכשניט פון 50 ביז 150 אַקער, צונויפגעשמאָלצען געוואָרן אין 3 פאַרמס."[207] „אין נאָרטהאַמפּשיר און לינקאָלנשיר איז די איינצוימונג פון די געמיינדע־לענדערייען פאָרגעקומען אויף אַ זעהר גרויסען מאָס־שטאַב, און די מעהרסטע נייע לאָרדשאַפטען, וואָס זיינען געשאַ־פען געוואָרן דורך די דאָזיגע איינצוימונגען, זיינען פערוואַנדעלט געוואָרן אין פיטער־פעלדער; אַלס פאָלגע דערפון האָבען איצט

---

[205] "Capital Farms," "Two Letters on the Flour Trade and the Dearness of Corn," by a Person in Business, London 1767, p. 19.

[206] "Merchant Farms," ("An Inquiry into the Present High Prices of Provisions," London 1767, p. 11 n) אָט די אויסגעצייכענטע שריפט, וועלכע איז ערשיענען אַנאָנים, איז פערפאַסט געוואָרן פון דעם רעווערענד נאַטהאַניעל פאַרסטער.

[207] Thomas Wright, "A Short Address to the Public on the Mopnopoly of large farms," 1779, p. 2, 3.

בען אונטער דעם צודעק פון פעאָדאַליזם. מיר האָבען געזעהן, ווי די געוואַלטיגע בערויבונג פון דעם דאָזיגען געמיינדע־אייגענטום, בעגלייט דאָס רוב פון אַ פערוואַנדלונג פון אַקער־לאַנד אין פוטער־פעלדער פאַר פיה, פאַנגט זיך אָן ביים סוף פון 15טען י. ה. און האַלט אָן דורכ'ן 16טען י. ה. אָבער דאַמאָלסט איז דער פּראָצעס פאָרגעקומען ווי אַ אינדיווידועלע געוואַלט־טהאַט, אַנטקעגען וועל־כער די געזעצגעבונג האָט לאַנג געקעמפט אָהן ערפאָלג. דער פאָרט־שריט פון 18טען י. ה. האָט זיך אַרויסגעצייגט אין דעריין, וואָס דאָס געזעץ גופא איז איצט געוואָרן אַ הילף־מיטעל צו בערויבען דאָס פאָלק־לאַנד, הגם די גרויסע אַרענדאַטאָרס האָבען אַ חוץ דעם אויך אָנגעווענדט זייערע קליינע אונאָבהענגיגע פּריוואַט־מעטאָ־דען.[203] די פּאַרלאַמענטאַרישע פאָרם פון דעם רויב איז די פאָרם פון די „ביללס פאָר אינקלאָזשורס אָוו קאָממאָנס" (געזעצען איינ־צוצוימען דאָס געמיינדע־לאַנד); מיט אַנדערע ווערטער: דעקרע־טען, דורך וועלכע די לענדלאָרדס האָבען זיך אַליין אַוועקגעשענקט דאָס פאָלק־לאַנד אַלס פּריוואַט־אייגענטום, דעקרעטען פון פאָלקס־עקספּראָפּריאַציע. סער פ. מ. עדען איז אַליין סותר זיינע כיטרע אַדוואָקאַטסקע טענות, אין וועלכע ער זוכט אַרויסצושטעלען דאָס געמיינדע־אייגענטום אַלס דאָס פּריוואַט־אייגענטום פון די גרוי־סע גרונד־אייגענטימער, וועלכע זיינען געוואָרען די שטעל־פער־טרעטער פון די פעאָדאַלען, דערמיט וואָס ער פערלאַנגט אַן „אַל־געמיינעם פּאַרלאַמענט־אַקט איינצוצוימען די געמיינדע־לענדערייען" און איז דערמיט מודה, אַז מען דאַרף האָבען אַ פּאַרלאַמענטאַרי־שען שטאַאַט־שטרייך כדי זיי צו פערוואַנדלען אין פּריוואַט־אייגענ־טום, און פאָדערט אַפילו, אַז די געזעצגעבונג זאָל בעוויליגען אַ „שאָדען־ערזאַץ" פאַר די עקספּראָפּריאירטע אָרימע.[204]

---

[203] „די אַרענדאַטאָרס האָבען פערבאָטען די קאָטעדזשערס צו האַלטען וועלכע עס איז לעבעדיגע ברואים אַ חוץ זיך אַליין, אונטער דעם אויסרייד, אַז אויב זיי וועלען האַלטען פיה אָדער עופות, וועלען זיי גנב'נען פוטער פון די שפּייכלערס. זיי פלעגען אויך זאָגען: האַלט די קאָטעדזשערס אָרים וועט איהר זיי האַלטען פלייסיג. אָבער דער אמת'ער פאַקט איז, אַז די אַרענדאַטאָרס אוזורפּירן אויף דעם אופן דאָס גאַנצע רעכט אויף די געמיינדע־לענדערייען."
"A Political Enquiry into the Consequences of enclosing Waste Lands," London 1875, p. 75.

[204] עדען, „דחי סטייט אָוו דחי פּור," פאַררעדע.

„ווען דאָס לאַנד — זאָגט דר. פריים — פאַלט אַריין אין די הענד פון עטליכע גרויסע אַרענדאַטאָרס, ווערן די קליינע פערמער (וועלכע ער האָט פריהער בעצייכענט אַלס „אַ סך קליינע אייגענטימער און פערמער, וועלכע ציהען חיונה פאַר זיך און זייערע פאַמיליען פון דער ערד, וואָס זיי בעאַרבייטען, פון שעפּסען, עופות און חזירים א. ד. ג., וואָס זיי שיקען אַרויס זיך פיטערן אויף דעם געמיינדע־לאַנד, אַזוי אַז זיי האָבען ניט נויטיג צו קויפען קיינע לעבענסמיטלען") פערוואַנדעלט אין מענשען, וועלכע מוזען פערדיענען אויף חיונה אַרבייטענדיג פאַר אַנדערע, און זיינען געצוואונגען איינצוקויפען אויפ'ן מאַרק אַלץ וואָס זיי ברויכען. . . . עס ווערט אפשר מעהר אַרבייט אויפגעטאָן, ווייל עס איז דאָ אַ גרעסערער צוואַנג דערצו. . . . שטעדט און מאַנופאַקטורען וועלען וואַקסען, ווייל מעהר מענשען, וועלכע זוכען בעשעפטיגונג, ווערן פעריאָגט אין זיי. דאָס איז דער אופן, אויף וועלכען די קאָנצענטראַציע פון די פאַרמס ווירקט נאַטירליכערהייט, און ווי אַזוי זי האָט טאַקע שוין אַ צייט מיט יאָהרען ווירקליך געווירקט אין אָט דעם קיניגרייך.[210]

ער פאַסט צוזאַמען די אַלגעמיינע ווירקונג פון די איינצוימונגען ווי פאָלגט: „די לאַגע פון די נידעריגע פאָלקס־קלאַסען האָט זיך בכלל פערערגערט אין יעדער הינזיכט; די קלענערע גרונדבעזיצער און פערמער זיינען אַראָבגעדריקט געוואָרן ביז צו דעם שטאַנד פון טאָג־לוינער און געדונגענע מענשען, און פערדיענען אויפ'ן לעבען אין דעם צושטאַנד איז אין דערזעלביגער צייט געוואָרן שווערער."[211]

די אוזורפּאַציע פון דעם געמיינדע־לאַנד און די רעוואָלוציע

קענט, פריים און דזשיימס אַנדערסאָן און פערגלייכען מיט זיי די היפּאָקו טישע פּלוידערייען פון מאַקקולאָ אין זיין קאַטאַלאָג: "The Literature of Political Economy," London 1845.

[210] דאָרט גופא, ז. 147.

[211] דאָרט גופא, ז. 150. דאָס דערמאָנט אונז אַז דעם אַלטען רוים. „די רייכע האָבען פערכאַפּט דעם גרעסטען טייל פון די געמיינשאַפטליכע לענדערייען. זיי האָבען זיך פערלאָזען אויף די אומשטענדען פון דער צייט, אַז מען וועט ביי זיי די דאָזיגע לענעדרייען ניט אָבנעהמען און האָבען דעריבער צוגעקויפט די נאָהענטע שטיקער ערד פון די אָרימע, טיילס מיט זייער ווילען און טיילס מיט געוואַלט, אַזוי אַז זיי האָבען איצט מעהר קולטיווירט נאָר ווייט־אויסגעשפּרייטע לאַנדגיטער אַנשטאָט איינצעלנע פעלדער. זיי האָבען

פיעלע לאָרדשאַפטען קיין 50 אַקער ניט אונטער'ן פּלוג, וואו פריהער זיינען 1500 אַקער בעאַרבייט געוואָרן. . . . די חורבות פון די פריהערדיגע וואוין־הייזער, שפּייכלערס, שטאַלען א. אַז. וו. זיינען די איינציגע שפּורען פון די פריהערדיגע איינוואוינער. 100 הייזער און פאַמיליען זיינען אין מאַנכע פּלעצער צוזאַמענגעשרומפּט געוואָרן . . . ביז 8 אָדער 10. . . . די גרונד־אייגענטימער אין די מעהרסטע קהלות, וואו די איינצוימונגען זיינען ערשט פאָרגעקומען מיט 15 אָדער 20 יאָהר צוריק, זיינען זעהר ווענינ אין צאָהל אין פערגלייך מיט די, וואָס האָבען בעאַרבייט דאָס לאַנד אין דעם אָבענעם פעלד צושטאַנד. עס איז ניט קיין אומגעוועהנליכע זאַך צו זעהן 4 אָדער 5 רייכע פיה־מייסטערס בערנעהמען גרויסע, ניט־לאַנג צוריק איינגעצוימטע לאָרדשאַפטען, וועלכע האָבען זיך פריהער איינגעפונען אין די הענד פון 20 ביז 30 פערמערס און פונקט אַזויפיעל קלענערע אייגענטימער און בעזיצער. אָט די אַלע זיינען צוזאַמען מיט זייערע פאַמיליען אַרויסגעוואָרפען געוואָרן פון זייער בעזיצטום, ווי אויך א סך אַנדערע פאַמיליען, וועלכע זיי האָבען בעשעפטיגט און אויסגעהאַלטען."[208]

ניט נאָר וויסט לאַנד, נאָר אָבט אויך לאַנד, וואָס איז בעאַרבייט געוואָרן געמיינשאַפטליך, אָדער וואָס איז געהאַלטען געוואָרן אונטער אַ בעשטימטען אָבצאָהל צו דער געמיינדע, איז צוגענומען געוואָרן פון דעם דערבייאיגען לענדלאָרד אונטער דעם אויסרייד פון איינצוימונג. „איך רייד דאָ וועגען דער איינצוימונג פון אָפענע פעלדער און לענדערייען, וואָס זיינען שוין געווען קולטיווירט. אַפילו יענע שריפטשטעלער, וועלכע פערטיידיגען די איינצוימונגען, זיינען מודה, אַז אָט די לעצטע מעשים פערמעהרן דעם מאָנאָפּאָל פון די פאַרמס, העכערן דעם פּרייז פון די לעבענסמיטלען און פּראָדוצירן אַן ענטפעלקערונג . . . און אַפילו די איינצוימונג פון וויסטע לענדערייען, ווי עס קומט איצט פאָר, בערויבט דעם אָרימאַן פון אַ טייל פון זיינע לעבענסמיטלען און פערגרעסערט די פאַרמס, וועלכע זיינען שוין צו גרויס."[209]

---

[208] Rev. Addington, "Enquiry into the Reasons for or against enclosing open fields," London 1772, p. 27, 43 passim.

[209] Dr. R. Rice, "Observations on Reversionary Pyaments, 6 th Ed. by W. Morgan," London 1805, Vol. II. p. 155. מען דאַרף לעזען פאַרסטער, אַדדינגטאַן

די גאָלד־מינען פון דער נאַציאָן, זיך פערמעהרן פּראָפּאָרציאָנעל צו דעם פּראָדוצירטען סכום תבואות."[212]

די סטאָישע זעעלען־רוה, מיט וועלכער דער פּאָליטישער עקאָ־נאָם בעטראַכט די אונפערשעהמטעסטע פערלעצונג פון דעם „הייליגען אייגענטום־רעכט" און די גרעבסטע געוואַלט־טהאַט אַנט־קעגען פּערזאָנען, אַזוי לאַנג ווי זיי זיינען נויטיג אויפצובויען די גרונדלאַגע פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן, צייגט אונז צווישען אַנדערע דער פילאַנטראָפּישער, און „טאָרי" דערצו, סער פ. מ. עדען. די גאַנצע רייה רויבערייען, גרויל־טהאַטען און פאָלקס־עלענד, וואָס האָבען בעגלייט די געוואַלטזאַמע פאָלקס־עקס־פּראָפּריאַציע פון לעצטען דריטעל פון 15טען י. ה. ביז צום סוף פון 18טען י. ה. טרייבט איהם נאָר צו דעם „טרויסטליכען" שלום: „די ריכטיגע פּראָפּאָרציע צווישען אַקער־לאַנד און פיה־לאַנד האָט געמוזט פעסטגעשטעלט ווערן. אין גאַנצען 14טען און גרעסטען טייל פון 15טען י. ה. איז נאָך געווען 1 אַקער פוטער־לאַנד אויף 2, 3 און אַפילו 4 אַקער קולטיווירטען לאַנד. אין מיטען פון 16טען י. ה. האָט זיך געענדערט די פּראָפּאָרציע צו 2 אַקער פיה־לאַנד אויף 2 אַקער קולטיווירטען לאַנד, און שפּעטער 2 פיה־לאַנד צו 1 אַקער־לאַנד, ביז ענדליך איז אַרויסגעקומען די ריכטיגע פּראָפּאָר־ציע: 3 אַקער פיה־לאַנד צו 1 אַקער קולטיווירטען לאַנד."

אין 19טען יאָהרהונדערט איז נאַטירליך פערלאָרן געוואָרן אַפילו די עראינערונג פון דעם צוזאַמענהאַנג צווישען דעם אַקער־פּויער און דעם געמיינדע־אייגענטום. שוין ניט צו רעדען פון די שפּעטערדיגע צייטען — האָט די לאַנד־בעפעלקערונג ווען עס איז געקריגען איין פּרוטה שאָדען־ערזאַץ פאַר די 3,511,770 אַקער גע־מיינדע־לאַנד, וואָס מען האָט פון איהר אַוועקגערויבט צווישען

---

[212] "An Inquiry in'o the Connections between the Present Prices of Provisions etc." p. 124, 129. עהנליכע רייד אָבער מיט אַ פערקעהרטער טענדענץ זיינען די פאָלגענדע: „די אַרבייטער ווערן פערטריבען פון זייערע קאַטע־דזשעס און געיאָגט אין די שטעדט, כדי דאָרטן צו זוכען אַרבייט; אָבער דורכדעם בעקומט זיך אַ גרעסערער איבערשוס און עס פערמעהרט זיך אויף דעם אופן דער קאַפּיטאַל." "The Perils of the Nation," 2nd Ed.. London 1843, p. XIV.

פון דער אַנריקולטור, וואָס איז געקומען דערמיט, האָבען פאַקטיש געהאַט אזא שארפע ווירקונג אויף דעם אַנריקולטור־אַרבייטער, אז אפילו ווי עדען אליין גיט צו, האָט זייער לוין, צווישען 1765 און 1780, אַנגעהויבען צו פאַלען אונטער דעם מינימום, אין האָט גע־מוזט נתמלא ווערן דורך צדקה־אונטערשטיצונג פון דער קהלה. זייער אַרבייט־לוין, זאָגט ער, „האָט נאָר געקלעקט אויף די אבסאָ־לוט־נויטווענדיגסטע לעבענס־בעדערפענישען.“

לאָמיר נאָך א ווייל זיך צו־הערן צו א פערטייידיגער פון די איינצווימונגען און א געגנער פון דעם דר. פריים. „עס איז ניט קיין ריכטיגער שלום, אז עס מוז ווערן אן ענטפעלקערונג, ווייל די מענשען פערשוועדען ניט מעהר זייער ארבייט אין אפענעם פעלד. . . . אויב פערוואנדלענדיג קלייגע פויערים אין מענשען, וואָס מוזען אַרבייטען פאַר אַנדערע, ווערט אַרויסגעגעבען מעהר אַרבייט, איז דאָס א פאַרטייל, וועלכען די נאַציאָן (צו וועלכער, פערשטעהט זיך, די דאָזיגע פערוואַנדעלטע געהערן ניט) מוז וועל־טען האָבען. . . . דער פראָדוקט וועט זיין א גרעסערער, וועז זייערע פעראייניגטע אַרבייטען וועלען אָנגעוויזעזדט ווערן אויף איין פאַרם: עס וועט אָט אזוי געשאפען ווערן א מעהר־פראָדוקט פאַר די מא־נופאקטורען, און דורכדעם וועלען די מאַנופאקטורען, איינע פון

בענוצט שקלאווען פאַר דער ערד־אַרבייט און פיה־צוכט, ווייל די פרייע מענ־שען פלעגען צוגענומען ווערן פון דער אַרבייט צום קריעג־דינסט. דער בע־זיץ פון שקלאווען האט זיי איינגעבראכט גרויסע געווינסען, ווייל אזוי ווי זיי זיינען נעווען בעפרייט פון קריעג־דינסט, האָבען זיי אונגעשטערט זיך נע קאָנט פערמעהרן און האָבען א סך קינדער. אזוי האָבען די מעכטיגע פער־כאפט אלע רייכטימער און דער גאנצער גענעגנד איז נעווען פול מיט שקלא־ווען. די איטאליענער זיינען, פערקעהרט, נעווארן אלע וועניגער, פערניכטעט דורך אַרימקייט, שטייערן און קריעג־דינסט. אין צייטען פון פריעדען האָבען זיי ניט נעהאט קיין אַרבייט, ווייל די רייכע האָבען דעם אַדעם נעהאט אין זייער בעזיץ און האָבען בענוצט שקלאווען אנשטאט פרייע לייט צו בעאַר־בייטען די ערד.“ (אפפיאן, „רוימישע בירגער קריעגע,“ בוך 1, קאפ. 7.) אט די שטעלע בעציהט זיך אויף דער צייט פאַר די ליצינישע נעזעצען. דער קריעג־דינסט, וואס האט אזוי פיעל מיטגעבראכט דעם חורבן פון די רוימישע פלעבייער, איז אויך נעווען א הויפטמיטעל, דורך וועלכען קאַרל דער גרויסער האט שנעל פערוואַנדעלט די פרייע דייטשע פויערים אין העריגע און לייב־אייגענע.

און זייערע שטענדיגע איבערפאַלען אויף די נידער־שאָטישע פּלאַנטלענדער, האָבען די קלאַן־הויפּטלייט בשום אופן ניט אויפגעגעבען זייער אלטע מלאכה פון רויבערייַ; זיי האָבען נאָר געענדערט די פאָרם. אויף זייער איגענער אויטאָריטעט האָבען זיי פערוואַנדעלט זייער טיטולאַרען אייגענטום־רעכט אין א פּריוואַט־אייגענטום רעכט, און אזוי ווי די קלאַן־לייט, וועמען בלוט זיי האָבען איצט מעהר ניט געדארפט פערגיסען, האָבען זיך געשטעלט אנטקעגען זייער שטרעבונג רייך צו ווערן, האָבען זיי בעשלאָסען צו פערטרייבען די דאָזיגע קלאַן־לייט מיט אָפענער גוואַלט. „א קיניג פון שאָטלאַנד וואָלט מיט דעמזעלביגען רעכט געקאָנט בעשליסען צו פעריאָגען אלע זיינע אונטערטאַנען אין ים," זאָגט פראָפעסאָר ניומאן.[213] אָט די רעוואָלוציע, וועלכע האָט זיך אָנגעפאַנגען אין שאָטלאַנד נאָך דעם לעצטען אויפשטאַנד פון דעם פּרעטענדענט, קאָן מען נאָכפאָלגען אין איהרע ערשטע פאזען ביי סער דזשיימס סטוארט[214] און דזשיימס אַנדערסאָן.[215] פון סטוארט'ן דערוויסען מיר זיך, אז אין יענער צייט, אין דעם לעצטען דריטעל פון 18טען יאָהרהונדערט, האָט דאָס שאָטישע הויך־לאַנד פאָרגעשטעלט מיט זיך אין א קליינעם מאָסשטאַב א בילד פון דעם צושטאַנד, אין וועלכען אירלאַנד זיך געפונען מיט 400 יאָהר פריהער. וועז מען האָט אָנגעהויבען אין סטוארט'ס צייט צו פערטרייבען די געלט פון'ם באָדען, האָט מען זיי פערבאָטען אין דערזעלביגער צייט אויסצוואַנדערן, כדי זיי טרייבען איבער געוואָלט נאָך גלאזגו און אנדערע פאַבריק־שטעדט.[216]

---

[213] F. W. Newman, "Lectures on Political Economy," London 1851, p. 132

[214] סטוארט זאגט: „די רעגירונג פון די דאזיגע לענדער (ער נעברויכט על פי טעות די עקאָנאָמישע קאָטעגאָריע פון נרונד־רענטע אויף דעם טריבוט, וואס די ערד־ארבייטער (ta-kmen האָבען נעצאָהלט די קלאַן־הויפּטלייט) אין דורכאוים אונבעדייטענד אין פערגלייך מיט זייער אומפאַנג; וועז מען פערגלייכט צבער די צאָהל מענשען, וואס א פּאָרם האָלט אויס, קאָן מען גענפינען, אז איין שטיק באָדען אין די הויך לענדער פון שאָטלאַנד דערנעהרט צוהן מאל מעהר מענשען אייידער א לאַנד פון דעמזעלביגען ווערטה אין די רייכסטע פראָווינצען." Works etc. Edited by Hasson, General Sir James Stuart, London 1801. Vol. I, ch. 16, p. 204.

[215] James Anderson, "Observations on the means of exciting a spirit of National Industry etc." Edinburgh 1771.

[216] אין יאָהר 1860 זיינען די על פי נעוואָלט עקספּראָפּריאירטע עקס־

1801 און 1831 און איז פּאַרלאַמענטאַריש אַוועקגעשענקט געוואָרן דורך די לענדלאָרדס צו די לענדלאָרדס?

דער לעצטער גרויסער פּראָצעס פון עקספּראָפּריאַציע, דורך וועלכען מען האָט אַוועקגענומען דעם גרונד און באָדן פון דעם אַקער־פּויער איז ענדליך די אַזוי־גערופענע Clearing of Estates (אָבריניגונג פון די ניטער, אין דער ווירקליכקייט: דאָס אויסרוימען די מענשען פון די ניטער). אַלע ביזאהער בעטראַכטע ענגלישע מעטאָדען האָבען געפונען זייער הויך־פונקט אין דער דאָזיגער „אָבריניגונג." ווי מיר האָבען נעזעהן אין דעם פּאָריגען אָבטייל, בעת מיר האָבען געשילדערט דעם מאָדערנעם צושטאַנד, געהט אָן איצטער, וועט עס זיינען שוין מעהר ניטאָ קיין אונאָבהענגיקע פּויערים אָבצורוימען, אַן „אָבריניגונג" פון די קאָטעדזשעס, אַזוי אַז די אַקער־אַרבייטער האָבען אַפּילו אויף דעם באָדען, וואָס זיי בעארבייטען, שוין מעהר ניט קיין פּלאַץ וואו צו וואוינען. וואָס אָבער די „קלירינג אַוו עסטייטס" בעטייט אין דעם איינענטליכען זין, דאָס דערוויסען מיר זיך נאָר אין דעם געלויבטען לאַנד פון דער מאָדערנער ראַמאַן־ליטעראַטור, די הויך־לענדער פון שאָטלאַנד. דאָרט צייכענט זיך אויס דער פּראָצעס דורך זיין סיסטעמאַטישען כאַראַקטער, דורך דער גרויס פון דעם מאַסשטאַב, אויף וועלכען ער וועט דורכגעפיהרט מיט איין קלאַפּ (אין אירלאַנד זיינען די לענדלאָרדס נעגאַנגען אַזוי ווייט ווי אָברוימען עטליכע דערפער מיט איין מאָל; אין שאָטלאַנד האָנדעלט זיך וועגען שטרעקען לאַנד, וואָס זיינען אַזוי גרויס ווי דייטשע הערצאָגטימער) — און ענדליך דורך דער בעזונדערער פּאַרט פון דעם אַוועקגעוויבטען גרונד־אייגענטום.

די קעלטען פון הויך־שאָטלאַנד זיינען בעשטאַנען פון קלאַנען [שבטים אָדער משפחות] און יעדער קלאַן איז געווען דער אייגענטימער פון דעם באָדען, אויף וועלכען ער איז געזעסען. דער פערטרעטער פון דעם קלאַן, דער הויפּטמאַן אָדער „גרויסער מאַן" איז נאָר נעווען דער טיטולאַרער אייגענטימער פון דעם דאָזיגען באָדען, פונקט ווי די קענינין פון ענגלאַנד איז די טיטולאַרע אייגענטימערין פון דעם גאַנצען נאַציאָנאַלען באָדען. וועט עס האָט געלונגען דער ענגלישער רעגירונג צו אונטערדריקען די מלחמות, וואָס די דאָזיגע „גרויסע מענער" האָבען אָנגענפיהרט צוויישען זיך,

ביז 1820 זיינען די דאָזיגע 15,000 איינוואוינער, אומגעפעהר 3000 פאַמיליען, סיסטעמאַטיש פערייאָגט און אויסגעראָט געוואָרן. אָלע איהרע דערפער זיינען צערשטערט און פערברענט געוואָרן, אָלע איהרע פעלדער זיינען פערוואַנדעלט געוואָרן אין לאַנקעם. בריטישע סאָלדאַטען זיינען קאַמאַנדירט געוואָרן פאַר אָט דער עקזעקוציע, און עס איז געקומען צו געשלעג מיט די איינוואוי־נער. אָן אַלטע פרוי איז פערברענט געוואָרן אין די פלאַמען פון איהר שטיבעל, וואָס איז אונטערגעצונדען געוואָרן, וויל זי האָט זיך ענטזאָגט אוועקצוגעהן. אָט אזוי האָט זיך די דאָזיגע מא־דאָם אָנגעאייגענט 794,000 אקער לאַנד, וועלכע האָבען פון אייי־ביג אָן געהערט צו דעם קלאָן. פאַר די פערטריבענע איינוואוי־נער האָט זי אָבגעלעגט אומגעפעהר 6000 אקער ביים ברעג ים, 2 אקער פאַר א פאַמיליע. די דאָזיגע 6000 אקער זיינען ביז דאָנען געלעגען וויסט און האָבען קיין הכנסה ניט אַריינגעבראַכט די אייגענטימער. די הערצאָגין איז אין איהר גוט הארץ נע־גאַנגען אזוי ווייט צו פערדינגען דאָם דאָזיגע לאַנד פאַר א רע־נט פון דורכשניטליך 2 שילינג 6 פענס צו די קלאָן־לייט, וועל־כע האָבען זינט הונדערטע יאָהרען פערגאָסען זייער בלוט פאַר איהר פאַמיליע. זי האָט איינגעטיילט דאָם גאַנצע אוועקגעוויב־נע קלאָן־לאַנד אין 29 גרויסע שעפסען־פאַרמס, יעדע פאַרם בע־וואוינט פון אָן אוינציגער פאַמיליע, דאָס רוב פון ענגלישע פאַרם־קנעכט. אין יאָהר 1825 זיינען די 15,000 גאַלען שוין פערביטען געוואָרן אויף 131,000 שעפסען. דער טייל איינגעבוירענע, וואָס איז מגולגל געוואָרן אויפ'ן ים־ברעג, האָט געזוכט צו לעבען פון פאַנגען פיש. זיי זיינען געוואָרן אמפיביען און האָבען געלעבט, ווי אָן ענגלישער שרייבער האָט געזאָגט, האַלב אויף דער יבשה און האַלב אויפ'ן וואַסער און פון ביידען צוזאַמען נאָר האַלב נע־לעבט.[218]

---

[218] וועו די איצטיגע הערצאָגין פון סאטערלאנד האָט אויפגענומען אין לאַנדאַו מיט גרויס פּאַראַד די פרוי ביטשער סטאָוו, די פערפאַסערין פון „אָנ־קעל טאָם'ס קעבין", כדי ארויסצוויזען איהר סימפּאַטיע פאַר די ענגער־שקלאַווען פון דער אַמעריקאַנער רעפובליק — א סימפּאַטיע, וואָס זי און איהרע אַנדערע אריכטאַקראַטקעס האָבען פּאַרזיכטיג אונטערדריקט אין דער צייט פון בירגער־קריג, וועו יעדעס „נאָבעל" ענגליש הארץ האָט געקלאַפּט

אַלס ביישפּיעל פון דער מעטאָדע, וואָס האָט געהערשט אין דעם 19טען י. ה.,[217] וועט דאָ זיין גענוג די „אָברייניגונג", וואָס די הערצאָגין פון סוטהערלאַנד האָט דורכגעפיהרט. אָט די עקאָנאָמיש געלעהרטע פּערזאָן האָט בעשלאָסען גלייך אין אָנהויב פון איהר רעגירונג פאָרצונעהמען אַ עקאָנאָמישע ראַדיקאַלע קוראַציע און צו פערוואַנדלען די גאַנצע גראַפשאַפט, וועלכע איז שוין דורך פריהערדיגע עהנליכע פּראָצעסען רעדוצירט געוואָרן צו אַן איינוואוינערשאַפט פון 15,000, אין אַ שעפּסען־וועג. פון 1814

פּאַרטירט געוואָרן נאָך קאַנאַדאַ אונטער פאַלשע פערשפּרעכונגען. איינינע זיינען אַנטלאַפען אין די בערג און אין די אַרומיגע אינזלען. זיי זיינען פערפאָלגט געוואָרן פון פּאָליציסטען, האָבען זיך געשלאָגען מיט זיי און זיינען אַנטרונען געוואָרן.

[217] „אין די הויך־לענדער פון שאָטלאַנד", זאָגט בוקאַנאַן, דער קאָמענטאַטאָר פון אַדאַם סמיטה, 1814, „ווערט דער אַלטער אייגענטום־צושטאַנד יעדען טאָג אומגעוואָרפען. . . . דער לענדלאַרד, אָהן שום איינזעהעניש מיט דעם אַרענדאַטאָר בירושה (אויך אַ קאַטעגאָריע, וואָס איז דאָ פאַלש אָנגעווענדעט) באָט אָן זיין לאַנד צו דעם העכסטען פּרייז־געבער, און אויב יענער איז אַ פערבעסערער (improver), פיהרט ער דירעקט איין אַ נייעם סיסטעם פון קולטיווירונג. דער באָדען, וואָס איז פריהער געווען בעזעצט מיט קליינע פּויערים, איז געווען בעפעלקערט לפי ערך פון די פּראָדוקטען, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען; אונטער דעם נייען סיסטעם פון פערבעסערטער קולטיווירונג און העכערע רענטען, ווערט אַרויסגעקריגען דער העכסט מעגליכער פּראָדוקט מיט די קלענסטע מעגליכע קאָסטען, און צו דעם צוועק ווערן בעזייטיגט די הענד, וועלכע זיינען איצט געוואָרן נוצלאָז. . . . די, וואָס זיינען אַרויסגעוואָרפען געוואָרן פון זייער היים־לאַנד, זוכען צו פערדיענען אויף אַ לעבען אין די פאַבריק־שטעדט א. אַז. וו." David Buchanan, "Obrservation on Adam Smith's 'Wealth of Nations,'" Edinburgh 1814, Vol. IV, p. 144. „די שאָטישע גרויסע הערערען האָבען אויסגעריסען פאַמיליען ווי מען רייסט אויס ווילדע קרייטיכער, זיי האָבען בעהאַנדעלט דערפער און זייער בעפעלקערונג, ווי אינדיאַנער בעהאַנדלען אין זייער ראַכע די העהלען פון ווילדע חיות . . . אַ מענש ווערט פערשאַכערט פאַר דעם וואָל פון אַ שעפּס אָדער פאַר דעם פּגר פון אַ לאַהם און אַפילו פאַר נאָך וועניגער. . . . ווען די מאַנגאָלען זיינען איבערגעפאַלען די צפון־פּראָווינצען פון כינא, האָבען זיי פאַרגעשלאָגען אויף זייער ראַטה אויסצוראָטען אַלע איינוואוינער און פערוואַנדלען זייער לאַנד אין פוטער־פעלדער. אָט אַזאַ פאַרשלאָג האָבען פיעלע הויך־שאָטישע לענדלאָרדס אויסגעפיהרט אין זייער אייגענעם לאַנד אַנטקעגען זייערע אייגענע לאַנדסלייט." George Ensor, "An Inquiry concerning the Population of Nations," London 1818, p. 215, 216.

פעלזען פון אָבאַן, האָט איהר איצטער אַ גאַנצע ליניע פון וועל־דער; בעת אין אַנדערע טיילען פון די הויכלענדער געפינען זיך די נייע וועלדער פון לאָך אַרכייג, גלענגאַרי, גלענמאַריסטאָן א. אַז. וו. . . . די פרעוואַנדלונג פון זייער לאַנד אין שעפּסען־פעל־דער האָט פערטריבען די גאַלען אויף אַן אונפרוכטבאַרן באָדען. איצטער פערנעהמען הירשען דעם פּלאַץ פון די שעפּסען און יענע וועלען פערטריבען ווערן אויף נאָך אַ וויסטערן באָדען און אין נאָך אַ טרויעריגערן עלענד. . . . די הירשען־וועלדער און דאָס פאָלק קאָנען ניט עקזיסטירן איינע נעבען די אַנדערע. איינס אָדער דאָס אַנדערע מוז אָבטרעטען דאָס פּלאַץ. לאָזט די גע־יעגען וואַקסען אין צאָהל און אומפאַנג אין דעם נעקסטען פערטעל יאָהרהונדערט ווי אין דעם פערגאַנגענעם און איהר וועט מעהר ניט געפינען קיין גאַלען אויף זייער היימישער ערד. אָט די בע־וועגונג צווישען די הויכלאַנד־אייגענטימער איז ביי אייניגע אַ זאַך פון אַמביציע, אַ מעשה פון ספּאָרט א. אַז. וו.; אַנדערע אָבער, די מעהר פּראַקטישע, פיהרן אָן דעם האַנדעל אין הירשען אויס־שליסליך מיט אַ קוק אויף דעם פּראָפיט, וואָס שטעקט אין דעם. וואָרים עס איז אַ פאַקט, אַז אַ שטיק באַרג־לאַנד, וואָס איז אויס־געלעגט פאַר'ן געיעג, איז אין אַ סך פאַלען גאָר קיין פערגלייך ניט מעהר פּראָפיטליך איידער פון שעפּסען־פעלדער. . . . דער ספּאָרט־מאַן, וואָס זוכט אַ געיעג־וואַלד, שטעלט זיך ניט אָב פאַר קיין פּרייז און דער איינציגער גרעניץ איז די גרויס פון זיין געלד־בייטעל. . . . די ליידען, וואָס זיינען אויסגעמיילט געוואָרן צו די הויכלענדער, זיינען ניט וועניגער גרויזאַם איידער די ליידען, וואָס די פּאָליטיק פון די נאָרמאַנישע קיניגען האָט געבראַכט אויף ענגלאַנד. די הירשען האָבען געקריגען גרעסערע שפּיעלרוימען, בעת די מענשען זיינען פערטריבען געוואָרן אין אַ ענגען און וואָס ווייטער אַלץ אַן ענגערן קרייז. . . . איין פרייהייט נאָך דער אַנדערער איז אַוועקגערויבט געוואָרן פון'ם פאָלק. . . . און די אונטערדריקונג וואַקסט נאָך מיט יעדען טאָג. די אָברייניגונג א., פעריאָגונג פון פאָלק ווערט בעטריבען פון די אייגענטימער ווי אַ פעסטער פּרינציפּ, ווי אַן אַגריקולטור נויטווענדיגקייט, פּונקט ווי בוימער און ווילד־געוויקס ווערן אויסגעהאַקט אין די ווילדערנישען פון אַמעריקאַ און אויסטראַליע; און אָט אַזוי געהט

די בראַווע גאַלען אָבער האָבען נאָך שווערער געמוזט אָב־קומען פאַר זייער בערג־ראָמאַנטישער פערעהרונג פון די „גרויסע מענער" פון דעם קלאַן. דער גערוך פון זייערע פיש איז אַריין אין נאָז פון די גרויסע מענער. זיי האָבען דערשמעקט אין דעם אַ געוויסען פּראָפיט און האָבען פערדונגען דעם ים־ברעג צו די לאָנדאָנער גרויסע פיש־הענדלער. די גאַלען זיינען אַ צווייטען מאָל פערטריבען געוואָרן.[219]

ענדליך אָבער ווערט אַ טייל פון די שעפּסען־פעלדער פער־וואַנדעלט אין געיעג־פּלעצער. מען ווייס, אַז אין ענגלאַנד זיי־נען קיין ריכטיגע וועלדער ניטאָ. די ווילדע טיערען אין די פּאַרקס פון די גרויסע שטעדט זיינען רוהיגע הויז־פיה, פעט ווי לאָנדאָנער אָלדערמען. שאָטלאַנד איז דעריבער דער לעצטער מקום מקלט פאַר דער „נאָבעלער ליידענשאַפט."

„אין די הויכלענדער," זאָגט סאָמערס אין יאָהר 1848, „וואַקסען אויס וועלדער ווי שוועמלעך*[219] דאָ אויף איין זייט פון גייק האָט איהר דעם נייען וואַלד פון גלענפעשיע און דאָרט אויף דער אַנדער זייט, דעם נייען וואַלד פון אַרדוועריקיע. אין דערזעלביגער ליניע האָט איהר דעם „בלעק־מאַונט", אַן אונגע־הויערע וויסטעניש, אויך ניט לאַנג צוריק איינגעפיהרט. פון מזרח צו מערב, פון דער נאַכבאַרשאַפט פון אַבערדין ביז צו די

פאַר די שקלאַווען־האַלטער — האָב איך אין דער „ניו יאָרק טריביון" געגע־בען די פאַקטען וועגען די סאָטערלאַנד שקלאַווען. (ערטערווייז בענוצט פון קאַרעי אין „דהי סלייוו טרייד," לאָנדאָן 1853, ז. 202, 203.) מיין אַר־טיקעל איז איבערגעדרוקט געוואָרן אין אַ שאָטלענדישער צייטונג און האָט אַרויסגערופען אַ שעהנע פּאָלעמיק צווישען דער דאָזיגער צייטונג און די אונ־טערלעקער פון די סאָטערלאַנדס.

[219] אינטערעסאַנטעס וועגען אָט דעם פיש־האַנדעל געפינט מען ביי דאַוויד אורקהאַרט: „פּאָרטפּאָליא, נייע סעריע." נאַססאָו וו. סעניאָר, אין זיין נאָכ'ן טויט אַרויסגעגעבענעם ווערק, וואָס מיר האָבען אויבען ציטירט: „דזשוירנאַלס, קאָנווערזיישאָנס, עססעיס עטצ.", לאָנדאָן 1868, בעצייכענט „די פּראָצעדור אין סאָטהערלאַנדשיר אַלס איינע פון די וואוילטהעטיגסטע „אָבריינינגונגען" (קלירינגס) זינט מענשעס געדענקען."

*[219] די „דיר פאָרעסטס" (הירשען־וועלדער) פון שאָטלאַנד ענטהאַלטען ניט קיין איינציגען בוים. מען טרייבט אַוועק די שעפּסען און טרייבט אַרויף די הירשען אויף די נאַקעטע בערג און מען רופט עס אָן אַ „דיר פאָרעסט." אַלזאָ, אַפילו ניט קיין וואַלד־קולטיווירונג!

טום, די אוזורפאציע און מיט אונדערבאראמליכסטען טעראָריזם דורכגעפיהרטע פערוואַנדלונג פון דעם פעאָדאַלען־ און קלאַן־אייגענטום און דעם מאָדערנעם פריוואַט־אייגענטום — דאָס זיינען

פאַרטאָג, נאָר כדי אבצוטאָן די ארבייט, וואָס ער טוט. אין ווינטער וואָלט ער אייגענטלעך נעראַרפט מעהר רוהען, כדי אנצוזאַמלען כחות אויף שפּעטער; אבער עס וואָלט איהם ניט געבליבען קיין תבואה אויף ברוידט און אויף זריעה, וועו ער וואָלט געמוזט פערקויפען די תבואה, כדי צו קריגען געלד מיט וואָס צו צאָהלען זיינע שטייערן. כדי צו פערשטעקען אָט די לאָך, מוז ער דעריבער שפּינען . . . און ער מוז דיבריי אנשטרענגען אָלע זיינע כחות. אָט אזוי נעהט דער פויער אום ווינטער צו בעט ערשט אַרום האַלבע נאַכט אָדער אום 1 אוהר און שטעהט אויף אום 5 אָדער 6, אָדער ער לענט זיך אום 9 אוהר און הויבט זיך אויף אום 2 אוהר, און דאָס נעהט אזוי אן אָלע טאָג פון זיין לעבען א חוץ זונטאָגס. דאָס וועניג שלאָפען און צופיעל ארבייטען גראַבט אונטער דעם מענשען׳ס נעזונט, און דערפון נעהמט זיך דאָס, וואָס די מענער און פרויען אין דארף עלטערן זיך א סך פריהער אויידער אין שטאָדט." (מיראַבא, „וועגען דער פרייסישער מאָנארכיע," לאָנדאָן 1788, ב. III. ז. 212. פראַנצויזיש.)

הוספה צו דער צווייטער אויסגאבע. — אין אפּריל 1866, 18 יאהר נאָך דער פערעפענטליכונג פון דאָבערט סאָמערס׳ אויבען ציטירטען ווערק, האָט פראָפעסאָר לאָגן לעווי געהאַלטען א פאָרטראָג אין דער „סאָסייעטי אוו ארטס" וועגען דער פערוואַנדלונג פון שעפּסען־פעלדער אין הירשען־וועלדער, אין וועלכען ער שילדערט דעם פאָרטשריט פון דער פערוויסטונג אין די שאָטישע הויכלענדער. ער זאָגט צווישען אנדערעם: ענטפעלקערונג און פערוואַנדלונג אין בלויזע שעפּסען־פעלדער האָבען גענעבען דעם בעקוועמסטען מיטעל צו קריגען א הכנסה אהן אן אויסלעג. . . . אויף דעם אָרט פון די שעפּסען־פעלדער איז דער הירשען־וואָלד גראַדאַרן דער גרעסטען־כבר איבערבייט אין די האָכלענדער. די שעפּסען וועלן פערטריבען דורך וויילדע חיות, פונקט ווי מען האָט פריהער פערטריבען די מענשען, כדי צו מאָכען פּלאַץ פאר די שעפּסען. . . . מען קאָן מארשירן פון די גיטער פון דעם נראָף פון דאַלהוזי עאין פארפארשיר ביז צו דושאהן א׳נראָ׳ם און מעהר נאָרנישט זעהן ווי וואַלד־לאַנד. — אין א סך (פון די דאָזיגע וועלדער) זיינען דער פוקס, די וויילדע קאַץ, דער מארדער, דער איל־טיס, דער וויעזעל, דער אלפען־האָז גרעסטענטהיכע איינוואוינער, און אין דער לעצטער צייט האָט דער קראָלק, די וועוועלקע און דער ראַץ זיך אויף אריבערגעקריבען אהין. אונגעהויערע שטרעכען לאַנד, וועלכע האָבען פיגוריירט אין דער סטאַטיסטיק פון שאָטלאַנד אלס אויסנאהמווייז גרויסע און פרוכטבארע פיטער־פעלדער, זיינען איצט אויסגעשלאָסען פון יעדער קולטיווירונג און פערבעסערונג און געווידמעט אינגאנצען דעם גרעסטפערגעניגען פון עטליכע פערזאָנען פאר א קורצער צייט פון יאהר."

דער „לאָנדאָן עקאָנאָמיסט" פון 2טען יון 1866, זאָגט: „א שאָטלענדיש

זיך אָן די אָפּעראַציע אין איהר רוהיגען, געשעפטמעסיגען גאַנג."[220]
דער רויב פון די קירכען־גיטער, די בעטריגערישע פערנעה־
מונג פון די שטאַאַט־גיטער, די גניבה פון רעם געמיינדע־אייגענ־

---

[220] ראַבערט סאָמערס: "Letters from the Highlands: or the Famine of 1547," London 1848, 12, 28. די דאָזיגע בריעף זיינען צוערשט ערשיע־נען אין דער „טיימז". די ענגלישע עקאָנאָמען האָבען נאַטירליך דערקלערט די הונגער־נויט פון די גאַלען אין 1847 אַלס אַ פאָל־גע פון זייער — איבערבעפעלקערונג. יעדענפאַלס האָבען זיי גע־דריקט אויף דעם פּונקט פון זייערע נאַהרונגס־מיטלען. — דאָס „קלירינג אָוו עסטייטס", אָדער ווי עס האָט געהייסען אין דייטשלאַנד „באַורענלעגען", איז פאָרגעקומען אין דייטשלאַנד ספּעציעל נאָך דעם דרייסיג־יעהריגען קריעג, און האָט נאָך אין 1790 אַרויסגערופען בויערן־אויפשטאַנדען אין קורזאַקסען. אי־בערהויפּט האָט עס געהערשט אין מזרח־דייטשלאַנד. אין די מעהרסטע פּריי־סישע פּראָווינצען האָט ערשט פרידריך דער צווייטער געזיכערט די פּויערים זייער אייגענטום־רעכט. נאָך דער עראָבערונג פון שלעזיען האָט ער געצוואונ־גען די גרונד־הערען וויעדער אויפצובויען די פּויערשע הייזער, די שפּייכ־לערס א. אַז. וו. און אויסצושטאַטען די פּויערשע גיטער מיט פיה און אַרבייט־צעייג. ער האָט געדאַרפט האָבען סאָלדאַטען פאַר זיינע אַרמעען און שטייערן־צאָהלער פאַר זיין שטאַאַט־קאַסע. איבעריגענס וואָס פאַר אַן אַנגענעהם לעבען דער פּויער האָט געפיהרט אונטער פרידריך'ס פינאַנץ־סיסטעם און רעגירונג־מישמאַש פון דעכפּאַטיזם, ביוראָקראַטיע און פעאָדאַליזם, קאָן מען זעהן פון דער פאָלגענדער שטעל פון זיין בעוואונדערער מיראַבאָ: — „דער פלאַקס מאַכט אויס איינעם פון די גרעסטע רייכטימער פון דעם לאַנדווירט אין נאָרד־דייטשלאַנד. צום אונגליק אָבער פאַר דעם מענשליכען מין גיט עס נאָר אַ מיטעל זיך צו בעוואָרענען פון דעם עקסטרעמסטען עלענד און ניט קיין קוואַל פון וואוילשטאַנד. די דירעקטע שטייערן, די הויף־דיענסטען, די פּאַנשטשיזנע־אַרבייט פון אַלערליי סאָרטען דערדריקען דעם דייטשען פּויער, וועלכער מוז נאָך אַ חוץ דעם אַלעם צאָהלען אינדירעקטע שטייערן פאַר אַלץ וואָס ער קויפט... און כדי איהם אינגאַנצען צו דערשלאָגען, טאָר ער נאָך ניט וואָגען צו פערקוי־פען זיינע פּראָדוקטען וואו און ווי ער וואָלט געקאָנט. ער וואָגט אויך ניט צו קויפען וואָס ער בעדאַרף ביי דעם סוחר, וועלכער וואָלט איהם געליפערט די סחורות פאַר אַ ביליגערן פּרייז. אָט די אַלע אורזאַכען רואינערן איהם אונ־בעמערקליך, און ער וואָלט ניט געווען אימשטאַנד צו צאָהלען זיינע שטייערן פּינקטליך אין צייט, ווען ער וואָלט ניט געהאַט די שפּינעריי; זי גיט איהם אַ מיטעל אויסצוקומען, דורכדעם וואָס זי בעשעפטיגט אויף אַ ניצליכען אופן זיין ווייב, זיינע קינדער, זיין געזינד, זיינע קנעכט און איהם אַליין. אָבער וואָס פאַר אַ קמצנישען לעבען, שוין אַפילו מיט אָט דעם הילף־מיטעל! זומער אַרבייט ער ווי אַ פערקויפטער שקלאַוו ביים אַקערן און ביים אַריינגעהמען פון פעלד. ער ענדיגט אַרבייטען 9 אוהר ביי נאַכט און שטעהט אויף 2 אוהר

אויפלעזונג פון די באנדעס פעאָדאלע דיענער און דורך דער גע־וואלטזאמער עקספראָפריאציע פון די פערטריבענע פון גרונד און באָדען, אָט דער פויגעל־פרייער פראָלעטאריאט האָט בשום אופן ניט געקאָנט אריינגעזויגט ווערן פון די פריש־אויפקומענדע מאנופאק־טורען אזוי שנעל ווי זיי זיינען ארויסגעוואָרפען געוואָרן אין דער וועלט אריין. פון דער אנדער זייט האָבען אָט די מענשען, וואָס זיינען פלוצלונג ארויסגעשליידערט געוואָרן פון זייערע צוגעוועהנ־טע לעבענס דרכים, זיך ניט געקאָנט פונקט אזוי פלוצלונג צופא־סען צו דער דיסציפלין פון דעם נייעם צושטאנד. זיי זיינען מאסענהאפט פערוואנדעלט געוואָרן אין בעטלער, רויבער, וואגא־בונדען — טיילווייז אויס נייגונג, אָבער אין די מעהרסטע פאלען דורך דעם צוואנג פון די אומשטענדען. דעריבער געפינען מיר סוף־15טען און דורך דעם גאנצען 16טען י. ה. א בלוטיגע געזעצ־געבונג אין גאנץ מערב־אייראָפּא אנטקעגען וואגאבונדאזש. די פאָטערס פון דעם איצטיגען ארבייטער־קלאס זיינען נאָך בע־שטראָפט געוואָרן פאר זייער ארויפגעצוואונגענער פערוואנדלונג אין וואגאבונדען און פאָופערס. די געזעצגעבונג האָט זיי בעהאנ־דעלט אלס „פרייוויליגע" פערברעכער און האָט אָנגענומען, אז עס הענגט אָב פון זייער גוטען ווילען פאָרטצוזעצען זייער ארבייט אונטער די אלטע אומשטענדען, וועלכע עקזיסטירן ניט מעהר.

אין ענגלאנד האָט די דאָזיגע געזעצגעבונג זיך אָנגעפאנגען אונטער הענרי דעם זיעבעטען.

הענרי VIII, 1530: אלטע און ארבייטס־אונפעהיגע בעטלער קריגען אן ערלויבניש צו בעטלען. פערקעהרט, שמיץ און טורמע פאר קרעפטיגע וואגאבונדען. זיי זאָלען צוגעבונדען ווערן צום הינטען פון א וואָגען און מען זאָל זיי שמייסען ביז בלוט גיסט זיך פון קערפער, דערנאָך מוזען זיי שווערן, אז זיי וועלען זיך אומ־קעהרן צו זייער געבורט־פלאץ, אָדער דאָרט וואו זיי האָבען גע־וואוינט די לעצטע דריי יאָהר, און „וועלען זיך שטעלען ארבייטען." וואָס פאר א גרויזאמע איראָניע! אין די געזעצען 27 הענרי VIII ווערט דאָס פאָריגע געזעץ וויעדערהאָלט און נאָך פערשארפט דורך א נייעם צוזאץ. ווערט איינער ארעסטירט צום צווייטעל מאָל פאר וואגאבונדאזש, זאָל מען איהם נאָך אמאָל שמייסען און דערצו אָב־שניידען א האלבען אויער; ביים דריטעל מאָל אָבער דארף דער

אַלץ געווען אַזוינע אידילישע מעטאָדען פון דער אורשפּרינגליכער אַקומולאַציע. זיי האָבען עראָבערט דאָס פעלד פאַר דער קאַפּי־טאַליסטישער אַגריקולטור, האָבען פערקערפּערט דעם גרונד און באָדען אין קאַפּיטאַל און האָבען געשאַפען פאַר דער שטאָדטישער אינדוסטריע דעם נויטיגען צושטעל פון אַ פויגעל־פרייען פּראָלע־טאַריאַט.

3. בלוטיגע געזעצגעבונג אַנטקעגען די עקספּראָפּריאירטע זינט דעם סוף פון 15טען יאָהרהונדערט. — געזע־צען אַרונטערצודריקען דעם אַרבייט־לוין.

דער פּראָלעטאַריאַט, וואָס איז געשאַפען געוואָרן דורך דער

בלאַט האָט בעריכטעט לעצטע וואָך צווישען אַנדערע נייעס ווי פאָלגט: „אייני פון די בעסטע שעפּסען־פאַרמס אין סאָטהערלאַנדשיר, פאַר וועלכער מע־האָט געבאָטען אַנומעלט, ווען עס איז אויסגעגאַנגען דער אַלטער אַרענדע־קאָנטראַקט, אַ יעהרליכע רענטע פון 1200 פונט סט., ווערט איצט פערוואַנדעלט אין אַ הירשען־וואַלד!" דאָ ווירקען דיזעלביגע פעאָדאַלע אינסטינקטען . . . ווי אין דער צייט, ווען דער נאָרמאַנישער עראָבערער . . . האָט צערשטערט 36 דערפער, כדי צו שאַפען דעם „נייען וואַלד". . . . צוויי מיליאָן אַקער, וועלכע נעהמען אַריין אייניגע פון שאָטלאַנד'ס פרוכטבאַרסטע לענדערייען, זיי־נען גאַר אינגאַנצען חרב געוואָרן. דאָס נאַטירליכע גראָז פון גלען טילט האָט זיך גערעכענט פאַר די נאָהרהאַפטעסטע אין דער גראַפשאַפט פערטה; דער „דיר פאַרעסט" פון בען אַולדער איז געווען דער בעסטער גראָז־גרונד אין דעם ווייטען דיסטריקט פון באַדענאָק; איין טייל פון דעם „בלעק מאַונט פאַרעסט" איז געווען דאָס טייערסטע שאָטישע פוטער־לאַנד פאַר די שוואַרץ־געזיכטיגע שעפּסען. וועגען דער שטרעקע פון דעם וויסט־געלעטען גרונד און באָדען פאַר דעם געיעג־ספּאָר קאָן מען זיך מאַכען אַ בעגריף פון דעם פאַקט, וואָס ער פאָסט אום אַ פיעל גרעסערן שטח איידער די גאַנצע פערטה גראַפ־שאַפט. מען קאָן אָבשאַצען דעם פערלוסט פון לאַנד פאַר פּראָדוקציאָנס־קוואַלען אַלס פאָלגע פון אָט דער געוואַלטזאַמער פערוויסטונג דערפון, וואָס דער באָדען פון'ם בען אַולדער פאַרעכט האָט געקאָנט דערנעהרן 15,000 שעפּסען, און ער בעטרעפט נאָר אַ דרייסיגטעל פון דעם גאַנצען געיעג־רעזערוו פון שאָטלאַנד.... דאָס גאַנצע געיעג־לאַנד איז דורכאויס אונפּראָדוקטיוו . . . עס וואָלט פונקט אַזוי גוט געקאָנט פערזונקען ווערן אין די פלוסען פון דעם גאָרד־ים. די שטאַר־קע האַנד פון דער געזעצגעבונג האָט געדאַרפט מאַכען אַ סוף פון אַזוינע לויט קאַפּריז געשאַפענע וויסטענישען אָדער מדבריות."

אַרויפלעגען אַן אייזערנעם רינג אַרום האַלז, אָרימס אָדער פיס פון זיין שקלאַוו, כדי איהם צו דערקענען און זיין זיכער מיט איהם.[221] דער לעצטער טייל פון אָט דעם געזעץ פערזאָרגט, אַז געוויסע אָרי מע לייט קאָנען בעשעפטיגט ווערן פון דעם אָרט אָדער פון די פערזאָנען, וועלכע ווילען זיי געבען עסען און טרינקען און געפינען פאַר זיי אַרבייט. אָט דער סאָרט געמיינדע־שקלאַווען האָט אָנגע־האַלטען אין ענגלאַנד ביז טיעף אין 19טען י. ה. אַריין אונטער דעם נאָמען Roundsmen (אומגעהער).

עליזאַבעטה, 1572: בעטלער אָהן אַן ערלויבניש־שיין און אַריבער 14 יאָהר אַלט זאָלען קריגען שווערע שמיץ און געבראַנד־מאַרקט ווערן אויפ'ן לינקען אויער, אויב קיינער וויל זיי ניט נעה־מען אין דיענסט אויף צוויי יאָהר; ווען זיי וויעדערהאָלען דאָס פערברעכען און זיינען איבער 18 יאָהר אַלט, זאָלען זיי הינגעריכט ווערן, אין פאַל קיינער וויל זיי ניט נעהמען אויף צוויי יאָהר אין דיענסט; ווען זיי טהוען דאָס אָבער אַ דריטען מאָל, זאָלען זיי הינגעריכטען ווערן אָהן גנאָד, ווי שטאַאַט־פערברעכער. עהנ־ליכע געזעצען: 18 עליזאַבעטה ק. 13 און 1597.*[221]

---

[221] דער פערפאַסער פון דער „עססעי אַן טרייד עצט." בעמערקט: „אונ־טער דער רעגירונג פון עדוואַרד V האָבען די ענגלענדער, ווי עס שיינט זיך ווירקליך אָבגעגעבען מיט דער ערמוטיגונג פון די מאַנופאַקטורען און דער בע־שעפטונונג פון די אָרימע. מען קאָן דאָס אַרויסזעהן פון אַ מערקווירדיגען געזעץ, אין וועלכען עס שטעהט, אַז אַלע וואַגאַבונדען זאָלען געבראַנדמאַרקט ווערן" א. אַז. וו. (דאָרט גופא, ז. 8.)

*[221] טהאָמאַס מאָר זאָגט אין זיין אוטאָפּיא: „אַזוי פּאַסירט עס, אַז אַ גייציגער און ניט־זאַט ווערענדער הלעיטני, אַן אמת'ע פּעסט פאַר זיין גע־בורטסלאַנד, כאַפּט אַריין און צוימט אַרום טויזענדער אַקער לאַנד, און שרעקט אַזויפיעל אַן די פּויערים, וואָס זיצען אוי דעם דאָזיגען לאַנד, דורך געוואַלט אָדער רמאות, אַז זיי זיינען געצוואונגען אַלעס אויסצופערקויפען. דורך איין מיטעל אָדער אַנאַנדערן, מעג עס בויגען אָדער ברעכען, ווערן זיי געצוואונגען אַוועקצוגעהן — אָרימע, עלענדע נשמות נעבעך! מענער, ווייבער, יתומים, אַלמנות, יאָמערענדע מוטערס מיט זייערע זויג־קינדער, מיט זייער גאַנצען הויז־האַלט, ווענינ מיטלען אָבער אַ סך מיילער, וואָרים די ערד־אַרבייט פאָדערט אַ סך הענד. זיי שלעפּען זיך אַוועק, זאָג איך, פון זייערע בעקאַנטע און גע־וועהנטע היימען און קאָנען ניט געפינען קיין מקום מנוחה. דער פערקויף פון זייער גאַנצען האָב און גוטס, הנם עס האָט ניט קיין גרויסען ווערטה, וואָלט פונדעסטוועגען אונטער אַנדערע אומשטענדען עפּעס געקאָנט אַריינברענגען, אָבער

שולדיגער הינגעריכטעט ווערן ווי א שווערער פערברעכער און א פיינד פון דער געזעלשאַפט.

עדוואַרד V¹ : א געזעץ פון זיין ערשטען רעגירונגס־יאָהר, 1547, פעראָרדענט, אַז יעדערער וואָס ענטזאָגט זיך צו אַרבייטען, זאָל געהערן אַלס שקלאַוו צו דעם מענשען, וועלכער האָט איהם גע'מסר'ט אַלס פוילענצער. דער בעל הבית זאָל דעם שקלאַוו גע־בען צו עסען ברויט מיט וואַסער, שוואַכען געטרענק און אַזוינע אָבגעוואָרפענע שטיקלעך פלייש, ווי ער האַלט פאַר רעכט. ער האָט דאָס רעכט איהם צו צווינגען צו טהאָן יעדע אַרבייט, ווי עקעלהאַפטיג זי זאָל ניט זיין, דורך שמיץ און קעטען. ווען דער שקלאַוו געהט אַוועק אויף 14 טעג, איז ער פעראורטיילט צו שקלאַ־ווערייי אויפ'ן גאַנצען לעבען און זאָל געבראַנדמאַרקט ווערן אויפ'ן שטערן אָדער אויפ'ן רוקען מיט דעם בוכשטאַב S ; און אויב ער לויפט אַוועק צום דריטען מאָל, זאָל ער הינגעריכטעט ווערן ווי א פערברעכער. דער בעל הבית קאָן איהם פערקויפען, אַוועקשענ־קען אָדער פערדינגען ווי א שקלאַוו, פונקט ווי א שטיק בעוועגליך אייגענטום אָדער פיה. אויב די שקלאַווען מאַכען א פערשווערונג אַנטקעגען דער הערשאַפט, דאַרפען זיי אויך הינגעריכטעט ווערן. די פריעדען־ריכטער, ווען מען ברענגט פאָר דעם פאַל פאַר זיי, מו־זען זעהן צו כאַפּען די קערלען. ווען מען געפינט אויס, אַז א וואַ־גאַבונד איז דריי טעג אַרומגעגאַנגען לעדיג, זאָל מען איהם אַוועק־פיהרן אין זיין געבורטס־אַרט און אויסברענען מיט א רויט־גליה־ענדען אייזען דעם בוכשטאַב V אויף זיין ברוסט, און שטעלען איהם אַרבייטען, געשמידט אין קעטען, אויפ'ן גאַס אָדער ביי אַנדערע אַרבייט. אויב דער וואַגאַבונד גיט אָן א פאַלשען געבורטס־אָרט, זאָל ער אַלס שטראָף אָבגעגעבען ווערן אַלס לעבענסלענגליכער שקלאַף אין דעם דאָזיגען אָרט, צו די איינוואוינער אָדער צו קהל, און זאָל געבראַנדמאַרקט ווערן מיט א בוכשטאַב S . אַלע פער־זאָנען האָבען דאָס רעכט אַוועקצונעהמען די קינדער פון די וואַגאַ־בונדען און זיי האַלטען אַלס לעהרלינגע, די אינגלעך ביז צום 24־טען יאָהר און די מיידלעך ביז צום 20יגסטען יאָהר. אויב זיי לויפען אַוועק, זאָלען זיי ביז דעם דאָזיגען עלטער זיין די שקלאַ־ווען פון די לעהר־מייסטערס, וועלכע מעגען זיי שמידען אין קע־טען, שמייסען, א. אז. וו. ווי זיי ווילען. יעדער מייסטער מענ

אָט די פעראָרדנונגען זיינען געבליבען אין קראַפט ביז דעם אָנ־פאַני פון 18טען י. ה. און זיינען ערשט אָבגעשאַפט געוואָרן דורך 12 אַננאַ ק. 23.

עהנליכע געזעצען זיינען געווען אין פראַנקרייך, וואו אַרום דעם מיטען פון 17טען י. ה. איז אויפגעריכט געוואָרן אַ גאַנצע מלוכה פון וואַגאַבונדען אין פאַריז. נאָך אין אָנהויב פון לואי דעם 16טען'ס רעגירונג (דאָס געזעץ פון 13טען יולי 1777) האָט יעדער געזונט־געבויטער מענש פון 16 ביז 60 יאָהר, וואָס האָט ניט קיין מיטלען צום לעבען און אַרבייט ניט ביי אַ וועלכער עס איז מלאכה, געזאָלט געשיקט ווערן אויף קאַטאָרגע. דעמזעלביגען כאַראַקטער האָט דאָס געזעץ פון קאַרל V פאַר די נידערלענדער פון אָקטאָבער 1537, דער ערשטער עדיקט פון די שטאַאטען און שטעדט פון האָלאַנד, דעם 19טען מערץ 1614, דאָס „פּלאַקאַאט" פון די פעראייניגטע פּראָווינצען פון 25טען יוני 1649 א. אז. וו.

אָט אַזוי איז די לאַנד־בעפעלקערונג פריהער מיט געוואַלט עקספּראָפּריאירט געוואָרן פון גרונד און באָדען, פעריאָגט געוואָרן פון זייערע היימען און געמאַכט פאַר וואַגאַבונדען, און דערנאָך געשמיסען, געבראַנדמאַרקט און געמאַטערט דורך משונה'דיגע טע־ראָריסטישע געזעצען אין דער דיסציפּלין אַריין, וואָס איז נויטיג פאַר דעם לוין־סיסטעם.

עס איז ניט גענוג, וואָס די אַרבייט־בעדינגונגען קאָנצענטרי־רען זיך אויף איין פּאָליוס אַלס קאַפּיטאַל, בעת אויף דעם אַנדער פּאָליוס זיינען מענשען, וועלכע האָבען גאָרנישט צו פערקויפען אַ חוץ זייער אַרבייט־קראַפט. עס איז אויך ניט גענוג, וואָס זיי זיי־נען געצוואונגען זיך פרייוויליג צו פערקויפען. אין כסדר'דיגען גאַנג פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן ענטוויקעלט זיך אַן אַרבייטער־קלאַס, וועלכער צוליעב זיין ערציהונג, טראַדיציע און געוועהנהייט אַנערקענט די אומשטענדען פון דעם דאָזיגען פּראָ־דוקציאָנס־אופן אַלס זעלבסטפערשטענדליכע נאַטור־געזעצען. די אָרגאַניזאַציע פון דעם ענטוויקעלטען קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוק־ציאָנס־פּראָצעס צעברעכט יעדען ווידערשטאַנד; די שטענדיגע שאַפונג פון אַ רעלאַטיווער איבערבעפעלקערונג האַלט דאָס גע־זעץ פון נאָכפראַגע און אָנבאָט, און פאָלגליך דעם אַרבייט־לוין, אין דעם איינגעפאָהרענעם וועג, וואָס שטימט מיט די פערווער־

דזשיימס 1: יעדער איינער, וואָס וואַנדעלט אַרום און בע־טעלט, ווערט דערמיט דערקלערט אַלס אַ מאַשעניק און וואַגאַ־בונד. די פריעדענס־ריכטער (וועלכע בעשטעהן, פערשטעהט זיך, פון גרונד־בעזיצער, אינדוסטריעלע און גייסטליכע) פון די „פּעט־טי סעשאָנס" האָבען די פולמאַכט זיי עפענטליך צו לאָזען שמיי־סען, און פאַר דעם ערשטען פערברעכען פערשפּאַרן אין געפענגעניש אויף 6 מאָנאַט, פאַר דעם צווייטען — אויף 2 יאָהר. אין דער צייט, וואָס זיי זיצען אין טורמע, זאָל מען זיי שמייסען אַזוי אָפט און אַזויפיעל, ווי די ריכטער דענקען אַז מען דאַרף. . . . די אונ־פערבעסערליכע און געפעהרליכע אַרומשלעפּער זאָלען געבראַנד־מאַרקט ווערן מיט אַ בוכשטאַב R אויפ'ן לינקען שולטער און געשטעלט ווערן צו צוואַנג־אַרבייט, און אויב מען כאַפּט זיי דער־נאָך וויעדער בעטלענדיג, זאָלען זיי הינגעריכטעט ווערן אָהן גנאָד.

אַזוי ווי זיי זיינען פּלוצלונג אַרויסגעשטעלט געוואָרן אין דרויסען, מוזען זיי עס אַוועקגעבען פאַר אַ שפּאָט־פּרייז. און ווען זיי האָבען זיך אַזוי לאַנג אַרומ־געשלעפּט, ביז דער לעצטער גראָשען איז שוין פערצעהרט געוואָרן, וואָס קאַ־נען זיי אַנדערש טהאָן ווי גנב'נען, און דאַן, ביי גאָט, לויט אַלע פאָרמען פון געזעץ געהאָנגען ווערן, אָדער זיך נעהמען צום בעטלען? און אויך דאַן ווערן זיי איינגעשפּאַרט אין געפענגניש אַלס וואַגאַבונדען, ווייל זיי שלעפּען זיך אַרום און אַרבייטען ניט — זיי, וועמען קיין מענש וויל ניט נעהמען צו דער אַרבייט, ווי שטאַרק זיי זאָלען זיך ניט בעטען." פון אָט די אָרימע נע־ונד'ניקעס, ווע־גען וועלכע טהאָמאָס מאָר זאָגט, אַז מען צווינגט זיי צו גנב'נען, „זיינען 72,000 גרויסע און קליינע גנבים הינגעריכטעט געוואָרן אונטער דער רעגירונג פון הענרי VIII." (האָללינסהעד, „דיסקריפּשאָן אָוו ענגלאַנד," באַנד 1, ז. 186.) אין עליזאַבעטה'ס צייטען „זיינען די אַרומשלעפּער רייהענווייז געהאָנגען גע־וואָרן, און עס איז געוועהנליך ניט אַוועקגעגאַנגען אַ יאָהר, אין וועלכען עס זיינען ניט אומגעקומען אויף דער תליה, אין איין פּלאַץ אָדער אַנאַנדערן, דריי אָדער פיער הונדערט אַזוינע." Strype, "Annals of the Reformation etc. during Queen Elizabeth,s Happy Reign," 1725, Vol II. לויט דעמזעלבען סטרייפּ זיינען אין סאָמערסעטשיר, אין איין איינציגען יאָהר 40 פער־זאָן הינגעריכטעט געוואָרן, 35 געבראַנדמאַרקט, 37 געשמיסען און 183 אַרויסגעלאָזט אַלס „אונפערבעסערליכע וואַגאַבונדען." פונדעסטוועגען, זאָגט אָט דער מענשענפריינד, שליסט אָט די גרויסע צאָהל אָנגעקלאָגטע ניט איין אַפילו אַ פינפטעל פון די ווירקליכע פערברעכער, אַ דאַנק דער נאַכלעסיגקייט פון די פריעדענס־ריכטער און דער נאַרישער מיטלייד פון פאָלק. ער לעגט נאָך צו: די אַנדערע גראַפשאַפטען אין ענגלאַנד זיינען ניט געווען אין קיין בעסערער לאַגע ווי סאָמערסעטשיר און אַ סך זיינען נאָך אַפילו געווען אין אַן ערגערער לאַגע.

מאַלסט אַרײַנגענאַנגען אין דעם קאַנזומציאָנס־פּאַנד פון דעם אַר־ בייטער.

די געזעצגעבונג וועגען לוין־אַרבייט — וואָס איז פון אַנהויב אָן געווען געציעלט אויף דער עקספּלואָאַטאַציע פון דעם אַרבייטער, און איז אויך אין איהר וווייטערדיגען גאַנג אַלעמאָל געווען פיינד־ ליך[222] — האָט זיך אָנגעהויבען אין ענגלאַנד מיט דעם „סטאַטוט אָוו לייבאָרערס" עדוואַרד III, 1349. צו דעם סטאַטוט פערגלייכט זיך די אָרדאָנאַנץ פון 1350, וואָס איז אַרויסגענעבען געוואָרן אין פראַנקרייך אין נאָמען פון דעם קיניג זשאַן. די ענגלישע און פראַנצויזישע געזעצגעבונג לויפען פאַראַלעל אײנע צו די אַנדערע און שטימען אײן אין זייער אינהאַלט. אין דעם ערך ווי די אַר־ בייטער־געזעצען זוכען צו צווינגען א פערלענגערונג פון דעם אַר־ בייטס־טאָג, וועל איך דאָ ניט בעהאַנדלען, וואָרים דער פונקט איז שוין דערקלערט געוואָרן פריהער (אכטער קאַפּיטל, 5.).

דער „סטאַטוט אָוו לייבאָרערס" (אַרבייטער־געזעץ) איז אַרויסגענעבען געוואָרן אויף דעם דרינגענדען פערלאַנג פון דעם „האוז אָוו קאָממאָנס." „פּריהער," האָט נאַאיוו געזאָגט א טאַרי, „האָבען די אָרימע פערלאַנגט אוא הויכען אַרבייט־לוין, אז זיי האָבען געשטעלט אין געפאַהר די אינדוסטריע און דעם רייכטום. איצט איז זייער לוין אַזוי נידעריג, אז ער שטעלט פונקט אַזויפיעל אין געפאַהר די אינדוסטריע און דעם רייכטום, אָבער אויף אַנאַנדער אופן און אפשר געפעהרליכער ווי דאַמאַלסט."[223] א געזעצליכער לוין־טאַריף איז פעסטגעשטעלט געוואָרן פאר שטאַדט און לאַנד, פאַר שטיק־אַרבייט און טאָג־אַרבייט. די לאַנד־אַרבייטער זאָלען זיך פערדינגען אויפ'ן יאָהר, די שטאַדטישע אַרבייטער — אויפ'ן

---

[222] „אַלעמאָל וועו די נעזעצגעבונג פרובירט צו שליכטען די שטרייטיג־ קייטען צווישען די מייסטערס אוו זייערע אַרבייטער, זיינען איהרע ראַט־נאַבער שטענדיג די מייסטערס," זאגט אדאם סמיטה. „דער גייסט פון די געזעצען איז דאס איינענטום," זאגט לינגע.

[223] „סאַפיזם אוו פרי טרייד," לאַנדאָן 1850, ז. 53. ער זאגט דערצו מיט כעם: „מיר זיינען שטענדיג נעווען נרייט זיך איינצושטעלען פאר דעם בע־ שעפטיגער פון די אַרבייטער. קאָן מען נאַרנישט ניט טהאָן פאר די בעשעפ־ טיגטע?"

טונג־בעדערפענישען פון קאַפּיטאַל; דער שטומער צוואַנג פון די עקאָנאָמישע פערהעלטנישען פערזיעגעלט לסוף די הערשאַפט פון דעם קאַפּיטאַליסט איבערן אַרבייטער. דירעקטע געוואַלט, אַ חוץ עקאָנאָמישע, ווערט טאַקע נאָך אַלץ אָנגעווענדעט, אָבער נאָר אויסנאַהמסווייז. פאַר דעם געוועהנליכען גאַנג פון די פּאַסירונגען קאָן דער אַרבייטער איבערגעלאָזט ווערן צו די „נאַטור־געזעצען פון דער פּראָדוקציאָן," ד. ה. צו זיין אָבהענגיקייט פון קאַפּיטאַל, וואָס נעהמט זיך פון די פּראָדוקציאָנס־בעדינגונגען גופא און איז דורך זיי גאַראַנטירט און פעראייביגט. אַנדערש איז די זאַך אין פערלויף פון דער היסטאָרישער ענטשטעהונג פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן. די וואַקסענדע בורזשואַזיע מוז האָבען און געברויכען די מאַכט פון'ם שטאַאַט, כדי צו רעגולירן דעם אַרבייט־לוין, דאָס הייסט אַריינצו־צווינגען איהם אין די גרעניצען, וואָס פערזיכערן די מעהרווערטה מאַכעריי, צו פערלענגערן דעם אַרבייטס־טאָג און צו האַלטען דעם אַרבייטער גופא אין דעם נאָרמאַלען גראַד פון אָבהענגיגקייט. דאָס איז אַ וויכטיגער עלעמענט פון דער אַזויגערופענער אורשפּרינגליכער אַקומולאַציע.

דער קלאַס לוין־אַרבייטער, וועלכער איז ענטשטאַנען אין דער לעצטער העלפט פון 14טען יאָהרהונדערט, האָט דאמאָלסט און אין דעם נעקסטען יאָהרהונדערט אויסגעמאַכט בלויז אַ קנאַפּען טייל פון דער בעפעלקערונג, און זיין לאַגע איז געווען שטאַרק בעשיצט דורך דער זעלבסטשטענדיגער פּויערים־ווירטשאַפט אויפ'ן לאַנד און דער צעך־אָרגאַניזאַציע אין שטאָדט. אויפ'ן לאַנד און אין שטאָדט זיינען דער מייסטער און די אַרבייטער געשטאַנען נאָהענט איינע צו די אַנדערע געזעלשאַפטליך. די אונטערטעניגקייט פון דער אַרבייט צום קאַפּיטאַל איז נאָר געווען פאָרמעל; ד. ה. דער פּראָדוקציאָנס־אופן גופא האָט נאָך ניט געהאַט קיין ספּעציפיש קאַפּיטאַליסטישען כאַראַקטער. דער וואַריאַבלער עלעמענט פון קאַפּיטאַל האָט אַ סך אַריבערגעוואויגען זיין קאָנסטאַנטען טייל. די נאָכפראַגע אויף לוין־אַרבייט איז דעריבער שנעלגעוואַקסען מיט יעדער אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, בעת דער אָנבאָט פון אַרבייט איז געקומען זעהר לאַנגזאַם. אַ גרויסער טייל פון דעם נאַציאָנאַלען פּראָדוקט, וואָס איז שפּעטער פערוואַנדעלט געווארן אין אַן אַקומולאַציאָנס־פאָנד פון קאַפּיטאַל, איז נאָך דאַ־

שפּינער און אַלע מעגליכע אַרבייטער־קאַטעגאָריען.[224] דזשאָרדזש II האָט אויסגעצויגען די געזעצען אַנטקעגען אַרבייטער־קאָאַליציעס אויף אַלע מאַנופאַקטורען.

אין דער אייגענטליכער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע איז דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן שוין געוואָרן גענוג שטאַרק, אַז די געזעצליכע רעגולירונג פון דעם אַרבייט־לוין איז געווען פּונקט אַזוי ניט דורכפיהרבאַר, ווי איבערפליסיג; מען האָט אָבער געוואָלט, אין פאַל פון אַ נויט, האָבען צום האַנד די וואַפען פון דעם אַלטען אַרסענאַל. דאָס געזעץ 8, דזשאָרדזש II האָט נאָך פערבאָטען אַ טאָג־לוין פון מעהר ווי 2 שילינג 7½ פּענס פאַר די שניידער־געזעלען אין לאָנדאָן און אומגעגענד, אַ חוץ אין פאַלען פון אַלגעמיינעם טרויער; 13, דזשאָרדזש III, ק. 68, האָט נאָך

---

[224] פון אַ פּאַראַגראַף אין דעם סטאַטוט 2, דזשיימס I, ק. 6 קאָן מען זעהן, אַז אייניגע געוואַנט־מאַכער האָבען זיך גענומען דאָס רעכט אַלס פריעדענסריכטער צו דיקטירן אַפיציעל דעם לוין־טאַריף אין זייערע אייגענע ווערקשטאַטען. — אין דייטשלאַנד, דערהויפּט נאָך דעם 30 יאָהריגען קריעג, זיינען געווען פיעלע געזעצען אַרונטערצודריקען דעם אַרבייט־לוין. „דער דוחק אין דיענער און אַרבייטער איז געווען זעהר אונבעקוועם פאַר די לאַנד־פּריצים אין די ענטפעלקערונג געגענדען. אַלע דאָרף־לייט האָט מען פערבאָטען צו פערדינגען צימערן צו ניט־פערהייראַטע מענער און פרויען; אַלע אַזעלכע קוואַרטיראַנטען האָבען געמוזט אָנגעצייגט ווערן צו די בעאַמטע און זיי זיינען אַריינגעזעצט געוואָרען אין געפענגעניש, אויב זיי האָבען ניט געוואָלט ווערן קיין דיענער — אַפילו ווען זיי זיינען געווען בעשעפטיגט ביי אַנדערע אַרבייט, דהינו ווען זיי האָבען פערזעעט די פעלדער פאַר די פּויערים אַלס טאָג־לוינער, אָדער אַפילו ווען זיי האָבען געהאַנדעלט מיט תבואה. (קייזערליכע פּריווילעגיען און סאַנקציעס פאַר שלעזיען 1, 125.) דורך אַ גאַנצען יאָהרהונדערט הערט מען נאָכאַנאַנד ביטערע קלאַגען אין די פעראַרדנונגען פון די לאַנדהעררען וועגען די פערדאַרבענע און מוטוויליגע יונגען, וועלכע ווילען ניט לעבען אונטער די שווערע בעדינגונגען און שטעלען זיך ניט צופריעדען מיט דעם געזעצליכען לוין. דעם איינצעלנעם פּריץ ווערט פערבאָטען צו געבען מעהר איידער די טאַקסע, וואָס די לאַנדשאַפט האָט פעסטגעשטעלט. און דאָך זיינען די בעדינגונגען פון דיענסט נאָך דעם קריג אָפטמאָל געווען בעסער איידער מיט 100 יאָהר שפּעטער. די פאַרם קנעכט אין שלעזיען האָבען אין 1652 געקריגען צוויי מאָל אַ וואָך פלייש, בעת אַפילו אין אונזער יאָהרהונדערט זיינען פאַראַן געגענדען, וואו זיי האָבען געקריגען פלייש נאָר דריימאָל אַ יאָהר. אויך דער טאָג־לוין איז נאָכ'ן קריעג געווען העכער איידער אין די נעקסטע יאָהרהונדערטען." (נ. פרייטאַג.)

„אָפּענעם מאַרק." עס איז פערבאָטען געוואָרן דורך אַ געפענג־
ניש־שטראָף צו צאָהלען אַ העכערן איידער דעם געזעצליכען לוין,
אָבער אָננעהמען אַ העכערן לוין ווערט שטאַרקער בעשטראָפט
איידער צאָהלען אַ העכערן לוין. אַזוי אויך געפינען מיר אין די
פּאַראַגראַפען 18 און 19 פון דעם לעהרלינג־געזעץ פון עליזאַבעטה
אַ צעהן־טאָגיקע געפענגניש־שטראָף פאַר דעם, וואָס צאָהלט אַ
העכערן לוין, און דאַגעגען אַ איין־און־צוואַנציג טאָגיקע געפענ־
געניש־שטראָף פאַר דעם, וואָס נעהמט אָן אַ העכערן לוין. אַ גע־
זעץ פון 1360 האָט פערשאַרפט די שטראָפען און געגעבען אַפילו
דעם מייסטער די מאַכט אַרויסצוצווינגען אַרבייט לויט'ן געזעצ־
ליכען לוין־טאַריף דורך קערפּערליכער שטראָף. אַלע פעראייני־
גונגען, אָבמאַכען, שבועות א. ד. ג., דורך וועלכע די מויערער און
די סטאָליערס האָבען זיך געגענזייטיג געבונדען, זיינען דערקלערט
געוואָרן בטל ומבוטל. די קאָאַליציעס [פעראייניגונג] פון אַרביי־
טער ווערן בעהאַנדעלט ווי אַ שווערער פערברעכען פון דעם 14טען
יאָהרהונדערט ביז 1825, אין וועלכען יאָהר די אַנטי קאָאַליציאָנס־
געזעצען זיינען אָבגעשאַפט געוואָרן. דער גייסט פון דעם אַר־
בייטער־געזעץ פון 1349 און פון די שפּעטיגערע געזעצען, וואָס
זיינען אַרויסגעשפּראָצט פון איהם, בעווייזט זיך קלאָר אַרויס דער־
פון, וואָס אַ מאַקסימום פון דעם אַרבייט־לוין איז טאַקע דיקטירט
געוואָרן פון דעם שטאַאַט, אָבער אויף קיין פאַל ניט קיין מינימום.

אין 16טען יאָהרהונדערט האָט זיך די לאַגע פון די אַרביי־
טער, ווי מיר ווייסען, זעהר פערערגערט. דער געלד־לוין איז גע־
שטיגען, אָבער ניט פּראָפּאָרציאָנעל צו דעם קלענער געוואָרענעם
ווערטה פון געלד און דעם שטייגען פון די סחורה־פּרייזען, וואָס
קומט דערמיט. דער לוין איז אַלזאָ אין דער ווירקליכקייט געפאַ־
לען. פונדעסטוועגען זיינען די געזעצען צו האַלטען די לוינען
נידעריג געבליבען אין קראַפט, צוזאַמען מיט דעם שניידען די אוי־
ערן און בראַנדמאַרקען די דאָזיגע, „וואָס קיינער וויל זיי ניט
נעהמען אין דיענסט." דורך דעם געזעץ וועגען לעהרלינגע, 5
עליזאַבעטה קאַ. 3, האָבען די פריעדענס־ריכטער בעקומען די מאַכט
פעסטצושטעלען געוויסע לוינען און צו קאָנען זיי ענדערן לויט די
צייטען פון יאָהר און די פּרייזען פון סחורות. דזשיימס I האָט
אויסגעצוינען אָט די אַרבייט־רעגולאַציאָנען אויך אויף וועבער,

וויז. אייניגע שהנע איבערבלייבעכצען פון די אלטע געזעצען זיי־
נען ערשט פערשוואונדען אין 1859. ענדליך האָט עס אויסגעזוהן,
ווי דער פּארלאַמענט־אקט פון 29טען יוני 1871 האָט בעזייטיגט
די לעצטע שפורען פון דער דאָזיגער קלאַסען־געזעצגעבונג, דורך
דער גזוצליכער אנערקענונג פון די טרייד־יוניאָנס. אָבער א
פּארלאַמענט־אקט פון דעמזעלביגען דאָטום (An act to amend the cri-
minal law relating to Violence, threats and molestations)
האָט פאקטיש
וויעדער איינגעפיהרט דעם פּאַריגען צושטאַנד אין א נייער פּאָרם.
דורך אָט דעם פּארלאַמענטארישען דרייד־ל זיינען די מיטלען, מיט
ייעלכע די ארבייטער קאָנען זיך בעדיענען ביי א סטרייק אָדער
לאָקאוט ארויסגענומען גוואָרן פון דעם אלגעמיינעם גזוצץ און
געשטעלט גוואָרן אונטער אן אויסנאַהם־שטראָף גזוצצגעבונג, און
די אויסטייטשונג פון דעם דאָזיגען גזוצץ איז איבערגעגעבען גע־
וואָרן אין די הענד פון די פּאבריקאַנטען גופא, אין זייער אייגע־
שאפט אלס פריעדענס־ריכטער. צוויי יאָהר פריהער האָט דאָס־
זעלבע „האוז אוו קאָממאָנס" און דערזעלביגער גלאדסטאָן, אויף
זיין בעוואוסטען עהרליכען אופן, אריינגעבראכט א גזוצץ־פּרא־
יעקט אבצושאפען אלע אויסנאַהם־שטראָף גזוצצען אנטקעגען דעם
ארבייטער־קלאַס. אָבער ווייטער ווי ביז דער צווייטער לעזונג
האָט מען עס קיינמאל ניט געלאָזט קומען, און אזוי האָט זיך די
זאך געשלעפט, ביז ענדליך די „גרויסע ליבעראלע פּארטיי", דורך
א פעראייניגונג מיט די טאָריעס, האָט געקראָגען דעם מוט זיך
צו שטעלען אָפען אנטקעגען דעמזעלביגען פּראָלעטאריאט, וועלכער
האָט איהר געהאָלפען בעקומען די הערשאפט. נאָך ניט צופריעדען
מיט אָט דעם פערראטה, האָט די „גרויסע ליבעראלע פּארטיי" ער־
לויבט די ענגלישע ריכטער, וועלכע דרעהען צו יעדער צייט מיט'ן
עק אין דיענסט פון די הערשענדע קלאַסען, אויסצוגראָבען פון דאָס
ניי די פערעלטערטע געזעצען אנטקעגען „קאָנספּיראַציעס" און
זיי אָנוועגדען אויף ארבייטער־קאָאַליציעס. מען זעהט דערפון,
אז דער ענגלישער פּארלאַמענט האָט מיט וויידערווילען און נאָר
אונטער דעם דרוק פון די מאסען גלאָזט פאלען די געזעצען אנט־
קעגען סטרייקס און טרייד־יוניאָנס, נאָכדעם ווי ער אליין האָט
פינף יאָהרהונדערטען נאָכאנאנד, מיט א העכסט צינישער אונ־

איבערגענעבען די רעגולירונג פון דעם ארבייט־לוין פון די זויי־דען־ארבייטער צו די פריעדענס־ריכטער; נאָך אין 1796 האָט מען געמוזט האָבען צוויי אורטיילען פון די העכערע געריכט־הייזער, כדי צו ענטשיידען, צי די בעפעהלען פון די פריעדענס־ריכטער וועגען ארבייט־לוין זיינען גילטיג פאר ניט־אגריקולטור ארבייטער; נאָך אין 1799 האָט אן אקט פון פארלאמענט בע־שטעטיגט, אז דער לוין פון די מינען־ארבייטער פון שאטלאנד איז רעגולירט דורך א סטאטוט פון עליזאבעטה'ס צייט און דורך צוויי שאטלענדישע געזעצען פון 1631 און 1671. ווי פיעל אבער די אומשטענדען האבען זיך דערווייל געענדערט, קאן מען זעהן פון א פאל, וואס איז קיינמאל פריהער ניט געהערט געווארן אין דעם ענגלישען אינטערהויז. דאָרט, וואו מען האָט אריבער 400 יאהר בנוגע דעם ארבייט־לוין אלץ פאבריצירט געזעצען אויסשליס־ליך וועגען דעם מאקסימום, וועלכען דער לוין טאר ח"ו ניט אריבער־שטייגען, האָט אין 1796 וווהיטבערד פארגעשלאגען א געזעצליכען לוין־מ י נ י מ ו ם פאר לאנד־ארבייטער. הגם פיטט האָט זיך געשטעלט דאגעגען, האָט ער דאָך צוגעגעבען, אז די „לאגע פון די אריבע איז גרויזאם." ענדליך, אין 1813 זיינען די געזעצען וועגען לוין־רעגולאציע אבגעשאפט געווארען. זיי זיינען געווען א לעבערליכע אנאמאליע, זינט דער קאפיטאליסט האָט רעגולירט די פאבריק דורך זיין פריוואט־געזעצגעבונג און האָט דעם לוין פון די לאנד־ארבייטער געלאזט ממלא זיין ביז צו דעם נויטיגסטען מינימום דורך דער קצבה לעניים. די בעשטימונגען פון די אר־בייטער־געזעצען מכח קאנטראקטען צווישען מייסטער און לוין־ארבייטער, וועלכע ערלויבען נאר א ציווילקלאגע אנטקעגען דעם מייסטער, וואס האָט געבראכען דעם קאנטראקט, אבער א קרימי־נאל־קלאגע אנטקעגען דעם ארבייטער, וואס האָט געבראכען דעם קאנטראקט, שטעהען נאָך אין פולער בליהונג ביז היינטיגען טאג.*

די גרויזאמע געזעצען אנטקעגען די קאליציעס [טרייד־יוניאנס] זיינען אין 1825 געפאלען פאר דער דראהענדער האלטונג פון פראלעטאריאט. טראץ דעם זיינען זיי נאר געפאלען טייל־

* אבגעשאפט אין 1875, זעה הערת, זיים 664.

וועמען קאַמיל דע מולין*[225] האָט אָנגערופען „עלענדער דאָגמאַ־טיקער", האָט געזאָגט: „הגם עס איז ווינשענסווערטה, אַז דער אַרבייט־לוין זאָל שטייגען העכער איידער ער איז איצטער, כדי דער אַרבייטער, וואָס בעקומט דעם לוין, זאָל זיך ניט געפינען אין דער אַבסאָלוטער אָבהענגיקייט, וואָס קומט פון ניט האָבען די נויט־ווענדיגע לעבענס־מיטלען, וועלכע איז כמעט די אָבהענגיקייט פון שקלאַווערייי," פונדעסטוועגען טאָרן די אַרבייטער זיך ניט פער־שטענדיגען מכח זייערע אינטערעסען, האַנדלען געמיינשאַפטליך און דורכדעם מעסיגען זייער „אַבסאָלוטע אָבהענגיגקייט, וועלכע איז כמעט שקלאַווערייי," ווייל פונקט דורכדעם „פערלעצען זיי די פרייהייט פון זייער אַמאָליגען מייסטער, דעם איצטיגען אונטער־נעהמער" (די פרייהייט צו האַלטען די אַרבייטער אין שקלאַווע־ריי!), און ווייל אַ קאָאַליציע אַנטקעגען דער דעספּאָטיע פון דעם אַמאָליגען צעך־מייסטער — אַ שפּאַס אַביסעל! — איז אַ וויע־דער־אויפשטעלונג פון דעם צעך, וואָס איז אָבגעשאַפט געוואָרן דורך דער פראַנצויזישער קאָנסטיטוציע![226]

4. די ענטשטעהונג פון די קאַפּיטאַליס־טישע אַרענדאַטאָרס.

נאָכדעם ווי מיר האָבען בעטראַכט די געוואַלטזאַמע בעשאַ־פונג פון פויגעל־פרייע פּראָלעטאַיער, די בלוטיגע דיסציפּלין וועלכע האָט זיי פערוואַנדעלט אין לוין־אַרבייטער, די שענדליכע טהעטיגקייט פון'ם שטאַאַט, וועלכער האָט פּאָליצייאיש געמאַכט שטייגען די אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, פערגרעסערענדיג דעם גראַד עקספּולאַטאַציע פון דער אַרבייט — פרעגט זיך, פון וואַ־נען זיינען די קאַפּיטאַליסטען אורשפּרינגליך געקומען? די עקס־פּראָפּריאַציע פון דער לאַנד־בעפעלקערונג האָט דאָך דירעקט בע־שאַפען נאָר די גרויסע גרונד־אייגענטימער. וואָס איז שייך דער ענטשטעהונג פון דעם אַרענדאַטאָר, קאָנען מיר זי, אַזוי צו זאָ־גען, אָנטאַפּען מיט'ן האַנד, ווייל זי איז אַ לאַנגזאַמער פּראָצעס, וואָס האָט זיך אַרויסגעוויקעלט אין משך פון פיעלע יאָהרהונדער־

---

[225]* "Revolutions de France," No' LXXVII.

[226] Buchez et Roux. "Historie Parlumentaise," Vol. X, p. 193-95.

פֿערשעהמטקייט פונקציאָנירט אַלס אַ שטענדיגע טרייד־יוניאן פון די קאַפּיטאַליסטען אַנטקעגען די אַרבייטער.

אויף דער אַנדער זייט האָט די בורזשואַזיע אין פֿראַנקרייך געוואַגט גלייך אין אָנהויב פון דעם רעוואָלוציאָנס־שטורם אַוועק־צונעהמען פון די אַרבייטער דאָס אָקאָרשט ערוואָרבענע אַסאָציאַ־ציאָנס־רעכט. דורכ'ן געזעץ פון 14טען יוני 1791 האָט זי דער־קלערט אַלע אַרבייטער־קאָאַליציעס אַלס „אַן אַטענטאַט אויף דער פרייהייט און דער ערקלערונג פון די מענשען־רעכטען," וואָס קאָן בעשטראָפט ווערן מיט 500 ליוור און פערלוסט פון די אַקטיווע ביר־גער־רעכטען אויף איין יאָהר.[225] דאָס דאָזיגע געזעץ, וואָס האָט שטאַאַט־פּאָליצייאיש אַריינגעשטעלט דעם קאָנקורענץ־קאַמף צווי־שען קאַפּיטאַל און אַרבייט אין די ראַהמען, וואָס זיינען געווען בעקוועם פאַר'ן קאַפּיטאַל, האָט אַריבערגעלעבט רעוואָלוציעס און ענדערונגען אין דינאַסטיעס. אַפילו די „טעראָר־רעגירונג" האָט עס געלאָזט אונבעריהרט. עס איז נאָר גאָר ניט לאַנג צוריק אויסגעשטראָכען געוואָרן פון דעם „קאָד פּענאַל" [שטראָף־געזעצ־בוך].

קיין זאַך איז ניט מעהר כאַראַקטעריסטיש איידער דער אויס־רייד פון אָט דעם בורזשואַזען קו ד'עטאַ [שטאַאַט־שטרייך]. שאַ־פּעליע, דער בעריכט־ערשטאַטער פון דער נאַציאָנאַל־פערזאַמלונג,

---

[225] אַרטיקעל 1 פון דעם דאָזיגען געזעץ לויטעט: „אַזוי ווי די אַבשאַ־פונג פון אַלע סאָרטען קאָרפּאָראַציעס פון דעמזעלביגען שטאַנד און דערזעל־ביגער פּראָפעסיאָן איז איינער פון די יסודות פון דער פראַנצויזישער קאָנסטי־טוציע, איז דעריבער פערבאָטען זיי וויעדער איינצופיהרן אונטער וועלכען עס איז אויסרייד און אין וועלכער עס איז פאָרם." אַרטיקעל 1V דערקלערט: „ווען די בירגער, וועלכע געהערן צו דערזעלביגער פּראָפעסיאָן, צום זעלביגען האַנד־ווערק אַדער בערוף, בעראַטען זיך איינע מיט די אַנדערע און רעדען אָב צווישען זיך געמיינשאַפטליך צו ענטזאַגען זייער מיטווירקונג אין זייער טרייד אַדער מלאכות, אַדער צו אונטערנעהמען די אַרבייט נאָר מיט אַ בעשטימטען פּרייז, זאָלען די דערמאָנטע בעראַטונגען און אָבמאַכען . . . בעטראַכט ווערן אַלס דער־ווידער צו דער קאָנסטיטוציע און אַלס אָנגריפען אויף דער פרייהייט, ווי אויף אויף דער דערקלעהרונג פון די מענשען־רעכטען, א. אַז. וו." דאָס הייסט אַלס שטאַאַטס־פערברעכען, גאָר ווי אין די אַלטע אַרבייטער געזעצען "Revolutions de Paris," 1791, Vol. III, p. 523.

אזוי־פאציע פון די עמיינדע־פיטערפעלדער האָט איהם געגעבען די מעגליכקייט שטארק צו פערמעהרן זיין פיה־אינווענטאר כמעט אָהן קאסטען, און די פערמעהרטע פיה, דורך זייער אנווענדונג אין דער אגריקולטור און דורך דעם פערקויף, האָט איהם געגעבען א פיעל גרעסערן פראפיט, א חוץ גרעסערע בעמיסטונג־מיטלען צו פערבעסערן דעם באָדען.

צו דעם איז אין 16טען י. ה. צוגעקומען א זהר וויכטיגער מאמענט. די ארענדע־קאנטראקטען זיינען דאן געווען לאנגע, אפט אויף 99 יאהר. דאָס שטענדיגע פאלע פון׳ם ווערטה פון די ערפלע מעטאלען און פאלגליך פון׳ם געלד האָט געטראָגען פאר די ארענדאטארס גאלדענע פרוכטען. דאָס האָט, אחוץ די אלע אנדערע אומשטענדען, וואס מיר האָבען פריהער בעטראכט, געווארפען דעם ארבייט־לוין. א טייל דערפון איז צוגעגעבען געווארן צו די פראפיטען פון דער פאָרם. דאָס שטענדיגע שטייגען פון די פרייזען פון תבואה, וואל, פלייש, קורץ פון אלע אגריקולטור־פראדוקטען, האָט פערגרעסערט דעם ארענדאטאר׳ס געלד־קאפיטאל אָהן קיין שום מיה פון זיין זייט, בעת די רענטע, וואס ער האָט געצאהלט, האָט זיך גערעכענט לויט דעם אלטען געלד־ווערטה.[228] אָט אזוי

---

4 פונט פון דער אלטער רענטע איז איצט אנגענומען אפשר ביז 40 פונט, דאָ דענקט דער ארענדאטאר בייַם סוף פון זיין קאנטראקט, אז ער האָט געמאכט א שלעכט געשעפט, אויב ער האָט ניט אבגעלעגט די רענטע פאר 6 ביז 7 יאהר, 50 אדער 100 פונט."

[228] וועגען דעם איינפלוס פון דעם פאל איז ווערטה פון געלד, איז 16טען י. ה., אויף פערשיידענע קלאסען פון דער געזעלשאפט, זעה: "A Compendious or Briefe Examination of Certaine ordinary Complaints of Diverse of our Countrymen in these days. By W. S. Gentleman," London 1581. די דיאלאג־פארם פון דער דאזיגער שריפט האָט מיטגעבראכט דערצו, אז מען האָט עס א לאנגע צייט צוגעשריבען צו שעקספיר, און נאך איז 1751 האָט מען עס פון דאָס ניי ארויסגענעבען אונטער זיין נאמען. איהר פערפאסער איז וויליאם סטאפפארד. אין איין ארט רעזאנירט דער ריטער ווי פאלגט:

ריטער: איהר, מיין נאכבאר, דער לאנדווירט, איהר מייסטער קרעמער און איהר, פעטער קופערשמיעד און די אנדערע האנדווערקער, איהר מעגט אייערע אינטערעסטן גאנץ גוט היטען. ווארים אין דעם ערה, וואס אלע זאכען זיינען איצט טייערער ווי זיי זיינען געווען, אויף אוויפיעל שטייגט איהר מיט דעם פרייז פון אייערע סחורות און די לייסטונגען, וואס איהר פערקויפט, אין דער הויף. מיר אבער האבען גאָרנישט צו פערקויפען, אויף וואס מיר

טען. די לייבאייגענע גופא, אזוי גוט ווי די פרייע קלייניע לאנד־בעזיצער, האָבען געהאלטען לאנד אונטער זעהר פערשיידענע בעזיץ־שייכות'ן און זיינען דעריבער אויך עמאנציפירט נעוואָרן אונטער זעהר פערשיידענע עקאָנאָמישע בעדינגונגען.

אין ענגלאנד איז די ערשטע פאָרם פון דעם ארענדאטאָר (פאַרמער) דער „בייליף" [פערוואלטער פון פריזישען הויף], וועלכער איז אליין געווען א לייבאייגענער. זיין פאָזיציע איז עהנליך צו דער פאָזיציע פון דעם אלט־רוימישען Villicus. נאָר אין ענגערער ווירקונג־ספערע. אין דער צווייטער העלפט פון 14טען י. ה. ווערט ער פערביטען אויף אן ארענדאטאָר, וועמען דער לענד־לאָרד בעזאָרגט מיט זריעה, פיה און אקער־ווערקציינג. זיין לאָגע איז ניט זעהר פערשיידען פון דער לאָגע פון דעם פויער. נישט מעהר ער עקספלואטירט מעהר לוין־ארבייט. באלד ווערט ער א „מעטאיער" ד. ה. א האלב־ארענדאטאָר. ער שטעלט־צו אויך טייל פון דעם אגריקולטור־קאפיטאל, דער לענדלאָרד — דעם אנדער טייל. זיי צוטיילען זיך בייזיד מיט דעם נאָנצען פראָדוקט אין בעשטימטע פראָפאָרציעס לויט אן אבגעמאכטען קאָנטראקט. אט די פאָרם פערשווינדט שנעל אין ענגלאנד, כדי צו מאכען פלאץ פאר דעם ריכטיגען ארענדאטאָר, וועלכער פערווערטעט זיין אייגענעם קאפיטאל, דורכדעם וואָס ער בעשעפטיגט לוין־ארבייטער, און צאָהלט א טייל פון דעם מעהר־פראָדוקט, אין געלד אדער אין נאטורא, דעם לענדלאָרד אלס גרונד־רענטע.

כל זמן, אין משך פון 15טען יאָהרהונדערט, דער אונאָב־הענגיגער פויער און דער אקער־קנעכט [d. h. דעם פויער'ס געדונגענער ארבייטער], וואָס האָט אויך אן אייגענע ווירטשאפט א חוץ זיין לוין־דיענסט, האָבען זיך בעריכערט דורך זייער ארבייט, בלייבען דעם ארענדאטאָר'ס אומשטענדען און זיין פראָדוק־ציאָנס־פעלד גלייך מיטעלמעסיג. די אגריקולטור־רעוואָלוציע אין לעצטען דריטעל פון 15טען י. ה., וועלכע האָט געוועהרט אין משך פון כמעט דעם נאנצען 16טען י. ה. (מיט דער אויסנאהם אָבער פון זיין לעצטען צוהנדליג יאָהר), האָט אי־הם בעריכערט פונקט אזוי שנעל, ווי זי האָט פעראָרימט די לאנד־בעפעלקערונג.[222] די

---

[222] האַרריסאָן איז זיין „דיסקריפשאָן אוו ענגלאנד" זאנט: „אבווא־

נעמאַכט גלויבען, אין זיין „חיסטאָריי אָוו קאַמעדס", צו דאָס איז נעזונט א דירעקטער אויפטהו פון דער השגחה עליונה. מיר מוזן זיך פערווייַלען נאָך אַן אויגענבליק ביי אָט דעם עלעמענט פון דער אורשפרינגליכער אקומולאציע. וואָס די אונאַבהענגיגע, אליין־ווירטשאפענדע לאנד־בעפעלקערונג איז שיטערער נעוואָרן, האָט נעשטיצט ניט נאָר מיט'ן נעדיכטער ווערן פון דעם אינדוסטריע־לען פּראָלעטאַריאַט, ווי זשאָפרוא סען־הילער דערקלערט דאָס נע־יכטער ווערן פון דער וועלט־מאַטעריע אין אַיין אָרט דורך איהר

טאר פון די אבצאהלונגען צו די פעאדאלע פריצים, אין פערלויף פון דעם פריהען מיטעלאלטער, באלד א נעשעפטמענש, וועלכער שווינדעלט זיך ארויף אלס קא־פיטאליסט דורך ערפרעסונג, בעטרוג א. אז. וו. די דאזיגע רעזולטאטען זיי־נען מאנכעמאל אליין נעווען פון די אדעלינע. צום ביישפיעל: „דאס איז די רעכענונג, וואס הערר זשאק דע טהארעין, דער ריטערליכער קאסטעלאן פון בע־זאנסאן, האט אבגענעבען צו דעם העררן, וועלכער פיהרט אין דיזשאן די רעכע־נונגען פאר דעם הערצאג אוו גראף פון בורגונד, וועגען די רענטען וואס גע־הערן צו דער דערמאנטער שלאס־הערשאפט פון 25טען דעצעמבער 1359 ביז דעם 23טען דעצעמבער 1360." (אלעקסים מאנטעלי, „Historie des Ma eriaux manusrits etc." page 2⁴4.) עס ציינט זיך שוין דא, אז וי אין אלע ספערען פון נעזעלשאפטליכען לעבען, אז דעם לייב'ס חלק פאלט אריין צום פער־מיטלער. אויף דעם עקאנאמישען נעביט, צום ביישפיעל, שפּעזן אראב: די שמאנט די פינאנסירען, בערזען־ספעקולאנטען, סוחרים און קלייַנע קרעמער; אין ציווייל עסקים שינדט דער אדוואקאט די הויט פון ביידע צדדים; אין דער פאָ־ליטיק איז דער פערטרעטער נעווארן וויכטיגער אידער די וועהלער, דער מיניסטער מעהר אידער דער קעניג; אין דער רעליגיאן ווערט נאָט אוועק־נעשטופט אין הינטערגרונד דורך דעם „פערמיטלער" און דער לעצטער ווערט צוריקגעשטויסען דורך די נלחים, וועלכע זיינען וויעדער אונפערמיידליכע פער־מיטלער צווישען דעם גוטען פאסטור און זיינע שפאסן. — אין פראנקרייך אזוי ווי אין ענגלאנד זיינען די גרויסע פעאדאלע טעריטאריען נעווען צוטיילט אין אונענדליכ פיעל קלייַנע ווירטשאפטען, אבער אונטער ניט צו פערגלייכען־ערגערע בעדינגונגען פאר דער לאנד־בעפעלקערונג. אין פערלויף פון 14טען יאהרהונדערט זיינען ענטשטאנען די פערמערס אדער טערריערס [ארענדעס]. זייער צאהל איז נאכאנאנד נעווארן קלויַנ, ווייל פריבער 100,000. זיי האבען נע־צאהלט רענטען פון א צווילפטל ביז א פינפטל פון דעם פראדוקט, אין נעלד אדער אין נאטורא. די דאזיגע טערריערס זיינען נעווען פריוישע גיטער [Fiefs, sub-fiefs] איינגעטיילט לויט דעם ווערטה אוו אומפאנג פון די נחלאות, אייניגע פון וועלכע האבען אינגאנצען נעהאט בלויזט עטליכע אקער. אט די אלע טערריערס האבען נעהאט ביז א נעוויסען גראד דאס רעכט פון יוריסדיק־ציע איבער די, וואס זיינען נעזעסען אויפ'ן באדען; עס זיינען נעווען פיער

ווערט ער רייך אין דערזעלביגער צייט אויפ'ן חשבון אי פון זיי־נע לוין־ארבייטער, אי פון זיין לענדלאָרד. עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט, וואס ענגלאנד האט ביים סוף 16טען י. ה. נע־האט א קלאס, לויט די דאמאלסדיגע צושטאנדען, רייכע „קאפיטאל־ארענדאטארס."[***]

5. די צוריקווירקונג פון דער אנריקול־טורעלער רעוואלוציע אויף דער אינ־דוסטריע.—די בעשאפונג פון א אינלענדישען מארק פאר דעם אינדוסטריעלען קאפיטאל.

די עקספראפריאציע און פעריאגונג פון דער לאנד־בעפעל־קערונג, וואס האט זיך שטענדיג וויעדערהאלט איין מאל נאך דעם אנדערן, האט נאכאנאנד צוגעשטעלט, ווי מיר האבען געזעהן, דער שטאדטישער אינדוסטריע מאסען פראלעטאריער, וועלכע זיינען געשטאנען אינגאנצען אויסגערהאלב פון די צעץ־פערהעלטנישען — א שכל'דיגער אומשטאנד, וואס האט דעם אלטען א. אנדער־סאן (מען דארף איהם ניט פערבייטען מיט דזשיימס אנדערסאן)

זאלען קאנען העכערען דעם פרייז, כדי דערמיט אריינצובעקומען די זאכען, וואס מיר מוזען קויפען." אין אנאנדער ארט פרעגט דער ריטער דעם דאק־טאר: „איך בעט אייך, וואס זיינען דאס פאר א סארט מענשען, וועלכע איהר מיינט?" און קודם, ווער זיינען די, וועלכע זאלען ניט ליידען קיין היזק דער־ביי?" — דאקטאר: „איך מיין אלע יענע, וועלכע לעבען פון קויף און פער־קויף; ווארים ווי זיי קויפען טייער, אזוי פערקויפען זיי דערנאך." — ריטער: „וואס פאר מענשען זיינען דאס, וועלכע געווינען דערבי, ווי איהר זאגט?" — דאקטאר: „באמת, אלע וועלכע בעאַרבייטען אליין פאסעסיעס אדער ארענדע־ניטער צאהלענדיג די אלטע רענטע, דעו בעת זיי צאהלען לויט דער אלטער ראטע, פערקויפען זיי לויט דער נייער; דאס חייסט, זיי צאהלען פאר זייער לאנד זעהר ביליג און פערקויפען אלץ וואס וואקסט אויף דעם לאנד, טייער..." — ריטער: „וואס פאר א סארט מענשען זיינען די, וועלכע האבען דערבי, ווי איהר זאגט, א גרעסערן היזק אויידער דער ריוח פון יענע?" — דאקטאר: „דאס זיינען אלע עדעל־לייט, ריישער און אלע אנדערע, וועלכע לעבען ענטוויע־דער פון א פעסטגעזעצטער רענטע, אדער פון א פעסטגעזעצטען געהאלט, אדער זיי ווירטשאפטען ניט אליין מיט זייער בארען, אדער גיבען זיך ניט אב מיט קויף און פערקויף."

[***] אין פראנקרייך ווערט דער רעזשיסער, דער פערוואלטער און קאלעק־

זעהט אי־צט אויס פֿונקט דיזעלביגע ווי פּריהער. קיין פּעדימל איז אין איהם ניט פּערענדערט געוואָרן, אָבער א נייע סאָציאָלע נשמה איז אַרײַנגעזעצט געוואָרן אין זיין לייב. ער מאַכט איצט אויס א טייל פון דעם קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל פון דעם מאַנופֿאַקטור־מייסטער. פּריהער איז ער געווען פּערטיילט צווישען א גרויסער מאַסע קלייניע פּראָדוצירער, וועלכע האָבען איהם אַליין קולטיווירט און געשפּונען מיט זייערע פֿאַמיליען אין קלייניע סכום'ען; איצט איז ער קאָנצענטרירט אין די הענד פון אײַן קאַפּיטאַליסט, וועל־כער לאָזט אַנדערע שפּינען און וועבען פֿאַר איהם. די עקסטרא־ארבייט, וואָס איז אויסגענעבען געוואָרן אין דער פֿלאַקע שפּי־נעריי, האָט זיך פּריהער רעאַליזירט אין א עקסטרא הכנסה פֿאַר א גרויסער צאָהל פּויערים־פֿאַמיליען, אָדער אין פּריעדריך דעם צווייטען'ס צייט — אין שטייערן „פּור לע רוא דע פּריסס."* איצטער רעאַליזירט זי זיך אין דעם פּראָפּיט פון עטליכע קאַפּי־טאַליסטען. די שפּינדלען און וועבשטוהלען, וואָס זיינען פּריהער געווען פּערשפּרייט איבער'ן גאַנצען לאַנד, זיינען איצט צוזאַמענ־געדריקט אין עטליכע גרויסע ארבייט־קאַזאַרמעס, גלייך ווי די ארבייטער, גלייך ווי דער רויה־מאַטעריאַל. די שפּינדלען און וועב־שטוהלען און רויה־מאַטעריאַלען זיינען אָנשטאָט מיטלען פון אָן אונאָבהענגיקער עקזיסטענץ פֿאַר שפּינער און וועבער, איצט פּער־וואַנדלט געוואָרן אין מיטלען זיי צו קאָמאַנדירן[232] און ארויסצו־זויגען פון זיי אונבעצאָהלטע ארבייט. מען זעהט עס ניט אָן אויף די גרויסע מאַנופֿאַקטורען און אויף די גרויסע פֿארמס, אז זיי זיי־נען צוזאַמענגעשטעלט פון א סך קלייניע פּראָדוקציאָנס־ווערקשטא־טען און זיינען פֿאַרמירט דורך דער עקספּראָפּריאַציע פון א סך

---

* „ארבייטען פּור לע רוא דע פּריסס", וואָס מיינט ווערטערליך: „פֿאַר דעם קיניג פון פּרייסען," איז א שפּריך־וואָרט, וואָס בעטייט: ארבייטען פֿאַר נאַרנישט, אָדער ארבייטען פֿאַר'ן טייוועל.

[232] „איך וועל אייך," זאגט דער קאַפּיטאַליסט, לאָזען האָבען דעם כבוד מיר צו דינען, בתנאי אז איהר זאלט דאָס ביסעל, וואָס אייך בלייבט, מיר צוועקגעבען פֿאַר דער מיה, וואָס עס מאַכט מיר אייך צו קאָמאַנדירן." (זשאָן זשאַק רוסאָ, „אַבהאַנדלונג איבער פֿאַליטישער עקאָנאָמיע." פּראָנצויזיש). זשע־נעוע, 1765.)

שיטער ווערן אין אַנאַנדער אַרט.[230] טראָץ דער פערמינערטער צאָהל פון זיינע בעאַרבייטער, האָט דער בּאָדען געטראָגען פונקט אַזויפיעל אָדער נאָך מעהר פּראָדוקטען ווי פריהער, ווייל די רע־וואָלוציע אין די שייכות'ן פון גרונד אייגענטום איז געווען בעגלייט מיט פערבעסערטע מעטאָדען פון קולטיווירונג, גרעסערער קאָמפּע־ראַציע, קאָנצענטראַציע פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען א. אַז. וו., און ווייל די אַגריקולטורעלע לוין־אַרבייטער זיינען ניט נאָר אינ־טענסיוור אָנגעטריבען געוואָרן,[231] נאָר אויך דאָס פּראָדוקציאָן־פעלד, אויף וועלכען זיי האָבען געאַרבייט פאַר זיך אליין, איז אלץ מעהר און מעהר אייגנעצויגען געוואָרן. צוזאַמען מיט דעם פּריי־געשטעלטען טייל פון דער לאַנד־בעפעלקערונג, ווערן אויף דעם אופן פּרייגעשטעלט אויך זיינע פריהערדיגע נאָהרונגס־מיטלען. זיי פערוואַנדלען זיך איצטער אין א מאַטעריעלען עלעמענט פון דעם וואַריאַבלען קאַפּיטאַל. דער פּויער, וואָס איז אַרויסגעזעצט גע־וואָרן אין דער לופטען, מוז אייגקויפען זייער ווערטה, אין דער פאָרם פון אַרבייט־לוין, פון זיין נייעם בעל הבית, דעם אינדוסטריע־לען קאַפּיטאַליסט. און אַזוי ווי בנוגע די לעבענס־מיטלען, אַזוי קאָן מען אויך זאָגען בנוגע די היימישע אַגריקולטורעלע רויה־מא־טעריאַלען פון דער אינדוסטריע. זיי זיינען פערוואַנדעלט גע־וואָרן אין א עלעמענט פון דעם קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל.

לאָמיר זיך פאַרשטעלען, צום ביישפּיעל, אז א טייל פּויערים אין וועסטפאַלען, וועלכע האָבען אין פריערדיך דעם צווייטען'ס צייט אלע געשפּונען פלאַקס, זיינען מיט געוואלט עקספראָפּרי־אירט און פערטריבען געוואָרן פון גרונד און בּאָדען, און דער אנ־דער טייל, וואָס איז געבליבען, איז פערוואַנדעלט געוואָרן אין טאָג־לוינער פון די גרויסע פערמערס. אין דערזעלביגער צייט וואָק־סען אויס גרויסע פלאַקס־שפּינערייען און וועבערייען, אין וועלכע די „פריי־געשטעלטע" ארבייטען איצט פאַר א לוין. דער פלאַקס

שטופען. מען קאָן זיך פאַרשטעלען די אונטערדריקונג פון דער לאַנד־בעפעל־קערונג אונטער אט די אלע קלייניע טיראַנען. מאַנטעיל זאָגט, אז עס זיינען דאַמאַלסט נעווען אין פראַנקרייך 160,000 נעריכטעט, וואו היינט זיינען נענוג 4000 טריבונאַלען.

[230] אין זיין ווערק "Notions de Philoeophie Naturelle" פּאַריז 1838.

[231] א פונקט, וואָס ווערט בעטאָנט פון סער דושיימס סטוארט.

פלאנצען אונטער דער אויפפאסונג פון די שטאאטס־רעגירונגען, דערקלערט זיך דאס פון דעם דאמאסלדינען צושטאנד פון א גרויסען טייל פון די מאנופאקטורען אויף דעם איראפעאישען קאנטינענט.

די פאסירונגען, וועלכע האבען די קליין־פויערים פערוואנדעלט אין לוין־ארבייטער און זייערע לעבענסמיטלען און ארבייט־מיטלען אין מאטעריעלע עלעמענטען פון דעם אינדוסטריעלען קאפיטאל, האבען אין דערזעלביגער צייט געשאפען פאר דעם דאזיגען קאפיטאל זיין אינלענדישען מארק. פריהער האט די פויערשע פאמיליע געשאפען און בעארבייט די לעבענסמיטלען און רויה־שטאפען, וועלכע זי האט דערנאך גרעסטענטיילס אליין פערצעהרט. איצט זיינען אט די רויהשטאפען און לעבענסמיטלען געווארן סחורות. דער פויער פערקויפט זיי מאסענהאפט און געפינט זיין מארק אין די מאנופאקטורען. דערפאר פערוואנדלען זיך איצט די גארן, ליוועגט, גראבע וואלצייג — זאכען, וואס זייערע רויה־שטאפען האבען זיך אייגנגעפונען אין דער באלעבאטישקייט פון יעדער פויערשער פאמיליע און וואס זי האט אויסגעשפונען און אויסגעוועבט פאר איהר אייגענעם פערברויך — אין מאנופאקטורארטיקלען, וועלכע געפינען זייער אבזאץ־מארק גראד אין די לאנד־דיסטריקטען. די צאהלרייכע, צעוואלפענע קונדען, וועלכע זיינען ביזאהער בעשטאנען פון א מאסע קלייניע פראדוצירער, וואס ארבייטען אויף אייגענער רעכענונג, זיינען איצט קאנצענטרירט אין אייניגרויסען מארק, וואס איז פערזארגט פון דעם אינדוסטריעלען קאפיטאל.[234] אט אזוי געהט האנד אין האנד מיט דער עקספראפ־

---

[234] „20 פונט וואל, פערוואנדעלט אויף א שטילעז אופן אין דער יעהרליך נויטיגער קליידונג פון אן ארבייטער־פאמיליע, דורך איהר אייגענער פלייסיגקייט אין די צייטען צווישען אנדערע ארבייטען — דאס מאכט ניט קיין רעש. אבער ברענגט די וואל אויס'ן מארק, שיקט זי אין דער פאבריק, דאן צום מעקלער, דערנאך צום הענדלער, האט איהר דערמיט גרויסע האנדעלס־אפעראציעס אוו א נאמינאלעז קאפיטאל פערנומען אויף א סומע צווישנציג מאל אזויפיעל ווי דער ווערטה פון דער דאזיגער וואל. . . . דער ארבייטער־קלאס ווערט אויף דעם אופן עקספלואטירט, כדי אויפצוהאלטען אן עלענדע פאבריק־בעפעלקערונג, א פארזויטישען קרעמער־קלאס אוו אן אויסגעטרשכטען קאמערציעלען, גאלד אוו פינאנציעלען סיסטעם." (דייוויד אר־קארט, „פאמיליאר וואָרטס," לאנדאן 1855, ז. 120.)

קליינע אונאָבהענגיקע פּראָדוצירער. דער גלייכער פערשטאַנד אָבער לאָזט זיך ניט פערפיהרן.

אין דער צייט פון מיראַבאָ, דעם לייב פון דער רעוואָלוציע, האָבען די גרויסע מאַנופאַקטורען נאָך געהייסען „מאַניפאַקטיר רעאיני", פעראייניגטע ווערקשטאַטען, אַ שטייגער ווי מיר רעדען וועגען צוזאַמענגעבונדענע פעלדער. „מיר זעהען נאָר," זאָגט מיראַבאָ, „די גרויסע מאַנו־אַקטורען, וואו הונדערטער מענשען אַרבייטען אונטער איין דירעקטאָר, און וועלכע מען רופט אָן געוועהנליך פעראייניגטע מאַנופאַקטורען. פערקעהרט, יענע מאַנופאַקטורען, וואו אַ זעהר גרויסע צאָהל אַרבייטער אַרבייט צעשפּליטערט, יעדערער אויף זיין אייגענער רעכענונג, רופט ניט אַרויס אונזער קלענסטע אויפמערקזאַמקייט. מען שטעלט זיי אינגאַנצען אַוועק אין הינטערגרונד. דאָס איז אַ זעהר גרויסער טעות, וואָרים זיי אַליין נאָר מאַכען אויס אַ ווירקליך וויכטיגען בעשטאַנדטייל פון דעם פאָלקס־רייכטום. . . . די פעראייניגטע פאַבריק וועט וואונדערבאַר רייך מאַכען איינעם אָדער צוויי אונטערנעהמער, אָבער די אַרבייטער זיינען נאָר בעסער אָדער ערגער בעצאָהלטע טאָג־לוינער און האָבען קיין חלק ניט אין דעם וואוילזיין פון דעם אונטערנעהמער. אין דער צעטיילטער פאַבריק, דאַגעגען, ווערט קיינער ניט רייך, אָבער אַ מאַסע אַרבייטער געפינען זיך אין אַ וואוילשטאַנד. . . . די צאָהל פון די פלייסיגע און ווירטשאַפטליכע אַרבייטער וועט וואַקסען, ווייל זיי זעהען אין דעם קלוגען אַרט לעבען, אין דער טהעטיגקייט, אַ מיטעל צו פערבעסערן גרינדליך זייער לאַגע, אָנשטאָט צו געווינען אַ קליינע לוין־העכערונג, וועלכע קאָן קיינמאָל ניט זיין קיין וויכטיגער געגענשטאַנד פאַר דער צוקונפט, נאָר עס גיט זיי העכסטענס די מעגליכקייט עטוואָס בעסער צו לעבען פון האַנד אין מויל. די צעטיילטע אינדיווידועלע מאַנופאַקטורען, דאָס רוב פערבונדען מיט קליינע לאַנדווירטשאַפטען, זיינען די פרייע."[283] ווען מיראַבאָ האַלט די צעשפּליטערטע ווערקשטאַטען אויך פאַר עקאָנאָמישער און פּראָדוקטיווער איידער די „פעראייניגטע", און זעהט אין די לעצטע בלויז קינסטליכע טרייב הויז־

---

[283] מיראַבאָ, „וועגען דער פרייסישער מאַנאַרכיע," (פראַנצויזיש) לאַנדאָן 1788, באַנד 3, ז. 20—109.

זעכליך אַ תבואה־קולטיווירער, און אַנאַנדער צייט הויפּטזעכליך אַ פיה־ציכטער, אין פּעריאָדען וואָס בייטען זיך כסדר, און דער אומפאַנג פון דער פּויערשער ווירטשאַפט ענדערט זיך לויט די דאָ־זיגע פּעריאָדען.

ערשט די גרויס־אינדוסטריע ברענגט צוזאַמען מיט די מאַ־שינען דעם דויערהאַפטען באַזיס פון דער קאַפּיטאַליסטישער אַגרי־קולטור, עקספּראָפּריאירט ראַדיקאַל די אונגעהויערע מעהרצאָהל פון דער לאַנד־בעפעלקערונג און דערענדיגט די שיידונג צווישען אַג־ריקולטור און די דאָרפישע הויז־אינדוסטריען, אויסרייסענדיג זיי־ערע וואָרצלען — די שפּינעריי און וועבעריי.[236] זי עראָבערט דע־ריבער אויך צום ערשטען מאָל פאַר'ן אינדוסטריעלען קאַפּיטאַל דעם גאַנצען אינלענדישען מאַרק.[237]

אַרויסגעהויבען פון דער דעגראַדאַציע, אין וועלכער זי איז געווען פערזונקען אונטער די טודאָרס.

[236] טאַקעט ווייס, אַז די מאַדערנע וואָל־אינדוסטריע איז אַרויסגעקומען פון די איינגענטליכע מאַנופאַקטורען און פון דער צערשטערונג פון דער דאָרפי־שער אַדער הויזליכער מאַנופאַקטור, מיט דער איינפיהרונג פון דער מאַשינעריע. (זעה זיין אויבען־דערמאַנטען ווערק.) „דער פּלוג, דער יאָך־געשפּאַן זיינען גע־ווען די ערפינדונג פון געטער און די בעשעפטיגונג פון העלדען; זיינען וועב־שטוהל, שפּינדעל און שפּינראַד פון אַ וועניגער עדעלער אָבשטאַמונג? איהר טיילט פאַנאַנדער דעם שפּינראַד און דעם פּלוג, די שפּינדעל און דעם יאָך־גע־שפּאַן, און איהר בעקומט פאַבריקען און באַנאַדעלנעס, קרעדיט און קריזיסען, צוויי פיינדליכע נאַציאָנען, אַגריקולטורעלע און קאַמערציעלע." (דייוויד אורק־האַרט, „פאַמיליאַר וואָרדס," ז. 122.) איצט קומט אָבער קאַרעי און קלאָגט אַן ענגלאַנד — זיכער ניט מיט אונרעכט — אַז זי שטרעבט צו פערוואַנדלען יעדעס אַנדער לאַנד אין אַ בלויז אַגריקולטור־לאַנד, פאַר וועלכען ענגלאַנד זאָל זיין דער פאַבריקאַנט. ער בעהויפּטעט, אַז טערקיי איז אויף דעם אופן רו־אינירט געוואָרן, ווייל „די איינגענטימער און בעאַרבייטער פון'ם באַדען זיינען ניט ערלויבט געוואָרן (דורך ענגלאַנד) זיך אַליין צו שטאַרקען דורך דער נאַ־טירליכער פעראייניגונג צווישען דעם פּלוג און דעם וועבשטוהל, דעם האַמער און דער בראַניע." („דהי סלייוו טרייד," ז. 125.) לויט זיין מיינונג איז אורק־האַרט גופא איינער פון די הויפּט־אַגענטען פון טערקיי'ס חורבן, וואו ער האָט אַנגעטריבען די פּראָפּאַגאַנדאַ פון פרייהאַנדעל אין די אינטערעסען פון ענג־לאַנד. דאָס בעסטע דערביי איז, וואָס קאַרעי, אַגב אורחא אַ גרויסער רוסען־קנעכט, וויל פערהינדערן דעם דאָזיגען שיידונגס־פּראָצעס דורך דעם סיסטעם פון שוץ־טאַריף, וועלכער טרייבט דעם דאָזיגען פּראָצעס נאָך מעהר אָן.

[237] די פילאַנטראָפּישע ענגלישע עקאָנאָמען, ווי מיל, ראָדזשערס, גאַלד־

ריאַציע פון די נעוועזענע זעלבסט־ווירטשאַפענדע פּויערים און זייער צושיידונג פון זייערע פּראָדוקציאָנס־מיטלען, די פערניכ־טונג פון דער דאָרפישער נעבען־אינדוסטריע, דער שיידונגס־פּראָ־צעס פון מאַנופאַקטור און אַגריקולטור. אָון נאָר די פערניכטונג פון דעם דאָרפישען הויז־נעווערב קאָן נעבען דעם אינעווניגסטען מאַרק פון א לאַנד די אויסברייטונג און דעם פעסטען בעשטאַנד, אין וועלכען דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן נויטיגט זיך.

דאָך אָבער איז די אייגענטליכע מאַנופאַקטור־פּעריאָדע ניט פּועל קיין דאַדיקאַלע אומגעשטאַלטונג. מען קאָן געדענקען, אז די מאַנופאַקטור נעהמט אין בלויז טיילווייז די נאַציאָנאַלע פּראָ־דוקציאָן און רוהט אַלעמאָל אויף דער האַנדווערק פון שטאָדט און דער הויזליכער אינדוסטריע פון לאַנד. אויב זי פערניכטעט זיי וואו עס איז אויף געוויסע פונקטען, אין בעזונדערע געשעפט־צווייגען, אונטער אין פּאָרם, רופט זי זיי ווידער ארויס אַנדערש־וואו, וויל זי בעדאַרף זיי האָבען אויף צו בעארבייטען דעם רויה־מאַטעריאַל ביז צו א בעשטימטען גראַד. זי פּראָדוצירט דעריבער א נייעם קלאַס פון קלייניע דאָרפס־לייט, וועלכע בעשעפטיגען זיך מיט ערד־ארבייט בלויז אַלס נעבען־צווייג און טהוען הויפּטזעכליך אינדוסטריעלע ארבייט, כדי צו פערקויפען זייערע פּראָדוקטען צו דער מאַנופאַקטור דירעקט אָדער דורך דער פערמיטלונג פון הענד־לער. דאָס איז איין גרונד, אויב אפילו ניט דער הויפּט גרונד, פון אז ערשיינונג, וועלכע פערווירט פון אָנפאַנג דעם פּאָרשער פון דער ענגלישער געשיכטע. פון דעם לעצטען דריטל פון 15טען יאָהרהונדערט אָן געפינט ער נאָכאַנאַנד, א חוץ נאָר אין אייניגע פּעריאָדען, ווי מען בעקלאָגט זיך וועגען דעם, וואָס די קאַפּיטאַל־ווירטשאַפט פערמעהרט זיך אויפ'ן לאַנד און די פּויערים־ווירט־שאַפט וועלט אלץ מעהר פערניכטעט. פון דער אַנדער זייט גע־פינט ער שטענדיג די פּויערים־ווירטשאַפט זיך בעווייזענדיג פון דאָס נייַ, וועו אפילו אין א פערמינערטער צאָהל און אונטער ער־גערע אומשטענדען.[335]

דער הויפּט גרונד איז: ענגלאַנד איז אין איין צייט הויפּט־

[335] אז אויסנאַהם דערצו איז קראַמוועל'ס צייט. כל זמן די רעפובליק האָט נעוועהרט האָט זיך די ענגלישע מאַלקס־מאַסע איז אלע איהרע שיכטען

דוקציאָנס־אופן גילטען אַלס קאַפּיטאַל בכלל — דער וואוכער־קאַפּיטאַל און דער סוחר'ישער קאַפּיטאַל.

„געגענווערטיג," זאָגט אַן ענגלישער שרייבער, וועלכער בעטראַכט אָבער ניט די ראָליע פון דעם סוחר'ישען קאַפּיטאַל, „געהט דער גאַנצער רייכטום פון דער געזעלשאַפט צוערשט אין די הענד פון דעם קאַפּיטאַליסט . . . ער צאָהלט דעם גרונד־אייגענטימער די רענטע, דעם אַרבייטער זיין לוין, דעם שטייער־און צעהנטען־זאַמלער וואָס ער מאָהנט, און לאָזט אַ גרויסען טייל, אין פאַקט דעם גרעסטען און שטענדיג צו־וואַקסענדען טייל פון דעם יעהר־ליכען פּראָדוקט פון דער אַרבייט פאַר זיך אַליין. דער קאַפּיטאַליסט קאָן איצט בעטראַכט ווערן אַלס דער ערשטער אייגענטימער פון דעם גאַנצען געזעלשאַפטליכען רייכטום, אָבוואויל קיין געזעץ האָט איהם קיין רעכט ניט געגעבען אויף דעם דאָזיגען אייגענטום. . . . אָט די ענדערונג אין דעם אייגענטום איז געקומען דורך נעהמען פּראָצענטען אויף קאַפּיטאַל . . . און עס איז גאַנץ מערקווירדיג, אַז די געזעצגעבער פון גאַנץ אייראָפּאַ האָבען דאָס געוואָלט פערהינדערן דורך געזעצען אַנטקעגען דעם וואוכער. . . . די מאַכט פון דעם קאַפּיטאַליסט איבערן גאַנצען רייכטום פון לאַנד איז אַ פאָל־שטענדיגע רעוואָלוציע אין דעם אייגענטומס־רעכט, און דורך וועלכען געזעץ אָדער דורך וועלכער רייה פון געזעצען איז זי דורכגעפיהרט געוואָרן?"[239] דער פערפאַסער האָט געזאָלט געדענקען, אַז רעוואָלוציעס ווערן ניט געמאַכט דורך געזעצען.

דער געלד־קאַפּיטאַל, וואָס האָט זיך פאָרמירט דורך וואוכער און האַנדעל, איז פערהינדערט געוואָרן פון צו ווערן פערוואַנדעלט אין אינדוסטריעלען קאַפּיטאַל דורך דער פעאָדאַלער קאָנסטיטוציע אויפ'ן לאַנד און דורך דער צעך־אָרגאַניזאַציע אין די שטעדט.[240] אָט די שטערונגען זיינען פערשוואונדען מיט דער אויפלעזונג פון דער פעאָדאַלער געזעלשאַפט און מיט דער עקספּראָפּריאַציע און

---

[239] "The Natural and Artificial Rights of Property Contrasted," London 1832, p. 98. דער פערפאַסער פון אַט דער אַנאָנימער שריפט איז Th. Hodgskin.

[240] אַפילו נאָך אין יאָהר 1794 האָבען די קליינע געוואַנט־מאַכער פון לידז געשיקט אַ דעפּוטאַציע צום פאַרלאַמענט מיט אַ פּעטיציע פאַר אַ געזעץ, וואָס זאָל פערבאָטען יעדען סוחר צו ווערן אַ פאַבריקאַנט. (דר. אייקין, אין זיין אויבען ציטירטען ווערק, לאָנדאָן 1795.)

6. די ענטשטעהונג פון דעם אינדוסטריי־עלען קאפיטאליסט.

דער וואוקס פון דעם אינדוסטריעלען[288] קאפיטאליסט איז ניט פאַרגעקומען אויף דעמזעלבינען פאמעלאכדיגען אופן, ווי דער וואוקס פון דעם ארעגדאטאר. בלי ספק האבען מאנכע קליינע צעך־מייסטערס און נאך מעהר, זעלבסטשטענדיגע קליינע האנד־ווערקער, אדער אפילו לוין־ארבייטער, זיך פערוואנדעלט אין אן־פאנג אין קליינע, ארויסשפראצענדיגע (ווערדענדע) קאפיטאלים־טען, און דערנאך, דורך ביסלעכווייז אלץ ווייטערער עקספלוא־טאציע פון לוין־ארבייטער און אלץ גרעסערער אקומלאציע, אין פאלשטענדיגע קאפיטאליסטען. אין דער קינדהייטס־פעריאדע פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן האט עס אפט פאסירט ווי אין דער קינדהייטס־פעריאדע פון די מיטעלאלטערליכע שטעדט, ווען די פראגע, ווער פון די אנטלאפענע לייבאייגענע זאל זיין דער האר און ווער דער דיענער, איז גרעסטענטיילס בעשלאסען געוואָרן דורך דעם פריהערדיגען אדער שפעטערדיגען דאטום ווען זיי זיי־נען אנטלאפען געוואָרן. דער לאנגזאמער גאנג פון אט דער מע־טאדע האט אויף קיין אופן זיך ניט געפאסט צו די האנדעלס־נוי־טען פון דעם נייעם וועלט־מארק, ווען די גרויסע ענטדעקונגען פון 15טען י. ה. האבען געשאפען. אבער דער מיטעלאלטער האט אריבערגעבראכט צוויי פערשיידענע פארמען פון קאפיטאל, ווע־כע וואקסען אויס אין די פערשיידענסטע עקאנאמישע געזעלשאפט־פארמאציעס, און פאר דער ערא פון דעם קאפיטאליסטישען פראָ־

ווין סמיטה, פאסעט א. אז. וו., און ליבעראלע פאבריקאנטען, ווי דושאהן בריט אוז זיינע חברים, פרעגען די ענגלישע לאנד־אריסטאקראטען, אזוי ווי גאט האט געפרעגט קיין'ען אויף זיין ברודער הבל, וואו זיינען אונזערע טויזענדער „פרי־האלדערס" [זעלבסטשטענדיגע פויערים] אהינגעקומען? אבער פון וואנען זיינט איהר דען ארויסגעקומען? פון דער פערניכטונג פון יענע „פרי־האלדערס." וואהרום פרעגט איהר ניט ווייטער, וואו זיינען אהינגעקומען די אונאבהענגינע ווענער, שפינער, האנדווערקער?

[288] אינדוסטריעל ווערט דא געברויכט אין נעגענזאץ צו אגריקולטורעל. אין דעם „קאטעגאריען" זין איז דער ארענדאטאר אן אינדוסטריעלער קאפי־טאליסט, אזוי נוט ווי דער פאבריקאנט.

דוקציאנס־אופן אין דעם קאפיטאליסטישען און צו פערקירצען די איבערגאנג־צייטען. די געוואלט איז דער געבורטס־העלפער פון יעדער אלטער געזעלשאפט, וועלכע איז שוואנגער מיט א נייער געזעלשאפט. זי גופא איז אן עקאנאמישע מאכט (פאטענץ).

וועגען דעם קריסטליכען קאלאניאל־סיסטעם זאגט א מחבר, וועלכער האט דעם קריסטענטום געמאכט פאר זיין ספעציאלי־טעט — ו. האוויט: „די בארבארייען און שרעקליכע גרוילטהא־טען פון די אזויגערופענע קריסטליכע ראסען, אין יעדער געגענד פון דער וועלט און אנטקעגען יערען פאלק, וואס זיי האבען גע־קאנט אונטערויכען, געפינען צו זיך קיין גלייכען ניט אין וועלכען עס איז צייטאלטער פון דער וועלט־געשיכטע, ביי וועלכער עס איז ראסע, ווי ווילד און אונגעבילדעט, ווי גרויזאם און אונפער־שעהמט זי זאל ניט זיין."[241] די געשיכטע פון דער אלענדישער קאלאניאל־ווירטשאפט — און האלאנד איז געווען די קאפיטא־ליסטישע מוסטער־נאציאן פון דעם 17טען יאהרהונדערט — „דעקט אויף אן אונאיבערטרעפליך בילד פון פערראט, אונטערקויפונג, מארד און נידערטרעכטיגקייט."[242] קיין זאך איז ניט אזוי כא־ראקטעריסטיש ווי איהר סיסטעם פון גנב'נען מענשען אין צעלע־בעם כדי צו קריגען שקלאווען פאר יאווא. די מענשען־גנבים זיינען אויסגעלערנט געווארן פאר דעם צוועק. דער גנב, דער דאלמעטשער און דער פערקויפער זיינען געווען די הויפט־אגענטען אין דעם דאזיגען האנדעל, די איינגעבוירענע פרינצען זיינען געווען די הויפט־פערקויפער. די אנגע'נגב'טע יונגע מענשען זיינען אריינ־געווארפען געווארן אין די געהיימע טורמעס פון צעלעבעס, ביז זיי זיינען גרייט געווארן פערשיקט צו ווערן אויף די שקלאווען־שיפען. אן אפיציעלער בעריכט זאגט: „אט די איין שטאדט

---

[241] Wm. Howitt, "Colonization and Christianity etc." London 1838, p. 9.

וועגען דער בעהאנדלונג פון די שקלאווען איז א גוטע קאמפילאציע צוזאמענ־געשטעלט געווארן פון שארל קאנט: "T aite de la Legislation." בריסעל 1837. מען מוז דעם דאזיגען מאטעריאל שטודירן, כדי צו זעהן, וואס דער בורשוא מאכט פון זיך און פון דעם ארבייטער, וואו ער קען אונ־ישענירט גע־שטאלטען די וועלט נאך זיין אייגענעם בילד.

[242] Thomas Stamford Raffles, "Java and its Dependencies," London 1817.

טיילווייזער פעריאָדונג פון דער לאַנד־בעפעלקערונג. די נייע מא־נופאקטור איז אויפגעבויט געוואָרן אין די האפען־שטעדט, אָדער אין אינלענדישע פונקטען אויסערהאלב דעם קאָנטראָל פון אלטע מוניציפאליטעטען און זייער צעך־ארגאניזאציע. דעריבער האָבען מיר געזעהן אין ענגלאַנד א ביטערן קאמף פון די „קאַרפאָרייט טאונז" [די אלטע פריווילעגירטע שטעדט] אנטקעגען די נייע אינ־דוסטריעלע פלאַנץ־שוהלען.

די ענטדעקונג פון די גאָלד־און זילבער־לענדער אין אמעריקא, די אויסראָטונג, פערשלאָפונג און דאָס בעגראָבען פון דער אייגנעבוירענער בעפעלקערונג אין די מינען, די אנפאנגענדע ער־אָבערונג און בערויבונג פון מזרח־אינדיען, די פערוואַנדלונג פון אַפריקא אין א פלאַץ פאר א האנדעל־גייעג אויף די שוואַרץ־הויט־טיגע — בעצייכענען דעם זונען־אויפגאַנג פון דער ערא פון קאַ־פיטאליסטישער פראָדוקציאָן. אָט די אידילישע פראָצעסען זיי־נען די הויפט־מאָמענטען פון דער אורשפרינגליכער אקומולא־ציע. גלייך נאָך זיי קומט די קאָמערציעלע מלחמה פון די אייר־ראָפּאישע נאציאָנען, מיט דעם גאנצען ערד־קוגל אלם די ארע־נא. זי פאנגט זיך אָן מיט דעם אויפשטאנד פון די נידערלענדער אנטקעגען שפאניען, נעהמט אָן א ריעזיגען אומפאנג אין ענג־לאנד'ס אנטי־יאקאָבינער קריעג, און שפיעלט זיך נאָך איצט אָב אין די רויב־צוגען, ווי למשל די אָפיום־מלחמות אנטקעגען כינא א. אז. וו.

די פערשיידענע מאָמענטען פון דער אורשפרינגליכער אקו־מולאציע פערטיילען זיך, מעהר אָדער וועניגער אין א כראָנאָלא־גישער אָרדנונג, דערהויפט אויף שפאניען, פאָרטוגאל, האָלאנד, פראנקרייך און ענגלאנד. אין ענגלאנד ווערן זיי ביים סוף 17טען י. ה. סיסטעמאטיש צוזאמענגעפאסט אין דעם קאָלאָניאל־סיסטעם, אין דעם סיסטעם פון שטאאט־שולדען, אין דעם מאָדערנעם שטיי־ערן־סיסטעם און אין דעם שוץ־טאריף סיסטעם. די דאָזיגע מע־טאָדען זיינען טיילווייז געבויט אויף דער ברוטאלסטער געוואלט, ווי צום ביישפיעל דער קאָלאָניאל־סיסטעם. אָבער אָבער האָבען בענוצט די שטאאט־מאכט — די קאָנצענטרירטע און אָרגאניזיר־טע געוואלט פון דער געזעלשאפט — כדי צו פערשנעלערן ווי אין א טרייב־הויז דעם פערוואַנדלונג־פראָצעס פון דעם פעאדאלען פראָ־

כע ביישפּיעלען. אָט איז איין פאַל. אַן אָפּיום קאָנטראַקט איז געגעבען געוואָרן צו אַ געוויסען סאַליוואַן אין דעם אויגענבליק, ווען ער איז אָבגעפאָהרן צוליעב אַן אָפּיציעלען אויפטראַג אין אַ טייל פון אינדיען, וואָס איז געלעגען זעהר ווייט פון די אָפּיום־דיסטריקטען. סאַליוואַן האָט פערקויפט זיין קאָנטראַקט צו איי־נעם אַ געוויסען בינן פאַר 40,000 פונט סט.; בינן האָט דעם קאָנ־טראַקט פערקויפט דעמזעלביגען טאָג פאַר 60,000 פונט סט., און דער לעצטער קויפער האָט דערקלערט, אַז נאָך דעם אַלעם האָט ער אַרויסגעשלאָגען אַן אונגעהויערען ריוח. לויט איינעם פון די ליס־טען, וואָס זיינען פאָרגעלעגט געוואָרן פאַר'ן פּאַרלאַמענט, האָט די קאָמפּאַניע און איהרע בעאַמטע, פון 1757 ביז 1766, זיך געלאָזט שענקען פון די אינדיער 6 מיליאָן פונט סטערלינג! צווישען 1769 און 1770 האָבען די ענגלענדער פאַבריצירט אַ הונגער־צושטאַנד דורכדעם, וואָס זיי האָבען אָבגעקויפט די גאַנצע רייז פון לאַנד אין האָבען עס ניט געוואָלט צוריק פערקויפען סיידען פאַר פאַבעלהאַפּ־טיגע פּרייזען.[243]

די בעהאַנדלונג פון די איינגעבוירענע איז נאַטירליך געווען די שוידערליכסטע אין די פּלאַנטאַציעס, וואָס זיינען געווען בע־שטימט בלויז פאַר דעם עקספּאָרט־האַנדעל, דהינו וועסט־אינדיען און אין די רייכע און געדיכט־בעפעלקערטע לענ־דער, ווי מעקסיקאָ און אָסט־אינדיען, וועלכע זיינען איבערגעגע־בען געוואָרן צו רויב און מאָרד. אָבער אַפילו אין די ריכטיגע קאָ־לאָניעס האָט זיך ניט פערלייקענט דער קריסטליכער כאַראַקטער פון דער אורשפּרינגליכער אַקומולאַציע. יענע ניכטערע ווירטו־אָזען פון דעם פּראָטעסטאַנטיזם, די פּוריטאַנער פון ניו־ענגלאַנד, האָבען אין יאָהר 1703, דורך בעשלוסען פון זייער „אַסעמבלי" [געזעצגעבענדע פערזאַמלונג] בעשטימט אַ פּרעמיום פון 40 פונט סט. פאַר יעדען אינדיאַנישען סקאַלפּ און פאַר יעדען געפאַנגע־נעם רויט־הויטיגען; אין יאָהר 1720 האָבען זיי בעשטימט אַ

---

[243] אין יאָהר 1866 זיינען געשטאַרבען פון הונגער אין דער איינציגער פּראַווינץ אַריסטאַ אַריבער אַ מיליאָן הינדוס. ניט קוקענדיג אויף דעם האָט מען געזוכט צו בערייכערן די אינדישע שטאַאַט־קאַסע דורך די פּרייזען, מיט וועלכע מען האָט פערקויפט די לעבענסמיטלען צו די פערהונגערטע מענשען.

פון מאַקאַסאר, צום ביישפּיעל, איז פּול מיט געהיימע טורמעס, איינע שוידערליכער פּאַר דער אַנדערער, וועלכע זיינען אָנגעפּראָפּט מיט עלענדע, קרבנות פון גייציגקייט און טיראַניי, געשמידט אין קעטען, מיט געוואלט אוועקגעריסען פון זייערע פאַמיליען." כדי צו פערכאַפּען מאַלאַקאַ, האָבען די האָלענדער אונטערגעקויפט דעם פּאָרטוגעזישען גאָווערנאָר. ער האָט זיי אריינגעלאָזט אין שטאָדט אין יאָהר 1641. זיי זיינען זאָפּערט אריינגעלאָפּען צו איהם אין הויז און האָבען איהם ערמאָרדעט, כדי „אָבצוהאַלטען זיך" פון צו בעצאָהלען איהם די 21,875 פונט סט., דעם פּרייז פון זיין פּערראַט. וואו זיי האָבען נאָר אריינגעשטעלט א פּוס, איז געקומען א חורבן און אונטערגאַנג פון דער בעפעלקערונג. באַנזשוואַנגי, א פּראָווינץ פון יאווא, האָט אין יאָהר 1750 געצאָהלט אריבער 80,000 איינוואוינער; אין 1811 זיינען נאָר געבליבען 8,000. אָט דאָס הייסט „דו קאָמערס" [זיסע קאָמערציע]!

די ענגלישע „איסט אינדיא קאָמפּאַני", ווי עס איז בעקאַנט, האָט בעקומען א חוץ די פּאָליטישע הערשאַפט אין מזרח־אינדיען, אויך דעם אויסשליסליכען מאָנאָפּאָל פון דעם טהעע־האַנדעל, אווי גוט ווי פון דעם כינעזישען האַנדעל בכלל, און אויך דעם טראַנס־פּאָרט־געשעפט פון און צו אייראָפּא. אָבער דעם ים־ברעג מסחר פון אינדיען און צוויישען די אינזלען, ווי אויך דער אינלענדישער האַנדעל פון אינדיען, איז געווארן דער מאָנאָפּאָל פון די העכערע בעאַמטע פון דער קאָמפּאַניע. די מאָנאָפּאָלען פון זאלץ, אָפּיום, בעטעל־פעפער און אַנדערע סחורות זיינען געווען אונאויסשעפליכע מינען פון רייכטום. די בעאַמטע האָבען אליין פעסטגעשטעלט דעם פּרייז און האָבען בעריבט דעם אומגליקליכען הינדו וויפיעל זייער הארץ האָט געגלוסט. דער געוואלד־גאַווערנאָר האָט געהאַט א חלק אין דעם דאַזיגען פּריוואַט האַנדעל. זיינע פּאַווילריטען האָבען בעקומען קאָנטראַקטען אונטער בעדינגונגען, דורך וועלכע זיי האָבען קליגער ווי די אלטעמיסטען געמאַכט גאָלד פון גאַרנישט. גרויסע פערמעגנס זיינען אַרויסגעשפּרונגען ווי שוועמלעך אין איין טאָג; די אורשפּרינגליכע אָקומולאַציע איז אָנגענאַנגען ניט האָבענדיג אויסגעלעגט אן איינציגען שילינג. די גלריכטליכע פערפאָלגונג פון וואָרען הייסטינגס איז פול מיט אזעל־

אָרימטער און ברוטאַלער אונטערדריקט איידער די פעלקער־מאַסען פון דעם איבעריגען אייראָפּא צוזאַמענגענומען.

היינט צו טאָג ברענגט די אינדוסטריעלע פאָרהערשאַפט מיט זיך די קאָמערציעלע פאָרהערשאַפט. אין דער אייגענטליכער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע גיט פערקעהרט די קאָמערציעלע פאָרהערשאַפט אַ אינדוסטריעלע פאָרהערשאַפט. דערפון נעהמט זיך די איבערוועגענדע ראָליע, וואָס דער קאָלאָניאַל־סיסטעם האָט דאַמאָלסט געשפּיעלט. ער איז געווען „דער פרעמדער גאָט," וועלכער איז אַרויפגעקראָכען אויפ'ן מזבח נעבען די אַלטע געצען פון אייראָפּאַ און האָט זיי אַיין שעהנעם טאָג געגעבען עטליכע גוטע קלעפּ און אַריבערגעוואָרפען איבער'ן פּאַרקאַן. ער האָט פּראָקלאַמירט די מעהרווערטה־מאַכעריי אַלס דעם לעצטען און איינציגען צוועק פון דער מענשהייט. ער איז געווען דער געבורטפּלאַץ פון דעם מאָדערנעם סיסטעם פון שטאַאַט־שולדען און קרעדיט.

דער סיסטעם פון עפענטליכען קרעדיט, דאָס הייסט פון שטאַאַט־שולדען, וועמעס אורשפּרונג מיר געפינען אין גענוא און ווענעדיג שוין אין מיטעלאַלטער, האָט אין דער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע פערכאַפּט גאַנץ אייראָפּאַ. דער קאָלאָניאַל־סיסטעם מיט זיין ים־האַנדעל און קאָמערציעלע מלחמות האָט געדיענט פאַר דעם קרעדיט־סיסטעם ווי אַ טרייב־הויז. אָט אַזוי האָט ער זיך צוערשט איינגעפעסטיגט אין האָלאַנד. די שטאַאַט־שולד, דאָס הייסט דעם שטאַאַט'ס אָבגעבען זיך — סיי ער איז דעספּאָטיש, קאָנסטיטוציאָנעל אָדער רעפּובליקאַניש — דריקט אַרויף איהר שטעמפּעל אויף דער קאַפּיטאַליסטישער ערא. דער איינציגער טייל פון דעם אַזויגערופענעם נאַציאָנאַל־רייכטום, וואָס געהט ווירקליך אַריין אין דעם קאָלעקטיוו־בעזיץ פון די מאָדערנע פעלקער, איז — זייער שטאַאַט־שולד.*[243] דעריבער איז טאַקע גאַנץ קאָנזעקווענט די מאָדערנע לעהרע, אַז אַ פאָלק איז אַלץ רייכער, וואָס טיעפער עס פערשולדיגט זיך. דער עפענטליכער קרעדיט

---

*[243] ווילאַם קאָבבעט בעמערקט, אַז אין ענגלאַנד ווערן אַלע עפענטליכע אינסטיטוציעס בעצייכענט אַלס „קעניגליכע"; אַלס פערגיטיגונג דערפאַר איז אַבער דאַ די „נאַציאָנאַל"־שולד (National Debt).

פּרעמיום פון 100 פונט סט. פאר יעדען סקאַלפּ ; אין 1744, נאָכ־דעם ווי מאַסאַטשוסעטס־בעי האָט דערקלערט א נעוויסען שטאַם אלם רעבעלען, זיינען געווען פאַלגענדע פרייזען: פאר א מאַן׳ס סקאַלפּ פון 12 יאָהר און עלטער 100 פונט סט. (אין ניי געלד), פאר מענליכע געפאַנגענע 105 פונט סט., פאר געפאַנגענע ווייב־בער און קינדער 55 פונט סט., פאר די סקאַלפּס פון ווייבער אין קינדער 500 פונט סטערלינג! עטליכע צעהנדליג יאָהר שפּעטער האָט דער קאַלאָניאַל־סיסטעם נקמה גענומען פון דעם דור, וואָס האָט אָבגעשטאַמט פון די פרומע „פילגרים" פאָטערס, וועלכע זיי־נען אונטער דער צייט געווארן רעבעלישׁ. אונטער ענגלישע אָנ־וייזונג און פאר ענגלישען געצאָהלט זיינען זיי „טאָמהאָוקד" גע־וואָרן פון די רויט־הויטיגע. דער בריטישער פּאַרלאַמענט האָט דערקלערט, אז בלוט־הינט און סקאַלפירן זיינען „מ טלען, וועלכע נאָט און נאַטור האָבען אַרייגגעגעבען אין זיינע הענד."

דער קאַלאָניאַל־סיסטעם האָט צייטיג געמאַכט האַנדעל און נאַוויגאַציע ווי א טרייב־הויז. די „געזעלשאַפטען מאַנאָפּאָליא" (לוטהער) זיינען געווען מעכטיגע הויבשטאַנגען פאר דער קאָנ־צענטראַציע פון קאַפּיטאַל. די קאַלאָניען האָבען געזיכערט אן אָב־זאַץ־מארק פאר די שפּראָצענדע מאַנופאַקטורען, און דורך דעם מאָנאָפּאָל פון מארק — א פערגרעסערטע אקומולאַציע. די אוצרות, וואָס זיינען אָנגערוויבט געווארן אויסערהאַלב אייראָפּא דורך די־רעקטער גזילה, פערשקלאַפונג און רויב־מאָרד, זיינען געפלאָסען צוריק צו דער מוטער־לאַנד און האָבען זיך דאָ פערוואַנדעלט אין קאַפּיטאַל. האָלאַנד, וואָס האָט צוערשט פאַלשטענדיג ענטוויקעלט דעם קאַלאָניאַל־סיסטעם, איז שוין אין יאָהר 1648 געשטאַנען אויפ׳ן הויכפונקט פון איהר האַנדעלס־גרויסקייט. זי האָט ג־האָט „כמעט אין איהר אויסשליסליכען בעזיץ דעם אָסט־אַ־נדישען האַנדעל און דעם פערקעהר צווישען דעם אייראָפּעאישען דרום־מערב און צפון־מזרח. איהרע פישערייען, איהר מארין, איהרע מאַנופאַקטורען האָבען אריבערגעשטיגען יעדען אַנדערן לאַנד. די קאַפּיטאַלען פון דער רעפובליק זיינען אפשר געווען בעריטענדער אייידער די קאַפּיטאַלען פון דעם א בערגען אייראָפּא צוזאַמענגענו־מען." גוליך פערגעסט צוצולעגען, אז די פאַלקס־מאַסען אין האָלאַנד זיינען שוין אין 1648 געווען מעהר איבערגעארבייט, פער־

געלד צו די רעגירונגען. עס איז דעריבער ניטאָ קיין ריכטיגערע מאָס, מיט וואָס צו מעסטען דאָס אָנוואַקסען פון די נאַציאָנאַלע שולדען, ווי דאָס כסדר'דיגע שטייגען פון די אַקציעס פון די דאָ־זיגע באַנקען, וועלכע האָבען זיך פאָלשטענדיג ענטוויקעלט פון דער צייט אָן, וואָס די „באַנק אָוו ענגלאַנד" איז געגרינדעט געוואָרן (1694). די באַנק אָוו ענגלאַנד האָט אָנגעפאַנגען דערמיט, וואָס זי האָט געליהען דער רעגירונג געלד אויף 8 פּראָצענט, און אין דער־זעלביגער צייט האָט דער פּאַרלאַמענט איהר געגעבען דאָס רעכט צו מינצען געלד פון דעמזעלביגען קאַפּיטאַל, דורכדעם וואָס זי האָט עס נאָכאַמאָל פערליהען דעם פּובליקום אין דער פאָרם פון באַנק־נאָטען. זי האָט געמעגט מיט די דאָזיגע נאָטען דיסקאָנ־טירן וועקסלען, אויסלייהען געלד אויף פערקויפטע סחורות און איינקויפען די עדעלע מעטאַלען. עס האָט לאַנג ניט געדויערט, ווי דאָס דאָזיגע קרעדיט־געלד, וואָס זי האָט אַליין פאַבריצירט, איז געוואָרן די מינץ, אין וועלכע די באַנק אָוו ענגלאַנד האָט גע־מאַכט אַנלייהען צו דעם שטאַאַט גופא און האָט געצאָהלט פאַר'ן שטאַאַט די צינזען פון די עפענטליכע שולדען. ניט גענוג, וואָס זי האָט מיט איין האַנד געגעבען, כדי מיט דער אַנדער האַנד מעהר צוריקצונעהמען, איז זי נאָך געבליבען, אַפילו בעת זי האָט גענו־מען, די אייביגע קרעדיטאָרין פון דער נאַציאָן ביז צום לעצטען שילינג, וואָס זי האָט אויסגעלעגט. ביסלעכווייז איז זי געוואָרן די אונפערמיידליכע קאַסע פון די מעטאַל־אוצרות פון לאַנד און דער מיטעלפּונקט, אַרום וועלכען דער גאַנצער האַנדעלס־קרעדיט דרעהט זיך. אַרום דערזעלביגער צייט, וואָס מען האָט אויפגע־הערט אין ענגלאַנד צו פערברענען מכשפות, האָט מען דאָרטן אָנ־געהויבען צו הענגען די, וואָס מאַכען פאַלשע באַנקנאָטען. וואָס פאַר אַ ווירקונג דאָס אויפקומען מיט איין מאָל פון דער דאָזיגער כאַלאַסטרע פון באַנקאָ־קראַטען, פינאַנציערען, רענטיערס, מעקלער, ספּעקולאַנטען און בערזען־וועלף, האָט געמאַכט אויף זייערע מיט־מענשען פון יענער צייט, בעווייזען די שריפטען פון יענער פּעריאָ־דע, צום ביישפּיעל באָלינגבראָוקס.**[243]

**[243] „ווען די טאַרטאַרען וואָלטען היינט פערפלייצט אייראָפּאַ, וואָלט עס געווען צימליך שווער זיי צו מאַכען בעגרייפען, וואָס דאָס איז ביי אונז אַ

ווערט די קרעדאָ [די אמונה] פון דעם קאַפּיטאַל. און מיט דעם ענטשטעהען פון דער שטאַאַט־פערשולדונג האָט די עבירה פון ניט זיין געטריי דעם שטאַאַט־שולד פערנומען דעם פּלאַץ פון דער לעס־טערונג פון דעם הייליגען גייסט, פאַר וועלכער עס איז ניטאָ קיין כפּרה.

די עפענטליכע שולד ווערט איינער פון די העכסטע ענערגי־שע הויבשטאַנגען פון דער אורשפּרינגליכער אַקומולאַציע. אַזוי ווי מיט אַ קלאַפּ פון דעם צויבער־שטעקעלע בעשענקט זי דאָס אונפּראָדוקטיווע געלד מיט אַ שאַפונגס־קראַפט און פערוואַנדעלט עס אויף דעם אופן אין קאַפּיטאַל, ניט האָבענדיג אַפילו נויטיג אויס־צוזעצען זיך צו דער טרחה און ריזיקע, וואָס איז אַלעמאָל פער־בונדען מיט אַריינלעגען געלד אין דער אינדוסטריע אָדער אַפילו אין פּריוואַטען וואוכער. די שטאַאַט־קרעדיטאָרען גיבען אין דער ווירקליכקייט גאָרנישט, וואָרים די געליהענע סומע ווערט פער־וואַנדעלט אין עפענטליכע שולד־פּאַפּיערען, וועלכע זיינען עובר לסוחר [לייכט נעגאָציאַבעל], און פונקציאָנירן אין זייערע הענד פּונקט ווי זיי וואָלטען געווען מזומן געלד. אָבער שוין אויסלאָ־זענדיג פון בעטראַכט דעם קלאַס לעדיג־געהענדע רענטיערס, וואָס ווערן דורכדעם געשאַפען, ווי אויך דעם איבערנאַכט־אויסגעוואַק־סענעם רייכטום פון די פינאַנציערען, וואָס שפּיעלען די ראָליע פון מעקלער צווישען דער רעגירונג און דעם פאָלק — אָבגעזעהן אויך פון די שטייערן־אַרענדאַטאָרס, סוחרים, פּריוואַט־פאַבריקאַנטען, פאַר וועמען אַ גוט שטיק פון יעדער נאַציאָנאַלער הלואה דיענט ווי אַ פון הימעל אַרונטערגעפאַלענער קאַפּיטאַל — האָט די שטאַאַט־שולד אַרויסגעבראַכט די אַקציען־געזעלשאַפטען, דעם האַנדעל מיט נעגאָציאַבלע ווערטה־פּאַפּיערען פון אַלערליי סאָרטען, געוואַגטע ספּעקולאַציעס, אַגיאָטאַזש [דאָס הויבען און וואַרפען דעם פּרייז פון די אַקציעס אויף דער בערזע], מיט איין וואָרט: דעם בער־זען־שפּיעל און די מאָדערנע באַנקאָ־קראַטיע.

פון זייער געבורט אָן זיינען די גרויסע באַנקען, וואָס זיינען דעקאָרירט מיט נאַציאָנאַלע טיטולען, געווען בלויז געזעלשאַפטען פון פּריוואַטע ספּעקולאַנטען, וועלכע האָבען זיך געשטעלט אויף דער זייט פון די רעגירונגען, און אַ דאַנק די פּריווילעגיען, וואָס זיי האָבען בעקומען, זיינען זיי געווען אימשטאַנד אויסצולייהען

טראָגט דעריבער אין זיך אַליין דאָס זוימען־קערענדעל פון אַ אוי־טאָמאַטישען וואַקסען. די צו־שווערע בעשטייערונג איז ניט אַ צופאַל, נאָר ריכטיגער אַ פּרינציפּ. אין האָלאַנד, וואו דער דאָזי־גער סיסטעם איז צוערשט איינגעפיהרט געוואָרן, האָט דעריבער דער גרויסער פּאַטריאָט דע וויטט דאָס געלויבט, אין זיינע „מאַק־סימען" [לעבענס־כללים], אַלס דעם בעסטען סיסטעם, כדי צו האַלטען דעם לוין־אַרבייטער אונטערטעניג, שפּאָרזאַם, פלייסיג און . . . איבערלאָדען מיט אַרבייט. דער צערשטערענדער איינ־פלוס, וואָס אָט דער סיסטעם איבט אויס אויף די לוין־אַרבייטער גופא, אינטערעסירט אונז דאָ אין דעם מאָמענט וועניגער, איידער די געוואַלטזאַמע עקספּראָפּריאַציע פון דעם פּויער, דעם האַנדווער־קער און אין קורצען, פון אַלע בעשטאַנדטיילען פון דעם נידערי־גען מיטעלקלאַס, וואָס קומט אַלס רעזולטאַט דערפון. וועגען דעם זיינען ניטאָ קיין צוויי מיינונגען אַפילו ביי די בורזשואַזע עקאָ־נאָמיסטען. זיין עקספּראָפּריאירענדע ווירקזאַמקייט ווערט נאָך פערשטאַרקט דורך דעם שוץ־טאַריף סיסטעם, וועלכער איז איינער פון זיינע וויכטיגע טיילען.

די גרויסע ראָליע, וואָס די שטאַאַט־שולדען און דער מאָדער־נער שטייערן־סיסטעם שפּילען ביי דער פערוואַנדלונג פון'ם געזעל־שאַפטליכען רייכטום אין קאַפּיטאַל, ביי דער עקספּראָפּריאַציע פון די זעלבסטשטענדיגע פּראָדוצירער און דער אונטערדריקונג פון די לוין־אַרבייטער, האָט פערפיהרט פיעלע שרייבער, ווי קאָבעטט, דאָבלדעי און אַנדערע, צו זוכען אין דעריין די גרונד־אורזאַך פון דעם גאַנצען מאָדערנעם פאָלקס־עלענד.

דער סיסטעם פון „פּראָטעקציאָן" [שוץ־טאַריף] איז געווען אַ קינסטליכער מיטעל צו פאַבריצירן פאַבריקאַנטען, צו עקס־פּראָפּריאירן אונאָבהענגיגע אַרבייטער, צו קאַפּיטאַליזירן די נאַ־ציאָנאַלע פּראָדוקציאָנס־ און לעבענס־מיטלען, צו פערקירצען מיט געוואַלט דעם איבערגאַנג פון דעם אַלטערטימליכען אין דעם מאָ־דערנעם פּראָדוקציאָנס־אופן. די אייראָפּעאישע שטאַאַטען האָבען זיך אַרומגעריסען וועגען דעם פּאַטענט פון דער דאָזיגער ערפינ־דונג, און וויבאַלד ער איז אַריינגעטראָטען אין דיענסט פון די מעהרווערטה־מאַכער, האָבען זיי פאַר דעם צוועק געשונדען די הויט ניט בלויז פון דעם אייגענעם פאָלק, אינדירעקט דורך שוץ־

צוזאַמען מיט די שטאַאַט־שולדען איז ענטשטאַנען אַ אינ־טערנאַציאָנאַלער קרעדיט־סיסטעם, וועלכער האָט גאַנץ אָפט פער־דעקט איינעם פון די קוואַלען פון דער אורשפּרינגליכער אַקומו־לאַציע ביי איין פאָלק אָדער אַנאַנדערן. אַט אַזוי האָבען די געמיינ־הייטען פון דעם ווענעציאַנישען רויב־סיסטעם געשאַפען אַזאַ פער־כאָרגענע גרונדלאַגע פון דעם קאַפּיטאַל־רייכטום אין האָלאַנד, וועמען די אונטערגעהענדע ווענעדיג האָט געליהען גרויסע סומען געלד. פונקט דיזעלביגע שייכות איז אויך געווען צווישען האָ־לאַנד און ענגלאַנד. שוין אין אָנהויב פון 18טען יאָהרהונדערט זיינען די מאַנופאַקטורען פון האָלאַנד ווייט אַריבערגעשטיגען גע־וואָרן, און זי האָט אויפגעהערט צו זיין די הערשענדע האַנדעל־און אינדוסטריע־נאַציאָן. איינס פון איהרע הויפּט־געשעפטען, פון 1701 ביז 1776, ווערט דעריבער דאָס אויסלייהען פון אינגעהוי־ערע קאַפּיטאַלען, ספּעציעל צו איהר איבערמעכטיגען קאָנקורענט ענגלאַנד. עהנליכעס קומט איצט פאָר צווישען ענגלאַנד און די פעראייניגטע שטאַאַטען. מאַנכער קאַפּיטאַל, וואָס טרעט אַרויס אין די פעראייניגטע שטאַאַטען אָהן אַ געבורטשיין, איז ערשט נעכטען קאַפּיטאַליזירט געוואָרן אין ענגלאַנד פון קינדער־בלוט.

אַזוי ווי די שטאַאַט־שולדען שטיצען זיך אויף די שטאַאַט־הכנסות, וועלכע מוזען דעקען די יעהרליכע צינזען און אַנדערע צאָהלונגען, איז דער מאָדערנער סיסטעם פון שטייערן געוואָרן אַ נויטווענדיגע ערגענצונג פון דעם סיסטעם פון נאַציאָנאַלע אָנ־לייהען. די אָנלייהען גיבען דער רעגירונג די מעגליכקייט צו מאַ־כען אויסערגעוועהנליכע אויסגאַבען, וועלכע דער שטייערן־צאָה־לער פיהלט ניט גלייך, אָבער די אויסגאַבען פאָדערן דאָך העכערע שטייערן שפּעטער. פון דער אַנדער זייט צווינגען די הויכע שטיי־ערן, וואָס זיינען פעראורזאַכט געוואָרן דורך די כסדר־געמאַכטע שולדען, שטענדיג אויפצונעהמען נייע אָנלייהען ביי יעדע נייע אויסערגעוועהנליכע אויסגאַבען. דער מאָדערנער פינאַנץ־סיסטעם פון שטאַאַט, וואָס זיין דרעה־אַקס זיינען די שטייערן אויף די נוי־טיגסטע לעבענסמיטלען (פערהעכערענדיג דערמיט זייער פרייז),

---

פינאַנץ־מאַן." (מאַנטעסקיו, „עספּרי דע לוא," לאַנדאַן אויסגאַבע, 1769, באַנד 4, ז. 33.)

ער זאָגט: „עס איז אפשר כדאי דאָס פֿובליקום זאָל זיך פֿערטראכטען, צי וועלכע עס איז אינדוסטריע, וואָס פּאַדערט פֿאר איהר ערפֿאָלג זי זאָל אוועק'גנב'נען אַרימע קינדער פון די קאָטעדזשעס און וואַרקהאוזעס; וואָס פּאַדערט זי זאָל זיי האַלטען שיכטענוויז ביי דער ארבייט כמעט נאַנצע נעכט און זיי בערוי־בען פון דעם אָברוה, וואָס איז אזוי נויטיג פֿאר אַלעמען און נאָך מעהר פֿאר קינדער; וואָס פּאַדערט, אז מאַסען ארבייטער פון ביידע געשלעכטער, פון פערשיידענע עלטערס און נייגונגען, זאָלען אזוי צוזאַמענגעוואַרפען ווערן אינאיינעם, אז די אָנשטעקונג פון שלעכטע ביישפּיעלען מוז פיהרען צו פערדאַרבענקייט און אויס־געלאַסענקייט — צי אָט אזא אינדוסטריע קאָן פערמעהרן די סומע פון אינדיווידועלען אַדער נאַציאָנאַלען גליק?"[245]

„אין דערבישיר, נאָטינגהאַמשיר און בעזונדערס אין לאַנקאַשיר," זאָגט פּיעלדען, „איז די אונלענגסט ערפונדענע מאַשינעריע אָנגעוואַנדעט געוואָרן אין גרויסע פאַבריקען געבויט ביי די ברעג־טייכען, וואו דער שטראָם האָט געקאָנט דרעהען די וואַסער־ראָד. טויזענדער הענד האָבען זיך מיט אמאָל געפֿאַדערט אין די דאָ־זיגע פלעצער, וואָס זיינען געווען ווייט פון שטעדט; ספּעציעל לאַנקאַשיר, וועלכע איז ביז יענער צייט פערגלייכמעסיג געווען שי־טער בעפעלקערט און ניט־פרוכטבאר, האָט איצט מעהר ווי אלץ נויטיג נעהאַט א בעפעלקערונג. דערהויפט האָט מען געזוכט צו קריגען די קליינע און פלינקע פינגער. מיט איין מאָל איז אויס־געוואקסען דער איינפיהר צו בעציהען לעהרלינגע (!) פון די פער־שיידענע קהלה־וואַרקהאוזעס פון לאָנדאָן, בירמינגהאַם און אַנ־דערשוואו. פיעלע, פיעלע טויזענדער פון די דאָזיגע קליינע הילפ־לאָזע בעשעפֿינשען, פון 7 ביז 13 אָדער 14 יאָהר אלט, זיינען אזוי אריבערגעשיקט געוואָרן אין אָט די צפון־געגענדען. דער מנהג איז געווען, אז דער מייסטער (ד. ה. דער קינדער־גנב) האָט בע־דאַרפט זיינע לעהרלינגע קליידען, שפייזען און לאָזשירן אין א לעהרלינג־הויז נאָהענט נעבען דער פאַבריק. אויפזוהער זיינען בעשטעלט געוואָרן, אויפצופּאַסען אויף זייער ארבייט. עס איז געווען אין די אינטערעסען פון די דאָזיגע שקלאַווען־טרייבער צו

[245] ערזע, „דהי סטייט אוו דהי פור," בוך 2, קאַפּיטעל 1, ז. 421.

אָבצאָהלונגען און דירעקט דורך עקספּאָרט־פּרעמיען א. אז. וו. זיי האָבען מיט געוואלט אויסגעווארצעלט אלע אינדוסטריען אין זיי־ערע אָבהענגיקע לענדער, ווי ענגלאַנד האָט צום ביישפּיעל געטאָן מיט דער איירישער וואָל־מאַנופאַקטור. אויף דעם אייראָפּאַי־שען קאָנטינענט איז דער פּראָצעס, לויט קאָלבערט'ס ביישפּיעל, נאָך זעהר פּראַיינפאַכט געווארן. דער אורשפּרינגליכער קאַפּיטאַל פון די אינדוסטריעלע איז דאָ טיילוויז געקומען דירעקט פון דער שטאַט־קאַסע. „צו וואָס דאַרף מען גענהן אזוי וויט זוכען — שרייט אוים מיראבא — די אורזאַך פון זאַקסען'ס מאַנופאַקטור גלאַנץ פאר דעם זיעבען יאָהריגען קריעג? 180 מיליאָן שטאַאַט־שולדען!"[244]

קאָלאָניאַל־סיסטעם, שטאַאַט־שולדען, שוועריע שטייערן, פּראָטעקציאָן, קאָמערציעלע מלחמות א. אז. וו. — אָט די יונגע שפּראָצונגען פון דער אייגענטליכער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע, זיי־נען ריעזיג אויסגעוואַקסען אין פערלויף פון דער קינדער־פּעריאָדע פון דער גרויס־אינדוסטריע. די געבורט פון דער גרויס־אינדוס־טריע ווערט געפייערט דורך א גרויסער אויסשלאַכטונג פון די אומשולדיגע. אזוי ווי די קיניגליכע פלאָטע, אזוי קריגען די פאַבריקען זייערע רעקרוטען דורך דער מעטאָדע פון כאַפּען. כער. פ. מ. עדען, וועלכער איז אזוי הארטהערציג אנטקעגען די שרעק־ליכקייטען פון דער עקספּראָפּריאַציע, וואָס האָט אַוועקגעוויבט דעם גרונד און באָדען פון דער לאַנד־בעפעלקערונג זינט דעם לעצטען דריטעל פון 15טען י. ה. ביז צו זיין צייט, דעם סוף פון 18טען י. ה.; וועלכער גראַטולירט מיט אזא זעלבסט־געפעליגקייט דעם דאָזיגען פּראָצעס, וואָס איז „נויטוועגדיג," כדי איינצופיהרן די קאַפּיטאַליסטישע אגריקולטור און „די ריכטיגע פּראָפּאָרציע צווי־שען אקער־לאַנד און פוטער־פעלדער" — ווייזט דאָגעגען ניט ארוים דיזעליגע עקאָנאָמישע איינזיכט אין דער נויטוועגדיגקייט פון דעם קינדער־רויב און דער קינדער־שקלאַווערי פאר דער פערוואַנד־לונג פון דעם מאַנופאַקטור־בעטרייב אין דעם פאַבריק־בעטרייב און פאר דער איינפיהרונג פון דער ריכטיגער שייכות צווישען קאַפּיטאַל און אַרבייט־קראַפט.

[244] מיראבא, „וועגען דער פריסישער מאַנארכיע" (פראַנצויזיש), לאַנדאָן 1788, באנד 6, ז. 101.

פון קאַפּיטאַל־אַקומולאַציע. לעזט צום ביישפּיעל די נאַאיווע האַנ־דעלס־אַנאַלען פון דעם עהרווירדיגען א. אַנדערסאָן. עס ווערט דאָרט פאַנאַנדערגעפּויקט אַלס אַ נצחון פון דער ענגלישער שטאַאַט־חכמה, וואָס אין דעם פריעדען פון אוטרעכט (1713) האָט ענג־לאַנד אַרויסגעקריגען פון די שפּאַניער דורך דעם אַזיענטאָ־פער־טראַג די פּריווילעגיע צו מעגען אָנפיהרן דעם נעגער־האַנדעל, וואָס זי האָט פריהער בעטריבען נאָר צווישען אַפריקאַ און דער ענגלי־שער וועסט־אינדיע, אויך צווישען אַפריקא און דער שפּאַנישער אַמעריקאַ. ענגלאַנד האָט דורכדעם געקריגען דאָס רעכט צו בע־זאָרגען די שפּאַנישע אַמעריקאַ ביז 1743 מיט 4800 נעגער אַ יאָהר. דאָס האָט אין דערזעלביגער צייט געגעבען אַן אָפיציעלען דעק־מאַנטעל פאַר דעם בריטישען האַנדעל מיט קאָנטרעבאַנדע. לי־

ז. 5 און 6. וועגען די גאָר ערשטע שאַנדטהאַטען פון דעם פאַבריק סיסטעם זעה דר. אייקין אין זיין אויבען ציטירטען בוך, ז. 219, און גיסבאָרן'ס "Enquiry into the Duties of them" 1795, באַנד 2. — אַזוי ווי די דאַמף־מאַשין האָט אַריבערגעזעצט די פאַבריקען פון די וואַסער־פאַלען אויפ'ן לאַנד אין מיטען פון די שטדעט, האָט דער „ענטזאַגונגסלוסטיגער" מעהרווערטה־מאַכער געפונען דעם קינדער־מאַטעריאַל גלייך ביים האַנד און האָט ניט געדאַרפט זיך לאַזען צושטעלען מיט געוואַלט שקלאַווען פון וואַרקהאַוז. — ווען סער ר. פּיעל (דער פאַטער פון דעם „מיניסטער פון פּלאַוזיביליטעט") האָט אַריינגעבראַכט זיין „בילל" צו בעשיצען די קינדער (אין יאָהר 1815), האָט פראַנסיס האַרנער (דער מאור הגדול פון דעם ביליאָן־קאַמיטעט און אַ אינטימער פריינד פון רי־קאַרדאָ) געזאָגט אין „האוז אָוו קאָממאָנס": „עס איז אַלגעמיין בעקאַנט, אַז אויף אַן עפענטליכען אויספערקויף פון די ווערטה זאַכען פון אַ באַנקראָטירער איז אַנאַנסירט געוואָר צום פערקויף אַ באַנדע, אויב ער מעג געברויכען אַזאַ אויסדרוק, פאַבריק־קינדער אַלס אַ טייל פון דעם אייגענטום. פאַר צוויי יאָה־רען (1813) איז פאָרגעקומען אַ העכסט אָבשייליכער פאַל פאַר דעם „קינג'ס בענטש" [אויבער־געריכט]. עס האָט זיך געהאַנדעלט וועגען אַ געוויסער צאָהל קליינע אינגלעך. אַ קירכען־קהלה פון לאַנדאָן האָט זיי פערשאַכערט צו אַ פאַב־ריקאַנט; דער פאַבריקאַנט האָט זיי וויעדער פערשאַכערט צו אַנאַנדערן. שליס־ליך זיינען די קינדער ענטדעקט געוואָרן פון אייניגע וואוילטהעטיגע מענשען אין אַ צושטאַנד פון אַבסאָלוטער פערהונגערונג. וועגען אַנאַנדער פאַל, נאָך אַ מעהר שוידערליכען, האָט ער זיך דערוואוסט אַלס מיטגליעד פון אַ פאַרלאַ־מענטאַרישען אונטערזוכונג־קאָמיטעט. עטליכע יאָהר צוריק האָט אַ לאַנדאָנער קירכען־קהלה אָבגעמאַכט אַ קאָנטראַקט מיט אַ פאַבריקאַנט פון לאַנקאַשיר, לויט וועלכען דער פאַבריקאַנט מוז אויף יעדע 20 געזונדע קינדער אָננעהמען אין דער קניה 1 אידיאָט."

מאַכען די קינדער אַרבייטען ביז צום לעצטען גרעניץ, וואָרים זייער
געצאָהלט איז אָבגעהאַנגען פון דעם סכום פּראָדוקטען, וואָס האָט
יעקאָנט אַרויסגעפּרעסט ווערן פון יעדען קינד. גרויזאַמקייט איז
געווען די נאַטירליכע פאָלגע. . . . אין אַ סך פאַבריק־דיסטריקטען,
ספּעציעל אין לאַנקאַשיר, זיינען פּראַקטיצירט געוואָרן די האַרצ־
רייסענדסטע ענוים אויף אָט די אומשולדיגע, פריינדליכע בעשע־
פענישען, וועלכע זיינען איבערגעגעבען געוואָרן צו די פאַבריק־
מייסטערס. זיי זיינען געיאָגט געוואָרן צום טויט דורך צופיעל
אַרבייט . . . מען האָט זיי געשמיסען, געבונדען אין קעטען און
געפּייניגט מיט די העכסט ראַפינירטע גרויזאַמקייטען . . . אין
אַ סך פעלען זיינען זיי פערמאָרעט געוואָרן פון הונגער ביז הויט
און ביין, בעת די בייטש האָט זיי געטריבען צו דער אַרבייט. . . .
אין אייניגע פעלען זיינען זיי געטריבען געוואָרן צו בעגעהן זעלבסט־
מאָרד! . . . די שעהנע און ראָמאַנטישע טאָלען פון דערבישיר,
נאָטינגהאַמשיר און לאַנקאַשיר, ווייט פון די אויגען פון דער
עפענטליכקייט, זיינען געוואָרן שוידערהאַפטע איינזאַמע תפיסות
פון פּייניגונג און אָפט פון מאָרד! . . . די פּראָפיטען פון די פאַב־
ריקאַנטען זיינען געווען אונגעהויער גרויס. דאָס האָט אָבער נאָר
גערייצט זייערע וועלפעשיע אַפּעטיטען. זיי האָבען איינגעפיהרט
די נאַכט־אַרבייט; דאָס הייסט, נאָכדעם ווי זיי האָבען איין גרו־
פּע הענד אויסגעמאַטערט דורך דער בייטאָגיגער אַרבייט, האָבען
זיי געהאַלטען גרייט אַנאַנדער גרופּע פאַר דער נאַכט־אַרבייט. די
טאָג־גרופּע האָט זיך געלעגט אין די בעטען, וואָס די נאַכט־גרופּע
האָט אָקאָרשט פערלאָזען, און די נאַכט־גרופּע איז אַריינגעקראָכען
אין די בעטען, וואָס די טאָג־גרופּע האָט ערשט בעפרייט. עס איז
אַ געוועהנליכע טראַדיציע אין לאַנקאַשיר, אַז די בעטען קיהלען
זיך קיינמאָל ניט אָב."[246]

מיט דער ענטוויקלונג פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוק־
ציאָן אין משך פון דער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע האָט די עפענטלי־
כע מיינונג פון אייראָפּא פערלאָרן דאָס לעצט ביסעל שאַנדע און
איהר געוויסען. די נאַציאָנען האָבען זיך ציניש בעריהמט מיט
יעדער אינפאַמיע, וועלכע האָט זיי נאָר געדיענט פאַר אַ מיטעל

---

[246] דזשאַהן פיעלדען: "The Curse of the Factory System." לאַנדאָן 1836.

„קומט אויף דער וועלט מיט א מיטגעבאָרענעם בלוט־פלעק אויף איין באַק,"[249] דאָן קומט דער קאַפּיטאַל טריפענדיג פון קאָפּ ביז די פיס, פון יעדען הויט־גריבעל, מיט בלוט און שמוץ.[250]

7. די היסטאָרישע טענדענץ פון דער קאַפּיטאַליסטישער אקומולאַציע.

וואָס איז דער תמצית, אין וועלכען עס דריקט זיך אויס די אורשפרינגליכע אקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, דאָס היסט זיין היסטאָרישער אורשפרונג? אויף אַזויפיעל, וואָס זי איז ניט א די־

אז. וו., פון דער אנדער זייט צו יענע ארבייטער, וועלכע זיינען נאָך ניט קיין אבגעפליקטע היהנער, נאר זיינען איינגענטימער פון זייערע ארבייט־מיטלען. פון די נעזעצביכער איז דער אויסדרוק „ליבארינג פור" אריבערגענגען אין דער פאָליטישער עקאָנאָמיע: פון קולפעפער, דזש. טשיילד א. אז. וו. ביז צו אדאם סמיטה און עדען. דערפון קאָן מען אורטיילען דעם „גוטען גלויבען" פון דעם "execrable political cant - monger," [דעם העסליכען פאָליטישען פרעזעס־דרעשער] עדמונד בוירק, וועז ער רופט אַז דעם אויסדרוק „ליבארינג פור" "execrable Political cant," [א העסליכע פאָליטישע פראָזע]. אט דער פּרעס־לאָקיי, וועלכער האט נעשפּיעלט דעם ראָמאַנטיקער אנטקעגען דער פראָגרעסיווישער רעוואָלוציע, בעת ער איז נעווען א פערקויפטער צו דער ענגלישער אריסטאָקראַטיע, פונקט ווי ער האט נעשפּיעלט די ראָלע פון א ליבעראל אנטקעגען דער ענגלישער אריסטאָקראַטיע, בעת ער איז נעווען א פערקויפטער צו די נארר־אמעריקאַנישע קאָלאָניעס, אין אנהויב פון די אמעריקאַנער אונרוהען — איז נעווען דורך און דורך א וואולגארער בורושוא. „די נעזעצען פון האנדעל זיינען די נעזעצען פון דער נאטור און פאָלגליך די נעזעצען פון נאט." E. Burke, "Thoughts and Details on Scarsity," London 1800, p. 31. קיין וואונדער ניט, וואָס ער האט שטענדיג, געטרייו צו די נעזעצען פון נאט און דער נאטור, זיך אלץ פערקויפט אויף דעם בעסטען מארק! אין רעוורענד טאָקער'ס שריפטען — טאָקער איז נעווען א גלח און א טארי, זאנסט אבער אַז אנשטענדיגער מענש און א טיכטיגער פאָליטישער עקאָנאָם — קאָן מען נעפינען זעהר א גוטע כאראקטעריסטיק פון אט דעם ערמונד בוירק, בעת ער איז נעווען א ליבעראל. ביי דער שענדליכער כאראקטערלאָזיגקייט, וואָס הערשט היינט צו טאָג און גלויבט אונטערטעניגסט אין „די נעזעצען פון האנדעל," איז עס א פליכט צו בראנדמארקען וויעדער און וויעדער די בוירקס, וועלכע אונטערשיידען זיך פון זייערע נאכפאָלגער נאר מיט איין זאך — טאָלאַנט!

[249] Marie Augier, "Du Credit Public."

[250] „דער „קוואַרטערלי רעוויוער" זאגט, אז קאַפּיטאַל פערשפּרייט טומעל

ווערפול איז פעט געווארן אויף דעם באזיס פון שקלאווען־האנדעל. דאס איז געווען איהר מעטאדע פון דער אורשפרינגליכער אקומולאציע. און ביז דעם היינטיגען טאג זיינען די ליווערפולער פני דער פינדאר פון דעם שקלאווען־האנדעל, וועלכער האט, לויט דער ציטירטער שריפט פון דר. אייקין פון יאהר 1795, „דערהויבען דעם קאמערציעלען אונטערנעהמונגס־גייסט ביז צו א ליידענשאפט, האט געשאפען בעריהמטע שיף־קאפיטאנען און אריינגעבראכט אונגעהויערע סומען געלד.“ ליווערפול האט אין יאהר 1730 בעשעפטיגט 15 שיפען, אין 1751 — 53, אין 1760 — 74, אין 1770 — 96 און אין 1792 — 132 שיפען.

בעת די באוועלי־אינדוסטריע האט אין ענגלאנד איינגעפיהרט די קינדער־שקלאווערי, האט זי אין דערזעלביגער צייט געגעבען אין די פעראייניגטע שטאאטען אן אנרעגונג פאר דער פערוואנדלונג פון דער פריהערדיגער מעהר אדער וועניגער פאטריארכאלישער שקלאווען־ווירטשאפט אין א קאמערציעלען סיסטעם פון עקספלואטאציע. איבערהויפט האט די פערדעקטע שקלאווערי פון די לוין־ארבייטער אין אירלאנד געדארפט האבען פאר איהר גרונדלאגע די ניט־פערדעקטע שקלאווערי אין דער נייער וועלט.[247]

טאנטאל מאלים עראט [אט אזויפיעל מיה קאסט עם] צו ענטבינדען די „אייביגע נאטור־נעזעצען“ פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן, דורכצופיהרן דעם צושיידונג־פראצעס צווישען די ארבייטער און די ארבייט־בעדינגונגען, אויף אין פאלויום צו פערוואנדלען די געזעלשאפטליכע פראדוקציאן־ און לעבענס־מיטלען אין קאפיטאל, און אויף דעם אנטקעגענדיגען פאלויום — די פאלקס מאסע אין לוין־ארבייטער, אין פרייע „ארבייטענדע קבצנים“, אין אט דעם קינסטליכען פראדוקט פון דער מאדערנער געזעלשאפט.[248] אויב דאס געלד, ווי אוגיער זאגט,

[247] אין יאהר 1790 זיינען אין דער ענגלישער וועסט־אינדיע געווען 10 שקלאווען אויף 1 פרייען, אין דער פראנצויזישער — 14 אויף 1, אין דער האלענדישער — 23 אויף 1 Heury Brougham, "An Inqiry into the Colonial Policy of the European Powers," Edinburgh 1803, Vol. II, p. 74.

[248] דער אויסדרוק „ארבייטענדע קבצנים“ (labouring poor) געפינט זיך אין די ענגלישע געזעצען פון דער צייט אן, וואו דער קלאס לוין־ארבייטער הויבט זיך אן צו לאזען מערקען. די „לייבארינג פור“ שטעהען אין געגענזאץ פון איין זייט צו די idle poor [די לערנ־געהענדע קבצנים], בעטלער א.

נאָר וואו דער אַרבייטער איז דער פרייער פּריוואַט־אייעגנטימער פון די אַרבייט־בעדינגונגען, וואָס ער געברויכט מיט זיינע אייגענע הענד — דער פּויער פון דער ערד, וואָס ער בעאַרבייט, דער האַנד־ווערקער פון דעם געצייג, וועלכען ער געברויכט ווי אַ קינסטלער.

אָט דער אופן פון פּראָדוקציאָן איז משער אַ צעשפּליטערונג פון דעם באָדען און פון די איבעריגע פּראָדוקציאָנס־מיטלען. אַזוי ווי ער שליסט אויס די קאָנצענטראַציע פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, אַזוי שליסט ער אויך אויס די קאָאָפּעראַציע, די צוטיילונג פון דער אַרבייט אין דעמזעלביגען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, די געזעלשאַפטליכע בעהערשונג און רעגולירונג פון דער נאַטור און די פרייע ענטוויקלונג פון די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקטיוו־קרעפטען. ער פערטראָגט זיך נאָר מיט ענגע נאַטור־געוואַקסענע גרעניצען פון דער פּראָדוקציאָן און דער געזעלשאַפט. פעראייביגען איהם, וואָלט געהייסען, ווי פעקע״ר זאָגט גאַנץ ריכטיג: „פעראייביגען על פי דעקרעט די אַלגעמיינע מיטעלמעסיגקייט.“ דערגרייכענדיג אַ געוויסען הויך־גראַד, רופט ער אַרויס אין לעבען, די מאַטעריעלע מיטלען פון זיין אייגענער פערניכטונג. פון אָט דעם אויגענבליק אָן הויבען זיך אָן צו רודערן קרעפטען און ליידענשאַפטען אין שויס פון דער געזעלשאַפט, וועלכע פיהלען זיך ווי זיי זיינען געפּענטעט פון איהר. זי מוז פערניכטעט ווערן; זי ווערט פערניכטעט. איהר פערניכטונג, די פערוואַנדלונג פון די אינדיווידועלע און צעשפּליטערטע פּראָדוקציאָנס־מיטלען אין געזעלשאַפטליך־קאָנצענטרירטע: פאָלגליך פון דעם קליינטשיקען אייגענטום פון די פיעלע אין דעם מאַסענהאַפטיגען אייגענטום פון די וועניגע, פאָלגליך די עקספּראָפּריאַציע פון דער גרויסער פאָלקס־מאַסע פון דעם גרונד און באָדען, פון די לעבענס־מיטלען און פון די אַרבייטאינסטרומענטען — אָט די שרעקליכע און שווערע עקספּראָפּריאַציע פון דער פאָלקס־מאַסע שטעלט צוזאַמען די פאָרגעשיכטע פון קאַפּיטאַל. זי נעהמט אַרום אַ רייה געוואַלטזאַמע מעטאָדען, פון וועלכע מיר האָבען דאָ געלאָזט דורכגעהן פאַר אונזער בליק נאָר די עפּאָכע־מאַכענדע אַלס די מעטאָדען פון רער אורשפּרינגליכער אקומולאַציע פון קאַפּיטאַל. די עקספּראָפּריאַציע פון די דירעקטע פּראָדוצירער ווערט דורכגעפיהרט מיט דעם אונדערבאַרהמליכסטען וואַנדאַליזם און אונטער דעם אָנרייץ פון די שענדליכ־

רעקטע פערוואַנדלונג פון שקלאַווען און לייבאייגענע אין לוין־אַר־
בייטער, און פאַלגליך בלויז א פאַרם־איבערבייט, בעטייט זי נאָר
די עקספּראָפּריאַציע פון די דירעקטע פּראָדוצירער; דאָס הייסט
די אויפלעזונג פון פּריוואַט־אייגענטום, וואָס איז געבויט אויף אייי־
גענער אַרבייט.

פּריוואַט־אייגענטום, לויט דעם צום געזעלשאַפטליכען, קאַלעק־
טיוון אייגענטום, בעשטעהט נאָר דאַרט, וואו די אַרבייט־מיטלען
און די אַנדערע אויסערליכע בעדינגונגען פון דער אַרבייט געהערן
צו פּריוואַט־מענשען. לויט דעם אָבער, צי די דאָזיגע פּריוואַט־
מענשען זיינען די אַרבייטער אָדער די ניט־אַרבייטער, האָט אויך
דאָס פּריוואַט־אייגענטום אַנאַנדער כאַראַקטער. די אונענדליכע
שאַטירונגען, וואָס אָט דער חלוק גיט אויפ'ן ערשטען בליק, שפּיגע־
לען נאָר אָב די צוויישענדיגע שטופען, וואָס לייגען צווישען אָט
די ביידע עקסטרעמען.

דעם אַרבייטער'ס פּריוואַט־אייגענטום פון זיינע פּראָדוק־
ציאָנס־מיטלען איז דער יסוד פון דעם קליין־בעטריב; דער קליין־
בעטריב איז א נויטוועניגער בעדינג פאַר דער ענטוויקלונג פון
דער געזעלשאַפטליכער פּראָדוקציאָן און פאַר דער פרייער אינדי־
ווידואַליטעט פון דעם אַרבייטער גופא. גאַנץ געווים עקזיסטירט
אָט דער פּראָדוקציאָנס־אופן [דער קליין־בעטריב], אויך אין דער
שקלאַווערי, לייבאייגענשאַפט און אין אַנדערע אָבהענגיקייט־פער־
העלטנישען. אָבער ער בליהט נאָר, גיט ארויס זיין גאַנצע ענער־
גיע, דערגרייכט זיין פולע, איהם צוגעפאַסטע קלאַסישע פאָרם,

און מחלקות און איז זעהר שרעקעדיג. דאָס איז זעהר אמת, עס איז אָבער ניט דער גאַנצער אמת. דער קאַפּיטאַל קאָן ניט פערטראָגען די אַבוועיהייט פון פּראָפּיט אָדער א זעהר קליינעם פּראָפּיט, פונקט ווי מען פלעגט זאָגען, אז די נאַטור קאָן ניט פערטראָגען קיין וואַקוּאום (לעערקייט). מיט א ריכטיגען פּראָ־
פיט ווערט דער קאַפּיטאַל מוטיג. איז 10 פּראָצענט זיכער, קאָן מען איהם
אַנווענדען אומעטום; מיט זיכערע 20 פּראָצענט, ווערט ער לעבעדיג; 50
פּראָצענט מאַכט איהם געפּעהרליך העזה'דיג; כאַר 100 פּראָצענט ווען ער
טרעטען אָלע מענשליכע געזעצען אונטער די פיס; פאַר 300 פּראָצענט איז
ניטא קיין פערברעכען, וואָס ער וועט ניט ריזיקירן, אפילו די געפאַהר פון געהן
אויף דער תליה. וועגן טומעל און מחלקות וועלען ברענגען א פּראָפיט, וועט ער
גאַנץ פריי דערמוטערן די ביידע זאַכען. די קאַנטערבאַנדע און דער שקלא־
ווען־האַנדעל האַבען געגוג בעוויזען די ריכטיגקייט פון אָט די בעהויפטונגען."
פ. דוש. דאַניגג, „טרייד יוניאָנס און סטרייקס," לאָנדאָן, 1860, ז. 36.

וועגונג פון דער וויסענשאפט, די פּלאַנמעסיגע אויסנוצונג פון דער ערד, די פערוואַנדלונג פון די ארבייט־מיטלען אין ארבייט־מיטלען, וואָס קאָנען נאָר אָנגעוועגדעט ווערן געמיינשאפטלעך, די עקאָנאָמיזירונג פון אלע פּראָדוקציאָנס־מיטלען דורך זייער גע־ברויך אלס פּראָדוקציאָנס־מיטלען פון קאָמבינירטער, געזעלשאפט־ליכער ארבייט, די פערשלינגונג פון אלע פעלקער אין דעם נעץ פון־ם וועלט־מארק, און דערמיט דער אינטערנאַציאָנאלער כא־ראקטער פון דעם קאַפּיטאַליסטישען רעזשים. צוזאמען מיט דער שטענדיג־אַבפאַלענדער צאָהל קאַפּיטאַל־מאַגנאטען, וועלכע אוועזור־פירן און מאָנאָפּאָליזירן אלע נוצען פון אָט דעם אומוואַנדלונג־פּראָצעס, וואקסט די סומע פון עלענד, אונטערדריקונג, קנעכטשאפט, דעגראַדאַציע און עקספּלואַטאַציע; אבער דערמיט וואקסט אויך די עמפערונג פון דעם ארבייטער־קלאַס, וועלכער ווערט שטענדיג גרעסער אין צאָהל, געשולט, פעראייניגט און ארגאַניזירט דורך דעם מעכאַניזם פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס גופא. דער קאַפּיטאַל־מאָנאָפּאָל ווערט א שטערונג פאר דעם פּראָ־דוקציאָנס־אופן, וואָס האָט אויפגעבליהט מיט איהם און אונטער איהם. די צענטראַליזאַציע פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען און די פערגעזעלשאפטונג פון דער ארבייט דערגרייכען א פונקט, וואו זיי קאָנען זיך ניט פערטראָגען מיט זייער קאַפּיטאַליסטישער הויט. די הויט ווערט צעפּלאַצט. עס שלאָגט די לעצטע שטונדע פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּריוואַט־אייגענטום. די עקספּראָפּריא־טאָרס ווערן עקספּראָפּריאירט.

דער קאַפּיטאַליסטישער אופן פון אפּראָפּריאַציע (אַנאייגנונג), וואָס שטאַמט פון זיין פּראָדוקציאָנס־אופן, ד. ה. דאָס קאַפּיטאַליס־טישע פּריוואַט־אייגענטום, איז די ערשטע נעגאַציע [פערנייגונג] פון דעם אינדיווידועלען פּריוואַט־אייגענטום, וואָס איז געגרינדעט אויף אייגענער ארבייט. די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן אבער רופט ארויס מיט דער נויטוועניגקייט פון א נאַטור־פּראָצעס איהר אייגענע נעגאַציע. עס איז א נעגאַציע פון א נעגאַציע. דאָס שטעלט ניט ווידער אויף דאָס פּריוואַט־אייגענטום פון דעם אר־בייטער, עס שטעלט אבער יא אויף דאָס אינדיווידועלע אייגענטום אויפ־ן יסוד פון די ערַאָבערונגען פון דער קאַפּיטאַליסטישער ערַא: ד. ה. אויף דער קאָאָפּעראַציע און אויף דעם געמיינשאפטליכען

סטע, שמוציגסטע, קלוינליכסטע און געמיינסטע לויידענשאפטען. דאס אליין פערהאַרוועטע פריוואט־אייגענטום, וואס רוהט, אזוי צו זאגען, אויף דער צונויפוואקסונג פון דעם איינצעלנעם אונאב־העניקען ארבייטס־אינדיווידום מיט זיינע ארבייט־בעדינגונגען, ווערט פערשטופט דורך דאס קאפיטאליסטישען פריוואט־אייגענ־טום, וואס רוהט אויף דער עקספלואטאציע פון דער פרעמדער, אבער פאַרמעל פרייער ארבייט.[251]

אזוי באלד ווי אט דער אומוואנדלונג־פראצעס האט גענוג פאנאנדערגעריסען די אלטע געזעלשאפט אין דער טיפע און אין אומפאנג; אזויבאלד ווי די ארבייטער זיינען פערוואנדעלט אין פראלעטאריער און זייערע ארבייט־בעדינגונגען אין קאפיטאל; אזויבאלד ווי דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאנס־אופן שטעהט שוין אויף זיינע אייגענע פיס — דאן גענוינט די וויטערדיגע פערגעזעלשאפטונג פון דער ארבייט און די וויטערדיגע פער־וואנדלונג פון דער ערד און אנדערע פראדוקציאנס־מיטלען אין געזעלשאפטליך אויסגענוצטע, ד. ה. אין געמיינשאפטליכע פראַ־דוקציאנס־מיטלען: דאן גענוינט פאלגליך די וויטערדיגע עקס־פראפריאציע פון די פריוואט־אייגענטימער א נייע פארם. דאס, וואס מוז איצטער עקספראפריאירט ווערן, איז שוין ניט מעהר דער ארבייטער, וואס ארבייט פאר זיך, נאר דער קאפיטאליסט, וואס עקספלואטירט פיעלע ארבייטער.

אט די עקספראפריאציע ווערט דורכגעפיהרט דורך דעם שפיעל פון די אימאנענטע געזעצען פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן גופא, דורך דער צענטראליזאציע פון די קאפיטאלען. א ווי־לכער עם איז אויך קאפיטאליסט דער'הרג'ט פיעלע אנדערע. האנד אין האנד מיט אט דער צענטראליזאציע אדער דער עקס־פראפריאציע פון פיעלע קאפיטאליסטען דורך וועניגע, ענטוויקעלט זיך די קאאפעראטיווע פארם פון דעם ארבייט־פראצעס אויף א שטענדיג גרעסערן מאסשטאב, די בעווואוסטזיניגע טעכנישע אנ־

---

[251] „מיר לעבען אין פאלשטענדיג נייע געזעלשאפטליכע פערהעלטני־שען . . . מיר שטרעבען פאנאנדערצוריסען יעדען סארט אייגענטום פון יעדען סארט ארבייט." (זיסמאנדי, „נייע פרינציפיען פון פאליטישער עקאנאמיע" (פראנצ.), באנד 2, ז: 434.)

פינף־און־צוואַנציגסטער קאַפּיטעל.

די מאַדערנע טעאָריע פון קאָלאָניזאַציע.

די פּאָליטישע עקאָנאָמיע פערבייט פּרינציפּיעל איינע מיט די אַנדערע צווייַ זעהר פערשיידענע סאָרטען פּריוואַט־אייגענטום, פון וועלכע איין סאָרט איז געבויט אויף דעם פּראָדוצירער׳ס אייגענער אַרבייט, און דער אַנדער סאָרט — אויף דער עקספּלאָאַטאַציע פון פרעמדער אַרבייט. זי פערגעסט, אַז דער לעצטער סאָרט איז ניט נאָר א דירעקטער היפּך פון דעם ערשטען, נאָר אַז ער קאָן בלויז וואַקסען אויף יענעמס קבר.

אין מערב־אייראָפּא, די היים פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, איז דער פּראָצעס פון דער אורשפּרינגליכער אַקומולאַציע מעהר אַדער וועניגער דורכגעפּיהרט. דער קאַפּיטאַליסטישער רעזשים האָט דאָ ענטוועדער דירעקט אונטערוואָרפען אונטער זיין ממשלה די נאַציאָנאַלע פּראָדוקציאָן, אַדער, וואו די אומשטענדען זיינען וועניגער ענטוויקעלט, קאָנטראָלירט ער וועניגסטענס אינדירעקט די אַנטערגעהענדע געזעלשאַפּט־שיכטען, וועלכע עקזיסטירן נאָך נעבען איהם, הגם זיי געהערן צו א פּערעלטערטען פּראָדוקציאָנס־אופן. אויף אָט דער פּאַרטיגער וועלט פון קאַפּיטאַל וועגדעט אָן דער פּאָליטישער עקאָנאָמ די אידעען פון רעכט און אייגענטום פון דער פּאַר־קאַפּיטאַליסטישער וועלט מיט אַלץ מעהר אַנגסטליכען אייפער און אַלץ גרעסערער בעגייסטערונג, וואָס הער כער די פאַקטען שרייען אין פּנים פון זיין אידעאָלאָגיע.

אין די קאָלאָניעס איז די זאַך אַנדערש.[253] דער קאַפּיטאַליסטישער רעזשים שטויסט זיך דאָרט אומעטום אָן אויף דעם ווידער־

---

[253] דא רעדט זיך וועגען ווירקליכע קאָלאָניעס מיט א יונגפרויליכען באַדעז, וועלכע ווערן קאָלאָניזירט דורך פרייע אייגוואַנדערער. די פּעראייניגטע שטאַטען זיינען, עקאָנאָמיש גערעדט, נאָך אַלץ א קאָלאָניאַל־לאַנד פון אייראָפּא.

בעזיץ פון דער ערד און די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וואָס זיינען פּרא־דוצירט געוואָרן דורך דער אַרבייט גופא.

די פערוואַנדלונג פון דעם צעשפּליטערטען פּריוואַט־אייגענ־טום, וואָס איז געבויט אויף דער אייגענער אַרבייט פון יחידים, אין קאַפּיטאַליסטען פּריוואַט־אייגענטום, איז נאַטירליך אַ פּראָ־צעס, וואָס איז גאָרניט צו פערגלייכען מעהר לאַנגוועהריג, געוואַל־טיג און שווער, איידער די פערוואַנדלונג פון דעם קאַפּיטאַליסטי־שען פּריוואַט־אייגענטום, וועלכער איז שוין פאַקטיש געבויט אויף אַ געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־בעטריב, אין געזעלשאַפטליכען אייגענטום. דאָרט האַנדעלט זיך עס וועגען דער עקספּראָפּריאַציע פון די פאָלקסמאַסען דורך עטליכע אוזורפּאַטאָרען, דאָ האַנדעלט זיך עס וועגען דער עקספּראָפּריאַציע פון עטליכע אוזורפּאַטאָרען דורך די פאָלקס־מאַסען.[252]

[252] „דער פאָרטשריט פון דער אינדוסטריע, וואָס איהר ווילענלאָזער און ווידערשטאַנדלאָזער טרעגער איז די בורזשואַזיע, פיהרט איין אַנשטאָט דער איזאָלירונג פון די אַרבייטער דורך דער קאָנקורענץ, זייער פעראייניגונג דורך דער אַסאָציאַציע. מיט דער ענטוויקלונג פון דער גרויס־אינדוסטריע ווערט אַלזאָ אַרויסגעצויגען פון אונטער די פיס פון דער בורזשואַזיע דער יסוד גופא, אויף וועלכען זי פּראָדוצירט און אייגענט זיך אָן די פּראָדוקטען. זי פּראָדו־צירט, הייסט עס, קודם איהרע אייגענע קברנים. איהר אונטערגאַנג און דער זיעג פון פּראָלעטאַריאַט זיינען ביידע גלייך אומפערמיידליך. . . . פון אַלע קלאַסען, וועלכע שטעהען היינטיגען טאָג אַנטקעגען דער בורזשואַזיע, איז נאָר דער פּראָלעטאַריאַט אַ ווירקליך רעוואָלוציאָנערער קלאַס. די איבעריגע קלאַ־סען געהען אונטער און פערשווינדען מיט דער גרויס־אינדוסטריע; דער פּראָ־לעטאַריאַט איז איהר אייגענסטער פּראָדוקט. . . . די מיטעל־שטאַנדען, דער קליינער פאַבריקאַנט, דער קליינער סוחר, דער בעל מלאכה, דער פּויער, זיי אַלע בעקעמפען די בורזשואַזיע, כדי צו זיכערן זייער עקזיסטענץ אַלס מיטעלשטאַנ־דען פון אונטערגאַנג . . . זיי זיינען רעאַקציאָנער, וואָרים זיי זוכען צו דרעהען צוריק די ראָד פון דער געשיכטע." (קאַרל מאַרקס און פ. ענגעלס, „מאַניפעסט פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי," לאָנדאָן 1847, ז. 9, 11.)

פאַבריצירן קאַפּיטאַליסטען אין מוטער־לאַנד, אַזוי האָט בעשטרעבט ווייקפיעלד'ס קאָלאָניזאַציאָנס־טעאָריע, וועלכע ענגלאַנד האָט אַ גאַנצע צייט געזוכט איינצופיהרן דורכ'ן געזעץ, צו פאַבריצירן לוין־אַרבייטער אין די קאָלאָניעס. דאָס רופט ער אָן „סיסטעמאַטיק קאָלאָניזיישאָן" (סיסטעמאַטישע קאָלאָניזאַציע).

די ערשטע זאַך האָט ווייקפיעלד ענטדעקט אין די קאָלאָניעס, אַז דאָס אייגענטום פון געלד, לעבענס מיטלען, מאַשינען און אַנ־דערע פּראָדוקציאָנס־מיטלען שטעמפּעלט נאָך ניט אַ מענשען אַלס קאַפּיטאַליסט, ווען עס פעהלט דער קאָררעלאַטיוו (די ערגענצונג) — דער לוין־אַרבייטער, דער אַנדער מענש, וועלכער איז גע־צוואונגען זיך אַליין פרייוויליג צו פערקויפען. ער האָט ענטדעקט, אַז קאַפּיטאַל איז ניט אַ זאַך, נאָר אַ געזעלשאַפטליכע שייכות צווי־שען פּערזאָנען, וואָס שטעלט זיך איין דורך דער פערמיטלונג פון זאַכען.[256] הערר פּיעל — קלאָגט ער זיך פאַר אונז — האָט מיט־גענומען מיט זיך פון ענגלאַנד צו דעם סוואַן ריווער [וועסט אויס־טראַליע] לעבענסמיטלען און פּראָדוקציאָנס־מיטלען אין בעטרעף פון 50,000 פונט סט. הערר פּיעל איז געווען פאָרזיכטיג גענוג מיטצוברענגען אַ חוץ דעם אויך 3000 פּערזאָן פון דעם אַרבייטער־קלאַס, מענער, פרויען און קינדער. אַזוי באַלד ווי ער איז אָנגע־קומען אין דעם בעשטימטען פּלאַץ, „איז הערר פּיעל געבליבען אָהן איין דיענער איהם צו מאַכען די בעט אָדער ברענגען איהם וואַסער פון טייך.[257] אומגליקליכער הערר פּיעל, וועלכער האָט אַלץ בע־זאָרגט, נאָר ניט דעם עקספּאָרט פון די ענגלישע פּראָדוקציאָנס־פערהעלטענישען אין דעם סוואַן ריווער!

אינטערנאַציאָנאַלען קאָנקורענץ־קאַמף. וואָס אַבער זיין מאַטיוו זאָל ניט זיין, די פאָלגען בלייבען דיזעלביגע.

[256] „אַ נעגער איז אַ נעגער. אַ שקלאַוו ווערט ער ערשט אין בעשטימטע פערהעלטענישען. אַ באַוועל־מאַשין איז אַ מאַשין צו שפּינען באַוועל. נאָר אין בעשטימטע פערהעלטענישען ווערט זי קאַפּיטאַל. ווערט זי אַרויסגעריסען פון די דאָזיגע פערהעלטענישען, איז זי פּונקט אַזוי ווענינ קאַפּיטאַל, ווי גאָלד איז אַן און פאַר זיך געלד, אָדער ווי צוקער איז דער פּרייז פון צוקער. . . . קאַפּיטאַל איז אַ געזעלשאַפטליכע פּראָדוקציאָן־שייכות. ער איז אַ אַ היסטאָ־רישע פּראָדוקציאָנס־שייכות." (קאַרל מאַרקס, „לאָהנאַרבייט אונד קאַפּיטאַל," „נייע רהיינישע צייטונג" פון 7טען אַפּריל 1849.)

[257] ע. ג. ווייקפיעלד, „ענגלאַנד און אַמעריקאַ," לאָנדאָן, 1833, ז. 33.

שטאַנד פון א פּראָדוצירער, וועלכער אלס בעזיצער פון זיינע אייגענע ארבייט־בעדינגונגען, בערייכערט דורך זיין ארבייט זיך אליין, אָנשטאָט דעם קאַפּיטאַליסט. דער ווידערשפּרוך פון אָט די צוויי פונקט אָנטקעגנגעזעצטע סיסטעמען ווייזט זיך דאָ פּראַקטיש ארויס אין זייער קאמף. וואו דער קאַפּיטאַליסט האָט הינטער זיך די מאַכט פון דעם מוטער־לאַנד, זוכט ער אָבצורוימען פון וועג מיט געוואַלט דעם פּראָדוקציאָנ־ און אָנאייגנונגס־אופן, וואָס איז געבוירן אויף אייגענער ארבייט. דערוועלביגער אינטערעס, וואָס בעווענט דעם חונף פון קאַפּיטאַל, דעם פּאָליטישען עקאָנאָם, צו דערקלערן אין דעם מוטער־לאַנד, אז דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן איז טעאָרעטיש דער אייגענער וואָס זיין היפּך, טרייבט איהם דאָ אראָבצוערדענן זיך פריי פון הארצען און אָפּען דערקלערן דעם געגענזאַץ פון די ביידע פּראָדוקציאָנס־אופנים. צוליעב אָט דעם צווענ בעווייזט ער, ווי די ענטוויקלונג פון דער נעזעלשאַפטליכער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט, די קאַפּאַראַציע, די ארבייט־צוטיילונג, די אָנווענדונג פון מאשינעריע אויף א גרויסען מאַסשטאַב א. אז. וו. זיינען אונמעגליך אָהן דער עקספּראָפּריאַציע פון די ארבייטער און אָהן דער פערוואַנדלונג פון זייער פּראָדוקציאָנס־מיטלען אין קאַפּיטאַל, וואָס געהט דערמיט. אין די אינטערעסען פון דעם אַזויגערופענעם נאַציאָנאַלרייכטום זוכט ער קינסטליכע מיטלען איינצופּירהרן די פאַלקס־ארימקייט. זיין אַפּאָלאָגעטישער פּאָנציר ווערט דאָ צעברעקעלט אין שטיקלעך ווי צעפוילטעם ברען־האָלץ.

עס איז ע. ג. וויקפיעלד'ס א גרויסע פערדינסט, ניט וואָס ער האָט ענטדעקט עפּעס נייעס וועגען די קאָלאָניעס,[254] נאָר וואָס ער האָט אין די קאָלאָניעס ענטדעקט דעם אמת וועגען די קאַפּיטאַליסטישע פערהעלטנישען אין דעם מוטער־לאַנד. אַזוי ווי דער פּראָטעקציאָן־סיסטעם אין זיינע אורשפּרונגען[255] האָט געזוכט צו

איבערגיגענס געהערן צו דעם קלאַס אויף אזוינע אלטע פלאַנטאַציעס, וואו די אבשאַפונג פון שקלאַווערייי האָט אינגאַנצען רעוואָלוציאָנירט די פערהעלטענישען.

[254] וויקפיעלד'ס עטליכע ליכט־בליקען וועגען דעם עצם פון די קאָלאָניעס נופא זיינען אינגאַנצען פּראַויסגעזעהן געווארן פון מיראבא דעם עלטערן, פון די פיזיאָקראַטען, און נאָך א סך פריהער פון ענגלישע עקאָנאָמען.

[255] שפּעטער איז עס געווארן א צייטווייליגע נויטוועגדינקייט אין דעם

צושטאנד געקומען דאס עקספראפריאירן דעם ארבייטער פון זיינע ארבייט־בעדינגונגען, ד. ה. קאפיטאל און ארבייט? דורך א גע־זעלשאפטליכען אבמאך (Contrat Social) פון א גאנץ אריגינעלען סארט.

„די מענשהייט . . . האט אנגענומען אן אויפאבע מעטאדע צו העלפען די אקומולאציע פון קאפיטאל," וועלכע, פערשטעהט זיך, האט געשוועבט פאר איהר געדאנק פון אדם הראשון'ס צייט אן אלס דער אויגיגער און ענדליכער צוועק פון איהר עקזיסטענץ; „זי האט זיך אויסגעטיילט אין אויגענטימער פון קאפיטאל און אויגענטימער פון ארבייט . . און אט די איינטיילונג איז געווען דער רעזולטאט פון א פרייוויליגער פערשטענדיגונג און קאמבינא־ציע."[259]

מיט אזא וואָרט: די מאסע פון דער מענשהייט האט זיך אליין עקספראפריאירט לכבוד פון „דער אקומולאציע פון קאפי־טאל." אויב אזוי האט מען דאך געדארפט דענקען, אז דער אינ־סטינקט פון אט דעם זיך־פערלייקענדען פאנאטיזם וועט זיך פריי ארויסצייגען ספעציעל אין די קאלאניעס, אין דעם אויגיגען פלאץ וואו עס עקזיסטירן מענשען און אומשטענדען, וועלכע וואלטען גע־קאנט אזא „קאנטרא סאסיאל" אריבערטראגען פון דעם טרוימען־רייך אין דער ווירקליכקייט ארײן. אבער צו וואם וואלט מען דאן איבערהויפט געדארפט האבען וויקפ־עלד'ס פארגעשלאגענע „סים־טעמאטישע קאלאניזאציע", אין געגענזאץ צו דער נאטור־געוואלק־סענער קאלאניזאציע? אבער, אבער: „אין די צפון־שטאטען פון אמעריקא מעג מען צווייפלען, צי אפילו א צעהנטל פון דער בעפעלקערונג געהערט צו דער קאטעגאריע לוין־ארבייטער. . . . אין ענגלאנד . . . בעשטעהט די הויפט מאסע פון פאלק פון לוין־ארבייטער."[260]

יא, דער טריעב צו זעלבסט־עקספראפריאציע מצד דער אר־בייטענדער מענשהייט לכבוד דעם קאפיטאל עקזיסטירט אזוי וועג־ניג, אז שקלאווערי איז אפילו לויט וויקפיעלד'ס מיינונג די אויס־צינג נאטורגעוואקסענע גרונדלאגע פון דעם קאלאניאל־רייכטום.

---

[259] דאס גופא, ז. 18.

[260] דאס גופא, ז. 42, 43, 44.

כדי צו קאָנען פערשטעהן די פאַלגענדע ענטדעקונגען, וואָס וויקפיעלד האָט געמאַכט, מוז מען געבען צוויי פאַר־בעמערקונגען. מיר ווייסען, אז פראָדוקציאָנס־און לעבענס־מיטלען, אלס אייגענטום פון דעם דירעקטען פראָדוצירער, פון דעם ארבייטער גופא, זיינען ניט קיין קאַפּיטאַל. זיי ווערן קאַפּיטאַל נאָר אונטער אזוינע בעדינגונגען, אין וועלכע זיי דינענען צוגלייך אלס מיטלען פון עקספּלואַטאַציע און בעהערשונג פון דעם ארבייטער. אָבער אָט די קאַפּיטאַליסטישע נשמה זייערע איז אזוי אינטים פערבונדן בייַ דעם פאַליטישען עקאָנאָם אין קאָפּ מיט זייער מאַטעריעלער סובסטאַנץ, אז ער האלט זיי אונטער אלע אומשטענדען פאר קאַפּיטאַל, אפילו וען זיי זיינען פונקט דער היפך פון דעם. אָזוי איז אויך בייַ וויקפיעלד'ן. וויטער: די צערשפּליטערונג פון די פראָדוקציאָנס־מיטלען אלס א נדיוידועל אייגענטום פון א נאַבהענגיקע ארבייטער, וואָס ארבייטען אויף זייער אייגענער רעכענונג, רופט ער אָן די גלייכע צוטיילונג פון קאַפּיטאַל. מיט דעם פאַליטישען עקאָנאָם איז דיזעלביגע זאך, ווי מיט דעם פעאַדאַלען יוריסט. דער לעצטער האָט אויך אָנגעקלעבט זייַנע פעאַדאַלע נעזעץ־עטיקעטען אויף ריינע געלד־שייכות'ן.

„וען קאַפּיטאַל", זאָגט וויקפיעלד, „וואָלט געווען צוטיילט צווישען אלע מיטגליעדער פון דער געזעלשאפט אין גלייכע טיילען, דאן וואָלט קיין מענש ניט געהאט קיין אינטערעס צו אקומולירן מעהר קאַפּיטאַל אויבער ער קאָן אָנווענדען מיט זייַנע אייגענע הענד. דאָס איז ביז א געוויסען גראד דער פאל אין די נייע אמעריקאַנער קאָלאָניעס, וואו די ליידענשאפט צו זיין אן אייגענטימער פון לאַנד שטערט די עקזיסטענץ פון א קלאַס לוין־ארבייטער."[258]

אָזוי לאַנג, הייסט עס, ווי דער ארבייטער קאָן פאר זיך אליין אקומולירן, און דאָס קאָן ער, אזוי לאַנג ווי ער בלייבט דער אייגענטימער פון זיינע פראָדוקציאָנס־מיטלען, איז די קאַפּיטאַליסטישע אקומולאַציע און דער קאַפּיטאַליסטישער פראָדוקציאָנס־אופן אונמעגליך. עס פעהלט דער קלאַס לוין־ארבייטער, וואָס איז דערצו אומבעדינגט נויטיג. וויי אזוי דען איז אין דער אלטער אירלאַנד

[258] דאַרט גופא, באנד 1, ז. 17, 18.

אזוי ווי אין די קאלאניעס עקזיסטירט נאך ניט דעם ארביי־טער׳ס צושיידונג פון די ארבייט־בעדינגונגען און זייער וואר־צעל, דעם גרונד און באדען, אדער ער עקזיסטירט נאר אין איינ־צעלנע פאלען, אדער אויף צו א בעשרענקטען מאסשטאב, עקזיס־טירט אויך נאך ניט די צושיידונג צווישען דער אגריקולטור און דער אינדוסטריע, און אויך ניט די פערניכטונג פון דער דארפישער הויז־אינדוסטריע. איז פון וואנען זאל זיך דא נעהמען דער אינ־לענדישער מארק פאר דעם קאפיטאל?

„קיין טייל פון דער בעפעלקערונג פון אמעריקא איז אוים־שליסליך אגריקולטורעל, א חוץ די שקלאווען און זייערע בעלי בתים, וועלכע קאמבינירן קאפיטאל און ארבייט פאר גרויסע ווערק. פרייע אמעריקאנער, וועלכע בעארבייטען אליין דעם באדען, פיהרן אן אין דערזעלביגער צייט פיעלע אנדערע בעשעפטיגונגען. א טייל מעבעל און ווערקצייג, וואם זיי געברויכען, מאכען זיי געוועהנ־ליך אליין. זיי בויען אפט אליין זייערע הייזער און פיהרען דעם פראדוקט פון זייער אייגענער אינדוסטריע אליין אויפ׳ן מארק, ווי ווייט דער מארק זאל ניט זיין. זיי זיינען שפינער און וועבער, זיי פאבריצירן זייף און ליכט, שיך און קליידער פאר זייער אייגענעם געברויך. אין אמעריקא איז די ערד־ארבייט אפט א נעבען־גע־שעפט פון דעם שמיד, דעם מילער אדער דעם קרעמער.“[264] וואו בלייבט צווישען אזעלכע מאדנע מענשען דאס „ענטזאגונגס־פעלד“ פאר דעם קאפיטאליסט?

די גרויסע שהנקייט פון דער קאפיטאליסטישער פראדוק־ציאן בעשטעהט אין דעריין, וואס ניט נאר זי רעפראדוצירט שטענ־דיג דעם לוין־ארבייטער אלס לוין־ארבייטער, נאר וואס זי פרא־דוצירט, לפי ערך פון דער אקומולאציע פון קאפיטאל, שטענדיג א רעלאטיווע איבערבעפעלקערונג פון לוין־ארבייטער. אויף דעם אופן ווערט דאס געזעץ פון דער נאכפראגע און אנבאט פון אדבייט ge־האלטען אין דעם ריכטיגען גאנג, די לוין־שוואנקונגען ווערן אויס־געצוימט אין די גרעניצען, וואס זיינען צופריעדענשטעלענד פאר דער קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע, און ענדליך איז דערמיט געזיכערט דעם ארבייטער׳ס אונבעדינגט־נויטיגע סאציאלע אב־

[264] דארט נופא, ז. 21, 22.

זיין סיסטעמאטישע קאלאניזאציע איז נישט מעהר ווי אן אויס־העלף אין א נויט, היות ווי ער האט נעבעך צו טהאן מיט פרייע מענשען און ניט מיט שקלאווען. „די ערשטע שפאניש קאלא־ניסטען אין סאנטא־דאמינגא האבען ניט בעקומען קיין ארבי־טער פון שפאניען. אבער אהן ארבייטער (ד. ה. אהן שקלאווע־רי) וואלט דאס קאפיטאל געגאנגען קאפוט, אדער וועניגסטענס וואלט געמוזט צוזאמענשרומפען צו דער קלייענר סומע, וואס יע־דער אינדיווידום קאן אנוועגדען מיט זיינע אייגענע הענד. דאס איז ווירקליך פארגעקומען אין דער לעצטער קאלאניע, וואס די ענגלענדער האבען געגרינדעט [די סוואן ריווער קאלאניע], וואו א גרויסע מאסע קאפיטאל פון זריעה, פיה און אינסטרומענטען איז אונטערגעגאנגען מחמת דעם דוחק אין לוין־ארבייטער, און וואו קיין קאלאניסט בעזיצט איצט ניט מעהר קאפיטאל וויפיעל ער קאן אליין אנוועגדען מיט זיינע אייגענע הענד."[261]

מיר האבען געזעהן, אז די עקספראפריאציע פון דער פאלקס־מאסע פון גרונד און באדען איז די גרונדלאגע פון דעם קאפיטא־ליסטישען פראדוקציאנס־אופן. דער עצם פון א פרייע קאלאניע בעשטעהט פערקעהרט דעריין, וואס דער הויפט טיל פון׳ם באדען איז נאך אלץ פאלקס־אייגענטום, און יעדער קאלאניסט קאן דערי־בער א טיל דערפון פערוואנדלען אין זיין פריוואט־אייגענטום און אין אינדיווידועלע פראדוקציאנס־מיטלען, ניט שטערענדיג די שפע־טיגערע קאלאניסטען צו טהאן דאסזעלביגע..[262] דאס איז דער סוד אי פון דעם וואוילשטאנד פון די קאלאניעס, אי פון זייער אונ־הייבארן חסרון — זייער ווידערשטאנד אנטקעגען דער קאלאני־זירונג פון קאפיטאל. „וואו לאנד איז זעהר ביליג, און אלע מענ־שען זיינען פריי, וואו יעדערער, וואס וויל, קאן לייכט קריגען א שטיק לאנד פאר זיך אליין, איז ארבייט ניט נאר זעהר טייער, רע־כענענדיג לויט דעם ארבייטער׳ס חלק אין דעם פראדוקט, נאר עם איז שווער צו קריגען קאמבינירטע ארבייט אום יעדען פריין."[263]

---

[261] דאס נופא, באנד 2, ז. 5.

[262] „כדי צו ווארן אז עלעמענט פון קאלאניזאציע, מוז דאס לאנד ניט נאר זיין אונקולטיווירט, נאר עס מוז זיין קהל׳שער אייגענטום, וואס קאן פערוואנ־דעלט ווערן אין פריוואט־אייגענטום." (דאס נופא, באנד 2, ז. 125.)

[263] דאס נופא, באנד 1, ז. 247.

דיג, ניט רעגעלמעסיג און ניט געניגענד. „זי, די לוין־ארבייט, איז אלעמאל ניט נאר צו־קליין, נאר אויך אונזיכער."[265] „אבוואויל דער פראדוקט, וואס ווערט צוטיילט צווישען דעם קאפיטאליסט און דעם ארבייטער, איז גרויס, נעהמט דער ארבייטער אזא גרויסען טייל, אז ער ווערט באלד אליין א קאפיטאליסט. . . . פון דער אנדער זייט קאנען וועניגע אנקלייבען גרויסע מאסען רייכטום, אפילו ווען זיי זאלען לעבען אומגעווענליך לאנג."[266] די ארבייטער ערלויבען בשום אופן ניט דעם קאפיטאליסט ניט צו צאהלען פאר דעם גרעסטען טייל פון זייער ארבייט. עס העלפט איהם ניט, ווען ער איז אזוי כיטרע צו אימפארטירן צוזאמען מיט זיין אייגענעם קאפיטאל אויך זיינע אייגענע לוין־ארבייטער פון אירלאנד. „זיי הערן באלד אויף צו זיין לוין־ארבייטער; זיי פערוואנדלען זיך באלד אין אונאבהענגיקע לאנד־אייגענטימער, אדער גאר אין קאנקורענטען פון זייער אלטען בעל הבית אויף דעם לוין־ארבייט מארק גופא."[267] בעגרייפט נאר די שרעקליכקייט! דער בראווער קאפיטאליסט האט אליין פאר זיין אייגען גוט געלד אימפארטירט פון אירלאנד זיינע אייגענע לעבעדיגע קאנקורענטן! דא עקט זיך דאך די וועלט! קיין וואונדער ניט, וואס וויקספיעלד קלאגט, אז עס פעהלט די שייכות און דער געפיהל פון אבהענגיקייט ביי די לוין־ארבייטער אין די קאלאניעס. „צולייב די הויכע לוין־נען, זאגט זיין תלמיד מערריוויל, „עקזיסטירט אין די קאלאניעס דער ליידענשאפטליכער בעדלאנג נאך וואלוועלער און אונטערטעניגער ארבייט, נאך א קלאס, וועלכען דער קאפיטאליסט קאן דיקטירן די בעדינגונגען, אנשטאט וואס די בעדינגונגען וועלן דיקטירט דעם קאפיטאליסט. . . . אין די אלט־ציוויליזירטע לענדער איז דער ארבייטער, הגם ער איז פריי, נאטורגעוצליך אבהענגיק פון דעם קאפיטאליסט; אין די קאלאניעס מוז אט די אבהענגיקייט געשאפען ווערן דורך קינסטליכע מיטלען."[268]

---

[265] דאוט נופא, באנד 2, ז. 116.

[266] דאוט נופא, באנד 1, ז. 131.

[267] דאוט נופא, באנד 2, ז. 5.

[268] Merivale, "Lectures on Colonization and Colonies," Lon, 1841, p 235-314 אפילו דער מילדער, פרייהענדלערישער וואלגאר עקאנאם מאלינארי זאגט: „אין די קאלאניעס, וואו די שקלאווערי איז אבגעשאפט געווארן, און די צוואנג־

ענגיגקייט פון דעם קאַפּיטאַליסט — אַן אַבסאָלוטע אָבהענגיקייט־שייכות, וועלכע דער פּאָליטישער עקאָנאָם צו הויז, אין דעם מוטער־לאַנד, קאָן מיט א גלאַט צינגעל אויס'כזב'ן אלס א פּרייַע קאָנטראַקט־שייכות פון קויפער און פּערקויפער, פון גלייך־אונ־אָבהענגיקע סחורה־בעזיצער: די בעזיצער פון דער סחורה קאַפּיטאַל און פון דער סחורה אַרבייט. אין די קאָלאָניעס אָבער ווערט אָט די שעהנע פאַנטאַזיע צורונען. די אַבסאָלוטע בע־פעלקערונג וואקסט דאָ פיעל שנעלער ווי אין דעם מוטער־לאַנד, וואָרים א סך אַרבייטער קומען דאָ אויף דער וועלט שוין אויס־געוואקסענע, און פונדעסטוועניגער איז דער אַרבייט־מאַרק שטענדיג וועניגער ווי פול. דאָס געזעץ פון נאָכפראָגע און אָנבאָט פון אַרבייט צעפאַלט אין שטיקער. פון איין זייט ווערפט די אלטע וועלט נאָכאָנאנד דאָ אַריין אן עקספּלואַטאַציע־לוסטיגען און א ענטזאָגונג־בעדירפטיגען קאַפּיטאַל; פון דער אנדער זייט שטויסט זיך אָן די רעגעלמעסיגע רעפּראָדוקציאָן פון די לוין־אַרבייטער אלס לוין־אַרבייטער אויף די אונאַרטיגסטע און טיילווייז אונבעזיצע־בארע שטערונגען. וואָס איז געוואָרן פון דער פּראָדוקציאָן פון איבעריגע לוין־אַרבייטער לפּי ערך צו דער אקומולאַציע פון קאַפּיטאַל? דער היינטיגער לוין־אַרבייטער ווערט מאַרגען אן אונ־אָבהענגיקער פּויער אָדער בעל מלאכה, וואָס אַרבייט פאר זיך אליין. ער פערשווינדט פון אַרבייט־מאַרק, אָבער — ניט אין וואַרק־האוז. אָט די שטענדיגע פערוואַנדלונג פון לוין־אַרבייטער אין אונאָבהענגיקע פּראָדוצירער, וועלכע אַרבייטן פאר זיך אליין אָנשאַפט פאר'ן קאַפּיטאַל, און אָנשטאָט צו מאכן רייכער דעם העררן קאַפּיטאַליסט, מאכן זיי זיך אליין רייך, האָט פון איהר זייט א גאנץ שדליכע צוריקווירקונג אויף די צושטענדען פון דעם אַרבייט־מאַרק. ניט נאָר בלייבט דער גראַד עקספּלואַ־טאציע פון דעם לוין־אַרבייטער ניט־אָנשטענדיג נידעריג, נאָר דער אַרבייטער פערלירט נאָך א חוץ דעם א־נאיינעם מיט דער שייכות פון אָבהענגיקייט אויך דעם געפיהל פון אָבהענגיקייט פון דעם „ענטזאָגענדען" קאַפּיטאַליסט. דערפון נעהמען זיך די אלע צרות, וועלכע אונזער ע. ג. וויקפּיעלד שילדערט אזוי בראַוו, אזוי בע־דערט און אזוי ריהרענד.

דער צושטעל פון לוין־אַרבייט, קלאָגט ער, איז ניט בעשטענ־

רים דער ארבייטער־קלאס געהערט צו איהם מיט די ביינער, איז שטענדיג פאראן אין איבערפלום און שטענדיג גרייט צו דיענען. אין די קאלאניעס אבער!

וווייקפיעלד דערצעהלט א זעהר טרויעריגען אנעקדאט. ער האט זיך אונטערהאלטען מיט אייניגע קאפיטאליסטען פון קאנארא און דעם שטאאט ניו יארק, וואו די כוואליעס פון דער אי־מיגראציע בלייבען א חוץ המעשה אפט שטעהן און לאזען אי־בער אן אבזעץ פון „איבעריג־נעווארענע" ארבייטער. „אונזער קאפיטאל," זיפצט אייניגער פון די פערזאנען פון דער מעלאדרא־מע, „אונזער קאפיטאל איז געלעגען גרייט פאר א סך אפערא־ציעס, וועלכע האבען געפאדערט א היבשע צייט־פעריאדע זיי דורכצופיהרן; האבען מיר דען אבער געקאנט אנפאנגען אזעל־כע אפעראציעס מיט ארבייטער, וועלכע, ווי מיר האבען געוואוסט, וועלען אונז באלד פערלאזען? וואלטען מיר זיכער געווען, אז מיר וועלען קאנען פעסטהאלטען די ארבייט פון אזעלכע אי־מיגראנטען, וואלטען מיר מיט פרייד זי גלייך אננעשטעלט און געצאהלט א הויכען פרייז אויך. יא, וויסענדיג אפילו אז מיר וועלען זי פערלירן, וואלטען מיר זי דאך אנגעשטעלט, ווען מיר וואלטען געווען זיכער מיט א פרישען צושטעל פון ארבייט לויט אונזערע בעדערפענישען."[270]

נאכדעם ווי וווייקפיעלד האט די ענגלישע קאפיטאליסטיש־עס אגריקולטור און איהר „קאמבינירטע" ארבייט אוועקגעשטעלט מיט פאראד אין געגענזאץ צו דער צעווארפענער אמעריקאנער אגריקול־טור־ווירטשאפט, לאזט ער אונז ניט־פיהלענדיג כאפען א בליק אויך אויף דער אנדער זייט פון דעם מעדאל. ער שילדערט די אמערי־קאנער פאלקס־מאסע אלס וואוילהאבענד, אונאבהענגיק, אונטער־נעהמעריש און פערהעלטנים־מעסיג געבילדעט, בעת „דער ענגלי־שער אגריקולטור־ארבייטער איז אן עלענדער לומפ, א פאופער.... אין וועלכען לאנד, א חוץ נאך־אמעריקא און אייניגע נייע קאלא־ניעס, שטייגען וויפיעל עס איז אריבער די לויענען פון דער פרייער ארבייט, וואס וועלט בעשעפטיגט אין דער אגריקולטור, דעם אר־בייטער'ס אונבעדינגט נויטיגע לעבענסמיטלען? . . . בלי שום

[270] דאקט גומא, ז. 191, 192.

און וואָס איז דער רעזולטאַט, נאָך ווייקפיעלד'ן נאָך, פון אָט דעם שלעכטען מצב אין די קאָלאָניעס? „אַ טענדענץ פון פאַנאַנדערוואַרפען" די פּראָדוצירער און דעם נאַציאַנאַל־פערמע־גען, „וואָס פיהרט צוריק צו דער באַרבאַריי."[269] די צעשפּליטע־רונג פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען צווישען זעהר פיעלע, אַליין־אַרבייטענדע אייגענטימער, פערניכטעט צוזאַמען מיט דער צענ־טראַליזאַציע פון קאַפּיטאַל, יעדע גרונדלאַגע פון קאָמביניירטער אַרבייט. יעדע לענגערע אונטערנעהמונג, וואָס ציהט זיך אויס אויף יאָהרען און פאָדערט אַן אויסלעג פון אַ סך פיקסירטען קאַ־פּיטאַל, שטויסט זיך אָן אויף שטערונגען זי דורכצופיהרען. אין אייראָפּאַ האַלט זיך דער קאַפּיטאַל ניט אָב אויף איין מינוט, וואָ־

אַרבייט איז ניט נתמלא געוואָרן דורך אַ געהעריגער מאַסע פון פרייער אַר־בייט, זעהט מען אַרויסטרעטען דעם היפּך פון דער ווירקליכקייט, וועלכע שפּיעלט זיך אָב פאַר אונזערע אויגען טאָג־טעגליך. מען האָט געזעהן ווי די פּשוט'ע אַרבייטער עקספּלואַטירן פון זייער זייט די אינדוסטריעלע אונטערנעהמער, ווי זיי פערלאַנגען פון זיי אַזעלכע לוינען, וועלכע שטעהען אויסער יעדען פער־העלטעניש צו דעם לעגיטימען טייל, וואָס עס קומט זיי פון דעם פּראָדוקט. אַזוי ווי די בעלי בתים פון די פּלאַנטאַציעס זיינען ניט געווען אימשטאַנד צו בעקומען אַ פּרייז פאַר זייער צוקער, וואָס זאָל זיך אויסגלייכען מיט דער הע־כערונג פון די לוינען, זיינען זיי געווען געצוואונגען צו דעקען דעם היזק ערש־טענס פון זייערע פּראָפּיטען און שפּעטער פון זייערע קאַפּיטאַלען גופא. אַ מאַסע פּלאַנטאַטאָרס זיינען אויף דעם אופן רואינירט געוואָרן, אַנדערע האָבען אָב־געשטעלט זייערע געשעפטען, כדי ניט רואינירט צו ווערן אינגאַנצען. אודאי איז בעסער, אַז אָנגעקליבענע קאַפּיטאַלען זאָלען געהן צו גרונד איידער דורות מענשען (ווי גרויסמוטיג פון דעם הערן מאָלינאַרי!); צי וואָלט אָבער ניט געווען בעסער, אַז קיינע פון די ביידע זאָל ניט געהן צו גרונד? (מאָלינאַרי, „עקאָנאָמישע עטיודען" (פּראַנצויזיש), פּאַריז 1846, ז. 51, 52.) הערר מאָלי־נאַרי, הערר מאָלינאַרי! וואָס ווערט דען פון די עשרת הדברות, פון משה און די נביאים, פון דעם געזעץ פון נאַכפּראַגע און אָנבאָט, אויב אין אייראָפּאַ קאָן דער אונטערנעהמער בערייסען דעם אַרבייטער פון זיין „לעגיטימען חלק" און אין וועסט־אינדיען דער אַרבייטער דעם אונטערנעהמער? און וואָס, איך בעט אייך, איז דער דאָזיגער „לעגיטימער חלק," וואָס איהר זייט מורה, אַז דער קאַפּיטאַליסט אין אייראָפּאַ צאָהלט ניט? דעם הערן מאָלינאַרי ווילט זיך מורא'דיג, דאָרט אין די קאָלאָניעס, וואו די אַרבייטער זיינען אַזוי „סימפּל," אַז זיי „עקספּלואַטירן" דעם קאַפּיטאַליסט, אַוועקצולאָזען אין ריכטיגען גאַנג דורך דער פּאָליציי דאָס געזעץ פון נאַכפּראַגע און אָנבאָט, וואָס אַרבייט זאָנסט גאַנץ אויטאָמאַטיש.

[269] ווייקפיעלד, דאָרט גופא, באַנד 2, ז. 52.

צו אימפּאָרטירן „האָב־ניכטסען" פון אייראָפּאַ אין די קאָלאָניעס, און אויף דעם אופן האַלטען פול פאַר דעם הערדן קאַפּיטאַליסט זיין לוינאַרבייט־מאַרק. אונטער אָט די אומשטענדען וועט אַלץ צו־געהן אויפ'ן שעהנסטען אופן אין דער בעסטער פון אַלע וועלטען.

דאָס איז דער גרויסער סוד פון דער „סיסטעמאַטישער קאָ־לאָניזאַציע." „לויט אָט דעם פּלאַן," רופט ווייקפיעלד אויס מיט טריאומף, „מוז דער צושטעל פון אַרבייט זיין אַ שטענדיגער און רעגעלמעסיגער; וואָרים ערשטענס, היות ווי קיין אַרבייטער איז ניט ביכולת זיך צו פערשאַפען לאַנד, איידער ער האָט געאַרבייט פאַר געלד, וועלען אַלע איינגעוואַנדערטע אַרבייטער, דערמיט וואָס זיי אַרבייטען קאָמבינירט פאַר לוין, פּראָדוצירן פאַר זייער אַרבייט־געבער קאַפּיטאַל צו בעשעפטיגען מעהר אַרבייט; צווייטענס, יע־דערער וואָס וועט אַוועקוואַרפען די לוין־אַרבייט און ווערן אַ גרונד־אייגענטימער, וועט טאַקע דורכדעם אַליין, וואָס ער קויפט ערד, פערזיכערן אַ פאָנד אויף אַריבערצוברענגען פרישע אַרבייט אין די קאָלאָניעס."[273]

דער פּרייז פון באָדען, וואָס דער שטאַאַט וועט שטעלען, מוז נאַטירליך זיין אַ „געניגענדער פּרייז", דאָס הייסט, ער מוז זיין אַזוי הויך, „אַז ער זאָל ניט דערלאָזען די אַרבייטער ווערן אונאָב־הענגיקע פּויערים, ביז עס וועלען זיין אַנדערע צו פערנעהמען זייער פּלאַץ אויף דעם לוינאַרבייט־מאַרק."[274] אָט דער „געניגענדער פּרייז פון באָדען" איז מעהר גאָרנישט ווי אַ שעהן־קלינגענדער אויסדרוק פאַר דעם אויסלייז־געלד, וואָס דער אַרבייטער צאָהלט דעם קאַפּיטאַליסט פאַר דער ערלויבניש זיך צוריקצוציהען פון דעם לוין־אַרבייט־מאַרק צו דעם באָדען. אַפריהער מוז ער פאַר דעם הערדן קאַפּיטאַליסט שאַפען „קאַפּיטאַל", כדי ער זאָל קאָנען עקס־פּלואַטירן מעהר אַרבייטער, און דערנאָך מוז ער שטעלען אויף דעם אַרבייט־מאַרק אַן „אַכוואָטניק" (ערזאַץ־מאַן, אַ במקום), וועלכען די רעגירונג וועט אויף זיינע קאָסטען עקספּעדירן איבער'ן ים פאַר זיין געוועזענעם הערדן דעם קאַפּיטאַליסט.

---

[273] ווייקפיעלד, דאָרט גופא, באַנד 2, ז. 192.

[274] דאָרט גופא, ז. 45.

ספק ווערן די אַקער־פערד אין ענגלאַנד, אַזוי ווי זיי זיינען א ווערטה־פול אייגענטום, א סך בעסער געשפּייזט אויפֿער די ענגלישע ערד־ארבייטער."[271] אָבער וואָס שאַדעט עס? נאַציאָנאַל־רייכטום האָט דאָך שוין איינמאָל פון נאַטור אויס דיזעלביגע בעדייטונג ווי פאָלקס־עלענד.

איז ווי זאָל מען פּאַרט היילען די אַנטי־קאַפּיטאַליסטישע חלאת פּין די קאָלאָניעס? וואָלט מען מיט איין קלאַפּ פערוואַנ־דעלט דעם גאַנצען גרונד און באָדען פון פאָלקס־אייגענטום אין פּריוואַט־אייגענטום, וואָלט מען טאַקע צערשטערט די וואָרצלען פון דער צרה, אָבער צוזאַמען דערמיט אויך — די קאָלאָניע. דער קונץ איז, צו דער'הרג'נען צוויי פליגען מיט איין קלאַפּ. זאָל די רעגירונג שטעלען אויף דער יונגפרויליכער ערד א קינסטליך־גע־מאַכטען פּריוס, אונאָבהענגיק פון דעם נעזעץ פון נאַכפראָגע און אָנבאָט, וועלכער וועט צווינגען דעם אימיגראַנט צו טהאָן א לענ־גערע צייט לוין־אַרבייט, ביז ער וועט קאָנען פערדיענען נענוג געלד צו קויפען גרונד און באָדען[272] און זיך פערוואַנדלען אין א אונאָבהענגיגען פויער. די שטיקער גרונד זאָלען פערקויפט ווערן פאַר אזא פּריוס, וואָס מאַכט נאָך שוער פאַר דעם לוין־ארבייטער זיי צו בעקומען. די געלדער, וואָס וועלען אריינקומען פון דעם פערקויף פון די דאָזיגע לענדעריען, דעם פאָנד, הייסט עס, וואָס מען וועט אַבריסען פון דעם ארבייט־לוין, דורך א פערלעצונג פון דעם הויליגען נעזעץ פון נאַכפראָגע און אָנבאָט, זאָל די רעגירונג פערווענדען פון דער אנדער זייט, לפי ערך פון זיין וואוקס, אויף

---

[271] דאַרט נופא, באנד 1, ז. 47, 246.

[272] „איהר בעהויפטעט, אז עס איז צו פערדאַנקען דער אנאייגנונג פון׳ם באָדען אוז פון קאַפּיטאַלען, וואָס א מענש, וועלכער בעזיצט גאָר נישט א חוץ זיינע הענד, נעפינט א בעשעפטיגונג אוז פערשאַפט זיך א הכנסה. . . . מען מוז אין נעגענטייל צושרייבען צו דער אינדיווידועלער אנאייגנונג פון׳ם באָ־דען, וואָס עס זיינען פאַראָ מענשען, וועלכע בעזיצען גאָר נישט א חוץ זייערע הענד. . . . וועז איהר וועלט אריין א מענשען אין א רוים אהן לופט, בעוויבט איהר איהם פון דער לופט, וואָס ער מוז האָבען צו אטהעמען. עס איז דיזעל־ביגע זאַך וועז איהר פערלאַפּט אין אייער מאַכט דעם באָדען. . . . דאָס מיינט איהם אריינזעצען אין א רוים אהן רייכטום, כדי צו מאַכען, אז זיין לעבען זאָל אבהענגען פון אייער קאַפּריז." (קאַלינס, „לעקאָנאָמיע פּאָליטיק עצט.", פּאַריז 1857, באנד 3, ז. 268—271.)

בראַנדמאַרקט, האָט ספּעציעל אין אויסטראַליע,[275] צוזאַמען מיט דעם מענשען־שטראָם, וואָס די גאָלד־מינען ציהען־צו, און מיט דער קאָנקורענץ, וואָס דער אימפּאָרט פון ענגלישע סחורה מאַכט אַפילו דעם קלענסטען האַנדווערקער, אַרויסגעבראַכט אַ גענוג גרוי־סע „רעלאַטיווע אַרבייטער־איבערבעפעלקערונג," אַזוי אַז כמעט יע־דע פּאָסט ברענגט די איוב־נאַכריכטען פון אַן איבערפילונג פון דעם אויסטראַלישען אַרבייט־מאַרק. די פּראָסטיטוציע האָט זיך דאָרט אין אייניגע ערטער אַזוי ברייטליך צעוואַקסען, ווי אויף דעם היימאַרקעט אין לאָנדאָן.

ווי די מעשה איז, אונז איז דאָ ניט נוגע דער צושטאַנד פון די קאָלאָניעס. דאָס איינציגע, וואָס אונז אינטערעסירט, איז דער סוד, וואָס איז ענטדעקט געוואָרן אין דער נייער וועלט פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע פון דער אַלטער וועלט, און איז פּראָקלאַ־מירט געוואָרן ווייט און ברייט: אַז דער קאַפּיטאַליסטישער אופן פון פּראָדוקציאָן און אַקומולאַציע, און ממילא אויך דאָס קאַפּיטאַ־ליסטישע פּריוואַט־אייגענטום, זיינען געבויט אויף דער פערניכ־טונג פון דעם פּריוואַט־אייגענטום, וואָס רוהט אויף אייגענער אַר־בייט, דאָס הייסט עס רוהט אויף דער עקספּראָפּריאַציע פון דעם אַרבייטער.

---

[275] אַזויבאַלד אויסטראַליע איז געוואָרן איהר אייגענער געזעצגעבער, האָט זי נאַטירליך אַרויסגעגעבען גינסטיגע געזעצען פאַר די קאָלאָניסטען. אַבער די ענגלישע פערשענקונג פון'ם באָדען, וואָס איז איינמאָל דורכגעפיהרט געוואָרן, שטעהט איז וועג. „דער ערשטער און הויפּטזעכליכסטער ציעל, וואָס דאָס נייע לאַנד־געזעץ פון 1862 שטרעבט איינצופיהרן, איז צו געבען דעם פאָלק לייכטערע מעגליכקייטען צו קאָלאָניזירן זיך." ("The Land Laws of Victoria," by S. Duffy, London, 1762.)

סוף פון דעם ערשטען באַנד.

עס איז העכסט כאַראַקטעריסטיש, אז די ענגלישע רעגירונג האָט יאָהרענלאַנג פּראַקטיצירט אָט די מעטאָדע פון „אורשפרינגליכער אקומולאציע," וואָס הערר וויקפיעלד האָט צוגעשריבען ספּעציעל פאר דעם געברויך פון די קאָלאָניעס. דער דורכפאל איז נאטירליך געווען פונקט אזא מיאוס'ער, ווי דער דורכפאל פון סער ראָבערט פּיעל'ס באנק־אקט. דער שטראָם פון דער עמיגראציע איז דורכדעם נאָר אבגעצוויגען געוואָרן פון די ענגלישע קאָלאָניעס אין די פעראייניגטע שטאָטען. אונטער דער צייט האָט דער פּאָרטשריט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן אין אייראָפּא, בעגלייט פון דעם אַלץ־גרעסערן דרוק פון די רעגירונגען, גע־מאכט וויקפיעלד'ס רעצעפּט איבערפליסיג. פון אַיין זייט לאָזט איבער דער אונגעהויערער און שטענדיגער מענשען־שטראָם, וואָס וועט געטריבען יאָהר אַיין יאָהר אויס אין אַמעריקא, א שטאַהנדיגען אבזוץ אין מזרח פון די פעראייניגטע שטאָטען, וויל די כוואַלע פון דער עמיגראציע פון אייראָפּא וואַרפט דאָרטן שנעלער אַריין די מענשען אויפ'ן ארבייט־מארק, אַיידער די צווייטע כוואַ־ליע פון דער עמיגראציע אין די מערב־שטאָטען קאָן זי אבווא־שען. פון דער אַנדער זייט האָט דער אמעריקאַנער בירגער־קריעג מיטגעבראכט אַלס רעזולטאט א קאָלאָסאַלען נאציאָנאַל־חוב, און מיט איהם א דרוק פון שטייערן, אן אויסוואוקס פון דער געמיינ־סטער פינאַנץ־אריסטאָקראַטיע, א פערשענקען פון אן אונגעהויערן טייל פון עפענטליכע לענדרייען צו ספּעקולאַנטען־געזעלשאַפּטען פאר דער עקספּלואַטאציע פון אייזענבאהנען, מינען א. אז. וו. — קורץ, די שנעלסטע קאָנצענטראציע פון קאַפּיטאַל. די גרויסע רע־פובליק האָט דעריבער אויפגעהערט צו זיין דאָס געבענשטע לאַנד פאר אויסוואַנדערענדע ארבייטער. די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוק־ציאָן געהט דאָרט פאָרווערטס מיט ריעזען־טריט, וועָן אפילו די ארונטערדריקונג פונ'ס לוין און דעם לוין־ארבייטער'ס אבהענגי־קייט איז נאָך וויַיט ניט ארונטערגעבראכט געוואָרן ביז צו דעם איי־נפּאַאישען נאַרמאַל־גראד.

די שענדליכע פערטיילונג פון דעם ניט־בעארבייטען קאָלאָ־ניאַל־באָדען צו אריסטאָקראטען און קאַפּיטאַליסטען מצד דער ענג־לישער רעגירונג, וואָס וויקפיעלד אליין האָט אזוי שטאַרק גע־

נאָמען-רעגיסטער.

א

אבעל, ק., איבערזעצער פון די בע־ריכטען פון דער רוסישער נעזאנדשאפט אין פעקינג, וועגען כינא, ז. 192 נ.

אגריפפא, מענענאס, דער שליח, וועמען די רוימישע פאטריציער האבען גע־שיקט צו די פלעבעער, כדי זיי איבערצו־רעדען, זיי זאלען זיך אומקעהרן אין רוים. זיין פאבעל האט זיך פערווירקליכט אין דער מאנופאקטורמעסינער צוטיילונג פון דער ארבייט. ז. 562.

אדרינגטאָן, סטעפען, 1729־1796. א נעגנער פון די אבצוימונגען אין ענג־לאנד, אין 18טען י. ה. ז. 1150.

אויגיער, מ., פראנצויזישער פובלי־ציסט, וועגען געלט. ז. 1202.

אוען, ראבערט, דער בעריהמטער אומאפיסט, 1771־1858. ז. 144 נ., ז. 456 נ., ז. 628 נ., ז. 758, ז. 788 נ., ז. 864 נ., ז. 943.

אווערסטאון, לארד (פאמוּעל דושאנס ללאיד), ענגלישער באנקיער, 1796־1883. ז. 188 נ., ז. 219 נ.

אורע, אנדרו, ענגלישער כעמיקער און שריפטשטעלער, 1778־1857. ז. 414, 457 נ., 499, 543 נ., 545 נ., 546 נ., 573, 574 נ., 590 נ., 601 נ., 630 נ., 654, 655 נ., 657 נ., 662 נ., 677 נ., 683 נ., 684 נ., 868 נ., 875 נ., 881.

אורקהארט, דייוויד, ענגלישער פוב־ליציסט און דיפלאמאט, 1805־1877. ז. 152 נ., 567 נ., 791 נ., 1159 נ., 1183 נ., 1185 נ.

אטווייי, דושיי. ה., ז. 423 נ.

אטענאָאום, גריכישער גראמאטיקער (נעלעבט אין ערשטער העלפט פון 2טען י. ה.). וועגען רעכען־נעלד, ז. 153 נ.; וועגען נייציגקייט, ז. 201 נ.

איזאקראטעס, בוזירים, גריכישער רעדנער און לעהרער פון רהעטאריק, 486־338 פ. ק. ז. 572 נ.

אייקין, דושאהן, 1747־1822. וועגען דער אינדוסטריע פון מאנטשעסטער, ז. 939, 940, 940, 1187 נ., 1202.

אלמסטער, פרעדריק לאָו, אמע־ריקאנער אגראנאם, ?־1822. ז. 300 נ.

אנדערסאָן, א., ענגלישער עקאנא־מיסט, היסטאריקער פון האנדעל, 1692־1765. ז. 1178, 1201.

אנדערסאָן, דושויימס, ענגלישער עקאנאמיסט 1739־1808. ז. 793 נ., 980 נ., 1155 נ.

אנטיפאטראס פון טהעסאלאניקע, גריכישער דיכטער. בעגריסט די ערפינ־דונג פון דער וואסער־מיהל, ז. 636.

אפדייק, דושארדוש, אמעריקאנער פאליטיקער און עקאנאם, 1880־1805. ז. 249 נ.

אפפיאָן, רוימישער געשיכטשרייבער (נעלעבט אין 2טען י. ה.). וועגען די רוי־מישע פלעבעער, וואס זיינען רואינירט ג־ווארן דורך דעם קריעג־דיענסט, ז. 1152 נ.

ארטעם, דושיאמאריא, איטאליעני־

מיט אַ געפיהל פון דאַנקבאַרקייט פאַר דער זכיה צו האָבען גע־קאָנט אַריינברענגען דאָס וויכטיגסטע און טיעפסטע סאָציאַליסטישע ווערק אין דער אידישער ליטעראַטור, זאָל אָט די אַרבייט מיינע — אויפריכ־טיג אַן אַרבייט פון ליעבע — זיין געווידמעט אַלע גע־טרייע אידישע אַרבייטער, וועלכע זוכען אויף זייערע אייגענע און פערשיידענע וועגען צו פערווירקליכען דעם גרויסען סאָ־ציאַליסטישען אידעאַל אין לעבען.

דערביי וויל איך אויסדריקען אַ דאַנק און אָנערקענונג מיין לעבענס חבר, דר. קאַטערינאַ עווזעראָוו מעריסאָן, פאַר איהר מיט־הילף, מיט ראַטה און טהאַט, אין פיעלע פעלען פון שפּראַכליכע שווערינקייטען ביי דער איבערזעצונג פון אָט דעם ווערק, ווי אויך אין דער אַרבייט פון לייענען די קאָרעקטורען.

דער איבערזעצער.

אנוסט בלאַנקי, פראַנצויזישער עקאָנאָם, 1798-1854. ז. 421 נ., 524 נ.

בלאָק, מאַרים, פראַנצויזישער עקאָנאָם און סטאַטיסטיקער, 1816-1901. ז. 46.

בלייקעי, ראַבערט, ענגלישער שרייבער, 1795-1878. ז. 1144 נ.

בעללערס, דזשאַהן, ענגלישער פילאַנטראָפּ און קאָמוניסט, 1654-1725. ז. 199 נ., 210 נ., 221 נ., 506 נ., 541 נ., 668 נ., 752 נ., 766 נ., 975 נ.

בענטהאַם, דזשערעמי, ענגלישער יוריסט און פילאָזאָף, 1748-1832. ז. 267, 966 נ.

בעקקאַריא, טשעזאַרע, איטאַליענישער פילאָזאָף און פּובליציסט, פערפאַסער פון דעם בעריהמטען ווערק וועגען „פערברעכען און שטראָף", 1735-1794, ז. 569 נ.

בערקלעי, דזשאָרדזש, ענגלישער פילאָזאָף, 1685-1735. ז. 522 נ., 551 נ.

ברוגהאַם, הענרי, ענגלישער שטאַאַטסמאַן און שרייבער, 1778-1868. ז. 1202 נ.

ברוקנער, פאַרלויפער פון מאַלטהוס. ז. 978 נ.

בריי, דזשאַהן פראַנצים, ענגלישער קאָמוניסט, אַווען'ס תלמיד. ז. 105 נ.

ברייט, דזשאַהן, ענגלישער פּאָליטיקער, אַנפיהרער פון קאַמף נעגען די קאָרן־געזעצען, 1811-1889. ז. 387, 431, 1035 נ., 1079 נ., 1186 נ.

ג

גאַליאַני, פערנאַנדאָ, איטאַליענישער עקאָנאָם, 1728-1787. ז. 113 נ., 138 נ., 151 נ., 241 נ., 489 נ., 1025 נ.

גאַנילה, שאַרל, פראַנצויזישער עקאָנאָם, 1758-1836. ז. 124 נ., 264 נ., 701 נ.

גאַסקעל, עליזאַבעטה קלעגהאָרן, ענגלישע שרייבערין, 1810-1865. ז. 681, 695 נ.

גאַרניע, זשערמעין, פראַנצויזישער עקאָנאָם, 1754-1821. ז. 566 נ., 867 נ.

גוליך, גוסטאַוו פאָן, רייטשער עקאָנאָמיסט. ז. 40, 1192.

גיסבאָרן, טהאָמאַס, ענגלישער עטהיקער, 1758-1846. ז. 1201 נ.

גלאַדסטאָן, וויליאַם עוואַרט, ענגלישער שטאַאַטסמאַן, 1809-1898. ז. 453 נ., 708, 1037, 1173.

געטהע, וואַלפגאַנג, דייטשער דיכטער, 1750-1832. ז. 105 נ., ציטאַטע, „וואו בעגריפען פעהלען, א. אז. וו."; ז. 132, ציטאַטע פון פאַוסט: אים אָנפאַנג וואַר די טהאַט"; ז. 410, ציטאַטע, „זאָל דער קומער אונז קימערן, א. אז. וו."; ז. 938, 1131 נ.

גענאָעסי, אַנטאָניאָ, איטאַליענישער פילאָזאָף און עקאָנאָמיסט, 1712-1769. ז. 233 נ.

גערהאַרדט, קאַרל פריעדריך, כעמיקער, 1816-1856. ז. 473 נ.

גראָוו, וויליאַם ראָבערט, ענגלישער נאַטור־פאָרשער, 1811-1896. ז. 825 נ.

גריי, דזשאַהן, א שילער פון אַווען, 1798-1850. ז. 105 נ.

גרעג, ראָבערט הייד, ענגלישער פאַבריקאַנט און עקאָנאָמיסט, 1795-1875. ז. 443 נ.

גרעגואַר, ה., וועגען שטיק־לויז. ז. 872 נ.

גרעי, סער דזשאָרדזש, ענגלישער שטאַאַטסמאַן, 1799-1882. ז. 439, 1057.

ד

דאָבלדיי, טהאָמאַס, ענגלישער פּובליציסט און קאָמוניסט, 1790-1870. ז. 1197.

דאומער, געאָרג, פריעדריך, דיכטער און רעליגיאָנס־פילאָסאָפישער שרייבער, 1800-1875, ז. 438 נ.

דאַנטע, אליגערי, איטאַליענישער

שער עקאָנאָם, 1715-1790. ז. 978 נ., ז. 1029.

אַריסטאָטעל, נריכישער פילאָזאָף, נאַטורפאָרשער און פּאָליטיקער, (געלעבט 384-322 פאַר קריסט.) ז. 91, 125 נ., 131 נ., 250 נ., 507 נ., 636

אַרכימעדעס, נריכישער מאַטעמאַטיקער (געלעבט 287-212 פאַר קריסט.) ז. 466 נ.

אַרלעדזש, דזש. ט., אַרצט, וועגען די טעפּער, ז. 372.

אַרקרייט, ריטשאַרד, ערפינדער פון דער שפּין־מאַשין, 1732-1792. ז. 574, 662 נ., 585, 593, 670, 766.

אַשוואָרטה, הענרי, באַוועל־מאַנגאַט פילאַנטראָפּ 1794-1880. ז. 439, 632.

אַשלעי, לאָרד, (גראָף שאַפטסבורי), ענגלישער פילאַנטראָפּ און שטאַאַטסמאַן. 1801-1855. ז. 627 נ., 645 נ., 1075.

ב

באַבעדזש, טשאַרלז, ענגלישער מאַטעמאַטיקער און עקאָנאָמיסט, 1792-1871, ז. 539 נ., 544 נ., 583 נ., 608 נ., 630 ביז 631 נ.

באָטלער, סאַמיועל, ענגלישער סאַטיריקער, 1612-1680. ז. 57 נ.

באַלזאַק, האָנאָרע דע, פראַנצויזישער ראָמאַניסט־דיכטער, 1799-1850. שאַטירונגען פון דעם געלל־נייציגען, ז. 930 נ.

באָלינגבראָק, הענרי סט. דזשאָהן, ענגלישער שטאַאַטסמאַן און שרייבער, 1678-1751. ז. 1195.

באַללאַרד, דר., וועגען דעם מינימאַל־רוים פאַר יעדער פּערזאָן אין שלאָף־צימער און אין אַרבייט־צימערן, ז. 735.

באַסטיאַ, פראַנצויזישער עקאָנאָם און פרייהענדלער 1801-1850. ז. 44, 94, 125 נ., 294 נ., 637, 886.

באַקסהאָרן, מאַרקוס, פּראָפעסאָר פון געשיכטע אין לעידען אוניווערזיטעט, 1602-1653, ז. 669 נ.

באַרבאָן, ניקאָלאַס, ענגלישער עקאָנאָמיסט, 1640-1698. ז. 55 נ., 56 נ., 58, 187 נ.; ז. 196 נ.; 218 נ., 979 נ.

באַרטאָן, דזשאָהן, ענגלישער עקאָנאָם. ז. 1005 נ.; 1073 נ.

בואַלע, עטיען, אויבערריכטער אין פּאַריז, 1200-1269. ז. 762.

בואַלאָ־דעפּרעאָ, פראַנצויזישער סאַטיריקער, 1636-1711. זעה מאָלליער.

בואַגילבער, פּיער לע פּעזאָן, פראַנצויזישער עקאָנאָם, 1646-1714. ז. 197, 214 נ.

בוירק, עדמונד, ענגלישער שטאַאַטסמאַן און שרייבער, 1729-1797. ז. 315 נ., 356 נ., 502 נ., 1147 נ., 1203 נ.

בוקאַנאַן, דייוויד, ענגלישער עקאָנאָמיסט, 1779-1848. ז. 191 נ., 878 נ., 1156 נ.

בושע, פיליפּ, פראַנצויזישער געשיכטס־שרייבער, סען־סימאָן'ס תלמיד, 1796-1865.. ז. 1175 נ.

ביטשער סטאָו, האַרריעט, אַמעריקאַנער שרייבערין, פערפאַסערין פון „אַנקעל טאָם'ס קאַבין", 1812-1886. ז. 1157 נ.

ביילעי, סאַמועל, ענגלישער פילאָזאָף און עקאָנאָמיסט, 1791-1870. ז. 77 ., 127 נ., 87, 97 נ., 128 נ., 150 נ., 839 נ., 967 נ.

ביינס, עדוואַרד, ענגלישער פּובליציסט און פּאָליטיקער, 1800-1890. וועגען מאַשינען, ז. 604, 608.

בייקאָן, פראַנצים, ענגלישער שטאַאַטסמאַן און פילאָזאָף, 1561-1626. ז. 607 נ., 1140, 1141 נ.

בייקער, ראַבערט, פאַבריק אינספּעקטאָר. זיינע בעריכטען, ז. 458 נ., 622, 665, 666, 702.

בלאַנקי, אַדאָלף זשעראָם, דער ברודער פון'ם בעריהמטען רעוואָלוציאָנער,

חאם, ווילהעלם פאן, שרייבער וועגען אנריקולטור, 1820-1880. ז. 789 נ.

האמער, גריכישער דיכטער, דער אנגענעבענער פערפאסער פון דער איליאדע און אדיסיי. ז. 96 נ., 570 נ.

האנטער, דר. הענרי דזשוליאן, ז. 620, 1049, 1054, 1060.

האפקינס, טהאמאס, ז. 349 נ.

האקסלעי, טהאמאס הענרי, ענגלישער נאטור־פארשער, 1825-1895. ז. 756 נ.

האראץ, רויפישער דיכטער פון 65 ביז 8 פאר קריסט. ז. 1129.

הארנער, פראנסיס, ענגלישער פאליטיקער, 1778-1817. ז. 1201 נ.

הארנער, לעאנארד, ענגלישער פאבריק־אינספעקטאר, 1785-1864. ז. 341 נ., 365 נ., 366, 422 נ., 434, 439 נ., 623, 625, 645, 647, 667 נ., 865 נ.

הארריס, דזשויסם, ענגלישער דיפלאמאט און שרייבער, 1746-1820. ז. 569 נ.

הארריסאן, וויליאם, ענגלישער היסטאריקער, 1534-1593. ז. 1176 נ.

הויגע, הענריך, דיכטער, 1799-1856. ז. 460 ציטירט דעם אויסדרוק „שלאנג פון אלע זייערע צרות", ז. 966 נ.

היראניומס, דער הייליגער, 340-420. ז. 156 נ.

העגעל, געאָרג וו. פריעדריך, פילאזאף, 1770-1831. ז. 50, 69 נ., 139 נ., 156, 256 נ., 273 נ., 398 נ., 473, 567 נ., 943 נ.

העלוועטיום, קלאד אדריען, פראנצויזישער פילאזאף, 1715-1771. ז. 966 נ.

הענרי דער דריטער, קיניג פון פראנקרייך, 1551-1589. ז. 200.

העראקליט, גריכישער פילאזאף, צרום 500 יאהר פאר קריסט. לעסאל וועגען העראקליט, ז. 160 נ.

העררענשוואנד, א פיזיאקראט, געשריבען פראנצויזיש, 1730-1807. ז. 184 נ.

ו

וואבאן, סעבאסטיאן, בעריהמטער פראנצויזישער אינזשעניער און עקאנאם, 1633-1707. ז. 213.

וואט, דזשיימס, ערפינדער פון דאמף־מאשין, 1736-1819. ז. 585, 586.

וואטסם, דזשאהן, ענגלישער פאליציאל־רעפארמער, 1818-1887. ז. 864 נ.

וואטסאן, סער טהאמאס, ענגלישער הינזענייקער, 1792-1882. ז. 609 נ.

וואיקאנסאן, זשאק, פראנצויזישער מעכאניקער, 1709-1782. ז. 593.

וואליים, ראבערט, ענגלישער פובליציסט, 1697-1771. ז. 549 נ.

וואלף, כריסטיאן, דייטשער פילאזאף, 1679-1754. ז. 966 נ.

וואלף ווילהעלם, קאמוניסט, מארקס' פריינד, 1809-1864. ז. 52.

וואנדערלינט, דזשייקאב, ענגלישער עקאנאם, גענשט. 1740. ז. 187 נ., 198 נ., 220 נ., 416 נ., 420 נ., 487 נ., 515 נ., 542 נ., 979 נ.

ווהיטני, אילי, ערפינדער פון מאשין „קאטאן־דזשין," 1765-1825. ז. 596.

וויאט, דזשאהן, ענגלישער ערפינדער, 1700-1766. ז. 578.

וויד, דזשאהן, ענגלישער שריפטשטעלער, 1788-1875. ז. 369 נ., 413 נ., 985 נ.

וויד, ווייצ פרעז. פעראייניגטע שטאאטען פ. אמער. ז. 38.

וויילאנד, פראנסיס, אמעריקאנער פובליציסט און עקאנאם, 1796-1865. ז. 249 נ., 317 נ.

וויקפיעלד, עדווארד גיבבאן, ענגלישער קאלאניאל־פאליטיקער, 1796-

דיכטער, פערפאסער פון דער „געטליכער קאָמעדיע", 1265-1321. ז. 374, 157.

דאָנינג, ט. דזש., ענגלישער טרייד־יוניאָן פיהרער, 1799-1873. ז. 865, 870.

דאָפערין, מאַרקיז, ענגלישער שטאַאַטסמאַן, 1826-1902. ז. 1126.

דאָפפי, סער טשאַרלז, איירישער רעוואָלוציאָנער, שפּעטער קאָלאָניאַל־פּאָלי־טיקער, 1816-1903. ז. 1223.

דאַרווין, טשאַרלז, ענגלישער נאַטור־פאָרשער, 1809-1882. ז. 531 נ., 578 נ.

דופּאָן, פּיער, פראַנצ. דיכטער, 1821-1870. ז. 1102 נ.

דוקפּעטיאָ, עדואַרד, בעלגישער פּובליציסט, גענעראַל אינספּעקטאָר פון די טורמעס, 1804-1868, ז. 1068 און 1070 נ.

דזשאָנס, ריטשארד, ענגלישער עקאָ־נאָמיסט, 1790-1855. ז. 473 נ., 498 נ., 511 נ., 520, 897, 928 נ., 946 נ., 1006 נ.

דזשיימס דער ערשטער, קיניג פון שאָטלאַנד און שפּעטער פון ענגלאַנד, 1566, 1625. ז. 1141, 1166, 1171.

דיאָדאָרוס, סיקולוס, גריכישער גע־שיכט־שרייבער. ז. 217 נ., 357 נ., 529 נ., 572 נ., 803 נ.

דידעראָ, דעני, פראַנצויזישער שריי־בער, פערפאַסער פון דער גרויסער ענצי־קלאָפּעדיע, 1713-1784. ז. 203

דיעצגען, יאָזעף, פילאָסאָף און פּוב־ליציסט, 1827-1888. דערמאָהנט אין „נאָכ־וואָרט," ז. 45.

דיקענס, טשאַרלז, ענגלישער ראָמאַ־ניסט, 1812-1870, זיין שילדערונג פון ביל סייקס, ז. 692.

דע וויטט, זשאַן, האָלענדישער שטאַאַטסמאַן, 1625-1672, ז. 979 נ., 1197.

דעמולין, קאַמיל, פּובליציסט און מיטגליעד פון קאָנווענט אין דער פראַנ־צויזישער רעוואָלוציע, 1760-1794. ז. 1175.

דעסטוט דע טראַסי, אַנטואַן, פראַנצויזישער פילאָזאָף און עקאָנאָם, 1754-1836. ז. 123 נ., 239 נ., 248 נ., 506 נ., 509 נ., 1033.

דעפאָו, דאַניעל, ענגלישער שריי־בער, פערפאַסער פון „ראָבינסאָן קרוזאָ," 1661-1731. ז. 978 נ.

דעקאַרט, רענע, פראַנצ. פילאָזאָף. 1596-1650. ז. 607 נ.

דע קווינסי, טהאָמאַס, ענגלישער פּובליציסט און עקאָנאָמיסט. 1785-1859. ז. 615 נ.

דריידען, ענגלישער דיכטער, 1631-1700. ז. 367 נ.

ה

האָבבס, טהאָמאַס, ענגלישער פילאָ־זאָף, 1588-1679. ז. 259 נ., 607 נ., 979 נ.

האָבהאַוז, סער דזשאהן, ענגלי־שער שטאַאַטסמאַן, 1786-1869. זיין פאַב־ריק געזעץ, ז. 440 נ.

האָדזשסקין, טהאָמאַס, ענגלישער סאָציאַל־רעפאָרמער און עקאָנאָמיסט, 1787-1869. ז. 528 נ., 549 נ., 543 נ., 841 נ., 905 נ., 1187 נ.

האָונטאַן, דזשאהן, ענגלישער עקאָ־נאָמיסט, געשטאָרבען 1705 ז. 668 נ.

האַועל, פאַבריק־אינספּעקטאָר, ז. 346 נ., 411, 443 נ.

האָוויט, וויליאַם, ענגלישער שריי־בער, 1792-1879. ז. 1189.

האָטטאָן, טשאַרלס, ענגלישער מאַ־טעמאַטיקער, 1737-1823. ז. 577 נ.

האָלינסהעד, ראַפאעל, ענגלישער כראָניקער, געשט. 1580. ז. 1166 נ.

האַללער, קאַרל, לודוויג פאָן, פּוב־ליציסט. 1788-1854. ז. 607 נ.

טרעמענחיר, יוה סעימאר, ענגלישער פובליציסט און פאליטיקער, 1804־1893. ז. 378, 400 נ.

טשאלמערס, טהאמאס, ענגלישער טעאלאג און עקאנאמיסט. 1780־1847. ז. 238 נ., 247 נ., 979 נ.

טשאמבערליין, דושאזעף, ענגלישער שטאטסמאן, נעב. 1836. ז. 1023 נ.

טשארלס דער ערשטער, קיניג פון ענגלאנד, 1600־1649. ז. 1141.

טשיילד, דושאסוא, ענגלישער פוחר און עקאנאמיסט, 1630־1699. ז. 1203 נ.

טשערניישעווסקי, ניקאלאי, רוסישער סאציאליסטישער שריפטשטעלער, 1828־1889. ז. 44.

י

יאנג, ארטהור, ענגלישער אגראנאם און סטאטיסטיקער, 1741־1820. ז. 186 נ., 349 נ., 1071, 1082 נ.

יאקאב, וויליאם, ענגלישער סטאטיסטיקער, 1762־1851. ז. 63, 334.

יאראנטאן, אנדרו, ענגלישער טעכניקער און אנראנאם, 1664־1616. ז. 542.

יוהם, דיוויד, ענגלישער פילאזאף און היסטאריקער, 1711־1776. ז. 186 נ., 187 נ., 806 נ., 979 נ.

ל

לאבארד, אלעקסאנדער דע, פראנצויזישער עקאנאם, 1774־1842. ז. 835 נ.

לאדרדייל, לארד דושיימס, ענגלישער פאליטיקער און עקאנאמיסט, 1759־1839. ז. 542 נ.

לאו, זשאן, פינאנציער און עקאנאם, 1671־1729, ז. 138 נ.,

לאוורן, לעאנס דע, פראנצ. אנראנאם און עקאנאמיסט, 1880־1809. ז. 780 נ., 834 נ.

לאורענט, אגוסט, פראנצויזישער כעמיקער, 1807־1856. ז. 473 נ.

**לאנצעלאטי, איטאליענישער היסטאריקער, 1575־1643. ז. 668.

לאסאל, פערדינאנד, 1825־1864. ז. 33 נ., 160 נ.

לאק, דושאהן, ענגלישער פילאזאף, 1632־1704. ז. 65 נ., 138 נ., 154 נ., 189 נ., 229 נ., 607 נ., 979 נ.

לואי, באנאפארט, (נאפאלעאן דער דריטער), ז. 421.

לואי, פיליפ, קיניג פון פראנקרייך, דער „בירגער קעניג", ז. 423 נ.

לוטהער, מארטין, 1483־1546. ז. 205 נ., 293 נ., 473 נ., 937 נ.

לוקרעציום, טיטום, רוימישער דיכטער, 98־55 פ. ק. ז. 327 נ.

ליכנאווסקי, פירשט פעליקס, שריפטשטעלער, מיטגליעד פון דער דייטשער נאציאנאל־פערזאמלונג אין 1848. ז. 936.

לינגע, ניקאלאס, פראנצויזישער פובליציסט, 1736־1794. ז. 353 נ., 438 נ., 977 נ., 1169 נ.

ליעביג, יוסטום, פאן, (אין טעקסט שטעהט על פי טעות „יאהאן פ.") כעמיקער, 1803־1873. ז. 363 נ., 510 נ., 601 נ., 792, 904 נ.

ליקורג, לעגענדארישער נעזעצגעבער פון די ספארטאנער אין 2טער העלפט פון 9טען י. ה. פ. ק. ז. 663.

לעווי, לעאן, ענגלישער סטאטיסטיקער, 1821־1888. ז. 1161 נ.

לעטראן, גילאם פראנסוא, פראנצויזישער פיזיאקראט, 1728־1780. ז. 57 נ., 62 נ., 139 נ., 154 נ., 176 נ., 181 נ., 220 נ., 240 נ., 241, 242, 248, 320 נ.

לעינג, סאמועל, ענגלישער שרייבער און רייזענדער, 1780־1868. ז. 302 נ., 1025 נ., 1048 נ., 1075 נ.

לעמאנטעי, פיער עדוארד, פראנ־

1862. ז. 408 נ., 506 נ., 920, 1075, 1210 ביז 1221.

ווילסאָן, דזשיימס, ענגלישער עקאָנאָם, 1805-1860. ז. 348.

ווילירס, ענגלישער פּאַרלאַמענטאַריער. ז. 407 נ.

וויסערינג, האָלענדישער עקאָנאָם. ז. 788 נ.

וויקאָ, דזשיאָוואַני באַטיסטאַ, איטאַליענישער פילאָזאָף, 1668-1744. ז. 578 נ.

ווירטה, מאַקס, דייטשער עקאָנאָם, 1822-1900. ז. 117, 348 נ.

וועדזשוואוד, דזשאָסיאַ, ערפינדער פון מאָדערנער טעפּעריי, 1730-1795. ז. 405.

וועללינגטאָן, הערצאָג פון, בעריהמטער ענגלישער גענעראַל, 1769-1852. ז. 183 נ.

וועסט, עדוואַרד, ענגלישער עקאָנאָם, 1782-1828. ז. 793 נ., 852-3 נ.

ווערדי, פּיעטראָ, איטאַליענישער עקאָנאָם, 1728-1797. ז. 67 נ., 137 נ., 202 נ.

ז

זיבער, ניקאָלאַי, רוסישער עקאָנאָם, 1844-1888, ז. 46.

זיסמאָנדי, זיסמאָנד דע, זשאַן שאַרל, פראַנצויזישער עקאָנאָם און היסטאָריקער, 1773-1842. ז. 236 נ., 263 נ., 489 נ., 840 נ., 893 נ., 911 נ., 919 נ., 924 נ., 941 נ., 968, 1011 נ., 1032 נ., 1206 נ.

זשואַרעץ, בעניטאָ, פּרעזידענט פון דער מעקסיקאַנער רעפּובליק, 1806-1861. חאָט אָבגעשאַפט דעם פּעאָנאַזש אין מעקסיקאָ, ז. 255 נ.

ט

טאָונסענד, דזשאָזעף, ענגלישער נאָטורפאָרשער און מעדיצינער, 1816-1739. ז. 978 נ., 979 נ., 1030 נ.

טאָקעטט, דזשיי ד., ז. 564 נ., 1143 נ., 1185 נ.

טאָקער, דזשאָסיאַ, ענגלישער עקאָנאָם, 1712-1799, ז. 416 נ. 979 נ., 1203 נ.

טאָררענס, ראָבערט, ענגלישער עקאָנאָם, 1780-1864. ז. 245 נ., 260 נ., 281 נ., 631 נ., 684.

טהאָמפּסאָן, ווילאָם, ענגלישער עקאָנאָם, 1785-1833. ז. 564 נ.

טהאָמפּסאָן, סער בענדזשאַמין (גראַף רומפאָרד), ענגלישער פילאָנטראָפּ און שריפטשטעלער, 1753-1814. ז. 951.

טהאָרנטאָן, ווילאָם טהאָמאָס, ענגלישער עקאָנאָם, 1813-1880. ז. 260 נ., 409 נ. 1139.

טהונען, פאָן הענריך, דייטשער עקאָנאָם, 1783-1850. ז. 986 נ.

טהוצידידעס, גריכישער געשיכטסשרייבער, 460-400 פ. ק. ז. 570 נ.

טהיער, אַדאָלף, פראַנצויזישער שטאַאַטסמאַן און היסטאָריקער, 1797-1877. ז. 692 נ., 1131.

טופנעל, טהאָמאָס דזשיי., ענגלישער צאָהנאַרצט און היניעניקער. 1810-1889. ז. 400 נ.

טופּפּער, מאַרטין פאַרקוואַר, ענגלישער דיכטער, 1810-1889. ז. 966.

טוק, טהאָמאָס, ענגלישער עקאָנאָם, 1774-1858. ז. 450 נ.

טורגאָ, אַנן ראָבערט זשאַק, פראַנצויזישער עקאָנאָם און פיזיאָקראַט, 1727-1781. ז. 274 נ., 487 נ., 836 נ.

טעמפּל, סער ווילאָם, ענגלישער שטאַאַטסמאַן און שריפטשטעלער, 1628-1699. ז. 979 נ.

מיראבא, נאבריעל ריקעטטי, מיטגליעד פון רער נאציאנאל־פערזאמלונג, פראנצויזישער פובליציסט און פאליטיקער. 1749-1791. ז. 748, 1137, 1161 נ., 1182, 1198.

מיראבא, רער עלטערער, פראנצויזישער פיזיאקראט, 1715-1789. ז. 979 נ., 1210 נ.

מענדעלסזאהן, מאזעס, פילאזאף, 1729-1786. ז. 50.

מערוויול, הערמאן, ענגלישער שטאטסמאן און עקאנאמיסט, 1806-1874. ז. 1010, 1217.

מערסיער, רע לא ריוויער, פראנצויזישער פיזיאקראט, 1720-1794. ז. 165 נ., 167 נ., 197 נ., 224 נ., 228 נ., 239 נ., 245 נ., 291 נ.

נ

נאסמיטה, דזשיימס, ערפינדער פון ראמף־האמער, 1808-1890. ז. 681.

נארטה, סער דאדלע, ענגלישער פיזיקער און עקאנאם, 1641-1691. ז. 154 נ., 184 נ., 190 נ., 607 נ.

ניומאן, פרענסים ווילים, ענגלישער שריפטשטעלער און עקאנאם, 1805-1897. ז. 1155.

ניומאן, סאמועל פיליפס, אמעריקאנער פילאזאף און עקאנאם, 1842-1796. ז. 243, 316.

ניומארטש, ווילים, ענגלישער סטאטיסטיקער, 1820-1882. ז. 450 נ.

ניונהאם, ג. ל., ז. 952 נ.

ניעבוהר, בערטהאלד געאָרג, גישיכטשרייבער און פילאלאג, 1776-1831. ז. 356 נ.

ס

סאדלער, מייקעל טהאמאס, ענגלישער סאציאל־רעפארמער און עקאנאם, 1780-1835. ז. 513 נ., 1075, 1117 נ.

סאמערס, ראבערט, ענגלישער שריפטשטעלער, 1822-1891. ז. 1160.

סאנדערס, ר. דזשיי., פאבריק־אינספעקטאר, ז. 459, 628 נ.

סאפאקלעס, גריכישער טראגעדיען־פערפאסער, 496-400 פ. ק. ז. 201 נ.

סולליִ, מאקסימיליאן דע בעטהיון, פראנצויזישער שטאטסמאן און עקאנאם, 1560-1641. ז. 579 נ.

סטאלבערי, גראף כריסטיאן, דיכטער, 1748-1821. ז. 636.

סטאפפארד, ווילים, ענגלישער שריפטשטעלער, 1554-1612. ז. 1177 נ.

סטאפלטאן, מיטגליעד פון ענגלישען פארלאמענט. ז. 950.

סטוארט, דזשיי., פאבריק־אינספעקטאר אין שאטלאנד. ז. 439, 476 נ.

סטוארט, דזשיימס (דענהאם), ענגלישער עקאנאם, 1712-1780. ז. 220, 226 נ., 272 נ., 517 נ., 672 נ., 872 נ., 978 נ., 1031 נ., 1180.

סטוארט, דאגלאס, ענגלישער פילאזאף, 1753-1828. ז. 498 נ., 537 נ., 562 נ., 761 נ.

סטראהאן, ווילים, ענגלישער מאלער און פערלענער, 1715-1785. ז. 979 נ.

סטרייטזש, דזשאהן, ענגלישער היגיעניקער. ז. 930 נ.

סטרייפ, דזשאהן, קירכליכער היסטאריקער און ביאגראף, 1643-1737. ז. 1166 נ.

סיימאן, סער דזשאהן, ענגלישער היגיעניקער און דעמאגראף, 1816-1904. ז. 621, 729, 1043, 1045, 1048, 1057, 1082, 1083.

סייקס, ביללִ (זעה ריקעטס).

סיניאר, ווילים נאסאו, ענגלישער עקאנאם, 1790-1864. ז. 347-840, 499, 682

צוויזישער עקאנאמישער שרייבער, 1826-1762. ז. 565 נ.
לעסינג, גאטהאלד אפרים, דייטשער דיכטער און קריטיקער, 1781-1729. ז. 50.

מ

מאודסלעי, הענרי, ענגלישער ערפינדער, 1831-1771. ז. 598.
מאורער, געאָרג לודוויג פאָן, דייטשער שטאאטסמאן און רעכט־היסטאריקער, 1872-1790. ז. 110 נ., 359 נ.
מאלטהום, טהאמאס, ראבערט, ענגלישער עקאנאמיסט, 1834-1766. ז. 247 נ., 323 נ., 487 נ., 549 נ., 793 נ., 828 נ., 874, 905 נ., 914 נ., 928 נ., 930 נ., 942, 946, 960 נ., 978 נ., 1011 נ., 1031 נ.
מאלינארי, גוסטאוו דע, בעלגיש־פראנצויזישער עקאנאם, 1911-1819. ז. 660 נ., 945 נ., 1218 נ.
מאליער, זשאן באטיסט, פראנצויזישער קאמעדיענ־דיכטער, 1673-1622. ז. 1039 נ. — מארקס האט דא צוגעשריבען מאליער'ן א ציטאטע, וואס בעלאנגט גאר צו באילו.
מאמסען, טהעאדאר, אלטערטהומס־פארשער און היסטאריקער, 1903-1817. ז. 260 נ., 255 נ.
מאן, טהאמאס, ענגלישער סוחר און עקאנאם, 1641-1571. ז. 804 נ.
מאנדעוויל, בערנארד דע, ענגלישער שרייבער, 1733-1670. ז. 553 נ., 976.
מאנטאלעמבערט, שארל, פראנצויזישער פובליציסט און שטאאטסמאן, 1870-1810. ז. 736.
מאנטעל, אמאן אלעקסים, פראנצויזישער היסטאריקער, 1850-1769. ז. 1179 נ.
מאנטעסקיו, שארל, פראנצויזישער פובליציסט און שטאאטסרעכטלער, 1689-1755. ז. 139 נ., 188 נ., 677 נ., 1196 נ.
מאססעי, דזשאזעף, ענגלישער סטאטיסטיקער און עקאנאמיסט, נעשטארבען 1784, ז. 806 נ.
מאקגרעגאר, דזשאהן, ענגלישער סטאטיסטיקער און היסטאריקער, 1857-1797. ז. 416.
מאקלארען, דזשיימס, ז. 148 נ.
מאקליוד, הענרי, דאניעל, ענגלישער עקאנאמיסט, 1902-1821. ז. 94, 234 נ.
מאקקאללי, טהאמאס ב., ענגלישער היסטאריקער און שטאאטסמאן, 1859-1800. ז. 415 נ., 422.
מאקקולאך, דזשאהן, ראמסיי, ענגלישער עקאנאמיסט, 1864-1789. ז. 219 נ., 229 נ., 233 נ., 416, 499, 637, 684, 691 נ., 816 נ., 963., 967.
מאר, טהאמאס, ענגלישער שטאאטסמאן און קאמוניסט, 1535-1478. ז. 979 נ., 1165 נ.
מארטאן, דזשאהן טשאלמערס, ענגלישער אנראם, 1888-1821. ז. 584 נ., 870 נ.
מארטינא, האריעט, ענגלישע שריפטשטעללערין, 1876-1802. ז. 1011 נ.
מאריטארנע, (זעה סערוואנטעס.)
מאררי, יוה, ענגלישער געאגראף, 1846-1779. ז. 529 נ.
מוירפי, רענים, ענגלישער היסטאריקער, 1896-1833. ז. 1118 נ.
מיל, דזשאהן סטוארט, ענגלישער פילאזאף און עקאנאמיסט, 1873-1806. ז. 44, 188 נ., 203 נ., 576, 684, 793 נ., 808, 809, 932 נ., 943 נ., 948, 968 נ.
מיל, דזשיימס, ענגלישער שטאאטסמאן און עקאנאמיסט, 1836-1773. ז. 173 נ., 188 נ., 234 נ., 283 נ., 802 נ., 549 נ., 684, 792 נ., 895 נ., 900 נ., 904 נ., 967.
מיללער, אדאם הענריך, רעאקציונערער פובליציסט, 1829-1779. ז. 189 נ.

פּיערסאָן, טשאַרלז, אַרצט, ז. 372.
פּלאַטאָ, גריכישער פילאָזאָף, 427-342 פ. ק. ז. 570 נ., 571 נ.
פּעטאָ, סער סאַמועל מאָרטאָן, ענגלישער אונטערנעהמער, ז. 355 נ.
פּעטטי, סער וויליאַם, ענגלישער סטאַטיסטיקער און עקאָנאָם, 1623-1687. ז. 67, 79 נ., 124 נ., 140 נ., 186 נ., 215 נ., 221 נ., 260 נ., 414 נ., 487 נ., 532, 541 נ., 569 נ., 672 נ., 872 נ., 992 נ.
פּעקעיר, קאָנסטאַנטין, פראַנצויזישער סאָציאַליסט, 1801-1887. ז. 974 נ., 1205.
פּעריקלעס, גריכישער שטאַאַטסמאַן, 493-429 פ. ק. ז. 570 נ.
פּראָטאַגאָראַס, גריכישער פילאָזאָף, 480-411 פ. ק., ז. 377.
פּרודאָן, פּיער, זשאָזעף, פראַנצויזישער עקאָנאָם, 1809-1865. ז. 105 נ., 129 נ., 659 נ., 806 נ., 841 נ., 927.
פּרייס, ריטשאַרד, ענגלישער מאָראַליסט און עקאָנאָם, 1723-1791. ז. 416 נ., 1072 נ., 1151, 1152.

פ

פאולהאַבער, יאָהאַן, מאַטעמאַטיקער, ז. 585.
פאָסעט, הענרי, ענגלישער עקאָנאָמיסט, 1833-1884. ז. 876 נ., 969 נ., 1040. 1186 נ.
פאָרבאָנע, פראַנסואַ דע, פראַנצויזישער פינאַנסיסט און עקאָנאָם, 1722-1800. ז. 138 נ.
פאָרטונאַטוס, אַ לעגענדאַרע נעשטאַלט פון דייטשע פאָלקסביכער, וועלכע פערמאַגט אַ געלד־זעקיל, וואָס שעפּט זיך קיינמאָל ניט אויס. ז. 717, 1068.
פאָרטעסקיו, סער דזשאָהן, ענגלישער יוריסט, (?)1394-1476. ז. 1137.
פאָרסטער, וויליאַם עדוואַרד, ענגלישער שטאַאַטסמאַן, 1818-1886. ז. 1054 און 1055.
פאָרסטער, נאַטהאַניעל, ענגלישער עקאָנאָמיסט, 1726-1790. ז. 416 נ., 668 נ., 804 נ., 1149 נ., 1150.
פולטאָן, ראָבערט, ערפינדער פון דער דאַמף־מאַשין, 1765-1815. ז. 766.
פולערטאָן, דזשאָהן, ענגלישער עקאָנאָמיסט, 1780-1849. ז. 195 נ., 215 נ., 220 נ.
פוריע, שאַרל, פראַנצויזישער סאָציאַליסט, 1772-1837. ז. 442, 596, 667, 701, 943, 1104, 1105.
פיכטע, יאָהאַן, גאָטליעב, דייטשער פילאָזאָף, 1762-1814. ז. 32 נ.
פיליפּ פאָן וואַלאי, קעניג פון פראַנקרייך, 1239-1328-1350. ז. 139 נ.
פיעלדען, דזשאָהן, ענגלישער פּאָליטיקער, 1784-1849. ז. 628 נ., 644 נ., 1199.
פליטוואוד, וויליאַם, ענגלישער בישאָפּ און שרייבער, 1656-1723. ז. 413 נ.
פערגוסאָן, אַדאַם, ענגלישער פילאָזאָף און עקאָנאָמיסט, 1723-1816. ז. 187 נ., 551, 563, 564 נ.
פערבעירן, וויליאַם, ענגלישער אינזשעניר, 1789-1874. ז. 681.
פראַנקלין, בענדזשאַמין, אַמעריקאַנער שטאַאַטסמאַן און פּובליציסט, 1706-1790. ז. 79 נ., 122 נ., 249 נ., 274, 507, 978 נ.
פרייטאַג, גוסטאַוו, דיכטער און היסטאָריקער, 1816-1895. ז. 1171 נ.
פריעדריך דער צווייטער, קעניג פון פרייסען, 1712-1740-1786. ז. 1160 נ.

צ

ציצעראָן, מאַרקוס, רוימישער רעדנער און פילאָזאָף, 106-144 פ. ק. ז. 156 נ., 636.

נ., 684, 736 נ., 772 נ., 854 נ., 860 נ., 943-944 נ., 963 נ., 1128 נ., 1158.

סמיטה, אדאם, ענגלישער עקאנאם, 1723-1790. ז. 73 נ., 123 נ., 186 נ., 189 נ., 253 נ., 542 נ., 415 נ., 552 נ., 565 נ., 569 נ., 603 נ., 639 נ., 720, 793 נ., 816 נ., 836, 848 נ., 872 נ., 997 נ., 931, 932, 933 נ., 941 נ., 962, 969 נ., 974, 980 נ., 982, 986, 993 נ., 1025 נ., 1042 נ., 1169 נ.

סמיטה, גאלדווין, ענגלישער געשיכטס־שרייבער, 1823-1911. ז. 1186 נ.

סמיטה, עדוואַרד, ענגלישער הינטערניקער, 1818-1874 ז. 614 נ.

סענט־הילעיר, זשאפרוא עטיען, פראנצויזישער נאטורפארשער, 1772-1844. ז. 1179.

סען־סימאָן, קלאד, הענרי, פראנצויזישער אוטאפיסט, 1760-1825, ז. 943.

סעי, זשאן באטיסט, פראנצויזישער עקאנאם, 1767-1832. ז. 123 נ.,173 נ., 234 נ., 248 נ., 314 נ., 565 נ., 603 נ., 842 נ., 941 נ., 960 נ.

סערוואנטעס, סוואוועדרא מיגועל, שפאנישער סאטיריקער און רומאניסט, 1547-1616. דאן קיכאט, ז. 126; מאריטארנע, א נאמען פאר א שמוציגע וויבספערזאן, ז. 130; סאנטשא פאנזא, ז. 1021.

סקארבערק, פרעדעריק, פויליישער עקאנאם, 1792-1866. ז. 508 נ., 547 נ.

סקראפ, דזשארדזש דזשוליוס, ענגלישער נאטורפארשער און עקאנאם, 1797-1876. ז. 944 נ.

ע

עדען, סער פרעדריק מארטאן, ענגלישער עקאנאמיסט 1766-1809. ז. 869 נ., 951 נ., 977, 1078 נ., 1074, 1148, 1152, 1158, 1198.

עווערעט, אז ענגלענדער, האט ערפונדען אין 1736 די ערשטע וואל־מעשין, געמריבען דורך וואסער־קראפט, ז. 670.

עלעאַטען, גריכישע פילאזאפען פון 6טען און 5טען י. ה. ס. ק. ז. 377.

ענגעלס, פריעדריך, 1820-1895. ז. 115 נ., 189 נ., 231 נ., 249 נ., 364 נ., 370 נ., 385 נ., 407 נ., 444 נ., 622, 660, 696 נ., 959 נ., 1011 נ., 1041.

ענסאר, דושאַרדזש, ענגלישער פובליציסט, 1843-1769. ז. 1156 נ.

עפיקור, גריכישער פילאזאף, 341-270 פ. ק. ז. 121.

עשוועגע, ווילהעלם, לודוויג, דייטשער אינושעניר, 1857-1777. ז. 63.

פ

פאגניני, ז. 139 נ.

פאול, דער אפאסטאל, ז. 979 נ.

פאטער, ערמונד, ז. 906, 909.

פאלמערסטאון, לארד (הענרי דזשאהן טעמפל), ענגלישער שטאאטסמאן, 1784-1865. ז. 714.

פאסטלטהווייט, מאלאק, ענגלישער סטאטיסטיקער און עקאנאם, 1707-1767. ז. 416, 418 נ.

פאררי, טשארלז, הענרי, ענגלישער שריפטשטעלער, 1779-1860. ז. 951 נ., 953 נ., 1074 נ.

פוסעי, פילים, ענגלישער אגראנאם, 1799-1855. ז. 1076.

פיטט, ווילאם, ענגלישער שטאאטסמאן, 1759-1806. ז. 1172.

פיל, סער ראבערט, פאטער, ענגלישער פאבריקאנט, 1750-1830. ז. 1201 נ.

פיל, סער ראבערט, זוהן, ענגלישער שטאאטסמאן, 1788-1850. ז. 217 נ., 352 נ.

פינדאר, גריכישער לירייקער, 522-441 פ. ק. ז. 654.

פינטא, אייזאק, האלענדיש־פראנצויזישער עקאנאם, נעש. 1787. ז. 220 נ.

קינקייד, סער דושאהן, פאבריק אינ־ספעקטאר, 1787־1862. ז. 624.
קיסעלאף, פֿ. ד., רוסישער שטאאטס־מאן, 1788־1872, ז. 360.
קלאסטן, ערפינדער פון „סירקו־לאר לום" (רונדוועבשטוהל). ז. 577.
קעטלע, לאמבערט אדאלף, בעלגי־שער אסטראנאם און סטאטיסטיקער, 1781־1826. ז. 502 נ.
קענט, נאטהאניעל, ענגלישער סטא־טיסטיקער און אגראנאם, 1737־1810. ז. 1151 נ.
קעניי, דר. פראנסוא, הויפט פון דער פיזיאקראטישער שוהלע, 1694־1774. ז. 164 נ., 498, 872 נ., 979 נ.
קראמוועל, אליווער, ענגלישער שטאאטסמאן, פראטעקטאר פון דער ענג־לישער רעפובליק, 1599־1658. ז. 1142, 1184 נ.

ר

ראבינזאן, קרוזא (זעה דע פאו.)
ראבערטס, דושארדזש, ענגלישער היסטאריקער, נעשט. 1860. ז. 1142 נ.
ראדבערטוס־יאגעצאוו, קארל, עקא־נאם, 1805־1875. ז. 832 נ.
ראדזשערס, דזשיימס עדווין טהאראלד, ענגלישער היסטאריקער און עקאנאם, 1823־1890. ז. 1072 נ., 1145 נ., 1185 נ.
ראזשיע, ש., בעלגישער שטאאטס־מאן, ?־1800. ז. 421 נ.
ראמאזיני, בערנארדין, איטאליע־נישער מעדיצינער, 1633־1714. ז. 566 נ.
ראמסיי, דושארדזש, ענגלישער פי־לאזאף און עקאנאם. ז. 246 נ., 251 נ., 491 נ., 801 נ., 1006 נ.
ראסטי, סעלאגרינא, איטאליענ־שער שטאאטסמאן און עקאנאם, 1787־1848. ז. 263 נ., 902 נ.
ראסטעל, לארד דושאהן, ענגלישער שטאאטסמאן, 1792־1878. ז. 1147 נ.
ראפלס, טהאמאס סטאמפארד, ענגלישער קאלאניאל פאליטיקער, 1781־1826. ז. 559 נ., 1189 נ.
ראשער, ווילהעלם, עקאנאם, 1817־1894. ז. 141 נ., 242 נ., 314 נ., 330 נ., 348 נ., 503 נ., 568 נ., 974 נ.
רוגע, ארנאלד, פילאזאף, פובליציסט און פאליטיקער, 1880־1803. ז. 231 נ.
רוסא, זשאן זשאק, פראנצויזישער דענקער און שריפטשטעלער, 1778־1721. ז. 1181 נ.
ריטשארדסאן, סער בענדזשאמין וואָרד, ענגלישער היגיעניקער, 1896־1828, ז. 386 נ.
ריידער, פאבריקאנט אין באלטאן, ערפינדער פון שמיד־מאשין. ז. 605.
רייווענסטאן, פיערסי. ז. 672 נ., 801 נ.
רייטה, טהאמאס, ענגלישער נאטור־פארשער, 1711־1786. ז. 1149 נ.
ריער, דזשארדזש, ז. 380 נ., 381 נ.
ריקארדא, דוד, ענגלישער עקאנאם, 1772־1823. ז. 128 נ., 188 נ., 218 נ., 253 נ., 286 נ., 312 נ., 349 נ., 470, 603 נ., 610 נ., 613 נ., 635 נ., 673 נ., 684 נ., 689 נ., 793 נ., 807, 815, 816, 819, 827, 885, 904, 931, 942, 943 נ., 948 נ., 960 נ., 974, 1005 נ.
רענאל, עליאס, פראנצויזישער הים־טאריקער און פובליציסט, 1768־1801. ז. 362 נ.
רעדגראוו, אלעקסאנדער, פאבריק־אינספעקטאר. ז. 265 נ., 407 נ., 715־886 נ., 859 נ., 882־881.

ק

קאבבעט, ווילי̇אם, ענגלישער פוב־ליציסט, 1762-1835. ז. 440 נ., 1193 נ., 1197.

קאבדען, ריטשארד, ענגלישער פא־ליטיקער, פיהרער אין קאמף געגען די קארן־געזעצען, 1804-1865. ז. 387, 431, 1079 נ.

קאוס, סאלאמאן דע, בוימייסטער און אינזשינער, 1576-1626. ז. 585 נ.

קאטהערינא די צווייטע, רוסישע קייזערין, 1729-1796. איהר רייזע אין קרים ("פאטעמקינשע דערפער"). ז. 1087 נ.

קאלבער זשאן באטיסט, פראנ־צויזישער שטאאטסמאן, קלאסישער פער־טרעטער פון דעם אלטען פראטעקציאניזם (קאלבערטיזם), 1619-1683. ז. 473, 1198.

קאלומבוס, קריסטאפער, ענטדע־קער פון אמעריקא, 1447-1506. ז. 199.

קאלינס, היפאליט, בעגרינדער פון דעם אזויגערופענעם „ראציאנאלען סאציא־ליזם." בעלגיער, 1783-1859. ז. 974 נ., 1102 נ., 1220 נ.

קאמפבעל, דזשארדזש, ענגלישער בעאמטער אין אסט־אינדיען, 1824-1892. ז. 558 נ.

קאנדארסע, מארי זשאן אנטואן, פראנצ. מאטעמאטיקער און פילאזאף, מיט־גליעד פון קאנווענט, 1743-1794. ז. 978 נ.

קאנדילאק, עטיען באנא, פראנצ. פילאזאף, פערטרעט דעם סענסואליזם, 1715-1780. ז. 242 נ.

קאנט, אגוסט, פראנצויזישער פילא־זאף, גרינדער פון דער פאזיטיוויסטישער שוהלע, 1798-1857. ז. 518 נ.

קאנט, פראנסוא, שארל לואי, פראנצ. פובליציסט, 1782-1837. ז. 1180 נ.

קאנטילאן, ריטשארד, ענגלישער פארלויפער פון די פיזיאקראטען, געב. ענ־דע 17טען י. ה., נעשט. 1734. ז. 872 נ.

קארבעט, טהאמאס, אן ענגלישער עקאנאם, ז. 229 נ., 930 נ.

קארל דער גרויסער, 742-814. ז. 1152 נ.

קארלי, זשיאוואני רינאלדא, אי־טאליענישער פינאנץ און האנדעל־שרייבער, 1720-1795. ז. 512 נ.

קארלייל, טהאמאס, ענגלישער היס־טאריקער און פובליציסט. 1795-1881. ז. 387 נ.

קארעי, ה. סי., אמעריקאנער עקא־נאם, 1793-1879. ז. 331, 835 נ., 884, 1158 נ., 1185 נ.

קואוויע, זשארזש, פראנצויזישער נאטורפארשער, 1769-1832. ז. 805 נ.

קוגעלמאן, דר. ל., גענוטען אנטייל אין דער רעוואלוציע פון 1848, ארצט אין האנאווער, געשט. 1902. ז. 39.

קוזא (פירשט אלעקסאנדער, יאהאן דער ערשטער) געקיניגט פון 1859 ביז 1866. האט אבגעשאפט די לייבאייגענ־שאפט אין די דונאי פראווינצען אין 1864. ז. 255 נ.

קולפעפער, טהאמאס, ענלישער עקאנאמיסט, 1578-1662. ז. 1203 נ.

קוסטאדי, פיעטרא, ארויסגעבער פון אלע חויפט־ווערק פון דער איטאליע־נישער פאליטיש־עקאנאמישער ליטעראטור, 1771-1842. ז. 67 נ.

קורסעל־סעניל, ס. ג., פראנצויזישער עקאנאם, 1813-1892. ז. 353 נ. ז. 945 נ.

קזענעפאן, גריכישער קריעגס־פיהרער און היסטאריקער, 430-345 פ. ק. ז. 571.

קיירנס, דזשאהן עליאט, ענגלישער עקאנאמיסט, 1823-1875. ז. 300 נ., 404 נ., 517 נ.

אלם אינדיווידועלער און אלגעמיין־געזעל־שאפטליכער פראצעס, ז. 131; זייז אויס־בריטונג און ענטוויקלונג פונ׳ם געגענזאץ צווישען געברויך־ווערטה און ווערטה, ז. 133; אנפאנג און ענטוויקלונג פון דירעק־טען אויסטויש, ז. 133; ענטשטעהונג פון דער נעלד־פארם, ז. 135; אויסטויש אלם נעזעלשאפטליכער בייט פון שטאפעז, ז. 158; אויסטויש פון כחורה און איהר בייט אין פארם, ז. 160, 167; דער אונטערשייד צווישען אויסטויש און כחורה־צירקולא־ציע, ז. 169.

אויסטראליע: די עמיגראציע נאך אויסטראליע, ז. 407 נ.; וואל־פלאץ פאר עננלאנד, ז. 707; דער באוועלקערונג, ז. 713; עפענונג פארלז וועלט־מארק, ז. 1009; קאפיטאליזם אין אויסטראליע, ז. 1222.

אויפקלערונג אין 18טען י׳. ה.: די ראציאנאליסטישע ערקלערונג פון אלע ערשיינונגען אלם א פראדוקט פון דעם נאכדענקען פון מענשען, ז. 139.

אומגליק־פעלען: קריכענדיג אונטער די סעלף־אקטינגס מיולם, אויסצוקוקהרז דעם בארעז, ז. 658 און 659; מחמת דער גע־שווינדקייט פון דער מאשינערייע, ז. 666 נ.; קאמף נעגען דעם פראגראף פון פאב־ריק־נעזעץ, וואס בעשיצט די ארבייטער, ז. 667 נ.; אין דער פלאקס־אינדוסטריע, ז. 754; אין די מינעז, ז. 777 ביז 784.

אורגעשיכטע: אורשפרונג פון אויס־טויש, ז. 134; די ראליע פון די הויזליכע טהעריעז אין אנפאנג פון דער מענשען־נעשיכטע, ז. 274; די איינטיילונג פון דער פאר־היסטארישער צייט לויט דעם מאטע־ריאל פון דעם ווערקצווג, ז. 275; אייג־פאכע קאאפעראציע ביי די יעגער־פעלקער, ז. 520; דער אויסטויש אין די אנפאנ־גען פון קולטור, ז. 547־548; דערקלערונג וועגען דער אונפערענדערליכקייט פון די אזיאטישע נעזעלשאפטען, ז. 558.

אזיע: די נאטוראל־פארם פון דער גרונדע־רענטע און שטאאט־שטייערז אין אזיע, ז. 214; קאאפעראציע אין אזיע, ז. 519; דער שליסל צום סוד פון דער אומ־פערענדערליכקייט פון די אזיאטישע נע־זעלשאפטען, ז. 558; רואינירונג פון די באוועל־האנדוועבער אין אזיע, ז. 705; באוועל־האנדעל מיט אזיע, ז. 712, 719; די גינסטינקייט פון די נאטור־בעדינגונגען אין אזיע, ז. 807; אייזענבאו־בוי אין אזיע, ז. 884; אלם נעביט פאר דעם וועלט־מארק, ז. 1009.

אטהען: וועגט אריבער די ספאר־טאנער אלם כחורה־פראדוצירער, ז. 570 נ.; די הערשאפט פון דער זעלבשטענדיגער פראדוקציאן, ז. 570; פלאטא׳ם רעפובליק נאר אן אטהענישע אידעאליזירונג פון דעם ענידטישען קאסט־סיסטעם, ז. 572; וויכ־טיגקייט פון דעם רייכטום אין ארבייט־מיטלען פאר דער עכטווירקונג פון אטהען, ז. 802.

איבער־בעפעלקערונג: בשייכות צום פערוועדטונג בעדערפעניש פון קאפיטאל, ז. 406; אלם פראדוקט פון דער קאפי־טאליסטישער אנוועגדונג פון מאשינערייע, ז. 635, 674; אורזאך פון עמיגראציע, ז. 707; אלם רעזולטאט פון דעם וואוקס פונ׳ם וואריאבלען קאפיטאל, ז. 1003 ביז 1006; א נויטוועגדיגקייט פון דער מאדערנער אינדוסטריע, ז. 1011; פערשיידענע פאר־מען פון דער רעלאטיוער איבערבעפעל־קערונג, ז. 1021 ביז 1026; אין די דער־פער, ז. 1101; אין אירלאנד, ז. 1118.

איבער־פראדוקציאן: אין מאקקו־לאך׳ס אויפפאסונג, ז. 233 נ., 293; אלם אורזאך פון אן אקומולאציע פון כחורה, ז. 930; איינס פון די דריי אייניגקייט פון דער קאפיטאליסטישער נעזעלשאפט, ז. 1011 נ.

איבערצייט: אלם קאפיטאליסטישער

ש

שאפעליע, איזאק רענע, פראנצויזישער פאָליטיקער, געב. 1754. גילאָטינירט 1794. ז. 1174.

שואוו, יאָאכים פרעדעריק, דענישער נאַטורפאָרשער, 1787-1852. ז. 807 נ.

שולצע-דעליטש, הערמאַן, פאָליטיקער און גענאָסענשאַפטלער, 1808-1883. ז. 348 נ.

שטאָרך, היינריך, דייטש־רוסישער עקאָנאָם, 1766-1835. ז. 265 נ., 277 נ., 547 נ., 561 נ., 562 נ., 933 נ., 1032.

שעוואַליע, זשאַן באַטיסט, פראנצויזישער כעמיקער, 1793-1879. ז. 377 נ.

שעקספּיער, וויליאַם, 1564-1616. פון שעקספּיער'ס כאַראַקטערען ווערן דערמאָנט: מאַדאַם „קוויקלי" (פאַלסטאַף'ס פריינדין), ז. 74; סיקאָל (פון „פיעל ליאַרם איבער גאָר נישט"), ז. 128; דאָגבעררי אַלס ריכטער, ז. 664 נ.; טימאָן פון אַטהענס, (אויסצוג) ז. 200 נ.; שיילאָק, ז. 437, 764.

שערבוליע, אַנטואַן עליזע, שווייצערישער עקאָנאָם 1797-1869. ז. 277 נ., 283 נ., 922 נ., 1032 נ.

שפּינאָזאַ, ברוך, אידישער פילאָזאָף, 1632-1677. ז. 470, 944 נ.

זאַך-רעגיסטער.

א

אָבבייט-סיסטעם: טעכנישע בעדינגונגען, ז. 388 ביז 399; אַלס מיטעל פון קאַמף נעגען דעם פאַבריק־געזעץ, ז. 425 ביז 432; אַן איינפאַל פון דער קאַפּיטאַל־פאַנטאַזיע, ז. 441-444; ז. 658.

אַבסטינענץ (ענטזאַגונג, צוריקהאַלטונג): אַלס אורזאַך פון מעהרווערטה, ז. 292; אַבסט. און אַקומולאַציע, ז. 940.

אָבפאַלען פון דעם אַרבייט-פּראָצעס: זייער פערוועגדונג, ז. 313; די אָבפאַלען און דער אַקומולאַציאָנס־פּראָצעס פון קאַפּיטאַל, ז. 957.

אָברייניגונג פון די גיטער, דער לעצטער גרויסער עקספּראָפּריאַציאָנס־פּראָצעס פון די פּויערים, ז. 1154 ביז 1160.

אַגריקולטור: וועגען דער פאָראויסזעצונג פון דער אייגענטליכער אַגריקולטור, ז. 273 און 276; גרויס־אינדוסטריע און אַגריקולטור, ז. 789-93; פיזיאָקראַטען און די אַגריק., ז. 797; אין אַלטען עגיפּטען, ז. 805; אַגריק. פון שטאַנדפּונקט פון דער אַקומולאַציע, ז. 955.

אוהרען-מאַנופאַקטור: אַלס קלאַסישער ביישפּיעל פון העטעראָגענע מאַנופאַקטור, ז. 532 און 533.

אויסוואַנדערונג: נאָך אויסטראַליע און אַמעריקאַ אין די 50־ער יאָהרען, ז. 407, 707; די א. פערבאַטען פאַר מאַשינענאַרבייטער אין ענגלאַנד ביז 1815, ז. 905; בעת דער באַוועל־נויט, ז. 906, 911; א. אַלס עקספּאָרט פון דער בעפעלקערונג, ז. 970 נ.; אויסוואַנדערונג פון אירלאַנד, ז. 1117; פון שאָטלאַנד, ז. 1155 נ.

אויסטויש: די בעדינגונגען פון אויסטויש, ז. 129, 132; דער אויסטויש

אינטערנאציאנאליזירונג (פון קאפיטאליזם): ז. 1207.

אירלאנד: אגיטאציע פון די בעקערנעזעלן, ז. 381; ענטפעלקערונג אין אירלאנד, ז. 407 נ.; דאס איבעריג ווערן פון דער בעפעלקערונג, ז. 695; הויזארבייט אין אירלאנד, ז. 724; פלאקס־אינדוסטריע אין אירלאנד, ז. 754; פערנלייף צווישן דעם ענגלישען און איריש־ען ארבייטער, ז. 1082, 1108 ביז 1129; פערניכטונג פון דער איריש־ער וואלס־מאנופאקטור, ז. 1198.

אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט: די נארמאלע א., ז. 813; די וואקסענדע א., ז. 820; א. ביי פערשיידענע פעלקער, ז. 880; דער וואוקס פון דער אינטענסיוויטעט פון 1799 ביז 1815, ז. 827; דער דאזיגער וואוקס גלייכצייטיג מיט דער פארקירצונג פון'ס ארבייטטאג, ז. 829.

אינטענסיפיקאציע פון דער ארבייט: דער פארטשריט פון דעם מאשינען־סיסטעם און די אינטענסיפיקאציע, ז. 637 ביז 639; איינפלוס פון דעם מארקעט אויף עלעמענט, ז. 642; פערקירצונג פון דעם ארבייטטאג און די אינטענסיפיקאציע, ז. 643; די א. און דער פארטשריט פון דער ענגלישער אינדוסטריע, ז. 645; די א. און שטיק־לוין, ז. 653.

אכטשטונדען־אגיטאציע: אין נארדאמעריקא נאכ'ן בירגער־קריעג, ז. 458; אין לאנקאשיר, ז. 650; דער 8־שטונדען־טאג אויפ'ן קאנגרעס פון דער אינטערנאצ. ארב. אסאצ. אין זשענעוואַ, ז. 459.

אמעריקא, פעראייניגטע שטאאטען: שקלאווערייַ אין די דרום־שטאאטען, ז. 357, 403, 517, 694, 1202; די שפאניש־ע נרויזאמקייטען אנטקעגען די רויט־הויטיגע, ז. 369; ארבייטער שוץ־געזעצגעבונג, ז. 412; געזעצבוך פון ניו מעקסיקא, ז. 438 נ.; 8־שטונדען־אגיטאציע, ז. 458; געריכטפיים פון דער בעפעלקערונג, ז. 549; געזעלזאן מאנופאקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער ארבייט, ז. 553; מאשינען אין אמעריקא און ענגלאנד, ז. 610־613, 672 נ.; אלס פראדוקט פון דער ענגלישער נרויס־אינדוסטריע, ז. 707 נ.; ענגלאנד'ס קאנקורענץ מיט אמעריקא, ז. 718; קאנצענטראציע אין אמעריקא, ז. 721 נ.; קאליפארניע, ז. 764 נ.; אנריקולטור־מאשינען אין אמעריקא, ז. 790; די צערשטערענדע ווירקונגן פון דער נרויסאינדוסטריע אין אמ., ז. 792; טראסטס אין אמ., ז. 998 נ.; עמיגראציע נאך אמ., ז. 1117, 1124; גליעד פון דעם אינטערנאצ. קרעדיט־סיסטעם, ז. 1193; א קאלאניאל־לאנד פון אייראפא, ז. 1209 נ.; אלס לאנד פון אונאבהענגיק פראדוצירער, ז. 215 א. וו.; ווירקונג פון דער איראפאישער עמיגראציע און עקסווייקלונג פון דער קאפיט. נרויסאינדוסטריע, ז. 1222.

אמעריקאנער בירגער־קריעג: זיין בעדייטונג פאר דער איראפאישער ארבייטער בעוועגונג, ז. 36; דער ענגלישער קאפיטאל אוו דער ב.־ק., ז. 292 נ.; די איינציגע נרויסע פאסירונג פון דער צייט־נעשיכטע, ז. 387 נ.; דער ב.־ק. אוו די פערבעסערונג פון מאשינערייַ, ז. 678; דער ב.־ק. אוו די באוועל־נויט, ז. 713, 719, 906; זיינע פאלגען פאר די מער. שטאאטען, ז. 1222.

אנאליז, (זעה מעטאדאלאגיע).

אנטי־יאקאבינער קריעג (וויליאם קאבבעט האט אזוי אנגערופען דעם קריעג, וואס ענגלאנד האט אנגעפירט אנטקעגען דער רעוואלוציאנערער פראנקרייך פון 1793 ביז 1815): די בעריכטערונג פון די לעגלאדרעד בעת דעם דאזיגען קריעג, ז. 953; די לאגע פון די לאנד־ארבייטער

דריידעל, ז. 375 נ.; אלס נויטווענדיגע פאלגע פון דעם נידעריגען ארבייט־פרייז, ז. 857; איבערצייט און מעהר־ארבייט צייט, ז. 860.

אידען (אלס האנדעלפאלק): ז. 121.

איטאליען: אנווענדונג פון מאשינען צום שפינען, ז. 578 נ.; ענטוויקלונג פון דעם קאפיטאליזם אין איטאליען, ז. 1135; אורשפרונגען פון דעם עפענטליכען קרעדיט אין ווענעדיג און גענוא, ז. 1193; ווענעדיג אלס געלד־לייהער צו האלאנד, ז. 1196.

אייגענטום: דיאלעקטיק פון דעם אייגענטום־רעכט, ז. 922, 927.

אייגענשאפטען (פון זאכען): די ענטדעקונג פון אייגענשאפטען און די געברויכס־אופנים פון זאכען א געשיכטליכע טהאט, ז. 56; נעהמען זיך ניט פון דער שייכות צו אנדערע זאכען, נאר ווייזען זיך בלויז ארויס אין אזוינע שייכות'ן, ז. 89.

אייזענבאהנען: איבערארבייט און אומגליק־פאלען, ז. 383; אייזענבאהנען און גרויס־אינדוסטריע, ז. 597; די צאהל פון אייזענבאהן־ארבייטער, ז. 697; א. און סעזאן־ארבייט, ז. 749; לוינען ביים אייזענבאהן־בויען, ז. 884; די לענג פון די א. אין ענגלאנד, ז. 1037; די וואוינונג־צושטאנדען פון די ארבייטער ביים בויען אייזענבאהנען, ז. 1057.

איינצוימונגען (פון די געמיינדע־לענדערייען): ז. 1149.

אייראפא: א בעשטימענדער פאקטאר אין דער עקאנאמישער ענטוויקלונג פון אמעריקא, ז. 707; קאנצענטראציע אין אייראפא אין פערגלייך מיט אמעריקא, ז. 721 נ.; אייראפא און כינא בנוגע ארבייט־לוינען, ז. 950; קארטעל־ווירטשאפט אין א., ז. 997; פעאדאלע פראדוקציאן אין א., ז. 1137; בלוטיגע געזעצען אנטקעגען וואנאבונדען אין גאנץ מערב־אייראפא, ז. 1162; האנדעלס־קריעג פון די אייראפעאישע נאציאנען אין 16טען און 17טען י. ה., ז. 1188; עפענטליכע מיינונג פון אייראפא און קאפיטאליסטישע פראדוקציאן, ז. 1200; פערדעקטע שקלאווערייי אין אייראפא אלס די גרונדלאגע פון דער ניט־פערדעקטער שקלאווערייי אין אמעריקא, ז. 1202; מערב־אייראפא אלס די היים פון דער פאליטישער עקאנאמיע, ז. 1209; די אויסוואנדערונג פון אייראפא, ז. 1222.

אינדוסטריעלע רעוואלוציע: איהר אנפאנג־פונקט איז די ווערקצייג־מאשין, ז. 578 ביז 581.

אינדיע (מזרח): דאס אינדישע געמיינשאפטליך אייגענטום, ז. 119 נ., 360, 556; נאכפראגע אויף זילבער, ז. 147, 198, 204; באוועל־פראדוקציאן, ז. 549; געדיכטקייט פון דער בעפעלקערונג, ז. 549; פאפיער־פאבריקאציע, ז. 592; אפיום, ז. 621 נ.; רואינירונג פון די באוועל־וועבער, ז. 675, 692 נ.; באוועל־האנדעל, ז. 715, 1137; דאס איבערגעוויכט פון דער זעלבשטענדיגער פראדוקציאן, ז. 946; פערגלייך צווישען אינדישע און ענגלישע שפינער, ז. 958; די עראבערונג פון מזרח־אינדיע אלס א מאמענט פון דער אורשפרינגליכער אקומולאציע, ז. 1188; די ענגלישע „איסט אינדיע קאמפאניע" און די בעהאנדלונג פון די איינגעבארענע, ז. 1191 נ.

אינדיע (מערב): אגריקולטור און שקלאווערייי, ז. 404; בעהאנדלונג פון די איינגעבארענע, ז. 1191; עקספארט פון שקלאווען נאך מערב־אינדיע, ז. 1202.

אינטערנאציאנאלע ארב. אסאציאציאן: דער זשענעווער קאנגרעס און דער 8־שטונדען טאג, ז. 459.

69, 301; ווערטה פון דער ארבייט א ניט־ראַציאָנאַלער אויסדרוק, ז. 845-848.

ארבייט־געגענשטאַנד: דער גע־גענשטאַנד, אויף וועלכען די ארבייט ווירקט, ז. 272; דער א. ג. אלס רויה־מאַטעריאַל, ז. 273; אלס פּראָדוקציאָנס־מיטעל, ז. 276.

ארבייטס־געלד, דער אוטאָפּיזם פון א. ג., ז. 143 נ.

ארבייטשוץ־געזעצגעבונג: דיקטירט דורך דער ארבייטער־בעוועגונג, ז. 362; געשיכטע פון דער ענגלישער ארבייטער־געזעצגעבונג פון 1833 ביז 1864, ז. 422 ביז 453; איהר צוריקווירקונג אויף אַנדע־רע לענדער, ז. 453 אין פראַנקרייך, ז. 457; אין די פער. שטאַאטען, ז. 458; אין דער שווייץ, ז. 421; אין עסטרייך, ז. 421; אין בעלגיען, ז. 421, 456; אלס נאַטור־געזעץ פון קאַפּיטאַליזם, ז. 430; די גוטע ווירקונגען פון דער א. געזעצ־געבונג: פערבעסערונג פון פיזישען צו־שטאַנד, ז. 447; פיזישע און מאָראַלע ווידערגעבורט פון די פאַבריק־ארבייטער, ז. 450; די מאַגנאַ כאַרטאַ פון'ם ארביי־טער־קלאַס, ז. 461; דער בעסטער מי־טעל אַנטקעגען די „נאַטור־גרעניצען" פון דער פּראָדוקציאָן, ז. 745; פערשנעלערט דעם אונטערגאַנג פון די קלענערע מייס־טערס, ז. 748; די ערשטע ראַציאָנאַלע איינצוימונג פון די קאַפּריזען פון דער מאָדע, ז. 752; א נויטווענדיגער פּראָ־דוקט פון דער גרויס־אינדוסטריע, ז. 753; געזונדהייט־פּאַראַגראַפען, ז. 753-756; ער־ציהונג־פּאַראַגראַפען, ז. 757-761; די נויט־ווענדיגקייט צו פעראַלגעמיינערן די דאָ־זיגע געזעצגעבונג, ז. 769; די נייערע פאָרטשריטען פון דער געזעצגעבונג אין ענגלאַנד, ז. 771-786; מאָדיפיקאַציע פון דער ענגלישער א. געזעצגעבונג, ז. 788 נ.; די א. געזעצגעבונג און דער שטיק־לוין, ז. 874.

ארבייטס־טאַג: סומע פון דער נויט־ווענדיגער ארבייט־צייט און דער מעהר־ארבייט־צייט, ז. 350; דער א. ט. איז ניט א קאָנסטאַנטע נאָר א וואַריאַבלע גרויס, ז. 350; פיזישע און סאָציאַלע בע־שרענקונגען, ז. 352; דער טריעב פון קאַפּיטאַל צו פערלענגערן דעם א. ט., ז. 402; צוואַנג־געזעצען צו פערלענגערן דעם א. ט., ז. 411-414; געזעצליכע בעשרענ־קונג פון דער ארבייט־צייט, ז. 422-453; די פערלענגערונג אָהן א מאָס פון א. ט. א ספּעציעלער פּראָדוקט פון דער גרויס־אינדוסטריע, ז. 799; איינפלוס פון די ענדערונגען פון'ם ארבייטס־טאָג אויף דער גרויס פון דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט, פון'ם מעהרווערטה און פון דער מעהר־ארבייט, ז. 822-825; מינימאַל־גרע־ניץ פון דעם ארבייטס־טאָג אין דער קאַ־פּיטאַליסטישער און אין דער צוקינפטיגער געזעלשאַפט, ז. 829.

ארבייטס־לוין: דער א. ל. און ווערטה פון דער ארבייט, ז. 838-841; פערוואַנ־דעלטע פאָרם פון'ם ווערטה און פּרייז פון דער ארבייט־קראַפט, ז. 844; בעוועגונג פון דעם ארבייטס־לוין, ז. 849; צייט־לוין, ז. 851; פּרייז פון דער ארבייט און צייט־לוין, ז. 853; שטונדען־לוין און זיינע ווירקונגען, ז. 855; דער נידעריגער פּרייז פון דער ארבייט אלס קוואַל פון „איבער־צייט", ז. 859, 862; שטיק־לוין, ז. 864; אונטערשיידען צווישען די ביידע פאָר־מען, ז. 866; דער שטיק־לוין אלס גרעס־טער קוואַל פון לוין־אָבציהונגען, ז. 867; אלס מאָס פאַר דער אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט, ז. 867; מאַכט לייכטער דאָס אריינקומען פון פּאַראַזיטען צווישען קאַפּיטאַליסט און ארבייטער, ז. 868; די הויפּט־שטיצע פון דעם שטונדען־סיסטעם,

אונטער דעם איינפלוס פון דעם קריעג, ז. 872, 1073.

אַסטראָנאָמיע: פּעריאָדען פון דער בעוועגונג פון׳ם טייך ניל און די אַסטראָ־נאָמיע, ז. 805 נ.

אָפּיום־געברויך: צווישען די פאַב־ריק־אַרבייטער און אין די אַנדיקולטור־דיסטריקטען, ז. 621.

אַפריקאַ: שקלאַווען־האַנדעל, ז. 694; וואַל־עקספּאָרט פון „קייפּ אַוו גוד האָופּ," ז. 707; פערוואַנדלונג פון אַפריקאַ אין אַ געיעג־לאַנד אויף נעגערס אַלס הויפּט מאָ־מענט פון דער אורשפּרינג. אַקומולאַציע, ז. 1188.

אַקומולאַציע (פון קאַפּיטאַל): בע־דינגונגען פון דער אַקומ., ז. 889; אַקומ. הייסט צוריקפערוואַנדלונג פון מעהרווערטה אין קאַפּיטאַל, ז. 914; פאַזען פון דער בעוועגונג, וועלכע פיהרן צו אַקומ., ז. 922; אַקומ. אין ליכט פון דער קלאַסי־שער פּאָליט. עקאָנאָמי,ע ז. 929-934; אַקומ. אַלס היסטאָרישע פונקציע פון׳ם קאַפּיטאַ־ליסטישען קלאַס, ז. 941-944; דער היס־טאָרישער כאַראַקטער פון דער אַקומ., ז. 945-947; אַקומ. איז די פערמעהרונג פון פּראָלעטאַריאַט, ז. 972-974; אַקומ. און די עקספּלואַטאַציע פון דער אַרבייט־קראַפט, ז. 981-984; דאָס אַלגעמיינע געזעץ פון דער קאַפּיטאַליסטישער אַקומולאַציע, ז. 1027-1032; אילוסטראַציעס פון דעם דאָ־זיגען געזעץ, ז. 1033 ביז 1129; די אַזוי־גערופענע אורשפּרינגליכע אַקומולאַציע, ז. 993, 1129 ביז 1208.

אַקציען־געזעלשאַפטען: מאָנאָפּאָל־געזעלשאַפטען אַלס פאָרלויפער פון די מאָ־דערנע אַקצ.־געזעל., ז. 473; זייער דעס־פּאָטישע מאַכט, ז. 519, 520; אַלס הויב־שטאַנג פון דער צענטראַליזאַציע פון קאַ־פּיטאַל, ז. 994-999.

אַרבייט: די אונטערשיידען צווישען איינפאַכער און קוואַליפיצירטער אַרבייט, ז. 301; אין דער פאַבריק־געזעצגעבונג, ז. 657 נ.; אַרבייט און ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט, ז. 545.

אַרבייט (איהר פּרייז): בעקומט זיך טיילענדיג דעם טאָג־ווערטה פון דער אַר־בייט־קראַפט דורך דער צאָהל שטונדען פון׳ם אַרבייטס־טאָג, ז. 852; דער גלייכ־צייטיגער פאַלען פון׳ם פּרייז פון דער אַרבייט און שטייגען פון׳ם לוין, ז. 852; דאָס אַלגעמיינע געזעץ פון זייער בעשטי־מונג, ז. 854; פּרייז פון דער אַרבייט און איבער־צייט, ז. 856; דער פּרייז איז וויכטיג, כדי צו בעגרייפען די ערשיינונ־גען פון דער קאָנקורענץ, ז. 860-863.

אַרבייט אַלס טהעטיגקייט: איהר ווירקונג אויף דער נאַטור, ז. 270; אונ־טערשייד צווישען דער אַרבייט פון׳ם מענ־שען און דער אַרבייט פון חיות, ז. 271; אַרבייט אַלס בעוועגונג, ז. 275, 288; פּראָ־דוקטיווע אַרבייט, ז. 276, 288, 795; די קראַפט פון דער לעבעדיגער אַרבייט, ז. 278; די צוויי־זייטיגקייט פון דער אַר־בייט, ז. 306, 312; די ווערטה־אויפהאַל־טענדע אייגענשאַפט פון דער לעבעדיגער אַרבייט, ז. 315; געמיינשאַפטליכע אַר־ביים אַלס קאָאָפּעראַציע, ז. 500-522; צו־טיילונג פון דער אַרבייט, ז. 523-531, 645-560; אַרבייט און נאַטור־בעדינגונגען, ז. 801-807.

אַרבייט אַלס סובסטאַנץ פון ווערטה: די מאָס פון דער אַרבייט, ז. 60; טאָפּעלער כאַראַקטער פון דער אַר־בייט, וואָס איז ענטהאַלטען אין סחורות, ז. 64; ניצליכע, קאָנקרעטע אַרבייט, וואָס מאַכט דעם געברויך־ווערטה, ז. 65, 71; אַרבייט ניט דער איינציגער קוואַל פון רייכטום, ז. 69; קאָמפּליצירטע אַרבייט אַלס פערפיעלפאַכטע איינפאַכע אַרבייט, ז.

געזעלשאפטליכע, דורכשניטס א. ק., ז. 61; א. ק. אלס סחורה, ז. 251; דער היסטאַ־רישער כאַראַקטער פון דער א. ק. אלס סחורה, ז. 257; דער ווערטה פון דער א. ק., ז. 259; ווערטה פון דער א. ק. און ווערטה פון די לעבענסמיטלען, ז. 261; געברויך־ווערטה פון דער א. ק., ז. 266, 282; דער ווערטה פון דער א. ק. און איהר פערווערטונג אין דעם ארבייט־פּראַ־צעס, ז. 294; א. ק. אלס סוביעקטיווער פאַקטאַר פון דעם ארבייט־פּראַצעס, ז. 319; גראַד פון דער עקספּלואַטאַציע פון דער א. ק., ז. 322-334; די אַבשוואַכונג פון דער א. ק. אין דער קאַפּיט. געזעלשאַפט, ז. 400; די גלייכע עקספּלואַטאַציע פון דער א. ק., די ערשטע פאַדערונג פון קאַ־פּיטאַל, ז. 445; דער קאַסט־פּרייז פון אַן איינצעלנער א. ק., ז. 471; ווערטה פון דער א. ק. און די נויטווענדיגע ארבייט־צייט, ז. 486; ווערטה פון דער א. ק. אונטער דעם איינפלוס פון דעם חילוק צווישען געלערנטער און ניט־געלערנטער ארבייט, ז. 545; ווערטה פון דער א. ק. און די אויפהאַלטונג פון דער ארביי־טער־פאַמיליע, ז. 615; ווערטה פון דער א. ק. און דער ווערטה פון די נויטוועני־דיגע לעבענסמיטלען, ז. 812; ווערטה פון דער א. ק. און די ענדערונגען אין דער אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט, ז. 820; פון דעם ארבייטס־טאַג, ז. 822-824; היס־טאַרישע אילוסטראַציעס, ז. 827; נאַכפראַ־גע און אַנבאַט פון דער א. ק., ז. 1020.

ארבייטער: אלס פרייער בעזיצער פון דער ארבייט־קראַפט, א היסטאַרישע קאַטעגאָריע, ז. 254-257; א קרעדיט־גע־בער פון דעם קאַפּיטאַליסט, ז. 264-267; קאַמף צווישען ארבייטער און דער מאַ־שין, ז. 668-684; ווי דער ארבייטער ווערט ארויסגעשטופּט דורך דער מאַשין, ז. 684-700.

ב

באַדען: פרוכטבאַרקייט און דיפער ענצירונג פון'ם באַדען, און זייער בעדיי־טונג פאַר דער ענטוויקלונג פון קאַפּיטאַל, ז. 804.

באַוועל אינדוסטריע: די פאַרהער־שאַפט פון דעם אַבבייט־סיסטעם, ז. 389, 399; די ב. א. און שטערבליכקייט, ז. 405; אלס ענגלישע מוסטער־אינדוסטריע דורך דער רעגולירונג פון דעם ארבייטס־טאַג, ז. 408 נ.; קאַנקורענץ פון די פאַב־ריקאַנטען, ז. 410; די ב. א. און דער פאַב־ריקאַנט פון 1833, ז. 424; פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאַג אין 1859 און 1860, ז. 454-474, 448 נ.; די ב. א. און איהר אַבהענגיקייט פון וואַסער־קראַפט, ז. 586; די ב. א. און די מאַשין, ז. 596; פּראַ־דוקטיוויטעט, ז. 607; אינטענסיפיקאַציע פון דער ארבייט, ז. 641; פאַרטשריט פון דער ב. א., ז. 649, 653; גרעסטער יאהר פון דער ב. א., ז. 677, 702; די קריזיסען אין דער באַוועל־אינדוסטריע, ז. 712.

באַוועל־אַרבייטער: אין ענגלאַנד און אויף דעם קאַנטינענט, ז. 408 נ.; אין דער צייט פון דער באַוועל־נויט, ז. 614 נ., 658 נ.; וועבער, ז. 587, 645, 650; לוין־פערקלענערונג, ז. 665 נ.; אומגליק־פאַלען, ז. 666 נ.; שטיק־ארבייט, ז. 869; פערשיידענקייט פון די לוינען אין ענג־לאַנד און אויפ'ן קאַנטינענט, ז. 882-884; די צאַהל באַוועל ארבייטער, ז. 1004 נ.

באַוועל־וועבער (ביים האַנד): דער אונטערגאַנג פון די ענגלישע באַוועל־ווע־בער, ז. 674; אין אינדיע, ז. 675, 695, 704, 719.

באַוועל־נויט: עקספּלואַטאַציע פון די ארבייטער, ז. 366, 450, 1014; עפענט־ליכע ארבייטען, ז. 658 נ.; געשיכטע פון

ז. 872; דער שטיק־לוין וועלט דער אלי־
נעמיינער רעגעל אונטער דעם איינפלום
פון דער פאבריק־געזעצגעבונג, ז. 874־877;
נאציאנאלע פערשיידענהייט פון דעם ער־
בייטס־לוין, ז. 878; נידערלאג ארבייטס־
לוינען — טייערע ארבייט, ז. 881־886;
די נעוואלטזאמע ארבעזעצונג פון דעם
א. ק. אלס מיטגל פון דער קאמוניסטיש
פון קאפיטאל, ז. 948־954; דער וואוקס
פון דעם א. ק. ביי דעם וואוקס פון קא־
פיטאל, ז. 972; דער א. ק. און די אקו־
מולאציע פון קאפיטאל, ז. 978־986; דער
א. ק. פון די שלעכט־בעצאהלטע ארבייטער־
שיכטען, ז. 1042־1056; פון די לאנד־אר־
בייטער, ז. 1071־1107.

ארבייט־מארק: אלס בעזונדערע
אבטיילונג פון דעם סחורה־מארק, ז. 257.

ארבייטס־מיטלען: דעפיניציאן פון
ארבייט־מיטלען, ז. 273; די ערד און חיות
אלס ארבייטס־מיטלען, ז. 273־274; א. אלס
אנצייגער פון די געזעלשאפטליכע שייכות'ן,
ז. 274; ארבייטס־מיטלען צוזאמען מיט'ן
ארבייט־נעגענשטאנד — פראדוקציאנס־
מיטלען, ז. 276; זייער ראלע אין פער־
שיידענע פראדוקציאנס־צווייגען, ז. 279.

ארבייט־פראצעס: בעסטאנט אונ־
אבהענגיק פון יעדער בעשטימטער געזעלש.
פארם, ז. 270; מאמענטען פון דעם א. פ.,
ז. 272; דעם מענשען'ס ראלע אין דעם
א. פ., ז. 275; אלס אייביגע נאטור־בע־
דינגונג פון דעם מענשליכען לעבעז, ז. 280;
דער אונטערשייד צווישען ארב.־פראצעס
און ווערטבילדונג־פראצעס, ז. 313; די
אבפאלען פון דעם ארבייט־פראצעס, ז. 318.

ארבייט־פאנד: פאנדען פון לעבענס־
מיטלען פאר דער ארבייט אין אלע סיס־
טעמען פון דער געזעלשאפטליכער פראי־
דוקציאן, ז. 895; דער צווייגרופענער ארי־
בייט־פאנד, ז. 964־970.

ארבייט־צוטיילונג: עקזיסטענץ־בע־
דינגונג פון דער סחורה־פראדוקציאן, ז.
65; געזעלשאפטליכע ארבייט־צוטיילונג, ז.
65; נאטור־נעוואקסענער־סיסטעם; ז. 112;
אין דער מוערשער פאמיליע, ז. 119;
געזעלש. צוטיילונג פון דער ארבייט און
דער אויסטוש־פראצעס פון סחורה, ז.
161־163; מאנופעקטורמעסינע און געזעל־
שאפטליכע צוטיילונג פון דער ארבייט, ז.
546; פיזיאלאגישע א. צ., ז. 547; דער
עיקר אונטערשייד צווישען א. צ. אין דער
געזעלשאפט און אין דעם ווערקשטאט, ז.
551; אבשאצונג פון דער א. צ. אין קלא־
סישען אלטערטום, ז. 569־572; אינטער־
נאציאנאלע א. צ. אלס פראדוקט פון דער
גרויסאינדוסטריע, ז. 707.

ארבייט־צייט: דער מאקסימאל פון
דער א. צייט, ז. 60; נויטווענדיגע אדער
געזעלשאפטליך־נויטוועדיגע ארבייטצייט,
ז. 61, 162, 495, 841; איהר בעדייטונג
פאר'ן מענשען אויף פערשיידענע ענט־
וויקלונג־שטופען, ז. 109; ראליע פון דער
ארבייט־צ. אין דער קאציאליסטישער ge־
זעלשאפט, ז. 120; געזעלשאפטליך נויט־
וועניגע ארבייט־צייט, ז. 289; אלס פאר־
אויסזעצונג פון דעם פערוועדטונג־פראצעס,
ז. 288; נאר די געזעלשאפטליך־נויט־
וועניגע ארבייט רעכענט זיך אלס ווערטה־
שאפענד, ז. 289; אלס רעגולאטיו אין
דעם קאפיטאליסטישען סיסטעם, ז. 299.

ארבייט־צייט, נויטוועניגע: דער
טייל פון'ם ארבייטס־טאג, וואס איז נויט־
וועניג צו פראדוצירען די ספעציפישע
סחורה ארבייט־קראפט, ז. 328.

ארבייט־קאנטראקט, בעריננונגען פון
דער דאזיגער שייכות, ז. 255; אין דער
קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, ז. 267;
א. ק. און די מאשינעריע, ז. 616; א. ק.
און די מאכט פון די עלטערן, ז. 767;

ארבייט־קראפט: אינדיווידועלע און

נעזעץ, ז. 451, 455; פערלעננערונג פון דעם ארבייטס־טאג, ז. 474; ברויט־צונרייטונג מאשינען, ז. 583; קאנקורענץ צווישן די בעלי בתים, ז. 861.

ג

גאז־אינדוסטריע: ענטוויקלונג און די צוקונפט ארבייטער, ז. 697.

„גאנג" אדער באנד־סיסטעם: אין דער לאנדווירטשאפט, ז. 621, 1102.

גלאז־מאכערי: נאכט־ארבייט אין די גלאז־הוטען, ז. 390 ביז 394; קינדער־ארבייט, ז. 399, 544 נ.; 771; זונטאג־ארבייט, ז. 401; מאנופאקטור פון גלאז־פלעשער, ז. 540; פאבריק־נעזעץ פון 1867, ז. 773.

גלייכהייט: בענריף פון דער מענש־ליכער גלייכהייט, ז. 92; אלס בירנערליכע אילוזיע, 268, 846.

געברויך־וועדטה: געשיכטליכער כא־ראקטער, ז. 56; ניצליכקייט אלס נרונד־לאנע, ז. 56־58; געברויך־וועדטה און וועדטה, ז. 64; פערבינדונג פון נאסור־שטאף און ארבייט, ז. 67; נאטוראל־פארם פון כחורה, ז. 67; נעב. רעאליזירט זיך אהן אויסטויש, ז. 131; נעב. פון די פראדוקציאנס־מיטלען, ז. 313.

נעוואלט: איהר ראלע אין דער ווירק־ליכער נעשיכטע, ז. 1132; נעבורט־העלפער און עקאנאמישע פאטענץ, ז. 1189.

נעווערקשאפטען (טרייד־יוניאנס): דער קאמף נענען מאשינען, ז. 668 ביז 670; דאס צוזאמענווירקען צווישען די בעשעפטינטע און די ארבייטלאזע, ז. 1020; נעזעצנעבונג אנטקעגען די נעווערק־שאפטען, ז. 1170.

נעזעץ: אלס פראדוקט פון די מא־טעריעלע פראדוקציאנס־שייכות'ן, ז. 977 נ.; נאטור־נעזעצען פון דער קאפיטאליס־טישער פראדוקציאן, ז. 35; נעזעץ און אייבינע אידעען, ז. 130 נ.

נעריכט־הייזער (ענגלישע): נראנד זשורי, ז. 381 נ.; קאונטי מאניסטראטען, ז. 440 נ.; נעריכט און קאנטראקט־ברעכען, ז. 663־665 נ.; זשורי־נעריכט פון די „קא־ראנערס", ז. 782; דאס נעריכט און די פערעלטערטע נעזעצען וועגען קאנספירא־ציעס, ז. 1173.

געלד: די ענטשטעהונג פון נעלד, ז. 74; דער איבערגאנג פון אלגעמיינער ווערטה־פארם צו נעלד־פארם, ז. 106; אינ־האלט פון נעלד, ז. 109; פערדעקט דעם נעזעלשאפטליכען כאראקטער פון פריוואט־ארבייטען, ז. 116; נעשיכטליכע בעדינ־גונגען פאר דער פערוואנדלונג פון א סחורה אין נעלד, ז. 134; פראדוקט פון דעם אויסטויש־פראצעס, ז. 133; נעלד ביי די נאמאדען־פעלקער, ז. 136; שקלאוון אלס נעלד, ז. 136; נרונד און באדען אלס נעלד, ז. 136; די עדעלע מעטאלען אלס נעלד, ז. 137; נעלד בלויז אלס צייכען, ז. 138; דער ווערטה פון נעלד, ז. 140; דער כישוף פון נעלד, ז. 142; אלס מאס פון ווערטהען, ז. 143; נעלד האט ניט קיין פרייז, ז. 144; נעלד אלס מאסשטאב פון פרייזען, ז. 148; מעטאל־נעלד, ז. 152; רעכנען־נעלד, ז. 153; נעלד אלס צירקו־לאציאנס־מיטעל, ז. 173 ביז 187; נעלד אלס מטבעות, ז. 188; פאפיער־נעלד, ז. 192 ביז 196; ווייטערע פונקציעס פון נעלד, אלס אוצר, ז. 197; אלס צאה־לונג־מיטעל, ז. 204; אלס וועלט־נעלד, ז. 216.

געלד־סיסטעם: נעשיכטע פון'ם ענג־לישען נעלד־סיסטעם, ז. 147 און 148 נ.

נעלד־פעלשונג: פון די פירשטען, ז. 139 נ.; 152 נ.

נעמיינשאפטליך־אייגענטום: ניט קיין פאפעזיפיש כלאווישע פארם, ז. 119 נ.;

דער באַוועל־נויט, ז. 713-719, 906-909, 1042.

באַוועל־פּראָדוקציאָן: אין מזרח־אינדיע, ז. 550 נ.; ב. פ. און שקלאַווערי, ז. 694; אין די קאָלאָניעס בכלל, ז. 707.

באַנד־פאַבריק: קאַמף פון די אַר־בייטער אַנטקעגען איהר, ז. 668.

באַנק (זעה קרעדיט): דער אומלויף פון געלד, ז. 173-187; צאַהלונג־מיטעל און צאַהלונג־מעכאַניזם, ז. 204-216; רעזערוו־פאַנדען, ז. 219; באַנקען און די אור־שפּרינגליכע אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, ז. 1194.

באַנק־נאָטען (זעה קרעדיט געלד): ז. 210, 211, 221 נ.

בוכבינדעריי: ענטשטעהונג פון דער מאַנופאַקטור אין דער בוכבינדעריי, ז. 567; איבער־אַרבייט, ז. 725; דער פאַב־ריק־אַקט פון 1867, ז. 773; פרויען־אַרבייט אין דער לאַנדאַנער בוכבינדעריי, ז. 858 נ.

בוכדרוקעריי: איבעראַרבייט אין די לאַנדאַנער דרוקערייען, ז. 725; לעהרלינ־גע אין דער בוכדרוקעריי, ז. 760; פאַבריק־געזעץ, ז. 773; פאַרהערשאַפט פון דעם שטיק־לויז, ז. 865.

בורזשואַזע עקאָנאָמיע: אין דייטש־לאַנד, ז. 44; ב. עק. און די געלד־פאַרם, ז. 74; ב. עק. און די עקוויוואַלענט־פאַרם, ז. 89; קאַטעגאָריען פון דער ב. עק., ז. 39; איהר פעטישיזם, 126; עקאָנאָמישע אַפּאָלאָגעטיק, ז. 173 נ.; ב. עק. און מעהר־אַרבייט, ז. 831 נ.; זי פערנאַכלעסינגט די פאַרם־אונטערשיידען, ז. 850; ב. עק. און אַרבייט־פאַנדען, ז. 897; וועגען דעם אַר־בייטער'ס אינדיווידועלע קאַנזומציאָן, ז. 903; וועגען אורשפּרונג פון קאַפּיטאַל, ז. 913; זי ערקלערט די אַקומולאַציע אַלס די ערשטע בירגער־פליכט, ז. 929; פער־דיענסטען פון דער פערגאַנגענער אַרבייט, ז. 963; לויז־העכערונג, ז. 985; וועגען קריזיסען, ז. 1010.

ביבעל: פאַראַלעלען פון דער ביבעל, ז. 132, 235, 273, 563, 918, 940, 965.

בלייכערייען און פאַרבערייען: דער פאַבריק־אַקט פון 1850, ז. 450; פרויענאַרבייט, ז. 452; די טענה אַז עס איז אונמעגליך ביי דער אַרבייט צו ער־לויבען אַ בעשטימטע שטונדע צום עסען, ז. 571 נ.; מעכאַניש־כעמישע רעוואָלוציע אין די בלייכערייען, ז. 596; דער בע־דינג פון זיכערקייט בנוגע דעם רעזולטאַט, ז. 745; איבערצייט אין די שאַטישע בליי־כערייען, ז. 858 נ.

בעדערפענישען: ב. און געברויך־ווערטה, ז. 56; דער אומפאַנג פון די נויט־ווענדיגע ב. און דער אופן פון זייער בע־פרידיגונג אַ היסטאָרישער פּראָדוקט, ז. 260.

בעלגיען: רעגולירונג פון'ם אַרבייטס־טאָג, ז. 421 נ.; דער גן־עדן פון דעם איי־ראַפּעאישען ליבעראַליזם, ז. 456 נ.; אַ קוואַל פאַר דעם ענגלישען קאַדער־האַנדעל, ז. 726; באַוועל־אינדוסטריע אין בעל־גיען, ז. 883; בעלגישע מינען־אַרבייטער, ז. 949; לאַגע פון די בעלגישע אַרבייטער, ז. 1068.

בעפעלקערונג: גרויס און געדיכט־קייט, איהר וויכטיגקייט פאַר דער צו־טיילונג פון דער אַרבייט אין דער גע־זעלשאַפט, ז. 549; בעפעלקערונג־געזעץ, ז. 1005; בעפעלקערונג און אַרבייט־לויז, ז. 1024; די ראַטע פון'ם וואוקס אין ענג־לאַנד, ז. 1033.

בעקליידונג־אינדוסטריע בכלל: איהר רעוואָלוציאָנירונג דורך דער גרויס־אינדוסטריע, ז. 737, 742.

בעקעריי: פעלשונג אין דער בעקעריי, ז. 265 נ.; די לאַגע פון די בעקער, ז. 376-382, 405; איינפיהרונג פון'ם פאַבריק־

741; קינדער־אַרבייט, ז. 771; פאַבריק־געזעץ, ז. 788 נ.; נאַהרונג־צושטאַנד פון די האַנדשוה־מאַכער, ז. 1043.

האַרמאָניסטען: עקאָנאָמען, וועלכע פּרעדיגען די האַרמאָניע אין די אינטערעסען פון קאַפּיטאַליסטען און אַרבייטער, דהינו ווי קאַרעי, ז. 331.

הונגער־טויט: אין לאַנדאַן, ז. 1041.

הונגער־נויט: אין מזרח־אינדיע צוליעב דעם שלעכטען פערקעהר־צושטאַנד, ז. 550 נ.; אין אירלאַנד, ז. 1117, 1128 נ.; אויסנוצונג פון דעם הונגער אין מזרח־אינדיען דורך דער רעגירונג, ז. 1191 נ.

היט־מאַכעריי: ז. 739; קינדער־אַרבייט, ז. 771; די צאָהל היט־מאַכער, ז. 1004 נ.

וו

וואַגאַבונדאַזש, וואַגאַבונדען: אַ רעזולטאַט פון דער עקספּראָפּריאַציע פון די פּויערים, ז. 1163; געזעצען אַנטקעגען וו., ז. 1163 ביז 1167.

וואוכער, וואוכער־קאַפּיטאַל: אוצרות־קלייבען, ז. 197 ביז 203; וואוכער־קאַפּיטאַל אַלס היסטאָרישע ערשיינונג־פאָרם פון קאַפּיטאַל, ז. 223; פאָרמולע פון קאַפּיטאַל וואָס טראָגט צינזען, ז. 236, 249; זויגט אויס ווי אַ פּאַראַזיט די זעלבשטענדיגע פּראָדוצירער, ז. 798; וואוכער און די אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, ז. 928; די הערשזוכט און טריעב רייך צו ווערן פון דעם וואוכערער, ז. 937 נ.; אין קאַמף געגען דעם פעאָדאַליזם, ז. 1187.

וואוינונג־פראַגע: אין די גרויסע שטעדט, ז. 1047 ביז 1056; אין די קויה־לען־מינען בעצירקען, ז. 1059 ביז 1063; אויפ'ן לאַנד, ז. 1079 ביז 1083.

וואולגאַר־עקאָנאָמיע: וועגען דער ווערטה גרויס, ז. 85 נ.; דעפיניציאָן פון דער וו., ז. 124 נ.; וו. און די טעאָריע פון נאַכפראַגע און צושטעל אַלס דערקלערונג פון ווערטה, ז. 240; וו. און מעהרווערטה, ז. 291, 466; בויט אויף דעם אויסזעהן, ז. 470, 844; קוואַל פון אַלע אַפּאָלאָגעטישע פּשט'לעך פון דער וואולגאַר־עקאָנאָמיע, ז. 846; וו. און די אַבסטינענץ־טעאָריע, ז. 943; וו. נאָך דער איינפיהרונג פון פריי־האַנדעל אין ענגלאַנד, ז. 1033.

וואָל־אינדוסטריע: דער פאַבריקאַקט פון 1833, ז. 424 ביז 427; פערלענגערונג פונ'ם אַרבייטס־טאָג, ז. 454; טעריטאָריעלע צוטיילונג פון דער אַרבייט אין דער וואָל־אינדוסטריע, ז. 551; די הערשענדע מאַנופאַקטור פון ענגלאַנד פאַר דער עפּאָכע פון דער גרויס אינדוסטריע, ז. 589 נ.; פערמינערונג פון דער קינדער־אַרבייט, ז. 612; פאַרטשריט פון דער וואָל־אינדוסטריע, ז. 658 נ.

וואַסער־רעגולירונג (קאַנאַליזאַציע): איהר ראָליע אין דער געשיכטע פון די אייראָפּעאישע און אַזיאַטישע פעלקער, ז. 805.

וויסענשאַפט: און דער קאַפּיטאַליזם, ז. 600 נ.; וויסענשאַפט און די אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, ז. 958.

וועלט־געלד: אוניווערזעלע פאַנאַנדערוויקלונג פון דעם ווערטה, ז. 216; געזעלשאַפטליכע פערקערפּערונג פון רייכטום איבערהויפּט, ז. 218; אַלס אינטערנאַציאָנאַלער קויפמיטעל, ז. 219; זיין בעוועגונג אויפ'ן וועלט־מאַרק, ז. 219 און 220.

וועלט־מאַרק (וועלט־האַנדעל): עפענט אין 16טען י. ה. די מאָדערנע לעבענס־געשיכטע פון קאַפּיטאַל, ז. 223; די אויסברייטונג פונ'ם וועלטמאַרק אין משך פון דער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע, ז. 551; דעם פאַבריק־סיסטעם'ס אַבהענגיגקייט פון דעם וועלט־מאַרק און איהרע פאָלגען, ז. 708; דער אינטערנאַצ. האַנדעל, ז. 917 נ.; גע־

אין די דונאי פירשטענטימער, ז. 860; אויפלעזונג פון דעם אריענטאלישען ג. אייגענטום, ז. 521 נ.; דאס אינדישע ג. אייגענטום, ז. 556; דאס אוועק'גנב'נען פון דעם ג. אייגענטום, ז. 1146.

גרויס-אינדוסטריע: איהר געבורט, ז. 422; מאשינעריע און ג. א., ז. 576 ביז 600; איהר אנפאנג-פונקט איז די רעוואלוציע פון דעם ארבייטס-מיטעל, ז. 613; די ווירקונגען פון דער ג. א., ז. 614 ביז 654; רעוואלוציאנירונג פון מאנופאקטור, האנדווערק און הויז-ארבייט, ז. 720 ביז 753; די שאפונג-מאמענטען פון א נייער געזעלשאפט און די אומוועלצונג-מאמענטען פון דער אלטער געזעלשאפט אין דער גרויס אינדוסטריע, ז. 759 ביז 788; די ג. א. און אגריקולטור, ז. 789 ביז 793; אויפשטעלונג פון א אינערליכען מארק און ראדיקאלע פערניכטונג פון די הויזליך-דארפישע טריידס, ז. 1178 ביז 1185.

גרונד-אייגענטום: געגענזאץ צווישען גרונד-אייגענטום און געלד, ז. 223; געשיכטע פון פריוואט גרונד-אייגענטום, ז. 1135 און ווייטער.

ד

דיאלעקטיק: העגעלשע דיאלעקטיק, ז. 50, 473, 943 נ.; דיאלעקטיק פון דעם אייגענטומס רעכט, ז. 922, 927.

דייטשלאנד: ענטשטעהונג פון דער לייבאייגענשאפט, ז. 359 נ.; פערקלענערונג אין דער מאס פון די סאלדאטען, ז. 362; א קוואל צוצושטעלען ביליגע ארבייט-קרעפטען פאר ענגלאנד, ז. 381, 405; פרייסישער פאבריק-ארבייטער, ז. 408 נ.; לאגע פון די ארבייטער אין 18טען י. ה., ז. 415; ערפינדונג פון דער ווינד-מיהל און דער שטרייט צווישען דעם אדעל און די גלחים, ז. 582 נ.; קרופ'ס נוס-אייזען-פאבריק, ז. 112 נ.; די עקספראפריאציע פון די פויערים, ז. 678; באוועל-אינדוסטריע אין דייטשלאנד, ז. 883; די פויערים אין שלעזיען אין 18טען י. ה., ז. 1137, 1160; געזעצען צו האלטען ליידערונג דעם ארבייט-לוין נאך דעם 30 יאהריגען קריעג, ז. 1171; פערניכטונג פון דער הויז-אינדוסטריע, ז. 1181.

דיענערשאפט: דער „דיענענדער קלאס" און דער קאפיטאליזם, ז. 698.

דיענסט-לייסטונג: אלס קוואל פון מעהרווערטה, ז. 293; אלס קוואל פון ווערטה, ז. 314.

דעאיזם: א ריכטונג אין רעליגיאן אויפצושטעלען א פערנונפט- און נאטור-רעליגיאן אנשטאט די היסטארישע רעליגיאנען, וואס האט געהערשט אין ענגלאנד אין 17טען און 18טען י. ה., דערמאנט אויף ז. 121.

דעגענעראציע: א נויטווענדיגע פאלגע פון אן אונבעשרענקטער קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע, ז. 409 נ., 1207.

דרייסיג יעהריגער קריעג (פון 1618 ביז 1648): פערמינערונג פון די פראדוקציאנס-מיטלען צוגלייך מיט די מענשען, ז. 1117; „אברייניגונג פון די גיטער" נאכ'ן 30-יעהריגען קריעג, ז. 1160.

ה

האנדווערק: די גרונדלאגע פון דער מאנופאקטור, ז. 526, 573; ענטדעקונגען פון דער האנדווערק-פעריאדע, ז. 542; רעוואלוציאנירונג פון האנדווערק דורך דער גרויס-אינדוסטריע, ז. 720.

האנדעלס-ארבייטער: די זונטאג-ארבייט אין פיש און עפות-קראמען, ז. 401 נ.

האנדעלס-פערטראג: צווישען ענגלאנד און פראנקרייך פון 1860, עפאכע מאכענד פאר דעם פרייהאנדעל, ז. 713.

האנדשוה-פאבריקאציע: ז. 737-

זייד־אינדוסטריע: דער פאַבריק־אַקט פון 1833, ז. 424; קינדער־אַרבייט, ז. 445 און 446; פערלענגערונג פון דעם אַרבייטס־טאָג, ז. 454; זייד־אינדוסטריע אין ליאָן, ז. 524 נ.; אין לאַנדאַנער זייד־דען־מאַנופאַקטורען, ז. 618; אַראַבזעצונג פונ'ם לוין, ז. 711 נ.; די „קאַטעדזש"־פאַבריקען, ז. 721; די נאַחרונג פון די זייד־ענוועבער, ז. 1043 און 1044.

ט

טאַבאַק־מאַנופאַקטור: קינדער־אַרבייט, ז. 771 נ.; פאַבריק־געזעץ, ז. 773.

טאַפּעטען־פאַבריקאַציע: סעזאָן־אַרבייט און פערלענגערונג פון'ם אַרבייטס־טאָג, ז. 374 ביז 376; איינפיהרונג פון'ם פאַבריק־געזעץ, ז. 451, 773; אַלס ביישפּיעל צו אילוסטרירן דעם איינפלוס פון דער מאַשין אויף דער לאַגע פון די אַרבייטער, ז. 684 ביז 688; איבער־צייט אין דער טאַפּעטען־פאַבריקאַציע, ז. 857 נ.

טהיערען: די ראַליע פון די הויזליכע טהיערען אין אַנפאַנג פון דער מענשליכער געשיכטע, ז. 274; פּראַדוקטען פון אַ שטענדיגער פערוואַנדלונג דורך מענשליכער אַרבייט, ז. 276.

טויש־ווערטה: בעווייזט זיך אַלס קוואַנטיטאַטיווע שייכות, איז צופעליג און ריין רעלאַטיוו, ז. 57; לאָזט זיך שטענדיג רעדוצירן צו אַ דריטען, ז. 58; די ראַליע פון דער נאַטור אין דער שאַפונג פון טויש־ווערטה, ז. 126 ביז 128; אַלס טרייבענדער מאָטיוו פון דעם קאַפּיטאַליסט, ז. 229, 238, 497, 936.

טיול־פאַבריקאַציע: מאַשינען ביי דער אַרבייט, ז. 631 נ.

טעכנאָלאָגיע: אין מיטעלאַלטער, ז. 542; די בעדייטונג און די אויפנאַבען פון אַ קריטישער געשיכטע פון דער טעכנאָלאָגיע, ז. 578 נ.; קיין זאַך איז ניט אונמענליך פאַר דער טעכנאָלאָגיע, ז. 748; טעכנאָלאָגיע און די מאָדערנע אינדוסטריע, ז. 763, 790; אונטערריכט אין דער טעכנאָלאָגיע אַלס נויטווענדיגער בעשטאַנדטייל פון אַ ראַציאָנאַלען ערציהונג־סיסטעם, ז. 765; אַלס פּאָטענץ פון קאַפּיטאַל, ז. 958.

טעלעגראַפיע: ענטוויקלונג און די צאָהל אַרבייטער, ז. 597, 697; טעלעגראַפיע און סעזאָן־אַרבייט, ז. 749.

טעפּעריי: קינדער־אַרבייט, ז. 370 ביז 373; איינער פון די לעבענס־קירצעסטע אינדוסטריע צווייגען, ז. 405; די פּעטיציע פון די פאַבריקאַנטען, ז. 410 נ.; דאָס אונטערוואַרפען זיך אונטער דעם פאַבריק־געזעץ, ז. 451, 773; די ווירקונג פון דעם פאַבריק־געזעץ, ז. 745; לוין־אַראַבציהונג אין דער טעפּעריי, ז. 665; די „נאַטור־בעשרענקונגען" אין דער טעפּעריי, ז. 745; דער שטיק־לוין אין דער טעפּעריי, ז. 870 נ.

טערמינאָלאָגיע: געברויך פון דיזעלבינע טערמינען אין אַ פערשיידענעם זין קאָן ניט אינגאַנצען אויסגעמיטען ווערן אין קיין וויסענשאַפט, ז. 329 נ.; דמיון'־דינע אויסדרוקען, ז. 841.

טערקיי: נאַטוראַל־שטייערן, ז. 214; די רואינירונג פון דער טערקיי דורך דעם ענגלישען פריי־האַנדעל, ז. 1185 נ.

טראַדיציע (די מאַכט פון): די מלאכות ווערן אַריבערגעטראָגען בירושה, ז. 528; ווערן קריסטאַליזירט און געזעצליך בעפעסטיגט, ז. 556; די פעסט־האַלטונג פון דער איינמאָל געפונענער פאָרם, ז. 567, 762.

טראַנספּאָרט־סיסטעם: די רעוואָלוציע אין דעם, ז. 596, 697.

טראָק־סיסטעם (דער סיסטעם צו צאָהלען די אַרבייטער מיט סחורה אנשטאָט מיט מזומן געלד): אין די ענגלישע קויהלען־מינען, ז. 265; אין די דיסטריקטען

שאַפען דורך די גרויסע ענטדעקונגען אין סוף פון 15טען י. ה., ז. 1186.

וועקסעל־קורס: אַנצייגער פון דער אינטערנאַציאָנאַלער בעוועגונג פון די עדעלע מעטאַלען, ז. 221.

ווערטה: דעם עצם ווערטה אונאַבהענגיג פון זיין נויטווענדיגער פאַרם, דעם טוישווערטה, ז. 60; די בעשטימונג פון דער גרויס פון'ם ווערטה, ז. 61; אַ נוצלאָזע זאַך קאָן ניט האָבען קיין ווערטה, ז. 64; די מאַס פון ווערטה, ז. 143 ביז 157; סכום פערקערפּערטע געזעלשאַפטליכע אַרבייט, ז. 240; בעשטימט דורך דער נויטווענדיגער אַרבייט־צייט פון דער פּראָדוקציאָן און רעפּראָדוקציאָן, ז. 259; דורכ'ן סכום אַרבייט, וואָס איז מאַטעריאַליזירט אין געברויך־ווערטה פון דער סחורה, ז. 284; עקזיסטירט נאָר אין אַ געברויך־ווערטה, ז. 309; ווערטה און קראַפט, ז. 317 נ., 327 נ.; דער אינדיווידועלער און געזעלשאַפטליכער ווערטה, ז. 493, 495; שטעהט אין אַ פערקעהרטער פּראָפּאָרציע צו דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, ז. 496; די ראַליע פון דעם ווערטה־געזעץ אין דער געזעלשאַפט, ז. 554; ווערטה אַלס מאַטעריעלע פאָרם פון דער אויסגעגעבענער געזעלשאַפטליכער אַרבייט אין דער פּראָדוקציאָן פון סחורה, ז. 838; בעשטימט דורך דעם סכום נויטווענדיגער לעבעדיגער אַרבייט, ז. 840; ווערטה פון דער אַרבייט — אַ דמיון־דינער אויסדרוק, ז. 841.

ווערטה־געזעץ: ענטוויקעלט זיך פריי ערשט אויפ'ן יסוד פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, ז. 889.

ווערטה־גרויס: מעסט זיך דורך דעם סכום אַרבייט־צייט, ז. 60; ענדערט זיך דירעקט ווי דער סכום אַרבייט און אומגעקעהרט ווי די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, ז. 63; שטייגט מיט דער קוואַנטיטעט פון די סחורות, ווען די פּראָדוקטיוו־קראַפט בלייבט ניט פערענדערט ז. 71; דיזעלבע אַרבייט גיט אַרויס אין דיזעלביגע צייט־פּעריאָדען דיזעלביגע סומען ווערטה, ז. 72; דריקט אויס אַ נויטווענדיגע שייכות צו דער געזעלשאַפטליכער אַרבייט־צייט, ז. 155.

ווערטה־פּראָדוקט (נייער ווערטה): דער ניי־געשאַפענער ווערטה אין דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, ז. 317, 338; די דערקלערונג פון דעם סוד פון דער „לעצטער שטונדע" אַלס קוואַל פון מעהרווערטה, ז. 340 ביז 348; אַ געזעלשאַפטליכער דורכשניט אַרבייטס־טאָג פּראָדוצירט שטענדיג דעמזעלביגען ווערטה, ז. 531; ווערטה און די וואַריאַציעס פון דעם אַרבייטס־טאָג, ז. 813 ביז 816, 822 ביז 825; ווערטה און די אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט, ז. 820 ביז 822.

ווערטהפאָרם: איהר געזעלשאַפטליכע שייכות, ז. 74; איינפאַכע, איינצעלנע אָדער צופעליגע ווערטה פאָרם, ז. 75; רעלאַטיווע ווערטה פאָרם, ז. 77; איהר קוואַנטיטאַטיווע בעשטימטקייט, ז. 82; די עקוויוואַלענט־פאָרם, ז. 86; די איינפאַכע ווערטה־פאָרם אַלס גאַנצעס, ז. 93; טאַטאַלע ווערטה־פאָרם, ז. 96 ביז 100; אַלגעמיינע ווערטה פאָרם, ז. 100 ביז 107.

ז

זאָטעל־מאַכער: שטיק־לוין און צייטלוין אין די לאַנדאַנער זאָטעל־ווערקשטאַטען, ז. 865.

זאָקען־שטריקעריי: אונטערוואַרפען געוואָרן דעם פאַבריק־אַקט פון 1850 אין יאָהר 1861, ז. 451; בעשעפטיגטע פערזאָנען און מאַשינעריע אין דער ענגלישער זאָקען־שטריקעריי, ז. 744 נ.

זונטאָג־אַרבייט: אין דעם לאַנד פון די זונטאָג־הייליגע, ז. 383, 401.

און דייטשלאנד, ז. 359; אין מיטעלאל־טער, ז. 1133; די אבשאפונג פון דער לייב־אייגענשאפט אלס א תנאי קודם פון דעם קאפיטאליזם, ז. 1134; די לייבאייגענ־שאפט אין איטאליען, ז. 1135 נ.; אין ענג־לאנד, ז. 1135; אין שאטלאנד, ז. 1144.

ליצינישע געזעצען (צו גונסטען די פלעבעער, דורכגעפיהרט פון ליציניוס, 367 פ. ק.): ז. 1152 נ.

לעהרלינג־סיסטעם: די געזעצען וועגען לעהרלינגע אין ענלאנד, ז. 573.

„לעוועלער" (גלייכמאכער, דער נא־מען פון א ראדיקאל־דעמאקראטישער פאר־טיי אין דער צייט פון דער ענגלישער רע־וואלוציע, אין מיטען פון 17טען י. ה.): דערמאנט ז. 130, 618.

מ

מאדע: אלס אורזאך פון דער סע־זאן־ארבייט, ז. 749; איהרע קאפריזען, ז. 752 נ.

מאטעמאטיק: פערגלייך צווישען דעם פרייז־אויסדרוק פון סחורה און די פארגעשטעלטע גרויסען אין דער מ., ז. 156; דער עליפס אלס אילוסטראציע, ז. 158; דעפיניציאן פון דער מאשין פון שטאנדפונקט פון מאטעמאטיק, ז. 577.

מאטעריאליזם: די חסרונות פון דעם אבסטראקט נאטורוויסענשאפטליכען מא־טעראליזם, ז. 579 נ.

מאטעריאליסטישע אויפפאסונג פון דער געשיכטע: די פארמולירונג, ז. 125, 578; מענש און נאטור, ז. 270; וואס עס אונטערשיידט די עקאנאמישע עפאכען, ז. 275; פערענדערונג פון דעם מאטעריעלען פראדוקציאנס־אופן, ז. 454; פראדוקציאן און דענק־מעטאדע, ז. 607 נ., 753; געזעלשאפטליכער קאנטראל פון די נאטור־קרעפטען שפיעלט די הויפט ראליע אין דער געשיכטע, ז. 804.

מאנופאקטור: די אייגענטליכע מא־נופאקטור־פעריאדע — פון מיטען 13טען ביז'ן לעצטען דריטעל פון 18טען י. ה., ז. 523; ענטשטעהט אויף א טאפעלען א., ז. 523; מ. א פראדוקציאן־מעכאניזם, וואס זיינע ארגאנען זיינען מענשען, ז. 526, זיין מעכאניזם פון איינזייטיגע טייל־אר־בייטער, ז. 527; מ. און די ערבליכקייט פון די פראפעסיאנען, ז. 528; דיפערענ־צירונג פון די ארבייט־אינסטרומענטען, ז. 531; ארגאנישע מאנופאקטור, ז. 532; די ארבייטען הענגען אב איינע פון די אנ־דערע, ז. 533; פערזעלבשטענדיגונג פון די פונקציעס פון דער אויבער־אויפזיכט, ז. 539; מ. אלס אסאציאציע פון איינ־צעלנע עלעמענטאר־ארגאניזמען, ז. 540; קאמביניירטע מאנופאקטור, ז. 541; מא־שינעריע אין דער מ., ז. 543, 576; אונ־געלערנטע ארבייטער און די ענטווערטונג פון דער ארבייט־קראפט אין דער מ., ז. 545; די חלוקים צווישען צוטיילונג דער ארבייט אין דער מ. און אין דער געזעל־שאפט, ז. 546 ביז 556; מאנופאקטורמע־סיגע צוטיילונג פון דער ארבייט — א ספעציפישע בעשאפונג פון'ם קאפיטאליס־טישען פראדוקציאנס־אופן, ז. 560; גייס־טיגע און קערפערליכע פערקריפלונג פון דעם מאנופאקטור־ארבייטער, ז. 561; אל־געמיינע כאראקטעריסטיק פון דער מ., ז. 567; די ארבייט־קראפט אין דער מ. איז דער אנהויב־פונקט פון דער רעוואלוציע אין דעם פראדוקציאנס־אופן, ז. 576; מ. אלס דירעקטע טעכנישע גרונדלאגע פון דער גרויס אינדוסטריע, ז. 593; פרייזען פון די מאנופאקטורמעסיגע פראדוצירטע סחורות, ז. 606; מאדערנע מאנופאקטור, ז. 725 ביז 729; געשיכטע פון דער מא־נופאקטור־פעריאדע, ז. 1182 ביז 1185; מאנופאקטור און פראדוקציאנס־סיסטעם, ז. 1198 ביז 1202.

פון דער שפּיצען־מאכעריי, ז. 736.

טשאַרטיזם: זינט 1838 דער פּאַלי־טישער וואהל־רוף פון די ענגלישע ארבייטער, ז. 428; הויך־פּונקט פון דער טשאַר־טיסטישער בעוועגונג אין יאהר 1847, ז. 431; דער דורכפאַל פון דער טשאַרטיס־טישער פּאַרטיי, ז. 434.

י

יאַווא: באַוועל־פּראַדוקציאָן, ז. 608 נ.; האַלענדישע קאָלאָניאַל־ווירטשאַפט אין יאַווא, ז. 1189.

ים־נאַוויגאַציע: די אַנווענדבאַר־קייט פון דער דאַמף־מאַשין, ז. 586; ענט־וויקלונג פון דער דאַמף־שיף נאַוויגאַציע, ז. 597, 697.

יאַפּאַן: וואהרשיינליכע ווירקונגען פון דעם אויסערווערטיגען האַנדעל, ז. 214; יאַפּאַן אַלס בילד פון דעם אייראָפּעאישען מיטעלאַלטער, ז. 1137 נ.

יוסטיץ (קאַפּיטאַליסטישע): איהר שטעלונג לגבי אייגענטימער און ארבייטער, ז. 1052.

כ

כינא: ווען כינא און די טישען האַבען אַנגעהויבען צו טאַנצען — אַן אַנדייטונג אויף דעם „טייפּינג אויפשטאַנד" פון דער ערשטער העלפט פון די 50־ער יאַהרען, ז. 109 נ.; נאַכפראַגע אויף זילבער, ז. 147 נ.; 198; כינעזישע רייך־אַסיגנאַציעס, ז. 192 נ.; מאַנגעל אין לאַנד־אַרבייטער, ז. 510 נ.; פּאַפּיער־מאַנופאַקטור אין כינא, ז. 592; אַפּיום אין כינא, ז. 621 נ.; באַוועל־האַנדעל נאַך כינא, ז. 712, 1137; כינעזישע קאַנקורענץ, ז. 950.

כעמיע: שאַפט נייעם קאַפּיטאַל־שטאַף און לערנט אויסצונוצען די אַבפאַלען, ז. 957.

כעמישע אינדוסטריע: די ראַליע פון די כלים פון דער פּראַדוקציאָן אין דער כ. אינדוסטריע, ז. 274; הויפּט־שטאַפען און הילף־שטאַפען אין דער אייגענטליכער כ. א., ז. 277; קינדער־אַרבייט אין דער כעמישער אינדוסטריע, ז. 725.

ל

לאַנד־אַרבייטער: בעוועגונג פון די ענגלישע לאַנד־אַרבייטער, ז. 383 נ.; זייער לאַגע, ז. 383, 409 נ., 412, 695, 786, 791, 833, 912 נ., 1023, 1056 ביז 1063, 1071 ביז 1107; די צאַהל פון די לאַנד־אַרבייטער, ז. 698, 1004; אין דעם משך פון 1799 ביז 1815, ז. 827, 874, 952; דער אורשפּרונג פון די לאַנד־אַרבייטער, ז. 1135 ביז 1185.

לודיטענ־בעוועגונג: די גראַבע פאַרם פון דעם אויפשטאַנד פון די אַרבייטער אַנטקעגען דער מאַשינעריע אין ענגלאַנד, וועלכע האָט געגרייכט איהר הויך־פּונקט אין צווייטען צעהנדליג פון 19טען י. ה., ז. 670.

לוין־אַראָבציהונג: אַלס טייל פון דעם פאַבריק־קאַדעקס, ז. 663 נ.; פאַר די פעהלערן פון דעם מאַטעריאַל, ז. 665; בעגינסטיגט דורך שטיק־לוין, ז. 854.

לומפּען־פּראָלעטאַריאַט: אַלס טייל פון דער רעלאַטיווער איבערבעפעלקערונג, ז. 1025.

לוקסוס, לוקסוס־סחורות: די טעכנאָלאָגישע פערגלייכונג פון פערשיידענע פּראַדוקציאָנס־עפּאָכען, ז. 274 נ.; דער וואוקס פון דער לוקסוס־פּראַדוקציאָן און דער קלעגליכער צושטאַנד פון די לוקסוס־אַרבייטער, ז. 696; דער לוקסוס אַלס טייל פון די קאַסטען פון קאַפּיטאַל זיך ארויס־צו־ווייזען, ז. 935, 938.

לייבאייגענשאַפט: אין ארויס־געוואַקסען פון דער פּאַנשטשיזנע־אַרבייט, ז. 359; אין די דונאַי פירשטענטימער

118; סחורה־האנדעל, ז. 129; דער קאמף צווישען קרעדיטאר און בעל חוב, ז. 206; די עקאנאמישע גרונד־לאגע, ז. 521 נ.; רער אוטערגאנג פון דער מיטעלאלטער־ליכער געזעלשאפט, ז. 1130 ביז 1135.

מינץ־פריין: די רעכטן־נעמען פון נאלד, ז. 152, 153 נ.; פאנטאזיעס ווענען דער העכרונג פון דעם מינץ־פריין, ז. 153 נ.

מינען־ארבייט: טראק־סיסטעם אין די ענגלישע קויהלען־מינעז, ז. 266 נ.; אלס עקסטראקטיוו אינדוסטריע, ז. 276, 954; נאכט־ארבייט פון די פרויען, ז. 390; צאהל פון די קויהלען־מינען ארבייטער, ז. 694; פון די מינען־ארבייטער בכלל, ז. 698, 1004; איבער־ארבייט, ז. 725; נע־זעצגעבונג און די לאגע פון די מינען־ארבייטער אין ענגלאנד, ז. 776־786; נאה־רונג פון די מינען־ארבייטער אין דרום־אמעריקא, ז. 903; די צושטאנדען פון די ווואינונגען פון די מינען־ארבייטער, ז. 1058; רעגולירונג פון דעם לויז אין 17טען י. ה., ז. 1172.

מעהר־ארבייט: דעפיניציאן, ז. 330; די פארם פון מעהר־ארבייט אונטערשיידט די עקאנאמישע נעזעלשאפט־פארמאציעס, ז. 330; ניט קיין ערפינדונג פון קא־פיטאל, ז. 356; דער הונגער נאך מעהר־ארבייט, ז. 356 ביז 368; מעהר־ארבייט אין דעם קאפיטאליסטישען זין, ז. 375 נ.; די גרויס פון דער מעהר־ארבייט, ז. 486; איהר גרויס אוז די נאטור־בעדינגונגען, ז. 803 ביז 807; ווארייאציעס פון דעם ארבייטס־טאג אוז די מעהר־ארבייט, ז. 822 ביז 825; די ראטע פון דער מעהר־ארבייט, ז. 831 ביז 836.

מעהרווערטה: צו־וואקס אריבער דעם אורשפרונגליכען ווערטה, ז. 231 נ.; די סחורה־צירקולאציע ניט קיין קוואל פון מ., ז. 241 ביז 253; מעהרווערטה אלס ציעל פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוק־ציאנס־פראצעס, ז. 284, 348, 353, 454, 497, 515; פערשיידענע פראבעם צו דער־קלערן דעם אורשפרונג פון׳ם מעהרווערטה, ז. 291 ביז 297; מעהרווערטה אלס פונק־ציע פון׳ם ווארייאבלען קאפיטאל, ז. 319; די ראטע פון מ., ז. 322 ביז 334; די מאסע פון׳ם מעהרווערטה, ז. 462; מעהר־ווערטה און וואוקס פון דער בעפעלקערונג, ז. 470; דער אונטערשייד צווישען אב־סאלוטען און רעלאטיוון מעהרווערטה, ז. 485 ביז 490; אלגעמיינע ראטע פון מ., ז. 496; דער רעלאטיווער מעהרווערטה און די פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, ז. 496; אבסאלוטער און רעלאטיווער מ., ז. 497; נאטור־באזיס פון מעהרווערטה, ז. 801; פערשיידענע פארמולעס פאר דער ראטע פון מעהרווערטה, ז. 830 ביז 836.

מעהר־פראדוקט: דער טייל, אין וועלכען דער מעהרווערטה איז פארנע־שטעלט, ז. 348; די רעלאטיווע גרויס פון דעם מעהר־פראדוקט אלס הויפ־גראד פון׳ם רייכטום, ז. 348; מעהר־פראדוקט אוז דער נאנצער פראדוקט, ז. 831 ביז 836.

מעטאדאלאגיע: דעם נאנצען קער־פער איז לייכטער צו שטודירן איידער די צעל, ז. 34; די קראפט פון אבסטראקציע פערבייט דעם מיקראסקאפ ביי דעם אנא־ליז פון די עקאנאמישע פארמעז, ז. 34; הילוק צווישען דעם פארשונגס־אופן אוז דעם אופן פון דארשטעלונג, ז. 49; דער וויסענשאפטליכער אנאליז, ז. 115; פער־אייניפאכונג פון׳ם אנאליז דורך פערשיי־דענע פאראיסזעצונגען אוז השערות, ז. 257, 303, 325, 327, 917; די בעדינגונגען פון דעם וויסענשאפטליכען אנאליז, ז. 492, 505, 843, 891; די נויטווענדיגקייט צו האלטען אין אויג די הילוקים אין פארם, ז. 851.

מאנעטאר־סיסטעם: זייגע אילו־זיעס, ז. 126.

מאסשטאב פון פּריזען: געלד אלס פעסטגעשטעלטעס מעטאל־געוויכט, ז. 148; די היסטאריש גרונדען פון דער צושיי־דונג צוויישען די געלד־נעמען פון די גע־וויכטען און זייערע געוויכט־נעמען, ז. 151; די נעזעצליכע רעגולירונג, ז. 152.

מאראלער עלעמענט: אין דער ווערטה־בעשטימונג פון דער ארבייט־קראפט, ז. 260; זיין ראליע ביי דער אינטענסיפיקאציע פון דער ארבייט דורך דער פערקירצונג פון׳ם ארבייטס־טאג, ז. 642 נ.

מאשינעריע: געברויך פון מאשינען, אין דער מאנופאקטור־פעריאדע, ז. 541; פאדגעברייט דורך דער מאנופאקטורמעסי־גער פראדוקציאן פון די ארבייט־אינסטרו־מענטען, ז. 574; דעפיניציאן פון דער מאשין, ז. 577; בעשטאנד־טיילען פון דער מאשין, ז. 578; ווערקצייג־מאשין, ז. 579 ביז 583; בעוועגונג־מאשין, ז. 583 ביז 586; מאשינען־סיסטעם, ז. 589; אויטא־מאטישער כאראקטער פון נאנצען מעכא־ניזם, ז. 591; די אונפערזענליכקייט פון דעם נאנצען מעכאניזם, ז. 599; דער חילוק צוויישען דער מאשין אלס עלעמענט, וואס שאפט ווערטה, און וואס שאפט פראדוק־טען, ז. 603; די עקאנאמיזירונג דורכ׳ן נעמיינשאפטליכען קאנזום, ז. 601; די נע־שווינדקייט פון דער מאשין, ז. 605; די פּריזען פון די מאשין־פראדוקטען, ז. 606; דער גראד פראדוקטיוויטעט פון דער מאשין, ז. 607; דער נרענץ פאר׳ן נע־ברויך פון דער מאשין, ז. 610; די מא־שין אין דער קאמוניסטישער נעזעלשאפט, ז. 611 נ.; די ווירקונג פון דער מאשין אויף די ארבייטער, ז. 613; רעזולטירנ־נירונג פון דעם קאנטראקט צוויישען דעם ארבייטער און דעם קאפיטאליסט, ז. 616 ביז 619; די פערלענגערונג פון׳ם אר־בייסס־טאג, ז. 627 ביז 637; פראדוק־טיוויטעט פון דער מאשין, ז. 628; דער חילוק צוויישען דעם נעזעלשאפטליכען און אינדיווידועלען ווערטה פון דעם מאשין־פראדוקט, ז. 633; איבערפליסיגע אר־בייטער־בעפעלקערונג אלס רעזולטאט פון דער מאשין, ז. 635; די פאבריק אלס די אויסנעביידעטסטע נעשטאלט פון דעם מאשין־סיסטעם, ז. 654 ביז 667; קאמפ צוויישען ארבייטער און מאשין, ז. 668 ביז 670; די מאשין אלס דעם ארבייטער׳ם קאנקורענט, ז. 673 ביז 677; די עלאס־טיציטעט פון דעם מאשינען־סיסטעם, ז. 677; די מאשין אלס קריענס־מיטעל אנט־קעגען סטרייק, ז. 681; פערמעהרטע בע־שעפטיגונג אלס פאלגע פון דער מאשין, ז. 684; דער וואוקס פון דער פערשיי־דענארטיגקייט פון די נעזעלשאפטליכע פראדוקציאנס־צווייגען, ז. 692 ביז 696; דער וואוקס פון דער לוקסוס־פראדוקציאן, ז. 696; די שאפונג פון נייע פראדוק־ציאנס־צווייגען, ז. 697; פערמעהרונג פון די דיענענדע קלאסען, ז. 698; די אב־שטויסונג און צוציהונג פון ארבייטער, ז. 700 ביז 705; פערמעהרונג פון דעם רויה־מאטעריאל, ז. 706; שאפונג פון א נייער אינטערנאציאנאלער צוטיילונג פון דער אר־בייט, ז. 707; דעם ארבייטער׳ם אונזי־כערע לאגע, ז. 710 ביז 719; די אבשאפונג פון דער קאפּיטאליסטישער וואס רוהט אויף האנדווערק, ז. 720 ביז 722; די צוריק־ווירקונג אויף מאנופאקטור און הויז־אר־בייט, ז. 722 ביז 736.

מויערער: פערנעהמען א העכערע שטופע אין ענגלאנד אייידער אנדערע אייג־נאכע ארבייטער, ז. 302 נ.; קאפּיטאל־ציע ביי מויערער, ז. 508 נ.; קאפּיטאליזיעס פון די מויערער, ז. 1170.

מיטלאלטער: כאראקטעריסטיק, ז.

נאכט־ארבייט: די מאטיוון, וואס טרייבען צו דער איינפיהרונג, ז. 389; ווירקונגען פון דער נאכט־ארבייט, ז. 390 ביז 399.

נאמאדען: ענטוויקלען צוערשט די נעלד־פארם, ז. 136.

נידערלענדער (האלאנד): ארבייטער־נעזעצען אין האלאנד, ז. 411 נ.; די פאבריקאציע פון וועבער־שיפל (אין 17־טען י. ה.) ז. 550 נ.; אנווענדונג פון ווינד אלס טרייב־קראפט, ז. 582 נ.; מוסטער פון דער אייגענטלעכער מאנופאקטור, ז. 592; אנווענדונג פון מאשינען, ז. 611; וואסער־רעגולירונג, ז. 805; וואגאבונדען־נעזעצגעבונג, ז. 1167; נעשיכטע פון דער האלענדישער קאלאניאל־ווירטשאפט, ז. 1189 ביז 1192; קרעדיט־סיסטעם, ז. 1193 ביז 1197.

נארמאל־ארבייטסטאג: די בענריכטונג פון דער דאזיגער פאדערונג מצד די ארבייטער, ז. 353 און 354; קאפיטאל'ס אינטערעס אין א נארמאל־טאג, ז. 402; רעזולטאט פון א קאמף צווישען קאפיטאליסט און ארבייטער, ז. 411, 456; דער קאמף פאר דעם נארמאלען ארבייטס־טאג, ז. 422 ביז 461.

נעגעל־מאכערייי: מאדערנע חוזיר־ארבייט ביי נעגעל־מאכען, ז. 455, 730; די שטערונגען פון דער פאבריק־רעגולירונג, ז. 769־770; קינדער ארבייט, ז. 770; דער לוין פון די האנד־נעגעלמאכער, ז. 859 נ.; די צאהל ארבייטער ביי נעגעל מאכען, ז. 1004 נ.

נעהטארקעס (מארינסטאפען): איבער־ארבייט, ז. 385, 386, 737 ביז 742; זייער נאהרונג־צושטאנד, ז. 1044 ביז 1047.

ס

סאציאליזם (קלייז־בירגערליכער): די אוטאפיע פון דער דירעקטער אויסטויש־בארקייט פון סחורות, ז. 105 נ., 133 נ.

סאציאליסטישע נעזעלשאפט (די עלעמענטען פאר איהר שאפונג): די ערציהונג פון דער צוקונפט, ז. 758; די ענדערונג פון די ארבייטען אלס א פאר־בעדינג פאר אן אלזייטיג ענטוויקלטען מענשען, ז. 766; העבערע פארם פון דער פאמיליע, ז. 768; דער מאדערנער פאבריק־סיסטעם אלס אויסנאנג־פונקט פון דער סאציאלער רעוואלוציע, ז. 787; אבשאפונג פון „אונפראדוקטיווער" ארבייט, ז. 1015; די נעגאציע פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, ז. 1207.

סובסידיען (שטאאט אונטערשטיצונג): די ראליע פון די דאזיגע אונטערשטיצונגען אין די אנפאנגען פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן, ז. 473, 1197.

סוחר־שער קאפיטאל: די ערשטע היסטאריש פארם פון קאפיטאל, ז. 223; די פארמולע פון דעם ס. ק., ז. 236, 249; ס. ק. און די צעבען, ז. 559; אלס פאראזיט אין מיטעלאלטער, ז. 798; דער ס. ק. און דער פעאדאליזם, ז. 1187.

סחורה: די עלעמענטארע פארם פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס אופן, ז. 55; אין נאר א פראדוקט, וואס האט א נעזעלשאפטליכען נעברויך־ווערטה, ז. 64; היסטאריש בעדינגונגען פון דער פערוואנדלונג פון דעם ארבייט־פראדוקט אין סחורה, ז. 95; דער פעטיש־כאראקטער פון דער סחורה, ז. 108 ביז 128; די מאמארפאזען פון דער סחורה אין דעם אויסטויש־פראצעס, ז. 157 ביז 160; פערקויף און קויף פון סחורה, ז. 160 ביז 168.

סחורה־פראדוקציאן: איהר עקזיסטענץ־בעדינגונגען איז די נעזעלשאפטליכע צוטיילונג פון דער ארבייט, ז. 65; היסטאריש בעשטימטער נעזעלשאפטליכער פראדוקציאנס־אופן, ז. 116.

מעטאל־אינדוסטריע: דער אבבייט־סיסטעם אין דער מ. אינדוסטריע, ז. 389, 395 ביז 399; די נאכט־ארבייט, ז. 390; די קינדער־ארבייט, ז. 391, 725; דער קאמף נעגען די מאשינען, ז. 670; די צאהל ארבייטער, ז. 698; פרויען־ארבייט, ז. 702; עקספלואטאציע פון די קינדער דורך די עלטערן, ז. 767, 772; פאבריק־נעזעץ פון 1867, ז. 773.

מעטאלען (עדעלע): דער ווערטה פון גאלד, ז. 63; זייער רעלאטיווע ווערטה־נרוים, ז. 140; די פערקערפרונג פון אלע מענשליכע ארבייטען, ז. 137, 143; די פונקציע פון גאלד אלס ווערטה־מאס, ז. 148; אלס מאטעריאל פאר מטבעות, ז. 188 ביז 193; די מאכט פון גאלד, ז. 199; די פונקציעס פון אוצרות־זאמלונג, ז. 203; גאלד און זילבער אלס טאפעלע ווערטה־מאס, ז. 216; די בעוועגונג פון דעם גאלד און זילבער־שטראם, ז. 220.

מעכאניק: אין דער אנווענדונג פון מאשינערייע, ז. 542; נעפיהרט צו דער אונטערזוכונג פון די רייבונג־נעזעצען, ז. 585; מעכאניק און די נרויס־אינדוסטריע, ז. 763.

מענש: און די נאטור, ז. 270; אלס חיה, וואס פאבריצירט ווערקצייג, ז. 274; אריסטאטעל'ס דעפיניציאן, ז. 507; דעם מענשען'ס נאטור, ז. 802; בעהערשט פון דעם פראדוקט פון זיינע הענד, ז. 986 נ.

מערקאנטיל־סיסטעם: די מערקאנטיליסטען, ז. 94; דער נייאויפנעריכטער מערקאנטיל־סיסטעם, ז. 124 נ., 218; מיללס און די מערקאנטיליסטען, ז. 808 ביז 811.

מעקסיקא: פעאנאזש אין מעקסיקא, ז. 255 נ.; בעהאנדלונג פון די איינגעבוי־רענע, ז. 1191.

נ

נאדעל־מאנופאקטור: אלס ביישפיעל פון דער מאנופאקטורטעפינער צוטיילונג פון דער ארבייט, ז. 536; מאשינערייע אין דער נאדעל־מאנופאקטור, ז. 720.

נאהרונג־צושטאנד: פון די אנדי־קולטור־ארבייטער, ז. 1044 ביז 1047; פון פערבעסערונג אין פערנלייף צו ארבייטער, ז. 1080; פון די לאנד־ארבייטער אין ענגלאנד, ז. 1081.

נאטור (און מענש): פערענדערונג פון דער נאטור דורכ'ן מענשען און זיין איינפלוס פערענדערונג אין דעם דאזיגען פראצעס, ז. 270; דער ארבייט־פראצעס אלס אלגעמיינע בעדינגונג פון דעם שטאף־וועקסל צווישען מענש און נאטור, ז. 280; נאטור־באזיס פון מעהר־ווערטה, ז. 801; נאטור און די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט, ז. 801 ביז 807; אן אב־סטראקטער בעפעלקערונג־נעזעץ עקזיסטירט נאר פאר פלאנצען און טהיערען, ז. 1006.

נאטורוויסענשאפט: אידיוסטראציעס פון דער אפטיק, ז. 110; דיאלעקטיק אין דער נאטור, ז. 473; די מאלעקולאר־טעאריע, ז. 473 נ.; נאטירליכע טעכנאלאגיע, ז. 578 נ.

נאטור ווייסענשאפטליכע פאראלעלען: פערנלייף צווישען דער דיפער־ענצירונג פון שטאנדען מיט דער דיפער־ענצירונג פון פלאנצען און טהיערען, ז. 528; די צופאסונג פון די ארגאנען פון פלאנצען און טהיערען צו פערשיידענע פונקציעס און די צופאסונג פון די אר־בייטס־ווערקצייג צו די פונקציעס פון דעם טייל־ארבייטער, ז. 531 נ.; קאנקורענץ־קאמף אין דער קאפיטאליסטישער נעזעל־שאפט און דער קאמף פאר עקזיסטענץ אין דער טהיערוועלט, ז. 555; נאטירליכע און אינדוסטריעלע טעכנאלאגיע, ז. 578 נ.

נאטירליכע צוכטוואהל: צווישען די לאנד־ארבייטער, ז. 408; אין דער קאפיטאליסטישער נעזעלשאפט, ז. 555.

פארטשריט פון דער ענגלישער אינדוס־טריע, ז. 649; באנד־פאבריק אין ענג־לאנד, ז. 669; לאנד־גניבה און די גרויס־אגריקולטור, ז. 673; רואינירונג פון די ענגלישע האנד־באוועל־וועבער, ז. 674; ענג־לישע באוועל־אינדוסטריע אונטער דעם איינפלוס פון'ם אמעריקאנער בירגער־קריעג, ז. 678; צאהל מינען־ארבייטער, מאשינען־פראדוצירער און אייזענגיעסער, ז. 686; ארבייטער אין די פערקעהר־גע־שעפטען, ז. 697; באוועל־אימפארט אין ענגלאנד, ז. 707 נ.; תבואה־אימפארט, ז. 708-909; צענטראל־פלאץ פאר דעם קא־דער־האנדעל פון דער גאנצער וועלט, ז. 726; מאדערנע הויז־ארבייט אין ענגלאנד, ז. 728-736; רעוואלוציע אין דער ענגלי־שער קליידונג־אינדוסטריע, ז. 737-743; פעראלגעמיינערונג פון דער פאבריק־געזעצ־געבונג אין ענגלאנד, 753-788; אגריקול־טור און גרויס־אינדוסטריע אין ענגלאנד, ז. 789-794; נאטירליכער רייכטום אין אר־בייטס־מיטלען, ז. 802; לוין־העכערונג פון 1799 ביז 1815, ז. 827; סוועטינג־סיסטעם אין ענגלאנד, ז. 869; ארבייט־לוינען אין ענגלאנד, ז. 882; באוועל־אינדוסטריע, ז. 883; לאנד־ארבייטער סוף 18טען י. ה., ז. 952; „אונפראדוקטיווע" ארבייט און רעלאטיווע איבערבעפעלקערונג, ז. 1015; לאגע פון די שלעכט־בעצאהלטע שיכטען פון'ם ארבייטער־קלאס, ז. 1042-1056; וואנדער־ארבייטער און מינען־ארבייטער אין ענגלאנד, ז. 1056-1062; דער בריטי־שער אגריקולטור־פראלעטאריאט, ז. 1071-1107; די קלאסישע פארם פון דער גע־שיכטע פון דער אורשפרינגליכער אקומו־לאציע, ז. 1135; עקספראפריאציע פון דער לאנד־בעפעלקערונג, ז. 1135-1162; בלוטי־גע געזעצגעבונג אנטקעגען די עקספראפ־ריאירטע, ז. 1162-1175; דער קאפיטא־ליסטישער ארענדאטאר, ז. 1175-1177; דער אינדוסטריעלער קאפיטאליסט, ז. 1186-1208.

עסטרייך: ארבייטער־שוץ געזעצגע־בונג, ז. 421; באוועל־אינדוסטריע, ז. 883.

עסקימאזען: זייערע האנדעלס־מנהגים, ז. 145 נ.

עקוויוואלענט, עקוויוואלענט־פארם: סחורה, אין וועלכער דער ווערטה פון א סחורה ווערט אויסגעדריקט, ז. 75; עקוו. און רעלאטיווע ווערטה־פארם שלי־סען זיך אויס געגענזייטיג, ז. 78; אייגענ־טימליכקייטען פון עקוו., ז. 91; עקוו. ביי אריסטאטעל, ז. 92.

עקספראפריאציע: פון דעם גרונד און באדען פון דער לאנד־בעפעלקערונג אלס די גרונדלאגע פון דער ענטוויקלונג פון'ם קאפיטאליזם, ז. 1135; עקספ. פון דירעקטע פראדוצירער און די עקספ. פון די עקספראפריאטארס, ז. 1135-1162.

ערד: דער ערשטער שאפער פון רייכ־טום, ז. 67, 955, 1016; דער אלגעמיינער געגענשטאנד פון מענשליכער ארבייט, ז. 272; די ערד אלס ארבייטס־מיטעל, 273.

ערפינדונגען: ערפינדונגען און די האנדווערק־פעריאדע, ז. 542, 766; ער־פינדונג־זשעניע פון די קאפיטאליסטען, ז. 568 נ.; זיינען ניט קיין פראדוקט פון אן איינצעלנעם אינדיווידום, ז. 578; ווערן ארויסגערופען דורך סטרייקס, ז. 681; ווערן שפעטער פערוואנדעלט אין בעשרענ־קונגען פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס, ז. 988.

ערציהונג: ערציהונג און די פאבריק־געזעצען, ז. 622, 757; מעגליכקזט פון א פערבינדונג פון אונטערריכט און גימנאס־טיק מיט האנד־ארבייט, ז. 759; די אר־בייט־שוהלע פון דער צוקונפט, ז. 766; שוהלען פאר ביידע געשלעכטער צוזאמען, ז. 768.

סחורה־צירקולאציע: דער נאציער פראצעס פון די מעטאמארפאזען פון סחורות, ז. 168; דער אונטערשייד צווישען דעם דירעקטען פראדוקטען־אויסטויש, ז. 169; שוויצט שטענדיג ארוים נעלד, ז. 170; צעברעכט די גרעניצען פון׳ם פראדוקטיוו־אויסטויש, ז. 172; נעהערט צו די פערשיידענסטע פראדוקציאנס־אופנים, ז. 173 נ.; די סחורה־צירקולאציע איז ניט קיין קוואל פון מעהרווערטה, ז. 240.

סטאטיסטיק: בעפעלקערונגס־סטאטיסטיק, ז. 549; סטאטיסטישער שווינדעל אין ענגלאנד, ז. 657 נ.; בערעכענונג פון שטייגען פון׳ם ארבייט־לוין אין פראצענטען, ז. 1016; ענדערונגען אין דער צוזאמענסטעלונג פון דער בעפעלקערונג לויט נעשלעכט און עלטער, ז. 1021.

סטריק: פון די לאנדאנער בויערבייטער, אין 1860־61, ז. 355 נ., 856, 858; אין די ענגלישע טעפער־דיסטריקטען אין 1866, ז. 665 נ.; פון די באנד־ווערק, ז. 872; פון די בעלגישע מינען־ארבייטער אין 1867, ז. 949; שטראף נעזעצען אנטקעגען סטרייקס, ז. 1172 ביז 1175.

סעזאן־ארבייט: אלס אורזאך פון איבער־ארבייט, ז. 385; רוהט אויף דער מאדע, ז. 749; וועדט בעשטימט דורך דער פעריאדיציטעט פון דעם שיפען־אבנאנג, ז. 749.

ספעקולאציע: א וועג צו מאכען נעלד, ניט פראדוצירענדיג, ז. 292; הויפט־נעזעץ פון דער ספעקולאציע ביי וועכטהרעוואלוציעס פון סחורות, ז. 320; די פסיכאלאגיע פון די ספעקולאנטען, ז. 409; א קוואל פון שנעל רייך ווערן, ז. 938; ספעקולאציע און בערזען־שפיעל, ז. 1194.

ע

עגיפטען, אלט: נאלדמייען־ארבייטער, ז. 357; ווירקונגען פון דער אייזענבאהן קאפערפראציע, ז. 519; האנדווערקער, 529 נ.; אלס אינדוסטריעלעם מוסטער־לאנד פאר די גריכען, ז. 572 נ.; קינדערערציהונג, ז. 803; אורזאכען פון דער הערשאפט פון׳ם פריסטער־קלאס, ז. 805 נ. — מאדערנער עגיפטען: באווען פראדוקציאן, ז. 715; קאדער־אימפארט פאר ענגלאנד, ז. 726.

עטרוסקער: זייער טעאקראטיע, אייגענטום און אויספאכע קאפפראציע, ז. 356.

ענגלאנד: דער קאסישער באדען פון דעם קאפיטאליזם, ז. 34; זילבער־עקספארט נאך אינדיע און כינא, ז. 198; פראסטע אדער „אנסקילד" ארבייט אין ענגלאנד, ז. 302 נ.; אינדוסטריע־צווייגען אהן נעזעצליכער בעשרענקונג פון דער עקספלואטאציע, ז. 388־368; קאמף פאר דעם נארמאלען ארבייטס־טאג, ז. 422־434; ענגלישע ארבייטער אלס פריי־פעכטער פון דעם אינטערנאציאנאלען פראלעטאריאט, ז. 456; נעשיכטע פון דער מאנופאקטור אין ענגלאנד, ז. 523־527; צוטייל־ונג פון דער ארבייט לויט לאנד־שטרעקען, ז. 551; לעהרלינג־נעזעצען אין ענגלאנד, . 573; קלאגען וועגען מאנגעל אין דיסציפלין פון די ארבייטער, ז. 574; מאשינענעפעקטע פאבריקאציע פון ווערקציינ, ז. 580; נעבורטס־ארט פון דער נרוים אינדוסטריע, ז. 585; בעדייטונג פון דער וואל־מאנופאקטור אין ענגלאנד, ז. 589 נ.; אלס טוסטער פון דער אויטאמאטישער פאבריקאציע, ז. 592; נרעניצען צו דער אנווענדונג פון מאשינערי, ז. 611; שטערביליכקייט אין ענגלאנד, ז. 619; גלייכצייטיגע פערלענגערונג פון׳ם ארבייטס־טאג און נרעסערע אינטענסיוויטעט פון דער פאבריק־ארבייט, ז. 637; אינטענסיפיקאציע פון דער ארבייט נאך דער פערקירצונג פון׳ם ארבייטס־טאג, ז. 640־644;

פּראָטעסטאַנטיזם: דער פּ. אין אַ געזעלשאַפט פון סחורה־פּראָדוצירער, ז. 121; פּ. און די ענטשטעהונג פון קאַפּיטאַל, ז. 419 נ.; פּראָטעסטאַנטישע טעאָלאָגיע און דער בעפעלקערונג־פּרינציפּ, ז. 979 נ., 1030; פּראָטעסטאַנטישער גייסט און דאָס געזעץ פאַר אָרימע, ז. 1143 נ.

פּראָטעקציאָניזם: זיין ראָליע אין דער אורשפּרינגליכער אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, ז. 1197; אַ צייטווייליגע נויטווענדיגקייט אין דעם אינטערנאַציאָנאַלען קאָנקורענץ־ קאַמפּף, ז. 1210 נ.

פּראָלעטאַריאַט: די געשיכטליכע אויפגאַבע פון דעם פּ., ז. 45; אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל איז פערמעהרונג פון פּראָלעטאַריאַט, ז. 973; דעפיניציאָן פון פּראָלעטאַריאַט, ז. 974נ.; וואוקס פון דעם רייכטום פון דער בורזשואַזיע און שאַפונג פון אַ שטענדיג וואקסענדען פּראָלעטאַריאַט, ז. 1029.

פּראָסטיטוציע: אין 12טען י. ה., ז. 129 נ.; דער נידעריגסטער אָבזעץ פון דער רעלאַטיווער איבערבעפעלקערונג, ז. 1025; פּראָסטיטוציע און די „גאַנגס", ז. 1104 ביז 1106; אין אויסטראַליע, ז. 1223.

פּראָפיט, פּראָפיט־ראַטע: לייכט צו בעגרייפען, ווען מען ווייס די געזעצען פון מעהרווערטה, ז. 328 נ.; פּראָפיט פּראָפּאָרציאָנאַל צום אָנגעווענדעטען גאַנצען קאַפּיטאַל, ז. 469, 505, 631 נ.; ווערט אויסגערעכענט אויף דער גאַנצער סומע פון אַריינגעלעגטען קאַפּיטאַל, ז. 810; בעזונדערע פאָרמען פון מעהרווערטה, ז. 818; פּראָפיט־ראַטע און ראַטע פון מעהר־ווערטה, ז. 819.

פּרייז (פּרייז־פאָרם): איינפאַכער רעלאַטיווער אויסדרוק פון אַ סחורה, ז. 108, 144; נאָר אַן אידעעלע פאָרם, הענגט אינגאַנצען אָב פון'ם רעעלען געלד־מאַטעריאַל, ז. 146; דער פּרייז ביי אַ טאָפּעלער ווערטה־מאָס (דהינו גאָלד און זילבער), ז. 146; דער מאָסשטאַב פון פּרייזען, ז. 149; איינפלוס פון דער ענדערונג אין דעם גאָלד־ווערטה אויף די פּרייזען, ז. 150. פּרייז איז דער געלד־נאָמען פון דער אַרבייט, וואָס איז פערקערפּערט אין סחורה, ז. 150; אַן עקספּאָנענט פון דער ווערטה־גרויס, ז. 153, 162; דער פּרייז פון זאַכען, וועלכע האָבען ניט קיין ווערטה, ז. 156; די סובסטאַנץ־טראַנספאָרמירונג פון דער פּרייז־פאָרם, ז. 156; דער פּרייז פון סחורות און דער ווערטה פון געלד, ז. 178; פּרייז־רעוונלוציע אין 17טען און 18טען י. ה., ז. 179; דער פּרייז פון די האַנדווערק אָדער מאַנופאַקטור־פּראָדוקטען און פון די מאַשין־פּראָדוקטען, ז. 606; דער פּרייז פון דער אַרבייט־קראַפט קאָן אָבווייכען פון איהר ווערטה, ז. 853.

פ

פאַבריק: אַ ווערקשטאַט געבויט אויף דעם מאַשין־בעטריעב, ז. 588; אין איהר אויסגעבילדעטער געשטאַלט, ז. 654־667; כאַראַקטעריזירט דורכדעם וואָס די אַרבייטער שטעהען אונטער דעם אויטאָמאַטישען מעכאַניזם, ז. 488; אויסגלייכונג פון די אַרבייטען, ז. 490; צושיידונג צווישען מאַשין־אַרבייטער און האַנד־דערלאַנגער, ז. 656; אין דער פאַבריק דיענט דער אַרבייטער דער מאַשין, ז. 660; פאָלשטענדיגע צושיידונג צווישען די גייסטיגע קרעפטען פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס און דער האַנד־אַרבייט, ז. 661; פאַבריק־דיסציפּלין, ז. 663־665 נ.; די פאַבריק אַלס צוכטהויז, ז. 667; דער עיקר בעדינג פון'ם פאַבריק־בעטריעב, ז. 745.

פאַבריק־אינספּעקציע: וועכטער פון דעם פאַבריק־געזעץ, ז. 363; קאַמף פון דער אינספּעקציע אַנטקעגען דעם אָבבייט־

פ

פאָופעריזם: אַלס פאָלגע פון דער קאָנקורענץ צווישען דער האַנד־אַרבייט און דער מאַשין, ז. 674; דאָס אינוואַלידען־הויז פון דער אַקטיווער אַרבייטער־אַר־מעע, ז. 1026; דער אָפיציעלער פאָופעריזם, ז. 1040; אין די דערפער, ז. 1100; אין די קאָלאָניעס, ז. 1223.

פאַנשטשיזנע אַרבייט: די. פ. און טוישווערטה, ז. 356; פ. און לייבאייגענ־שאַפט, ז. 359; פ. און מעהר־אַרבייט, ז. 845; פ. און לוין־אַרבייט, ז. 896.

פאַפּיער־פאַבריקאַציע: נאַכט־אַר־בייט, ז. 393; האַללענדישע פאַפּיער פאַב., ז. 525; אויסאַרבייטונג פון דעם קאַדער דורך מאַשינען, ז. 542; דער אונטערשייד צווישען די פערשיידענע פראָדוקציאָנס־אופנים טרעט דאָ קלאָר אַרויס, ז. 592; די קאָדער־סאָרטירונג, ז. 726; פאַבריק־געזעץ פון 1867, ז. 773.

פויערים: פויערים און סחורה־פראָ־דוקציאָן, ז. 64 נ.; פויערשע אינדוסטריע, ז. 119; ווירקונג פון אומבייטען די נאַ־טוראַל־שטייערן אויף געלד־שטייערן, ז. 213; עקספּראָפּריאַציע פון די פויערים, ז. 673, 1135-1162; פ. און די גרויס אינ־דוסטריע, ז. 789-791; די זיטען אין די דערפער, ז. 1088, 1107; רואינירונג פון די פ. דורך דער עקספּראָפּריאַציע און דער צושיידונג פון מאַנופאַקטור און אַגריקול־טור, ז. 1183; די פויערים און דער קליין־בעטריב, ז. 1204.

פעאָנאַיש (שולד־שקלאַווערייי) פון די טאָג־לוינער): פעאָנס, ז. 255.

פעסט (די גרויסע פעסט אין אייראָ־פּאַ אינמיטען פון 14טען י. ח.): איהר איינפלוס אויף דער בעפעלקערונג אין פראַנקרייך און ענגלאַנד, ז. 1116.

פראָדוקט: אַ רעזולטאַט פון דעם אַרבייט־פּראָצעס און אויף אַ בעדינגונג פון דעם אַרבייט־פּראָצעס, ז. 275; פּראָ־דוקט אַלס אַרבייטס־מיטעל און רויה־מאַטע־ריאַל, ז. 276; זיינע פערשיידענע בעשטי־מונגען הענגען אָב פון זיינע פערשיידענע פונקציעס אין דעם אַרבייט־פּראָצעס, ז. 278.

פראָדוקטען־ווערטה: אַנטייל פון די פערשיידענע פאַקטאָרען פון דעם אַרבייט־פּראָצעס אין דער שאַפונג פון דעם פּראָ־דוקטען־ווערטה, ז. 304; די פאָרשטעלונג פון דעם פ. וו. אין פּראָפּאָרציאָנעלע טיי־לען פון'ם פּראָדוקט, ז. 335 ביז 340.

פראָדוקטיוויטעט פון דער אַר־בייט: בעשטימט דורך פערשיידענערליי אומשטענדען, ז. 61; איינפלוס אויף דער ווערטהגרויס, ז. 62 און 63; פּראָדוק. און דער פּראָצעס פון ווערטה־שאַפונג, ז. 305 ביז 308; די פערגרעסערונג פון דער פּראָ־דוק., ז. 492 און 493; די פּראָדוק. און עקסטראַ מעהרווערטה, ז. 495, 498; גע־זעלשאַפטליכע פּראָדוק. אַלס אימאָנענטע פּראָדוק. פון קאַפּיטאַל, ז. 519; פּראָדוק. און די פאָלקאָמענהייט פון די ווערקצייג, ז. 530; נאַטור־געוואַקסענע פּראָדוק., ז. 801, 806; די ענדערונג אין גרויס פון פרייז פון דער אַרבייט־קראַפט און מעהר־ווערטה אונטער דעם איינפלוס פון אַן ענ־דערונג אין דער פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט, ז. 812 ביז 830; די פּראָדוק. און דער אַקומולאַציאָנס פּראָצעס פון קאַפּי־טאַל, ז. 955 ביז 964; ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקטיוויטעט פון דער געזעל־שאַפטליכער אַרבייט דער שטאַרקסטער הויבשטאַנג פון דער אַקומולאַציע, ז. 987 ביז 990.

פּראָדוקציאָנס־מיטעל: אַרבייטס־מיטעל און אַרבייט־געגענשטאַנד אין גע־גענזאַץ צו דער אַרבייט, ז. 276; פּראָ־דוקציאָנס־מיטעל און ווערטה, ז. 313.

אבצורייסען אירלאנד פון ענגלאנד מיט נעוואלט, ז. 1129.

פענציציער: נעלד ביי די פענציציער, ז. 200.

פערד־קראפט: די בעווענדע קראפט פון דער מאנופאקטור־פעריאדע און איהרע חסרונות, ז. 584; אין דער מא־שין־אינדוסטריע, ז. 604 נ.

פערמער (ארענדאטארס): אין איר־לאנד, ז. 1126 ביז 1129; דאם ענטשטעהען פון די קאפיטאליסטישע פערמערס, ז. 1175 ביז 1178.

פראנקרייך: דער אריין־ און ארויס־פיהר פון גאלד אין די 50ער יאהרען, ז. 147 נ.; פראנצ. קריעגס־אנלייהע אין 73־1871, ז. 220 נ.; די קלענערע מאס פון די סאלדאטען, ז. 363 נ.; ארבייטער־געוע־צען, ז. 411, 873; פראנצ. 12 שטונדען נעוועק, ז. 421 נ., 422 נ., 423 נ.; דער יוני־אויפשטאנד און זיינע פאלגען, ז. 434; ארבייטער שוץ־געזעצגעבונג, ז. 457; פראנצויזישע רעוואלוציאנערע מעטאדע, ז. 458, 789; זיידען־שפינעריי אין ליאן און נים, ז. 524 נ.; מעטאל־אויסארבייטונג אין פ. ארום דעם סוף 16טען י. ה., ז. 543 נ.; קלאנג וועגען דיסציפלין־מאנגעל פון די מאנופאקטור־ארבייטער, ז. 524; די פראנצ. ערפינדונגען פון 18טען י. ה. זיינען עקס־פלואטירט נעווארן נאר אין ענגלאנד, ז. 611; פראנצ. האנדעלס־אבמאכען פון 1860, ז. 715; באוועלס־שפינעריי, ז. 885; לאנג פון די פראנצ. ארבייטער אין 18טען י. ה., ז. 949; קאפיטאליסטישע פראדוקציאן אין דער אגריקולטור, ז. 1101; ווירקונג פון דער שוארצער פעסט אין ענגלאנד אוו פראנקרייך, ז. 1117 נ.; נעזעצען וועגען ארימע אין 16 און 17טען י. ה., ז. 1144; נעזעצגעבונג אנטקעגען וואגאבונדען, ז. 1167; וועגען לוין־ארבייט, ז. 1169; נע־זעצגעבונג אנטקעגען ארבייטער־יוניאנס, ז. 1154; פראנקרייך'ס שטעלונג אין דער ענטוויקלונג פון קאפיטאליזם, ז. 1188; אלס מוסטער־שטאאט פון פראטעקציאניזם, ז. 1198.

פרויען־ארבייט: אין דער טעפעריי, ז. 370־373; אין דער פוץ־מאכעריי, ז. 385־388; דאס נעזעץ פון 17טען יוני 1847, ז. 426; 10 שטונדען נעזעץ אוו די פרויען־ארבייט, ז. 431־453; פרויען אין די מא־שינמעסינג בעטריבען, ז. 614־627; פער־לענגערונג פון דעם ארבייטס־טאג, ז. 627; אין די מינעז, ז. 780־782; ראליע פון די פרויען אין דער בעשטימונג פון דעם אר־בייטס־לוין, ז. 879; פרויען־ארבייט אין דער אגריקולטור, ז. 1082, 1103־1107.

פרייהאנדעל־שוהלע: ז. 94; פ. ש. אוו די צירקולאציע פון נעלד, ז. 170; איה־רע אנשוויאונגען וועגען דער קאפיטאליס־טישער נעזעלשאפט, ז. 268.

צ

ציגעלניעס: די איבערארבייט אין די ציגעלניעס, ז. 726, 771 נ.

צינז: אלס טייל פון'ס מעהרווערטה, ז. 606 נ.; צינז אוו מאשינען, ז. 606 נ.; בלויז א ברוך־טייל פון'ס מעהר־ווערטה, ז. 890, 928.

צעהנשטונדען־נעזעץ: די אנטא־ציע פאר דעם, ז. 431; דער קאמף פון די פאבריקאנטען אנטקעגען דעם נעזעץ, ז. 431; דער נייער פעלד־צוג פון די פאב־ריקאנטען אנטקעגען דעם צעהנשטונדען־נעזעץ, ז. 435 ביז 445.

צער־סיסטעם: קאמף אנטקעגען דער פערוואנדלונג פון א האנדווערקמייסטער אין א קאפיטאליסט, ז. 472; מאנופאק־טור אלס א פערגרעסערטער צעד־מייסטער'ס ווערקשטאט, ז. 500; נאטור־נעזעץ פון דער שאפונג פון די צעבען, ז. 525; קאמף אנטקעגען דעם סוהר'ס קאפיטאל, ז. 559,

סיסטעם, ז. 427; די צאַהל פאַבריק־אינס־פּעקטאָרען, ז. 775 נ.; מינען־אינספּעקטאָ־רען, ז. 783.

פאָטאָגראַפיע: די ענטוויקלונג אין צאָהל פון די בעשעפטיגטע אַרבייטער, ז. 697.

פאַלסיפיקאַציע (פון סחורות): ברויט־פאַלשונג, ז. 376; שעוואַליע וועגען די פאַלסיפיקאַציעס, ז. 377 נ.; פאַל־סיפיצירונג פון לעבענס־מיטלען, ז. 951.

פאַמיליע: צוטיילונג פון דער אַר־בייט אין דער פאַמיליע, ז. 119, 547; פאַמיליע און שטאַם, ז. 547 נ.; אויפלע־לעזונג פון דער פאַמיליע אין דער קאַ־פּיטאַליסטישער געזעלשאַפט, ז. 767; היס־טאָרישער כאַראַקטער פון דער פאַמיליע, ז. 768; די גרויס פון דער פאַמיליע און דער אַרבייטס־לוין, ז. 1025.

פאַרצייטיגע וועלט: די היסטאָרי־שע בעשרענקטקייט, ז. 92; דער בעשטימ־טער פּראָדוקציאָנס־אופן, ז. 125 נ.; די אָנ־קלאָגען אַנטקעגען געלד, ז. 200; דער אינ־האַלט פון דעם קלאַסען־קאַמף אין דער פאַר־צייטיגער וועלט, ז. 205; שטייערן אין רוימישער אימפּעריע, ז. 213; רוים און די קליין־אַזיאַטישע שטעדט, ז. 246; פאַלשטענדיגע ענטוויקלונג פון קאַפּיטאַל אין דער פאַרצייטיגער וועלט, ז. 254 נ.; דער אַלט־רוימישער וויליקוס, ז. 259 נ.; רוימישע פּאַטריציער און פּלעבעער, ז. 438 נ., 562; דעפיניציאן פון מענשען, ז. 507; פּויערים־ווירטשאַפט און האַנדווערק אַלס עקאָנאָמישע גרונדלאַגע, ז. 521 נ.; צוטיילונג פון דער אַרבייט, ז. 570; דער אידעאַל פון דער גריכישער וועלט, ז. 572; די ראַליע פון די נאַטור־בעדינגונגען, ז. 802; די רואינירונג פון די רוימישע פּלע־בעער דורך דעם קריעג־דיענסט, ז. 1151 נ.

פיזיאָקראַטען: זייער אילוזיע בנוגע דער גרונדרענטע, ז. 127; גאַנילה אַנט־קעגען די פיזיאָקראַטען, ז. 273 נ.; זייער לעהרע וועגען דער אונפּראָדוקטיוויטעט פון אַלע ניט־אַגריקולטורעלע אַרבייטען, ז. 291 נ.; זייער אויפפאַסונג פון פּראָדוקטיווער אַרבייט, ז. 797; די פיזיאָקראַטען און דער סוד פון מעהרווערטה, ז. 836 נ.; דער „נויטווענדיגער פּרייז," ז. 843; די פאַר־שטעלונג פון דעם רעפּראָדוקציאָנס־פּראָ־צעס, ז. 933.

פילאָסאָפיע (לאָגיק): די שייכות צווישען דאָס אידעעלע און מאַטעריעלע, ז. 50; די רעלאַטיוויטעט פון בעגריפען, ז. 80 ביז 82, 89; די אייגענשאַפטען פון זאַכען, ז. 89; די דערפאָרשונג פון דעם סוד פון'ם ווערטה־אויסדרוק, ז. 92; די רעליגיעזע פאָרשטעלונג אַלס פּראָדוקטען פון דעם מענשליכען קאָפּ, ז. 111; דער אורשפּרונג פון דער שפּראַך, ז. 113; דאָס נאָכדענקען איבער די פאָרמען פון דעם מענשליכען לעבען, ז. 115; רעליגיעזער אַבשיין פון דער ווירקליכער וועלט, ז. 120; די מעטאָדע, דורך וועלכער עס לעזען זיך אויף די ווירקליכע ווידערשפּרוכען, ז. 158; העגעל'ס געזעץ, ז. 473; די חסרונות פון דעם אַבסטראַקטען נאַטורוויסענשאַפט־ליכען מאַטעריאַליזם, ז. 579 נ.; צו דער נע־שיכטע פון פילאָזאָפיע, ז. 607 נ.

פלאַקס־אינדוסטריע: אַרבייט אין די פלאַקס־שפּינערייען, ז. 346 נ.; דער פאַבריק־אַקט פון 1833, ז. 424; פערלענגערונג פון דעם אַרבייטס־טאָג, ז. 246; דער עקספּאָרט פון 1848 ביז 1865, ז. 653; די צאָהל אַרבייטער, ז. 704; די פלאַקס־אינדוסטריע אין אירלאַנד, ז. 754.

פעטישיזם: דער פעטיש־כאַראַקטער פון דער סחורה, ז. 108־128; געלד־פעטיש און סחורה־פעטיש ז. 142.

פעניער: אייריש־אַמעריקאַנישע טע־ראָריסטישע פּאַרטיי, (אין די 60ער און 70ער יאָהרען), וועלכע האָט בעשטרעבט

ז. 175 נ.; אונטערשייד צווישען פּראָדוקטיווער און אינדיווידועלער קאָנזומציאָן, ז. 280, 892, 902; די אינדיווידועלע ק. פון דעם ארבייטער־קלאַס אַלס מאָמענט פון דעם רעפּראָדוקציאָנס־פּראָצעס פון קאַפּיטאַל, ז. 905.

קאָניבאַלען: סטאַטיסטישע צאָהלען, ז. 801.

קאָנצענטראַציע פון קאַפּיטאַל: געבויט אויף דער אַקומולאַציע, ז. 994; אַנאַנדער אויסדרוק פאַר דער רעפּראָדוקציאָן אויף אַ ברייטערן מאַסשטאַב, ז. 997; פערמינערט דעם גראַד, אין וועלכען די פּראָדוקציאָנס־מיטלען זיינען די בעשעפטיגונג־מיטלען פון די ארבייטער, ז. 1000.

קאָנקורענץ: וויסענשאַפטליכער אַנאַליז פון דער קאָנקורענץ, ז. 492; ק. און פּרייז פון דער ארבייט, ז. 861; ק. און די געזעצען פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, ז. 240, 937; אינטערנאַציאָנאַלע קאָנקורענץ, ז. 950; ק. אַלס הויבשטאַנג פון דער צענטראַליזאַציע, ז. 997; ק. אַלס העלפער פון דער פאַבריקגעזעצגעבונג, ז. 410, 428, 445, 770.

קאַסטע: דאָס נאַטור־געזעץ פון איהר פאָרמירונג, ז. 528; די קאַסטע און פּלאַטאָ'ס רעפּובליק, ז. 570.

קאַפּיטאַל: זיין אָנפאַנג־פּונקט, די סחורה־צירקולאַציע, ז. 223; געלד אַלס זיין ערשטע ערשיינונג־פאָרם, ז. 223; סוחר'ישער און וואוכער־קאַפּיטאַל, ז. 223; אויסגעלעגטעס געלד, ז. 226; טוישווערטה אַלס דער טרייבענדער מאָטיוו פון קאַפּיטאַל, ז. 226; פערשיידענע דעפיניציאָנען פון'ם קאַפּיטאַל, ז. 234; פערוואַנדלונג פון געלד אין קאַפּיטאַל, ז. 237 ביז 252; אייגטי־לונג אין קאָנסטאַנטען און וואַריאַבלען קאַפּיטאַל, ז. 304-319; אויסגעלעגטער וואַריאַבלער קאַפּיטאַל, ז. 463, 468; אַלגעמיינע און גויטווענדיגע טענדענצען פון'ם קאַפּיטאַל, ז. 491; זיין אויבערבעפעהל אין דער אינדוסטריע, ז. 514 ביז 518; זיין קאָנצענטראַציע פון די גייסטיגע פּאָטענצען פון דער פּראָדוקציאָן, ז. 563; קאַפּיטאַל און וויסענשאַפט, ז. 600; אַקומולאַציאָנס־און רעפּראָדוקציאָנס־פּראָצעס פון קאַפּיטאַל ז. 889 ביז 970; קאָנצענטראַציע פון קאַפּיטאַל און זיין צענטראַליזאַציע, ז. 986 ביז 1001; אורשפּרינגליכע אַקומולאַציע פון קאַפּיטאַל, ז. 1130 ביז 1208.

קאַפּיטאַליזם, קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן: אַלס אונגעהויערע סחורה־זאַמלונג, ז. 55; וועלט־האַנדעל און וועלט־מאַרק אַלס זיינע געבורט־פּלעצער אין 16טען י. ה., ז. 223; קאַפּיטאַליזם אין דער פאַרצייטיגער וועלט, ז. 254 נ.; אַ היסטאָרישע קאַטעגאָריע, ז. 258; די כאַראַקטעריסטיק פון'ם קאַפּיטאַליזם, ז. 258 נ.; איינהייט פון ארבייטפּראָצעס און פערווערטונג־פּראָצעס, ז. 298; דער ווידערשפּרוך פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, ז. 326; דער היסטאָרישער אָנפאַנג־פּונקט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, ז. 500; ענטוויקעלט זיך היסטאָריש אין געגענזאַץ צו דער פּויערים־ווירטשאַפט און צו דעם אונאָבהענגיקען האַנדווערק־בעטריב, ז. 521; גרונדפאָרם פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן, ז. 522; אַלס אַלגעמיינע פאָרם פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, ז. 799; אַ פּראָדוקט פון אַ לאַנגען ענטוויקלונג־פּראָצעס, ז. 802; עקספּלואַטאַציע פון די מאַסען, ז. 830; רעפּראָדוצירט שטענדיג די צושיידונג צווישען ארבייט־קראַפט און ארבייט־בעדינגונגען, ז. 911; דעם עצם פון'ם קאַפּיטאַליזם אויפגעדעקט אין די קאַלאָניען, ז. 1209 ביז 1223.

קאַפּיטאַליסט: פּערזאָניפיצירטער

67; בעפרייאונג פון דעם צוואנג פון די צעכצן, ז. 1133; קאמף פון דעם אינדוס־טריעלען קאפיטאליסט אנטקעגען די צע־כצן, ז. 1134; לוין־ארבייט אוו מיטעל־אלטער בעשיצט פון די צעכצן, ז. 1168; צעך־מיסטערס אוו אינדוסטריעלע קאפי־טאליסטן, ז. 1186; נעלד־קאפיטאל אוו די צעכצן, ז. 1187.

צענטראליזאציע פון קאפיטאל: די קאנצענטראציע פון שוין־נעשאפענע קא־פיטאלען, ז. 995; די עקספראפריאציע פון איין קאפיטאליסט דורך דעם אנדערן, ז. 997; קאנקורענץ אוו קרעדיט די מעכ־טיגסטע הויב־שטאנגען פון דער צענטרא־ליזאציע, ז. 997; די. צ. אוו איהר אייג־פלום אויף דער ענדערונג פון דער צוזא־מענשטעלונג פון קאפיטאל, ז. 1003.

ק

קאאפעראציע: אין אנפאנג בלויז א קוואנטיטאטיווער אונטערשייד פון דער האנדווערק־אינדוסטריע, ז. 500; ווירקונגען פון דער ק.: פערווואנדלונג פון דער אינ־דיווידועלער ארבייט אין ארבייט, וואס האט א נעזעלשאפטליכע דורכשניט־קווא־ליטעט, ז. 501 ביז 503; עקאנאמיע פון די פראדוקציאנס־מיטלען, ז. 505; דעפי־ניציאן פון קאאפעראציע, ז. 505; שא־פונג פון א נייער נעזעלשאפטליכער פרא־דוקטיוו־קראפט, ז. 506; שפאנונג פון די לעבענס־נייסטער, ז. 507; דריקט ארויף דעם שטעמפעל פון אנגעהאלטענקייט אוו פיעלזייטיגקייט אויף די גלייכארטיגע ער־בייטען, ז. 512; מאכט פליסיג פיעל ער־בייט אין וועניג צייט, ז. 512 נ.; איהר מאשטאב העננט אב פון דער גרויס פון'ם קאפיטאל, ז. 513; מאכט דעם קאפיטאל'ס קאמאנדע פאר א ווירקליכער פראדוקציאנס־בעדינגונג, ז. 515 ביז 518; פערווואנד־לונג פון דער נעזעלשאפטליכער פראדוק־טיוו־קראפט פון די ארבייטער אין אן אי־מאנאנטע פראדוקטיוו־קראפט פון קאפי־טאל, ז. 519; די ווירקונג פון דער איינ־פאכער קאאפעראציע אין די ריעזיגע ווערק, ז. 519; איז דער אנהויב־פונקט פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן, ז. 520; זי בלייבט די גרונד־פארם פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן, ז. 522.

קאטאליזיזם: אוו מיטעלאלטער, ז. 126 נ.

קאטון־דרוקערייי: נעזעצען ווענען דער ק., ז. 242; מעכאניש־בעמישע רע־וואלוציע אין דער ק., ז. 596; מא־שין־דרוקערייי, ז. 608; דער שוהל־בעזוך פון די קינדער אין די קאטון־דרוקערייען, ז. 625; איינפיהרונג פון מאשינערע אלם רעזולטאט פון סטרייקס, ז. 683; שטערב־ליכקייט פון די דרוקער, ז. 729; צאהל פון די דרוקער, ז. 1004 נ.

קאטעגאריען (פון דער פאליטישער עקאנאמיע): אבזיעקטיוע געדאנקען־פאר־מעג פאר די פראדוקציאן־שייכות'ן פון דער סחורה־פראדוקציאן, ז. 116, 122.

קאלאניאל־פאליטיק: אלס מא־מענט פון דער אורשפרינגליכער אקומו־לאציע, ז. 1189 ביז 1193.

קאלאניזאציאנס־טעאריע: דער סוד פון דער קאפיטאליסטישער פראדוק־ציאן אין די קאלאניעס, ז. 1209 ביז 1223.

קאמוניזם: פערטיילונג פון דער ער־בייט אוו די פראדוקטען, ז. 120; קאמו־ניזם אוו מאשינערע, ז. 611 נ.; אלגעמיי־הייט פון דער ארבייט, ז. 830; נעגאציע פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן, ז. 1207 (זעה אויך סאציאליסטישע ge־זעלשאפט).

קאנזומציאן: אין דער ספערע פון קאנזומציאן דיענען אלע סחורות אלס לע־בענסמיטלען ארבער פראדוקציאנס־מיטלען,

929 ביז 934; פון רער אקומולאציע, ז. 940, 948, 959.

קלאסען־קאמף: אין ענגלאנד און פראנקרייך אין 19טען י. ה., ז. 43; אין רער פארצייטינער וועלט, ז. 205; קלאסען־קאמף און רער נארמאל־ארבייטס־טאג, ז. 411, 455; קלאסען־קאמף און פאבריק־נעוועצנבונג, ז. 430, 460; קלאסען־קאמף און פאופעריזם, ז. 1041.

קריזיסען: זייער מעגליכקייט איז שוין פאראן אין רעם נענענוואַרט פון קויף און פערקויף, ז. 172; קריזיסען און מאנ־נעל אין צירקולאציאנס־מיטלען, ז. 185, 984; אין די קריזיסען וואקסט אויס רער נענענוואַרט ביז צו אן אבסאלוטען ווידער־שפרוך, ז. 209; נעלר־קריזיסען, ז. 209 נ.; זיי העבערען די קאסטען פון אויפהאל־טען רעם פראנענעם קאפיטאל־וווערטה, ז. 315; מאכען קיין ענדערונג אין רעם טריעב צו פערלענגערן רעם ארבייטס־טאג, ז. 365; די קריזיסען פון 1846־47, ז. 432; די נו־צען פון די קריזיסען פאר רער ארבייטער־שאפט, ז. 614 נ.; א פאזע פון רעם אינ־רוסטריעלען ציקל, ז. 710; אראבזעצונג פון'ם לויף אין רער צייט פון קריזיסען, ז. 710 נ.; רער קריזיס אין רער באוועל־אינרוסטריע, ז. 712; ק. און די רעפרא־דוקציאן פון רעם ארבייטער קלאס, ז. 905 ביז 910; רער פעריאדען־רעגעל פון די קריזיסען, ז. 1009, 1015; ווירקונג פון די קריזיסען אויף רעם ארבייטער־קלאס, ז. 1063 ביז 1069.

קריעג: אלס מענשען־נעזעג, ז. 520; קריעג־דיענסט אלס פאקטאר פון רער רואינירונג פון די רוימישע פלעבעער און די פרייע דייטשע פויערים, ז. 1152.

קרעדיט: צו רער נעשיכטע פון'ם קרע־דיט, 205; קרעדיט־נעלר, ז. 212 ביז 216; קרעדיט־שייכות צווישען רעם ארבייטער און רעם קאפיטאליסט, ז. 264, 810, 846, 894; קרעדיט אלס מיטעל פון צענטרא־ליזאציע פון קאפיטאל, ז. 996, 1007; קרעדיט און די אורשפרינגליכע אקומולא־ציע פון קאפיטאל, ז. 1193 ביז 1195.

ר

ראטשדייל (אן ענגלישע שטאדט): וועגען רעם קאנזום־פעראיין, וואס איז דאדורט נעגרינדעט געוואָרען אין 1844, ז. 516.

ראסע: און פראדוקטיוויטעט פון רער ארבייט, ז. 802.

רוסלאנד: דאס נעמיינשאפטליכע אייגענטום אין רוסלאנד, ז. 119 נ.; דאס „וועלט־בעפרייענדע" רוסלאנד, 360; די באוועל־אינדוסטריע אין מאסקווע, ז. 389, 400 נ., 882; פאטעמקינישע „שוי־דערפער" אין רער קרים, ז. 1187 נ.; לייבאייגע־שאפט אין רוסלאנד, ז. 1146.

רויה־מאטעריאל: אן ארבייט־נעגע־שטאנד, וואס איז פילטירט נעוואָרען דורך פריהערדינער ארבייט, ז. 272; רער נע־נענשטאנד פון כמעט אלע אינדוסטריע־צווייגען, ז. 276; אלס הויפט שטאף אדער הילף־שטאף, ז. 277; דערזעלביגער פראָ־דוקט אלס רויה־מאטעריאל פון פערשיי־רענע ארבייט־פראצעסען, ז. 277; רויה־מאטעריאל אלס שטופען־פאבריקאט, ז. 278.

רוים: רער פראדוקציאנס־אופן פון די רוימער, ז. 124 נ.; זילבער און נאלר מטבעות האבען אין אלטען רוים פון אנ־פאנג צירקולירט אלס אויסלענדישע סחורות, ז. 151; רער אונטערגאנג פון רעם פלעבאישען בעל חוב, ז. 206; די פראבע איינצומאכנען אלע שטייער־צאָה־לונגען אין נעלר, ז. 213; רער נעלר־טרי־בוט, וואס די קליין־אריסטיע שטעדט הא־בען נעצאהלט צו רוים, ז. 246; רוימישע פאטריציער און פלעבאיישע בעלי חובות,

קאפיטאל, ז. 233, 353; ווין נעמיינשאפט־ליבעם מיט דעם אוצרות־קלייבער און דער חיזוק צווישען זיי, ז. 233; זיין פונקציע אין דעם ארבייט־פראצעס, ז. 233; אין פערווערטונג־פראצעס, ז. 291; ער נעהמט דעם ארבייט־פראצעס ווי ער נעפינט איהם, ז. 282, 372, 474; נעהמט ניט אין בעטראכט דאס נעזונד פון דעם ארבייטער, ז. 408, 437; ווי די שייכות צווישען טוי־טער און לעבעדיגער ארבייט שפיגעלט זיך אב אין דעם קאפיטאליסט'ס בעוואוסט־זיין, ז. 475; דער קאפיטאליסט און די ווייטערנשאפט, ז. 600 נ.

קאפערן: זייער קריטעריום פון רייכ־טום, ז. 145.

קאָרטעל (טראסטס): אלס פאָרם און הויבשטאנג פון דער פערשנעלערטער צעע־טראליזאציע פון'ם קאפיטאל, ז. 996 ביז 998.

קאָרן (תבואה)-נעזעצען (דאס נע־זעץ, וואס איז ארויסגענעבען נעוואָרן אין 1815 אנטקעגען דעם אריינפיהר פון תבואה אין ענגלאנד, און איז אבגעשאפט נעוואָרן ערשט אין יאהר 1846): די אבשאפונג פון דעם דאזיגען נעזעץ אז עפאכע אין דער עקאנאמישער נעשיכטע פון ענגלאנד, ז. 439; אייגענטום פון דער דאזיגער אבשאפונג אויף דער אגריקולטור, ז. 1075 ביז 1079; האבען נעגעבען אירלאנד דעם מאנאפאל פון'ם פרייען תבואה־אריינפיהר אין ענגלאנד, ז. 1128 נ.

קוירענסי-שוהלע: דערמאהנט אויף ז. 984.

קינדער־ארבייט: די האלב־צייט אר־בייטער, ז. 366; קינדער־ארבייט אין די טעפעריייען, ז. 370 ביז 373; קינדער־אר־בייט אין 17טען י. ה., ז. 412; רעגולי־רונג פון דער ק. א. אין די פאראיניגטע שטאאטען, ז. 412 נ.; דער קאמף וועגען נעהמען אינגערע קינדער צו דער ארבייט, ז. 426; נאך דעם נעזעץ פון 1844, ז. 436; קינדער־ארבייט אין די זייד־פאב־ריקען, ז. 445; אין די בלייכערייען און בעקערייען, ז. 450 נ.; אין מאשינענמעסינג פאבריקען, ז. 614 ביז 627; פערלענג־רונג פון דעם ארבייטס־טאג, ז. 627; קינ־דער־ארבייט און אומגליק פעלען, ז. 658 נ.; קאמיסיע צו אונטערזוכען די קינדער־ארבייט, ז. 772; קינדער־ארבייט אין די מינעז, ז. 775; ראָליע פון דער ק. א. אין דער בעשטימונג פון דעם ארבייט־לוין, ז. 379; די פאטמאליטעט פון פערקויפען זיך צו דער ארבייט, ז. 912 נ.; קינדער־ארבייט און דער „גאנג"־סיסטעם, ז. 1102 ביז 1107; קינדער־רויב אין אנהויב פון דער גרויס אינדוסטריע, ז. 1198 ביז 1200.

קלאסישע פאליטישע עקאנא־מיע: בנוגע דער נעשיכטע פון דער ק. פ. ע. אין ענגלאנד, ז. 41; דער גרונד חסרון פון דער ק. פ. ע., ז. 123 נ.; דעפי־ניציאן פון דער ק. פ. ע. אין אונטערשייד פון דער וואולגאר־עקאנאמיע, ז. 124; די ק. פ. ע. און דאס נעזעץ פון דער נלייי־כער פראפיט־ראטע, ז. 470; די ק. פ. ע. און פילאזאפיע, ז. 607; איהר אויפגא־סונג פון דעם פראדוקטיוועז ארבייטער, ז. 797; זי בעטראכט דאס קאפיטאל אלס פיקסירטע גרויס, ז. 965; איהר בעטראכ־טונג פון קאנסטאנטען און וואריאבלען קא־פיטאל, ז. 969 נ.; וועגען דעם וואוקס פון פראלעטאריאט, ז. 974; אויס דער נע־שיכטע פון דער ק. פ. ע., ז. 977 נ.; וועג־גען דעם נעזעץ פון פערקלענערונג פון רעלאטיוועז קאפיטאל, ז. 1005 נ.; וועג־גען צוטיילונג פון דער ארבייט, ז. 569; וועגען די פאטמולען פון דער ראטע פון מעהרווערטה, ז. 831; וועגען פרייז פון דער ארבייט, ז. 842, 849; טעות'דיגע אויפפאסונג פון דער רעפראדוקציאן, ז.

כע רעגולירונג פון'ם לוין פון די מינען־ארבייטער, ז. 1172.

שווייץ: ארבייטער־שוץ־געזעצגעבונג, ז. 421, 789 נ.; די פאבריקאציע פון זיי־גערס, ז. 534; באוועל־אינדוסטריע, ז. 883.

שווינדזוכט: אין די פאבריק־דיס־טריקטען, ז. 447; צווישען די שפיצען־מאכערינס, ז. 730; אלס לעבענסבעדינ־גונג פון קאפיטאל, ז. 756; שווינדזוכט און ארימקייט, ז. 1083 נ.

שוועבעלאך־מאנופאקטור: אין ענג־לאנד, קינדער־ארבייט, ז. 373; אונטער־וואַרפען אונטער דעם פאבריק־געזעץ פון 1864, ז. 451; ערפינדונג פון מאשינען אלס רעזולטאט פון דעם פאבריק־אקט, ז. 746.

שוועדען: קאמף פון די שוועדישע שטאדט־בירגער און פויערים אנטקעגען אדעל, ז. 1147.

שוסטעריי: די איבערקעהערעניש דורך דער איינפיהרונג פון ניעטעווען אנ־שטאט נעהען, ז. 710 נ.; קינדער־ארבייט, ז. 771; נאהרונג־צושטאנד פון די שוסטער, ז. 1042 ביז 1046.

שטאאט־שולדען: אלס מאמענט פון דער אורשפרינגליכער אקומולאציע, ז. 1193 ביז 1196.

שטאדט: די שיידונג צווישען שטאדט און לאנד בעשטימט די גאנצע עקאנא־מישע געשיכטע פון דער געזעלשאפט, ז. 549; ענטוויקלונג פון די שטעדט אין ענג־לאנד, ז. 1052; דער מקום מקלט פאר די פערטריבענע לאנד־ארבייטער, ז. 1124.

שטאהל־פעדערן מאנופאקטור: מאשינעריע, ז. 722; קינדעראַרבייט, ז. 771.

שטיק־לוין: זעה ארבייטס־לוין.

שטערבליכקייט: אין די פאבריק־דיסטריקטען פערגליכען מיט די אגריקול־טור־דיסטריקטען, ז. 447; פון ארבייטער־קינדער, ז. 620; פון די שניידער און דרו־קער אין לאנדאן, ז. 729; שטערבליכקייט און ארבייט־לוין, ז. 1025; שטערבליכקייט און די וואוינונג־צושטאנדען, ז. 1056; שטערבליכקייט ביי די לאנד־ארבייטער, ז. 1081.

שטרוי־פלעכטעריי: אין ענגלאנד, ז. 734; פאַרהערשאפט פון'ם טראַק־סיס־טעם, ז. 736; עקספלואטאציע פון די קינ־דער דורך די עלטערן, ז. 767; קינדער־ארבייט, ז. 771; פאבריק־געזעץ, ז. 789 נ.

שיפבוי: די רעוואלוציע אין דעם בוי פון זעגעל־שיפען, ז. 597; קריזיסען אין דעם שיפבוי, ז. 1063 ביז 1067.

שיף־סטאָליערס: די מעטאדען פון זייער בעלוינונג, ז. 865.

שמיעדען: די שטערבליכקייט צווישען זיי, ז. 388; דער אבבייט־סיסטעם, ז. 389.

שניידעריי: דער וואוקס אלס רעזול־טאט פון די מאשינען, ז. 695; די שטערב־ליכקייט פון די שניידער, ז. 729; דער אריבערגאנג צו גרויס־אינדוסטריע, ז. 737 ביז 743; דער שטיק־לוין ביי שניידעריי, ז. 867; דער מאקסימאל־לוין פאר שניי־דער־געזעלען אין 18טען י. ה., ז. 1171.

שפאניען: די שפאנישע קאלאניזא־ציע אין אמעריקא, ז. 369, 1188; דער סוד פון'ם בליהונגס־צושטאנד פון דער אינדוסטריע אין שפאניען אונטער דער אראבישער הערשאפט, ז. 805; איהר שטע־לונג אין דער ענטוויקלונג פון קאפיטא־ליזם, ז. 1188; שקלאווען־האנדעל, ז. 1207, 1214.

שפיצען־פאבריקאציע: די אונגע־הויערע עקספלואטאציע, ז. 369; איז אונ־טערוואַרפען געוואַרן אונטער דעם פאבריק־אקט פון 1850 ערשט אין יאהר 1861, ז. 451; אלס קלאסישער ביישפיעל פון דער מאדערנער הויז־ארבייט, ז. 730 ביז 734:

ז. 356, 438, 562; די רוימישע וואסער־מיהל אלס אורשפרינגליכע פארם פון אלע מאשינעריען, ז. 542; עקספראפריאציע פון די פויערים, ז. 1151 נ.; דער אלט־רוימישער וויליקום, ז. 259, 1176.

רייכטום: ערשיינט אין דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן אלס אונגעהויערע זאמלונג פון סחורות, ז. 55; מאטעריעלער רייכטום — א פערבינדונג פון ארבייט און ערד, ז. 67; געברויך־ווערטהען — עלעמענטען פון רייכטום, ז. 67; שטיינענדע מאס פון רייכטום און גלייכצייטיגע געפאלענע גרויס פון זיין ווערטה, ז. 71.

רעוואלוציע (די גרויסע פראנצויזישע): פערוואנדלונג פון'ם גרונד און באדען אין געלד, ז. 136; ווירקונג אויף ענגלאנד, ז. 978 נ.; געזעצגעבונג אנטקעגען ארבייטער־קאאליציעס, ז. 1174; די רעוואלוציע פון יולי 1830, ז. 943; פון פעברואר 1848: איהר ווירקונג אויף ענגלאנד, ז. 43; די פאלגען פון דעם יוני אויפשטאנד, ז. 434; די רעוואלוציע און דאס 12־שטונדען געזעץ, ז. 457; נאציאנאלע ווערקשטאטען, ז. 658; די ענגלישע רעוואלוציע (פון 1688 ביז 1689): די גניבה פון די שטאאט־גיטער, ז. 1146.

רעוועניו (חכנסה): מעחרוועדטה אלס פעריאדישע פרוכט פון דעם פראצעסי־רענדען קאפיטאל, ז. 893; ווערט פערצעחרט אדער אויסגעגעבען דורך די קאפיטאליסטען, ז. 929; מאפעלער געברויך פון'ם ווארט רעוועניו, ז. 934 נ.

רעזערוו־ארמעע (אינדוסטריעלע): די בעשאפונג פון א ר. א. דורך דער אונרעגעלמעסיגקייט פון דער סעזאן־ארבייט, ז. 750; ר. א. און דער ווידערשפרוך פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן, ז. 764; איבערבעפעלקערונג און די ר. א., ז. 1007 ביז 1014; איינפלוס פון דער ר. א. אויף דער אקטיווער ארבייטער־ארמעע, ז. 1018 ביז 1021; פערשיידעיע פארמען פון דער ר. א., ז. 1021 ביז 1029.

רעזערוו־פאנדען: פאר דער וועלט־מארק צירקולאציע, ז. 219.

רעכען־געלד: געזעצליך־גילטיגע רעכען־נעמען פון דעם גאלד מאסשטאב, ז. 156; ביי אויסגלייכונג פון די צאהלונגען, ז. 209.

רעלאטיוויטעט (פון בעגריפען): ז. 80, 81, 89.

רעליגיאן: און די ווירקליכע וועלט, ז. 120; וויסענשאפטליכע מעטאדע פון דער רעליגיאנס־געשיכטע, ז. 578 נ.; אין דער רעליגיאן ווערט דער מענש בעהערשט פון דעם פראדוקט פון זיין אייגענעם קאפ, ז. 986.

רעפארמאציאן: דאס גנב'נען פון די קירכען־גיטער אלס איהר רעזולטאט, ז. 1142.

רעפראדוקציאן (פון קאפיטאל): די בעדינגונגען פון דער רעפראדוקציאן, ז. 892; איינפאכע רעפראדוקציאן, ז. 894; ר. פון וואריאבלען קאפיטאל, ז. 895; ר. פון דעם ארבייטער, ז. 901 ביז 906; די איינפאכע ר. און איהרע ווירקונגען, ז. 924.

ש

שאטלאנד: א קוואל פון בילינע ארבייט־קרעפטען פאר לאנדאן, ז. 381; לאנד־ארבייטער אין שאטלאנד, ז. 388 נ., 951, 1080; אבבייט־סיסטעם אין שאטלאנד, ז. 439, 476; קינדער־ארבייט און שוהל־בעזוך, ז. 624; באוועל־אינדוסטריע, ז. 679; בלייכערייען, ז. 858; אבשאפונג פון דער לייבאייגענשאפט, ז. 1144 נ.; עקספראפריאציע פון דער לאנד־בעפעלקערונג, ז. 1154 ביז 1157; די געיעג־וועלדער אין שאטלאנד, ז. 1158 ביז 1162; געזעצלי־

פארהערשאפט פון דעם טראק־סיסטעם, ז. 736; די איבערקעהרעניש אין דער שפי־צען־פאבריקאציע, ז. 743 נ.; רעגולירונג פון דער הויז־ארבייט אנטקעגען די עלטערן ז. 767, 771, 789 נ.; איבערצייט אין דער שפיצען־פאבריקאציע, ז. 857 נ.

שפראך: נייסט פון דער ענגלישער שפראך, ז. 56 נ.; די דיאלעקטען פון דער סחורה־שפראך, ז. 81; א געזעלשאפטליכער פראדוקט פון מענשען, ז. 113.

שקלאווערי: אין דער גריכישער געזעלשאפט, ז. 92, 125; שקלאווען אלס געלד, ז. 136; אומשטאנדען, וואס מאכען טייער די שקלאווען־ארבייט, ז. 299; חלוק צווישען שקלאווען־ארבייט און לויז־ארבייט, ז. 849; שקלאווען־ארבייט און געלד־ווירט־שאפט, ז. 357; שקלאווען־האנדעל, ז. 404; הומאניטעט פון דעם ענגלישען פארלא־מענט לגבי די שקלאווען, ז. 426; דער שקלאוו אלס געלד פון זיין אייגענטימער, ז. 438; שקלאווערי און די ארבייטער בעוועגונג אין נארד אמעריקא, ז. 458; אויפפאסונג אויף דער ארבייט אין שקלא־ווערי, ז. 517 נ.; ש. און באוועל־אינ־דוסטריע, ז. 694; די נאהרונג פון די שקלאווען, ז. 846; דער שקלאווען־האנ־דעל אין דער אורשפרינגליכער אקומולא־ציע, ז. 1202.